

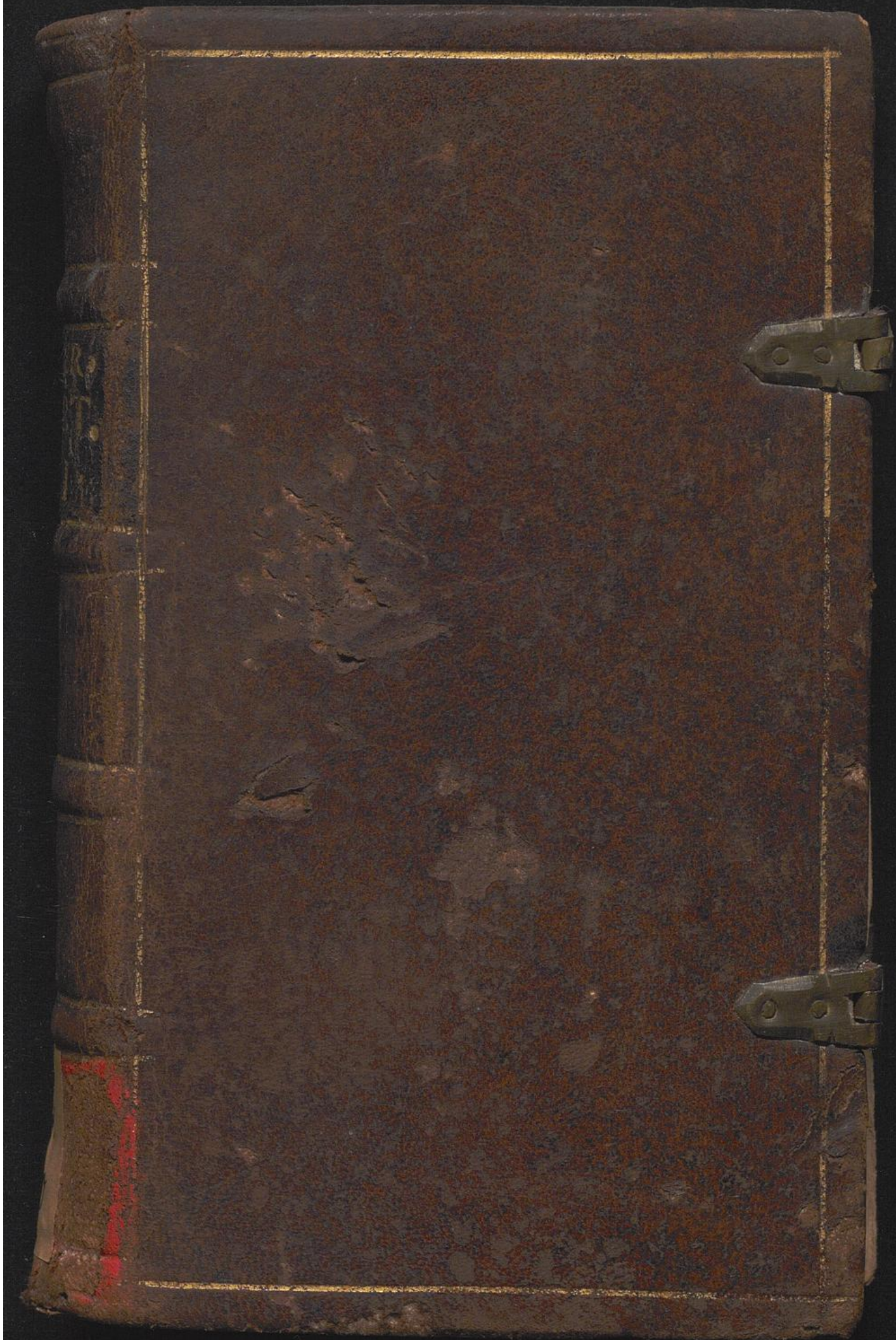
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

F.VI.30. Th. 6190.

22.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

AEN-MERCKINGEN

VAN DEN

Eerw. P. CORNELIUS HAZART,

Priester der Societeyt JESU.

OP

EEN SEKER SCHRIFT

Raeckende verscheyde oude Ketterijen,
en Superstitien, seer onlanghs teghen
hem uyt-ghegheven

DOOR

D. PETRUM CABELJAU

Predicant, ende Regent van't Collegie der
Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant,
ende West-Vrieslant, tot Leyden.

T A N T W E R P F N,

By MICHEL CNOBBAERT in S. Peeter,
Anno M. DC. LXII.

Soctis Jesu Paderbornae

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

VOOR-REDEN

TOT DEN LESER.

BEMINDE LESER. Op dat ghy dies te beter verstaen mooght, waer op dit verschil tusschen my, ende *D. Petrum Cabeljan*, namentlijk loopt, hebbe u willen onderrichten van het beghin, ende voortgangh des selfs.

'Tis eenighe jaren gheleden, dat de voorseyde Predicant in't licht heeft ghegheven een seker Boeck, 'twelck hy noemt: *De oude Catholijcke Waerheydt der Ghereformeerde Kercke*, &c. Dit boeck hadde nu alreede seven jaren inde wereldt gheweest, eer ick oyt van 't selve 't minste gewagh hadde hooren maecten, oft het selve ghesien hadde. 'Tis dan ghebeurt in't jaer 1657. dat my een goet vriendt uyt Hollandt overghekomen tot *Antwerpen*, my dat voornoemde boeck heeft behandicht als een Meester stuck, tot aenwijsinghe vande dwalinghen des Pausdoms, ende tot bevestinghe van de leeringhen der *Ghere-*

A 2

for-

formeerde. Het op-schrift vonde ick wat trotsch, den inhoudt doorgaens bedrieghelijck : Waerom ick oock daetelijck hebbe de penne in de handt genomen, ende hier ende daer uyt ghekipt hebbende sommighe valscheden, oft bedrieghelijcke citatien, namentlijck vande Oudt-vaders, hebbe de selve vervat op den tijdt van ses weken, ende in't licht ghegheven met een kleyn boecxken, ghenoeemt : *Een staeltje van de valscheden van Petrus Cabeljan, Predicant tot Leyden, hier en daer ghetrocken uyt sijn boeck, ghenoeemt : De oude Catbolijcke Waerheydt der Ghereformeerde Kercke. Ghedruckt t' Antwerpen by Cornelis Woons op de Melck-marckt inde gulde Sterre, 1657.* Ick hebb't den naem willen gheven, alleen van *Een Staeltje*, op dat niemant en soude dencen, dat mijn meyninghe was, het heel boeck van *D. Cabeljan* te beantwoorden, oft te wederlegghen. Hier op heeft den voorseyden Predicant vier jaren langh stil ghesweghen, tot dat hy eyndelijck inde voorlede maendt *Augustus*, van't loopende jaer, heeft te voorschijn ghebracht een groot boeck in twee Stucken ghedeylt, geschreven teghen eenen sekeren overleden *Arnout Kieridt*, aliàs,

Tuyano

Turano Vekiti, een man heel Hollandt door, ter oorsake van sijn schrijven, seer wel bekend; welck boeck hy noemt: *Catholijck memorij-boeck der Ghereformeerde, teghen hec Roomsch Memorij-boeck der Paus-ghesinde, &c.* In dit ghemelde boeck heeft *D. Cabeljan*, by forme van *Replique*, ingevoeyert twee *Capittels*, oft *Aen-bangh-sels*, soo hy die noemt, tot wederlegghinghe van mijn *Staeltje*, ende ontschuldighinghe vande valscheden, hem van my ten laste gheleydt. Hier teghen hebb' ick nu ghestelt dese teghenwoordighe *Aenmerckingen*, op dat-men voor de ooghe magh sien, dat het soo verre van daer is, dat *D. Cabeljan* sich verschoont, dat hy ter contrarie, met nieuwe misslaghen, sich meer verabuseert, en voorder steeckt inde verwerringhe, ghelijck alle ghesonde verstanden sullen moeten vonnissen, indien het hun beliest dit schrift, sonder eenighe quade gheneghentheydt ende voor-oordeel te lesen.

Her eerste ende tweede Deel raectt verscheyde oude ketterijen, die ons van *D. Cabeljan* inde *Catholijcke Waerheydt* zijn ten laste gheleydt, bevestight met de ghetuyghenissen vande Oudt-vaders. Doch, soo ick uyt de selve Oudt-vaders

A 3 bewijse,

bewijfe, alles bedrieghelijck, ende son-
der eenighen schijn van over-een-kom-
ste tusschen ons, ende die ketters.

Het derde Deel : vervat eenighe *Superstitien*, die ons *D. Cabeljau* met geweld,
mede heeft willen op-dringhen, als be-
rispt ende verdoemt; namentlijk van
Hieronymus ende *Augustinus*. Doch alles
te vergheefs, ende grondeloos.

Het vierde Deel, dienende tot *Retor-
sie*, bestaet in verscheyden oude kette-
rijen, die de *Ghereformeerde* wederom
hebben opghehaelt, soo als blijktt uyt
de eyghen woorden, ende manieren
van spreken van hare voornaemste
Schrijvers, ghestelt wesende neffens de
eyghen leeringhen, ende maniere van
spreken der oude voornaemste ketters.

Ten laetsten volgt het schrift, oft
de twee *Aenhanghsels* van *D. Cabeljau*, van
woordt tot woordt gecopieert: 'Twelck
ick hebbe hier doen achter aen voe-
ghen, tot meerder voldoeninghe des
Lesers. *Vaert wel.*

H E T
E E R S T E
D E E L.

HET I. DEEL.

In't welck ghehandelt wordt van verscheyde oude ketterijen, in de welcke D.Cabeljau, (soo hy seght inde Catholijcke Waerheydt pag. 558.) heeft ons willen overtuyghen, dat wy de selve opinien hebben, voorstaen, en drijven.

Engaende dese materie / ick hebb' in mijn Staeltje, D.Cabeljau overtuyghet dat wy noch in't gheheel / noch ten deele / aen een van alle de ketterijen / die hy ons ten laste leydt / ghelijck zijn. Hier op begint D.Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 261. van een bedrieghelijck discours / want hy seght / dat hy ons niet en heeft willen verghelijcken hy die ketteren / in't gheheel, maer ten deele: Ende dat ick hier teghen soude opgehaelt hebben eenighe andere opinien / de welcke die selve ketteren souden ghehadt hebben / maer inde welcke hy ons niet en heeft willen verghelijcken: 'Tis wat anders, seght hy / in't gheheel, in alles met eenighe oude ketteren t'accorderen, dan ten deele, ende specialijck in die stucken die-men noemt, met haer over-een te komen. Hebben de ghenoomde oude ketteren meer andere schadelijcke opinien ghehadt, die by de Roomsche-ghesinde niet en zijn, dat en doet ter sake niet.

Indien D.Cabeljau wil segghen / dat ick eenighe opinien van die ketteren souden opgehaelt hebben de welcke niet en behoorden tot ons propoost / oft materie / dat is ontwaerachtigh. Indien hy wil segghen / dat ick eenighe merckelijcke omstandigheden / raeckende de sake selve / oft eenighe opsichten / de welcke die ketteren in hare actien hebben ghehadt / ende D.Cabeljau hadde

berfweeghen / oft verdraeyt / oft berkozt / hebbe ontdeckt / dat en kan hem niet baten / om ons ten deele niet die ketterg te verghelijcken / want die omftandigheden / oft opfichten / zijn foobantigh / dat sy vande actie oft sake niet en konnen ghescheyden worden / maer maeken de sake selve. By exempel / D. Cabeljau heeft ons willen ghelijck maecken aen de Collyridianen , om dat sy / soo hy seyd / Mariam eerden: Ick hebbe ghethoont dat dit soo niet en is : waerom ? om datter tusschen eerden / ende eeren groot onderscheydt is / ende dattermen van dese ketterg niet en magh segghen / dat sy Mariam enckelijck eerden / maer niet dese omftandigheden / die der Epiphanius byhoeght / ende in haer alleen berispt / te weten / dat sy Mariam eerden niet Sacrificien / welcke eere soo sy niemant en magh toegedragen worden / als Godt alleen / volghet dat die ketterg niet de daet selve / de *M.* gheliet herkennen / ende eerden als Godt ; 'twelck wy noyt en hebben gedaen. Soo dat dese omftandigheden gheene opinië en is niet raekende onse materie / maer is de sake selve. Meer andere exempelen sal den Leser selve ontdecken in onse volghende aenmerckingen.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Samariten.

VAn dese secte / seght D. Cabeljau in sijn' Catholijcke Waerheydt pag 558. ghetuyghet Epiphanius *Heres.* 9. Dat als men haer spreect van David, Elaias, en andere Propheten , sy de selve niet aen en nemen, maer houden haer vast aen de traditie, die van haer eyghen Vaders is inghevoert. Inde Roomsche Kercke leert men mede, dat de H. Schriften niet noodigh , noch ghenoeghsam zijn, ende men roept ghestadigh op de Traditien, vande Vaders in ghevoert.

De eyghen woorden van Epiphanius , doch wat breeder hebb' ick in mijn Staelte pag. 171. hier teghen ghestelt / de welke luden aldus , Aengacnde

de de Propheten, de wijle haer te voren ghegeven waren, de vijf boecken van Moyses, sy en zijn niet meer voortgegaen naer andere schrifturen, maer alleenlijck nae de vijf boecken Moyses, ende niet naer alle de reste die daer volghen. Ende is't dat haer oock nu iemandt spreekt van d'andere, te weten, van David, ende Esaias, ende de volghende, sy en ontfanghen se niet, maer sy houden haer vast aende overleveringhe van hare eyghen Vaders inghevoert. Heest dese woorden aendachtelijck/ghy sult claer sien hoor de ooght dat Epiphanius dese secte veroordeelt / om dat sy gheene andere Schriftuer boecken en wilden aenbreeden/ als de vijf eerste alleen/ verworpende alle de volghende/ende dat om dese reden/te weten/ om dat hare Dooz-baders die vijf boecken alleen haer hadden overgelevert als Schrifture/de reste niet.

D Cabeljau in sijn Memorie-boeck pag. 252. staet ons opentlijck toe / dat wy in't verwerpen vande Schrifture aen dese secte onghelijck zijn : Maer, seyd hy / wat raecht dat ons, die de ghelijckheydt alleen stellen in't verkleynen vande autoriteyt der Prophetische schriften, soo by de Roomsch-ghesinde, als oude Samaritanen, al-hoe-wel uyt verscheyden hoofde, ende insonderheydt in't verheffen vande onbeschreven traditien der Vadersen, om daer aen altermeeft de consciencien aen te verbinden? &c. Niet op't eerste maer op't laetste hadde P. Hazart moeten het ooght slaen.

Wel-aen/ ick ben te bidden/wy sullen't nemen op't laetste/miet dit hoordeel/ghelijck ghy bekennt/ dat wy aende Samaritanen niet ghelijck zijn in't verwerpen van alle de Propheten/ende in't aenbreeden vande vijf boecken Moyses alleen,

Hier uyt beslypte ick / dat wy noch ten deele, noch in't gheheel aen dese secte ghelijck zijn.

In alle manieren/seght D. Cabeljau, want/ seyd hy / ghy zijt aen haer ghelijck in't verkleynen vande autoriteyt der Prophetische schriften : al-hoe-wel uyt verscheyden hoofde.

Wat is ghenoech om gheensins ghelijck te zijn/ want het hoort / oft de reden / maecht het selve werck goet/oft quaet.

Maer

Maer hoe sal my D. Cabeljau konnen bewijzen / dat wy d'authozteyt vande Propheetische schriften verklepnen? Ick loochene dat. Ter contrarien / wy houden alle de Propheetische schriften voor eben ware schrifte / ende inghegheben vanden H. Gheest / ende leeren wel absolutelyck / dat de heele schrifte / den reghel / ende fondament is vande keltighe.

Maer / seyd hy / ghy lieden verheft de onbeschreven traditien der vaderen: 'Tis waer: Doch wie heeft opt de selve verheben vanden de schrifte? Indien wy de selve aenbeelden neffens de schrifte / als af-komende vande selve autheuren mondelingh / die de schrifte ghemaect hebben / namentlyck vande apostelen / is dat de authozteyt vande Propheetische schriften daerom verklepnen? Ter contrarien / 'tis de selve bevestighen / als wy thoonen dat de Kercke Gods / alle reukten de selve aenghenomen heeft / ende aenbeert.

Maer is nu de ghelijckenisse tusschen ons ende de Samaritanen? In't verheffen, seght D. Cabeljau, vande onbeschreven traditien der vaderen.

Ick braghe / oft D. Cabeljau soud' durben staende houden / dat Epiphanius dese sette veroordeelt / om dat sy haer hielden aen de traditien in't ghemeyn? (want hy seght dat het hier op moet aankomen) Seght hy dat ja: soo moet dan Epiphanius sijn eyghen-selven veroordeelen als ketter / aenghesien dat hy niet meer als neghen linden te bozen / sich teghen dese ketteren / behelpt met de traditie / segghende: De Enghelen hebben het lichaem vanden H. Moyses begraven, ende niet gewasschen, soo als de TRADITIE heeft, die tot ons is ghekomen. Wat hier ghemaect? Hoe kan Epiphanius, de Samaritanen veroordeelen als ketteren / om dat sy haer beriepen op d'ongheschreven traditien in't ghemeyn / daer hy nochtan de selve bevecht met de traditie? Souden sy niet konnen segghen hebben: Ghy veroordeelt ons in't ghene ghy selve voor goet hout? Vraaght

Vraaght ghy my / waerom dat Epiphanius dan / de Samariten heeft booz Ketterg gehouden ?

Ich antwoorde noch eens / alleen om dat sy alle de Propheten verwierpen / ende niet meer en wilden aenbeerden booz ware Schysfure / als de vijf boecken van Moyses : upt wat reden deden sy dit / om dat sy / eene overleberinge hadden van hare Voorbaders / dat dese vijf boecken alleen / wasachtighe schysfure waren / ende gheen andere : Want seght Epiphanius : Indien haer ymant spreeckt van de andere boecken , als namelijk van David , ende Esaias , sy en aenveerden se niet , om dat sy haer houden aende TRADITIE der Vaderen.

Nora , dat Epiphanius niet en seyd / dat sy haer hielden / aen de TRADITIE N , als spreekende van heele / ende in't gemeen / ofte als verwierpende alle TRADITIE N ('t welck hy niet en kost doen / dewyle hy selve sich behelpt met de TRADITIE) maer van dese TRADITIE alleen / met de welke sy haer betveerden / om de heele Schysfure af te schaffen / behalven de vijf boecken Moyses : welke Traditie sonder twyffel / ongherijmt / en het t ersch was / ende daarom oock van Epiphanius niet recht wordt berispt.

In wat maniere van argumenteren is dit / Epiphanius verwierpt ende berispt eene Traditie alleen / met de welke het meeste deel van de Schysfure wierdt afgeschafft. Ergo / hy verwierpt en berispt alle de Traditien in het ghemeen ? 't Is eben / of ick seyde : De Coningh verwierpt het valsche gelt / ergo hy verwierpt al het gelt. Heeft dan Epiphanius niet berispt alle de TRADITIE N in het ghemeen / soo als klaar blijkt upt sijne woorden : Hoe kan ons dan D. Cabeljau uyt schelden booz Ketterg / om dat wy (soo als Epiphanius mede doet) eenige TRADITIE N aen beerden / sonder nochtang de selve te stellen boven Schysfure / ofte het meeste deel vande schysfure daerom te verwierpen ?

Doo zders dan / wat ghelijckenisse isst tusschen de Samariten , ende ons / aengesien dat wy die booznoemde

noemde Traditie der Samaritanen, die Epiphanius alleen hier verwerpt / oock samen met hem verwerpen / ende verdoemen als kettersch / aenbeerdende alle de boecken bande Schrijfture / die de Samaritanen verwerpen?

't Is oock aenmerckens weerdich / dat D. Cabeljau bekenet / dat wy de Traditen verheffen (soo hy spreekt) uyt verscheyden Hoofde. als de Samaritanen: Welck ick niet anders verstaen kan / als dat wy een ander opsicht / ooghmerck / ende eynde hebben.

Ich neme dit seer gheerne aen / want hier npt beslupte ick / dat wy gantschelijck verschillende zijn bande voornoemde ketters.

Ich bewijse dit mijn beslupt met de eygenwoorden bande H. Augustinus *Lib. 2. de moribus Manich. cap. 13.* daer hy disputerende tegen de Manichéen, aldus haer aenspreckt: Ick vrage van u. tot wat eynde ghelieden u onthoudt van vleesch ende wijn? Indien het eynde loffelijck is, dan sijn oock onse wercken eenighen lof weerdich, maer indien het eynde quaet is, niemant en kan loochenen, ofte het werck is verachtelijck.

Stet ghy hier wel / dat Augustinus het derben van vleesch ende wijn / voer goet / ofte quaet hout / npt kracht van het eynde / opsicht / ooghmerck / &c. Gemerckt dan / dat D. Cabeljau selve bekenet / dat ons ooghmerck / ofte opsicht / verschepden is bande Samaritanen: Hoe kan hy ons dan niet de selve vergelijcken / 't en sy dat hy de Leerlinge Augustini verwerpt?

Indien hy seght / dat ons ooghmerck even quaet is / als dat van de Samaritanen, dat meest geprobeert worden: Middelerijdt blyven wy in alles ongelyck aen de Samaritanen, ende D. Cabeljau oertruyghet van ontrouwicheyt.

Verhalven / hadde in mijn staeltje pag. 175. gheseyt / dat de Gereformeerde (soo sy haer noemen) aen dese ketters ghelijck zijn / in het verwerpen bande Schrijfture; namelijk / bande boecken Tobias, Judith, Baruch, &c.

Hier op seght D. Cabeljau, doch Pater en ghedenckt

denckt niet, dat noch *Epiphanius*, noch yemant anders, het niet aen nemen van die Apocryphe Schriften, aengemerckt heeft als een faute, in de Samariten, ofte in yemant anders: Maer dat ter contrarie, de geheele oude rechtsinnige Kercke, alle die boecken voor Apocryphe, soo wel als wy, gehouden heeft.

Stet/hier voor eerst, beroept hem *D. Cabeljau* selve op de *Traditie* vande oude rechtsinnige Kercke. **Hebbe** ick nu geen reden/ om hem te veroordeelen als ketterisch/ gelijk hy met ons handelt/ ter oorsake van onse *Tradities*?

Ten tweeden seght *D. Cabeljau*, dat *Epiphanius*, noch yemant anders het niet aen nemen van dese Schriften, aengemerckt heeft als een faut in de Samariten?

Hoe sal hy ons dit bewijzen/ gemerckt dat *Epiphanius* alleenlijck seyd in't ghemeen / dat sy alle *Propheten* verworpen hebben / behalven de vyf boecken van *Moyse*? Hoe weet *D. Cabeljau*, dat *Epiphanius* onder de *Propheten* niet en begrijpt/ *Tobias*, *Baruch*, &c?

By soo verre *Epiphanius* behouden werdt / de *Prophetie* van *Baruch* te stellen onder de *Canonicke* boecken: sal men hier uyt niet moeten besluyten / dat hy de Samariten berispende ober het verworpen vande *Propheten* / oock verstaet de *Prophetie* van *Baruch*? huyten twijffel. Leest dan *Epiphanius* *Her. 8.* daer sult gy vinden dat hy *Baruch* steldt onder de *Canonicke* boecken. Dit hebben wy immers nu by *provisie* aengafte dit boeck / welck mede van *Partye* niet en wort aenghenomen. Dit boeck alleen is ons genoegh om *Partye*, ten minsten in dit stuck te vergelycken by de Samaritanen.

Ten derden. Seght *D. Cabeljau*. Dat de heele oude *Rechtsinnige Kercke*, alle die boecken voor Apocryphe gehouden heeft.

Dit is by wat te stont ghesproken / indien hy dit geseydt hadde van sommige/ die hy oock voorszelt *Cap. 1. Sect. 2.* (getrouwelijck/ of niet/ laet ick in't midden) maer dit te seggen vande GEHEELE oude Kercke/ dat is te veel/ ende onwaerschijn: **Ick**

Ick thoone dat uyt de Outbaders/namelyck/die in de oude Rechtinnige Kercke gheleest hebben.

Voor eerst, D. Cabeljau moet bekennen/ dat Augustinus Lib. 2. de Doct. Christiana cap. 8. dese booznoemde boecken stelt in het geral der Canonpke.

Maer Cabeljau neemt een uytvlucht/tegen Vekiti, Parte I pag. 9. segghende/ dat hy daer in/ een particuliere opinie gehadt heeft. Maer die komt ober een met het gheboelen van't algemeen concilie van Florencen, sae met dat van Roomen, onder Gelasius, daer alle de boecken/ die hy nu aenbeerden als schrifture de naem hoeren/ van Prophetische, Euangelische, ende Apostolijcke schriften, door de welke de Catholijcke Kercke is gefondeert. Sae met het derde Concilie van Carthagen, ghehouden ten tijde Augustini Anno 400. Canone. 47. oversulckx en besaet het niet/ dat de ghehele Kercke dese boecken booz Apocryphe soude ghehouden hebben.

Doeght hier nu hy Innocentius I. Anno 404. Epist. ad Exuperium, vande welke D. Cabeljau selve bekent pag. 10. dat hy ten grooten deele den selven voet hout, met de hedendaeghsche Roomsche gesinde.

Maer hy seght/ dat Innocentius overslaet het boeck Tobia: Ick hebbe nochtang dat selve hy hem behouden in hier verscheyden drucken/ als namelyck/ in dien van Ceulen, An. 1551 van Venetien 1585. van Ceulen 1618. van Parijs 1644.

Den selven Register vinde ick hy Isidorus lib. 6. Etymologiarum cap. 1. D. Cabeljau en voldoet niet met wederom te seggen/namelyck van Innocentius, dat dit een patriculier oordeel is van een oudt Leeraer, want dewyle men niet en bevindt/ dat de Kercke haer in dit stuck heeft teghen ghesproken/ soo en mach men niet seggen dat de gehele Rechtinnige Kercke/die boecken boozsept booz Apocryphe ghehouden heeft; gemerckt hare booznaemste Leeraren van die oude tijden/ sonder tegenspreken/ de selve in't Register der Canonpke boecken hebben gestelt.

En dat D. Cabeljau, onderschept wil maecten tusschen de Canonpke boecken/ als of dese ghemelde

melde Daders/ sommighe hadden ghenomen op
't naemste/ andere op 't ruymste/ dat is/ een pdel
upblucht / want en kan by haer niet sulckg be-
vinden/ maer wel dat sy se alle gehouden hebben
voor ware Schrifture/ alhoewel sy niet te vinden
en waren in 't Register der Joden.

I. AENMERCKINGHE.

Op de Ketterije der Basilidianen.

Van dese Ketterg ghetuyght Epiphanius,
Haresi 24. dat hare Leeringhe soo schan-
delijck/ ende onbetaemlijck was / dat sy
de selve aen niemant en durfden openbaren / ofte
bekent maecten/ als aen haer eygen Volck.

De woorden van Epiphanius sijn dese: Hy Bas-
lides bedeckt sijne boosheyt voor de gene, die wat ver-
stants hebben, ende verklaert die alleen aen sijne Scho-
le, ende die van hem sijn bedroghen. Want voorwaer,
't is schandelijck uyt te sprecken, 't gene van haer ghe-
seydt ende gedaen werdt. **Doorders** seyd hy: Hy
beveelt aen de sijne, dat sy hare Leeringhe by haer sou-
den houden, te weten, om dat hy sijn eygen onbetaem-
lijckheyt suspect heeft, ter oorsaecken van sijne schande-
lijke wercken, ende quade Leeringe.

Hier komt nu D. Cabeljan in sijn Catholijcke
Waerheyt pag. 558. ende wilt ons met kracht over-
strijden/ dat wy de selve opinie drijven met dese
ketterg; vande Basilidianen, seyd hy/ werdt getuyghet
dat sy hare Leere verberghen: De Papisten doen mede
alsoo, &c. Ick hebbe in mijn Staetje ghetuont/
dat wy onse Leeringen niet en verberghen / ver-
min ter oorsaecken van eenighe onbetaemlijck-
heyt ofte schandelijckheyt / die in de selve soude
besloten sijn. Ter contrarien/ daer en is niet een
Landt/ niet eene Partie/ ja ick soude bpkang dur-
ven seggen niet eene Stadt in de werelt/ daer wy
onse Leeringen niet met vollen monde/ ofte met-
ter daet verkondighen/ ofte verkondicht hebben.

Dit segghen, seyd D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag 252 is te vergheefs want, de Basilidianen hebben buyten twijffel mede haer best ghedaen, om andere tot haer ghemeenschap te trecken.

¶ magh wesen / maer soo nochtans (ghelijck Epiphanius seght) dat sy aen de ghene / die sy bezoghen hadden / belasteden / dat sy aen een van duyfent, ende aen twee van thien duyfent, haer leeringhe maer en souden openbaren / jaer soo sy ghebraght wierden / wat sy waren / dat sy souden haer uytgheven noch voer Joden / noch voer Christenen.

Wat ghesont verstant sal dit op ons konen passen / die ons de heele werelt deure uytgheven voer Christenen / ende by uytsprecken aen alle menschen / sonder uyneminghe / t'ghene de Christelijcke Religie verbat / ende noodigh is tot de saligheyt?

De ghemeene maniere van onderwijfinghe, seght D. Cabeljau, die by de Papen, en Munnicken wert gebruyckt, weet men dat sekerlijck daer toe leyt, om het volck, t'welck sy aen hare koorde krijghen, soo blindt, ende onwetende te houden, alst moghelijck is.

¶ En sijn maer beuselinghen / ende fatermerckten / om de ghemeente te blindtsoeken: Laet D. Cabeljau eens betwijffen / dat wy voer het volck verborghen houden / t'ghene noodigh is tot hare saligheyt. Ofte soo wy set verborghen houden / t'ghene niet noodigh en is / wat doet dat hier ter sake? Wilt dan D. Cabeljau, dat wy aen den ghemeenen man leeren alle de subtiliteyten van Scotus, ende van andere Theologanten die dickwils nerghe toe dienen / als om het verstant te verscherpen / ende te oeffenen? waerom en doet hy dat mede niet op den Preeck-stoel? oft wie sal hem daerom / veroordeelen als ketter / om dat hy menighe disputen verswyghe / die nochtans in de scholen worden opghenomen? Dat hy eens byn woordt tot woordt beghinne de heele Panfracia van Chamierus te preken aen de Ghemeente / ende

ende dat hy eens beproebe wat den ghemeenen man / ende de vroukens daer van sullen t'hyg d'aghen.

Och hier van dateljk b'eder in de Aenmerc-kinghe op de ketterije vande *Guosimachi*.

Tis dan ontwaerachtich dat wy gheljk sij- aen de Basilidianen.

Ten eersten, om dat wy onse leeringhen niet en verberghen.

Ten tweeden, om dat wy het volck niet blindt / ende ontweteude houden in t'ghene hare saligheyt aengaet.

Eben wel / D Cabeliau, wilt met kracht heb- ben / dat wy onse leeringhen verberghen: Hoe be- thoont hy dat?

P. Hazart, seyd hy / en kan niet loochenen, t'ghene ick uyt de schriften van twee sijne Mede-broeders, *Ledes- ma*, ende *Costerus*, ghetrouwelijck aengheteykent hebbe.

Maer D. Cabeliau! wat sult ghy noch ten lesten al praeten? seght ghy dat ghy *Ledesma*, ende *Co- sterus*, ghetrouwelijck hebt gheciteert: indien ghy hier ghetrouw zijt / soo en weet ick niet wanneer dat ghy bedyseght.

Seght ghy dat ick niet en kan loochenen / t'ghene ghy uyt hare schriften hebt aenghetey- kent? ist moghelijck? Leest mijn staeltje wel Pag. 187. daer sult ghy dat gheloochent vinden: waer- om en hebt ghy niet een woort daer op gherept? Hoe sijt ghy hier stom ghebleven? Hebbe ick u niet ghethoont booz de ooght / dat sy niet en spreken van eenighe leer-stucken? ofte soo jar: waerom en hebt ghy uwe betwijfen daer niet teghen ghe- stelt / ende contrarie berhoont? Soo neen? Hoe kont ghy dan d'authoziteyt van dese twee Jesu- ten ghebruycken / om ons te verghelijcken wy de Basilidianen, de welke haer boornaemste leer- stuc- ken verborghen hielden / ende wy niet?

Och eens dan ghesien / wat dese twee Je- supren segghen / ende namelijck waer van dat sy handelen.

Dooz eerst Ledesma, (wiens woorden te binden sijn in mijn staeltje Pag. 186. ende hy D. Cabeljau Pag. 252.) ghebruyckt de woorden Christi Matth. 7. seggheende / dat men het heyligh niet en moet werpen voor de honden, noch de peerlen voor de verckens: verstaende dooz de honden, ongheloovighe / en ketterg / dooz de verckens, quade ende onghemanimierde gheloovighe; dooz de peerlen, de verholentheden des gheloofs; van dese seyt hy/ dat men de selve aen alle man niet en moet laeten bliken / als naemelyck aen ongheloovighe/ ketterg / ende onghemanimierde gheloovighe.

Hier vraeght D. Cabeljau: Wat isser nu van my tot last vande Roomsche ghesinde gheseyt, t'welck hier niet klaer staet uytghedruckt;

Vraeght ghy dat D. Cabeljau: Ick antwoorde/ dat ghy ons te last hebt ghelept dat wy onse leerstukken verborghen houden / dooz den ghemeenen man: Ten is niet soo: Ghy hebt u beroepen op de authoriteyt van Ledesma: Ick hebbe u met de eyghen woorden van Ledesma in mijn staeltje ghehoont / dat hy niet en spreekt van eenighe leerstukken / maer alleen van het lesen der Misse in het latijn / ende der selver woorden/aen alle man niet te doen bliken/ op dat sy dooz moerwilligheyt / ende spotghewijse / niet en souden misbruyckt worden.

Hoozt dan Ledesma noch eens spreken: Voor eerst, het opschrift van sijn 22. Capittel is: Of men de misse, ende andere goddelijcke diensten moet doen in de moeders tale. Sijn besluys is: De wijle daer niet soo heyligh is, noch soo goddelijck, gheen Mysterie, soo groot, noch soo hoogh, als het H. Sacrificie der Misse, met recht dan, en moet het selve in eenighe ghemeene tale overgheset noch ghedaen werden.

Hier op hebbe ick ghevraeght Pag. 194. Of D. Cabeljau, en sijns ghelijcke wel souden willen/dat men de woorden / die hy spreekt in sijn Machtmael/ soude misbruycken tot spot / ende lasteringhe / naemelyck op waegheng / schepen/ ende hier

hierbancken r'welck maer al te veel hedeng-
daeghs bande Ghereformeerde ghedaen wort / ten
opsichte bande woorzen onser Misse.

Op dit altemael blijft D. Cabeljau, soo stom als
een vissch.

De sustinue, seyt hy / van *Ledesma* leyt klaer, dat de
verborghentheden des gheloofs niet en moeten aen den
ghemeenen man ontdeckt worden, maer secreet ghehou-
den, ende alleenlijck by keus van personen, aen sommi-
ghe weynighe gheopenbaert werden.

Ledesma seght / dat de Mysterien des gheloofs aen alle
man niet en moeten ontdeckt worden. Wat ist nu?

Meer, seght D. Cabeljau, en hebben wy niet gheseyt,
ende daer in meynen wy als noch dat de Roomsch-ge-
sinde Basilidiaensch sijn.

Ick braeghe u / waer in / dat ghy ons meent
ghelijck te sijn aen die kettere?

Ghy seght / in het bedecken bande verborgent-
heden des gheloofs sonderende u op de woorzen
van *Ledesma*.

Wel aen / ick sie wel dat ghy nu' dobbelhepde
niet en sult laten / ten sy dat ick de selve kenbaer
make aen de heele werelt.

Als ick u soude segghen: Den Coninck is ghe-
storven / sout ghy my ten minsten niet moeten
braeghen / wat Coninck? of die van Spaegnien, of
Yranchrijck, of Enghelandt &c. andersing wat sult
ghy hier upt verstaen; de Coninck is ghestorven?

Ick bekenne dan noch eens / dat *Ledesma* seyt /
dat de Mysterien des gheloofs / aen alle man niet
en moeten ontdeckt worden: moeten wy niet on-
derfoecken van wat Mysterien dat hy hier
spreekt? seght ghy / dat hy spreekt van alle My-
sterien in het gemeen; ghy wort niet syn ey-
ghen woorzen overtuyghet van contrarie / te we-
ten / dat hy alleenlijck spreekt bande woorzen
die men leest in de Misse / de welke hy niet en
wilt nuytghedruckt hebben in de moeders tale op
dat sy van ongheloobighe / kettere / ende quade
geloobighe niet en souden dienen tot misbruyck /

spot/ ende lasteringhe. Bekent ghy (ghelyck ghy noot/sakelyck moet doen) dat hy van dese mysterien alleen handelt: hoe kont ghy ons by de Basilidianen ghelycken / de welcke niet hare woorden/ maer hare booznaemste / sae alle leer-stucken booz alle man wilben bedeckt ghouden hebben? Choont dan eerst / dat wy alle onse leer-stucken verberghen / ende ghelyckt ons dan by de Basilidianen.

Maer ghy seght dat Ledesma sich beroept in desen, op de spreuke Christi Matth. 7. van honden, en verckens, ghelyck oock deden de Basilidianen.

Wat verstaet Ledesma booz honden, en verckens? verstaet hy niet/ ongheloovighe, kettere, ende onghemanierde gheloovighe? 't is seker dat sae: besluyt ghy nu hier uyt dat wy aen de Basilidianen gelijck sijn/ die volghende kettere?

Soo besluyt ick dan mede hier uyt/ dat de Ghereformeerde, oock Basilidiaensich sijn/ en kettere.

Dit bewijse ick uyt den Dordrechtchen Bijbel, voor eerst op Matth. 7. v. 6. Num. 3. daer hy wel uytduckelick seyt: dat de hartmeckighe, ende moetwillighe spotters honden, en swijnen sijn.

Ten tweeden op Apocal. 21. v. 15. Num. 16. daer hy/ de raesende vijanden ende aenbassers Christi, ende des Euangeliums, ofte die de waerheyt eens beleden hebbende, wederom tot haer uytspouwsel ghekeert sijn, booz honden hout/ende upigheft.

Wat seght ghy nu D. Cabeljan? ofte Ledesma heeft qualijck gheseyt/ ofte niet? Soo sae? verdoemt dan uwen eyghen Bijbel. Soo neen? hoe berispt ghy dan hem?

Verhalben: ofte Ledesma is in dit stuck Basilidiaensich gheweest/ ofte niet? Soo sae? soo is dan den Dordrechtchen Bijbel mede Basilidiaensich. Soo neen? Hoe hebt ghy ons dan / op syne authoziteyt/ by de Basilidianen vergheleken?

Diet eens in wat eenre brodde dat ghy u srecht / wanneer ghy de woorden van Ledesma op neemt/

opneemt / sonder eens aen te sien waer van dat hy spreekt.

Seght ghy dat Ledesma, daerom niet Basildiaensch is/om dat hy door honden, en verckens verstaet/ ongheloovighe, ketteris, ende quade gheloovighe, maer om dat hy op dien voer/ de woorden bande. Wisse niet en wilt uptghedrukt hebben in de moederse tale?

Ich hebbe u nu alreede gheseyt/ dat hier gheen questie en is van woorden/ maer van alle de leer-stucken der Religie verhooghen te honden/ met die reden daer hy/om dat sy schandelijck/ ende onbetaemlijck sijn/ ghelijck als de Basildianen deden/ t'welck ons niet een hupken en raecht.

Ten anderen. Sout ghy self wel gheraedsaem binden/ dat men aen de honden/ en verckens/ dat is/ soo ulwen eyghen Bijbel dit verklart/ aen de hartneckighe, ende moetwillighe spotters, aen de vijanden, ende aenbassers Christi, ende des Euangeliums, de wijse/ ende sozme van uwe Nachtmael sou hoog honden/ met perijckel van t'selbe te stellen tot spot/ ende lasteringhe? Soo ja? Hoe verstaet ghy dan dese woorden Christi? en werpt het heyligh niet voor de honden, noch de peerlen voor de verckens? Soo neen/ waerom berispt ghy van Ledesma, als hy eenighe woorden hoog soodanighe menschen wilt bedeckt hebben? Somma, men soude eer water persen upt eenen hep/ als dat men upt de woorden van P. Ledesma soude persen de minste ghelijckentisse tusschen ons/ ende de Basildianen.

Eber slecht/ jaer noch slechter handelt D. Capeljan, met Costerus: want

Voor eerst, hy en spreekt niet een enkel woort op al t'ghene ick in mijn staeltje Pag. 191. 192. 193. 194 upt den selven Costerus hem hebbe voorgestelt/ de antwoorde/ ghelijck mede bykans in alle stucken te sien is/ is in sijn penne gebleven.

Ten tweeden, al t'ghene dat hy Costero schijnt op te legghen/ is/ dat hy mede/ die woorden Christi

ghebruyckt heeft : En werpt het heyligh niet voor de honden, &c. Dit is nu meer als ghenoech beantwoort. Maer laet ons wat dieper insien/hoe/en de waer van Costerus spreekt namelijk in Enchiridio, van D. Cabeljau gheciteert:

Ich hebbe in mijn staelje ghetheoont Pag. 194. dat hy spreekt vande woorden die men ghebruyckt in het bedienen vande H. Sacramenten niet upt te spreken in de moeders tale: Ergo niet te propooste / t' moet hier op de leer-stucken aenkomen. Hier swijght D. Cabeljau wederom stil/en gheeft de sake op.

Ten anderen, soo disputeert Costerus van de schzifture te lesen namelijk in de moeders tale. Het op-schzift gheeft het upt / t'welck aldus luyt: of men moet deurgacns toelaten het lesen vande schzifture? Hy bethoont upt de schzifture / ende Outbaders dat neen.

Onder ander / spreekt hy op de volghende wijs: Wy en loochenen niet dat de voornaemste hooft-stucken des gheloofs, die van alle Christenen moeten gheweten werden, als uootsaekelijck wesende tot de saligheyt, in de Apostolijcke Schriften klaer sijn vervadt. Dese, op dat sy dieste-vaster soudent aenleven in de ghemoederen van alle, hebben moeten inghedrukt worden, met Sermoonen, Evangelien, Epistelen, ende het Symbolum van de Apostelen: Het welck die goddelijcke Princken der Kercke, in t'kort, ende duydelijck hebben willen overleveren, aen de naekomelighen, op dat niemant sich en soude kunnen excuseren van onwetentheyt.

Hoe sulc ghy t' hier mede maken D. Cabeljau? Is dit een-stem migh sijn met de Basilianen, ofte de selbe regheuspreken? Wat dunckt n? Nu wat raecht die woorden: En werpt het heyligh voor de honden niet &c. die P. Costerus mede ghebruyckt/en konnen D. Cabeljau niet een sijn baten: Want hy ghebruyckt die/sprekende vande overleveringhen, ende seyd: T'schijnt ghewaerschouwt te wesen van Christo, dat alle leeringen des geloofs, niet en soudent by geschrift op t'papier gestelt worden, als hy seyt: En worpt het heyligh niet

voor de honden. *Etc.* dan boeghter hy datelijck hy/
wie dat hy door de honden verstaet / te weten de
hepdenen / ofte af-ballighe Christenen / ghelijck/
sept hy / als ghewest sijn Iulianus, Porphyrus, ende
andere / die de schrifture / soo men uyt hare schrif-
ten bespeuren kan / tot spot hebben ghestelt / ende
misbruyckt. Wat heeft Costerus hier gheseydt /
t'welck den minsten schijn heeft van de Basilidiaen-
sche ketterije

Wat nu eens D. Cabeljau, hier doet hy steek
honde / ende sich foudere op de authoistept van
dese twee boozgaende lesuyten, Ledesma, ende Co-
sterus, om ons te verghelijcken hy de Basilidiaenen
Wit en is soo onghelijck niet aen het swart / als
de spreken van dese twee / aen die ketterij.

II. AENMERCKINGHE.

Op de voorseyde Ketterije.

Het tweede stuck / t'welck ons D. Cabeljau
heeft te laste ghelept / als hier in ober-een-
komende met de Basilidiaenen, heeft hy ghe-
trocken uyt den H. Irenæus, *lib. 3. Cap. 2.* Welcken
out-bader / D. Cabeljau alsoo doet spreken: Als sy uyt
de schrifture berispt wierden, beschuldighden sy de schrif-
ture selfs, als of sy haer niet wel en hadde, datter gheen au-
thoriteyt by en was, dat de selve seer verscheydenlijck
sprack, ende om dat daer uyt de waerheyt niet en konde
ghevonden worden, vande ghene die de Traditie niet en
kenden. Nae dien de selve niet by gheschrift, maer door
de levendighe stemme was overghelevert; waerom oock
Paulus soude gheseyt hebben: *Wy spreken wijsheyt onder
den volmaeckten.* Alsoo oock de Papijsten. Siet de
Catholijcke waerheyt Pag. 558.

Ik hadde in mijn Staelte Pag. 179. gheseyt / dat
ick op die plaets die D. Cabeljau citeerde uyt Ire-
næus, te weten / het tweede boeck / het tweede Ca-
pitel / niet een enkel woort daer van en kost
vinden:

Hier

Hier oer maecht nu D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 253. soo veel stampers / ende bohaas / als of de werelt te kleyn waer. Aende waerheyt, seyt hy / en behoefde P. Hazart niet langher te twijffelen alst hem beliefte, indien hy maer die kleynre discretie van een onnoosel druck-tautje over te sien, ende by hem selven te verbeteren, t'welck licht om doen was, hadde willen ghebruycken. Daer staet in onse *Catholijcke waerheyt* Irenæi tweede boeck het tweede Capittel, daer het moest wesen, het derde boeck, het tweede Capittel, hoedaenigh een misstelingh in cyfer ghetal, van een tweetje voor een drietje, seer licht in t'corrigeren kan werden overghesien. Dit is even wel aen P. Hazart hier stoffe ghenoech, om de waerheyt van het gantsch ghetuyghenis in twijfel te trekken, ende sijn antwoorde daer over op te schorten tot naerder aenwijsinghe vande rechte plaets.

Maer toe dienen alle dese woorden? Als ick de plaetse niet en kost vinden / hoe kost ick die beantwoorden?

Ick gheloof, seght D. Cabeljau, dat het hem aen een ander kant gheschort heeft, namelijk dat dit ghetuyghen van *Irenæus*, om te thoonen de over-een komste van Basilidianen, met de *Roomsche ghesinde*, in de H. Schriften te verkleynen, en de Traditien te verheffen, klaerder is, dan dat het met eenighe glossen, van hem kan verdonckert werden: Ende dat hy daerom het ander sluyp-weghe heeft willen ghebruycken.

Ick bidde u D. Cabeljau, soo veel woorden niet. Ick bedanche u hooghlijck dat ghy my nu de rechte plaetse / de welcke een heel boeck verschilde / ende daerom niet soo licht te vinden en was / hebt aengheterekent: Ick bedanche u / segghe ick / want ghy hebt my uwe eyghen wapenen in de handt ghesteken / om u den dootsteek te gheven: Ghy hebt u op Irenæum beroepen / ghy sult oock tot Irenæum gaen / maer tot uwe groote schande.

Alleentlijck / soude ick gheern weten / de wijle dit ghetuyghenis Irenæi soo klaer lach voor u / maerom

waerom dat ghy self / dat aen utwe ghemeente niet en hebt voorgesteld niet berhoft / soo ghy doet in utwe Catholijcke waerheyt, maer in't geheel: doch ghy zijt wel soo wijs gheweest / dat ghy u selven niet en hebt schoon ghegheben.

Laet ons dan de woorden Irenæi wat voller / ende breeder hoozen als gy de selve hebt voorgesteld.

Als de Valentiniānen, seydte hy / Marcionisten, Cherinthianen, ende Basilidianen, worden bevochten met de schrifturen, sy beschuldighen de schrifturen, als of sy niet wel en waren en sonder autoriteyt, ende verscheydentlyk spraken, ende dat de waerheyt uyt haer niet gevonden en kan worden, an de ghene, die de Overleveringe niet en weten: Want sy segghen dat sy niet by schrift, maer met levende stemme is ghegeven: Waerom oock Paulus, soude gheseyt hebben: Wy spreken de wijsheyt onder den volmaekten, ende niet de wijsheyt van dese werelt. Ende dese wijsheyt seght een ieder te weten de welcke hy uyt syn eygen selven heeft gevonden, dat is, versiert heeft: Een ieder van haer den Regel der waerheyt verdraeyende, en is niet beschaemt te preken. Nu, als wy haer, die tegen de overleveringe strijden, beroepen op d'Overleveringhe, de welcke vande Apostelen is, ende door de successie der Priesteren inde Kercke bewaert wort, sy sullen segghen, dat sy wijser wesende niet alleen dan de Apostelen, maer oock dan de Priesters, die oprechte waerheyt hebben ghevonden, ende dat de Apostelen met de woorden des Salighmakers, vermenght hebben t'gene de Wet raectt, ende dat sy alleen ontwisselijk, ende onbevleectelijk, ende oprechtelijk weten het verholen Mysterie. Tot noch toe Irenæus.

Maer ober berispt hier desen H. Out-bader de Basilidianen: ontbint den heelen discours / ende ghy sult het bevinden / ende samen ontdecken datter niet meer ghelijckenisse en is tusschen ons / ende haer / als tusschen het licht / ende de duysternissen.

Voor eerst dan / sy bevochten de schrifturen, ende beschuldighden de selve als of sy niet wel en waren, sonder autoriteyt, teghenstrijdigh, ende sonder de waerheyt.

Sulckx

Sulckx en heeft de Roomsche Kercke noyt gheleert. Want sy en heeft noyt gheseyt/dat de schysure niet wel was / dat men uyt haer de waerheyt niet vinden en kost te.

Ten tweeden leerden sy/dat de schysure niet by gheschysf/maer door lebende stemme ghegebeu was: Waer uyt volghet dat sy al wat gheschysben was/moesten verwerpen.

Maer / ofte wannier hebben de Catholijcken dit opt gesept/ofte gheleert/contrarie/sy aenbeelden al wat van Apostelen ende Propheten gheschysben is.

Ten derden, dat een seder van haer de wijsheyt uyt syn eyghen selben ghebonden hadde?

Dit en past inmers gheen sijn niet op de Catholijcken/maer veel beter op de Scherfozmeerde/die de schysure uytlegghen / elck naer haren sijn / segghende: Ick verstaet dat soo; ende van waer komen noch daghelijckx soo menighe verscheyden Seeren ende opinien / die het meestendeel spruyten uyt de Scherfozmeerde / als uyt dat eyghen verstant/ende vernuft?

Ten vierden. Dat my D. Cabeljau eens segghe/hoe by die woorden Irenaei verstaet / dat dese ketters strecken tegen de Overleberinghe/ als sy op de Overleberinghe / van de Catholijcken wierden beroepen: wat booz een overleberinghe was dit? Van de Apostelen, seght Irenaeus, ende successie der Priesteren; soo berispenen dan in die oude tijden / dat is / over 1400. jaren / de ketters op de overleberinghe: Waer henen nu D. Cabeljau als ghy ons berispt over die selve ghewoonte / die by de oprechte / ende recht sinnighe Kercke Christi ghepleeght is gheweest: Wy beroepen u van ghelijcken op de Traditie / namelijk die door de successie der Priesteren, ons is overghelebert / ende ghy lieden spot daer mede / soo als de Basilidianen in die tijden hebben ghedaen: hebbe ick gheen meerder reden / om u keden aen die ketters ghelijck te maken / als ghy hebt om ons daer by te vergelijcken/

ken / daer ghy klaer siet upt de woorden van Irenæus, dat wy het niet en houden met die ketteren / maer ter contrarissen met Irenæus selbe / en met de Rechtsinnige Kercke van ober 1400. jaren.

Hadrt ghy toch Irenæus al stillekens laten beruften / ghy en sout u selben niet ghestelt hebben tot schande.

Derhalven sal my D. E. noch schuldigh blijen van sich te verschoonen / ober de bedrieghe-lycke citatie raekende P. Ledesma, ende P. Costerus.

A E N M E R C K I N G H E.

Op de Ketterije vande Gnosimachj.

DEN H. Joannes Damascenus, die alleen van dese ketteren weet te spreken *lib. de Hæresibus*, heeft ons de selbe upghedrukt met dese betwien (ghelyck ick hem oock in mijn staetse boozghestelt hebbe *Pag. 197.*) De *Gnosimachi* sijn die, de welke alle de kennis, ende wetenschap vande Christenen soo wederstaen, dat sy segghen, al ydelen ende onnoodighen arbeyt te wesen, eenighe wetenschap te soeken in de goddelijcke schrifturen, nae dien Godt de Heere van een Christen niet anders en eyscht als goede wercken.

Met dese ketteren verghelijckt ons D. Cabeljan in sijn Catholijcke Waerheyt *Pag. 559.* Om dat wy, so ghyspreekt / het volck afstrecken van t'lesen vande schrifture, ende recommanderen het gheloove vanden koolman, die anders niet en wist te segghen, dan ick gheloove, dat de Kercke ghelooft, &c.

Ick hebbe hier teghen in mijn staetse betwisen / datter de minste apparentie niet wesen en kan van ons / met dese ketteren ghelyck te maken.

Ten eersten, om dat sy alle werenschap betwisten / die men upt de schrifture kan halen / jae so verre / dat sy het booz ydelen / ende onnoodighen arbeyt hielden de schrifture te lesen / om daer eenighe wetenschap in te soeken.

Ten

Ten tweeden, om dat sy gheen wetenschap een vereyschten/maer alleen goede wercken.

Ter contrarien / al hoe wel wy het lesen vande schysure/ aen den ghemeenen man niet toelaten / nochtans wy doen ons uiterste beste door Sermoenen / Collatien / Vermaeninghen / ende andersins / dat sy de wetenschap vande selve mochten hebben: want den H. Paulus is hier in onse voorganghet/als hy seyt/dat het gheloove is niet uyt het lesen/maer uyt het ghehoor, dien reghel onderhouden wy / als wy en de wetenschap vande schysure / ende de hooft-stucken des gheloofs noodigh ter saligheyt / mer alle middelen instampen aen de Ghemeente. Doch/dat wy haer de schysure niet laten lesen/daer in volghen wy mede den Reghel Pauli, de welcke seyt/dat het niet alle leeraers en sijn,noch de gave hebben vande selve uyt te legghen. Hoe strijden wy hier teghen alle wetenschap der Christenen/ soo als de Gnosimachi deden?

Ten anderen: Waer ofte wanneer hebben wy niet anders vereyscht van onse Ghemeente als goede wercken? Leeren wy niet/dat sy de wetenschap moet hebben als noodigh ter saligheyt/datter is eenen Godt / dyp / ende een / ende soo hoort van alles wat in't Symbolum/ ende in de schysure begrepen is/als noodigh ter saligheyt? Is dit alleen de goede wercken aenprijzen / sonder eenighe wetenschap / ghelijck de Gnosimachi deden?

Maer hier op seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 253. Daer is licht op te antwoorden, namelijk dat ten minsten soo veel overblijven sal, indien de Roomsche-ghesinde niet en moeten gheseyt worden sulcke alghemeene haters van alle wetenschappen te zijn, als de oude Gnosimachi waren, dat sy nochtans ten deele haers ghelijck sijn.

Maer ons hoozen in wat deel sijn wy haer ghelijck?

Het ghene, seght D. Cabeljau, de Gnosimachi waren ten,

ten aensien van alle wetenschappen, in allerley soorten van menschen, dat zijn de Roomsch-ghesinde in opsicht van t'ghemeene volck, ontrent kennisse van goddelijcke dinghen, haters naemelijck, ende beletters vande selve, en aenprijers van eene domme onwetenthey.

Wat en kan een man niet segghen / als hy seght al wat hy wil / ende sonder fondament spreekt / ende reden? Noemt ghy ons haters / ende beletters van kennisse der goddelijcke dinghen / dooz soo veel de ghemeene man aengaet? Wat verstaet ghy dooz Goddelijcke dinghen? Stucken die noodigh sijn te weten ter saligheyt? Ick wenschte wel dat alre Gheemeente mocht ghestelt werden neffens de onse / dan soude men eens klaer konen sien hoe dom de utwe is die saengaende ten opsichte van onse: hoe kont ghy ons haters noemen van soodanighe kennisse / daer wy niet handen / en voeten / om soo te spreken / de selve instampen in den Catechismus, in de Sermoenen, in de Collatien, in de Biecht-stoelen, in besondere vergaedinghen, tot dien eynde oprecht / in de gheemeenlame handelinghen, in de gheschreven boecken, &c. noemt ghy die haters / ende beletters vande kennisse der goddelijcke dinghen / ten opsichte van den ghemeenen man / daer wy meer / ende krachtigher middelen ghebruycken / als ghylieden / om den ghemeenen man de kennisse in te drucken? Hoe sal ick dit verstaen?

Of meynt ghy misschien / dat wy haters sijn vande kennisse der goddelijcke dinghen / om dat wy het lesen vande schryfture niet toelaeten aen den ghemeenen man? dat is immers een slecht bescheedt: als of men / die wetenschap / ende kennisse soo wel niet en kost bekomen dooz het ghehoor / als dooz het lesen.

En wat is roch de kennisse / die de ghemeente hy u liden haelt upt het lesen vande schryfture dat leert ons maer al te veel de daghelijckesche experientie; te weten / dat sy eenen hoop schryfturen weten te segghen sonder verstant / ende die
niet

niet meer en passen op de materie als een tanghe op een bercken: ende dan haer noch durven stellen teghen haer eyghen leeraers. Ist wel de pijn weert/ soodanighe kennisse te halen uyt de schrifture?

Ten anderen, ghy moest betwijfen / om ons oock ten deele ghelijck te maken aen de Gnosimachi, dat wy oock de minste wetenschap / ende kennisse niet en konen verdraeghen in den gemeenen man/ghelijck dese ketters deden/ten opsigte van alle man; dit en sijn ghy niet machtigh te doen. Ergo ghy en sijn niet machtigh te berhoonen/ dat wy oock ten deele ghelijck sijn aen de Gnosimachi.

Jae/ seght D. Cabeljau boozberg: De Roomsch-ghesinde segghen, tot de Leeken, Godt eyscht gheene diepe kennisse van u, maer een inghewickelt, Coolmans gheloof, ende een blinde ghehoorsaemheyt, die beter is dan groote kennisse, en veel beter met onwetentheyt, dan met wetenschap wil verghefelijkheid sijn.

Dat en hebben wy noyt gheseyt/ dat een inghewickelt gheloof beter is, dan groote kennisse; want wy wenschen / dat sy allegaer mochten hebben een volle/ende diepe kennisse van alles/wat haer noodigh is ter salighejdt/ jae wy doen van alle kanten/ende met alle middelen ons uiterste beste/om haer daer toe te brengen/ofte rhoont ons waer in dat wy komen t'ontbreken: Weet ghy niet anders by te brengen als het lesen bande schrifture: Wy volgen den reghel banden H. Paulus, die ons wel dubbelijck seght datse niet alle leeraers en sijn, ende niet alle de gave hebben van uytlegghen: maer uyt wy seer wertelijck besnyten / dat sy haer niet alle en moeten bemoeven met het lesen bande Schrifture.

En/indien daer sommighe sijn / die van verstants/ofte begrijs weghe / de natuerlijke bequaemheyt niet en hebben om tot de diepste kennisse/ ende wetenschap te gheraecken: Wat isser aen misdaen / indien wy van haer vereysschen
eene

eene blinde ghehoorsaemheyt / in het onderwerpen van haer verstant / t'welck wyer nature soo verre niet en streckt; wat doen wy hier wederom anders / als t'ghene ons den h. Apostel Paulus leert. 2. Corinth. 10. 5. daer hy wil dat men sijn verstant sal ghevanghen gheven tot den dienst Christi, ende volle ghehoorsaemheyt hebben.

Wy soo verre D. Cabeljau, daer iemandt van utwe Gemeente by u quame / met eene twijfelachtigheyt inde Schysure / ende dat ghy hem de schysure verclaerde / hy nochtans de selve niet wel en kost aen-nemen: Sout ghy hem niet segghen / dat hy sijn verstant behoorde t'onderwerpen aen sijnne Leeraers / die hem de schysure verklaren: ende soo hy eben wel dit niet en verstont / sout ghy hem hier ober niet berispen? wat is nu betamelijker sijn verstant t'onderwerpen / met ghehoorsaemheyt aen de Kercke / die Christus ons ghebiecht te hoozen / ofte wel aen besondere leeraers wat berispt ghy dan in ons / t'ghene ghy self niet en konit lijden?

T'is notabel, seght D. Cabeljau, dat juyst de selve reden; die nae t'ghetuyghenis van *Damasceus*, de *Gnosimachi* ghegheven hebben tot versterckinghe van hare opinie, namelijk dat Godt niet anders van een Christen eyscht, dan fraeye, goede handelinghen, oock is de eyghen voorwendighe der Roomsche ghesinde by de Leeken.

Ich hebbe in mijn staeltje Pag. 199. dit gheloochent / dat wy van onse Lecken niet anders en bereyffchen dan goede wercken; hebbe derhalven oock nu contrarie betwefen: verholghens blijven wy / ende in leeringhe / ende in de daer selve / ende in de reden gantschelijck verschillende vande Gnosimachi, ende D. Cabeljau blijft ontroutwigh / om dat hy ons by de selve heeft vergheleken.

Maer hy klaeght van wy / dat ick stil-swighe op het ghetuyghenis vanden Cardinael Hosius: Ich en kan by hem anders niet vinden / als t'ghene ick nu hebbe gheseyt.

Wat belanght Doctor Colus, die D. Cabeljau me-

C

de

de citeert in syn Catholijcke Waerheydt pag. 560. Ende de de name / en de schriften van desen Doctoor zijn my onbekent : Indien hy maer mondelingh ghesproken heeft / wie sal ons konnen goet doen / dat hy sulcks heeft ghesepdt / ende op wat sin sal dan dit opschorffen tot naerder aentwysinghe.

AEN-MERCKINGHE

Op de ketterije vande Ofsenen.

VAn dese secte seyt D. Cabeljau in syn Catholijcke Waerheydt pag. 560. Vande Ofsenen, wijs Epiphanius aen *Heresi* 19. dat sy leerden te sweiren by de creaturen ; ghelijck de Papisten by Maria, ende andere Heylighen doen.

Ich hebb' in mijn Staetjeghetboont pag. 200. &c. datter gheene ghelijckentse en is.

Hier komt D. Cabeljau in syn Memory-boeck p. 23. ende braeght : Oft niet Epiphanius vande Ofsenen ghetuyght, dat sy haer volck leerden sweiren, niet alleen by Godt, maer oock by sommighe creaturen ?

Ick antwoorde dat ja : Maer segghe / dat D. Cabeljau nu den staet bande questie verdraeyt / ende verandert : Want in syn Catholijcke Waerheydt hadde hy ghesepdt / dat de Ofsenen leerden sweiren by de creaturen in't ghemeyn / ende nu in syn Memory-boeck bekenet hy / dat sy maer leerden sweiren by sommighe creaturen in't besouder. Hier uyt en magh-men nu gheensins besuyten / dat Epiphanius berispt het sweiren by de Creaturen in't ghemeyn / oft by alle Creaturen / want van een besondere boorstellinghe en magh-men gheen ghebolgh maecken tot een alghemeyne. Alsoo en deught dit ghebolgh niet. De Coningh verbiedt sommighe waere, ergo hy verbiedt alle waeren. Wederom en deught dit ghebolgh niet. De Coningh reformeert sommighe soldaten, ergo hy reformeert alle

alle foldaten. **Wederom:** De Roomfche Kercke verbiedt vleefch te eten op fommighe daghen, ergo fy verbiedt dit op alle daghen.

Du dat D.Cabeljau foodantighe reden-kabelinghe maecht in defe materie / blifcht upt fijn' eyghen woorden: **Want** hy feydt: 'Tis claer dat Epiphanius het gheheel fweiren by de Schepfelen (hier noemt hy't wederom in't ghemeyn) in de Ofsenen, als quaedt verdoemt.

Ick loochene dat/ende berhoone het contrarie npt de eyghen bekentnisse van D.Cabeljau, ende de clare woorden van Epiphanius. D.Cabeljau hekent in fijn Memory-boeck, dat Epiphanius ghetuyghe / dat sy haer volck leerden fweiren by fommighe Creaturen; welcke defe Creaturen waren/seghe Epiphanius, te weten: Het foudt, het water, de aerde, het broodt, den hemel, de locht, den windt. **Hi** is't feker / dat men van gheene befondere boozstellinghe (foe ick boven met dyp andere exempelen hebbe bewefen) gheen ghevolgh en magh maecken/tot eene alghemeyne; Ergo volghens de bekentnisse van D.Cabeljau, effe de clare woorden van Epiphanius, al-hoe wel het fweiren by fommighe Creaturen, namentlijck / het foudt, het water, de aerde, &c. als ketterg verdoemt wordet/ hier upt en volghet niet / dat het fweiren by alle Creaturen/ als quaedt/ oft ketterg verdoemt wordet.

Daer-en-boven foe seggh' ick / dat defe ketterg fwoeren by de creaturen als goden. **Dat** bewijfe ick npt Epiphanius felbe / want volghens d'oberfettinghe van Janus Cornarius tot Basel Anno 1542. haren eerften Stichter Elxai, hadde haer dit fweiren gefelt tot eenen goddelijcken dienft/ dat is/foe het Griecx wordet Latie, bereeckent/ een dienft/ die Godt alleen toekomt; volghens d'oberfettinghe van Dionysius Petavius tot Parys Anno 1622. hy heeft-se doen fweiren by het foudt, Water, &c. als wefende goden.

Ten leften. Epiphanius fpreekt namentlijck van eenen valfchen oft lichtbeerdighen eedt/ die defe ketterg

kerterſ / ſweirende by het Sout, Water, &c. dooz-
 gaens deden. Dit blycht uyt ſijne woorden / met
 de welcke hy in ſijn Capittel ſluyt / ſeggende : Chri-
 ſtus heeft gheſtelt, dat men in gheender manieren en
 ſoud' ſweiren, oock ſelve by Godt niet, noch andersins.
 Wat dunckt u / D. Cabeljau, is dit waerachtigh/
 dat men noyt / oft gheensins niet / by Godt en
 magh ſweiren? bekent ghy niet pag. 254. dat Epi-
 phanius het wettigh ſweiren hout voor een werck van
 Godts-dienſt, het welck by niemandt anders naem, dan by
 den naem des levendighen Godts gheſchieden magh?
 Hoe ſeght hy nu dan hier ſoo dubdelijck / dat Chri-
 ſtus gheſtelt heeft dat men gheensins en ſond'
 ſweiren by Godt? oft ghy moet ſegghe dat Epi-
 phanius in't ſelve Capittel / ſae op 't ſelve bladt ſp-
 ſelben teghen-ſpreekt / 'twelck ongherijmt is te
 ſegghe / oft ghy moet uoodtſakelijck bekennen/
 dat hy hier niet en ſpreekt van eenen wettighen
 eedt / maer van eenen eedt die ghedaen wierdt
 oft uyt lichtbeerdighejdt / teghen Exodi 20. 7. oft
 met valschejdt / teghen Exodi 20. 16. Hooft nu/
 wat hy hier uyt beſluyt: 'T is den quaden, ſeydt hy/
 die door Elxai gheſproken heeft; die niet alleen en
 bedwinght te ſweiren door Godt, maer oock door't ſout,
 water, locht, windt, aerde, en hemel. Vraghe hier noch
 eens / hoe kan Epiphanius ſegghe / dat het ſweiren
 dooz Godt / quam van den dubbel / ghemerckt dat
 Epiphanius leert / dat het ſweiren by Godt / een
 werck van Godtsdienſtighejdt is / ghelijck her
 inder waerhejdt is: ſoo moet hy dan hier noodt-
 ſakelijck ſpreken / oft van eenen valschen / oft van
 eenen lichtbeerdighen eedt: Op de ſelve voert
 ſpreekt hy van het ſweiren by het ſout, water,
 locht, Ergo hy ſpreekt hier mede / nament-
 lijck van eenen valschen / oft lichtbeerdighen eedt/
 die hy ſwoeren by deſe ſchepſelen / als goden:
 Waerom hy oock hier teghen ſtelt het verbodt
 Godts Exodi 20. 7. Ghy en ſult gheen ander Goden
 hebben, behalven my, ende ghy en ſult in't ſweiren niet
 ghebruycken den naem van eenen anderen Godt.

Welleſt

Westeft u nu te weten / wat booz een valschen eedt de Ossen, namentlijk debent? Hoozt wederom Epiphanius. *Elxai* seyd hy/ heeft sijne naevolgers gheleert, dat sy Godt souden verloochen, en door gheveynstheydt souden deelachtigh worden vande grouwelijcke diensten der afgoderije. Dan heeft hy haer noch vaster inghedrukt, datmen het gheloof magh af-sweiren met den mondt, ende datter gheen sonde in ghelegghen en was. Hier hebt ghy nu den echtighen text van Epiphanius, met alle sijne omstandigheden / en actien der Ossen, op de welcke de berispinghen van Epiphanius vallen.

Dese *H. Oudt-vader* dan/en berispt in de Ossen niet het sweiren by de Creaturen in't ghemeyn / oft het enckel sweiren by de Schepselen, soo *D. Cabeljau* hem toeschijft / maer het sweiren alleen by sommighe schepselen in't besonder / als namentlijk het Sout, water, Locht, Windt aerde, Hemel, de selbe aen sijne nachvolghers hoozstellende als Goden: *Jae* spreekt veel eer van eenen valschen/ ofe lichtveerdighen / als van eenen wettighen eedt / met den welcken de Ossen Godt verloochenden/ ende haer gheloove/ met ghebeynstheydt af-sweirende/ haer hielden aen de grouwelijcke diensten vande afgoderije.

Wat middel nu/braegh' ick noch eens/om ons met dese ketter's ghelijck te maken?

'Tis waer / wy sweiren by de Heplighen / de welcke Schepselen sijn / maer dit en heeft Epiphanius in de Ossen niet in't besonder berispt.

Indien my *D. Cabeljau* noch eens seyd/dat Epiphanius het sweiren by alle schepselen verdoemt: Ick hebb' boven contrarie upt sijne woorden besworen / *jae* upt de bekenenisse van *D. Cabeljau* selbe/ dat hy maer spreekt van sommighe; daer hy hebb' ick gherhoont / datmen gheen ghevolgh en magh maken van sommighe, tot Alle, soo en is van *D. Cabeljau* niet machigh te bewijzen / dat Epiphanius berispt het sweiren by alle schepselen, die volgende blijven wy in ons geheel van te sweiren by sommighe, ende namentlijk de Heplighen.

Maer D. Cabeljau seyd / dat Epiphanius dit swei-
ren bande Offenen hy't sout, water, &c. daerom be-
risset / om dat het sweiren is een werck van Godts dien-
stigheydt.

Epiphanius spreekt van Latria, dat is / van eenen
dienst die Godt alleen toekomt / ende seght / dat
dese ketters hy de locht/water/ &c. swoeren / tot
soodanighe Godts-dienstigheydt, *Εἰς λατρείαν*, dat is /
om aen die schepselen te bewijzen de eere die Godt
alleen toekomt: **Maer** wy en sweiren hy de Heylighen niet / om haer te verhoonen de eere die
Godt alleen toekomt / Ergo / gheen ghelijckenisse.

Seght D. Cabeljau, dat dit sweiren niet gheschie-
den en kan / ten zy datmen aen de Heplighen soo-
danighe eere bewijse: Soo staet het D. Cabeljau
toe / te proberen / dat het sweiren in't ghemeyn /
niet anders in sich beslupten kan / als eene opper-
ste eere die Godt alleen toekomt; ende moet ons
segghen / oft Paulus *1. Tim. 5. 21.* oock soodanighe ee-
re bewisen heeft aen d'Engelen / als hy de selve /
neffens Godt / ende *JESVM* Christum geroepen heeft
tot ghetuyghen. Soo sae: berisset dan oock Pau-
lus; soo neen: wy en doen niet anders als Pau-
lus.

Verhalben soo seggh' ick / dat wy hy de Hepli-
ghen niet en sweiren als Goden / maer als hy
soodanighe schepselen / in de welcke Godt byson-
derlijck uytshijnt.

Dese excuse / seght D. Cabeljau, sonden de Offenen
oock kunnen doen hebben. Epiphanius seght / dat
sy hier mede niet te breden en waren / maer dat sy
de locht / water / sout / hielden voor Goden. *Siet
boven.*

D. Cabeljau laet onbeantwoort de spreuke Chri-
sti *Matth. 23. v. 21.* Wie sweirt by den tempel, &c. ende
seyndt ons tot de plaats / daer hy handelt bande
aentoeppinghe der Heplighen teghen Vekiti. Hy
moet ons de plaetse wat nauwer aenwijzen /
want ick en hebbe daer hangheen sweiren kon-
nen vinden.

Ten

Een laetsten / seght D. Cabeljau : 'Tis noterens weerdigh, dat P. Hazart, ende Epiphanius hier in terminis malckanderen teghen spreken. P. Hazart seydt : Christus leert, dat den eedt by de creaturen, in de welcke Godt besonderlijck uyt-schijnt, ghedaen, goet is, Epiphanius contrarie, leert dat-se Christus als quaedt verbiedt.

Wijst my de woorden aen/daer Epiphanius seght/ dat Christus den eedt by de creaturen/ in de welcke Godt besonderlijck uyt-schijnt / als quaedt verbiedt. Ick binde wel dat hy den eedt verbiedt die ghedaen wort by creaturen als Godeu; ick binde oock dat hy den valschen / oft lichte erdighen eedt verbiedt/maer waer spreekt Epiphanius van creaturen / in de welcke Godt besonderlijck uyt-schijnt? oft waer seyd hy / dat de Ossen sworen by de Locht, water en Sout, om die reden alleen / dat Godt in haer besonderlijck uyt-scheen? Zijt ghy dit niet machtigh te thoonen/ soo hebt ghy dan bedrogen / als ghy gheseydt hebt / dat ick ende Epiphanius malckanderen teghen spreken : Ende dan blijft ghy noch overtuight van ontrouwicheydt / als ghy ons vergheleken hebt by de Ossen.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Carpocratiten.

Is seker dat dese secte eenighe beelden Christi ghehadt heeft / ende de selve ghe-eert / oft om beter te segghen / onteert, want soo ghetuyghen Epiphanius *Heresi* 27. ende Irenaeus *lib. 1 cap. 24.*

En is de braghe / oft dese secte booz kettersech' is ghehouden gheweest, eerst, om dat sy die beelden enkelijck hadden; ende ten tweeden, om dat sy die selve eerden, in't ghemeyn ghesproken?

D. Cabeljau seght van alle beyde dat sae; eerst in syn Catholijcke Waerheydt pag 560. *De Carpocra-*

ten. seyd hy/worden beschuldight, dat sy beelden onder haer HADDEN,&c,ende dat sy die EERDEN,

Ten tweeden, in sijn Memory-boeck pag. 254. ende 255. De vijfde soort van ketterije, bestaende in te HEBBEN, en EEREN van de beelden.

Trem:Selfs het HEBBEN, en EEREN vande beelden Christi werdt haer qualijck afghenomen,&c.

Wat het HEBBEN der beelden belanght/ Indien dit ketterisch is/ hoe sal het van D. Cabeljan maacken met die van sijne ghemeynte / die de beelden Christi, oft andere / bewaren in hare Cabinetten/ oft saletten / ter oorsake van hare besondere konste / met de welcke sy van de vermactste Meesters ghemaect zijn / houdende die vooz eene besondere rariteyt ? Jae / hoe sal hy't maken met de ghene die haer bemoept hebbs met den Preeckstoel van Amsterdam, daer soo vele beelden in gheschieden zijn/ ende staen in't publijck ? Jae hoe sal hy't maacken met sijnen eyghen Dordrechtchen Bijbel, daer Godt oft de D. Wyldigheyt vooz upghedrukt staet inde forme van eenen Wyphoeck ? Wilt hy dese allegaer oock als ketterij veroordeelen / oft niet ? soo Jae ? Siet eens wat danck hy sal halen by de liefhebbers van schilderijen / ende by de Ghemeynte van Amsterdam, ende by de Predicanten die haer ghemoept hebben met den Dordrechtchen Bijbel. Soorniet ? Soorn moet het dan niet aankomen op't enkel HEBBEN der beelden/maer op het EEREN der selve.

Wilt de braghe dan/oft Epiphanius ende Irenaeus de Carpocratiten veroordeelt hebben als ketterij/ om dat sy de beelden Christi enkelijck eerden/sonder meer ?

D. Cabeljan seght ront upt dat Jae / soo als boven blycht upt sijn' woorden. Ick ter contrarie hebbs in mijn Staeltje ghetuont dat neen / maer dat het alleen moet aankomen op de maniere met de welcke sy de selve beelden eerden / welke maniere wel inghesien wesende/sal blycken vooz de oogh / dat sy die niet en eerden / maer grooteschan-

schande aendeden ende onteerden. Dit sal ons
optrijfen het verhael van de twee boossepde HH.
Out-vaders / de welcke ghelijckelijck ghetuy-
ghen / dat sy de beelden Christi, selden neffens de
beelden vande Heydensche Philosophen / name-
lijck van Pythagoras, van Plato, van Aristoteles, en-
de van andere / ende dat sy die al samen aenba-
den / doende daer booz Heydensche Sacrificien/
ende Ceremonien.

Hier binde ick twee groote onghermytheden:
De eerste, dat dese ketterg de beelden Christi selden
neffens die vande Heydensche Philosophen / ende
die al samen met de selve eere achtervolghden;
Wat is dit anders als metter daer rhoonen dat
Christus niet meer eere weerdigh en was als Plato,
Pythagoras, Aristoteles, ende andere Heydensche
Philosophen?

De tweede, dat sy daer booz deden Heydensche
Sacrificien; wat is dit anders als metter daer
rhoonen / dat Christus niet meer eere weerdigh en
was als de Afgoden?

Nu laet ick alle ghesonde verstanden bonnis-
sen / of dit niet en is Christum onteeren / als men
hem / ofte sijne beelden geene meerder eere meynt
weerdigh te wesen dan Heydensche Philosophen/
ende afgoden?

Dese onghermytheden verdoemen met recht
Epiphanius, ende Irenæus, als ketterische: Ende dese
en hebben wy noyt begaen: Ergo wy en konen
niet ghelijck ghestelt werden in t'eeren van Christi
beelden/aen dese ketterg.

Hier op seght D. Cabel, au Pag 255 In de toe-eyghe-
ninghe en is van my niet gheseyt, dat de Roomsche ghesin-
de in alles de Carpocratiten ghelijck sijn, maer specialijck
in dat een stuck van *Christi* beelden te HEBBEN, ende te
EEREN.

Seer wel; maer uwe toe-eygheninghe en kan
hier niet ghelden / ten sy dat ghy te bozen betwijst/
dat Epiphanius, en Irenæus de Carpocratien booz ket-
terg hebben ghehouden pzetis om het enckel HEB-
BEN,

BEN, ende enckel EEREN der beelden / sonder meer.

Ghy en kont niet segghen dat sy om het enckel HEBBEN veroorzdeelt syn/ten sy dat ghy oock booz ketters wilt houden / ende de lief-hebbers van schilderijen die de beelden Christi, ofte van andere heylighen als rarijpten bewaeren / ende die/de welke haer bemoept hebben met den Dreeckstoel van Amsterdam, ende met den Dordrechtchen Bijbel.

Ghy en kont niet bewijfen dat sy veroorzdeelt syn gheweest / om het enckel EEREN der beelden / in r'ghemeen ghesproken; ghy seght het wel/ende ghy seght het tot vier / of vyf mael toe / doch ten is niet gheen segghen te doen; ick verespse bewijfen/thoont my dan upt dese twee Out-vaders dat dese secte van haer is berispt gheweest / ober het enckel eeren der beelden/sonder meer.

Ghy seght niemant en kan die loochenen: Ende ick loochene het / segghende / ende bewijfende dat sy de onghetijnde maniere van eeren / dat is / het ont-eeren alleen hebben berispt / ende niet het enckel eeren in het ghemeen: want andersing/wat was het van noode alle die omstaendigheden/ende bande heydensche Philosophen / ende van heydensche Sacrificien / en Ceremonien daer sy te boeghen / indien sy dese Secte alleen hadden willen berispen ober het enckel eeren der beelden: Stelt my nu een bewijs alleen hier teghen om nu segghen goet te maken / & cris mihi magnus Apollo.

Ghy haelt nie een oude roep upt de gracht / die meer als thienmael / jaer twintigh mael is verantwoort geweest / te weren het fabelken van Anablatha, daer Epiphanius, soude doen in stucken snijden hebben / een beelt / r'welck booz de kerckenre hinck; hier upt wilt ghy besnyten dat Epiphanius, het hebben/ende eeren der beelden niet en kost verdræghen. Ende ghy cteert synen brief acu Ioannes Hierosolymitanus.

Ick

Ick segghe / ende dat desen brieſ / ende het
ſeyt daer in begrepen loutere ſabels ſijn ende ge-
dichtſels.

Doch ghenomen / het ſeyt ſelbe waer klaer:
wat ſult ghy hier mede winnen? niet meer / als
dat Epiphanius het HEBBEN der beelden niet en
heeft konen verdragen (want van het EEREN en
wert hier gheene menſe ghemaect) kont ghy
doek / het HEBBEN der beelden niet verdragen:
ſmijt dan den preekſtoel van Amſterdam om ver-
re / ſcheurt het eerſte bladt uyt uwen Dordrecht-
ſchen Bijbel, verdoemt de liefhebbers van rare/en-
de antique ſchilderijen / als ketterſ.

Du gae ick bewijſen dat de daet ſelbe een ſabel
is / ende dat dien voornoemden brieſ verſtert
is.

Wengaende de daet ſelbe : De perſoon die dit
beeldt ſoude doen wegh nemen hebben / ende in
ſtucken ſnijden / ſoude Epiphanius gheweest ſijn.
Hoe kan dit weſen? D. Cabeljau bekent ſelbe in ſijn
Catholijcke waerheyt Pag. 515. dat Epiphanius was, een
vermaert, ende gheleert man, ende ſeer ervaren in de kette-
rijen: is waer. Maer hy ſoude gheſeyt hebben / dat
dit heelt was teghen de autoriteyt vande ſchrifture;
hoe koſt een man ſoo erbaren / ende gheleert / dit
ſegghe / ghemerckt de queſtie alleen was van
het HEBBEN der beelden / niet van het EEREN, en
dat men in ſchrifture vindt datter vele ende ver-
ſchepden beelden ſijn gheweest in den tempel / ont-
rent de Arche?

Ten tweeden. Den tijdt op den welcken Epipa-
nius, dit ſoude ghedaen hebben / ſoude gheweest
ſijn / als noch in t'leven waren / den H. Baſilius, Gre-
gorius, Nazianzenus, Nyſſenus, Ioannes Chryſoſtomus,
Amphilochius, Cyrillus Hieroſolymitanus, ende meer
andere treffelycke Vaders / die de beelden hebben
voorzgeſtaen; hoe en iſſer niemant van deſe ghe-
weest die een woort gheſproken / ofte gheſchre-
ven heeft: niemant die Epiphanius eens heeft be-
riſpt.

Ten

Ten anderen. Hoe en isser niemant bande beeldt-stormers gheveest / die teghenwoordigh sijn gheveest in het tweede concilie van Nicéen, ende alles wat sy kosten / of mochten / hebben opgehaelt om de beelden te bestrijden / de welke van dit sejt heeft weten te spreken? Soude noch tang een van hare sterckste argumenten gheveest sijn.

Doorders den H. Gregorius Magnus *lib. 9. ep. 9.* seght/dat noyt eenigh Bisschop / de beelden Christi, ofte van andere heyligen heeft gebroken booz de tijden van Serenus Bisschop van Marsilien: Hoe kan dit bestaen / indien den Bisschop Epiphanius dit oyp hondert jaren te vozen ghedaen heeft? Wat het beeldt selve belanght / t'en is niet seker wat het booz een beeldt soude gheveest sijn/want daer staet dat het soude gheveest sijn / *alicujus hominis*, van een seker mensch / die men niet en wist wie hy was/of/ *quasi Christi*, bybang gelijck eenen Christus, wie sal segghen wat dit booz een beeldt is gheveest? misschien was het erghens van eenen / die metter daer niet heyligh en was. Verhalben/ soo seght D. Cabeljau *Pag. 516.* dat het schijnt, dat het voor de Kercke deure hingh, niet uyt oorsake van eer, maer om het insien te beletten, ofte om den wint buyten te keeren. Is het wel waerschijnelijck / dat Epiphanius, dit soude hebben doen wegh nemen en weteren/t'gene twisselachtich was/ende dat daer niet en hingh tot eere / maer alleen tot een slecht ghebruyck/ende gherief bande ghemeente?

Ten lesten, dit heel ghetuygh moet nootdadelijck in dypghen vallen/ghemerckt dat den bzief selve / in den welken dit verhaelt wert/ een puer/ ende louter versiersel is.

Wat blyckt ten eersten, om datter eenen anderen bzief / van de ketters gheschreben / maer aen Epiphanio valscheelijck toeghedicht / oock rakende de beelden / onder de handen was / ten tijde van t'Concilie van Nicéen, soo een Diacon / van t'selbe Concilie ghetuygh *Actione 6.* segghende dypdelijck

lijck dat desen bries valscheijck wiert toegheschreven aen Epiphanius; ende soo desen bries / die wy nu booz hebben / de selve materie raecht / soo moet alle ghesont verstant hier upt bonnissen / dat hy (namelijck aengaende dit verhael vande beelden) mede versiert / ende van de ketterg vanden der beelden / gheschreven is.

Ten tweeden. Den H. Hieronymus, die den bries Epiphanijs gheschreven aen Ioannes Bisschop van Ierusalem, upt het griex overgheset heeft in't latijn / en weet van dit verhael niet te spreken / waer upt blijkt / dat het onwaerachtigh is / ende vande ketterg daer by gheboeght.

Alsoo en heeft D. Cabeliau, upt Epiphanijs niet konen goet doen / dat wy in t'eeren van onse beelden / ghelijck sijn aen de Carpocratiten. Wat boozders de beelden / raecht vande D. Lucas gheschildert / en is hier geen plaetse de selve te verdedigen.

I. AEN-MERCKINGHE.

Op de ketterije der Iacobiten, ende Armeniers.

Over dese secte vallen d'v byaeghen. De eerste, of sy beelden ghemaect hebben van Godt den vader / ende vanden H. Gheest: de tweede, of sy om dese oorsake sijn verdoemt als ketterg: De derde, of sy oock beelden vanden Sonne hebben ghehad?

Wat de eerste questie belanght / Nicephorus lib. 18. cap. 53. seght met klare woorden / dat sy de beelden maecken vanden Vader, ende den H. Gheest. Dit nemen wy dan aen.

Op de tweede vraghe antwoort D. Cabeliau, dat sae / te weten dat Nicephorus, om het macken vande beelden des Vaders / ende des H. Gheests haer stelt onder de ketterg. Want hy seyt in sijn Memo-

ry-baek Pag. 255. Dat het *Nicephorus* als kettersch verfoeyde, leyt klaer:

Item. Ick hebbe de man ghenoeemt by wie, ende waer het maken van soodanighe beelden wert kettersch verklaert.

Ick segghe dat neen: Want *Nicephorus* seght alleen / dat dit ongherymt was: *Du* / de wijsle daer heele dinghen sijn / die wel ongherymt sijn / als oncupsheyt / leughentale &c. Ende nochtans niet kettersch en sijn / soo en volghet het dan niet / dat *Nicephorus* by de *Iacobiten*, het maken bande beelden des *Vaders* / ende des *H. Gheests* / veroorzoocht als kettersch / om dat hy seght / dat dit ongherymt is.

Vraeght ghy my / waerom dat *Nicephorus* dan / de *Iacobiten* rekent onder de ketters / dat sullen wy hier nae dadelijck hoozen.

Maer / indien ghy my seght / ghenomen het niet kettersch en waer / t'is immers berispelijck, ende ongherymt, dien volghens sijn de *Roomsche* daer over te berispen.

Ick antwoorde ten eersten, dat het ooghmereck van *D. Cabeljau* was / soo blyckt upt het opschrift van't 39. Capitrel der *Catholijcke* waerheyt, ongher inne t'overtuyghen van ketterij; hy soo berredan / het selve maer ongherymt is / ende niet kettersch / soo en heeft *D. Cabeljau* sijn ooghmereck niet ghetrest.

Ick antwoorde ten tweeden, dat het oock selve niet ongherymt is. Want al hoe wel ick *Nicephorus* gheloove/aengaende de daer selve / soo en kan ick nochtans niet aen nemen sijne reden / om de welcke hy / dit maken bande beelden des *Vaders* / ende des *H. Gheests* / veroorzoocht ongherymt hont.

Sijne reden (die ick oock ghestelt hebbe in mijn staeltje Pag. 212.) is dese: De beelden, seyt hy / moeten wesen van lichamen die ghesien ende omgheschreven konen worden, ende niet van dinghen die niet ghesien ende niet verstaen konen worden.

Ick segghe dat dit eene ongherymde reden is /
jae

fae niet ghelijckformigh met de schrijftuer / ober-
 sulckx / dat Nicephorus ongherpindelijck spreect /
 ende teghen schrijfture als hy seyt dat het beris-
 pelijck is de beelden banden vader ende banden
 h. Gheest te maken / om dat sy onsielijck sijn:
 verbolghens en moet sijne leersinghe niet aenghe-
 nomen worden / dies te min / om dat ick bebinde
 hy Bellarminus, ende Possevinus (ghelijck ick oock in
 mijn staetje hebbe aengheteekent Pag. 211.) dat de-
 se Nicephorus in veele andere stucken is ketterich
 gheweest / ofte van gheen ghesont gheboelen:
 Dat hy mede in dit stuck soo gheweest is / blyckt /
 dat hy seyt dat men gheene dinghen en magh
 updrucken die onsielijck sijn / daer hy nochtang
 wel kost weten / dat Godt selve *Exodi 25.* ende 3.
Reg. 6. heeft doen maken beelden van Enghelen /
 de welcke nochtang oock onsielijck sijn.

Wy weten wel dat men eenen gheest niet en
 kan updrucken met beelden / soo hy is in sijn sel-
 ven / ofte in sijn eyghen wesen / ende substantie /
 (ende soo wanneer dat hy gheschildert wort / men
 magh niet segghen / dat is sijn wesen ofte sub-
 stantie) maer wel met afghelcende ghedaenten /
 de welcke passen op sijne eyghendommen; hy
 exempel: Een gheest is snel / waerom en mach-
 men dese snelheyt niet updrucken met vleughe-
 len; eenen gheest en kan noyt verouderen / waer-
 om en maghmen dese seught niet updrucken
 door de ghedaente van een Jonghman; &c. Im-
 mers Godt selve heeft beelden doen maken van
 Enghelen al hoe wel sy onsielijck sijn / soo en
 deught dan de reden niet van Nicephorus, als hy
 seyt / dat men daerom gheene beelden maken en
 magh banden Vader / ende den h. Gheest / om dat
 sy onsielijck sijn.

Hier op seyt D. Cabeljau, in sijn Memory-boeck
parte 2. pag. 643. Van de Enghelen een ghevolgh te maken
 tot Godt, en bestaet in gheen reden: om dat de Enghelen
 wel zijn gheestelijke onzichtbare wesens, maer van be-
 paelde heerlijckheyt, in welckers afmalinghe, nae het
 voor-

voorschrift des Heeren, gheen perijkel en is, dat daer door hare eere sal vermindert worden; daer de godtheit daer en teghen is oneyndigh, van onbepaalde heerlijkheyt, &c.

Wat doet dat hier te propooste? wy en bzaeghen niet / of men gheene beelden Gods en magh maken om dat hy oneyndigh / ende onbepaelt is / maer om dat hy onsenlyck is / t'welck de reden was van Nicephorus. Nu binden wy in schrifture / dat Godt beelden heeft doen maken van dinghen / die onsenlyck sijn: Ergo de reden van Nicephorus en kan niet bestaen; voorder dan en bestaet oock niet / als hy het maken vande beelden des Vaders / ende des H. Gheests voerongherpmt hant / om dat sy onsenlyck sijn: anders en wil ick niet hebben.

Maer D. Cabeljau bzaeght: Indien het de Roomsche vry staet haer op desen Nicephorus dickmael te beroepen, ghelijck men met de stucken thoonen kan, in meer dan hondert plaetsen van Bellarmyn ende andere gheschiedt te sijn: Waerom ons dan qualijck afghenomen dat wy den selven teghen haer eens inbrenghen?

Deze bzaeghe is licht te beantwoorden: Want daer wy sien dat desen Antheut in sijne leerin ghen over een komt met het gheboelen vande heele Kercke / wie sal ons onghelijck gheben / dat wy sijne leeringhen aen nemen? maer wie en sal ons oock niet prijsen als wy hem in die stucken berwerpen / in de welke hy afwijckt van dat gheboelen / ja eene reden voorstelt / die niet ghelijckformigh en is aen de Schrifture: dit bebinden wy / als hy spreekt van het maken van de beelden des Vaders / ende des H. Gheests / wat wonder dan dat wy hem hier inne berwerpen / ende niet en willen acubeerden / wanneer hy teghen ons van Partije wort voergheset?

P. Hazart, seght D. Cabeljau en heeft niemant konen noemen, uyt de rechtinnighe van die oude tijdt, die Nicephorus daer in teghen ghesproken heeft.

Wat ick dit niet ghedaen hebbe dat is waer / t'en

ten was oock niet noodigh: dat ick het selve
niet en hebbe konen doen / dat is ontwaerach-
tigh.

Wat was het van noode hem op die tijden te-
ghen te spreken / ghemerckt dat sijne dwaelinghe
wierd wederlept met de ghewoonte vande oude
kercke / ende ghetuyghenissen van volke Conci-
lien:

Vooreerst, wort dese ghewoonte nuytghedrukt
in het Concilie van Constantinopelen, onder den
Keeser Iustinianus, in't jaer 536. met dese woor-
den. Severus den ketter, heeft sich vervoordert, wech te
nemen de goude, ende silvere duyven, in ghedaente
vanden H. Gheest, de welcke hinghen boven de heylighe
Vonten, ende Auraeren, segghende: dat men den H.
Gheest niet en moet noemen onder de ghedaente van ee-
ne duyve. Met wie wilt het Partije hier houdene
met den buplen ketter Severus? dat moghen wy
wel lijden; of wel met het Concilie / ende de
gewoonte vande rechtsinnige kercke? Soo moet
hy dan Nicephorus nootsakelijck afballen / ende
verwerpen / als hy seyt dat men de beelden van
den H. Gheest niet en magh maken; want dit
strijdt teghen de ghewoonte vande eerste kercke /
ende teghen de approbatie van dit Concilie.

Ten tweeden, Het Concilie van Nicéen het twee-
de / onder den Paus Adrianus I. *Actione 5.* In't jaer
787. seght met dupdelijcke woorden / dat de Vaders
voor goet hebben ghehouden de duyven, ghemaect in
den naem des H. Gheests.

Wat wilt ghy noch meer? is die ghewoonte/
neghen hondert jaren vooz de tijden Nicephorus ghe-
pleeght / ende de bevestinghe der selve van heele
Concillen niet ghenoech om te segghen / dat de
Rechtsinnige kercke vande oude tijden Nicepho-
rus heeft teghensproken / ende dien volghens dat
men hem in dit stuck behoort te verwerpen?

Hier teghen soude D. Cabeljau gheern bewijzen/
dat het gheboelen van Nicephorus, aengacnde het
verwerpen vande beelden des Vaders / ende des
H.

H. Gheest^{ig} ober-een-komt met het ghemeen gheboelen hande Kercke ten dien tijde : Hy brenghet tot sijn boozdeel een hies van Gregorius II. gheschreben aen Leo Isaurus, in den welken hy onder ander soo spreekt : Waerom en schilderen wy niet, ende stellen voor ooghen de Vader onses Heeren Iesu Christi? Om dat wy hem wie hy is, niet en kennen, en dat de nature Godts niet en kan voorghestelt, nochte afghemaelt worden.

Wat is hier teghen ons? Voor eerst, dese Paus en seght niet/ soo als Nicephorus doet/ dat het ongherymt is/ de beelden des Vaders te maken/maer hy seght alleen dat men sijn Nature/ soo sy is in haer selven/ niet en kan updrucken/ dat segghen wy mede: hier upt en volghet niet dat men de selve niet en magh updrucken dooz eenighe ghelijckenissen/ ofte ghedaenten/ namelijck in de welcke Godt selve/ sich aen de menschen verthoont heeft: Soo als Baronius oock wel bemerckt op den kant.

Ten tweeden. Dese Paus en seyt niet/ dat het of ketterisch/ ofte ongheoorloft is/ soodanighe beelden te maken/ want hy en spreekt van gheen Moghen, maer van Konen alleen/ segghende opentlijck/ dat men de nature Godts niet en kan voorszellen/ ofte afmaelen/ hy en spreekt van gheen moghen. Wat ober-een-komste is hier van desen Paus met Nicephorus? Gregorius en spreekt van gheen ongherpyttheit/ Nicephorus seght plat dat het ongherymt is: Gregorius en seght niet dat men sulckx niet en magh doen/ Nicephorus seght dat het ongheoorloft is: Ofte luden D. Cabeljau wil segghen/ dat sy alle beyde segghen/ dat men het goddelijck wesen selve/ niet en kan updrucken/ dat stemmen wy gheerne toe; maer dit is huyten propoost/ de questie is hier/ of men den Vader/ ende den H. Gheest mach updrucken/ in eenighe andere ghedaenten/ om te verroonen/ de eyghendommen van hare nature

Maer

Maer D. Cabeljau meent dat hy wonderlijck triumphheert met de aen-merckinghe die Baronius over desen brieft Gregorij heeft gheset op den kant / op t'jaer Christi 626. Maet ons die hoozen: Naderhandt, seght / *Baronius*, is in t'ghebruyck ghekommen, dat in de Kercke, Godt de Vader, Soon, ende H. Gheest, gheschildert wert.

Hier op seght D. Cabeljau, dat is in der daet soo veel als of hy gheseyt hadde: Verstaent het *Gregorius* op die tijt soo; Nu wert het anders verstaen.

Ich segghe dat het de heele Kercke nu verstaet / ghelijck het *Gregorius* verstaen heeft / te weten / voor eerst, dat men het wesen Godts selve niet en kan updrucken / oversulck / soo wanneer wy hem afbeelden / dat niemant en moet dencken / dat dat sijn wesen is.

Ten tweeden dat het niet onghedooft en is / noch ongherpynt soodanighe beelden te maken / want soo betwesen is / *Gregorius* en heeft niet sulckx gheseyt: Is het niet onghedooft / noch ongherpynt / hoe seght ghy dat / dat ons verstant d'el-aengaende verschillende is van dat van *Gregorius* / ofte waer inne sijn wy berispeghen / als wy eene sake doen / die niet onghedooft is?

Ten anderen. Als *Baronius* seght / dat dit ghebruyck naederhandt ingheboert is in de Kercke; hy boeghter sijne redenen by / die D. Cabeljau heeft versweghen / om te thoonen dat dit niet ongherpynt was / ofte onghedooft; te weten / om dat Godt in die ghedaenten magh upgheschildert worden / in de welcke hy sich altemet aen de menschen verthoont heeft / als namelijk in de ghedaente van eenen onder man / soo hy verschenen is aen Daniel ende Ioannes, ofte in de ghedaente van eene duybe / soo hy verschenen is boven het hooft Christi, als hy van Ioannes ghedooft wiert / in den Iordaen.

Ten lesten. *Gregorius* heeft gheleest in t'jaer 726. ende ich hebbe boven verthoont upt het Concilie van Constantinopelen, dat het twee hondert jaren

te bozen een ghebruyck was in de Kercke van den H. Gheest upt te drucken in de ghedaente van eene dupbe/ hanghende boven d' Altaren/ jaer vijfhondert jaren te bozen / soo Amphilocheus ghetuyght in *actis Basilij*, de welcke seght/ dat men t'sijnen tijde/ dat is / in de dyp eerste hondert jaeren het H. Sacrament plocht te betwaeren in gonde/ ofte silbere dupben/ verbeeldende den H. Gheest. De wijle van desen Paus niet en heeft willen strijden teghen het alder oudste gewoonte vande eerste Kercke/ noch teghen de approbatie vande Concilien/ soo moet hier upt volghen/ dat hy niet gheseyt heeft / wat men niet en Mocht doen/ maer wat men niet en kost : Waer in hy oock ober-een-quam met alle Rechtsinnighe.

't is oock wel noteerens weerdigh / t'ghene Turanus Vekiti, bemerckt heeft ; te weten / dat de Schriffture selve Godt beschrijft als een mensch/ ghebende hem lichaemelijke lidmaeten : Sy gheeft hem ooghen/ als sy seyt *Eccles.* 23. 28. De ooghen des Heeren sijn klaerder als de Son : sy gheeft hem eenen mont / als sy seyt *Isaia* 1. 20. Den mont des Heeren heeft ghelproken. Sy gheeft hem handen/ als sy seyd by *Iob* 10. 8. Uwe handen Heere hebben my ghemaect. Sy gheeft hem armen / als sy seyt *Osea* 11. 3. Dat Godt Israel ghedraghen heeft in sijne armen. Jae sy beschrijft hem als een mensch die wandelt/ wanneer hy quam by Adam in't Aerdsch Paradijs/ als een mensch die gram wort/ die droef is/ &c.

Hier op vraeghen wy / waerom datmen Godt soo wel niet en magh toeschrijven lichamelijke lidmaten met verwen/ als de de Schriffture hem lidmaten toeschrijft met woorden?

D. Cabeljau antwoort *Part. 2. pag. 644.* Als aen Godt in de schrifture werden toegeschreven eenighe lichamelijke leden, dat en is niet om aen te wijzen, hoe dat men hem wel schilderen, ofte uytbeelden mach, maer alleenlijk te doen verstaen de gheleghentheyte van sijne werckinghen, ende eyghenschappen, die ons noodigh zijn te weten.

Deer

Seer wel / maer de wijle D. Cabeljau, seyd dat men te kort doet aen de onepndelijcke Majesteit Godts / al smen sijn wesen t'welck onbepaelt is / wilt updrucken met beelden / wiens wesen bestaet in sekere bepalinghen / vzaege ofte de schizture mede niet te kort en doet aen het onbepaelt wesen Godts / als sy hem beschrijft als een mensch / ende bepaelt met lichamelijcke lidmaten? seght ghy dat ja? soo heeft haer dan Schizture misgrepen; seght ghy dat neen? soo segghen wy dan mede / dat wy niet te kort en doen aen sijn onepndelijck wesen / wanneer wy hem als een mensch updrucken met verwen / namelijck oock / soo als hy sich altemet heeft verthoont aen de menschen.

Ten tweeden, Indien de Schizture / soo D. Cabeljau seyt / als sy aen Godt menschelijcke lidmaten toeschrijft / ons wilt doen verstaen de ghelegghentheyt van sijne werkinghen / ende eyghenschappen : t'selbe segghen wy van onse beelden.

Dat en kan, seght D. Cabeljau in de beelden, en schilderijen niet bequamelijck gheschieden. Waerom niet? ofte om wat reden? om dat, seyt hy / die gantsch daer toe schijnen te legghen, om den eenvoudighen te gheven die impressien, dat waerlijck sulcke leden, postuer, ende andere toevalligheden, in Godt te vinden zijn, als het beeldt verthoont.

Is niet al het selbe bande Schizture? Hoe menigh flecht / plomp / ende eenvoudigh mensch / die by Partije schizture leest / als hy bebindt dat Godt in de selbe beschreven wort als een mensch / met ooghen / met mont / met handen / met armen / kan die impressien hebben / dat waerlijck sulcke lidmaten te vinden sijn in Godt / als de Schizture beschrijft? soo moet D. Cabeljau, ofte de schizture beschuldighen in hare beschrijvinghen / ofte ons onschuldighen in onse beelden.

Daer is groot onderschept / seght D. Cabeljau, want de Schizture en gheeft aen Godt gheene

Lichamelijcke leden / ten sy met bygaende goede onderdichtinghe, tot voorkomen van alle misverstant.

Voor eerst, dat is onwaerachtigh / want ghy sult mentghe plaetsen binden in de Schryfture / daer Godt wozt beschreuen als een mensch / sonder eenighe boozgaende / ofte volghende onderdichtinghe.

Ten tweeden, ghenomen het soo ware / die onderdichtinghen konen ons soo wel dienen ten opsichte van onse beelden / om alle misverstant te hoorkomen / als sy dienen ten opsichte vande beschrijvinghen van de Schryfture / ende daerom en is het niet van noode / soo D. Cabeliau seyd / dat wy onder sulcke beelden met groote letteren schrijven, wat het hoost, handen &c. beteecken: **D**e onderdichtinghe vande Schryftuer selbe / is ons ghenoeghsaem om alle misverstant wegh te nemen. Tot noch toe dan sijn wy in onse beelden / ghelijck aen de schryfture in hare beschrijvinghen.

Maer D. Cabeliau, soude ons gheeren wijs maken / dat het strijdt teghen het ghebodt Godts / foodanighe beelden te maken. Tot dien eynde sielt hy booz het 4. Capittel *Deuteronomy v. 15. 16.* Laet ons hooren wat schryfture daer seyt: Wach u wel voor uwe zielen seght Moyses, (want ghy en hebt gheene ghelijckenisse ghesien ten daghe, als den Heere op den bergh Horeb uyt het midden des vyers tot u sprack,) op dat ghy u niet en marckt eenighe ghesneden ghelijckenisse, van man, ofte vrouwe, van eenigh beest dat op der aerden is, van eenighen voghel, die door den hemel vlieghe, jet dat op de aerde kruypt, van eenigh visch die in t'water is, dat ghy oock uwe ooghen niet opheft nae den hemel, ende aensiet de Sonne, ende de Mane, ende de Sterren, ende wort aenghedreven, dat ghy u voor die buyght, ende haer dient.

Wie en siet niet klac uyt dese woorden / dat Godt hier niet en verbiedt het maken van sijne beelden / magt alleen de Afgodische beelden / ghelijck sy het gulden kalf hadden ghemaect tot haren

haren Afgodt / waer op dit ghebodt expreffelijck
fiet / hy en begeert niet dat sy fullen maken de ge-
daente van man ofte vrouwe / ofte eenighe beeste /
de felve houdende booz hare goden / soo als hy
haer oock verboden hadde in de thien gheboden.

Ich loochene dan cyndelijck / dat het ketterfch
is beelden te maken handen Vader / ende den H.
Gheest / ende overfulckx dat D. Cabeljau niet ter
goeder trouwe en is booztghedaen / als hy ons
op d'authoziteyt van Nicephorus heeft verghele-
ken hy de oude ketterfch / ten eerften om dat Nicepho-
rus niet en seght dat het ketterfch is / maer onghe-
rymt, ten tweeden, om dat d'authoziteyt van Nice-
phorus hier niet en moet ghelden / de wijle hy soo-
danighe reden hy brenghet / die niet ghelijckfoz-
pigh en is aen de Schrifture / sae ftrijdt teghen
het ghebupck / ende ghewoonte bande oude ketter-
ke / ende hy felve in beele andere ftrucken bevonden
wort ketterfch te wesen.

Maer al dit / fal my D. Cabeljau helieben te seg-
ghen / of de Ghereformeerde ketterfch fijn / als
hy op r'eerste flat van haeren Dozrechtschen
Bijbel / Godt / ofte de H. Wybuldigheydt upt-
drucken met eenen Triangel of Wy-hoek : en-
de of dit niet en ftrijdt teghen Schrifture / nae
den D. Cabeljau wilt hebben / dat Godt verbo-
den soude hebben alle ghelijckeniffen om hem te
berbeelden : Hy fal my oock helieben te segghen /
wat datter meer onghepint is / ofte Godt upt
te drucken in soo eene ghedaente als wy lezen in
Schrifture / dat hy aen de menschen berfchenen
is / of in soo eene / die noch in fchifture noch er-
ghens te vinden en is.

Dracgh ghy my nu / om wat oorfake van/
dat Nicephorus de iacobiten booz ketterfch hout :

Ich antwoorde met fijn eyghen woorden
Ten eerften. Om dat sy den Paelfchen vierden nae de
ghewoonte der Ioden, offerende fchaepen, en offen,
ende de poften van hare huysen beftrijkende met het
bloedt, van het lam, dat flachteden, ende aten.

Ten tweeden, om dat sy niet en ontfinghen het lichaem, ende bloedt des Heeren, maer offerden een lam op sijn loodsch.

Ten derden, om dat sy het kruys doopten, even ghelijck een mensch wort ghedoopt, soo wy hier nae sulen hoozen.

Wat nu eyndelijck de leste vraghe belanght/ of de iacobiten van Nicephorus als ketters sijn veroordeelt gheweest / om dat sy maecten de beelden banden Sone: Cabeliau seght dat ja/ende ick segghe dat neen / want ick hebbe in mijn Staeltje Pag. 210. gheseydt dat Nicephorus niet een enkel woort meente en maect van den Sone / maer alleen banden Vader / ende den H. Gheest / ende D. Cabeliau en durft oock niet ontkennen / maer seght: Dat is een sobere aenmerckinghe, nae dien hec licht uyt onse woorden is te merken, dat wy anders niet segghen willen, dan dat het van Nicephorus is ghewonden gheweest voor berispelijck, de drie-eenigheyt uyt te beelden.

Oock men vraght niet wat ghy hebt willen segghen/maer wat ghy inder daet gheseyt hebt/ nu ist seker dat Nicephorus niet een woort en rept banden Sone / ende dat ghy hem daer by gheboeght hebt / soo blijft ghy dan overtuyghet van vervalschinghe.

Dit en is gheene sobere aenmerckinghe, soo als ghy seght/om dieswil dat men dooz den Sone nae sijne ghehoorte/deurgaens verstaet/den tweeden persoon bestaende inde menschelijcke / ende goddelijcke nature/dien volghens de eenboudighe dit u byboeghsel lesende/souden hare impressie maken/ als of de beelden Christi mede van Nicephoro wierden berispt/ t'welck ontwaerachtigh is/ vervolghens streckt tot verblindinghe bande Ghe-meente. Ick come tot het ander deel.

AEN MERCKINGHE

Op de voornoemde Secte der Jacobiten.

HEt ander deel / in't welck ons D. Cabeljau met dese Secte wil verghelijcken / is hier in bestaende / dat de Jacobiten het Cruys doopten/ wy de klokken. De Jacobiten, seyd hy in sijne Catholijcke Waerheydt pag 560. en achtervolghden het cruys niet met behoorlijke eere dan als sy het even als een mensch ghedoopt hadden. De Papisten doopen oock de klokken, ende andere leef-loose dinghen, quanstuys tot heylighe ghebruycken.

Hier op bracht hy in sijn Memory-boeck pag. 256. Kan P. Hazari wel loochenen, dat het den Jacobiten naer ghegheven werdt, dat sy hier singulier waren met haer kruycen eerst te doopen, eer sy-se in den dienst ghebruycken wilden? oft kan hy wel loochenen, dat de Rechtsinnighe dit in haer als dwaes, superstitieus ende bespottelijck verfoeyden?

Ick andrwoorde / dat ick dit seer gheerne late passeren/dat ick't niet en loochene / dat ick't seer gheerne aen-neme/doch met die omstandigheyt/de welcke Nicephorus daer by heeft gheboeght/(en D. Cabeljau nu heeft achter ghelaten) te weten/dat dese ketterse hare kruycen doopten Even als men een mensch doopt. Dit neme ick aen/maer ick loochene wel expresselijck dat wy in't wyen van onse klokken/oft ketterse zijn / oft ghelijck zijn aen dese ketterse.

Dat wy gheen ketterse en zijn/ blijkt/ om dat ick nergheus en bevinde / dat wy opt ober het wyen der klokken booz sulckse ghecondemneert zijn gheweest. Hospinianus, een bande binnighste van Partije, bekent dat dese ghewoonte soude opghelomen zijn onrent ten tijde van Carolus Magnus; laet ons nemen dat het soo zy/daer zijn daeren-tusschen 423. soo besondere / als ghemeyne

Concillen ghehouden ghetweest inde Kercke / dat my D. Cabeljau een boortzenghe daer dese ghe-woonte booz ketterisch ghehouden wordt; hy en is niet machtigh dit te doen / volghet dan dat wy hier in niet ketterisch en zijn.

Dat wy oock aen de Jacobiten dies-aengaende niet ghelijck zijn/en is niet noodigh/dat wy ver-re gaen om 't verschil te sien; ick trecke dat upt de eyghen woorden van D. Cabeljau, want hy seght in sijn Catholijcke Waerheyt, dat de Jacobiten hare krukken doopten even als een mensch; ende van ons seght hy/dat wy de klokken doopen. Daer hebr ghy alreede het verschil/want wy en doopen onse klokken niet soo als men een mensch doopt, 'twelck de Jacobiten deden / waerom sy oock niet recht wierden ghehouden booz ketterisch / de wijle den Doop van Christo niet inghestelt is booz leef-loose dinghen / maer booz de menschen alleen/na-mientlijk als een remedie van erf-sonde/ende me-de-deyplinghe bande goederen Godts.

Doch / op dat wy hier niet en disputeren van enckele woorden/maer bande sake selde: Indien D. Cabeljau dooz Doopen verstaet Wassen, soo als dit woort in Schysure dickwils ghenomen wordt / soo is 't waer dat wy de klokken doopen/dat is te segghen Wassen: oft wel indien hy dooz/Doopen, verstaet eenighe upwendighe cere-monien ghebruycken / die oock inden Doop der menschen ghebruyckelijck zijn/ als/ te weten/ het stellen van Peter en Peter / het ghebruycken van water/ende soo boort/dat sal ick hem mede al toestemmen/maer 'tis seker dat dit onse questie niet en is.

De vraghe is / oft wy eyghentlijk de klokken doopen even als een mensch, dat is/met alles wat bereyscht wordt tot het waerachtigh wesen/en substantie des Doops banden mensch? Seght hy dat neen: soo en zijn wy dan niet ghe-lijk den de Jacobiten, de welke hare krukken doopten even als men een mensch doet, Seght hy dat ja?

jae? ick hebb' hem in mijn Staeltje pag. 213. ende 214. contrarie ghetooont:

Voor eerst, aengaende den naem selbe van Doopen, hebb' ick ghetooont upt onse Ceremonie boeck, oft Pontificale Romanum, dat hy dit woort Doopen, ten opsigte van onse klokke: noyt en gebuycht/maer alleen het woort deken Wyen, oft Heylighen, oft Seghenen, Maer op D.Cabeljau gantschelijck stom-blijft.

Seght alleen: P. HAZART en derft niet absolut segghen dat het valsche is, dat men inde Roomsche Kercke de klokken doopt.

Ick vragh' u / oft ghy alleen wilt spelen op dit woort deken Doopen, oft nemen op de sake selbe?

Neemt ghy het op't woort deken alleen? Ick segghe dat dit de tale is van't ghemeyn volck: ken / die dit woort Doopen misbrycht/inde plaetse van Wyen, Seghenen oft Heylighen, wat raecht ons het misbryck van een woort? oft soo sy door Doopen, Waschen verstaen / in Godts name / seght hy upt dat wy de klokken Doopen, dat is Waschen. Wat is hier tot u hoordeel om ons te verghelijken by de Jacobiten?

Och neemt ghy het op de sake selbe: hoe kont ghy segghen dat ick niet absolut enderbe segghen/dat wy de klokken doopen? hebb' ick niet absolupt in mijn Staeltje pag. 216. met clare woort den gheloochent/dat wy de klokken doopen even als een mensch? is dat niet absolut segghen (sonder opsigte te hebben op't woort alleen) dat wy de klokken niet en doopen?

Maer ghy seght hoorders / dat ick dese bepaelinghe dan by ghevoeght hebbe / dat wy de klokken niet en doopen in sulcken sin als Partije dat neemt.

'Tis waer/ick hebber dat by ghevoeght: maer ghy seght / dat ick vergheten hebbe aenwijsinghe te doen, waer in dien sin bestaet. Wat was dese aenwijsinghe van noode / ghemerckt al de werelt wel west

weet/dat de Ghemeynte van Partije haer inbeelbt dat wy de kloeken doopen even als een mensch. In dien sin / seggh' ick noch eens dat het valsch is. Oft indien ghy my seght/ dat dit de inbeeldinghe niet en is van uwe ghemeynte / soo laet ick-se by in dit ghevoelen / dat wy de kloeken doopen/ dat is/dat wy de selve Wassen, Wyen, Seghenen, Heylighen, maer wat doet dit ter sake om ons te verghelycken by de Jacobiten, die hare krukken doopen even als een mensch?

Ghy seght/ dat ghy dit kloeken doopen, in gheenen anderen sin en neemt, dan als ghy't vindt by d'eyghen Paepsche Autheuren beschreven.

Ghy wilt uwe bewijzen trecken upt Paepsche Schryvers/ende daer-en-tusschen ghyen brenghet niet een booz den dagh. Nochtans laet ons hooren.

Ghy en sielt my anders niet booz / als eenighe uytwendighe ceremonien / die in het Wyen der kloeken ghebruyckt worden / ober-een-komende met eenighe ceremonien / de welke mede ghebruyckt worden in den Doop banden mensch: Wat is't nu? wilt ghy hier upt besluyten / dat wy de kloeken doopen even als een mensch? Wat ghevolgh is dit? wordet dan tot den doop banden mensch niet anders ver-epscht als eenighe uytwendighe ceremonien? Wat doet ghy *D. Cabeljau* als ghy een mensch doopt? seght ghy niet / ghietende het water ober't boost: Ick doope u in den name des Vaders, des Soons, ende des H. Gheests? Soo doen wy mede. Soudt ghy wel derben segghen/ dat den doop van een mensch / wel kan bestaen/ sonder dese boozsepde woorden? Ick weet wel neen. Soo segghen wy mede. Nu dese woorden en gebruycken wy niet in het wyen der kloeken/ Ergo al-hoe-wel wy eenighe uytwendighe ceremonien dies aengaende ghebruycken / die oock ghebruyckt worden in den doop banden mensch/ ten volghet nochtans in gheender manieren / dat wy de kloeken doopen even als een mensch, want
het

het principaelste dat hier toe verpicht worde/
ontbrecker.

Maet ghy seght alles, in't wyen der kloeken
gheschiedt in den name des Vaders, des Soons, ende des
H. Gheests : dat het soo zy : wat ghevolgh treckt
ghy hier upt : dat wy de kloeken doopen even als
een mensch : wat ghevolgh is dit wederom? Seght
my eens D. Cabeljau, ghy weet dat het by ons de
ghewoonte is / ons te teekenen met het teeken
des H. Cruys / segghende : In den name des Vaders,
ende des Soons, ende des H. Gheests, wat dunct u/
soude-men oock moeten segghen / dat dit teeke-
nen/doopen is : buyten twijffel dat neen. Wel acu-
dan / soo en moet ghy niet segghen dat wy de
kloeken doopen even als een mensch, om dat wy in
het segghenen vande selve/dese woorden ghebruy-
ken : In den naem des Vaders, des Soons, ende des heylighen
Gheests. Ghy moet my berhoonen dat wy in
het segghenen van onse kloeken / beghietende de
selve met water/tot haer segghen : Ick doop' u in
den naem des Vaders, &c. hier in bestaet den doop
vanden mensch : dat en zyt ghy niet machtigh te
thoonen / soo moet ghy van beschaemt blijven/
als ghy ons wilt toeschrijven/dat wy de kloeken
doopen even als een mensch : want alle de ceremo-
nien/met noch dupsent daer by / en maecten den
Doop niet / soo als ghy selve wel weet / ende
blijckt upt ons eyghen practijcken / soo wanneer
wy inden noodt alle ceremonien nae-laten / ene-
kelijck water ghietende ober het hooft / ende sa-
men segghende : Ick doop' u inden naem des
Vaders, &c.

En wat selve onse ceremonien raecht/ende die
vande Jacobiten, die zijn soo verscheyden / als den
hemel vande aerde. Want soo Nicephorus seydte:
sy sloeghen eenen naghel in't cruys, ende bestreken den
selven met het bloedt van het Paeschlam 'twelck sy ghe-
doodt hadden, ende dat deden sy in den naem Christi,
toonende datter eenen persoon vande H. Dryvuldigheydt
is ghekruyst gheweest.

Wat

Wat ober-een-komste is hier met onse ceremonien?

De Roomsch-ghesinde, seght *D. Cabeljan*, in haer klokken doopen, spinnen grover, want alles gaet onrent de klock met thienmael meerder statie, ende veelheyde van ceremonien toe, als ontrent een mensch, wanneer die door den Doop de Ghemeynte sal inghelijft werden.

Dat blijft eben wel dat onse ceremonien in't wyen der klokken / gheene ghelijckenisse en hebben / met die bande Jacobiten, in't doopen van hare krukken. Doch dit en is onse questie niet / want d'uytwendighe ceremonien en raecten het Wesen des Doops niet. De questie is / oft wy mede de Jacobiten hare krukken doopten even als een mensch? 't is seker dat jae / want 't zijn de eyghen woorden van Nicephorus: de questie is / oft wy mede de klokken doopten even als een mensch? 't is seker dat neen / want het Wesen des doops van een mensch / bestaat hier in / dat men water giet ober het hooft / segghende samen: Ick doop' u inden naem des Vaders, ende des Soons, ende des H. Gheests. *D. Cabeljan* en is niet machtigh te rhoonen / dat wy dit doen in't wyen van onse klokke / Ergo hy en is niet machtigh te rhoone / dat wy onse klokke doopen even als een mensch, Ergo hy heeft ontrouwelijck gehan-delt / als hy ons vergheleken heeft by de Jacobiten.

Ten eersten, om dat hy door Doopen niet anders en verstaet als eenighe uytwendighe ceremonien / soo als blijkt uyt sijne woorden / die gheensins en behooren tot het Wesen des Doops.

Ten tweeden, om dat hy seght / dat wy grover spinnen in onse ceremonien als de Jacobiten, daer nochtans uyt Nicephoro blijkt / dat de ceremonien van dese ketteren / ghemenghelt waren met grobe dwaelinghen ontrent de personen van d'alderheylighste Wybuldigheyt / segghende / dat sy met hare ceremonien moesten beteecken / dat alle wy de personen bande alderh. Wybuldigheyt door ons waren ghecrupst.

Ten derden, om dat hy door het woorden (Doopen)

Doopen / de Ghemeynte wilt stercken in hare verblindheydt / als oft wy de klokken doopten even als een mensch.

Maer 'tis belacchens weerdigh / 'tghene D. Cabeljau stelt booz't leste / te weten / een seker Gravamen, soo hy dat noemt / oft Request; laet het ons soo noemen / 'twelck soude upghegheben zijn vande Vorsten ende Stenden des Rijcks op den Rijcksdagh tot Neurenburgh, integhenwoordigheydt van Keyser Carel den V. Anno 1522. ende overghelevert aen den Nuntius vanden Paus *Adrianus VI.*

Dit zijn immers allegaer merckelijcke omstandigheden / wat sal hier ten lesten upkomen? Dat moet immers wat wonders / en groots wesen / daer soo vele omstandigheden booz gaen. In dese Requeste wordet het woordken Doopen van klokken / tot dyp oft vier-mael toe ghebruyckt / in de plaetse van Wyen, oft Seghenen.

Hier upt blijkt / seght *D. Cabeljau*, dat niet alleen het slecht volckje, de tael vande klokke doopen heeft ghebruyckt, maer dat het was de ghemeyne tael van eenieder, groot ende kleyn.

Is't anders niet? was het wel de pijn weert / met sulcke fainfarren aen te komen / om soo eene slechte consequentie te maecten? Nu dan / ghenomen het was de ghemeyne tael / dat sy inde plaetse van Seghenen, ghebruyckten het woordken Doopen, Disputeren wy vande woorden / oft wel vande sake selve? hoe sult ghy hier upt besluyten / dat wy / oft die van die tijdt / de klokken doopten even als een mensch?

Ten anderen. Hoe derst ghy / *D. Cabeljau*, met dit gravamen te boozschijne komen / ende dat noch ghetrocken / soo ghy selve bekennt / upt *Hospinianus*? Ghy seght / dat dit gheheel Apen. spel gheene kleyne erghernisse gegheven heeft in de Christenheyt. Spreecke rondt upt: verstaet ghy booz het Apen. spel, de abysen / die doe ter tijdt ontrent het Seghenen der klokken gheschieden / oft wel het enckel segghen der klokken? wat seght ghy? verstaet ghy

ghy het eerste / wy houden mede de abysen booz
 Apen-spel / maer wat raecten de abysen van
 sommighe / de heele kercke ? verstaet ghy het
 tweede ? te weten / dat dit gravamen soude wesen
 teghen het enckel Seghenen der klokken ? soo o-
 verrupghe ick u dan/met nwen eyghen Hospinia-
 nus, wiens woorden ghy sijnstet niet boozder ghe-
 nomen hebt/ als sy kosten dienen tot u boozdee /
 verwyghende arghlistelyck het ghene datter
 volghde: Hoozt dan de reste: Indien het schijnt oor-
 baer te wesen, dat de klokken ghewijdt worden (want soo
 noemen de Suffraganen de doopinghe, soo wanneer sy
 vande verstandighe hier over versocht werden) het sal be-
 tamelyck wesen, dat soodanighe wynghe, gheschiede
 door een-ièder vande Priesters, ghelijck het pleeght te
 gheschieden, met gheseghent water, sout, kruiden, ende
 dierghelijcke, ende dat sonder kost vande lecken, op dat
 het eenvoudigh volck niet verleydt worde, ende schade
 lijde, ende dat men magh schouwen de presumptie van
 gierigheydt.

Siet ghy nu wel D. Cabeljau, dat ghy u eyghen
 sweert upt-ghetrocken hebt / om u selben den
 doot-steeck te gheben: ghy beroept u op die re-
 queste/ende ghy krijgt den schoonsten Nihil daer
 op/die daer opt is ghegheben. Ghy meynde wat
 op te doen/als ghy seght/ dat het doe ter tijdt een
 ghemeyne tale was van alle man / te segghen/
 dat men de klokken Doopt,; hier hoozt ghy/dat de
 Suffraganen, ende hupten twijffel de andere gheeste-
 lijckheyt/niet en seiden de klokken doopen, maer
 Wyen; twelck over-een komt met onse Ceremo-
 nie boeck, het welck/soo wy boven ghehoozt heb-
 ben / niet en ghebruyckt het woordesken Doopen,
 maer of Wyen, of Seghenen, of Heylighen. Ergo hier
 booz eerst eenen grooten Nihil op uw' requeste.

Ghy meynde met dat Gravamen van u by ghe-
 bracht/maer schandelyck verkozt/ende gheraep-
 bracht / de ceremonien / die wy in het segghen
 der klokken ghebruycken / te doen passeren booz
 Apen-spel, ende eylaeg! hier hoozt ghy/dat de Vor-
 sten,

sten, ende Stenden des Rijcks, opentlijck segghen/ dat
het beramelijck sal wesen de selbe te houden / als
te weten/ de klokken te segghen met water, sout, kruit,
den, en dierghelijcke, onder oft leste woort/ begrij-
pende meer andere ceremonien. Ergo hier we-
derom eenen grooten Nihil op u requeste.

Ghy meynde met dit Gravamen uyt te laechen/
ende gantschelijck af te schaffen / het Wyen der
klokken/ segghende/ dat het gheene kleynere ergernisse
ghegheven hadde in de Christenhe ydt. En daer-en-
tusschen dit selbe Gravamen versoecht / dat men
tselbe sal maintainen. Ergo hier wederom
Nihil op uw Requeste.

Oft indien ghy alleen wilt segghen / dat de
abysen / die allenghens waren inghekropen/
ontrent het Wyen der klokken / waer van oock
sommighe in dat selbe Gravamen verhaelt wo-
den/ ergernisse hadden ghegheven? niet sonder
reden / want abysen en konnen noyt goet zijn/
maer daerom en laet het ghebruyck niet goet te
wesen.

Doo't laetste / om niet te disputeren van ene-
kele woorden/ wilt ghy segghen/ dat wy de klok-
ken doopen? Fiat, maer dan spreekt ghy onep-
ghentlijck: Wilt ghy segghen / dat wy de selbe
Wyen, Segghen ofte Heylighen, dan spreekt ghy de
rechte tale van onse Suffraganen, ende van onse
Ceremonie-boeck.

Och ghy blijft middelertijt noch overtuyghet
van ontrouwicheit/ oft bedroggh / als ghy ons
berghelijckende by de Jacobiten, de Ghemeente
hebt willen wijs maccken / dat wy de klokken
doopten even als een mensch.

Ende dan voeght ghy er daer-en-hoben noch
een nieuwt bedroggh by / als ghy de voorszeyde Re-
queste vande Docten des Rijcks soo verhoort/ dat
sy schijnen te versoeken / dat men het Wyen der
klokken soude gantschelijck af-schaffen / daer sy
in teghendeel / spreken van het selbe te maintainen/
ende alleenlijck handelen van het af-breken
des

der abusfen. Waer sult ghy hiermede henen
D. Cabeljan? oft hoe sult ghy dit alleg konnen ver-
fchoonen / 'ten zy misfchten met een uleuw be-
drough oft valschejdt?

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterijē der Chazinzarij.

Tijde de pijnē weerdte te sien / hoe D. Cabeljan,
hier spertelt om te bedecken / ende af te
flaen eenen mislaegh die hy ghedaen heeft
in't citeren van Nicephorus.

Voor eerst, segdt hy / P. Hazart en schaemt sich niet
te belijden, een kruys-dienaer te zijn.

'Tis waer / want ick hebb' in mijn Staeltje
pag. 215, uyt den mondt vanden H. Apostel Paulus
Galat. 6. 14. ghesepdt: Verre zy van ons, erghens onsen
roem op te draghen, als op het kruys onses Heeren Jēsu
Christi.

Ten tweeden, seght D. Cabeljan: P. Hazart laet der-
halven alles passeren, als wel, ende ghestichtelijck gheseyt,
'tghene wy uyt Thomas Aquinas, ende andere Paepsche
Schrijvers, vande kruys-aenbiddinghe, hebben aenghe-
teeckent.

Wat soude ick hier op ghesepdt hebben / de twij-
fel voor eerst, alleg seer wel is / soo als Cajetanus hol-
ghens utwe epghen bekentnisse / oock wel be-
merckt heeft in sijn Commentarien op den H. Tho-
mas? Wat wilt ghy dan hier ghesepdt hebben?
doch ick sal datelijck thoonen / dat ghy den H. Tho-
mas doozghestelt hebt tot utwe epghen schande.

Ten tweeden dan / 'ten was mijn ooghmerck
niet uyt hoeck te wederlegghen / maer u alleen
roertruyghen van valsche citatien / ende dat niet
van alle / maer van sommighe / die ick hier ende
daer uytghekipt hebbe uyt utwe Catholijcke Waer-
heydt.

Ten derden, seght D. Cabeljan, P. Hazart noemt het
cen

een notoire valscheydt, dat Nicephorus het kruys-aenbid-
den voor een ketterij soude ghehouden hebben, doch de
reden die hy daer toe gheeft, bestaat alleen in een mis-
verstandt, ende verkeerde opneminghe van *Nicephori*
woorden.

Maer toe dient al dit praeten / en alle dese
kromme spionghen? Ick en weet van gheen
mis-verstandt/ oft verkeerde opneminghe/maer
ick sie wel dat D. Cabeljau soo praet om de booz-
naemste questie t'ontgaen: laet ons komen tot de
sake selbe/en daer mede ghedaen.

De eyghen/ ende eenighe questie dan/ rakende
de booznoemde Secte/ byghebracht van *Nicepho-
rus Lib. 18. cap. 54.* is dese: Oft *Nicephorus* seyd/ dat
de Chazinarij het kruys eerden/ oft dat hy seyd/
dat sy het kruys alleen eerden?

D. Cabeljau in sijne Catholijcke Waerheydt pag. 590.
schrijft *Nicephoro* toe/ dat hy seyd/ dat de Chazin-
arij het kruys eerden, ende aenbaden, sonder meer.

Ick daer-en-teghen/ hebbe gherhoont in mijn
Staeltje pag. 216. dat *Nicephorus* soo niet en spreekt:
maer dat hy seght/ dat dese Secte het kruys alleen
eerden, ende aenbaeden: tot dien eynde / hebb' ick
boozghestelt syn eyghen woorden / eerst in't
Griecx/ daer naer in't Latijn. Wat doet D. Cabel-
jau? hy gaet dese woorden *Nicephori* uplegghen;
dat en wordt van hem niet ghebracght; maer/
soo ick gheseydt hebbe/ de eenighe questie is/ oft
D. Cabeljau hier heeft bedrogghen/ als hy het wooz-
denken Alleen heeft achter ghelaten / 'twelck *Nice-
phorus* updruckelijck heeft? 'tis seker dat ja:
Soo moest hy dan / eer hy de woorden van *Nice-
phorus* verklaerde/ te bozen sijn schult bekent heb-
ben/ dat hy hier oft een mislagh hadde ghedaen/
oft sich gheneert met bedroggh.

Vraecht ghy my / wat daer soo veel aenghele-
ghen is/ dat dit woozdenken Alleen, is naeghelaten
ghew est?

Ick andt woozde / soo veel isser aenghelegghen/
dat den hee len in daer mede is verandert. Want
E 2
wie

wie en siet niet / dat het een ander dingh is / te segghen / Sy eerden het kruys, soo D. Cabeljau spreekt / ende wat anders te segghen / sy eerden het kruys alleen, soo Nicephorus seyd : Wat dunckt u / siet ghy gheen groot onderscheydt tusschen dese twee spreucken : D. Cabeljau is een gheleert man, ende D. Cabeljau is een gheleert man alleen ? oft Antwerpen is een rijke stad, ende Antwerpen alleen is een rijke stad, siet ghy hier gheen groot verschil ? blyt twijffel / want de eerste en sluyt de andere niet up / de tweede sluyt alle andere up. Als ick segghe / Antwerpen is een rijke stad, dan magh-men noch segghen / Amsterdam, Rotterdam, &c. zijn rijke steden / maer als ick segghe : Antwerpen alleen is een rijke stad, dat is te segghen datter gheen andere en zijn.

Alsoo is't hier mede : want als Nicephorus seyd / dat de Chazinazarij het kruys alleen eerden / soo volghet hier up dat sy niet anders en eerden als't kruys. Immers watter van zy oft niet / D. Cabeljau moet bekenen / dat hy een woordt up Nicephoro heeft versweghen / daer de meeste kracht in bestondt / ende dien-volghens hy blijft ontrouwigh.

Maer laet ons eens hooren / hoe dat hy synselven het net over het hooft trecht / met syn eyverklaeringhe vande woorden Nicephori : De meyainghe van Nicephorus, seyd hy / is met dat woorden, alleen, te thoonen, dat sy het bloote kruys, het kruys alleen, sonder het met den ghekruyften samen te nemen, aenbaden, ende dat alsoo de *StauolatRIA*, de kruys-aenbidtinghe selve, by hem als ketterisch claerlijck verworpen heyt.

Al hoe-wel dit soo klaer niet en leydt in de woorden Nicephori, en dat dit van D. Cabeljau wort gheseydt sonder fondament. Ick sal nochtang dese verklaringe seer gheerne aen-nemen; want Cabeljau is ghebanghen.

De Chazinazarij dan / volghens de verklaringe van D. Cabeljau, worden van Nicephorus gheho-

den

den booz ketterg / om dat sy het bloodt kruys eerden,
sonder het met den ghecruyften samen te nemen.

Maer dat en hebben wy noyt ghedaen / oft
gheleert / Ergo D. Cabeljau heeft groot onghelijck
als hy ons by dese booznoemde ketterg ghelijckt.

Hier komt nu den H. Thomas te pag / uyt den
welcken D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt
pag. 223. ende in sijn Memory-boeck Parte 2. pag. 689.
wilt berhoonen / dat wy het bloote cruyss aenbid-
den / sonder het met den ghecruyften samen te ne-
men.

Laet ons dan de eyghen woorden hoozen van
den H. Thomas, niet ghelijck sy van Cabeljau gheci-
teert worden / want hy verkort-se hier wederom /
nae ghewoonte / maer ghelijck als sy legghen in
sijn eyghen schriften p. 3. q. 25. a. 4. daer spreekt hy
alsoo : De eere oft eerbiedinghe en is men niemant
schuldigh, als aen de redelijcke nature, want aen de onghe-
voelijcke nature, en is men gheene eere, oft eerbiedin-
ghe schuldigh, als ter oorfake van de redelijcke nature. En
dat twee-sins. Ten eersten, voor soo veel als de onghe-
voelijcke nature, verbeeldt de redelijcke nature. Ten
tweeden, voor soo veel de selve met de redelijcke nature
eenighsins byghetoecht is. Op de eerste wijze, pleghen
de menschen te eeren het beeldt vanden Coningh, op
de tweede wijze, sijn kleedt. Indien wy dan spreken van't
cruys, daer *Christus* aen ghecruyft is gheweest, wy moe-
ten dat op beyde de wijzen eeren. Te weten, de eerste
wijse, voor soo veel het ons verbeeldt de figure *Christi*
uytghereckt aen het selve. De ander wijze, om dat het de
lidmaten *Christi* gheraecht heeft, ende met sijn Bloedt
is begoten gheweest. Waerom het oock aenbeden wort,
met de selve aenbiddinghe met *Christo*, te weten, de aen-
biddinghe van Latria. Ende daerom spreken wy oock het
cruys aen, ende bidden als den ghecruyften selve. Maer
indien wy spreken van het beeldt des cruys *Christi*, in al-
lerley stoffe (te weten van steen, van hout, van gout, oft
silver) soo eeren wy het cruys alleen, als het beeldt *Chri-
sti*, het welck wy eeren met de aenbiddinghe van Latria.

Daer naer seyd hy : Al hoe-wel het cruys niet

vereenicht en is gheweest met den persoon *Christi*, 'tis hem nochtans vereenicht gheweest op eene sekere maniere, te weten, door verbeeldinghe, ende aenrakinghe. Ende op die wijze alleen wordt het ghe-eert.

Doeght hier nu by den Cardinael Cajetanus, op den welcken/ sich D. Cabeljau oock beroept in *sinu Catholijcke Waerheydt pag. 224.* Dese Cardinael in *hunc locum* sprecckt aldus: Wat het cruys Christi aengaet in allerley stoffe, men antwoordt dat het aenbeden moet worden met Latria, voor soo veel als het *Christum* verbeelt, ghelijck het beeldt vanden ghecruyften *Christus*.

Maer blijft ghy nu D. Cabeljau, met dese twee leeraers: segghen sy dat wy het bloote cruys aenbidde/ sonder het samen te nemen met den ghecruyften: segghen sy niet alle beyde met klare/ ende duydelycke woorden/ dat het waerachtigh cruys moet ghe-eert worden/ om dat het *Christum* verbeeldt: om dat het *Christum* geraecht heeft/ ende met *sinu* Bloedt is begoten gheweest: ende vande andere kruycken/ om dat sy 't beeldt Christi zijn: Is dit by u/ in goet *Nederlant*sch/ te segghen/ dat wy het bloote cruys eeren/ sonder het samen te nemen met Christo, oft sonder op-sicht te hebben op *Christum*? oft/ indien ghy dit niet en hebt willen segghen/ soo en hebt ghy niet met allen gheseght: want het quam hier op aen/ oft wy ghelijck waren aen de Chazinzarij, die het bloote cruys/ soo ghy seght/ eerden/ sonder het samen te nemen met Christo, ende om te thoonen/ dat wy het selve deden/ hebt ghy u beroepen op d'authoziteyt vanden H. Thomas, Cajetanus, ende andere die het niet haer houden: Nu hebbinden wy/ dat dese Auteurs heel contrarie leeren/ segghende/ dat men 't cruys niet en moec eeren/ als met op-sicht op *Christum*, oft hoor soo veel als het hem verbeeldt/ oft hoor soo veel als het hem geraecht heeft/ &c. Ergo inde plaetse dat ghy ons met d'authoziteyt van dese Schryvers/ soude ghelijck stellen aen de Chazinzarij, ghy stelt ons in teghen

teghendeel gantschelijck van haer verschillende.
 Wat sullen wy dan ten lesten met u maecten/
 die van wit/swart maectt/ ende van licht / duy-
 sternissen?

Maer ghy hebt het machtigh byedt / om dat
 wy het cruyts aenspreken / ende segghen : Weest
 ghegroet cruyts, mijn eenighe hope. Ick segghe/ vol-
 gens de booggaende fondamenten vanden H. Tho-
 mas, dat wy dit wederom niet anders en doen/
 als siende op Christum.

Ick wilde wel dat wy D.Cabeljau eens seyde/
 oft een Hollander / die thien oft twintigh jaren
 gheweest zijnde in Sina/oft Japonien/ende we-
 derom komende/ soude qualijck doen/als hy van
 verre siende sijn vaderlandt / uytberstende van
 blijdschap / sond' roepen : Weest ghegroet o alder-
 liefste vaderlandt,&c. Wat is dit? spreekt hy encke-
 lijck de torens en landen aen / die hy van verre
 siet? neen / maer hy heeft opsicht op sijne vrien-
 den / die hy in soo menighe jaren niet ghesien
 heeft : Waerom en moghen wy van ghelijcken/
 siende op Christum, om de blijdschap te betuyghen
 van ons ghemoet / het cruyts / dooz't welck wy
 verlost sijn ghewelt/niet aenspreken/en segghen:
 Weest ghegroet o cruyts,&c?

Gae soodanighe maniere van spreken bind' ick
 selfs inde Schysure. Alsoo heeft David retydts
 2.Sam. 1.v. 21. gheseydt tot de berghen: Ghy berghen
 van Gelboe, noch dauw,noch reghen en valle op u. Hy
 spreekt wel de berghen aen / maer 'ghene hy
 vraecht / oft wenscht / dat vraeghe hy sonder
 twijffel van Godt / die den dauw / en reghen in
 sijne macht heeft. Alsoo heeft mede Zacharias cap. 13.
 v. 7 aenghesproken het sweert/segghende: Sweert,
 ontwaect teghen mijnen herder, slaet den herder. Hy
 spreekt wel het sweert aen / als het instrument
 Godts/maer niet als oft het uyt sijn eyghen-
 sel ben kost staen.

Alsoo spreken wy mede het cruyts Christi aen/
 als wesende het instrument Christi, dooz't welck
 hy

hy onse salighejdt heeft g'etwerckt / oft ghelijck
 Turanus Vekiti seght / 'tis soo veel oft twy seydē:
 O ghecruyste, mijn eenighe hope weest ghegroet, stellē-
 de voor de ooghen van onse imaginatie *Christum* han-
 ghende aen't kruys, 'welck met sijn Bloedt overgo-
 ten is.

Maer ghy en hebt hier gheen behaghen in/
 want ghy seght: Men moet blijven by het ooghmerck
 des Autheurs, te weten, *Thomas*. De questie die hy aen de
 gheciteerde plaetse verhandelt, is, *Oft het Cruys Christi,*
met werden aenghebeden met Latria, dat is, gods-dienste-
 lijk

Ik hebbe nu met de eyghen woorden banden
 H. Thomas berhoont / dat hy dese godts dienstig-
 hejd niet en wilt bewesen hebben aen't bloote
 crups/maer met opzicht op *Christum*; volght dan/
 da hy dese aansprake niet en wilt ghedaen heb-
 ben / aen't bloote crups / maer met opzicht op
Christum, want upt die aansprake tot het crups/
 beslypt hy dat het crups moet aenbeden worden
 met godts-dienstighejd / maer dese aanbiddin-
 ghe/soo haben blyckt upt syne woorden/ en wilt
 hy niet anders ghedaen hebben / als met opzicht
 op *Christum*. Ergo hy en wilt de aansprake niet
 anders ghedaen hebben/als met dat selve opzicht/
 oft ander'ins/ soo vallen alle sijn argumenten in
 duyghen/ ende en heeft sijn ooghmerck niet upt-
 ghetwerckt / dat hy vooz hadde / 't welck was/ te
 bewijsen dat - men 't crups Christi wel eeren
 magh/om dat het *Christum* verbeeldt/ om dat het
 syne lidmaten ghetraect heeft / om dat het over-
 goten is gheweest met sijn Bloedt / ende van an-
 dere figuren des crups / om dat sy beelden Christi
 zijn.

Maerom als ghy seght / dat de questie by den
 H. Thomas, is / oft het crups Christi moet worden
 aenbeden met Latria, dit is wederom een bedrog:
 want den H. Thomas en spreeckt niet van't bloote
 crups / maer van't crups samen ghenomen met
 den ghetrupsten/ dat is/ noch eens gheseydt/ oft-
 men

men het kruys magh aenbidden / als wesende of-
te een beelt Christi. ofte als t'ghene Christum selve
gheraecht heeft &c.

Ick wenschre wel / dat ghy de woorden van
den H. Thomas ghetroouwelyck / in hare bolle
bzedde hadt voorgehelt / dan en soude ghy aen
de ghemeente niet wijs ghemaecht hebben / t'ghe-
ne nietter daer niet en is : Maer ghy wilt alven
misslach niet eenen nieuwen bedecken / doch te
vergheefs / de wyle het den dagh al openbaert.

A E N - M E R C K I N G H E.

Op de Ketterije vande Cajani, en
Angelici.

Van dese seght D. Cabeljau in sijn' Catholij-
ke Waerheydt pag. 560. dat sy den naem van
keters hebben moeten draeghen, om dat sy tot de
Enghele seer gheneghen waren, ende een j. der den sijnen
aenbadt *Epiphanius Haresi 38. Augustinus Haresi 39.* De Papi-
sten eeren, en dienen alle de goede Engheleghelijcke-
lijck, ende een ieder di nt, ende aenbidi si nen eyghen En-
ghel, die hem bewaert.

Hier is wel te bemercken t'ghene D. Cabeljau
seggt in sijn Memory-boeck pag. 257. dat hy/de Ca-
iani, ende de Angelici hy een gheboeght heeft / al-
hoe wel het verscheyden secten waren / om dat sy
in dat een stuck / t'welck hy be-ooghte / name-
lijck / den dienst der Enghele / over-een stemden.
Ick kan wel lijden dat sy samen gheboeght wo-
den / als over-een stemmende / want soo sal het
ghene dat van d'eene gheseyt wort / mede passen
op d'andere. Laet ons oock daer hy-boeghen / de
Simonianen, Menandrianen, Valentinianen &c. want de-
se allegaer en sijn maer eenen strupck.

De questie is hier / of dese secten sijn booz ket-
tersch ghehouden gheweest / om dat sy de En-
ghelen eerden / dienden / ende aenriepen.

Ick

Ich segghe dat neen/maer of dat het Dupbels
sijn gheleest/ ofte versterde Enghelen; ofte in-
dien het oprechte Enghelen waren / dat sy de sel-
be ont-eerden/ ofte de selbe met hare eere soo on-
matelijck verhieben/dat sy die meerder maecten
als Christum.

D. Cabeljau, seght dat sae: Du wie van bep-
de ghelijck heeft / moeten de Oudt-baders up-
wijzen / die van dese secten gheschreven heb-
ben.

Ich sal eerst beghinnen van mijn bewijzen.
Ich hebbe dan voor eerst ghesepdt / dat het ghee-
ne Enghelen en waren / die sy eerden/maer dup-
bels.

Ich neme tot ghetuyghe den H. Hieronymus
Epist. ad Algasiam Quest. 10. Daer hy verkla-
rende dese woorden Pauli *Coloss. 2. 18.* Dat u niemant en
overheersche in pedericheydt, ende dienst der Enghelen seght/
dat men hier dooz de Enghelen / moet verstaen/
de Afvallighe, ende onsuivere gheesten: met Hierony-
mus komt ober een Rabanus Maurus in *epist. ad Coloss.*
dat is/klaer/ende niet wonder / want soo wozt
dit woort oock ghenomen *Apocal. 12. v. 9.* daer
ghesepdt wozt/dat den draeck is in den afgront
ghetwozen / met sijne Enghelen, dat is/met de dup-
bels.

Dit bevesticht den ouden Tertullianus, die hy-
hang twee hondert jaren dooz de tijden Hieronymi
heeft gheleest / in *Apologetico cap. 23.* daer hy seght/
dat r'sijnen tijde eenighe waren / die de dupbels
dienden / en eerden/ ende de *Prescript. Heretic. Cap. 37.*
noemt hy het dienen der Enghelen, de Tooverije van
Simon Magus. Du / de tooverije siet eyghentlijck
op de dupbels / soo ist een klaer teecken / dat de
Simonianen de eerste autheurs van dese twee sec-
ten / niet de ware Enghelen / maer de dupbels
eerden/ende dienden. Dat is de eerste soorte.

Ten tweeden, hebbe ick ghesepdt/dat het verster-
de Enghelen waren:dat blijkt eben klaer als
het eerste / upt Epiphanius, die updruckelijck seght

Haref

Hereſi 38. vande Caiani, dat ſy aenriepen de ghene, die ſy verſierden. Enghelen te weſen.

Ten derden hebbe ick gheſepdt: (Ghenomen het Enghelen hadden gheweſt) dat ſy de ſelbe niet en eerden/ maer ont-eerden.

Mijn gherupghe ſal weſen den H Epiphanius/de welcke alſoo ſpreekt namelijck vande Caiani *Hereſi* 38. Een jeder van haer, doende eenigh ſchelmſtuck, ende volbrengende vuyle wercken, ende doende alle ſoorten van ſonden, aenroept den naem van elcken Enghel, ende aen elck van die ſchrijft hy toe een boos werck van elcke ſonde die daer is op der aerden, ſijn eyghen werck toe. eyghenende aenden naem van den Enghel, die hy wilt. Ende als ſy dit doen, ſegghen ſy: O ghy Enghel, ick ghebruyck uw werck. Ick doen w werck, &c.

Wat dunckt u nu? Is dat de Enghelen gheene oneere aendoen / alſmen haer aentoept / om alle ſoorten van ſonden / en ſchelmſtucken te doen? alſmen aen elcken Enghel/ eene beſondere ſonde toeſchrijft? alſmen opentlijck ſeght dat de ſonde het werck vande Enghelen is? Wie hoorde ſijn leven/ dat dit moet ghenoeemt worden eeren/ ofte dienen der Enghelen? Ick hebbe dit gepraemt in mijn Staeltje *Pag.* 223. maer D. Cabeljau en heeſter niet een enkel woozt / op weten te ſegghen.

Doeght hier noch by/ dat Tertullianus, ſpreken de vande eerſte *Witheurs* van deſe Secte / ſeght/ dat ſy de Enghelen (indien het nochtang ware Enghelen ſijn gheweſt) dienden met rooverkonſten. Is dit de Enghelen niet ont-eeren?

Ten vierden, Ghenomen nu/ dat ſommighe van haer de Enghelen eerden/ (ick ſal al toegheben wat ick kan/ en noch en ſal reben wel D. Cabeljau niet konen baten) ick hebbe gheſept/ dat ſy dit ſo onmatelijck / ende ongherpindelijck deden / dat ſy de Enghelen meer toeſchreven als aen Chriſto ſelbe.

Dit bewijſe ick npt het Concilie van Laodicea *Canone* 35. daer gheſept wort: Ten is niet behoorlijck, dat de Chriſtenen, de Kercke verlaetende, henen gaen,
ende

ende tot de Enghelen, om grouwelijke Afgoderije te doen, vergaedinghen maken, ende soo wie aen dese bedeckte afgoderije schuldigh is, die sy vervloect: Want verlatende onsen Heere Iesum Christum, den Sone Godts, hy is ghegaen tot de afgoden. **Soo binde ick desen Canon in den druck van Ceulen Anno 1551.** In de volghende editien staet hy aldus: Ten niet be- hoorlijk dat de Christenen, de Kercke Godts verlatende, henen gaen, de Enghelen noemen ende vergaedinghen maken t'welck verboden is: Ende soo wie aen dese be- deckte afgoderije schuldigh is, zy vervloect: Want ver- latende onsen Heere Iesum Christum, heeft sy selven overghegheven aen de afgoderije. **Desen selben Ca- non heeft D. Cabeljau oock hy ghebracht tot sijn boordeel/ in sijn Memory boeck Pag. 257. maer/ nae sijne ghewoonte/ den selben verhoerende/ ende verstaende dese woorden (in de welke de meeste kracht is)** Want verlatende onsen Heere Ie- sum Christum heeft sy selven overghegheven aen de afgoderije.

Hy moeten wy sien/hoe dat verlaten van Christus, moet verstaen worden. Dat sal ons segghen Theophylactus schrijvende op den brief Pauli tot de Colossensen *Cap. 2. v. 18.* **De ketters/ seyt hy/seyden** dat het onweerdigh was aen de Majesteit vanden Sone Godts; dat wy door hem souden aengheleyt worden tot den Vader, ende dat het meerder was, als het beraemde aende menschelijke kleynigheyt: Waerom sy oock seyden: T'is bequamelijker te segghen, dat de Enghelen tot onse aenleydinghe hebben ghedient. Hierom bröchten sy in, den dienst der Enghelen, ende maeckten aen de eenvoudighe wijs, dat sy haer hert daer op souden stellen, als op de ghene die ons behouden, ofte saligh ghemaect hadden. **Tot hier toe Theophylactus.**

Oecumenius, schrijvende op de selve plaetse Pauli, sal ons noch wat meer licht gheben/sijne woorden luyden aldus: Daer waren sommighe de welke door de gheveynstheyt van een sebaer ghemoet, verboden toeganck te hebben tot Christum, als of sy sulcx niet weerdigh en waren, ende dat men de Enghelen moest bid- den,

den, op dat sy ons souden aenleyden tot Godt, als of sy de eerste aenleyders gheworden waren.

Doeght hier nu hy / den H. Ioannes Chrysoftomus in Ep. ad Coloss. Daer sijn sommighe, seyt hy / die segghen, dat men niet door Christum moet aengheleyt worden, maer door de Enghelen, ende daerom keeren sy van onder tot boven, al wat van Christus door het bloedt sijns cruys is ghedaen.

Dit altemael seght den H. Paulus selve / met dese dyp woorden : Sy en behouden het hooft niet, dat is / soo den Dordrechtschen Bijbel dit verklaert *Num. 74*. **Sp en houden Iesum Christum niet,** die het hooft vande ghemeente is. **Maerom oock Paulus, in t'lanck ende breekt / in den selben brief verhoont / dat Christus het hooft is / ende meerder als de Enghelen / namelijc Cap. I.** daer hy seght onder andere: Alles is in hem ghemaect in den Hemel, ende op der aerden, sienlijke dinghen, ende onsenlijke. T'zy Throonen, T'zy Heerschappijen, t'zy Prins dommen, t'zy Krachten, alles is door hem, ende in hem gheschapen, ende hy is voor al, ende alles bestaet in hem, ende hy is het hooft van t'lichaem der ghemeente. **Die kettere hielden meer bande Enghelen / als van Christus, neen seght Paulus: Christus is meerder als de Enghelen &c.** **Sp en behielden het hooft vande ghemeente niet dat is Christum; Paulus seyt / Christus is het hooft vande Ghemeente.**

Maer laet ick staen / dat veel Out-baders van soodanighe secten segghen / het welck oock van Epiphanius wort toeghe-eyghent aen de Angelici, dat sy daerom de Enghelen erden / om dat sy meyn- den / dat de werelt niet van Godt / maer van haer was gheschapen. Andere / dat sy volgheng de Philosophie van Plato, de Enghelen hielden voor mindere goden / vervolgheng haer de selve eere betwefen die Godt alleen toekomt. Andere / dat sy haer selven uytgaven voor Enghels / dat is / voor boden Gods / ende voor sulckx wilden ghe-eert worden: Andere / dat sy haere leeringhe noemden / de Religie der Enghelen / als wesen- de /

de / dooz de handen der Enghelen / ghegeven
op den bergh Sinai.

Laet ons nu eens / een kort begriip maken
van al het boozgaende / om te sien / hoe los dat
D. Cabeljau heeft doozt ghegaen / als hy ons ver-
gheliken heeft by de Enghel-dienaers / die alle-
gaer eenen scrupck sijn van Simon Magus, soo als
de Out-vaders / ende andere veel schrybers be-
mercken.

Hieronymus, ende Rabanus, segghen dat sommi-
ghe van haer de duyvels dienden / t'selbe gheeft
ook te kennen den ouden Tertullianus, als hy
seggt / dat sy in dese hare diensten omghinghen
met toover-konsten. Ick en hope immers niet dat
D. Cabeljau dit sal op ons konen passen.

Den H. Epiphanius thoont met klare woorzen
dat de Caiani, de Enghelen oneere aen deden / als
sy haer te hulpe riepen om sonden te doen / ja
opentlick seiden / dat hare sonden / het werck
vande Enghelen was.

Hoe sullen wy hier ghelijckenisse konen bin-
den / tusschen twee dinghen / die gantschelijck te-
ghen malkanderen stryden? dat is / tusschen ee-
ren / ende onteeren / want die kettere onteerden
de Enghelen / ende wy eerense / soo D. Cabeljau
selve bekennt / segghende: De Papisten eeren de goede
Enghelen: wy bekennt / maer niemant kan seg-
ghen / dat wijsse oneere aen doen.

Den selven Epiphanius seyt / dat sy versierde
Enghelen aentsepen / dit en past mede op ons
niet.

Het Concillie van Laodicea, seyd dat die En-
ghel-dienaers / Christum verlieten / dat is / soo als
wy nuyt Theophylacto bespeuren / dat sy onker-
digh hielden aen sijne Majesteit onsen middelae-
re wesen / stellende de Enghelen alleen tot midde-
laers / salighmakers / ofte behouders.

Dit sijn immers opentlick teghen de ghe-
meene ghelwoonte der Roomsche Kercke / die alle
hare ghebeden sluyt met dese woorzen: Door on-

ten

sen Heere Iesum Christum, die met den Vader leeft, ende heerschap in eeuwen der eeuwen.

Oste soo Occumenius seyd / sy verboden tot Christum toeganck te hebben / ofte soo Chrysostomus seyt van sijne tijden / sy leerden / dat men niet door Christum, maer door de Enghelen alleen moest aenghelept worden tot den Vader. Waer hebben wy opt of soodanigh verbodt ghedaen / of soodanighe leerlinghe nptghestroot / dat men tot de Enghelen MOET gaen?

Verhalben waer hebben wy opt de Enghelen ghe-eert / om dat wy meynen dat de werelt van haer was gheschapen soo Epiphanius seyd van de Angelici? ofte om dat wy se hielden booz mindere goden? ofte waer hebben wy ons opt nptghegheben booz Enghels? ofte wanneer hebben wy onse Kelighe ghenoeint / de Kelighe der Enghelen / om dat sy door hare handen was ghegheben op den bergh Sinai? Soo en isser dan niet meer schijn om ons te verghelijcken by eenighe van dese kettere / al isser schijnbaerheyt is van wit / swart te maken.

Indien my D. Cabeljau seght / dat hy alleen wil spreken vande Angelici, ende Caiani, verholghens dat hy sich de andere Secten niet aen en treckt.

Ick antwoorde / dat / en dese twee / ende de Cerinthianen, en Saturnianen, en Menandrianen, en meer sulck ghespuyt / haren groutwelijken Enghel-dienst allegaer afgheleent hadden van Simon Magus, die vande Out-vaders den eersten Nether wort ghestelt van dese ketterije / verholghens die de eene bestrijdt / moet sich oock stellen teghen de andere / als eenen quaden boom / npt eenen quaden struyck.

Wel aen nu D. Cabeljau, ghy hebt mijne bewijzen / om u' overtuyghen van valscheydt; stelt nu de utwe daer tegen om u te verchoonen.

Ick binde in sijn Memory-boeck Pag. 257. dat hy niet meer en heeft tot sijne betweringhe als d'n
uys.

uptbluchten / maer allegaer of valsch / ofte van gheender weerde.

Voor eerst seyt hy / dat Epiphanius vande Caiari sou spreken in't ghemeen dat sy de Enghelen aenbadden: Wy hebben de woorden Epiphanijs ghehoort / die heel anders luyden / naemelyck dat sy de Enghelen aenriepen / om haer ter hulpe te komen in alle hare sonden / ende schelm-stucken / die sy bedreben Ick vraghe noch eens / is dit de Enghelen aenbidden? is dit in't ghemeen gheseydt / dat sy de Enghelen eerden? Indien ick D. Cabeliau berispte over het schryven van boecken / met de welcke hy de Gemeente bedrieght / is dit in't ghemeen berispen het schryven van boecken? Ick sie semant ghelt uptgheven / om een ander te doen vermoorden / ick berispe hem daer over / is dat berispen / het uptgheven van ghelt in't ghemeen? wat monsterg van redenluyghen sijn dit? Wie hoorde opt sijn leven soo een ghevolgh?

Ten tweeden neemt D. Cabeliau sijn uptblucht op het segghen van Augustinus, de welcke niet anders en seyt / als: De *Angelici* waren gheneghen tot den dienst der Enghelen, vande welcke Epiphanius ghetuyght, dat sy nu gantschelijck beswken sijn.

Ick hebbe in mijn Staetje gheseyt pag. 217. Dat Augustinus hier kort afscheyt / om dat hy wel wist dat Epiphanius hier van / breeder hadde ghehandelt: Dienvolghens dat men van Epiphanius vraghen moest / hoedanigh dese ketterije gheweest was.

Deen / seght D. Cabeliau, de reden eyscht, dat men hier van Epiphanius moet gaen nae Augustinus.

Ick thoone dat de reden / dit niet en bereyscht / maer contrarie.

Ten eersten, om dat Epiphanius ouder van tijdt is als Augustinus.

Ten tweeden, Augustinus selve sendt ons tot Epiphanium, wanneer hy den selven citeert / waerom dan niet van Augustino tot Epiphanium ghegaen?

Ten

Ten derden, al hoe wel Epiphanius niet seker en weet te segghen / waerom dat dese ketteren den naem hebben ghekreghen van Angelici, soo ist nochtans dat hy klaer te kennen gheeft wat haer ghevoelen was aengaende de Enghelen / te weten / dat sy seiden / dat de werelt vande Enghels ghemaect was, ende dat sy haer roemden te wesen als Enghels. Of sy nu / seyt Epiphanius / om de eerste oorzaak / ofte om de tweede / ofte oock om t'lauteschap / daer sy eerst sijn opghelcomen Angelici worden ghenoecht / ick en kan't niet wel segghen; hy en twijfelt aen haer ghevoelen niet / maer hy twijfelt alleen / of sy om het een / ofte het ander ghevoelen / den naem hebben ghekreghen van Angelici. Hier op soo komt Augustinus ende slaeter eenen slach in / ende maecht hier van een kozt opwerp / segghende : De *Angelici* waren gheneghen tot den dienst der Enghelen, ende citeert daer benesfens Epiphanius : als of hy seide : Epiphanius, en weet niet te segghen / om wat oorzaak dat dese ketteren Angelici sijn ghenoecht gheweest / maer blyckt npt hem / dat sy gheneghen waren tot den dienst der Enghelen, ofte om dat sy meenden dat de werelt vande Enghels ghemaect was / ofte om dat sy haer roemden te wesen als Enghels. Ofte soo Augustinus dit niet en heeft willen segghen / maer enckelich de daer selve berispen / sonder d'omstandigheden aen te sien van Epiphanius ; Soo en heeft hy dan gheen kozt begriip ghemaect van Epiphanius, maer op sijn eyghen handt dese ketterije boozghestelt : Nu bekeni mi D. Cabeljan selve / dat Augustinus een kozt begriip heeft ghemaect / ende t'is oock seker dat hy sich beroept op Epiphanius : Ergo t'is seker dat hy van dese ketterije wilt spreken in t'kozt / eben als Epiphanius vande selve hadde ghesproken wat heeder / maer Epiphanius, en hadde in de Angelici niet berispt het enckel dienen der Enghelen / maer het dienen der Enghelen met dit oogh-merck / ofte om dat de werelt van haer ghemaect was / ofte om dat

dat die ketters haer roemden te wesen als Engels: Ergo van gelycken Augustinus, verbolghens moet het op Epiphanium uprkomen.

Nu dan/de wijle Epiphanius, en Augustinus gelyck spreken/ den eenen in'tkozt/ den anderen wat breeder/ wat boozdeel kan D. Cabeljau upt haer hebben/ om te berispen onsen dienst die wy doen aen de Enghelen: ghemerckt dat noch Epiphanius, noch Augustinus sprekende upt den mont Epiphaniij, soo hy selve seyd (en D. Cabeljau mede bekennt) in dese ketters berispen het dienen der Enghelen/ in t'ghemeen ghesproken/ maer het dienen der Enghelen/ als scheppers des werelds/ ofte als of de ghene die haer dienden/ selve Enghelen waren: t'welck ons noyt in den sin is gekomen: Ergo gheene ghelyckenisse.

Wisschien sal my D. Cabeljau segghen/ dat men niet de omstandigheden/ maer de daet selve moet aensien.

Wel aen/ ick sal hem met sijn eyggen munte betalen. De booznaemste schryber van sijne ghesintheit/ als oock den Dordrechtchen Bijbel op Exodi 32. 5. Num. 10. houden staende/ dat Aaron, ende de Israeliten, dooz het gulden kalf den waren Godt hebben willen eeren; sy sijn hier ober berispt/ ende ghestraft gheweest: Hoe dat? is het dan quaet Godt te eeren: de daet selve en is niet quaet/ maer de omstandigheden ende wijse/ met de welke sy dit deden/ was quaet: ghelyck men dan upt dese ongherijnde wijse van Godt te eeren/ niet besuyten en magh/ dat het eeren Godts in t'ghemeen/ ongherijmt is/ alsoo en maghmen upt de ongherijnde maniere van Enghelen te dienen/ die hy de Angelici, wiert ghepleeght/ niet besuyten/ dat het dienen der Enghelen in t'ghemeen/ ongherijmt is/ soo blijven wy dan in onse bypheit van eenighen dienst te doen aende Enghelen/ namelijk die op een wijse gheschiedt/ heel contrarie aen de ketters.

De derde/ ende leste uptblucht/ die D. Cabeljau neemt/

neemt / om sich te verschoonen / is Theodoretus, die alsoo spreekt: Die de wet verdedighen, sochten haer te verleyden om de Enghelen te dienen, segghende, dat de wet door haer ghegheven was, welke foute seer lanck in Phrijgien, ende Pisidien is overgebleven: Weshalven de Synodus, die tot Laodicea de hooft-stadt van Phrijgien, versamen ghekomen is, met een expresse wet verboden heeft de Enghelen aen te roepen &c.

Noteert hier wel / dat dese ketterij / de heele Joodsche Wet boozstonden / de welke sy seydten van de Engelen gegeven te sijn / ende dat hare wet / soo Paulus die noemt / de Religie der Enghelen was / waerom sy oock de Enghelen wilden ghedient hebben / en aengheroepen:

De vraaghe is / of dit dienen / ende aentroepen der Enghelen / in't ghemeen ghesproken / hier berispt wort van Theodoretus? D. Cabeljau wil segghen dat ja: Maer npt de woorden van Theodoretus blijktt klaer dat neen. Want;

Ten eersten sy seyd / dat dit dienen der Enghelen was aenghenomen onder dese secte / om de Joodsche wet booz te staen; is dit spreken van het dienen der Enghelen in het ghemeen?

Ten tweeden. Hy beroept sich op het Concillie van Laodicea, het welcke een verbodt heeft ghe-daen / niet vande Enghelen te dienen / in het ghemeen / ofte absolutelyck / soo wy boven npt dat selbe Concillie ghehoort hebben / maer van de Enghelen te dienen als onse eenighe middelaers / niet het upslippen van Christus, segghende / (ghelyck Chrysostomus ghetuyghet) dat men niet dooz Christum, maer dooz de Enghelen alleen moest aenghelept worden tot Godt; ja: verstaende wel expresselyck (soo als Oecumenius seght) toeganch te nemen tot Christum. Soodanigh dienen der Enghelen is niet recht vande Vaders / ende Concillie van Laodicea, booz ketterisch ghesonden gheweest / als strijdende reghelrecht tegen Schryfture: Maer wat raecht ons soo een ongherijnt dienen der Enghelen? ofte wan-

neer sijn wy in soo eene onbetamelijckheyt plichtigh ghetweest?

By soo verre D. Cabeljau sijn ondt lieken wil singhen / ende eben wel noch eens segghen / dat wy aen dese ketteren ghelijck sijn ten deele / om de daet selve.

Ick segghe dat dese ketteren niet om de daet in t'ghemeen sijn veroorzdeelt ghetweest / maer om die besondere daet / met de welke sy de Engheleerden als hare eenighe middelaers / met het uyt-snyten van Christus, ende verboden van tot hem onsen toeganch te nemen ; dit en past gheensins op ons / soo blijft van D. Cabeljau ontrouwigh als hy ons by dese boornoemde ketteren wil verghe-lijcken.

Blijft oock ontrouwigh / als hy Epiphanio toeschrijft / als of hy seide / dat de Caiani de Engheleerden aanbadden / daer men klaer uyt sijne woorden kan sien / dat sy de Engheleerden onteerden / Soo wy hoven berhoont hebben / ende oock in ons Staeltje ghesepdt / maer van D. Cabeljau is onbeantwoort ghelaten.

I. AEN-MERCKINGHE.

Op de ketterije der Collyridianen.

Hier thoont D. Cabeljau in sijn Memory-boeck, Pag. 258. dat ick hem op den teen hebbe getreden / om dat ick hem in mijn Staeltje betweten hebbe / dat hy Epiphanium tot dymael toe valscheijck hadde doen spreken. Ten is niet roepen niet te doen, sepdit hy / de stucken moeten t'uyt-wijzen.

Dit segghe ick mede / ende ontkenne / dat ick gheroepen hebbe / maer wel met de stucken selve betweten.

Den H. Epiphanius, die dese ketterije bande Collyridianen.

Collyridianen beschrijft / moet onsen scheidtman wesen.

D. Cabeljau in de Catholijcke Waerheyt Pag. 560. wilt hebben dat Epiphanius de Collyridianen veroordeelt als ketteren, om dat sy Mariam religieuselijk dienden, ende aenbaden. sonder meer.

Ende ick segghe dat Epiphanius, selfs niet ghebroomt heeft / haer te berispen over het Religieuselijk dienen bande D. Maghet / maer alleen over t'aenbidden. Want het woort Aenbidden, ten opsichte van Maria binde ick seer dickwils by hem / met berispinghe / maer het woort Eeren, of religieuselijk dienen, ten opsichte bande selve D. Maghet en binde ick niet anders / als met approbatie / en recommandatie des selfs.

Ick weet wel dat D. Cabeljau sal segghen / gheleijck hy oock doet / in sijn Memory boeck Pag. 258. dat den H. Epiphanius gheen onderschepten heeft ghemaect tusschen Aenbidden ende religieuselijk dienen, maer dat hy dit neemt al vooreen dingh / verholghens / wanneer hy het Aenbidden van Maria, in de Collyridianen berispt / dat hy berispt het religieuselijk dienen.

Och om wederom niet te disputeren bande woorden alleen : soo segghe ick dat alle Aenbiddinghe, t'samen Religieusen dienst is / maer ter contrarsten / alle Religieusen dienst, en is gheen Aenbiddinghe (ghelijck alle mensch wel een dier is / maer alle dier en is gheen mensch) want dooz Aenbiddinghe, eyghentlijck sprekende / verstaen wy / de opperste ere die Godt alleen toekomt / ende dooz Religieusen dienst, verstaen wy eene mindere ere / die oock aende Heplighen betwisen magh worden.

Dit noemt D. Cabeljau, eene dwaese inbeeldinghe ende seght / dat Epiphanius, gheene kennisse ghehadt heeft van dese Paepsche distinctie, tusschen twee, ofte dierley religieuse diensten, en aenbiddinghen, en dat dir niemant bewijfen en sal.

Heeft Epiphanius gheen onderschept ghemacch

maecht tusschen aenbidden, ende religieuselijk dienen.

Soude dit niemant konen betwijfen? Laet ons sien.

D. Cabeljau bekennt selve in de Catholijcke Waerheyt Pag. 547. dat Epiphanius, de H. Maghet Mariam wilt ghe-eert hebben / maer niet Aenbeden, de woorden van Epiphanius legghen soo klaar als den middagh: Laet Maria, seydt hy / in eeren sijn, maer niemant en aenbidde Mariam. Dit selve bekennt D. Cabeljau in sijn Memory boeck Pag. 258.

Is er jemant soo dom / ofte verdupstert van verstant / die niet en siet / dat Epiphanius hier onderschept maecht tusschen Eeren, ende Aenbiden?

Wy sien wel, seght D. Cabeljau, dat Epiphanius onderschept maecht tusschen jemant in eeren houden, ende aenbidden zinde het eerste eene actie van burgherlijke beleeftheit, het ander een werck van Godts dienstgheyt. Maer niet dat hy tweederley aenbiddinghe toelaet, een minder, die oock aen Maria mocht werden opghedraghen, ende een meerder die Godt alleen toebehoort.

Dit is immers eene grondeloose / sae i wase inbeeldinghe van Partije, dat alle Eere buyten die / de welcke aen Godt wort betwefen / maer burghertijck is. Epiphanius wilt Mariam ghe-eert hebben / dat en kan niemant loochenen / D. Cabeljau, voeghter hy / burgherlijk, hem sal belieben my aen te wijfen / waer dat Epiphanius soo spreekt / ofte waer dat hy dit woordken Burgherlijk heeft ghebruyckt: seght hy / dat het niet van noode is / dat hy dit updruckelijck segghe / maer dat het ghenoech is / dat men dit dooz consequentie npt hem kan trecken; wat consequentie sal dit anders wesen / als die ghesondeert wordt op die verkeerde inbeeldinghe / dat alle eere burghertijck is / behalven die / die men Godt schuldigh is: hoerwaer een lof / ende dwaes fondament / perhalven soo sal my D. Cabeljau, oock dooz consequentie

quente/thoonen/ dat Epiphanius, Mariam met ghe-
ne andere eere en wilt achtervolght hebben / als
met burgherlijcke, ick verghebe hem de konste.

In teghendeel / ick berhoone dat Epiphanius
spreekt van eere die meerder als burgherlijck
is.

Ghelijck D. Cabeljau my bekent dat Epiphanius
Mariam wilt ghe-eert hebben / soo moet hy my
oock bekennen/ dat hy de selbe wilt ghe-eert heb-
ben om dat sy niet alleen hepligh was / maer
oock hepligher dan andere. Dit sullen sijne ey-
ghen woorden uptrijfen.

Ten eersten, seyd hy / Het lichaem van Maria was
Heyligh.

Ten tweeden: Godt heeft begeert dat Maria wat heylighs
sou welen.

Ten derden: Maria is heyligh.

Ten vierden, Thecla is seer heyligh, Maria noch heyl-
ligher.

Ten lesten: Maria is alderbeste, ende heyligh, ende
alderweerdighste in eere ghehouden te worden.

Verhalven / soo bekent my D. Cabeljau in de
Catholijcke Waerheyt Pag. 547. dat Epiphanius de H.
Maghet stelt boven Theclam, als meerder eere weer-
digh van weghe de dispensatie der verborghent-
heyt.

Wy hebben dan upt de klare woorden van
Epiphanius, ende de ronde bekenenisse van D. Ca-
beljau. dat de H. Maghet Maria, eere weerdigh
is / om dat sy hepligh is / sae hepligher als
Thecla.

Du sijn hier twee stucken / soo seker / dat
men se D. Cabeljau niet ontkennen en kan / sonder
te strijden teghen de klare experientie / ende het
alghemeen gheboelen vande heele werelt.

Voor eerst, en kan hy my niet ontkennen/ dat de
heplighheyt/sae verhebbender heplighheyt als van
andere/eene boven-natuerlijke sake is/ende niet
burgherlijck; dat is het gheboelen van alle ghe-
sonde verstanden.

Ten tweeden: Moet hy my bekennen dat de eere soodanigh is / als het princepale boozwozpsel is / om het welcke jemant ghe-eert wort.

Indien hy dit loochent / soo strydt hy teghen de experientie / want die leert ons / datiet berescheyden soozten van eeren sijn onder de menschen / meerder / of minder naer abenant van't boozwozpsel om het welcke jemant ghe-eert wert. Siet het booz de ooghen. Niemant en kan ontkennen of de eere die men een Koninck bewijst is meerder / ende van een anderen sacht / als die men berhoont aen een ghemeen burgher: hoe dat / ofte waerom: om gheene andere reden / als om het boozwozpsel; jemant die een Koninck eert / stelt sich booz / sijne Konincklijke Majesteit / ende weerdigheyt / daerom eert hy hem / ende alsoo wort die eere Konincklijck. Maer die een ghemeen burgher eert / die stelt sich booz een minder boozwozpsel van sijne conditie hoedanigh die sonde moghen wesen / ende soo wert die eere minder als die vanden Coninck ter oorsake vande princepale betweegh-reden / of boozwozpsel.

Wel aen / wat reden / ofte wat boozwozpsel stelt ons Epiphanius booz / om de welcke hy Mariam wilt ghe-eert hebben? hare heyligheyt / want hy noemtse tot hijsmael / Heyligh, hare weerdigheyt van te wesen de Moeder Gods / ende daer op seyd hy: Dat Maria ghe-eert werde: Laet Maria in eeren sijn: S'is alderweerdighste in eere ghehouden te worden. *D. Cabeljau* bekenit oock met Epiphanius dat sy eere weerdigh is / om dat sy heyligher is / als Thecla, ende van weghen de dispensatie der verborghenheyt. Dat is / om het ontfangen ende haren vanden Sone Gods: soo Epiphanius daer by boeght.

Hier nuyt make ick nu dan mijn beslypt / dat Epiphanius / een eere aen de *H. Maghet* wilt berhoont hebben / meerder als burgherlycke.

Chlycht booz de oogh / dat de eere soodanigh is / als het princepale boozwozpsel is / dat men sich boozstelt in eeren.

Maer

Maer het voorwozpsel om het welck Epiphanius, Mariam wilt ghe-eert hebben / is meerder als burgherlijck / want t'syn boven-natuerlijck dinghen / die gheen ghemeynschap en hebben met t'burgherlijck / te weten / de Heyligheyt, ende weerdigheyt van Godts Moeder te sijn;

Ergo de ere die Epiphanius wilt aen Maria betwessen hebben is meerder als burgherlijck.

Bzaeght ghy my / hoedanigh die ere is; ick en wil niet disputieren van enckele woorden: Moemtse Religieuse ere, of gheestelijke ere, of boven-natuerlijke ere, al soo ghy wilt: 'Tis my ghenoech dat ick D. Cabeljau overtuyghet hebbe dat Epiphanius Mariam wilt ghe-eert hebben met meerdere ere / als met burgherlijke; dien-volghens dat hy onderschept heeft ghewacekt / niet alleen tusschen burgherlijke ere / ende ere die Godt alleen toebehoort / maer oock tusschen eene ere die in t'midden is / meerder als burgherlijke / minder als goddelijke / met de welcke hy oock de V. Maghet wilt achtervolghet hebben / ter oorsake van hare heyligheyt, ende de dispensatie der verborghentheyt.

Spult my bzaeghen: Waer ober heeft dan Epiphanius de Collyridianen berispt / ofte veroordeelt als ketteren / aengaende den dienst die sy deden aen Maria?

Ick antwoorde om dyp oorsaken. De eerste, om dat sy meynden dat de V. Maghet eene goddelijke nature hadde. De tweede, om dat sy haer met die ere achtervolghden die Godt alleen toebehoort / dat is / met Sacrificien. De derde. Om dat dese Sacrificien in t'openbaer ghedaen warden van vrouwen / als Priesters.

Hoozt de eyghen woorden van Epiphanius, de welcke hy stelt byhang op t'eynde van het Capitittel / als wesende een hozt begriyp van allegwat hy te vozen ghesepdt hadde: Het eeuwigh Woort, sepdit hy / heeft een lichaem aenghetrocken, ghenomen uyt de Maeght, daerom nochtans niet, om dat

hy haer soude overfetten tot eene goddelijcke nature, ende conditie; noch, om dat men Sacrificie soude offeren in haren name, noch, om dat de vrouwen tot Priesters souden ghestelt worden.

Siet ghy wel dat de berispinghe / ende ber-
oortdelinghe van Epiphanius valt op dese dyp booz-
ghemelde stucken?

Belieft u dit noch klaerder te sien hoorst een
kort begriyp vanden heelen discours van Epipha-
nius. Hy deylt sijnen discours in dyp deelen / elck
deel passende op de dyp dwaelinghen van dese
ketterg / bewijssende met schrifture / ende ander-
sins / dat sy namelijck in dese dyp stucken dwael-
den.

Voor eerst, als hy ghesepdt hadde / dat dese ket-
terghe gheene andere autheurg en hadde als
Brouwen / ende rene waerschouwinghe ghe-
maecht / dat niemant sich en soude laten verley-
den / ende bedriegghen van vrouwen / soo gaet hy
in sijn eerste deel ende tweede / in t'lanck / ende
breekt bewijssen / dat het de vrouwen niet toe en
komt het Priesterlijck ampt te bedienen noch
Sacrificien te doen. Noyt, seyd hy / soo lanck als
de werelt ghestaen heeft, en heeft eenighe vrouwe be-
dient het Priesterlijck ampt. Wy lesen wel dat Abel,
Cain, Enoch, Noe, Abraham, Melchisedech, Isaac, Jacob,
de kinderen van Levi, Moyses, Aaron, ende sijne zonen,
Eleazar, Phinees, Ithamar, Achitob, de Coriten, Gersoni-
ten, ende Merariten, Heli, Chelcias, Buzi, Iesus de hoogh-
Priester, ende Esdras, hebben sacrificien ghedaen, maer
nighens en leestmen dat oyt vrouwe het Priesterlijck
ampt soude bedient hebben.

Doorders bewijst hy dit uyt het nieuwe Testa-
ment: Indien, seyd hy / het Priesterschap aen vrouwen
bevolen was, ofte dat het de vrouwen gheoorloft waer
eenighen dienst te doen in de Kercke, dat moest namelijck
toe betrouwt worden aen Maria. Ten heeft Go it niet
belieft. Iac self, en heeft gheene macht ontfanghen om te
doopen: Zacharias de vader van Ioannes is Priester ghe-
weest, Hier nae, Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, Philip-
pus,

pus, Bartholomæus, Thadæus, Jacobus Alphæi, Judas, Simon, ende Matthias, zijn allegaer Apostelen ghestelt, ende hebben de heele werelt door, het H Ampt des Euangeliums bedient, met Paulus, ende Barnabas, en andere. Ende de selve zijn de Autheurs der mysterien, met Jacobus den broeder des Heeren: van den welcken, ende van de andere, die wy gheseyt hebben, de successien van Bisschoppen en Priesters, in't huys Godts, zijn vast ghestelt. Ende men leest niet datter eenighe vrouwe daer toe verkoren is. Philippus den Euangelist hadde vier dochters, die wel Prophetessen waren, maer gheene Priesters &c.

Den midbaghen is soo claer niet/als het claer is / dat Epiphanius, sich bevreemde niet soo vele ghetuyghenissen vande Schysmure / dese Sette veroorzaect als ketterich / om dat sy by haer/ reghen de Schysmure / de vrouwen aen-namen het ampt des Priesterdoms/ende Sacrificien deden. D Cabeljau in sijn Memory-boeck pag 258 bekent oock/dat sy in't eerste berispeijck ware: het twee- de en kan hy niet loochenen / want 't is het ghe-voelen van alle natien / ende van't beghinsel des wereltds gheweest/dat men niemant 't Sacrificie magh opdragen als Godt alleen. 't is seker dat wy noyt sedt sulchs ghedaen hebben / dat is/ noyt Sacrificien ghedaen aen Maria, noyt vrouwen ghebruickt tot het Priesterlijck ampt. Soo is dan oock seker/dat wy in dese twee deelen niet ghelijck zijn aen de Collyridianen.

Alleen dient hier bemerckt / in't vooz-hy gaen/ dat Epiphanius de twaelf Apostelen stelt in den Rangh der Priesteren van't nieuw Testament/ ende soo hy wilde bewijsen/dat niemant Sacrificie magh doen als mans / soo seght hy samen/ dat d'Apostelen hebben Sacrificie ghedaen. Nu laet ick D. Cabeljau eens dencken/hoe ghelijck dat de Ghereformeerde zijn aen d'Apostelen/die noch Priesters en hebben / noch Sacrificie/ noch successie van Bisschoppen.

Ick come tot het derde deel van't discours Epiphaniij: in't welck hy bewijst/dat de H. Maeght gheen

gheen Godt is / nochigheene goddelijcke nature heeft/tot dien eynde probeert hy voer uyt/dat het een puer sechepiel is / doch verhegender als andere.

Al-hoe-wel, seyd hy/ dat Maria een uytghelesen, ende uytnemende Vat is, 'tis nochtans eene vrouwe, ende vande selve nature met andere, al-hoe-wel sy, ende nae de siele, ende naer het lichaem met de aldermeeste eeren voor-komen is, even als de lichamen van andere Heylighen, oft indien ick iedt seyde dat meerder is tot glorie en luyfter, Ghelijck Elias, Joannes, ende de alder-heylighste Thecla, aen de welcke nochtans Maria verre moet voor-gheselt worden, om die hemelsche verborghentheydt, de welcke in haren buyck is volbracht.

Daer naer seyd hy: Hare ouders hebben haer verkregen met ghebeden, soo nochtans dat sy inde gheboorte vande selve conditie is gheweest met andere menschen. Ende al-hoe-wel inde historie van *Maria* verhaelt wordt, door overleveringhe, dat aen haren Vader *Ioachim*, van Godts weghen, in de woestijne ghebodtschap is, dat sijne vrouwe ontfanghen hadde; dit en is nochtans soo niet te nemen, oft dit gheschiedt ware sonder versamlinghe des houwelijcks, oft des mans,

Doorders seyd hy: 'Ten kan niet gheschieden, dat iemandt geboren werde, teghen de ghemeyne nature der menschen, dat quam eenen alleen toe, te weten, *Christus*.

Ten anderen seyd hy: Maria en is gheenen Godt gheweest; sy en is niet overgheset tot een goddelijck wesen, oft conditie,

Hy moet blindt zijn / die hier niet en siet dat Epiphanius bewijst / dat Maria gheenen Godt is / maer een enckel sechepiel / doch verhegender / ende uytnemender als andere.

Ick vraghe nu van D. Cabeljau, oft hy soud' duwenden loochenen / dat de Collyridianen gheloofden dat Maria Godt was / ende daerom als Godt moest ghedient worden?

Niemandt, seyd hy in sijn Catholijcke Waerheydt pag 545. sal dat kunnen bewijzen. Epiphanius en spreeckt daer

daer niet een woordt van, dat sy dit, oft dat van de nature Maria gheloofden, jae hy presupponeert in alle sijne redenen, dat sy haer herkennen een bloodt schepsel te zijn.

Dit is immers opentlijck ghebeuselt.

Seght ghy / D. Cabeljau, dat niemant en sal kunnen bewijzen / dat de Collyridianen gheloofden dat Maria Godt was? oft ick u antwoorde / dat het gheene bewijzen van doen heeft? moet men bewijzen dat de Sonne schijnt inden middagh? och neen: want de sake wijs haer selven upt: Al even claer is't / upt Epiphanijs gantschen discours / dat dese ketterg gheloofden / dat Maria Godt was / ende daerom / als Godt moest ghedient worden. Ick beroep' u / ende den onpartijdighen Leser / op sijne bloote / ende enckele woorden.

Seght Epiphanius niet opentlijck / dat sy Sacrificie deden aen Maria? soudt ghy dat durven loochenen? leest de boven ghestelde woorden van syn eerste ende tweede deel / daer hy de bzoutwen expresselijck hier ober berispt. Wilt ghy stryden teghen het alghemeyn ghevoelen van alle nationen / die daer opt zijn gheweest inde werelt / ende noch zijn? wilt ghy de Schrifture verloochenen? ick hope dat neen / soo en kont ghy dan niet loochenen / dat het Sacrificie Godt alleen toekomt / ende niemant anders? als dan de Collyridianen, hebben Sacrificie ghedaen aen Maria, hebben sy niet met der daet selve ghetooont / dat sy MariaM hielden booz een Godt / ghemerckt sy haer achterbolghden met die eere / dat is / met Sacrificie / welck Godt alleen toekomt?

Ten tweeden, seght Epiphanius niet met clare woorden / dat Maria gheen Godt is, dat sy niet overgheset is tot een goddelijck wesen, ende conditie? Hoe quam dit hier te propooste / indien die ketterg niet gheloofst hadden / dat Maria Godt was? souden sy niet datelijck aen Epiphanius hebben kunnen antwoorden: Wy en ghelooven niet dat Maria Godt is / waerom seght ghy ons dan / dat sy gheen Godt is / oft dat sy niet verheben is tot de goddelijcke

lycke nature? hoe komt dat hier te wopooſte?

Ten derden, probeert Epiphanius niet / dat Maria gheen Godt is / als hy berhoont dat sy een ſchepſel is? waer toe dienen alle deſe betwijſen/ indien sy niet en gheloofden dat Maria Godt was?

Ten vierden, wat noodt te betwijſen (ſoo als Epiphanius doet/ende met *Schriſture*/ende met d'*hiſtozie* Mariae, ende met de reden) dat sy een enckel ſchepſel is / indien (ghelyck D. Cabeljau ſeght) de Collyridianen haer herkennen vooz een bloodt ſchepſel? wat dwaefhepdt waer dat / te betwijſen in't langh ende breekt / 'tghene sy metter daet gheloofden / ende aen-naemen? hoe kan D. Cabeljau ſegghen / dat Epiphanius preſupponeert in alle ſyn reden/dat deſe ketterſ de *H. Maghet* herkennen vooz een bloodt ſchepſel / daet hy uyt-drukelyck ſeydt / datter ſommighe in dolinghen waren gheraecht, dooz de woorden die den Enghel aen Joachim hadde gheſeydt: Siet uwe huysvrouw heeft ontfanghen in haren buyck, meynende/ſoo Epiphanius daer by voeght: dat Maria teghen de ghemeyne nature der menſchen gheboren was, verbolghens dat sy meer was als een enckel / ende bloodt ſchepſel. Dit was de dolinghe vande Collyridianen, hoe kan dan D. Cabeljau ſegghen / dat sy de *H. Maghet* herkennen een bloodt ſchepſel te zyn? Hoe kan hy ſegghen dat niemant betwijſen en ſal dat deſe ketterſ Mariam hielden vooz Godt? Dat hy leſe de woorden vanden ſelven Epiphanius *Hereſis* 78. dan ſal hy ſy ſelven ſoo oertrught vinden / dat hy niet een enckel woordt en ſal durben kicken: Wy hebben, ſeydt hy/ verſtaen eene ſake die verwonderens weer digh is, te weten, dat ſommighe, 'tghene aengact de alderh. Maghet, ſoo dwaes zyn gheworden, dat ſy haer aen ons hebben willen opdringhen voor eenen Godt ende ſpreken van haer als uytſinnighe: want ſy ſegghen dat ſommighe vrouwkens in Arabien, daer ſy van Thracien waren ghekomen, deſe nieuwe leeringhe hebben verſiert, ſoo dat ſe inden naem, ende ter eeren vande Maghet, Sacrificie doende eenen platten koeck offeren,
ende

ende vergaderinghen houden : In den naem , segghe ick , vande alderh. Maghet, zijnde alle mate te buyten ghegaen, hebben sy eene sake aenghegaen goddeloos , ende injuricus aen Godt , te weten , Sacrificien ghedaen door vrouwen.

Seght nu noch D. Cabeljau , dat dese ketterg Mariam niet en hielden booz Godt / ende dat niemant dit sal konnen bewijzen. Wat middel om u hier te verschoonen ? Ghy sult my misschien seggen / dat Epiphanius hier niet en spreekt vande Collyridianen, maer van andere ketterg. Te vergheefst soeckt ghy die uytblucht / leest Epiphanium *Haresi* 79. daer hy handelt vande Collyridianen, daer sult ghy binden / dat hy selve bekent / dat hy op dese plaetse / van my boven byghebracht / handelt niet van andere ketterg / maer vande Collyridianen selve. Hooft sijne woorden : Nae die voorgaende ketterije, is ons onlanghs noch een ter ooren ghekomen, vande welcke wy een weynigh te voren (*Nota*) ghewach maecken in dien brief, (*Nota*, dat hy't verhael vande boozgaende ketterije der Antidicomarianiten oock eenen brief noemt / als hy van haer handelt in't besonder) in dien brief dan, den welcken wy gheschreven hebben vande salige Maghet, naer Arabien: Want dese ketterije van Thracien, ende het Opper-sythien, in Arabien sich verbreydt hebbende, is tot onse ooren ghekomen.

Item daer naer : Wy hebben een weynigh daer van ghediscuteert in dien brief die wy hebben gheschreven naer Arabien, maer nu sullen wy alle de besonderheden wat beter vervolghen. Stelt nu alle de omstandigheden van het heel verhael neffens malckanderen / ghy sult binden / ende moeten de waerheyt bekennen / dat Epiphanius hier spreekt vande Collyridianen, ende dat hy met platte / ende clare woorden seght / dat sy Mariam uytgaven booz Godt / bekent dan oock de waerheyt / dat ghy eenen grootten misflagh ghedaen hebt / als ghy ghesepdt hebt / dat niemant dit en soude konnen bewijzen.

Laet

Laet ons hoozt-gaen in den discours van Epiphanius: Als hy nu berhoont heeft dat Maria gheen Godt is / maer een enkel schepsel / doch verhebbender als andere / ter oorsaecke van hare heylighejdt / uytneementhejdt / en de menschwozdinghe Christi: soo maect hy hier uyt dese twee slotredenen.

De eerste, dat sy niet aenbeden moet worden: dat siet op sijn eerste bewijzen / te weten / dat sy gheenen Godt is / aen den welken alleen de ware aanbiddinghe, namentlijk van 't Sacrificie toekomt.

De tweede, Dat sy moet / oft magh ghe-eert worden: dat siet op hare heylighejdt / ende uytneementhejdt die sy heeft boven d'andere.

Epiphanius dan / en wilst de V. Maghet niet aenbeden hebben / om dat sy / soo hy seght / gheenen Godt is: hy wilt-se ghe-eert hebben / om dat sy heyligh is / ende heyligher als andere. Hoozt de eyghen woorden van Epiphanius.

Aengaende het eerste, segdt hy: Het lichaem van Maria was heyligh, ick bekennet, nochtans sy en is gheen Godt gheweest: Sy is Maghet gheweest, nochtans ons gheenlins voorghestelt om aenbeden te worden.

Hoe kan-men klaerder segghen / Dat Maria niet en magh aenbeden worden, om dat sy gheen Godt en is?

Doozder seght Epiphanius, Dat Mariam niemant en aenbidde; dien dienst, en behoort noch vrouwe; noch man toe, maer Godt alleen.

Is dat niet wederom claer ghesepdt / dat hy Mariam niet en wilst achtervolght hebben niet die eere / die Godt alleen toekomt / dat is / niet de ware aanbiddinghe, namentlijk van Sacrificie?

Wederom seght Epiphanius, Dat Maria in eeren zy, dat de Heere aenbeden worde.

Dat hy nu / dooz dese aanbiddinghe, verstaet / het Sacrificie / welck Godt alleen toekomt / bijclit uyt dese woorden: Dese ledighe vrouwen Mariam aenbiddende. oft offeren haer eenen koeck, oft brenghen in, eene ongherijnde, ende bespottelijke offerhande,

voor

voor haer. Siet ghy hier niet wat Epiphanius dooz
de aanbiddinghe verstaet? te weten Sacrificie.

Blijckt mede upt het opschrift van't Capittel/
ghedrukt tot Basel in't jaer 1442. het welck aldus
lyt: Teghen de Collyridianen, de welcke offerden aen
Maria. Hier mede te kennen ghebende/ dat Epipha-
nius dese ketterg berispt namelijck ober de aen-
biddinghe dooz Sacrificien / de welcke hy seght/
Gode alleen toe te komen.

Wat schijn is hier dan / om ons by die ketterg
te verghelijcken / ghemerckt wy updruckelijck
leeren met Epiphanius, dat de aanbiddinghe dooz
Sacrificie Gode alleen toekomt/ oversulckx dat
het ketterisch is / met die selbe aanbiddinghe de
h. Maghet t'achtervolghen; waerom wy oock
in dit stuck nogt en sijn plichtigh gheweest?

Wat het tweede belanght / rakende de eere die
men aen Maria bewijzen magh/ om dat sy heyligh
is/ende uytnemender als andere heylighen/daer
van spreekt Epiphanius eben claer.

Voor eerst seyd hy / tot tweemaal toe in't gene-
rael : Dat Maria ghe-eert werde : Dat Maria in eeren
zy.

Ten tweeden, gheeft hy de reden / waerom : te
weten : Om dat haer lichaem heyligh was : om dat sy
een heyligh, ende uytnemende vat is.

Ten derden, maccht hy sijn beslyt noch claer-
der/segghende / dat sy alderweerdighst is in eeren ghe-
houden te worden, om dat sy alderbeste, ende heyligh is.

Ten vierden, seght hy / dat sy meerder eere weerdigh
is als Thecla, niet alleen om dat sy heyligher is, maer oock
om dat sy den Sone Godts heeft ghebaert.

Hier op hebb' ick boven bewesen / dat dese eere
meerder als hogherlijck is / minder als godde-
lijck/ Ergo als Epiphanius Mariam niet soodanighe
eere wilt achtervolghen hebben/en wy metter daet
dit oock doen/soo houden't wy met Epiphanius: hoe
kouden wy dan hier in veroordeelt worden als
ketterg/ 'ren zy dat Epiphanius sijn eyghen selven
veroordeelt?

Oock D. Cabeljau, tracht eben wel in sijn Memory-boeck pag. 258. te bethoonen/ dat wy niet alleen dese ketters naevolghen, maer oock de selve te boven gaen, oft overtreffen.

Het naevolghen, wilt hy bewijfen met de spreuken van twee Jesuyten / namentlyck P. Andreas de Boeye, ende P. Eusebius Nierenbergh, de welcke souden segghen/dat alles wat wy aen Godt schuldigh zijn, wy oock betalen moeten aen Maria, waer op D. Cabeljau seyd: Dat in de Roomsche Kercke mede den dienst van aenbiddinghe opghedraghen werdt, en kan niet valscheghenoemt worden, de wijl het by de stucken blijktt, ende oock by eyghen bekentenisse.

Maekende de spreucken bande twee booznoemde Jesuyten: ick en hebbe de moeyte niet eens willen doen/van de selve nae te sien/ want ick en sie hier niet een hay dat mis-seydt is / noch beelmtu sedt dat ons aen de Collyridianen soude gheleyck stellen. Want waerom en magh-men niet lofs-ghetuyg spreken/soo als dese twee Vaders doen/aen de Moeder toeschryben den lof banden Sone?

Ten anderen, wat hebben sy meer ghedaen / in dese materie / als D. Cabeljau seght dat de booznaemste Vaders hebben ghedaen in materie van de transsubstantie?

Spreekt ghy niet D. Cabeljau in deser boeghen/van Gregorius Nyssenus, in utw' Memory-boeck P. 2. pag. 183. Dat hy is een groot Orateur gheweest, beroemt van sonderlinghe wel-sprekenheydt, wiens oration, ende Homilien vol zijn van allegoryen, hyperbolen, ende figuerlijke redenen, bedacht, ende ghebruyckt, om meerder te beweghen? welckens woorden daerom, wanneer se eyghentlijck ghenomen worden, daer-se figuerlijcker wijse ghesproken zijn, dan doet-men hem 't meeste onghelijck vande wereldt.

Seght ghy niet vanden H. Joannes Chrysostomus pag. 100. dat sijn sermoenen tot het volck vol zijn van hyperbolische manieren van spreken, aengaende het eten ende drincken van Christi Vleschende Bloedt? dat oock

selfs

selfs de Paepsche Leeraers heeft goet ghedacht in hare
schriften by waerschouwinge te stellen, dat men de woor-
den van Predickers, ende met name van Chrysostomus, in
sulcken rigeur niet opnemen moet, ghelijck de selve tot
de ooren vande toehoorders komen?

Hebben de boornaemste Vaders bande Recht-
sinntighe Kercke soodanighe manieren van spre-
ken ghebruyckt (ghelijck ghy haer toeschijft) in
een bande ghewichtrighste stucken bande Religie:
waerom en is dit niet gheozloft aen die twee
Jesupten / de welcke niet leers-ghewijse / maer
encomiastic, oft lofs-ghewijse / van Maria hebben
ghesproken? ick segghe ghelijck ghy doet van
Nyssenius, dat men haer 'tmeeste onghelijck doet
bande werelt / wanneer men hare woorden
leers-ghewijse opneemt / daer sy alleen op sijn
Orateurs / oft lofs-ghewijse ghesproken sijn: oft
soo ghy dit loochent / soo loochene ick het selve
van Nyssenius, ende Chrysostomus, ende alsoo blijft
ghy van haer overrught in materie bande
transsubstantiatie.

De woorden dan van dese twee Jesupten / moe-
ten opghenomen worden / ghelijck D. Cabeliau wilt
opghenomen hebben de woorden van Nyssenius
ende Chrysostomus, dat is / niet in dat rigeur ghelijck
de selve tot de ooren vande toehoorders komen. Al het
selve segghe ick van onse Tractaetsen / oft bede-
boeckens / die ghenoeint worden Plalters, oft Stel-
larien, oft Rosarien Maria, oft Marialen, &c. Overmuch-
en heeft D. Cabeliau in de spreken van dese booz-
noemde twee Jesupten / gheen boozdeel om te seg-
ghen / dat wy de Collyridianen nae volgen. Ghe-
merckt dat wy metter daet Mariam nopt aenbe-
den hebben met Sacrificien / noch de selve ghe-
houden booz Godt. 'T selve excuus, seght D. Cabeliau,
soude men kunnen voorwenden voor de Collyridianen,
dat sy Mariam wel dienden, ende aenbaden, maer niet
als Godt.

Wat's wel booz de ghene die Epiphanius soude
willen beschuldighen / oft van valscheyd / oft van
grobe

grothe ontwetentheydt. Wist hy niet wat de dwalinghe was vande Collyridianen? hoe heeft hy dan de selve berispt? wist hy niet wat sy deden? hoe heeft hy dan het selve verhaelt? Nu blijkt uit sijne clare woorden/ dat hy haer berispt over den dienst van Sacrificie: Hoe kan-men dan dit excuus hoozwenden booz de Collyridianen, dat sy Mariam niet en aenbaden als Godt/aenghesien dat sy aen Maria soodanighen dienst deden/ den welken aen niemant anders als aen Godt alleen toebehoort? oft heeft hy misschien sedt verhaelt dat onwaerachtigh is? derhalven waerom probeert hy dat Maria gheenen Godt is/ maer een schepsel/ inden de Collyridianen haer kosten excuseren / dat sy Mariam niet en hielden booz Godt? was het wel de pijn ende moepte weerdt / dit in't langh en breedte te bewijzen / als Epiphanius wist / dat sy de h. Maghet niet en hielden booz Godt/noch haer booz sulcks aenbaden?

Doorders hoe seght hy soo opentlijck / dat de Collyridianen, de h. Maghet aen de ghemeynte wilden opdringhen voor eenen Godt? Wat excuus halt hier/om te segghen dat sy de selve niet aenbaden als Godt?

Laet ons nu eens hoozen / hoe D. Cabeljau bewijst/dat wy dese ketters in den dienst van Maria overtreffen/oft te boven gaen.

Soo langh als hy niet en kan goet doen / dat wy opt aen de h. Maghet Sacrificien hebben ghedaen / soo is't onmoghelijck dat hy bewijse/dat wy die ketters overtreffen / want Sacrificie is't hooghste. Laet ons hem nochtans hoozen spreken.

De Collyridianen, seyd hy/ pag. 259. in sijn Memory-boeck hebben aen Maria een beeltenis opghericht.

Ick loochene dat/want inden text van Epiphanius en vinde ick niet een enckel woort daer van. Hy seght wel dat den duyvel de menschen heeft verleydt met af-godische beelden te maken / om aen die goddelijcke eere te bewijzen / daer mede

thoo

thoonende dat men aen gheen schepfel die eere magh toedraghen / maer hy en seght nergheens dat de Collyridianen aen de **H.** Maghet een beeldt hebben opgherecht. Dit is den eersten mis-slagh.

Doorder seght *D. Cabeljau* : S'hebben dese beeltenis op eenen waghen omghevoert.

¶ **T** is mede onwaerachtigh : want *Epiphanius* en seght anders niet / als dat sy ober eenen waghen/oft vercierden vierkanten stoel/eenen lijnen doeck hebben uptghespannen / niet om eenigh beeldt op te setten / maer om hare Sacrificien daer op te doen. Dit is den tweeden mis-slagh.

Noch doorder seght *D. Cabeljau* : S'hebben een solemneele Feest haer ter eeren gheviert.

¶ **T**en is niet soo : maer *Epiphanius* seght / dat sy hare offerhanden hebben ghedaen / op een hande princepaelste daghen des jaers : wte sal my segghen / oft dit niet gheweest is den Paeschdagh / oft Pinxteren / oft Kers-dagh / &c. Immers *Epiphanius* en heeft niet een woordt / van eenighen Feestdagh inghestelt ter eeren *Mariae*. Dit is den verdenden mis-slagh. Albus loopt *D. Cabeljau* ober al in't net / daer hy ghevanghen wordt.

Wat seght hy noch al? S'hebben, seyd hy / haer ter eeren tempels ghesticht. Item noch eenen mis-slagh ; niet een woordt daer van hy *Epiphanius*. S'hebben *Mariam* devotelijck aenbeden : Ende ick segghe met *Epiphanius*, niet devotelijck / maer ongoddelijck / als sy haer met de selve eere hebben achterholght / die Godt alleen toekomt.

¶ **I**ck hope dat hy ten laetsten eens de waerheyt sal segghen : Wat hebben dan de Collyridianen noch ghedaen? Sy offerden, seyd hy / eenighe brooden, oft platte koecken, ende aten die met malekanderen haer ter eeren. Dan sluyt hy met dese woorden: Dit is't al dat *Epiphanius* van haer seydt. Jae niet een sijn van't ghene *Epiphanius* seyd / behalven het laetste / dat alleen is ten langhen lesten de waerheyt / al de reste is ghebenselt. Soo het dan namentlijck op aen komt op het Sacrifice alleen / dat sy aen

de **M.** Maghet beben / als wesende verheven tot eene goddelijcke nature oft conditie,

Ghoont nu eens dat wy de Collyridianen overtreffen.

In de Roomsche Kercke, seyd hy / heeft men duysenden van Maria-beelden, die men op't kostelijckste verciert, ende op-pronckt, staetelijck omvoert op toebereyde waghens, oft anders op de schouders, en armen der menschen devotelijck laet omdraghen; ende men set-se op den hooghen Autaer.

Ick hebb' boven ghethoont dat Epiphanius, de Collyridianen, noch over't bercleren / oft op-proncken / oft omborzen / oft omdraghen van Maria beelden berispt heeft / maer wel over het bercleren van eenen vierkanten stoel / die sy ghebruycken om aen haer Sacrificie te doen: Ergo niet te propooste.

Doordeys seght D. Cabeljau: Men heeft inde Roomsche Kercke gheen eenen Feest dagh, maer verscheyden in't jaer, die ter eeren Maria zijn inghevoert, ende in nauwe observantie zijn.

Epiphanius en heeft dese ketters over soodanige Feestdaghen niet berispt / Ergo wederom niet te propooste.

Item, seght D. Cabeljau, duysenden van kercken voor haer ghesticht, ende naer haren naem ghenoeemt.

Wederom bukten propoost / want de berispinghe Epiphanijs en halt op gheerne kercken / die oft ter eeren vande **M.** Maghet ghesticht / oft nae haren naem souden ghenoeemt zijn gheweest.

D. Cabeljau gact voozt: De religieuse aenbiddinghe met gheboghen knien, ghevouwen handen, ende alle teekenen van diepste vernederinghe voor hooghe Majesteit, en werden tot niemant soo veel gherichtet als tot Maria.

Item ghebeuselt / ende niet een hoozt te propooste: want D. Cabeljau moest spreken van Sacrificien. Behalven dat het onwaerachtigh is / dat de diepste vernederinghe by ons gheschiedt voozt Maria; die betwaren wy voozt de hooghste Majesteit.

Wat

Wat dunckt u nu / beminde Leser / is dit niet
wel bewesen / dat wy de Collyridianen overtreffen ?
Hy en is selve niet machtygh (als met Epiphanius
valscheijck te doen spreken) te bewijzen / dat wy
in een stuck haer ghelijck zijn / hoe kan hy dan
verhoonen dat wy de selve overtreffen ?

Doch om d'ontrouwicheydt van D. Cabeliau
noch meer te doen blijcken / hoor de eygen woor-
den van Epiphanius, ghetrocken uyt den druck van
Basel, Anno 1542. Sommighe vrouwen, seydte hy / ver-
cierden eenen wagen, oft vierkanten stoel, ende daer over
uytspreyende eenen lijnen doeck, op eenen doorluchtig-
hen dagh des jaers, stellen broodt voor, eenighe daghen
langh, ende offeren in den naem Mariae, ende worden alle-
gaer van het broodt deelachtigh. Tot hier toe Epipa-
nius, sonder meer.

Hier kont ghy nu soo klaar als den dagh sien/
hoe D. Cabeliau, met dese woorden Epiphanijs, boben-
ghespeelt heeft : Hoe hy de selve verdraeyt heeft
nae sijne belieste/ende inbeeldinghe.

Maer vermaent hier Epiphanius van eenighe
beeltenis? waer spreeckt hy hier van het beeldt
Mariae, om te hoeren op eenen wagen? waer
maect hy ghewach van eenighen Feestdagh
t'haerder eeren inghestelt? waer heeft hy een
woordt van tempels t'haerder eeren ghesticht?
Soo moet het hier ten lesten op upkomen / soo
wy oock boben bewesen hebben / dat de Collyridia-
nen Sacrificien aen Maria hebben ghedaen op
eenen toebereyden vierkanten stoel / ende soo de
Sacrificien Godt alleen toekomen / dat sy met
de daer selve hebben ghethoont / dat sy Mariam
hielden voor Godt, oft van eene goddelijcke nature,
ende conditie. Niet sulcks en hebben wy opt ghe-
daen / maer wy doen 'tghene Epiphanius leert / te
weten / dat men Mariam soude eeren / als een heylig-
hede / oft upnemende dat / als de Moeder Godts /
als verhegender dan andere heylighen. Dit en
kan niet gheschieden met burgherlijke eere / om
dat het woordt niet burgherlijck is / Ergo
met

met meerder eere als burgherlijcke / maer min-
der als goddelijcke. Dienbolghens blijft D. Ca-
beljau overtuoght / niet alleen van vele grove
nieuwe misflaghen / maer oock van ontrouw-
ghed / als hy ons by de Collyridianen heeft verghel-
cken.

Voort laetste seght D. Cabeljau: P. Hazart en moet
ons niet verwijten, dat wy met de kettenje vande Collyri-
dianen te schouwen, vallen tot een contrarie ketterije der
Antidicomarianiten, die Epiphanius mede wilt gheschouwt
hebben, want wy en hebben met de selve niet ghemeyns
in't ghene Epiphanius haer te laste leydt: maer sijnen raedt
ende reghel bevalt ons wel, ende segghen met hem: *Laet
Maria zijn in eeren*; hare ghedachtenisse in segheninghe
by de vrome.

Ten eersten D. Cabeljau, u en kan niet onbekent
zijn / datter eene Secte is in u landt / de welcke
seer menighbuldigh is / ende van u l. verdraghen
wordt / ende upt de Ghereformeerde ghesproken
is / de welcke / aengaende den Marghdom Mariae,
oer-een-komt met de Antidicomarianiten. Want al-
hoe-wel de Ghereformeerde in dit stuck niet
plichtigh en zijn / sy laten nochtans de selve lee-
ringhe toe.

Ten tweeden: Waer te wenschen gheweest / dat
desen reghel van Mariam te eeren / van eersten be-
ghinne onder u l. hadde in vogue gheweest / van
en souden de Catholijcken / als sy Mariam eerden /
oft pzen / soo vele lasterighe ende smaedelijcke
namen van Maria niet moeten hoozen hebben.
Mayken Timmermans, was in die tijden soo bekend /
ende soo ghemeyn als de straet / ende nu noch ter
tijdt / hoe veel sulst ghy-er vinden / die durven seg-
ghen / dat Maria eene vrouwe was ghelijck de ha-
re: Is dit Mariam eeren / ende hare ghedachtenisse
houden in segheninghe? haer verghelijcken by
eene ghemeyne vrouwe? Is dat Mariam houden
voort een uytnemender dat als andere heyl-
ghen / &c.

LAEN-

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Tacianen,
ende Encratiten.

Wat belanght, seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck, pag. 239. de thiende soorte vande oude ketteren, namentlijk de Tacianen ende Encratiten, in de selve vallen twee dinghen aen te mercken. Ten eersten, het verbodt van het houwelijck: Waer by wy hebben vergheleken de Roomsch-ghesinde in haer houwelijcks-verbodt, ten aensien vande gheestelijcke.

Ick hebb' in mijn Staeltje bewisen / datter niet meer ghelykenisse en is tusschen ons / ende dese ketteren / aengaende het verbodt des houwelijcks / alser is tusschen een tanghe ende hercken.

Daer-en-boven / soo hebb' ick D. Cabeljau te laste ghelept pag. 233. dat hy met Epiphanius ontrouwelyck handelde / wanneer hy hem toeschreef / dat hy soud' segghen / dat dese woossepde ketteren de onthoudinghe predickten, ende dat sy om dit stuck souden als ketteren verdoemt zyn.

Hier sie ick, seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 239. een merckelijck bedrogh, dat hy niet en andt. woordt op mijn eyghen woorden, maer quansuys op mijn intentie, by gissinghe. Hy noemt valsche tghene men segghen wil; ende ondertusschen verabuseert hy sich in sijn gissinghe, want 'ten is niet waer, dat ick soude hebben willen seggen, dat de onthoudinghe quaedt is, oft dat het ketterisch is, nae Epiphanijs meyninge, de selve in eenige gheleghentheydt te recommanderen.

Ick en kan niet weten wat ghy ghemeynt hebt / oft wat uwe intentie gheweest is.

Seght my wat is uwe meyninghe / oft intentie gheweest / als ghy dese woorden op't papier hebt ghestelt?

Ghy seght: Ick hebbe die woorden soo verstaen.

dat-se slaen op de noodtsakelijckheydt vande onthoudinghe. Ende dat die oude Schrijvers hebben willen te kennen gheven, dat het ketterfch was te predicken, dat-men sich van't houwelijck noodtsakelijck moer af-houden.

Wie kan weten wat ghy hebt willen verstaen/ als ghy u verstandt niet en berklaert? Waerom en hebt ghy dit u verstandt niet klaer uytghelept in uwe Catholijcke Waerheyd?

Verhalben / als ghy de eyghen woorden van Epiphanius namelijck / wilde gheben/ waerom en hebt ghy hem dan niet doen spreken / ghelijck hy selbe spzeect in sijne schriften/ raeckende de onthoudinghe van dese ketterg? want hy seght van de *Encratiten*, dat sy de onthoudinghe bedrieghelijck predickten, levende onder de vrouwen, ende de selve bedrieghende, ende met haer reyfende, met haer levende, ende haren dienst ghebruyckende. Wie en siet niet/dat dit eene soo merckelijcke omstandighepdt is / dat sy/ sonder bedroggh/niet en mocht naeghelaten werden?

Dat diende, seght ghy/ maer tot meerder overtuyginghe, ende beschaminghe van haer, dat haer wercken inder daet een wederlegghinghe waren van hare leere.

Jae/ maer dit was pzetich een bande pointen ober 'twelck sy van Epiphanius worden herispt.

Wel aen dan / het moet komen op het houwelijck. Wat seght ghy hier van dat de Tacianen ende Encratiten booz ketterg zijn ghehouden ghewest/ om dat sy het houwelijck verboden: hoe verstaet ghy nu dit / op dat ick uwe meyninghe magh weten? Verstaet ghy hier booz / dat sy het houwelijck verboden aen alle menschen / 'tzy man oft vrouwe / sonder aen eenigh persoon de vyfhepdt te gheben van het selbe t'aenbeerden / ende dat om dese reden:

De eerste, om dat het besmettelijck was / soo ghy selbe seght.

De tweede, om dat het niet anders en was als Hoererijs, soo Augustinus ghetuyght.

De derde, om dat het een grouwel, ende vonden

vanden duyvel was / soo Epiphanius ghetupghet.
De vierde, om dat het eene execrable sake was/
soo Philastrius ghetupghet.

De vijfde, om dat de vrouwe een quade, ende bedrieghelijske sake is/soo Anastasius Sinaita getupghet/
allegaert van my geciteert in mijn Staeltje pag. 237.
ende 238.

Verstaet ghy dit soo? oft niet? soo niet? hoe dan ghemaecht met de Oudr-vaders / de welcke dit soo klact / ende dupdelijck ghetupghen? soo sae? hoe is't moghelijck / vraegh' ick noch eens / dat ghy ons by dese ketteren hebt kunnen verghelijcken?

Maer ghy seght / dat het op aenkomt op dese toepassinghe, oft de Roomsche ghesinde niet mede aendringhen op de onthoudinghe als noodtsakelijck, ende oft sy niet mede het houwelijck afschilderen als besmettelijck, ende een werck des vleeschs.

Wat aengaet de noodtsakelijckheydt vande onthoudinghe: Ick braghe oft Epiphanius over dit stuck de Tacianen ende Eneeriten herispt heeft / dat is / om dat sy enckelijck leerden / dat de onthoudinghe noodtsakelijck was sonder eenigh ander opsicht / oft om het selve opsicht dat wy hebben? D. Cabeljau moet segghen dat sae / oft andersins hy en magh ons by haer niet verghelijcken; maer ick segghe dat neen / ende bewijse dat uyt de rypghen woorden van Epiphanius, met de welcke hy klaert seght / dat hy dese ketteren niet en berisprede over de enckele noodtsakelijckheydt vande onthoudinghe / maer alleen over hare ghebruyckheydt in't stuck van onthoudinghe / ende over hare beweegh-reden / om de welcke sy de noodtsakelijckheydt vande onthoudinghe aenpreckten / te weten / om dat sy het houwelijck hielden booz eenen vout vanden dupbel / &c. waerom sy oock het houwelijck aen niet eenen enckelen mensch wilden toelaten. Zijn woorden zijn dese:

Teneersten: Onder het pretext, seyd hy / van suyverheydt, ende onthoudinghe, heeft hy een boos leven gheleydt,

leydt, ghelijck als eenen grijpenden wolf, met een schaepvel bedeckt, de menschen bedrieghende, ende verleydende.

Tertweeden, seght Epiphanius: Daer sy onder de vrouwen ghedurighlijck leven, daer predicken sy de onthoudinghe. Ende daerom, de wijle sy verre zijn vande waerheydt, ende niet anders voordraghen als een valsche ghedaente, sy verloochen de kracht vande oprechte godtvruchtigheyt. Want indien jemandt een deel naelaet van wat dienst het magh wesen, die moet ghevonnisst werden, den dienst heel ende gantsch nae te laten, in dat deel dat hy achterghelaten heeft.

Wat wilt ghy klaerder? Hier hoozt ghy dat Epiphanius de onthoudinghe vooz godtvruchtigheyt hout / ende die ketters berispt in dat deel / dat sy maer een valsche ghedaente en hadden vande onthoudinghe, ende de menschen bedrogen / ghelijck wolven, met een schaeps vel bedeckt.

Hier moet het voor eerst op aenkomen D. Cabeljau, soo ghy klaer siet vooz d'oogh. **Past dit nu op ons?**

Voorders, ghy bekenet my selbe / dat dese ketters de onthoudinghe predickten / soo ghy nu seght / als noodtsakelijck, om dat sy meynden dat het houwelijck besmettelijck was.

Ten anderen, Ghy en kont niet loochenen (ghelijck ghy oock niet en doet) dat dese ketters leeden / dat de onthoudinghe noodtsakelijck was aen alle menschen / sonder een upt te nemen / ende dat niemant en mocht trouwen, want ghy seght opentlijck in uwe Catholijcke Waerheydt pag. 361. Dat sy onder de hare niet en wilden aen-nemen die het houwelijck ghebruyecten, 'tzy man oft vrouwe.

Ich heb' u ghebraght / ende braghe noch eens / wat ober een komste dat hier is / van ons / met dese ketters?

Ghy seght in uwe Catholijcke Waerheydt: dat wy mede het houwelijck vooz ontegen / ende besmettelijck houden.

Hoe bewijst ghy my dit?

De Pausen *Innocentius* ende *Syriscus*, seght ghy / houden't

den't daer voor, dat de ghene, die ghemeynschap hebben met hare vrouwen, niet en konnen heyligh zijn, dat-se bevreemdt zijn, &c.

Ik heb' in mijn Staeltje pag. 241. gherhoont/ dat dit onwaerachtigh is/ namentlijk/ dat dese Pausen souden segghen/ dat die bevreemdt zijn/ de welke ghemeynschap hebben met HARE vrouwen/ ende hebbe gherhoont dat sy alleenlijck spreken vande Priesters/ die haer bywillighlijck hebben verbonden met de belofte van supberteydt/ ende gheene vrouwen en hebben.

Des niet reghenstaende/ sonder mijne bewijzen te wederleggen/ ghy blijft by het uwe/ in uw' Memory-boeck pag. 260. segghende wederom/ dat wy die Taciaensche reden ghebyrpen: Die inden vleesche zijn, en konnen Godt niet behaghen: Waer blijven nu de Pausen Innocentius ende Syricius? wat seght ghy op hare woorden/ ende op mijne bewijzen? houdt ghy noch staende/ dat sy spreken van't houwelijck ghelijck de Tacianen deden/ ende Encratiten, dat is/ dat het houwelijck booz alle menschen een hoerterpe is/ besmettelijck/ &c. ende dat die/ de welke het selve aenberden/ by wesen/ ende sonder eenigh beletsel/ in den vleesche zijn? ick braghe noch eens/ houdt ghy dit staende/ dat dese twee Pausen soo spreken/ oft niet? soo niet? soo en doet dan hare gheruyghenisse niet een stercken ter sake/ om ons te verghelijcken by de Tacianen ende Encratiten: Soo ja? soo en kan ick u wederom niet beter overrumpghen dan contrarie/ als met haer eyghen woorden: Dese luyden aldus/ namentlijk van Innocentius, tot den Bisschop van Toulouse Exuperius: Ghy hebt my voorghehouden, wat dat men moet onderhouden, raekkende die, de welke ghestelt zijn in den dienst van Diakenchap, oft Priesterschap, bevonden werden haer niet te onthouden, oft niet onthouden te hebben, maer kinderen voortgebracht. Van dese is de discipline vande goddelijcke wetten klaer, ende daer over hebben oock over, en t'weert ghegaen de vermaninghen vanden Bisschop

Siricius

Siricius saligher memorie, dat de ghene die in soodanighe officien ghestelt wesende, ende haer niet en onthouden, van alle Kerckelijcke eere soudē berooft werden, ende niet ontfanghen werden tot soodanighen dienst den welcken door de onthoudinghe alleen moet vervolt werden. Want het is eene seer oude autoriteyt vande heylige wet, van den beginne afonderhouden, dat aen de Priesters gheboden wiert in den tempel te wonen, op het jaer van hare beurtē, op dat sy dienende aen de heylighe offerhanden, deselve soudē bedienen, suver wesende, ende van alle vleckē ghereynight, ende het was niet gheoorloft haer tot soodanighe diensten t'ontfanghen, die oock vleeschelijcke ghemeenschap hadden met hare vrouwe, want daer is gheschreven: Zijt heyligh, want ick uwen Heere ende Godt ben oock heyligh, &c.

Daer van spreken dese *Dausen*: hare woorden sijn klaer. Sy spreken eerst van de Priesters van t'nieuw Testament. Ten tweeden van de Priesters van t'oude testament. Van de eerste segghen sy/ dat se niet en konen hepligh sijn / indien sy ghemeenschap hebben met eenighe vrouwe / is dit spreken op sijn Taciaensch? is dit het hontwelijck nptischelden als hoererijē / ofte besmettelijck? is dit het hontwelijck in t'ghemeen verdoemen als quaet / daer sy niet eens ghewach en maecten/ van t'hontwelijck / maer alleen van de ghemeenschap die de Priesters hebben met vrouwen / de welcke hare wettighe niet en sijn? Is dit segghen / dat niemant in de werelt en magh trouwen / ofte het hontwelijck aenbeerden? is dit segghen / dat niet eenen mensch in de werelt van Godt recht heeft ontfanghen tot t'hontwelijck? Dit altemael leerden de Tacianen, niet sulcx dese *Dausen*/ hoe kont ghy dan haer / sonder bedrogch toeschrijven/ dat sy segghen dat de ghene die ghemeenschap hebben met HARE vrouwen niet en konen hepligh sijn? Hoe kont ghy segghen dat sy spreken op sijn Taciaensch, ende ons / op hare autoriteyt / sy de voorszeyde letteren verghelijcken?

Daude

Vande Priesters van't oude Testament segghen sy dat het haer niet gheoorloft en was ghemenschap te hebben met hare vrouwen / soo wanneer het hare heurte was van offerhanden te doen / om dat sy die moesten bedienen supber / ende ghereynicht wesende van alle vlesche : wat hebben sy hier gheseyt / t'welck niet ghelijcksonigh en is aen de Schysure : staeter niet Leviticus 10. 7. onder andere dinghen/die de Priesters moesten onderhouden / wanneer sy ghinghen in tabernakel om t'offeren / dat sy haer moesten onthouden van wijn / ende dat sy niet en souden gaen uyt de deure des tabernakels, ofte andersins dat sy souden sterven: is het wel waerschijnlyck dat sy ghemenschap hadden met hare vrouwen in Tabernakel selve?

Wat hebben dan hier dese Pausen gheseydt / t'welck rieckt nae de ketterije der Tacianen / oft Enkratiten?

Ghy seght Pag. 260. Het zy soo, laeten de Roomsche ghesinde niet verder voor Enkratiten, moeten aenghesien werden, dan ten aensien van hare gheestelijcke, het is ghenoech.

Ick gheloobe wel dat het ghenoech is voorszichte / ende eenboudighe liekens / die men al in de handt steekt / wat men begheert / maer mannen van verstandt laehen hier mede. Want D. E. argumenteert in deser boeghen : De Roomsche ghesinde segghen / dat de Priesters / die ghemenschap hebben met eenighe vrouwen niet en konnen hepligh zijn / ende de Tacianen, met de Enkratiten leerden / dat alle menschen in t'generael / niet en mochten trouwen : Ergo de Roomsche ghesinde sijn ghelijck aen de Tacianen, ende Enkratiten : Wie en sal niet soodanigh een ghevolgh niet upbersten van lachere

Ofte wilt ghy het soo hebben: De Enkratiten, en Tacianen, leerden dat alle menschen die by waren / ende uergheng aen verboden / ontheplighe werden door t'houtwelyck ; Ende de Roomsche ghe-

ghesinde segghen het selve van hare Priesters / of Gheestelijcke / die niet by en zijn / maer haer aen Godt verbonden hebben / met belofte van supberheyt / dat is / van noyt te trouwen / ofte eenighe ghemeenschap te hebben met vrouwen : Ergo de Roomsche ghesinde komen oer een met de Tacianen, ende Encratiten. Wie en sal hier wederom niet upslagen?

't is eben of ick soo seide : De Ghereformeerde houden't daer voor / dat de ghene die verbonden sijn aen hare wettighe hupsvrouwe / niet en konnen hepligh zijn / indien sy niet een andere trouwen / ofte ghemeenschap hebben met eene vrouwe die hare wettighe niet en is:

De Tacianen, ende Encratiten, hieldent daer voor / dat alle menschen die trouwen / ofte ghemeenschap hadden met eenighe vrouwen / ontheplight wserden / ende onteyn : Ergo de Ghereformeerde zijn ghelijck aen de Tacianen, en Encratiten. Wat dunckt u D. Cabeljau? staet dit ghebolgh niet fraey op sijn koten? soude dit niet fraey klincken in de oogen vande gheleerde?

Oft wilt ghy't soo hebben? De Roomsche ghesinde verbieden het houwelijck als besmettelijck aen hare Priesters / en Gheestelijcke die haer aen Godt hebben verbonden bywillighlijck (want sy kosten het Priesterschap laten) met belofte van supberheyt; De Tacianen, ende Encratiten verbieden het houwelijck als besmettelijck aen alle menschen / r'zy man ofte vrouwe : Ergo de Roomsche ghesinde sijn ten deele ghelijck aen de Tacianen, ende Encratiten. Oft is eben belachenswerdigh: Want 't is eben of ick soo argumenteerde. De Ghereformeerde, houden het tweede houwelijck van de ghetroutde personen / die verbonden zijn aen hare wettighe hupsvrouwe / met belofte van ghetroutwigheyt / voor besmettelijck / ende de Tacianen met de Encratiten, houden het houwelijck besmettelijck voor alle menschen r'zy man / ofte vrouwe : Ergo de Ghereformeerde sijn

ten

ten deele ghelijck aen de Tacianen, ende Encratiten.
Hoe soudē de Hollandsche Philosophen lachen/
indien sy dit ghevolgh hoorde. Soodanigh noch-
rang een ghevolgh maect *D. E. D. Cabeljan*, ten
opsichte van ons.

Ghy sult my segghen: daer is groot verschil
tusschen het tweede houwelyck van een ghe-
trout man/oste de gemeenschap die hy heeft
met eene andere vrouwe die niet weertigh is/ende
tusschen het houwelyck van een Priester/of ghee-
stelyck persoon.

Ich en kan't noch niet sien: thoont my van/
waer in dit verschil is ghelegghen. Mernt ghy
misschien dat een Priester min verbonden is aen
de belofte / die hy aen Godt heeft gedaen / als een
gehouwelyck persoon verbonden is aen syn be-
lofte van getrouwigheyt / die hy gedaen heeft aen
syn ghemaels/soo niet: Soo is het dan t'selbe/daer
is gheen verschil/ bervolgens en is het niet meer
gheozlooft aen een Priester het eerste houwelyck
aen te gaen / als het geozloft is aen een gehouwe-
lyck persoon het tweede houwelyck te aenbeer-
den. Soo sae: Hoe sult ghy my dit goet doen / dat
een Priester min verbonden is aen syne belofte/
als een gehouwelyck persoon aen de syne: heeft
dan de belofte die men aen Godt doet / soo veel
kracht niet / als de belofte die men doet aen de
menschen/oste heeft Godt niet ghehoden / door
den mont van Moyses, en David, dat men de belof-
ten/die men aen hem doet/soude volbrēngen? hoe
sult ghy 'thier maken?

Seght ghy dat soodanighe beloften van sup-
berheyt ongheozloft zijn: dat is een heel andere
questie/want wy gaen hier voort ex praelupposito,
namelyck aengaende de spreken vande Pausen
Innocentius, ende Siricius, op welker authoziteyt
ghy u gantschelyck sondeert. Soo is dan de que-
stie/of dese Pausen/zijnde van gheboelen/dat soo-
danighe beloften mochten ghedaen werden/ende
niet strydigh waren teghen Schryfture / op syn
Ta-

Taciaensch hebben ghesproken/wanneer sy gheseyt hebben/ dat de Priesters die vrouwen / ofte gemeenschap hebben met eenighe vrouwe niet en kosten heyligh zijn / en dat haer houwelyck besmettelijck was; ick hebbe nu ghetooont dat dit niet meer ongherijndelijck ghesproken is dan als de Ghereformeerde segghen / dat het tweede houwelyck van een ghehuwelycke persoon / besmettelijck is: Ergo ex praesupposito, dat dese twee Pausen / soodanighe beloften van supberheyt hebben voer goet herkent / met de verbintenisse daer aen annex/ sy hebben niet meer ghesproken op sijn Taciaensch, als de Ghereformeerde.

Dit argument hebbe ick mede ghepzaemt in mijn Staeltje Pag. 241. ende 242. Maer D. Cabeljau, en heeft niet een woort daer op weten te segghen.

Nu dat D. Cabeljau, seyt: Al het praten van P. Hazart, dat men in de Roomsche Kerck het houwelyck hout voor een Sacrament, een instellinghe Godts, &c. ten opsigte van de Lecken, is maer wiltsangh, ende en doet ter saecke niet.

Wat sal D. C. wederom wel wijs maken aen slechte lieken/maer niet aen verstandighe; Want die sullen datelijck hier uyt moeten besnupten/ datter gheene ober-een-komste en is / oock niet ten deele/van ons/ met de voornoemde ketters: Want wy houden het houwelyck heyligh voer alle menschen / soo lanc als sy haer selben niet verbonden en hebben / t'zjaen eene wettighe vrouwe / t'zjaen Godt. Ter contrarsten de Taciaenen, ende Encratiten hielden het selve voer alle menschen / besmettelijck / ende hier ober alleen zijn sy/ als ketters verdoemt gheweest/ende niet om dat sy het houwelyck voer besmettelijck hielden voer personen / die nu alreede verbonden waren / ten sy dat D. Cabeljau wil segghen dat oock de Ghereformeerde in dit stuck moeten verdoemt werden. Soo en is dan dese sangh soo wilt niet als D. Cabeljau aen de slechte Gemeente wilt wijs maken.

Dooz

Door t'leste / wilde ich wel / dat my D. Cabeljau eens seide / hoe hy dese woorden Epiphanijs verstaet *Heresi* 48. De jonghe Weduwen, die belooft hebben (te weten supberheyt) ende die belofte hebben ghebroken, niet haer te begheben tot t'houtwelyck / die hebben verdoemenisse : Is Epiphanius hier oock Taciaensch gheweest / die het houtwelyck bande jonghe weduwen / als sy belofte hebben ghedaen / voor verdoemlyck hout : Is hy mede Taciaensch gheweest / als hy op de selve plaetse seght / dat de kercke aen alle menschen het tweede houtwelyck toelaet / nae de doot bande eerste brontwe / behalven aen de Priesters : ende dat die Priesters van Godt werden gheprezen / die oock van t'eerste houtwelyck haer onthouden / ende haer leven overbruyghen in maeghdelycke supberheyt :

II. AENMERCKINGHE

Op de Ketterije der Tacianen, ende Encratiten.

Het tweede stuck in het welck dese Secte soude gheoordeelt zyn gheweest als ketterisch (soo D. Cabeljau seyt) is aengaende het derben van sekere spijzen.

Sy en aten gheen vleesch (seght D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt *Pag.* 561) ende hadden daer een grouwel van; Epiphanius *Heresi* 46. ende 47. Augustinus *Heresi* 25. Dat wert by de Carthusianen, ende andere clooster Municken alijdt ghedaen, ende by de andere Papisten, soo dickwils als sy die veertigh-daeghsche vasten, de quatertempers, ende andere Vasten daghen onderhouden, &c.

Hier is de questie wederom / of de Out-vaders / dese Secte voor ketteren houden om het enckel derben van vleesch / ofte om de reden alleen / om de welcke sy dit deden / ende het eynde tot het welck

welck sy het deden. D. Cabeljau sustineert nament-
lijck het eerste. Ick ter contrarier het tweede.

Mijn sustinue sal blijcken uyt de Oudt-ba-
ders selbe die D. Cabeljau neemt tot sijn boorddeel.

Eerst den H. Epiphanius, 'Tis seker dat desen
H. Oudt-bader ^{Haresi 75.} eenen sekeren Aërium als
ketter verdoemt/om dat hy leerde dat-men ghe-
ghestelde ende sekere vasten-daghen moet onder-
houden/maer nae sijn beltefte / ende dat-men op
die daghen sich niet en moet onthouden van
bleesch/oft onderschepdt maken van spijzen. De
woorden Epiphanijs zijn veel te klaer dan dat sy
van iemandt konnen berdaeyt / veel min ghe-
loochent worden. Soo spreekt hy/verhalende de
eyghen woorden banden ketter Aërius:

Indien ick voor hebbe te vasten, ick sal vasten van selfs,
ende met volle vryheydt, ende op den dagh, dat my belie-
ven sal, want aenden rechtveerdighen en is gheen wet
ghestelt. Dit zijn de woorden banden ketter: dan
gaet Epiphanius voort/ende seght: Hier van komt
dat sy liever hebben te vasten op den Sondagh, ende op
den Woensdagh, en Vrydagh eten. Al-hoe-wel sy oock
somwijlen 'swoensdaeghs vasten, niet uyt eenigh ghe-
bodt,maer uyt haren eyghen wille, soo sy segghen: Nu op
de Paesch-daghen (de ghene die wy pleghen te vieren,
met op de aerde te slapen, de suyverheydt t'onderhouden,
met het lichaem te castijden, met ghebruyck van droo-
ghe spijzen, met bidden, waken, vasten, ende met andere
dierghelijcke seer salighe kastinghen des lichaems) dese
ketteren ter contrarier zijn ghewoon van 'smorghens
vroegh te eten, ende te brassen, ende ghespannen zijnde
van vleesch, ende van wijn, te lacchen, ende te mailen, en-
de die te bespotten, de welcke met die alderheylighste
Godts-dienstigheden, de weke van Paesschen overbren-
ghen.

De leeringhe, ende de daet van dese ketteren / en
konnen niet klaerder legghen.

Hare leeringhe was / dat-men gheene ghestelde
vasten-daghen moest hebben / maer vasten nae
sijn beltefte / ende met volle vryheydt: De daet
was/

was / dat / soo wanneer de rechtsinnighe Kercke
bastede / ende haer te byeden hield met drooghe
spijzen / met te slapen op d'aerde / de lichamen te
kastijden / &c. dese ketterg hielden daer mede den
snot / ende hielden haer op met wijn ende vleesch:
Soo Epiphanius daer nae seyd.

Dese leeringhe, ende daet, gaet de selve Oudt-ba-
der wederlegghen met dese woorden:

Wie isser, seyd hy / in de heele werelt, die hier in
niet over-een-komt, dat de Woensdag, en vrydag, in
de Kercke, toe-ghe-eyghent is aen het vasten? Indien wy
willen uyt de insettinghe der Apostelen, de autoriteyt
ophalen, waerom wordt het vasten van 'swoensdaeghs,
en 'srydaeghs met eene ghedurighe wet vast ghestelt,
behalven den Pinxteren? Waerom sluyten sy dat-men op
de ses daghen van Paeschen niet een sier anders en soude
ghebruycken tot nootdrift, als broodt, sout, ende water?
ende al-hoe-wel dat de Apostelen gheen mentie en had-
hadden ghemaect in haer Constitutie van den Woens-
dag, en Vrydag, wy soudent nochtans andere argumen-
ten kunnen ghebruycken. Nochtans dese sake is van haer
neerstelijck by gheschifte ghestelt, ende met de ghemey-
ne toestemminghe der Kercke bevesticht.

Wat wilt ghy nu hebben *D. Cabelljan*? dat Epi-
phanius de Tacianen ende Encratiten, als ketterg ver-
doemt heeft / enckelijck om dat sy haer onthiel-
den van vleesch? seght my dan / hoe hy de Aeria-
nen hier kan verdoemen als ketterg / om dat sy op
de ghestelde vasten-daghen vande Kercke / haer
niet en onthielden van vleesch? hoe staet dit sa-
men? hoe sult ghy dit samen knooopen? heeft dan
Epiphanius sich selven soo vergheten / dat hy op
d'eene plaetse de Tacianen vooz ketterg hont / om
dat sy vleesch verlden / ende op d'andere plaetse
de Aërianen vooz ketterg houdt / om dat sy gheen
vleesch verlden? hoe sal ick dit verstaen? hoe ver-
weirt hy de ghewoonte vande Rechtsinnighe
Kercke teghen Aërium, welke Kercke op de ses
daghen vooz Paeschen haer onthield van vleesch /
niet anders ghebruyckende tot spijse / als broodt,
soudt,

soudt, ende water? Wat sult ghy hier ten laetsten van maken? sult ghy segghen / dat Epiphanius de waerheyt ghespaert heeft / wannert hy soodanighe ghegewoonte toeschryft aen de Rechtstinnighe Kercke van synen tijdt / de selbe prijs / ende bevesticht met de authoziteyt der Apostelen? oft heeft hy ghedwaelt als hy die ghegewoonten noemt / alderheylighste godts-dienstigheden? oft sult ghy segghen / dat hy sich heeft mis-grepen / ende syn eyghen selven bekecht? alle beyde is ongherijnt; dien-bolghens is't seker dat Epiphanius de Tacianen, ende Encratiten, niet en betispt / over het enckel derben van vleesch.

Neemt hy het op't enckel derven van vleesch niet / soo moet het dan op aenkomen op de reden / oft eynde / om de welcke dese ketteren / het vleesch niet en wilden ghebruycken; wat dit booz een reden is / gheeft Epiphanius op twee bescheyde plaetsen met klare woorden te kennen.

Eerst *Heresi* 47. (welck ick hebbe ghestelt in mijn Staeltje pag. 433.) De Tacianen, seydte hy / verbieden al wat leven ontfanghen heeft, hebbende daer van eenen grouwel, niet uyt liefde van de onthoudinghe, oft van een heerlijk leven, maer uyt vrees, ende inbeeldinge, dat sy door het eten van soodanighe spijsen soudent verdoemt worden.

Ten anderen *Heresi* 48. Het meeste deel, seydte hy / van die voorgaende ketterijen (waer onder hy begrijpt de Tacianen, bande welcke hy het Capittel te bozen hadde ghehandelt) verbieden het ghebruyck van sommige spijsen, niet op dat sy soudent leyden een heyligher leven, oft becomen uytnemender deught, ende den hemelschen loon, ende croonen, maer om dat sy meyden grouwelijck te wesen, 'tghene vanden Heere gheschapien is.

Hier gheeft ons noch meerder licht den H Anastasius Sinaita, de welcke *Lib. 11.* seydte: Sy houden haer oock van vruchten van boomen, als wesende oorsake der sonde, die onse Booz-ouders begaen hebben in't eten der vrucht vande boom der werenschap.

Doch

Doch Augustinus (van D. Cabeljau ghesteert / en
 van my in mijn Staeltje pag. 344.) sal de sake gant-
 schelijck klaer maken / ende thoonen / dat dese
 kettere niet en zijn berispt gheweest / ober het
 enckel derben des vleeschs / oft eenighe andere
 spijzen / maer om de reden / ende eynde / om de
 weicke sy dese onthoudinghe pleegden.

Augustinus dan *Haresi* 25. seght : De Tacianen en
 eten gheen vleesch, maer hebben eenen grouwel van alle
 vleesch.

Wat oft booz een grouwel gheweest is / ende
 waerom dat sy noyt gheen vleesch tot spijse en
 wilden ghebruycken / sullen wy uyt den selven
 H. Augustinus sien / in onse Men-merckinghe op de
 ketterije der Manicheen.

Hier is wederom de braghe / oft Augustinus de
 Tacianen booz kettere houdt / om dat sy enckelijck
 boozstonden het derven des vleeschs ? seght ghy dat
 neen? soo en is dan hier niet teghen ons. Seght
 ghy dat sae? soo obertuyghe ick u dan met syn
 eyghen woorden/van het contrarie.

Dit selbe disput heeft Augustinus teghen de Ma-
 nicheen *Lib. 2. de moribus Manich.* daer hy wel uyt-
 druckelijck seyd: Indien iemandr vleesch, ende wijn
 derst uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt
 te bedwingen, ick probere het. Siet ghy wel hoe
 pertinent dat Augustinus hier in ober-een-komt
 met Epiphanius, *boven?*

Watelijck braeght Augustinus hier op bande
 Manicheen : Tot wat eynde onthoudt ghy-lieden u van
 vleesch, ende wijn? Indien het eynde lofsijck is, dan zijn
 oock onse wercken eenighen lof weerdigh : Maer indien
 het eynde quaedt is, niemandt en can loochenen, oft het
 werck is verachtelijck.

Wat ghy nu noch staende houden / dat Augu-
 stinus de Tacianen berispt / ober het enckel derven
 des vleeschs? hoe hout hy dan hier het selve booz
 lofsijck / indien het tot een goet eynde ghedaen
 wordt: hoe probeert hy het selve / indien het ghe-
 daen wordt uyt liefde van matigheydt, ende om de der-
 telheydt

zelheydt te bedwingen? Wilt ghy dan dat Augustinus syn epgen leeringhen om verre stoot/als hy handelt teghen de Tacianen, ende dat hy de selve booz ketterg hout/ om dat sy vleesch derden/ ende de andere booz goede Chzistenen/ die het selve werck plegghen? hoe staet dit wederom samen?

Ick en twyffele niet/ oft ghy siet klaer booz de dogh (ren zy dat ghy moetwillighlyck wilt weder pännigh zyn aen het licht) dat de Gude-baderg de Tacianen niet en hebben ghehouden booz ketterg / enckelyck om dat sy haer onthielden van vleesch/maer alleen om de reden/ende eynde/ om de welcke sy dit deden.

Stelt nu eens onse reden / ende eynde/ nescens dat van dese ketterg (soo als ick oock in mijn Staetje ghedaen hebbe) ende siet/oft wy niet presig ober-een-komen met Augustinus, ende Epiphanius, verbolghens gantschelyck verschillende zyn van de Tacianen

Probeert Epiphanius niet het derben van sekere spysen/namentlyck van vleesch/ende dat op gheselde vasten-daghen / als het selve gheschiedt uyt liefde vande onthoudinghe, oft van een heerlyck leven, oft om te becomen uytmemender deught, hemelschen loon,ende croonen,ende te leyden een heyligher leven?

Tot dit selve eynde doen wy het mede: Soo komen wy dan ober-een met Epiphanius.

Seght de selve Gude-bader niet/dat het de gewoonte was van de heele Rechtsinnighe Kercke van synen tijdt/op sekere gheselde vasten-daghen vleesch te derben? pzyt hy niet dese gewoonte? bevestighy hy de selve niet met de autoriteyt der Apostelen?

Soo komen wy dan hier in ober-een met de Rechtsinnighe Kercke van ober meer als derzihen hondert jaren. Iae met d'Apostelen.

Wat den H. Augustinus aengaect: seght hy niet opentlyck / dat hy probeert het derben van vleesch ende wijn/wanneer het gheschiedt uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt te bedwingen

Tot

Tot het selve eynde doen wy het mede / soo
houden't wy dan niet Augustinus.

Seght de selve Gude vader niet / dat dit werck
lofsijck is / indien het tot een soodanigh eynde ghe-
schiedt?

Soo is't dan mede by ons lof-weerdigh / ghe-
merckt wy het selve tot soodanigh een eynde aen-
beerden.

Wat bereyft ghy nu noch meer / om ober-
tuygh te wesen / dat wy in gheender manieren
ghelijck zijn aen de Tacianen oft Enkratiten?

Ghy seght: Dit is alleen om te moghen segghen, dat
de Roomsch-ghesinde in alles gheen volcomen *Enkrati-*
ten en zijn, maer alleen ten deele, in opsicht van sekere
tijdt, ende principelijck in de actie selve van onthoudin-
ghe, al-hoe-wel juist niet uyt ghelijcken hoofde?

Hier doodt ghy u selven / want de wijle de Ta-
cianen bande Gude-vaders / alleen om de reden/
oft het eynde / dat sy booz hadden in't derben van
sekere spijzen / ende niet om de actie selve zijn ber-
oordeelt gheweest / ende ghy nu bekent dat wy het
selve niet en doen uyt ghelijcken hoofde, oft om de
selve reden / soo stelt ghy dan ons verschillende
bande Tacianen, in de plaetse van ons daer by te
ghelijcken.

Het ghene dat D. E. boozderg inbruyghet tot be-
vestinghe / is meer belachens / als beandwoor-
dens weerdigh. 'Tis aen-merckelijck, seght ghy / dat
P. Hazart niet heeft durven ontkennen waer te zijn, dat
inde Roomsche Kereke onder de redenen van't vleesch
verbieden, somtijds oock desen Taciaenschen gront ghe-
leyt wordt, dat Godt de wateren niet heeft vervloeckt,
maer de aerde, ende derhalven dat men in den vasten wel
visch magh eten, maer gheen vleesch, van't ghene sich op
de aerde gheneert. *Durand. Ration. lib. 6. cap. 7.*

'Tis waer ick hebbe dit in mijn Staeltje ober-
gheslaghen / want ick en wilde de moeyte
niet nemen bande plaetse Durandi eens nae te
sien / om dieswil dat Domine Cabeljau wel kost
weten / dat een swaelm de Lente niet en
maecht

maeckt / noch eenen Durandus de heele Kercke.

Als D. Cabeljau hadde willen weten het gheboelen dief-aengaende bande heele Kercke / ende hare betweegh-redenen / dan moest hy ghelesen hebben onsen Missael, namentlyck de Praefatie, die men den heelen vasten door leest inde Misse, daer soude hy ghehouden hebben/dat wy lichamelijck vasten / ende ons onthouden van spijzen: om de sonden te verdrucken, om het ghemoet te heffen om hoogh, ende om de deught ende loon te bekomen. Dan soude hy samen wederom hebben ghesien/dat het gheboelen bande Roomsche Kercke / aengaende dese mantere van vasten/het selve is met dat van Epiphanius, van Augustinus, bande heele Rechtinnighe Kercke van meer als ober 1300. jaren/sae van d' Apostelen. Wat kan hier teghen maecken eene enckele speculatie van eenen Durandus alleen?

Du segghe ick eben wel/ dat de boben-ghemel-de reden Durandi niet Taciaensch is? Want hy en seyd niet dat het vleesch een grouwel is: Hy en seyd oock niet dat het kracht in syn-selven heeft om te verdoemen, hy en seyd oock niet dat het de daet-werckende oorake is vande sonde, hy en seyd niet dat het in syn-selven quaedt is / ghelijck dit altemael van dese ketterg gheseydt wierdt. Maer hy seght alleen, dat Godt de aerde vervloeckt heeft in de wercken der menschen. Al het voorgaende van leerden de Tacianen, ende om die redenen onthielden sy haer altydt van vleesch; indien nu Durandus op syn Taciaensch hadde ghesproken / oft willen segghen hebben / dat het vleesch in syn eppen selbe quaedt was / een grouwel was/et. Hy soude moeten besluipen hebben hier upt (ghelijck die ketterg oock deden) niet alleen dat -men het vleesch in den vasten moet derben/ maer oock altydt/ende op alle tijden: dit besluip en heeft Durandus niet ghemaekt/dief-bolghende blyckt/dat oock Durandus si't besonder / niet ober-een-komt in sijne reden/met de Tacianen.

Du staet D. C. te bewijzen / dat de Carthuyserg

serg haer leven langh bleesch derben / om de
voorzgaende Taciaensche reden. Zyt ghy dit niet
machtigh te doen / soo en doet ghy niet anders
als inde locht staen.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Montanisten.

Ons disput is hier / oft het ketterisch is/
gheselde vasten-daghen te hebben / ende
al dan onderscheydt te maken van spijs-
sen. D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt wilt
segghen dat ja. Ick ter contrarien / hebbe in
mijn Staeltje gheseydt / dat neen / ende mijn seg-
ghen bevesticht met seven spreucken / ghetrocken
uyt het boeck van't vasten, gheschreuen vanden on-
den Tertullianus, teghen de Psychicos.

Hier heeft het D. Cabeljau soo hzeedt / als oft de
de sake booz my heel ende gantsch ghedespereert
ware. Hy roept als oft het brandt ware. Doch
ren heeft gheenen noodt : 'tsal beter gaen als hy
wel meent. De sake en is soo onklaer niet /
als hy de selbe op twee/oft dyp verscheyden plaet-
sen boozgheeft.

Eerst seyd hy / in sijn Aensprake tot my/booz sijn
Tweede Deel des Memory boecks : Dat ick een groote
mis-slag hebbe begaen, ontrent de Schriften van Tertul-
lianus, om dat ick een schrift, 't Welck hy als een *Montanist*,
ghemaect, ende uytghegheven heeft teghen de Recht-
sinnighe, hebbe aenghesien, ende byghebracht, als een
rechtsinnigh schrift teghen de *Montanisten* : Welck een
mis-slagh soo groot is, seyd hy / al warendergheen an-
dere meer, my soude behooren te rugghe te houden van
mijn boeckje veel te recommanderen, ende hem uyt te
daeghen tot beantwoordinghe van dien. *Maer eplaeg!*
de goede man en heeft niet boozsien / dat ick kost
loochenen / dat Tertullianus dit schrift hadde ghe-
maecht ALS MONTANIST, ende dat selbe uytghe-
geuen

gheben teghen de oprechte oft hrome RECHT-SIN-
NIGHE, 'twelck ick datelijck sal doen: Hadde
D. Cabeljau dit boozsien / sonder twijffel hy soude
sich wel ghetwacht hebben / van triomph upt te
roepen boozde victorie Wat seyd hy boozders?

Ten tweeden, seyd hy / in sijn Memory-boeck
Parte 1. pag. 260. Ick hebbe 't sonder lacchen niet kunnen
sien, ende lesen, my verwonderende, hoe 't moghelijk
is, dat sulck een mis-slagh, als sich hier openbaert, in soo
een gauwen Jesuyt als P. *Hazart* wordt gheoordeelt, heeft
kunnen vallen.

Hoedanigh ick gheoordeelt worde van andere/
laet ick daer: Wat weet ick wel / dat D. Cabeljau
gheen reden en sal hebben om veel te lacchen/ als
hy mijne berdedinghe sal ghehoort hebben/ maer
wel om sich te verwonderen / hoe slecht het upt-
komt / 'tghene hy op't hooghste heeft ghenomen/
en dan sal het tijdt zijn/booz my om oock eens te
lacchen. Hy heeft soo veel die nae laecht / als die
booz lacht.

Ten derden, seyd hy *pag. 261.* De goede man verabu-
seert sich hier soo groffelijck, in't opnemen van *Tertullia-
ni* woorden, dat ick my by-nae van sijnen r'weghe scha-
me.

Ick hope dat ghy oock sult beschaemt blijven/
niet ober mijnen mis-slagh / maer eensdeels ober
de utwe / die ghy hier noch sult doen / eensdeels
ober dit uproepen teghen de locht / ende den
windt.

Och als ick dit altemael hebbe ghelesen / soo
hebb' ick ghedacht in mijn selven/ D. Cabeljau doet
wel dat hy 't hier soo breedt / ende soo hoogh
neemt; want dit is recht de middel om de oogen
bande slechte ghemeyne vol stof te werpen/ op
dat sy alleen acht nemende op desen mis-slagh
(soo hy die noemt) alle sijne menighbuldighe
mis-slaghen souden oversien / ende onghemerckt
laten henen gaen. Maer de goede man is ver-
doelt(want desen mis-slagh (indien het een magh
ghenoemt worden) al-hoe-wel hy noch eens soo
groot

groot waer als D. Cabeljau hem beschijft / en soude niet ghenoeghsaem wesen om een mis-slagh alleen van D. Cabeljau te bedecken / ick late staen / soo menighe die hy in sijn Catholijcke Waerheydt, ende nu wederom in sijn Memory-boeck heeft begaen. Doch laet ons de sake wat naerder insien. Ick sal hem het hoordeken soo langh gheben als't moghelijck is. Ghy seght dan *D. Cabeljau*, dat ick een mis slagh soude ghedaen hebben in't citeren van de schriften Terrulliani.

Wel aen / ghenomen / booz eerst / dat het soo ware (want ick wil *D. C.* toegheben al wat ick kan) wat is't nu? Ick en sal maer ten alderminsten ghelijck zijn aen u. Hoe roept ghy dan soo teghen my in een sake daer ghy selbe / uyt utwe epgen bekenenisse / plichtigh in zyt?

Bekent ghy niet openlijck in utre Catholijcke Waerheyt pag. 442. dat ghy een mis-slagh ghedaen hebt in't citeren van *Baronius* op't saer 1406. ende 1409. segghende dat het *Baronius* selve niet en is, maer *Henricus Spondanus*, die de schriften van *Baronius* ghecontinueert heeft?

Seght ghy / dit koint op eenen enckelen naem uyt: 'T selbe sult ghy datelijck sien in dese materie. Soo zijn wy dan tot noch toe ghelijck. Nu late ick staen alle utre mis-slaghen die ick in't boozgaende hebbe in't besonder ontdeckt / en die ick hier nae noch ontdecken sal / de welcke den goeden Leser / als met de handen sal tasten.

Doorzeg / noch al ghenomen / dat ick een mis-slagh ghedaen hadde / waerom soudt ghy daer over soo grootelijck moeten verwonderen? ghy seght / om dat ick gheoordeelt worde te wesen een gauwen Jesuyt.

Wel / dat het soo zy / dat is de goetheydt van ghene die't bounissen : maer ick en meyne niet / dat iemandt sal kunnen segghen / dat ick gautwerben als *Augustinus*, oft *Hieronymus*. Zyt ghy niet indachtigh *Domine Cabeljau*, wat ghy van dese twee soo gautwe / ende uytstekende Onot-baderg gheseydt

ghesepdt hebt in nwe Catholijcke Waerheydt?

Van Augustino seght ghy / pag. 587. *Augustinus* en was soo onfeylbaer niet in sijn oordeel, oft hy heeft al somtijds mis-gheschoten.

Item: Wat voordeel kan 't gheven aen de Roomsch-ghesinde op ons, in opsicht van *Augustinus*, te bekennen, dat een goetd schutter somtijds mist?

Van Hieronymo seght ghy / pag. 614. dat hy onvoorsichtelijck spreekt in materie vande *Heliquien*.

Wel hoe: hebben dese soo wijsse/ende verstand- ghe Vaders/nae uw'advys konnen mis-ichteren/ouboozsichtelijck spreken/mis-slagghen doen/ooch van gheene slepne consequentie; soude 't soo hoogh te nemen sijn in my / die niet haer niet vergheleken magh worden?

Ten lesten: Schoon het een mis-slaggh ware: waerom en soud' ick niet moghen segghen / soo als D. C. doet / sprekende van onse versterde *Heliquien*: Ick en ben den eersten niet die dat gheseydt heeft. Want volghens nwe eyghen bekentenisse/ in uw' *Memory-boeck Parte 2 pag. 741*. *Turano Vekiti*, ende sijn meesters, hebben my hier in booz-ghedaen/ de welcke ghy oock daerom den naem gheeft van *Bottericken*. 'Tis wat te herdt: beter soudt ghy ghesepdt hebben / dat sy hier in onbedacht sijn gheweest; want andersins / men soude D. C. soo dickwils als ghy mis-slagghen doet / den selben naem moeten gheben/die ghy aen *Vekiti*, ende sijn meesters gheeft. Dit altemael overgheslagghen/ want hebbe dit maer alleen tot noch toe gheseyt/ niet om te bekennen dat ick een mis-slaggh ghedaen hebbe / maer om te rhoonen dat D. Cabeljau gheen reden en hadde om te lachen/ veel min om sich soo te verwonderen / veel min om soo veel stampers te maken / schoon het een mis-slaggh hadde gheweest.

Maer al dit/onthenne ick / dat ick soo een groven ende schandighen mis-slaggh hebbe ghedaen in't citeren vande schriften *Tertulliani*, als D. Cabeljau

upt-

uytroeyt / ende my te laste leydt. De sake sal't
uytwijfen.

Laet ons nu hoorzen / hoe ghy desen mis-slagh
bewijst.

Ghy seght / dat ick een schrift van desen Oudt-vader,
twelck hy als een Montanist ghemaect, ende uytgheghe-
ven heeft teghen de Rechtsinnighe, hebbe aenghesien, ende
byghebracht, als een Rechtsinnigh schrift teghen de Mon-
tanisten.

Ons disput / soo ghy selve wel weet / ten zy dat
ghy dobbel wilt handelen / en loopt op het ghe-
heel schijft Tertulliani niet / maer alleenlijck op
de besondere spreken / daer uyt ghetrocken / ra-
kende het derben van seker spijzen; dit en kont
ghy niet loochenen sonder bedrog / noch en
mooght het niet doen / sonder te stryden teghen
uw' eyghen ghemoedt.

Maer dan / ick bekenne dat Tertullianus, wanneer
hy dit boeck heeft gemaect / Montanist ende ketter
is gheweest / dat het soo zy / maer ick loochene ab-
solutelijck / dat hy in dese spreken / rakende het
derben van seker spijzen / ghesproken heeft ALS
MONTANIST, oft als Ketter, dat is / als boozstellen-
de de besondere leere van Montanus. Ten tweeden
loochene ick dat hy niet dese spreken heeft wil-
len bestrijden de OPRECHTE, ende ghesonde
RECHTSINNIGHE.

Het eerste, te weten / dat Tertullianus in dese spren-
ken niet ghesproken heeft als Montanist, of ketter /
bewijse ick in deser voeghen:

Ich en gheloobe niet dat D. Cabeljau opentlijck
soud' durven segghen / dat alle de booznaemste
Dabers bande eerste hier hondert jaren / zijn
ketteris gheweest / oft Montanisten, want dat waer
wat te grof ghesponnen; soo en heeft dan Ter-
tullianus hier mede niet ghesproken als Montanist,
oft ketter. Want den H. Clemens Romanus *Constit.*
Apostol. lib. 5. cap. 17. den H. Basilus *Homil. de laud. jejum.*
den H. Cyrillus Hierosolymitanus *Cateches. 4.* den H. Epi-
phanus in *Compendio verae doctrinae*, ende *Haresi. 75.* Theo-
phylus

phylus Alexandrinus *Epist. Paschali* 3. Hieronymus *lib. 1 in cap. 10. Daniel*. Chrysostomus *Homilia 1 in Genesim*, ende *Homil. 9, ad Popul.* Augustinus *lib. 30 contra Faustum cap. 5.* ende *lib. 2 de moribus daanich*. Den H. Leo *Serm. 4. de Ieiunio Quadrag. cap. 5.* ende meer andere/ die te binden zijn by Coccius in *Thesauvo*, dese allegaer / segghe ick/ zijn van't selbe gheboelen gheweest aengaende herderben van sekere spijsen/ met Tertullianus, Ergo / oft D. Cabeljau moet segghen / dat alle dese boozsepde Oudt-baders zijn ketters/ ende Montanisten gheweest / in materie van't derben van sekere spijsen/ oft moet my bekennen / dat Tertullianus hier in dese materie niet ghesproken heeft als Montanist, oft ketter; want 'ten is juist niet al ketterich wat een ketter seyd. De Arianen, en andere/al-hoe-wel byple ketters / hadden noch tang vele leeringhen die ober-een quamen met de Rechtsinnighe Kercke. Alsoo en moet het niet al ketterich zijn wat Tertullianus seyd / oock als hy nu ketter was.

Het tweede nu/te weten / dat Tertullianus in dese spreucken / rakende het derben van sekere spijsen/ de OPRECHTE RECHTSINNIGHE niet en bestrijdt / bewijse ick met te beantwoorden de opwozpinghen van D. Cabeljau.

Hy schrijft teghen de Psychici, seght D. Cabeljau: 'Tis waer: Ergo teghen de OPRECHTE RECHTSINNIGHE. Ick loochene dese consequentie.

Baronius, seght D. Cabeljau, verstaet door de Psychici de Rechtsinnighe, alle die den gheest des Heeren, die quansuys op Montanus ruste, onghoorlaem waren.

Dit is te grof Domine Cabeljau. Dit bedroggh is soo merckelijck/ ende schandelijck/dat het niet te verschoonen is. Ick sie wel dat ghy Baronium op die plaerse ghelesen hebt / maer ghy citeert hem/ nae uwe ghewoonte / soo bedrieghelijck / dat hy blindt moet wesen / die 'tselbe niet en siet / ende onghewoelijck die 'tselbe niet en tast.

Noch eens dan/ gheeft glorie aen Godt: Verstaet Baronius, door dit woorden Psychici, gheen ander

ander als de Rechtsinnighe, all. die den gheest van Montanus onghetoorfaem waren? houdt ghy dit noch staende? Soo moet ick u dan oertuygghen met de eygghen woorzen van Baronius, Anno 201. §. 12 ende 14. ende zyn dese. By Tertullianus, seyd hy/ worden Psychici ghenoemt niet alleen de Catholicken, maer oock alle de KETTERS, die synen gheest versnaden. Welck hy niet enckelijck en seght/maer bewijst het oock uyt den H. Irenæus lib. 1. cap. 1. ende uyt den H. Clementis Alexandrinus lib. 4. Stromat. de welcke onder den naem Psychici, begripen de Cataphryges, ende de Phryges.

Wat seght ghy hier van D. Cabeljan? moet ghy nu niet bekeimen/dat ghy bedrogen hebt? waer hebt ghy dat woorzeken KETTERS ghelaten? kont ghy loochenen dat dit de eygghen woorzen zyn van Baronius? hoe hebt ghy van de selve so leelijck verkoort?

Wel aen/ Baronius die ghy ghenomen hebt om u te beschermen/ die sal my dienen/ om u den doot-steeck te gheben: Baronius dan seght/ datmen dooz dit woorzeken Psychici, tegghen de welcke Tertullianus schryft/ kan verstaen/ ende Rechtsinnighe, ende Kettters. Staet het u byz het eerste deel op te nemen/ het staet my byz het tweede deel op te nemen: Ghy seght dat het Tertullianus, aenprijfende het derden van sekere spijfen (voeghet oock hy/ gheselde vasten-daghen) hier heeft tegghen de Rechtsinnighe/ ende ick segghe nu/ dat hy't in dese spreucken/ heeft tegghen de KETTERS, want hy heeft het tegghen de Psychici, dooz de welcke/soo Baronius seyd/ niet alleen de RECHTSINNIGHE, maer oock de KETTERS verstaen worden.

Nu dat Tertullianus met dese spreucken de KETTERS bestrijdt/ ende als Catholijck spreekt in dit stuck/ende niet als Montanist, soo ghy seght/bewijse ick uyt Baronius selve boven §. 19. daer hy openlijck seyd/ dat Tertullianus, oock na dat hy Montanist was gheworden, in alle overleveringhen over een quam met de Catholijcke Kercke,

I

Nu

du segghe ick : maer het verben van sekere
spijzen/ende gheselde vasten-daghen/bestaen na-
mentlijk in de overleberinghe vande Rechtsin-
nighe kercke/Ergo als Tertullianus dese aenprijst/
soo houdt hy't met de Rechtsinnighe kercke / te-
gghen de Psychici, dat is / tegghen de KETTERS.

Siet ghy noch niet *D. Cabeliau*, in wat grobe/
ende schandelijcke mis-slagghen ghy valt / als ghy
my eenen groven mis-slaggh te laste wilt legghene
Ghy wordt ghehanghen met uw' eyghen Mer/
dat ghy dooz een ander uytgheprept hebt.

du wil ick *D. E.* noch al wat toegheben: Laet
ons nemen dat Tertullianus hier handelt tegghen
de Rechtsinnighe: Hoe kan *D. E.* weten / dat dit
de oprechte / vrome / ende sekerighe Rechtsinnighe
zijn gheweest/ende niet slauwe/bleeschelijcke/as-
gheweken vanden eersten seker / slap in't gheloo-
ve / onghetonden in manieren / hellende nae de
ketters/&c.

Ich segghe dat het soodanighe zijn ghetoest/
teghen de welcke het Tertullianus hier heeft.

Mijn bewijs dies-aengaende trecke ick voor
eerst uyt den *H. Apostel Paulus 1. Corinth. 2.* daer hy
in't Gheleeg ghebruyckt dit woordcken Psychicus,
daer dooz verstaende / een sinnelijck, oft natuerlijck
mensch, die alleen de dinsten volghet vande nature/
ende niet en verstaet van't ghene goddelijck is,

Dit woordcken verklaert mede alsoo de *H. Gre-
gorius Nyssenus*, daer dooz verstaende / menschen die
gantschelijck toegheuen zijn aen de natuerlijcke, oft sin-
nelijcke gheneghelijckheden.

Mijn tweede bewijs/trecke ick uyt Tertullianus
selve/de welcke met dese woorden: Ich bekeane het
sinnelijck gheloove, uyt liefde des vleeschs, &c. ghe-
noegh te kennen gheeft / dat hy hier handelt te-
gghen vleeschelijcke menschen, ende alleen tegghen
slauwe / ende sinnelijcke Christenen / niet tegghen
de vrome/want hy maectt onderscheptt tusschen
de eerste/ ende de tweede: Vande eerste seyd hy/
Dat haer gheloove gantsch bestaet in vleesch. Vande
tweede

tweede seyd hy : Dat sy de gheestelijke discipline hebben, ende met recht de sinnelijke beschuldighen.

Segghe dan met Georgius Ambianus, schryvende op het eerste Capittel van Tertullianus *De rejunis observat.* I. dat men hier doozde Psychici seer wel kan verstaen / Slappe Christenen, die haer gheloove wel hadden beleden, maer sinnelijck waren, ende toeghedae tot hare wellusten, seer gheneghen tot 'tghene het vleesch aengaet, ende vyanden vande nauwe onderhoudinghe; teghen de welcke moeten ghestelt worden de vrome Christenen, die hare sinnelijckheydt hadden verlooquent, ende het gheloove behouden, dat sy inden Doop hadden ontfanghen.

Wat kiest ghy nu van beyden? wilt ghy hebben dat Tertullianus hier schryft teghen de Ketteren? seer wel. Hy prysst de sekere ghestelde vasten-daghen/ende het derben van sekere spijzen/misprijssende die Ketteren, om dat sy leerden/ dat men niet anders en moest vasten als nae belieste / ende gheen onderscheydt maken van spijzen / soo is dit leste dan ketterisch/ende het eerste niet.

Oft wilt ghy lieber dat Tertullianus hier alleen bestrijdt de sinnelijke/ bleeschelijke / wulpsche/ ende slappe Christenen? Wat raecht dit de heele Rechtsinnighe Kercke? wat gaet het kaf het koorren aen? oft wat raecht het onkruidt de tertwe? hebt ghy noyt ghelesen 'tghene Augustinus seyd *lib. 20 contra Faustum cap. 21.* Wat anders, seyd hy / is de discipline der Christenen, ende wat anders de overdaet vande wijn-suypers, oft de dolinghe der swacke.

Wilt ghy staende houden / dat Tertullianus onder den naem van Psychici, niet anders en verstaet als de heele Rechtsinnighe Kercke? doet dan eerst alle mijne voozgaende bewijzen te niet: Stelt dan uwe contrarie bewijzen daerteghen/ om u segghen te proberem / want / soo als ghy boven ghesien hebt Baronius en kan u niet dienen/ de wyle hy teghen u is/ende vooz my.

Du hope ick immers / dat D.Cabeljau sijn ooghden sal open doen/ende sien dat hier de spreucke vanden

banden Doet pertinentelijck past: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus: Het scheen upt het roepen van D. Cabeljau, datter reusen/ oft groote bergghen booz den dagh sonden ghekomen hebben/ ende daer komt een kleyn mupsjen te boozschijne.

Dien mis-slagh die D. Cabeljau, als wesende van my begaen/boozstelde als eenen hooghen bergh/ die niet ober te komen en wag / om de ooghen bande slechte ghemeente te verblinden/ die komt ten lesten upt/op een woozdt alleen / ende op eenen Euckelen Baem; hondt ghy dit booz soo eenen groben mis-slagh? Zoo antwoorde ick met uwe eppen woozden in uwe Catholijcke Waerheyt pag. 199. Ick en wil over gheen woorden twisten, wanneer men eens can zijn inde sake selve: De sake selve van ons disput heb ick bast / den twist over de woorden late ick booz de ghene die haren tijdt willen verliezen.

Wat ick de sake selve bast hebbe / gae ick nu bewijzen.

De questie tusschen ons / is gheweest / oft de Roomsche Kercke/in dit stuck/ dat sy sekere ghestelde vasten-daghen heeft, ende aldan onderscheydt maect van sekere spijsen, moet als ketteresch verdoemt werden/want dit wag het ooggh-merck van D. Cabeljau, soo als klaer blijkt upt 't opschijft/twelck hy in syn Catholijcke Waerheyt ghestelt heeft booz het negen-en-dertighste Capittel, twelck aldus luyt: De Papisten werden overtuyghe, dat sy onder haer vele opinien hebben, voorstaen, en drijven, die men claer aenwijlen kan, dat de Oudt-vaders in hare schriften als ketterijen hebben aengheteeckent, ende verworpen. Oft nu die ketterijen van Montanus, oft Marcion, oft Manes, oft van eenigh ander zijn gheweest/ daer is wepnigh aenghelegghen/ want D. Cabeljau en wilt niet disputeren vande namen/ 'tis hem ghenoech/ dat hy ons/ soo hy seyd/ overtuyghe van ketterijen.

Wat moest ick hier anders verdedighen / ende betwisten/ als dat wy gheen ketteren en zijn: dat is

is de sake selve : Ick hebbe dat ghebaen in mijn
 Staeltje : Ende in de plaetse van te stellen de Psy-
 chici, dat is/oft de Cataphryges, oft de kettters in't ghe-
 meyn, oft de vleeschelijke, ende wulpsche Christenen,
 de welcke allegaer (volghens het gherupghenisse
 van Baronius, ende van Irenæus, ende van Clemens
 Alexandrinus, ende van Georgius Ambianus) werden
 begrepen onder den naem Psychici; hebbe ick ghe-
 stelt de Montanisten: was het wel de pijnne weerd
 daer ober soo te roepen / ende soo veel spooch
 daer mede te maken? Waert sake dat ick oock
 soo hadde ghebaen / als D. Cabeljau in de plaetse
 van Henricus Spöndanus, ghestelt heeft Baronius: sou-
 de hy niet konnen segghen hebben / wat is daer
 soo veel aenghelegghen/dat ick een woordt/oft een
 naem hebbe mis-stelt/de wijle't niet op de woorden,
 maer op de sake selve op aenkomt? al't selve segge
 ick hier.

Nu dan / D. Cabeljau, denckt dat dit een dreck-
 faute is / ende dat den ducker in de plaetse van
 KETTERS, oft VLEESCHELYCKE CHRISTENEN,
 ghestelt heeft MONTANISTEN, ghelijck ghy oock
 meer-mael bekent / ende in uw' Catholijcke Waer-
 heyd, ende in uw' Memory-boeck, niet u ghebeurt
 te zijn. Laet ons dan in de plaetse van dit woordt
 Montanisten, stellen Vleeschelijke Christenen, oft Ket-
 ters, ende siet/oft ick de sake selve, die ick moest ver-
 bedighen/niet en hebbe vast ghestelt/ende oft ghy
 niet bedrogghen en hebt / wanneer ghy ons booz-
 kettters ghehouden hebt / om dat wy sekere ghe-
 stelbe vasten-daghen onderhouden / ende alsdan
 onderscheydt maken van spijsen.

Ick hebbe dan in mijn Staeltje ghestelt Monta-
 nisten, stelter nu in de plaetse / de Kettters, oft Vlee-
 schelijke Christenen, ende seght:

De Kettters, oft vleescheli,cke Christenen meyden/
 dat-men niet anders en moest vasten/als vrywil-
 lighlyck/en nae belijste/soo leert Partije oock/ wy
 niet.

De Kettters, &c. en begheerden niemant bedwou-
 ghen

ghen te hebben / aengaende 't vasten / dooz eenigh ghebodt. Soo wilt oock Partije.

De Kettens, &c. en begheerden gheene sekere gheselde vasten-daghen / by exempel / van 'swoensdaeghs / en 'vrijdaeghs. Soo doet Partije oock.

De kettens, &c. seydten dat d' Apostelen noyt eenigh jock en hadden opghelcxdt van soodanighe gheselde vasten-daghen. Dat seght Partije mede.

De Kettens, &c. seydten / dat-men alleenlijck moest vasten / alser eenighe besondere oorsaken waren / ende eenighe tijden / die sulcks betrefsthen. Dit is mede 'rgheboelen van Partije.

De Kettens, &c. seydten / dat de gheselde vasten-daghen eenen nieuwen bont was. Alsoo oock Partije.

De Kettens, &c. berispten het onderscheydt der spijten. Partije mede.

Hier upt volghet nu nootsakelijck 'rgheene ick in mijn Staeltje hebbe betwefen / te weten / dat de Ghereformeerde, in dit stuck / moeren ghehouden worden dooz kettens. Gheeft-se den naem die't u beleeft / oft noemt se Cataphryges, oft Phryges, oft Montanisten, oft Marcionisten, 'tis al een dinghen / ten komt op den naem niet op aen.

Wat sult ghy hier nu segghen *Domine Cabeljan* ? sult ghy / nae ghewoonte / by 't uwe blijven / ende segghen / dat Baronius dooz de Psychici, niet en verstaet eenighe kettens ? ick hebbe u boven van contrarie / met sijn eeghen woorden overtuyghet. Sult ghy segghen / dat andere doozgaens dooz de Psychici verstaen de Rechtsinnighe ? ick weet wel datter in dat heel boeck van Tertullianus, verscheyde stucken verhandelt worden teghen de Rechtsinnighe / maer niet in dit besondert stuck van sekere gheselde vasten-daghen / ende berben van spijten.

Secht ghy oock in dit ? soo moet ghy dan alle de hoornacmste Vaders bande eerste 400. jaren roeschryben / dat sy mede de Rechtsinnighe Kercke hier in hebben bestreden / aenghesien dat sy dese

dese twee boozsepde stucken mede gheleert hebben. Seght ghy wederom: Tertullianus spreekt als Montanist? Ick hebb' u contrarie gherhoont/ dat hy spreekt / ghelijck de booznaemste Oudt-baders bande Rechtsinnighe Kercke / Ergo nter als Montanist, oft als Ketter, 'ten zy dat ghy wilt segghen / dat de booznaemste Oudt-baders mede ghesproken hebben / als Montanisten, oft Keters. Roept ghy ewentwel dat ick een mis-slach hebbe ghedaen/ als ick inde plaetse van Keters, oft vleeschelicke Christenen, oft Psychici, hebbe ghestelt Montanisten, soo roept dan oock teghen u eyghen selven / aenghesten dat ghy Baronius hebt ghestelt inde plaetse van Henricus Spondanus, ende het tweede boeck *Irenai*, inde plaetse van het derde, ende meer andere dierghelijcke; Daerter wel mede / ende doet u psofft met een enkel woordken/de wijle ick u oertuyghe in de sake selve van bedroghe/ende ontrouwighheyt/want dit blijft vast/ighene ick in mijn Staeltje hethoont hebbe/ dat wy in het onderhouden van ghestelde vasten-daghen / ende derben van spijzen / niet ketterisch en zijn / maer wel de Ghereformeerde, die soodanighe ghewoonten met de oude ketterg berispen. Siet boven in de II. Aen-merckinghe op de ketterije der Tacianen, ende Encratiten, daer ghy breeder beschreeft hier op sult hebben upt Epiphanio.

Eer wy hier af scheyden/ soo moeten wy noch sien een ander spel van D. Cabeljan.

Hy hadde in sijn Catholijcke Waerheyde pag. 562. boozghestelt Eusebium, als oft hy sepde in sijn Kerckelijcke Historie lib. 5. cap. 16. oft 17. oft 18. Dat *Montanus* de eerste is gheweest, die de wetten van Vastens heeft inghestelt.

Hier op hebb' ick in mijn Staeltje pag. 249. gheantwoort / dat dit inden Griekischen text van Eusebius niet te vinden en was/maer anders niet/ als dat *Montanus* hadde wetten ghestelt aen het vasten sonder daer hy te voeghen / dat hy de eerste gheweest zy.

Ick beken geerne, seght D. Cabeljau in *zijn Memory-boeck pag 261*. dat ick in't citeren van *Eusebius* niet naeghesien hebbe den Griekschē text, maer hebbe ghesien op de Latijnsche versie van *Ruffinus Aquileiensis*, die de oudste is, ende van soo een Autheur, als zijnde vande selve eeuwē met *Eusebius*, ende meest van ghelijcke, oft meerder aensien in *zijnē tijdt*, soo veel by my konde ghelden, als van *Eusebius* selve.

Ghy zyt seer qualijck bedacht *Domine Cabeljau*, als ghy de authoziteyt van *Ruffinus*, namentlijck in *siene* obersettinghen/soo groot acht als die van *Eusebius* selve: belieft u te sien hoe lox dat dese uwe inbeeldinghe staet/hoort

Voor eerst *Beatum Rhenanum* in *zijn Op-dacht*. hiez die hy ghestelt heeft vooz de Kerckelijcke Historien/ghedrukt tot Parijs by *Jacobus Regnault Anno 1541*. daer hy handelt van dese obersettinghe *Ruffini*, die *DE* soo groot acht.

'Twaer, seyd hy / onbeschacmtheydt te willen oordeelen vande neerstigheydt des oversetters, sonder het Grieksch Exemplar: want *Ruffinus* weynigh lofs behaelt heeft, uyt andere-boecken, die hy overgheset heeft, om dienswil dat hy *zijn* werck niet en maeckt, van op te weghen de woorden, ende sin des Autheurs, die hy hadde aenghenomen over te setten, maer meer, oft min, doorgaens verhaelt nae *zijn* belieste; niet als een oversetter, maer als een beschrijver, 'Twelck oock blijkt uyt de Lof redenen *Nazianzen*, ende de boecken *Iosephi*, die hy vertaelt heeft. 'Twas dan te wenschen, dat het griecx Exemplar waer by de hand ghewest; maer soo dit niet te becomen was, wy hebben gebruyckt oude Latijnsche. Nu datter uyt den Griekschē text sommighe plaetsen costen herstelt worden, bethoone ick hier uyt. Ick ben onlanghs ghefallen in een seker cort begriip van d'Evangeliſche historie, in't Griecx, daer ick ghevonden hebbe de woorden *trēnā*, die *Eusebius* citeert *lib 5. cap. 24*. rakerde de verscheydentheydt van't Vasten, ende luyden aldus: Sommighe vasteden alleen eenen dagh, andere twee, andere meer, sommighe maer veertigh uren by daghe, ende by nachte. Welcke plaetse anders ghelesen wordt in de Latijnsche Exem-

Exemplaren Ende ick en twijffle niet, oft dit heeft mede op andere plaetsen kunnen gheschieden.

Hier kont ghy lichtelijck sien / oft *Ruffinus* van soo groote authoriteyt is in sijne oersettinghe / namentlijck rakende het Vasten / ghelijck als ghy hem toeschrijft.

Hooft nu noch eenen tweeden spreken / dat is *Joannes Christophorus*, ghedruckt tot Ceulen by *Arnoldus Birckmann Anno 1570*. In de Voorreden, die hy stelt voor de kerckelijcke Distozien.

Het ghene, seyd hy / dat *Beatus Rhenanus* ghewenscht heeft (te weten het *Grieks Exemplar* van *Eusebius*) hebb' ick becomen, ende wy hebben bevonden, waerachtigh te zijn, 'tghene hy gistede, dat het moeyelijck was te vonnissen sonder het Griex Exemplar; als wy dat ghehadt hebben, is het ons licht gheweest. Maer jemandt sal my segghen, dat ick over langh veel toeghegheven hebbe aen d'oudheydt, ende dat ick nu mijn-selven verghetende, te cort doe aen de authoriteyt, ende ghetrouwigheydt van *Ruffinus*, die ten tijde *Hieronymi* heeft gheleest. Ick en wille hier niet spreken van 't ghene hy uyt sijn eyghen vernuft heeft gheschreven, oft gheleyt, maer op wat maniere hy de schriften *Eusebij*, ende van andere heeft uytgheleyt. Wy en spreken van sijn gheloof niet inde Religie (al hoe-wel dat oock van *Hieronymus* wordt besijpt) maer van sijn ghetrouwigheydt in't oversetten vande historie *Eusebij*. Genomen dat het recht ware dat hy gheloof heeft, 'twaer te wenschen, maer dit en is soo claer niet, dat hy de meeste Autheuren oversettende, de selve niet bedorven en heeft.

Woorders, ick was, seyd hy / inder waerheydt droef, ende dapper beanght, als ick sagh, dat soo eene vermaerde historie, soo overgheset was, dat sy nauwelijcx in goet Latijn, ende soo verandert; dat ghy niet *Eusebius*, maer *Ruffinus* voor den Autheur soudt ghehouden hebben. Twelck *Eusebius* in't breedt seght, dat seght *Ruffinus* in't kort, 'tghene *Eusebius* wat duyster seght, dat slaet *Ruffinus* gantschelijck over. 'Tis bykans ongheloovelijck, ick en segge niet hoe vele woorden, maer heele spreken, heele bladers, heele oraten, heele brieven, jae schier heele boeken zijn achterghelaten.

Wat

Wat dunckt D. E. hier van: hadt ghy niet groote reden / om soo te stoeffen op de autho-
rept/ende aensienlijckheyt van Ruffinus, ende soo
te steunen op sijne versie: nu tot een teecken dat
Ruffinus dit mede qualijck overgheset heeft / dat
Montanus de EERSTE soude gheweest zijn, die de wetten
van Vastens ghestelt heeft; soo laet Christophorus
dit woordken EERSTE, achter/ ende stelt alleen:
Montanus heeft wetten ghestelt aen het Vasten.

Doch ick zweese dat ghy niet dese twee booz-
gaende Authenrs / niet en sult willen te doen
hebben/ende dat ghy sult segghen/dat sy onstaen
met haer advijs.

Hoort dan noch eenen derden/dat is/den H. Hier-
onymus, die met Ruffinus gheleest heeft, *Apologia 1.
adversus Ruffinum.*

Ruffine, seydte hy/(sprekende vande boecken Ori-
genis)ghy zijt ghevraecht gheweest, dat ghy in't Latijn
soudt oversetten, soo alser stont in't Griecx, Godt gave
dat ghy't ghedaen hadt, 'rghene ghy veynst ghevraecht
te zijn, ghy en soudt nu aen gheen haet ende nijdt on-
derworpen zijn. Hadt ghy de ghetrouwigheyt ghehou-
den van den Oversetter, 'ten halde niet noodigh ghe-
weest, dat ick uwe valsche Oversettinghe met eene waer-
achtighe soude omstooten, Uwe consciencie weet wat
ghy-er by-ghedaen hebt, wat ghy-er af-ghedaen hebt,
wat ghy van weer-sijden, soo't u goet docht, verandert
hebt.

Noch meer sult ghy vinden by Hieronymus sel-
be van't bedrog van desen Ruffinus, oock aengaen-
de d'historie Eusebij, waer over hem Hieronymus
machigh doozstryckt/ niet alleen om dat hy dese
historie hadde uytghegeven onder den naem van
Pamphylus, maer oock/ om dat hy de selve veran-
dert hadde/ende bedrogen.

Maer heuen nu *Domine Cabeljau*, met d'oberse-
tinghe van utwen Ruffinus: Den eene seght/dat hy
ontrouwigh is / den anderen seght / dat hy de
schrijften/die hy overgheset heeft/ bedrogen heeft/
den anderen seydte dat hy een valschaert is/ &c.

Is dit dien aensienlijcken man / van ghelijcke
aen hoort met Eusebius selbe / op de welke ghy
stenuende / ons wilt wijs maken dat den ketter
Montanus de EERSTE gheweest is, die de wetten van
Vastens ghemaect heeft?

Wijser is geweest Wolfgangus Musculus in sijn edi-
tiebande Kerckelijcke Historien/gedrukt tot Basel
Anno 1557. die de oversettinghe Russini, niet sonder
reden/booz suspect houdende/ heeft d' selbe laten
baeren/ende sich ghehouden aen den Griekischen
text van Eusebius, stellende in sijn editie: Montanus
heeft wetten ghestelt van't Vasten, sonder daer by te
voeghen dit woordesken EERSTE.

'T selbe heeft oock ghedaen/soo wy beven ghe-
hoort hebben / Joannes Christophorus in sijn edi-
tie. Soo heeft oock mede ghedaen Jacobus Grynaeus
in sijn editie tot Basel Anno 1587. ende andere?

Montanus dan en is de EERSTE nie gheweest
die wetten ghestelt heeft van't Vasten/die waren
langh booz hem in de Rechtsinnighe Kercke/
maer ghelijck Joannes Christophorus wel be-
merckt / hy heeft nieuwe wetten upt sijnen ver-
sterden gheest inghebracht.

Maer D. Cabeljau seggt: Men kan niet segghen dat
Ruffinus in dese vertalinghe aen Eusebius eenigh onghelijck
ghedaen heeft. Maer hy heeft alleen claerder willen uyt-
drucken, 'ghene hy wel wist dat Eusebius beooghde.

Dit is immers een arm reden. Hout ghy dit
booz een verklaringhe / Domine Cabeljau, als men
den heelen sin vanden Authent verandert? is dit
gheen onghelijck doen aenden Authent: oft hout
ghy't mischien al booz een dinghen / te segghen/
Dat Montanus d'eerste is gheweest die wetten heeft ghe-
stelt over het Vasten; ende Dat Montanus wetten ghe-
stelt heeft over't Vasten? Het verschil gaet ghelijck
rekenen oben.

Ten anderen: Hoe kost Ruffinus weten wat Eu-
sebius beooght hadde/ghemerckt dat hy seventigh
saren nae de tijden Eusebij gheleest heeft? Doch
ghy wilt u even wel boozder betweten met de
vol-

volghende woorden / want daer'twerdt ghesepdt / dat *Montanus* een nieuw meester gheweest is : 'tis waer : dat neme ick oock seer gheern aen / want dit leght plar booz ons. 'Tis een ander dingh / een nieuw meester te zijn / ende wat anders is't / soo ghy spreect / den alder-eersten te zijn. *Montanus* is een nieuw meester gheweest / aengaende het vasten. **Waarom :** dat sal ons segghen

Ten eersten *Theodoretus lib. 3. Hares fabul Tit. de Montanis. Montanus* : seght hy / heeft inghevoert nieuwe vastens, teghen de ghewoonte vande Kercke : **Dit is in't ghemeyn ghesepdt. Hoort nu**

Ten tweeden den *H. Hieronymum* in't besonder: *Epist. 54. ad Marcellam*. Wy:sepdt hy / vasten eens 'sjaers, op eenen bequamen tijdt, veertigh daghen volghens de overleveringhe der Apostelen. (dat was de ghewoonte vande Kercke) De *Montanisten* hebben dry vastens in't jaer, als offer dry Saligmakers gheleden hadden (dat was de nieuwigheyt van *Montanus*)

Ten derden, *Tertullianus* selve / nu *Montanist* zijnde / bekent dat het vasten van *Paarschen* / booz de tijden *Montani*, in de Kercke / als een ghebodt / was onderhouden gheweest (dat was de ghewoonte van de Kercke) maer dat *Montanus* daer hy hadde gheboeght / een ghebodt van sus / oft soo langh te vasten op andere daghen / die inde Kercke niet bekent waren / &c. dat was de nieuwigheyt van *Montanus*. Mer recht dan wordt *Montanus* een nieuw meester ghenoemt / ghemerckt hy vele nieuwigheden / aengaende het Vasten / heeft ingheboert teghen de oude ghewoonten van de Recht-sinnighe Kercke. Maer hier upt en volghet niet / dat hy de Alder eerste soude gheweest zijn / die werren ghestelt heeft van't Vasten.

Alsoo blijft ghy *Domine Cabeljan* ober al in de hzodde. Ghy meynde my t'obertuygghen van eenen groten / ende noyt ghehoorden mis-slagh / ende het komt op eenen eyter nest upt / op een woordt dat mis-stelt is : ende daer hy soo balt ghy selve in soo grove mis-slagghen / dat ick niet en sie /

Vande Ketterije der Montanisten. 141
sie/hoe ghy u van de selve sult konnen verschoonen.

Ten anderen / ghy meynde wat wonders upt te rechten met d'oversettinghe van Ruffinus, hem uptbeeldende als een man soo aensienlyck / ende dan soo groote auctoriteyt als Eusebius selve: daer-en-tusschen Hieronymus die t'synen tyde gheleest heeft / stryckt hem dooz als een bedriegher / ende balschaert / 'tselbe doen Beatus Rhenanus, ende Joannes Christophorus.

Hier upt kont ghy voortaecken sien / dat men noyt een sake hoogher moet op-nemen / dan als men de selve kan defenderen / en goet doen / andersingh'tghene een bergh scheen te wesen / verdwynn in een mynsken / oft in een roock / ende soo komt het op een lachen upt.

AEN-MERCKINGHE

Op de Circumcelliones.

Ick weet wel dat de Circumcelliones zyn ketters ghetweest / ende dooz sulckx bande oude kercke veroordeelt / maer niet in dit stuck / 'twelck D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyde pag. 565. haer te laste leydt / ende in't welck hy ons by de selve wil verghelycken.

De Circumcelliones, seght D. Cabeljau, ghebruyckten groote wreedtheydt teghen alle de ghene die hare Secte niet en wilden aenhanghen, met haer te pijnighen, ende te dooden. Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 42. Dat de Papisten het selve doen teghen alle die hare leeringhen in twijffel trecken, oft teghen spreken, wanneer sy't uytwercken kunnen, is in Spaignien, en Italien noch alle daghe te sien, en daer van heeft ons Nederlandt te veel proeven uytghestaen, dan dat het iemant met schijn van waerheydt soude moghen teghenspreken.

Soo wilt dan D. Cabeljau segghen / dat de Circumcelliones souden ketters ghetweest zyn ter oorzake

oorsake van hare wreedthepdt. Ick en kan dat hy de Oudt-baders niet binden: Ick weet wel dat sy vande selve ober hare wreedthepdt zijn berispt ghetweest / maer men kan wel wreedt zijn/ ende daerom nochtan gheen ketter zijn.

Augustinus, seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 61. heeft gantsch verfoeyt 't werck van vervolginge, ick segghe/niet gantschelijck, of in't gemeyn/maer soo't vande Circumcelliones begaen wierdt. Alsoo verfoepen wy het mede. Hoe wierdt het van haer begaen? Hoozt Augustinus: als een werck / seyd hy/ van Roovers ende moordenaers, dat verfoeyt hy/ maer de rechtsinnighe straffe van eenen Rechter approbeert hy/soo wy hreeder terstondt sullen hoozen. met hem komen hier in ober een de andere Oudbaders.

Voor eerst, den H. Optatus Milevitanus lib. 3. de welke/ nae dat hy/in't langh ende hreedt/vele besondere wreedtheden / van dese hooznoemde ketterg begaen/ hadde verhaelt; seght ten laetsten: Een Moordenaer doet het quaedt qualijk, (hier mede verfoeyt hy het werck vande Circumcelliones, als wesende een werck van moordenaers)maer een Rechter doet het quaedt wel, als hy wreect 'tghene de moordenaer heeft ghesondight. Dese woorden komen pzetts ober een met de hoozgaende woorden van Augustinus, (Hier mede approbeert hy de herbolghinghe ten opsichte vande ketterg / die de Ghemeynte niet alleen met hare wreedtheden / maer oock met hare ketterse leeringhen stoozen) dat blyckt klaer upt d'exempelen / die hy daer bybrenght van Moyse, ende Elias, de welke de afvallighe van het gheloobe hebben ghestraft/ oock met de doodr: hier upt besuptende/dat het selve / ten opsichte van soodanighe menschen/ rechtbeerdelijck gheschiedt.

Ten tweeden, den H. Epiphanius Haresi 80. daer hy handelt vande Massalianen, vuple ketterg / seght/ datter vele van haer, door de Magistraten zijn ghedoodt gheueest, niet om eenighe wreedthepdt/ maer om ketterije/

ketterije / ende hy noemt die Magistraten daerom ieverigh, ende godts dienstigh. Daer siet ghy dat de Oudt-baders het werck der verbolghinghe hebben gheapprobeert.

Ten derden, dit selbe approbeert mede den H. Augustinus, in't boeck van D. Cabeljau ghereiteert / *contra Cresconium*, daer hy soo spreekt : Hier in, siydt hy / dienen de Coninghen Godt, ghelijck haer van Godts weghen bevolen wordt, indien sy in haer Rijk het goede ghebieden, het quaedt verbieden, niet alleen 'tghene raect de menschelijke handelinghe, maer oock de goddelijcke RELIGIE. Te vergeefs seght ghy : Laet my in mijn vryheydt : Waerom en seght ghy oock niet, dat ghy in uwe vryheydt moet ghelaten worden, aengaende de Doodslaghen, Oncuysheden, ende andere misdaden, en sonden ? Welcke nochtans te beletten, door rechtveerdighe wetten, seer profijtigh en saligh is ? Godt heeft wel eenen vryen wille aen den mensche ghegheven, maer hy en heeft niet begheert, dat den goeden wille soude onvruchtbaer zijn, ende dat den quaden wille soude ongestraft blijven. Ghy seght: Soo wie een Christen vervolght, is vyandt van Christus, ghy seght de waerheydt, maer hy vervolght hem in dat, 'twelck strijdt reghen Christum. By soo verre de Heere in sijnen knecht, den Vader in den sone, den man inde vrouwe, daer sy beyde Christenen zijn, niet en vervolghen de ghebreken, strijdende teghen de Christelijke waerheydt, sullen sy niet gehouden worden voor onachtzaam ?

Daer blijft ghy nu D. Cabeljau, met u segghen / dat Augustinus gantsch verfoeyt het werck van verbolghinghe ?

Hoozt ghy hier niet dat hy het selbe approbeert / oock in't ghene dat de goddelijcke Religie aengaet ? in't ghene dat strijdt teghen de Christelijke Waerheydt ? ende dat hy dit vande Confraternen / als Rechters / niet en wilt ongestraft gheslaten hebben ?

Daer ghy seght / dat Augustinus gherecommandeert heeft de verdraghzaamheydt, sachtmoedigheydt, ende andere vriendelijke Conferentien tot malckanders onderrichtinghe.

Ghe.

Ghenomen : wat beslypt ghy hier nyt ? Dat hy gantsch verfoeyt het werck van vervolghinghe ? hoe verstaet ghy dan desen voorgaenden discours van Augustinus, daer hy het straffen aenprijft / oock in 'tghene dat de goddelijcke RELIGIE raecht ? hoe stelt hy dit neffens de Doodt-slaghen / die welcke met de doodi worden ghestraft ? Verhalven hoe approbeert Augustinus de placcaten / die teghen dese kerckers / vande Christelijcke Keyfers waren uptghegheben ?

Ich bekenne dan dat Augustinus bereyscht verdraeghsamheydt, ende sachtmoedigheydt, doch de wyle hy oock vande Coninghen / straffe bereyscht / ende approbeert de Placcaten der Keyseren / soo moet hier noodtsakelijck nyt volghen / dat hy wil segghen / inden de sachtmoedigheydt niet en haert / dat men soude komen tot straffen.

Maer ghy seght / dat Augustinus wel gheexcuseert heeft de Placcaten der Christene Keyfers, ende 'tghene sy deden teghen de Donatisten ; maer hoe ? met aenwysinghe, seght hy / dat het gheene vervolghinghen en waren in opsicht van 't gheloove.

Doch die aenwysinghe is inde penne ghebleven / ghy hebt vergheten de selve ons vooz te stellen.

Ich in teghendeel / thoone nyt Augustino contrarie : hoorz sijne woorden : 'Tis gheschiedt, seyd hy / in onse tijden, datter Keyserlijcke placcaten zijn uytghegheven teghen u I ja teghen u I. DWALINGHE.

Is dit niet klaer ghesproken van Augustinus ? Voor eerst, datter Placcaten waren uptghegheben tegen de Donatisten, dat is / teghen hare wreedtheyt, die sy vooz de Circumcelliones bedreben : Dat niet alleen / maer oock teghen hare DWALINGHE. Seght nu noch dat dese placcaten gheen vervolghinghen en waren in opsicht van het gheloove. Raecht dan de DWALINGHE het gheloove niet ?

Doeght hier by 'tghene ghy boven ghehoort hebt nyt den selven H. Augustinus, daer hy begheert dat de Coninghen sullen straffen oock het ghene dat

dat de goddelijcke RELIGIE, ende Christelijcke Waerheydt aengaet / soo wanneer iemandt daer teghen komt te stryden/ boeghret noch hy/ tghene hy boozberg seght/ te weten/ dat hy gheen vyandt van Christus en is, die daerom een Christen vervolght, oft straft. Raecht dit wederom het Gheloobe niet?

Beweert hy derhalven sich niet teghen d'opwoytinghe van Cresconius, de welcke seide/ datmenleer-ieder moest laten in sijn bypheydt/ name-lijck aengaende de Religie? seght Augustinus hier op niet / dat dit niet meer gheschieden en moet/ als in Doodt slaghen/ onkuysheden/ ende andere misdaden/ die/ oock niet de doot/ hande Rechterg ghestraft worden?

Daer-en-boden / waer sult ghy blijven met Opratus Milevitanus, die het selve probeert met de exempelen van Moyse, ende Elias; die d'afvallighe van't gheloobe/ inder daet/ met de doot heb- ben ghestraft?

Hoe durft ghy dan segghen D. Cabeljan, dat dese placcaten, alleen stuttinghen waren vande vervolghin- gen, ende insolentien der Circumcelliones teghen de Recht- sinnighe, oft sachte bestraffinghen van wreede actien, die sy ghepleeght hadden, ende niet vervolghinghen in op- sicht van't geloove. Doch eens gebraeght/ of Augusti- nus niet updruckelijck seght / dat sy uptgheghe- ben/waren/teghen hare DWALINGHE? of hy niet updruckelijck en seyd / dat de Coninghen moe- ren straffen / oock tghene de goddelijcke RELIGIE raecht/ &c. Ghy moet het bekennen/ soo moet ghy dan mede bekennen / dat dese placcaten niet alleen stuttinghen waren, oft sachte straffinghen vande wreede actien, die de Circumcelliones ghepleeght hadden, maer oock vervolghinghen in opsicht van't gheloove.

Al wat D. Cabeljan nu boozder prae- dan onse verbolghinghen/ en straffen/ nameentlijck vande Inquisitie, ende soo boozt / en dient nerghe- anders toe/ als/ om teghen sijn eyghen selven/ te be- vestighen / dat wy hier in ghelyck- foruigh zyn- den het gevoelen van Augustinus, ende Partije over-

een-komende met de Circumcelliones, want ghelijck
 ich in mijn Staeltje ghesepdt hebbe pag. 279. Ghe-
 lijk de Circumcelliones zijn ghekomen met blam-
 men/ byer/ en sweert/ om de Rechtinnighe met
 ghewelt van wapenen te stooren upt hare posses-
 sie / ende hare dwalinghen dooz desen middel te
 stapelen/ alsoo kan Duytslandt, Vranckrijck, Neder-
 landt, Enghelandt, ende Polen ghetuyghen / dat over
 hondert ende eenighe jaren gekomen zijn de disci-
 pelen van Calvijn, Luther, ende andere/ om de Ca-
 tholijcken met wapenen / ende groote storringhe
 van bloedt/ende wreede tozimenten te drijven upt
 hare possessie/om hare ghesindthepdt te bouwen
 op het vergoten bloedt/ende doode lichamen van
 soo menighe hondert dupsent onnoosele / ende
 eenboudighe menschen / die noyt te bozen van
 soodanighe leertinghen en hadden hoozen/oft we-
 ten te spreken.

Doozderx dan / ghelijck Augustinus aenprijs de
 straffen/die bande Christene Keyserx / dooz plac-
 caten/gheselt/ ende uptghewercht wserden / ten
 opsighe bande Circumcelliones, niet alleen ter
 oorzake van hare wreedthepdt / maer oock ter
 oorzake van hare DWALINGHE, en het bestrijden
 bande Christelijke Waerheydt; soo moet dan D. Ca-
 beljau oft Augustinum beschuldighen van ketterij/
 die soodanighe straffen/ ende placaten heeft ghe-
 approbeert/ende dooz goetd ghewonden / oft soo
 niet / moet ons mede ontschuldighen van kette-
 rij/ de wijle wy het hier houden met Augustinus,
 met Optatus Milevitanus, met Epiphanius, ende met
 de ghewoonte bande oude / ende Rechtinnighe
 Kercke.

Eyndelijck, de wreedtheden/de welke ich in mijn
 Staeltje pag. 283, 284, 285. Partije hebbe te laste ghelept
 in wepnighe stucken van dupsenden / excuseert
 D. Cabeljau allegaer met een woordt / segghende/
 dat het een oorlooghsche furie gheweest is. 'Ten is
 gheen oorloghsche furie gheweest als Calvijn bin-
 den Geneven heeft doen verbranden/enen sekeren
 Spai-

Spaignaert met name Servetus, alleen om syn ketterijhen.

Ten is gheen oorloghsche furie gheweest/ als Elisabeth Coninghinne van Enghelandt / soo menighe Priesters/ ende Religieusen heeft doen om hals brengen / alleen om dat sy Priesters waren; Doch het is soo / dat het oorloghsche furie gheweest is. Siet ghy niet D. Cabeljan, dat de weerthept bande Circumcelliones mede een oorloghsche furie was: siet ghy't niet? leest dan Opeatum Milevitanum, ende Augustinum aendachtelijck / ende ghy sult het bevinden. Dies niet reghenstaende en laten sy daerom bande Ouder-vaders niet berispt te worden: S'en laten daerom niet bevolght te worden/niet alleen ter oorsake van dese weerthept / maer oock ter oorsake van hare DWALINGE, die sy met soo eene weerthept wilden verheypden: en of ghy schoon seght/dat ghy mede niet en pht/rgene in soodanige furie geschiet is/daerom nochtans en laten die van ulve Ghemeyne/die soodanighe/ en meerder weerheden/ in boozijden/met een oorloghsche furie / begaen hebben/niet ghelijck te zijn aende Circumcelliones.

Ghy seght/dat het de leere, ende de gemeyne practijcke der Ghereformeerde Kercke is, dat, namentlijck, de conscientie vry ghelaten, ende het gheloof wel magh aengeraden, maer met gheen ghewelt behoort op ghedronghen te worden.

Wat kan Enghelandt ghetuyghen / daer soo veel onnosel bloet is ghestort/op den tijdt van hordert jaren. Wat Hollandt belanght: 'twaer te wenschen / datter gheene placcaten en waren/ met de welcke de vryhept aen de Catholijcken benomen wort / van haren Godts-dienst in't openbaer oeffenen neffens de Joden gheslagen handen der Christenen / ende alle soorten van Seecten. Ick bekenne dat vele steden dese discretie ghebruycken/waer oer sy ten hooghsten zijn te prijfen/dat sy de Catholijcken niet min en achten als Joden: Maer siet eens hoe het in vele ande-

re steden van Hollandt, en Vrieslandt, en Zeelandt, sonder eenighe te noemen/daer mede toegaet: dat konnen die ghetuyghen die heele jaren moeten opghesloten sitten/sonder haer opt hy klaren daghe te durben verthoonen: wat dat sy hebben te lyden / wat sy moeten onderstaen / met wat een hzeese sy haren Godts-dienst moeten pleghen / is meer kenbaer als ick met woorden souden konnen beschryffen; doch de Placcaten brengen sulcks mede. 'Tis waer: maer ick laet u dencken / oft dit niet en is de bypheydt benemen/ ende beletten den loop van het Roomsche Catholische gheloofte. daer ghy-liedennochtrang niet anders en roept/ als bypheydt van conscientie. Eer ick hier afscheyde / moet ick thoonen waer in de Circumcelliones, namentlyck zyn ketters gheweest.

Noch hy Guido Carmelita, noch hy Damascenus, noch hy Philastrius, noch hy Theodoretus, noch hy Augustinus, noch hy Isidorus Hispalensis, die allegaer van dese Secte/in't besonder hebben gheschreuen/ en kan ick bevinden / dat sy als ketters zyn veroordeelt gheweest/ter oorsaecke van hare wyerdheydt. Maer om andere redenen.

Hoort Guido Carmelita spreken: *De haesibus cap. 57.* De Circumcelliones, seyd hy / aevolghers der Donatisten, maer meerder in dwalinghe, smeten haer in't vyer, ende in't water, haer selven doodende, ende brachten oec andere daer toe, dat sy haer selven souden ombrengē.

Hoort nu Isidorum *Lib. 8. Originum cap. 5.* De Circumcelliones, seyd hy / dooden haer selven uyt liefde vande Martelie, op dat sy niet ghewelt, afscheydende van dit leven, martelaers mochten ghenoeemt worden.

Hoort nu Augustinum *Lib. 3. contra Cresconium c. 49.* Ick late staen, seyd hy / dat sy haer selven vrywillighe dooden aendoen, want ick hebbe oock verstaen van Marculus, dat hy sy-selven heeft van boven neder-geworpen.

De reden van dese groutwelijcke ketterij/ gheeft Opratus Milevitanus *Lib. 3.* segghende / dat sy leerden, dat men sijn eyghen vleesch moet haten, om dat

bet

het van den duyvel ghemaect was; **Doeghter** noch eene dwalinghe by / te weten / dat sy de eenigheyde niet en wilden onderhouden, noch te doen hebben niet die van Roomen.

Wp en zijn immerg / arngaende dese ketterije / aen de Circumcelliones niet ghelyck / want aen- gacnde het eerste, wp en dooden ons selven niet. Mengaende het tweede, dat past precis op Partije, die niet en wilt te doen hebben niet die van Roo- men, scheurende de Kercke / en de eenigheyde by- kende.

Wp en behinde sek niet dat iemandt van dese **Ondt-baders** de Circumcelliones soude veroorzbeelt hebben als ketterg / ter oorzake van hare wreedt- heydt / oft indien iemandt dit soude ghedaen heb- ben / 'tis gheweest / om dat dese hare wreedt- heydt ghemenghelt is gheweest met die dwalinghe / leerende dat het vleesch banden dupbel gemaect was / ende soo Augustinus het hoort gheen wreedt- heydt en houdt / maer hoort eene wettighe / ende rechtbeerdighe straffe / de ketterg te verbolghen ter oorzake van hare dwalinghe / soo en zijn wp noch in d'een / noch in d'ander ghelyck aen dese ketterg.

AENMERCKINGHE

Op de Ketterije der Nudipedales.

D Cabeljau wilt hebben in sijn Catholijcke Waerheydt pag. 563. dat dese Nudipedales, dat is te segghen Barrevoet-loopers, van *Augu- stinus* onder de ketterg ghestelt worden, om dat sy altijd met bloote voeten wandelden, qualick verstaende eenighe spreucken der Schrifture, in de welcke van het uyt trecken der schoenen ghesproken wordt. Dese, seyd- t by / worden in de Roomsche Kercke naeghevolght van

Recollesten, Capueijnen, en andere Munnicken, doch onder ander pretext, &c.

Domine Cabeljau ghy hebt u beroepen op Augustinum, komt dan by tot Augustinum, om uwt bezogh te sien hoort d' oogh.

Hier zijn twee deelen/ om de welcke dese Barreboets-loopers souden veroordeelt wesen als ketters: Het eerste, om het barreboets-loopen/ oft om dese actie selve. Het tweede, om dat sy de Schryfturen qualijck verstonden. Om welck van dese twee/ seght ghy/ dat dese secte is als kettersch veroordeelt/ ghy weet van Augustino?

Hier staet D Cabeljau verstaet / stende dat hy in mijn staetje oertuyghet was van ontrouwigheyt/ hy en toert niet hoe hy't sal draeyen/ want in sijn Memory-boeck pag. 262 ende 263. eerst seyd hy/ dat dit barreboets-loopen ghehouden wierdt voor een ydele superstitie, als niet bevolen vanden Heere. Daer naer seyd hy / Men soude Augustinus soo konnen verstaen, dat het barreboets-loopen in sich-selven wel gheen eyghentlijke ketterij was (maer misschien superstitie) want het iemant dede voor eenen korten tijdt, tot castijdinghe des lichaems, maer dat het ketterij was, daer van een wet te maken, ende texten der H. Schrifte daer toe te misbruycken. Ten derden/ seyd hy. Wy nemen't op het barreboets-loopen. Ten lesten: 'Tis ons even veel, als maer het laetste waer is, dat die mannen, die te schouwen zijn, beschreven worden van met bloote voeten te wandelen in verdraeghsaemheydt van koude.

Wat sal ick hier ten lesten van maken? nu neemt hy't barreboets-loopen in sich-selvt/ ende hout dat hoort ydele superstite, daer naer 't selve wat verfoetende / misschien voor superstite, dan neemt hy het selve met het eynde / tot het welck het ghedaen wordt/ ende andere omstandigheden/ ende seght/ dat het Ketterij is.

Wat haet al dit praten / en segghen/ spreekt ront uyt met Augustino (sonder te segghen / men soude hem soo konnen verstaen / hier en valt gheen konnen, want de woorden Augustini zijn klaer)

klaer) ende seght met Augustino: Daerom wordt dese secte voor ketterisch ghehouden, om dat sy soo wandelen, niet om haer lichaem te castijden, maer om dat sy de Schrifturen qualijck verstaen. Dese woorden zijn immers soo klaer als den middagh; te weten / dat de eenighe reden / waerom dese Secte verdoemt wordt / is / om dat sy de Schrifture / aengaende het barreboets-loopen qualijck verstonden.

Wel aen dan: Seght ghy nu / dat het barreboets-loopen in sich-selven / sonder meer / ketterijē is / oft niet? seght ghy dat sae? stelt my eenen Oudt-vader voor / die dit seght; ghy en zijt niet machtigh dit te doen. Augustinus immers / seght contrarie / ende met recht / want soo soude David 2. Samuel. cap. 15. v. 30. ketter'ich moeten gheweest zijn / als hy met bloote voeten klom op den bergh der olijven. Seght ghy dat neen? soo en zijn dan onse Religieusen / om dat sy barreboets gaen / voor gheene ketterijē te houden. Wat wilt ghy dan segghen? dat het barreboets loopen / een ydele supersticie is / om dat het vanden Heere niet bevolen en is? Soo was dan oock het barreboets-loopen van David een ydele supersticie / want dit en was mede aen hem vanden Heere niet bevolen. Seght ghy met neuen Dordrechtschen Bijbel Num. 14. dat dit in David een teeken was van rouwe, schaemte, ende vernederinghe? 't selve is mede van onse Religieusen: oft ghy moet dan David beschuldighen van supersticie / oft soo niet / soo en mooght ghy dan onse Religieusen mede niet uitschelden als supersticieus / ghemerckt sy in de oorsake selve aen David ghelijck zijn.

Maer ghy neemt tot u voordeel Philastrium Brixiensem, (die ghy schandelijck noch eens hebt verkozt) de welke (soo ghy seght) het barreboets-loopen soude uytgheven voor ydele supersticie / als niet bevolen vanden Heere. Doch mer dobbel bedrog / de wijle ick in mijn Staeltje pag. 294. hebbe bygebracht d'eyghen woorden vanden voorsegden Philastrius, segghende / dat dese

ketters leerden/ dat alle menschen (niemant upt-
ghenomen) ghehouden waren/ oft moesten barre-
boets gaen: Waer in sy bukten twijffel twee-
dwaelden/ten eersten/ om dat sy eene wet selben
voor alle menschen, ten tweeden/om dat sy dese al-
ghemeyne wet ende verbintenisse trocken npt
een besouder ghebodt / dat Godt eertijds heeft
ghegheben aen Moyles, ende Esaias: oversulckx
maecten dese ketters hare slot-reden / soo als
D. Cabeljan doozgaens oock doet / van een besou-
der tot een alghemeyn / in deser boeghen: Godt
heeft aen *Moyles*, ende *Esaias* gheboden barreboets te
gaen, Ergo hy heeft dat gheboden aen alle menschen.
Dese slot-reden valschehlyck npt Schysure ghe-
trocken/ noemt Philastrius een ydele Superstitie, die
van Godt niet gheboden en is; maer niet het barre-
boets-loopen in sy selben:

Seght dan opentlyck D. Cabeljan, wat wilt ghy
segghen/ dat in dese Secte als kettersch verdoemt
is: wilt ghy segghen/ dat het kettersche was / een
wet daer van te maecken? ick hebb' n dat datelijck
toeghestaen/ te weten / een alghemeyne wet booz
alle menschen: soo Philastrius seyd / ende die val-
schelijck ghetrocken npt de Schysure/ soo Augu-
stinus seyd: maer wat schijn is hier om onse be-
ligtenen/ die barre-boets gaen / booz ketters te
houden: hebben sy opt gheleert dat alle menschen
moeten barreboets loopen: oft hebben sy opt
een alghemeyne wet diesaengaende ghestelt booz
alle menschen/ oft hebben sy opt gheseydt/ dat alle
menschen/ niemant uptghenomen/ in conscien-
se verbintenisse hebben van barreboets te gaen:
gheensins niet. Dat noemt Philastrius superstitie/
anders niet. Oft hebben sy opt haer barreboets
gaen als noodtsakehlyck bevesticht om de daet
Moyles, ende Esaias: in gheender manieren / dat
noemt Augustinus kettersch / de Schysure te ver-
draepen: oft hebben sy opt de meynunghe ghe-
hadt in haer barreboets gaen / van hare licha-
men niet te castiden: ter contrarlen/ dat is hare
meyn-

meyninghe / ende die approbeert Augustinus, als
hy seyd / : Dit is daerom een ketterije, om dat sy soo
gaen, niet om het lichaem te castijden, maer om dat sy de
Schrifture qualijck verstaen; Wat is dit anders te seg-
ghen / als dat hy het barreboets gaen approbeert-
de / indien het met meyninghe gheschiede van't
lichaem te castijden? Dese meyninghe hebben on-
se Religieusen / ende sy en stellen gheene alghe-
meine wet / oft verbintenisse booz alle menschen /
veel min doen sy die uyt kracht vande Schrif-
ture qualijck verstaen zijnde / ende het barreboets
gaen in sy selben / sonder dese omstandigheden /
en kan noch ketterisch / noch superstitiens zyn:
Hoe kont ghy dan / oft waer in / onse Religieusen
houden booz ketterisch / oft superstitiens? Seght my
precht / sonder kromme spzonghen / ende betwin-
pelinghen / waer in dat de ghelijckenisse tusschen
haer / ende de Nudipedales ghelegghen is. Ghy sult
heel eer een mooz konnen wit maken / als dit be-
schoonen. Behalven oock dat ghy dit boozgaende
in mijn Staeltje, het meestendeel aengheroert / ende
vande meyninghe pag. 293. ende van een alghe-
meine wet pag. 294. al stillekens overslaet / ende booz-
gact / sonder een woort daer op t'antwoorden.

Maer ghy baert boort tot Hieronymum : ende
om dat ick u in mijn Staeltje pag. 293. beschuldigh-
hadde / dat ghy de woorden des booznoemden
Ondt vaders / ontrouwelijck hadt gheciteert /
stellende in de plaets van een keten, een koorde: Soo
seght ghy hier op : De goede man en denckt niet,
dat wy't in desen niet op een koorde, oft keten nemen,
maer op het barreboets-loopen. (Siet; hier hebt ghy't
wederom op het enkel barreboets-loopen) Dat
en is hier nu de questie niet / waer op dat ghy het
neemt; maer de vraghe is / oft ghy de woorden
Hieronymi, qualijck gheciteert hebt : 'tis seker dat
jae. Want daer Hieronymus seght / dat de Barre-
boets-loopers van sijnen tijdt met een keten ghin-
ghen / daer seght ghy / dat sy omtwandelde met
een koorde: vraght ghy my / of daer soo veel aen-
ghelegghen

Ghelegghen is? ick antwoorde dat ja / in dese omstandigheyt: Want ghy wilde onse Recolles, ende Capucijnen vergheleken by de Nudipedales, ende om dat sy aen haer dieg te meer souden seghen ghelijck te zijn / soo neemt ghy een koorde, in de plaets van een keten, het welck ick niet recht houde voor een bedrog. Beken dan uwe faute/ende seght my voorzeker / wat Hieronymus van dese mannen verhaelt.

Ghy seght in uw' Catholijcke Waerheyt pag. 63. dat hy de maghet Eustochium waerschouwt / die mannen te schouwen, dien sy siet ghebonden met eene koorde, ende die met bloote voeten loopende, veel koude lijden.

Ter goeder trouwe *Demine Cabellau*; meent ghy / dat Hieronymus de maghet Eustochium waerschouwt dese mannen te schouwen om die reden/te weren/ om dat sy barreboers ghinghen / ende ghekent: oft meent ghy dat hy-se enckelijck om het barreboers-loopen (want gh'hebt datelijck gheseydt / dat ghy het neemt op het barreboers-loopen) voor ketteren houdt: waer seght Hieronymus dat?

ICK bekenne dat hy dese mannen vande maghet Eustochium wilt gheschouwt hebben / maer ick heb' u de redenen npt hem in mijn Staelje ghestelt/waerom dat hy-se wilt gheschouwt hebben; leest mijne woorden noch eens pag. 291. ende overleght-se wel/daer sult ghy vinden/ dat Hieronymus seyd / dat dese mannen haer inslickten / in de huppen vande Edel-lippen / ende dat sy de trouwen bedrogghen/haer verleydende niet alleen met valsche leeringhen/die noyt tot perfectie quamen / maer oock met groote ghebepustheyt van lijf-castijdinghen/boefheyt/ ende meer andere dinghen / die Hieronymus (soo hy seyd) beschamt is te verhalen.

Daer is het vast / goede man. Eustochium was niet alleenlyck een persoon die haren maeghdom voor haer leven hadde opghedraghen aen Godt/
waer

maer was oock een bande edelste van haren tijt/
als wesende ghesproten upt de edele stam bande
Burghermeesters van Roemen; soodanighe per-
soonen/ namentlijck (ghelijck ghy upt Hieronimo
ghehoort hebt) sochten dese mannen te verleyden/
ende bedrieghen. Niet sonder reden dan / waer-
schoutwt Hieronymus Eustochium, haer van sooda-
nighe verleyders der edele vrouwen te wachten/
ende het perijckel te schoutwen. Ende op dat sy
de selve mocht kennen / soo gheeft hy haer dese
nptwendighe teekenen/ als namentlijck/ het bar-
reboets-loopen / ghekerent te gaen / met langh
happ / oft met vrouwen happ (soo Hieronymus
spreekt) met eenen langhen baert/ &c. Seght nu
eens D. Cabeljan, wat perijckel kostet wesen van
dese mannen / om dat sy barreboets / oft gheke-
rent omwandelden?

Ja dan/ ghelijck ghy siet / 'ten komt hier niet
op aen / dit zijn alleen nptwendighe kenteeke-
nen/maer het moet komen op het bedrieghen/ en-
de verleyden der edele vrouwen/ dooz ghebepnst-
hepdt/dooz valsche leeringhen / dooz andere mid-
delen / die Hieronymus beschaeint is te segghen:
daer was het perijckel / en dit perijckel wilt Hier-
onymus van de edele maghet Eustochium ghe-
schoutwt hebben

Maecht nu eens by upt/ (soo ghy kont) uwe
toepassinghe op onse Heilighen die barreboets
gaen.

Maer ghy seght / dat Hieronymus dit allegaer duy-
vels argumenten noemt: dat is te segghen / in goet
Watijn ghesproken (soo als Hieronymus ghelwoon
is te doen) Teekenen des duyvels. 'Tis waer; die
waren oprechte teekenen des duyvels / niet het
barreboets / oft ghekerent gaen in sijn epgen
selven / ('ten sy dat hy dit mede in David wilt be-
rispen als duyvelsch) maer het barreboets-loo-
pen / onder het pretext van heplighepdt / om de
vrouwen te verleyden/ende bedrieghen. Immers,
seght D. Cabeljan, dat is seker dat de Recolleten, ende

Capu-

Capucijnen, ende wat meer andere daer moghen zijn, barrevoets loopen. 'Tis waer/maer dit is het slechtste bescheedt vande werelt/ want het barrevoets-loopen en is in sijn-selven/noch van Hieronymus, noch van Augustinus, noch van Philastrius, ghehouden gheweest booz ketterije/oft supersticie. Maer ter contrarien van Augustinus bedecktelijck gheapproheert/wanneer het soude ghepleeght worden/om het lichaem te castijden; om welcke oorsake onse boozsepede Religieusen dat doen.

Somma / wie isser soo blindt / die niet en siet / dat het barrevoets gaen in sijn-selven niet quaet is / 'ren zy dat het tot een quaet eynde gheschiede?

D. Cabeljau gaet voort: Sy hebben haer selven dar opgheluydt tot een wet. 'Tis oock waer: Maer niet tot een alghemeyne wet/die alle menschen daer toe soude verbinden/soo als Philastrius gherupghet van de Nudipedales, in welck stuck alleen hy dese Seete booz supersticiens houdt/ende niet om het enckel barrevoets-loopen. Noch oock/om dat onse Religieusen de Schrifsture qualijck verstaen/ in welck point alleen/ Augustinus de Nudipedales booz ketterij houdt / en niet om het enckel barrevoets loopen.

Voorters seght D. Cabeljau: Sy stellen daer in groote heyligheydt, ende verdienstelijckheydt. Dat het soo zy: dit en deden de Nudipedales niet / maer sy deden dit om haer bedroggh te bedecken / ende de vrouwen booz soo eene uytwendighe lijdsameheyt te berleyden/ende bedrieghen.

Ten lesten/ besluyt D. Cabeljau. Tot soo verre zijn de Recollecten, en Capucijnen sekerlijck de Nudipedales gelijk. Hoe verre tot het barrevoets-gaen in sijn-selven? dat en is noch ketterije / noch supersticie. Oft wel tot het stellen dies-aengaende van een wet? dat en heeft niemant vande Oudt-vaders in haer berispt / wel-verstaende van een toet in 't besouder/maer wel van een wet in 't ghemeyn/die de ketterij wilden uytghebreijdt hebben tot alle menschen/ende dat/ om dat sy de Schrifsture qualijck

lijck verstoncken. Oft om dat sy daer in stellen eenighe heplighepdt & contrarie deden de Nudipedales. Hoe verre dan zijn onse Religieusen ghelijck aen dese ketteren / ghemerckt sy in al dit verre van haer zijn verschillende / behalven in de actie selve / die noyt van eenigh Oudt vader als quaet is berispt gheweest / veel min als supersticie / veel min als ketterije ? Hoe dat D. Cabelau sich dan keert / ende went / hy en is niet machigh onse Religieusen / die barreboers-gaen / te stellen tot supersticieusen / oft ketterisch; ende alsoo blijft hy / als bozen / ontroutwigh in de ghelijckenisse / die hy ghemaect heeft tusschen haer / ende de Nudipedales.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Heracleoniten.

Van dese / seght D. Cabeljau, in sijn Catholijcke Waerheyt pag. 564. ghetuyghen Epiphanius *Haresi* 36. Augustinus *Haresi* 16. ende Irenæus *lib.* 1. cap. 18. dat sy hare discipelen, als sy op sterven laghen, salden met olye, en balsam, ende met sekere ghebeden, ende aenroepinghen, meynende haer daermede vande eeuwighe doot te verlossen, ende te verlekeren teghen de machten der duyfternisse, om van haer niet ghegrepen te worden. Alsoo de Papisten mede, &c.

Ick hebbe upt die voornoemde Oudt-vaders / in mijn Staeltje ghetuont / datter gheene ghelijckenisse en is. Eerst upt Epiphanius, daer naer upt Augustinus, ten lesten upt Irenæus.

Hier op beghint D. Cabeljau in sijn Memory. boeck pag. 263. te discoueren in deser voeghen: P Hazart, seyd hy / derft niet segghen dat ick van haer iedt hebbe aengheteeckent buyten waerheydt.

Wat het soo zy: maer ick soude u konnen beschuldighen vande waerhepdt bedeckt te hebben / om dat ghy de woorden van de voorszeyde Oudt-vaders

baders niet breeder en hebt opgehaelt / soo als ick-se in mijn Staeltje ghestelt hebbe. Ende over- sulcks seggh' ick / dat ghy ghewilt hebt in de toepassinghe / met het laetste Olyffel der Catholicken daer by te verghelijcken.

Ghy seght : Andere moeten't oordeelen ; ick voor mijn deel, en kan het noch niet sien ; Want oft schoon eenigh onderscheyd sich misschien mochte op-doen, tusschen het olyen vanden eenen, ende vanden anderen, ten oplicht van d'omstandigheden: Nochtans inde daet selve, van haer krancke t'olyen, ende met dat ooghmerck t'olyen, om haer van sonden vry te maken, ende te vryen van de macht des Satans, daer in komen sy over een, 'twelck ons ghenoech is.

Voor cest ; Ghy en kont niet segghen / dat het Olyen alleen, oft de daet selve / sonder boozder opsicht / quaedt / oft ketterich is / 'ten zy dat ghy de discipelen Christi *Marci 7.* ende den *H. Jacobus cap. 5.* mede wilt doen passeren voor ketterich: Soo moet het dan komen op de omstandigheden / met de welke 'tselbe gheschiedt / ende op het ooghmerck / oft eynde / met het welck 'tselbe ghepleeght wort.

Ick hebb' u in mijn Staeltje gherhoont *pag. 301.* ende *302.* dat wy in ons *H. Olyffel* / noch in de omstandigheden / noch in't ooghmerck / oft eynde / over-een-komen met de Heracleoniten. Soo hebbe ick u dan verhoont / datter gheene ghelijckenisse en is tusschen ons / ende haer. Maer ghy hebt vergheten op alles pertinentelijck t'antwoorden / als oft de sake gantschelijck klaer voor u lagh: dan een ieder nochtans kan sien / dat het heel contrarie is.

Ten eersten, hebb' ick u ghesepdt / dat ons *H. Olyffel* bestaet in eenre andere materie ende forme als het Salven vande Heracleoniten. Ghy blijft hier op stom.

Ten tweeden, hebb' ick u gherhoont / dat ons ooghmerck / oft eynde in't gheheel verschillende is / van dat vande Heracleoniten: want dese salden hare siecken / oft om beter te segghen / hare dooden /

den/soo Epiphanius seght / om dat haren inwendighen mensch/soo sp die noemden / soude onsenlijck worden (want soo Epiphanius in't langh be-
thoont/ sp leerden/ dat den inwendighen mensch lichamelijck was / oft met de materie des lichaems ghemenghelt) tot dien eynde dan sallden sp hare dooden / om dat haren inwendighen mensch sonde onsenlijck worden / ende soo wesende / passeren sonder gesien te worden. Heel anders hebb' ick gheseydt in mijn Staeltje, leydt ons ooghmerck oft eynde/als/ te weten/ dat wy onse siecken olpen / om haer te verwecken tot hope/ ende gheestelijcke vperighedyt. Ten tweeden/om haer te verstercken teghen de bekozinghen des duyvels. Ten derden / om haer te supberen van hare overblevene sonden. Wat ghelijckenisse is hier tusschen ons ooghmerck / ende dat vande Heracleoniten. Maer ghy blijft hier wederom ston.

Ghy seght/dat wy onse siecken olpen / om haer van sonden vry te maecten ; 'tis waer/maer thoont my eenen Gude-vader / die seght/ dat de Heracleoniten mede dit ooghmerck hadden: Wie seght dat? Wat boozders ons H.Olyffel raecht / seynde D.E. tot het Tractaetje dat ick dies-aengaende hebbe laten in druck gaen / om te thoonen dat wy niet recht/het selbe sonderen op de leeringhe van den H. Jacobus Apostel.

Tot hier toe dan/in alle dese boozgaende ketterijen / en heeft D.Cabeljau sich niet een hapzken verschoonen van sijn begaene ontrouwigheden/maer de selve niet nienwe mislagghen / ende bedrieghelijcke mantere van handelen / vermeerderd/ende verdobbel.

AEN.

A E N H A N G H S E L,

O F T

T O E M A E T E

Op de voorgaende Ketterijen.

D Cabeljau, sijtende sijn boozgaende Capitel, oft Aenhanghsel, doet sijn klachte/ dat ick sommighe Ketterijen / die hy ons / in sijn Catholijcke Waerheydt, heeft te laste ghelept / in mijn Staeltje hebbe overgheslaghen / segghende: Op de andere soorten van ketterijen, die wy mede ghenoecht, ende daer by de Roomsche dwalinghen vergheleken hebben, als der *Eutychianen*, *Elcezaiten*, *Ethnophrones*, *Judaizanten*, *Pelagianen*, &c. en heeft *P. Hazart* gheen Aenmerckingen ghemaect, maer het selve in stilligheydt laten passeren: om wat reden, magh hy selve weten. Ick en kan het niet wel gissen.

Dit was nochtans seer licht te gissen uyt het opschrift van mijn boeckken / het welck ick niet den naem ghebe / van Beantwoordinghe, oft Wederlegghinghe van uwe Catholijcke Waerheydt, maer een Staeltje vande valscheden, hier en daer ghetrocken uyt 't selve boeck. Om dan *D. E.* niets schuldigh te blijven / sal hier tot overbloet / ende by maniere van een toemate op't boozgaende / eentighe korte aenmerckingen maken / op de boozsede Ketterijen / die ghy ons in uwe Catholijcke Waerheydt, ten onrechte hebt willen opdyngen.

A E N.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Hemero-Baptisten.

D, Cabeljau pag. 56r.

Vande Hemero-Baptisten, seyd hy/ schrijft Epiphanius *Heresi* 17. dat sy daghelijcks ghewasschen wierden, niet tot reyninghe des lichaems, maer om de sonden: Inde Roomsche Kercke doet een ieder mede soos: Sy besprenghen, ende wasschen haer daghelijcks met wywater tot reyninghe der verghevelijcker sonden.

Catholijcke andtwoorden.

Ick braghe van D. Cabeljau, wat dit booz een Secte gheweest is? Joodsche/ of Christene?

Seght hy Christene? hy wordt overtuyghet van contrarie/door de Oudt-vaders/ de welcke haer stellen inde lijst der Joodsche secten/soo als men kan sien hy den H. Isidorus *lib. 8. Origin. cap. 4.* ende den H. Joannes Damascenus *de Haresibus* Ende namelijck oock hy den H. Epiphanius, die wel duydelijck seyd: Dat sy alle de selve leeringhen hadden met de Schrift-gheleerden, en Phariseen.

Bekent van D. Cabeljau, dat het een Joodsche Secte was/ ober-een-komende in alles met de Schrift-gheleerden, en Phariseen? wat noode dit te beantwoorden? want de sake wijst haer selven uyt/ dat hy aen haer gheensins ghelijck en zijn.

Leest waer 'tghene ghelept wordt vande Phariseen *Matth. 15.* ende *Marci 7.* daer sult ghy leeren wat dit wasschen der Hemero-Baptisten gheweest is: Namelijck / Niet te eten met onghewasschen handen, op dat sy niet en souden besmet worden. Ten tweeden / dickwils voor den eten hare handen te wasschen, ende ghedoopt te worden als sy vande marckt quamen

II

men

men, hare bekers, potten, en bedden te wasschen, &c. waer op seer wel past de aenmerkinghe van den Dordrechtschen Bijbel Num 8. segghende / dat sy dit deden / om dat sy op de markt met allerley soorten van menschen als Heydenen, ende andere, handelden, ende andere dinghen aenraeckten, waer door sy meynden ont-reynight te zijn,

Wat was mede het wasschen van de Joodsche Hemero-Baptisten, want soo Epiphanius seyd / Sy quamen in alles over-een met de Phariseen, oft soo Damascenus gherupghet : Sy onderhielden alle d'instellingen der Joden.

Alleen was in haer wasschen dit onderscheydt / dat sy meynden / dat den mensch niet en kost leven, ten zy dat hy daghelijcks ghewasschen wierde, ghelijck Epiphanius seght : oft dat niemande de onsterfelijkheid bekomen en kost, die niet daghelijcks ghedoopt, oft ghewasschen wierdt, soo als Damascenus gherupghet / **jae soo verre / dat sy heel hare lichamen, jae zelfs hare kleederen, om haer te reynighen / daghelijcks wieschen, ghelijck Isidorus seght.**

Wat dunckt u : waer't niet van noode / dat alle de kloekste verstanden ghespannen stonden / ende studeerden / om dit wasschen der Hemero-Baptisten samen te knopen met ons Wp-water : wat apparentie / oft wat schijn van over-een-komste? Soude D. Cabeljau ons Wp-water niet beter vergheleken hebben by het Wp-water / oft water der suiveringhe by de Joden ghebruyckelijck / ende van Godt gheapprobeert?

Seght my dan Domine Cabeljan. De enkele actie van wasschen / is die ketterisch gheweest inde Hemero-Baptisten, is die quaet gheweest / oft niet : soo jae : hoe wordt ghy dan gheexcuseert van ketterije / als ghy u of smozghens opstaende / oft boorden eten wascht : soo niet : soo en zyn wy dan mede om het enkel besprengen van water niet te berispen.

Seght my boozder : Is dan het wasschen der Hemero-Baptisten ketterisch gheweest / om dat sy haer

Vande Ketterije der Hemero-Baptisten. 163
haer daghelijckx / sae dickwils dooz den dagh
waschten? soo sae? soo moet ghy dan oock dooz
ketterx houden / de ghene die haer daghelijckx
gaen wasschen in't badt van Aken, oft inde hitte
banden sonnet/daghelijckx swemmen. Soo niet?
soo en zijn wy dan mede niet te berispen/ om dat
wy ons daghelijckx/oft dickwils dooz den dagh
besprengken met water.

Is het een / noch het ander berispselijck / soo
moet het dan noodtsakelijck op aenkomen / op
het ooghmerck / ende andere omstandigheden/
om de welcke / ende in de welcke/ het selbe ghe-
daen word.

En hebb' ick u bewesen uyt de Out-baders/sae
uyt de Schryfture / dat de Hemero-Baptisten dit
ooghmerck hadden in haer wasschen / om haer te
doen leven, soo Epiphanius seyd / oft om haer on-
sterffelijck te maecten / soo Damascenus seyd / oft
om haer te repnighen vande besmettinghen / die
sy meynen behaelt te hebben inden handel niet
de heydenen /ende aenraken van andere dingen/
sooden Dordrechtschen Bijbel seyd; ons ooghmerck
is gantschelijck verschillende van dit / Ergo wy
en zijn aen de Hemero-Baptisten niet ghelijck.

Seght ghy / dat dese ketterx haer wieschen
tot repninghe van hare sonden / ghelijck wy ons
besprengken met wy water / tot repninghe van
berghebelijcke sonden.

ICK antwoorde datter wederom gheene ghe-
lijckenisse en is. Want

Ten eersten. Dese Secte leerde/dat sy met eene
wasschinghe alleen suyver werden van alle son-
den / en dat sy waren sonder eenighe blecke :
Waerom oock Epiphanius seyd : Indien ghy door
een wasschinghe alleen, heel ende gantsch suyver zijt,
wat noodt dan, soo dickwils te wasschen? Moet en
hebben de Catholijcken sedt sulckx gheleert/
raeckende het Wy-water / Ergo / hier in groot
verschil.

Ten tweeden, Dese Secte meynde dat sy niet en
kost

kost gherepnticht worden van sonden/ten zy dooz dat gheburtigh wasschen.

Wy ter contrarien segghen / dat wy wel konnen ghesupbert worden van sonden / al-hoe-wel wy ons niet en besprengghen met Wy-water.

Ten derden Sy hielden dit wasschen booz eene berhinterisse in conscentie/waerom sy oock/(oft de Phariseen, wiens leeringhen sy in alles volghden) de discipelen Christi berispteden / om dat sy hare handen niet en wieschen booz den eten houdende booz sonde/en groot quaedt/'tselbe nae te laten.

Wy ter contrarien houden / dat het aen de Catholicken wy staet/haer te besprengghen met Wy-water/oft het selbe te laten. Ergo hier wederom seer groot verschil.

Ten vierden, seght Epiphanius, dat dese hare wasschinghen, streden teghen de reden, ende teghen het ghebodt Godts.

Wy en kunnen gheen goddelijck ghebodt binden/teghen het welck ons Wy-water strijdt/ als oock niet dat het soude strijden teghen de reden: siet myn Tractaet van het Wy-water.

Indien dan D. Cabeljau alleen de ghelijckenisse precis hier in wilt stellen / dat ghelijck dese Joden haer wieschen tot repninghe van sonden/alsoo wy oock ons besprengghen met Wy-water/tot verghiffenisse van klepne sonden: Ick vinde hier wederom soo groot verschil / als tusschen dagh ende nacht. Want sy schreven de verghiffenisse der sonden toe aen het water alleen / ende aen de enckele wasschinghe/waerom oock Epiphanius seyd: Noch de heele zee, noch alle de rivieren en zijn ghenoeghsaem om alle uwe sonden uyt te wasschen. Wy ter contrarien berepfschen eenighe intwendighe actie des ghemoedts/'tzy beroutw/'tzy liefde Godts / 'tzy eenighe goede versuchtinghe tot Godt / aen de welcke wy princiepalijsch toe schryven / de verghiffenisse der sonden / ende aen het water / uyt kracht van de ghebeden/die

Vande Ketterije van Marcion. 165
die de *H.* Kercke daer ober ghesproken heeft.
Ende alsoo blijven wy in alles gantschelyck
onghelyck aen de Hemero-Baptisten.

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Ketterije van Marcion.

D. Cabeljau, pag. 561.

M Arcion, seydt Epiphanius *Haresi* 42. heeft oock
toeghelaten dat de vrouwen moghen het doopsel
gheven. Ghelijck de Papisten mede approberen den Doop
vande vroet-vrouwen, in cas van versierde noodtsake-
lijckheydt.

Catholijcke andtwoorde.

Indien Epiphanius van dit doopen der vrouwen
ghewach maecht/ waerom en stelt ons D. Cabeljau
sijn eyghen woorden niet voor? ick hebbe Epipha-
nius op die plaetse wel aendachtelijck ghelesen/
ende en hebbe daer anders niet konnen vinden/
als dat Marcion leerde / dat men bymael moest
ghedoopt worden / maer niet een woort/ dat de
vrouwen souden ghedoopt hebben/ verseyche dan
naerder aentwysinghe / oft sal D. Cabeljau moeten
beschuldighen van ontrouwicheydt in't citeren
van Epiphanius.

Doch naer veel soeckens/ben ick ten lesten ghe-
ballen in Damascenus, die my op den wegh heeft
geholpen: want in de *Lijste* der ketterijen/
spreekt hy aldus:

De Vrouwen, seght hy/ by de Marcionisten, worden
doorgaens, ende in't openbaer ghestelt om te doopen.

Is't dit *Domine Cabeljau*, dat ghy wilt segghen?
soo hebt ghy inder waerheyt/ groot onghelyck/
van ons aen de Marcionisten ghelyck te maken.

A 3

Wat

Wat sult ghy barelijck sien / wanner ghy elck
woozdt van Damascenus wel oerweeght.

Damascenus dan seyd/ dat de vrouwen doopten
by de Marcionisten, 'tis waer : maer hy seyd ten
eersten, dat sy dit DOORGAENS deden. ten tweeden,
dat sy dit deden in't OPENBAER. ten Derden, dat sy
daer toe GHESTELT, oft VERORDINEERT wien-
den.

Het eerste woordesken DOORGAENS, brenghet me-
de / dat dit gheschiede met het upsluyten bande
mans / en namentlyck de kerckelycke dienaren:
want 'tghene doorgaens gheschiedt/ dat gheschiedt
door continuatien/ ende veelvoudige herhalinge.

Het tweede woordesken/in't OPENBAER, brenghet
mede/ dat de vrouwen den Doop bedienden inde
kercken/ oft op andere publijcke plaetsen / oft in
de vergaderinghen.

Het derde, dat sy daer toe GHESTELT wierden/
brenghet mede/ dat sy by de Marcionisten bequaem
wierden ghewonnist / om verordineert te worden
tot kerckelycke diensten/ ende ampten.

Om wat reden begheert ghy nu/ dat den H. Da-
mascenus, Marcionem als ketter soude veroordeelt
hebben?

Enckelijck om dat hy de vrouwen toeliet te
doopen : hoe bewijst ghy my dat? oft waer seght
Damascenus dat? waerom boeght hy alle die mere-
kelijcke omstandigheden daer by/ indien hy't ene-
kel doopen hadde willen berispen? waerom niet
enckelijck gheseydt : Marcion liet toe dat de vrou-
wen souden doopen?

De ketterij van van Marcion, soo upt de woordes-
ken Damasceni klaerlijck blijkt / en was hier niet
in ghelegghen / dat hy de vrouwen toeliet te doo-
pen/maer om dat hy haer DOORGAENS, met pre-
judicie van de kerckelycke dienaren liet doopen/
om dat hy haer daer toe als kerckelycke diena-
ren berordineerde/ en liet doopen in't publijk/in
de kercken / teghen het uptghedruckt bevel van
den H. Paulus, die niet en begheert/ dat de vrouwen
selfs

selfs in de kerck sullen spreken / veel min doopen/noch veel min daer toe beoordineert worden.

Maecht nu eens uwe toepassinghe / ende siet waer op dat-se sal upt-komen : te weten hier op dat wy heel contrarie zijn aen dese ketterg.

De Marcionisten, lieten aen de vrouwen toe/DOORGAENS te doopen / dat is met presudicie bande kerckelycke dienaren.

De Catholijcke laten dit toe / alleen in cas van noodtsakelijckhepdt / (soo ghy selve bekent) ende en moghen niet lyden/dat een vrouwe soub' doopen daer een gheestelycke persoon teghentwoordigh is / 't zy Priester / Diaken / oft Subdiaken/et.

De Marcionisten lieten de vrouwen den doop bedienen in't OPENBAER.

De Catholijcken nopt anders als in't heymelijck.

De Marcionisten beoordineerden de vrouwen daer toe / als bequaem wesende tot kerckelycke ampten.

De Catholijcken hebben eenen groutwel daer van.

Siet ghy wel waer op dit uptkomt : te weten/dat wy heel contrarie zijn aende Marcionisten.

Doch indien ghy wilt blijven by het enckel doopen : 'ten is niet ghenoech / (soo als ghy menighmael doet in uw' Memory-boeck) dat ghy seght : 'Cis klaer dat Damascenus het gheheel doopen der vrouwen, als quaedt verdoemt : 'Ten is niet gheen segghen te doen / bewijst ons dat upt de eyghen woorden van Damascenus, oft eenighen anderen Oudt vader / soo als ick nu upt den selben Damascenus bewesen hebbe den teghenstrydt die daer is tusschen ons/ende de Marcionisten.

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D. Cabeljau, pPg. 563.

VAn de *Massalianen* wordt ghetuyght dat sy hare bedehuyfen hebben ghemaect, in welke sy des merghens, en teghen den avondt veel vergaderden met wasserkeessen, ende aenghesteken lichten, waren langh besigh met lesen, ende lof sanghen tot Godt te doen, als willende Godt daer mede te vrede stellen. *Epiphanius Haresi 80. Augustinus Haresi 57 Theodoretus in Epit. div. decret. C. de Baptismo.* Het selve siet men in de Roomsche Kercke omme gaen, daer men niet alleen inde *Vesperen* en *Matuinen*, met lanternen, en aenghesteken lichten samen komt, maer oock den gheheelen dagh.

Catholijcke Antwoorde.

Soudet oock wel moghelijck wesen / dat de *Quadt-vaders* de *Massalianen* booz ketterg souden ghehouden hebben / precis om dat si veel baden / ende bede huyfen hadden / ende lof-sanghen songhen tot Godt met wasserkeessen / en lichten? Ick en kan 't niet ghelooben: Ick moet de *Quadt-vaders* / die D Cabeljau hier neemt tot sijn boozdeel / eerst hooren spreken.

Wat booz npi gaf den H. *Epiphanius Haresi 80.* De *Massalianen*, seyd hi / vande Heydenen afgecomen, en hebben noch de secte der Joden, noch die vande Christenen omhelst; en worden oock niet gherekent onder de Samaritanen, zijn nochtans gantscheli ck Heydensch; ende daer sy leeren datter vele goden zijn, en acnbidden nochtans geen van dien, maer bewijzen eere aen eenen, die sy den almoghenden noemen. Sy maken haer seker huyfen,

huysen, seer breedt, by forme van marckten, de welke sy noemen Bede-pleynen. Dese plaetsen hebben sy gebouwt soo inden Oosten, als in den Westen, nae de wise vande Kercke, daer sy vergaderinghen hebben met groote menigte van aenghesleken lichten, ende flambeeuwen. Dan singhen sy sekere lof-sanghen ter eeren Godts, met de welke sy, uyt groote dwalinghe, meynen Godt te versoenen: maer d'onwetentheydt, de welke altydt verblindt is, heeft haer dit doen doen uyt hooverdije, endemoetwilligheydt. Sommighe Overigheden, ontfeken met een iever tot de Religie, hebbender vele van haer ghedoodt, om dat sy de waerheydt met valscheydt bedorven, ende durfden, met eene verkeerde naevolghinghe uytdrucken de ghewoonte der Kercke, daer sy nochtans, noch Christenen waren, noch van de Secte der Joden. Sommighe van haer, begravende op sekere plaetsen de lichamen der ghene, die om dese Heydensche goddeloosheydt waren ghedoodt, singhen daer de selven lof-sanghen, willende Martyriani ghenoeemt worden, te weten, om die, de welke ter oorsake vanden afgodischen dienst, de martelie hebben gheleden. Tot hier toe Epiphanius.

Hoe klinkt dit verhael van desen Oudt-bader D. Cabeljan in uwe ooren? om wat reden wilt ghy nu de Massalianen veroordeelt hebben als ketteren? oft om hare bede-huysen die sy oprechtreden? oft om hare ghebeden/ en lof-sanghen? oft om hare vergaderinghen/ die sy hielden met aenghesleken lichten/ en keerffen? oft om dit altemael samen? Hoe ghy het neemt / 'tzy elck deel in't besonder/ 'tzy allegaer samen / ghy wordt van Epiphanius overtuyghet van bedrog.

Merkeert wel dese woorden Epiphanius: Voor eerst, dat sy hare bede-huysen oprechtreden NAE DE WYSE DER KERCKE. Ten tweeden, dat sy met het ontfeken van lichten / singhen van lof-sanghen / houden van vergaderinghen / NAEVOLGHDEN, ende UYTDRVCKTEN DE GHEWOONTE DER KERCKE. Zijn dit niet de eyghen / ende klare woorden van Epiphanius? derhalven/seydt hy/dat-ter vele van dese secte daerom van ieverighe/ en-

de obertollighepdt / ende overmatighepdt met
het beronachtamen van hare familien / werck/
ende soo boozig; daer neffens de Schyftu-
ren qualijck verstaende / als of-men noyt en
moest ophouden van bidden. Dit is verre van
ons; want wy en bidden den heelen dagh niet, soo
D.Cabeljau ons toeschrijft / veel min doen wy dit/
sonder opt op te houden / oft opt te bewijcken/
maer wy houden't niet Augustino, de welcke hier
seggt / dat men daghelijcks moet hebben sekere tijden
van bidden: dese onderhouden wy / soo D.Cabeljau
wel segdt/als wy de Vesperen singhen / en Matuti-
nen. Verre dan van ons / dat wy souden ghelijck
zijn aen de Massalianen.

Maer laet ons noch boozder ondersoecken/
waerin besonderlijck / de overmatighepdt, (soo Au-
gustinus dat noemt) ende verkeerde maniere van bid-
den / (soo Epiphanius spreekt) vande Massalianen
ghelegghen was. Dit sal ons duppelijck segghen
den H. Joannes Damascenus *De Hæresibus*. De Massalia-
nen, segdt desen Onth-bader / seyden, dat hare ghebe-
den soo veel vermochten, dat sy door de selve, den H.
Gheest trecken uyt den hemel, soo dat hy ghevoelt, ende
ghevat kost worden; Sy segghen wonderlijcke dinghen,
namentlijck, dat men soo langh, sonder ophouden moet
bidden, tot dat men ghevoelt, dat de sonde uytghejaeght
wordt ghelijck eenen roock, oft vyer, oft draeck, oft eeni-
ghe andere sopdanighe beeste. Wat sy boozder segden
van hare ghebeden / sullen wy sien inde volgen-
de derde Aenmerckinghe op hare derde ketterij.
Merck hier alleen in't boozhy gaen / dat Damascenus
ook segdt / dat sy de Autaren, ende Kercken, te we-
ten, van de Rechtsinnighe verachteten, segghende dat het
aen de Munnicken niet en betaemde te celebreren de kere-
kelijcke vergaderinghen, en sacrificie, dat sy haer moesten
te vreden houden met ghebeden, die sy moesten doen in
Bidt-plaetsen, ende Capellen.

Wat al het boozgaende / make ick nu mijne stor-
reden / ende thoone dat wy in niet een deelken
ghelijck zijn aen de Massalianen.

Voor

de godt- dienstighe Magistraten zijn omghe-
bracht / om dat sy dese ghewoonten der Kercke
(doch verkeerdelyck) naevolghden / ende upt-
druckten : waer sult ghy u nu keeren : zijn de
Massalianen, om alle dese hoozscypde stucken/veroor-
deelt als ketterg / hoe sult ghy't van maken met
de Recht-sinnighe Kercke van die tijden / de wel-
cke al'tselve pleeghe : is die oock ketterich ghe-
weest in die stucken : soo strijdt dan Epiphanius te-
ghen sijn eyghen leeringhe / ende als hy de Massa-
lianen als ketterg verdoemt/soo verdoemt hy dan
mede/ende sijn-selven/ ende de heele Kercke : Dit
is heel te plomp / ende ongherijmt / soo en heeft
dan Epiphanius de Massalianen niet hooz ketterg ghe-
houden / om dat sy enckelich bedehuyfen hadden,
vele lof-sanghen songhen, keerffen ontfaken, &c.

Zijn sy om dese actien selve gheen ketterg ghe-
weest/ soo moet het dan op aenkomen op de ma-
niere/ met de welke sy dese ghewoonten der Kercke
naevolghden. Dit noemt Epiphanius eene verkeer-
de naevolghinghe vande Kercke : hy noemt het ver-
blindtheydt, hooverdije, moetwilligheydt, valscheydt de
welcke de waerheydt bederft, &c. maer de andere
Ondr-baders/ sullen ons/ aengaende dese manie-
re/meer lichtg gheben.

Laet ons eerst hoozen spreken den H. Augusti-
num *Heresi* 57. De Massalianen, seyd hy/ bidden soo
veel, dat het ongheloovelyck schijnt te wesen : want
nae dien de Heere gheseydt heeft : Men moet altijd bid-
den, ende niet bewijcken : ende den Apostel : Bidt sonder
ophouden ; 'twelck soo alderbest wordt ghenomen, dat-
men daghelijcx sekere tijden van bidden hebbe, sy doen
dit soo overmatigh, dat sy daerom ghevonnist worden,
den naem van ketterg te moeten voeren.

Hier siet ghy dat den H. Augustinus, noch het ma-
ken van bedehuyfen / noch het houden van ver-
gaderinghen/ noch het singhen van lof-sanghen/
noch het bidden met aenghesleken lichten / en
keerffen/ en verdoemt als ketterg / maer encke-
lich de maniere die sy hielden in't bidden/ dat is/
de over-

Voor eerst. D. Cabeljau en magh niet segghen / dat sy ketterg zijn gheweest / om de daet selbe / oft van bede hupsen te maken / oft van daer te bidden / en lof-sanghen te singhen / oft van lichten t'ontsteken; want dit was mede de ghewoonte bande Rechtsinnighe Kercke / soo Epiphanius ghetuyghet / als hy dupdelyck seyd / dat sy hier in naevolghden de Kercke / ende hare ghewoonten nptdzuckten. Hy moet dan in dese actien selbe / oft de Malsalianen ontschuldighen van ketterghe / oft hy moet de Rechtsinnighe Kercke houden booz ketterisch / dit is ongherijmt / Ergo 'ris mede ongherijmt / ons booz ketterg te houden in dese stucken.

Ten tweeden. D. Cabeljau en magh niet segghen / dat sy ketterg zijn gheweest / om dat sy dooz de ghebeden / wilden Godt te vreden stellen; soo hy seyd / oft versoenen / soo Epiphanius spreckt / want wat isser ghemepnder inde Schzifture / als de ghebeden aen te pzyhen / om Godt te bzyden te stellen? De Psalmen namelyck / zijn vol van soodanighe spreken.

Ten derden. Soo moet het dan D. Cabeljau noodtsakelyck nemen op hare MANIERE van bidden: Dese / soo Augustinus seght / was overmatigh; ende spruytende upt een grof mis-verstandt vande Schzifture. De overmatigheyd / seght Damascenus, was hier in ghelegghen / dat sy soo langh / ende sonder ophouden wilden ghebeden hebben / tot alderdyt dat den H. Gheest gheboelyck / ende tastelyck upt den hemel soud' dalen / ende hare sonde ooghelyck verdwynen / oft als eenen roock / oft byer / oft dzaeck / oft eenighe soodanighe beeste.

Van dit soo overmatigh bidden / ende tot soo een eynde te bidden / hebben wy eenen schyzick / verstaende de Schzifturen met Augustino, dat men daghelyck sekere tijden moet houden van bidden (ghelyck wy oock doen.) Soo verre dan is't van daer dat wy aen dese ketterg souden ghelyck zyn / booz soo veel als sy ketterg waren / dat wy het

Vande Ketterije der Massalianen. 153
het in tegghendeel houden met de ghewoonte der
recht/sinnighe oude kereke / ende met de leeringhe
van Augustinus, Epiphanius, ende Damascenus, die
dese ketteren verdoemt hebben.

II. AENMERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D. Cabeljau, Pag. 563.

VAn de *Massalianen* wort ghetuyght, dat sy haer ont-
sloeghen van tijdelijcke besittinghen, becleeden haer
met sacken, staeken de hande uyt, om een aelmoesse t'ont-
fanghen, als niet hebbende. Alle de Munniken belijden niet
te hebben, alle de bedelende Ordens steken de handt
uyt, ende eysschen voor de deuren, als niet hebbende
om te leven. Eenighe gaen opentlijck in sacken, hayre-
kleederen, &c.

Catholijcke Andtwoorden.

Dit is immers het slechtste bescheedt vande
wereldt. Wat wilt hier D. Cabeljau wederom booz
ketterisch ghehouden hebben? oft het ontslaen
van tijdelijcke goederen? oft het bedelen / ende
niet hebben? oft het bekleeden met sacken? wat
van al is hier ketterisch?

Het ontslaen van tijdelijcke goederen? soo zijn dan
d'Apostelen / die alles verlaten hebben / soo de
Schryfure seght / mede ketteren gheweest.

Het Bedelen? soo is dan den goeden Lazarus, die
booz de deure vanden Rijcken sat / oock ketter
gheweest.

Het Niet hebben? wat sult ghy dan maken van
Christo, die van sijn-selven gheuyghet *Luc. 9. 58.* dat
hy

hy selfs niet en hadde / daer hy sijn hooft soude
konnen oplegghen? Die soo gheselt was / dat
hem godtbzuchtighe vrouwen bystandt moesten
doen van hare goederen / *Luc. 8 v. 4.*

Het bekleeden met sacken? Hoe dan ghemaect
met David, ende de borghers van Ninive, ende meer
andere / vande welke men leest inde *Schysure* /
dat sy om soodanighe kledinghe sijn gheprezen
gheweest? Seght my dan *Domine Cabeljan*, om
welck stuck houdt ghy de Massalianen hoor
het-
ters? niet om dese hoorgaende actien in haer sel-
ben / want soo sonde ghy moeten / ende de *Aposte-*
len / ende *Lazarus*, ende *David*, ende de borghers van
Ninive, sae *Christum* selbe moeten houden hoor
sulcks. Soo moet het dan wederom noodtsake-
lijck op aenkomen / op de maniere / ende andere
omstandigheden / mer de welke de Massalianen dese
actien pleegghden. Laet ons die hoorzen uyt de
Onst-vaders.

Voor eerst, seght *Epiphanius*: Mannen, en vrouwen
samen vergadert wesende, schijnen te ghelooven in *Chri-*
stum, ende gheven uyt, dat sy de wereldt, en alles verlaten
hebben. Dan slapen mans en vrouwen in den somer alle
onder malckanderen in seer breede plaetsen, om dat sy
segghen, dat sy op d'aerde niets en besitten. Doch sijn
vagabond, ende ongebonden, ende steken de handt uyt
tot aelmoessen, als wesende berooft van nootdrift, ende
besittinghe. Maer sy en hebben de maniere gheensins ver-
staen, op de welke sy, nae *Christi* onderrichtinghe, haer
leven moesten aenlegghen, ende hare rijckdommen moe-
sten verlaten, hoe hare goederen vercoopen, ende aen den
armen gheven. *Christus* heeft bevolen, het cruys te dra-
ghen, ende hem ernstelijck te volghen, maer niet dat ie-
mandt luy, ende ledigh soud' sijn, oft op onti, den over-
daet doen.

Wat is't / 'tghene *Epiphanius* hier berispt? het
verlaten van goederen, oft besittinghen in sijn-selven?
Derre van daer: want hy prijst in dat selve *Capit-*
tel den *H. Apostel Paulus*, om dat hy de wereldt
verlaten heeft. Maer hy neemt het / *namelijck*
op

op het luy gaen, ledigh zijn, vagabonderen, overdaet doen op't pretext van niet te hebben, &c.

Dit sal ons noch klaerder segghen den H. Joannes Damascenus: De Massalianen, seydte hy/versaken alle handtwerck, als wescade onbetamelijk aen de Christenen: Sy brenghen in, eene onbeleeftheydt tot de bedelaers, want sy weygheren nootdrift aen de ghene, die den selven, in't openbaer soeken, maer meynen dat alles aen haer moet ghegheven worden, segghende, dat sy waerlijck arm van gheest zijn.

Daer is het vast. De Oudt vaders en berispen de Massalianen, noch om het enckel verlaten van hare goederen/maer om het verlaten der selver/om te vagabonderen: noch om het bedelen/maer om het bedelen niet uytfluyten van bedelaers die het van doen hadden; ende namentlijck/om dat sy leerden/ dat alle handtwerck onbetamelijk is aen de Christenen: waerom oock Epiphanius haer/namelijck in dit stuck wederseft/thoonnende niet verscheyden exempel / als banden H. Paulus, de Munnicken van Egypten/&c. dat dit niet onbetamelijk is/voeghende daer by/ dat dese tot het wercken niet bedwonghen en wierden/maer haer eyghen selven last hadden opgheleydt uyt overvloet vande deught, ende goeden wille, soo hy spreekt.

D. Cabeljau moet my hier licht gheben / hoe die al te mael past op onse Munnicken / want ick en sie hier niet meer ghelijckenisse / als russen een koep/ ende een endt-boghel. Behalven / soo wy hier nae sullen sien/ dat de Massalianen vande Oudvaders / om die reden niet en zijn als ketterse veroordeelt / maer alleen als ober groote sauten berispt / want 'ren is niet al ketterse / wat een ketter seght/oft doet/hy kan wel in een stuck kettersech zijn/inde reste niet. Ende soo ons D. Cabeljau, volghens het opschrift van sijn 39. Capittel in sijn Catholijcke Waerheyte moest oertruyghen van ketterijen / soo heeft hy hier wederom verre gheschoten boven den doel.

III. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D. Cabeljau, Pag. 563.

DE Massalianen leerden dat den Doop alleen dienstigh was om de ghepasseerde sonden wegh te nemen, ende niet de toekomende. De Papisten leeren mede dat den Doop een Sacrament is, alleen tot weghneminghe der voorleden sonden, maer dat in opsicht vande sonden, die nae den Doop ghedaen zijn, een ander Sacrament van nooden is, die de selve weghneme.

Catholijcke Antwoorde.

Wat het gheboelen is ghebreest vande Massalianen, aengaende den Doop / sullen ons de Oudbaders uytwijzen.

Naemlijck Theodoretus. Den Doop, seyd hy / en gheeft niet alleen verghiffenisse vande oude sonden, maer oock hope vande beloofde goederen, ende maeckt ons deelachtigh vande doot, ende verrijsenisse des Heeren, ende gheeft de mededeylinghe vande gave des H. Gheests, ende maeckt ons kinderen Godts, jae niet alleen kinderen, maer oock erfghenamen Godts, ende mede erfghenamen Christi: Want soo als de dwase Massalianen meynen, den doop en is niet alleen als een scheer-mes, weghnemende de voorgaende sonden: want dat doet hy uyt overvloet: andersins waer toe doopen wy de kinderen, die noch gheene sonde en hebben ghesmaeckt? Dit alleen en belooft het Sacrament niet, maer meerdere, ende volmaecktere dinghen: Want 'tis een voorpandt vande toekomende goederen, ende eene afbeeldinghe vande toekomende verrijsenisse, ende eene mededeylinghe van't lijden des Heeren, ende van sijne verrijsenisse, ende eenen mantel der saligheydt, ende een cleedt van blijdschap.

Siet

Siet ghy nu wel waer in de ketterijse bande Massalianen, aengaende den Doop/was bestaendee te weten hier in / dat den Doop gheene andere uytwerkinghe en hadde / als het weghnemen bande boozgaende sonden. Hier op rhoont Theodoretus, dat het veel meer heeft / ende wijs dit aen in't besonder. Wy houdent hier in met Theodoretus, en hebben al de selve leeringhe met hem/aengaende den Doop : en de wijle hy met dese sijne leere/die bande Massalianen wederleypde / soo is het soo verre van daer / dat wy aen haer sonden ghelijck zijn / dat wy samen met Theodoro de selve bestryden/ende versaken : want wy en segghen niet/dat den Doop alleen dienstigh is/am de ghepasseerde sonden wegh te nemen / maer oock om ons hope te gheven van de beloofde goederen, om ons deelachtigh te maken vande doot, ende verrijfeninge des Heeren, om ons mede te deelen de gaven des heylighen Gheests, &c. Soo dat d'een druppel waters / soo ghelijck niet en is aen d'ander/als onse leere diesaengaende ghelijck is/aen de leere van Theodoretus, Ergo gheen sijn ghelijck aen die bande Massalianen, de welke wy samen met Theodoro herwerpen.

Maer ghy seght dat wy leeren / datter een ander Sacrament van nooden is, in opsicht vande sonden, die nae den Doop ghedaen zijn, om de selve wegh te nemen.

'Tis waer. Maer wat wilt ghy hier mede segghen : dat wy hier in ghelijck zijn aen de Massalianen ? ick en kan by de Oudt vaders niet vinden/dat sy/om soo een Leere / dese sekte / sonden berdoemt hebben als ketterijch. Ter contrari n/ sy spreken eenpaerlyck vande Penitentie / als wesende de tweede plancke nae de schip brake, soo noemt-se Tertullianus *Lib. de Pœnit* Ambrosius *Lib. ad virg lapsam cap 8*. Pacianus *Epist. 1. ad Sympron*. Hieronymus in *cap. 3. Esaiæ*, en meer andere.

Wilt ghy segghen / dat den Doop oock de toekomende sonden moet weghnemen ? ick en kan soodantghe ongherynde leere by de Oudt vaders /

ders / namentlijk die dese ketterg hebben wederlept/bespeuren.

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Manichéen.

D. Cabeljau, Pag. 562.

DE Manichéen, segdt Augustinus *Epist.* 74. dat het houwelijk hare uytvercorene verboden, maer den volcke toelieten: Even ghelijck de Papisten, het houwelijk in hare gheestelijke als quaedt veroordeelen, ende in andere verdraghen.

Catholijcke Andwoorden.

Dit selbe stuck heb ick boven beantwoordt in de Aenmerckinge op de ketterije der Tacianen, ende de Encratiten.

Drage hier alleenlijck wederom / voor eerst, oft D. Cabeljau niet boozquaedt / ende ongehoorloft houdt / de ghemeynschap die een ghetrouwt man heeft met eene andere vrouwe / als sijne echtighe: bupen twijffel. Wat reden anders / als om dat hy sijn trouw niet en magh breken / de welcke hy aen sijn rechtge hupsvrouwe belooft heeft: oft indien D. Cabeljau sich beroept op het ghebodt Godts: 'Tis my eben deel / want d'een grijpt soo wel plaetse in onse Gheestelijke / als d'ander. Het eerste, om dat sy eben vast zijn dooz hare belofte van supberheyt aen Godt / als een ghetrouwt man aen sijn wijf. Het tweede, om datter wel updruckelijck staet *Numer.* 23. v. 21. Wanneer ghy den Heere uwen Godt, eene ghelofte sult ghelooft hebben, ghy en sult niet uytstellen die te betalen; want den Heere uwen Godt salse sekerlijck van u eyschen, ende de sonde soude in u zijn. Item *salmo* 76. v. 12. Doet beloften,

Vande Ketterije der Manichéen. 179
beloften, ende betaeltse den Heere uwen Godt. Ende
elberg meer.

Ten tweeden hzaegh' ick/oft de Manichéen om soos
danighe reden het houwelyck verboden aen ha-
re up berkozene / oft niet? Soo sae? Iest den
H. Augustinum *Lib. de Haresibus. Haresi 45.* daer sulc
ghy heel contrarie binden. So niet? soo zijn wy
gautschelyck verschillende vande Manichéen, de
wijle men (ghelyck wy upt Augustino datelijck
sullen behoonen) het eynde moet aensien / om
han eenigh werck te vonnissen/hoedanigh het y/
goedt/ oft quacdt.

II. AEN-MERCKINGHE.

Op de Ketterije der Manichéen.

D. Cabeljau, Pag. 562.

DE Manichéen hielden af in de bedieninge des Avont-
maels vanden Kelck des Sacraments, seggt Gelasius
de Consecrat. dist. 2. C. Comperimus; ende Leo *Serm. 4. de*
Quadragesima. De Papiſten willen mede dat het volck
vanden gheheylighden beker af-houden sal.

Catholijcke Andwoorde.

Wat Gelasius kelanght sijne woorden zijn desz:
Wy hebben bevonden dat sommighe, nuttende alleen de
portie van't lichaem, haer onthouden vanden kelck van't
H. Bloedt. De welcke buyten twijffel (want sy worden
verleydt, ick en weet niet uyt wat superstitie dat sy daer
toe verbonden zijn) moeten het heel Sacrament nemen,
oft daer van afgeweert worden, want het deylen van een
ende't selve myſterie, en can niet gheschieden sonder
grootſacrilegie. Wy seght datter sommighe / name-
lijck Manichéen, 'tſijnen tijde haer onthielden van
den kelck/maer wy voeght by/ dat sy dit deden
upt

upt *superstitie* : wat was dit booz *superstitie* : Augustinus sal dit beantwoorden/als hy seght van de Manichéén, dat sy den wijn hielden voor de galle des duyvels. Ten anderen / om dat sy gheloofden/ dat Christus gheen waerachtigh bloedt en hadde ghehad. Hierom en wilden sy den beker niet nemen. In dier voeghen dat Gelasius niet en verdoemt de ghene / die om wettighe oorzaken haer van den beker onthouden/ maer alleen die/ de welke dit deden upt soodanighe *superstitie* / als nu gheseyt is.

Wat nu den H.Leo aengaet/hy seyd/dat de Manichéén, op dat sy hare ketterije souden bedecken, ende schuylen onder de reste, ghelwoon waren te nutten het lichaem / met de Catholijcken / maer niet te drincken den beker. Indien nu te Roomen, dat is/ doe ter tijdt/ volghens bekentnisse van Partije, in de Rechtinnighe Kercke / het niet by en hadde ghestaen/ den beker te nemen/of niet/ hoe souden de Manichéén onder de Catholijcken hare ketterije kunnen bedecken hebben/ de welke noyt den beker en namen : Waerom oock den H.Leo niet en doet acht nemen op de ghene / die nu den beker namen/dan niet en namen/maer alleen op die/de welke den selben noyt en namen : Want dat was een tecken van de ketterije der Manichéén. Doch dese faute / oft dolinghe wegh ghenomen zijnde/ soo communiceerden de gheloovighe alle gaer ordinaerlijck onder eene ghedaente alleen / soo als Bellarminus seer wel bewijst de *Sacram. Enchar. lib. 4. c. 24.* upt de oude ghelwoonten der Rechtinnighe Kercke / namentlijck upt het bewaren des H.Sacraments onder de ghedaente van broodt, uyt de Huys. communic, &c.

Wel aen dan : Gelasius en veroordeelt niet de ghene/die om wettighe oorzake haer vanden beker onthouden/maer upt *superstitie* : 'tis oock de ghelwoonte gheweest inde Rechtinnighe Kercke/ den selben ordinaerlijck niet te nemen / oft stont by aen de gheloovighe den selben te nemen / oft niet

niet/anderfins en fouden de Manichéén, communicerende onder de Catholicken/sonder den bekr/niet konnen verhozghen ghebleben hebben. Hoe kan ons dan D. Cabeljau, diefaengaende / veroordeelen als kettere / de wijle wy noch hier in veroordeelt worden van Gelafius; ende op den anderen kant de gewoonte volghen vande oude Rechtfinnighe Kercke.

Indien hy my seght / dat Gelafius het booz een sacrilegie hout het Sacrament te deplen.

Ich antwoorde met Gratianus, dat hy alleenlijck spreekt vande Priesters die Sacrificie doen/aen de welcke wy mede segghen / niet gheoorloft te zijn/d'eene ghedaente te nemen / sonder d'andere: Leest het opschrift van dit Capittel in't gheestelijck Recht/welck aldus luyt: De Priester en moet het Licham Christi niet ontfanghen, sonder sijn Bloedt.

III. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Manichéén.

D. Cabeljau, Pag. 562.

DE Manichéén oordeelden, dat sy wel ghevast hadden, wanneer sy haer maer van vleesch t'eren afhielden, al schoon dat-se haer met goeden visch, ende andere leckernijen opvulden. Ende het was by haer een hoogh strafbare sonde, een kleyn beetie speck of vleesch, over sijn lippen te nemen, daer sy't niet en achten voor eenighe straffe weerdigh, sich met de beste vruchten des veldts, ende andere smakelijcke spijs dagelijcks te mesten. Augustinus Lib. 2. de moribus Manich. C. 13. Wie can loochenen dat het by de Papisten in de veertigh-daghsene vasten mede soo toegaet? &c.

Catholijcke Antwoorde.

Komt *Domine Cabeljan* tot *Augustinum*, op den welken ghy u beroepen hebt.

Ick bekenne dat *Augustinus* de *Manichéen* berispt over 'tghene ghy seght; maer ghy neemt het soo grof ten opsichte van onse *Ghemeynte* / dat selt my anders niet en kan inbeelden / alx dat ghy alleen d'abupsen van sommighe / ende niet de ghewonten van't meeste deel hebt willen beschrijven; zijn de abupsen van sommighe *flauwe* / ende *sinnelijcke Catholijcken* by u reden ghe-noegh / om onse *heele Gemeente* / in haer vasten / by de *Manichéen* te vergelijcken?

Och hoort *Augustinum*, op die selve plaetse die ghy citeert:

Ten eersten. Hy approbeert het berben van vleesch / ende wijn / Indien iemandt. seyd hy / die doet uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt te bedwingen ick probeere het.

Item: Ghy seght my, dat den Apostel seydt, goet te wesen geen vleesch te eten, noch wijn te drincken, als offer iemandt van ons ware, die dit loochende, goet te zijn.

Dese woorden legghen soo claer alx sy konnen. *Augustinus* probeert het berben van vleesch / ende wijn / en goet het selve door goet. Vraaghe ghy my / hoe hy van dit in de *Manichéen* berispt? hoort hem hoort spraken, tot dese ketteren:

Ick vraaghe u. seyd hy / tot wateynde ghy lieden u onthout van vleesch, ende wijn? Indien het eynde loflijck is, dan zijn oock onse wercken eenighen lof weerdich: Maer indien het eynde quaet is, niemant en can loochenen, oft het werck is verachtelijck.

Siet hier / *Augustinus* en berispt de actie van vleesch berben in haer selven niet / maer wilt die aghemeten hebben upt het eynde / tot het welck selve ghedaen word / om te sien of het quaet / oft

oft goetd is / waerom hy oock boozstelt het eynde / welck de Manichéén in haer vleesch ende wijn derben / booz hadden / te weten / dat sy haer onthielden van vleesch / om dat sy meynden / dat het selve banden dupbel ghemaect was / ende van wijn / om dat sy haer inbeelden / dat het was de galle van den Prince der dupsteruissen / ende soo sy daer beneffens leerden / dat dese schepselen ghemenghelt waren met de goddelijcke substantie / soo onthielden sy haer van de selve / om op den eenen kant / niet onnuttelijck de goddelijcke substantie verlozen te werpen / ende op den anderen kant / om haer booz het innemen van soo quade ende dupbelsche schepselen (soo sy die noemden) niet t'ontreynghen. Op dit eynde alleen / soo claer blijktt upt de boozgaende woorden Augustini. dalt syne berispinghe / ende gheensing op de actie van het derben des vleeschs / ende wijns / de welcke hy approbeert / ende booz goetd houdt / wannert sy upt een goetd eynde gheschiedt.

In het eynde dat wy booz hebben / in't derben van vleesch / weet D. Cabeljau wel / dat het gantsche lijck verschilt van dat vande Manichéén. want wy en hebben gheen ander / als 'tghene Augustinus selve hier aenprijs / namelijk de liefde vande Matigheydt, ende bedwangh vande dertelheydt. Verbolgheng soo verre is't van daer / dat wy sonden ghelijck zijn aen de Manichéén. dat wy in teghendeel overeen-komen met de leerlinghe Augustini.

Doch indsen het D. Cabeljau niet en neemt op de actie selve met het eynde / soo moet hy't dan nemen / op het opvullen met leckernijen, ende op de sonde van een heetje vleesch te eten; hier sal hy wederom blantz schenen loopen: want

Booz soo veel belanght het opvullen met leckernijen, veel visch, ende andere goede spijzen, soo dat den buyck ghespannen staet, ghelijck D. Cabeljau spreekt van de Catholijcken: gheschieden hier in eenighe abynsen / sy en zijn gheensing te prijsen. Maer daerom en moet onse heele Ghemeynte niet ver-

gheleken worden by de Manichéen, veel mīn als
ketterſch verdoemt worden: want 'tis ſeker dat
menſche dupſent byzome wereldtſche menſchen/
ende alle de heiligeuſen in dit ſtuck niet plichtigh
en zijn. *W*at hier wederom de woorden Auguſti-
ni *ib. 20. contra Faufi. cap. 21.* Wat anders, ſepdt hy/ is de
discipline der Chriſtenen, ende wat anders de overdaet
van wijn-ſuypers, ende de dwalinghe van ſwacke.

*W*at raekt het eten van een beetje vleech: *I*ck
bzaghe van D. Cabeljau, met Auguſtino hoven; tot
wat eynde / oft om wat oorſake wy ſulckx der-
ben/ oft laten? want ypt het eynde / ſoo als Augu-
ſtinus oock ſeght / moet men ſien hoedanigh het
werck is/ goet/ oft quaedt: *D*e Manichéen deden
dit / om dat ſy meynen / dat het vleech banden
omhel ghemaect was/ maer nochtanſ ghemen-
ghelt niet de goddelijcke ſubſtantie/ het eerſte ſou-
de haer ontreynigh hebben / het tweede ſoude
haer plichtigh ghemaect hebben van de godde-
lijcke ſubſtantie onnuttelijck verquilt te hebben.
*D*it alleen herſpjt Auguſtinus inde Manichéen, als
ſuperſtitie / ende rene dupbelſche leere. *H*ebben
wy opt ſoodanigh eynde booz ghehad? noyt.
*W*at dan? *I*ghene den *H.* Apoſtel Paulus ſeght *ad*
Hebr. 12. 17. Zijt uwe Overſten, oft Voorgangheren, oft
(ſoo of Dordrechtſchen Bijbel dit verclaert *Num. 36.*)
uwe Heiders ghehoorſaem, ende zijt-ſe onderdanigh.
*H*ebben wy niet ſoo groote / ſae meerder reden/
om onſe gheestelijcke Herders / ende Overſten
(volghenſ dit ghebodt Pauli) onderdanigh te zijn
in't berben van ſekere ſpijen / als eerthids ghe-
hadt hebben de kinderē van Jonadab haer vader/
den welcken aen haer geboden hadde/ dat ſy noyt
gheenē wijn en ſouden drincken / ſoo als den
H. Propheet Jeremias verhaelt *Cap. 35.* ende ſoo
haer wijn was boozgheſtelt/ en hebben ſelfs oock
niet een druppelken willen ſmaken / oft ober ha-
re lippen laten komen/ ſegghende alleen: Jonadab
onſen vader heeft ons gheboden, dat wy gheenē wijn
en ſouden drincken inder eeuwigheydt, waer ober ſy
op

op het het hoogste dan Godt zijn ghepzen ghe-
weest. hebben wy segghe ick/ gheen meer er re-
den/om te segghen in't derben van sekere spijzen/
jae oock van een beeste: onse gheestelijcke Over-
sten hebben ons dat ghehouden / aenghesten dat
den H. Paulus ons wel expresselijck belast / dat
wy onse gheestelijcke Oversten / oft Herders sou-
den ghehoorsamen, ende onderdanigh zijn? Jae Eph 5.6.
Wilt wy / dat men aen de werelddische Heeren sal on-
derdanigh zijn ghelick als Christo selve. Hoe veel te
meer aen onse gheestelijcke Oversten als wy ons
tedt ghebeiden? Dit is onse reden/die is heel ver-
schillende hande Manichéen. Soo zijn wy dan in
dit werck / volghens de fondamenten van Augu-
stinus, gantschelijck oock van haer verschillende.

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Ketterije der Elcezaiten.

D. Cabeljan, pag. 564.

DE Elcezaiten baden in een onbekende tale seydt Epi-
phanus *Haresi* 19. De Papisten bidden ghemeyn-
lijck in soo een tale, die noch het volck, noch een goede
deel van hare Priestertjes verstaen connen.

Catholijcke andtwoorde.

In der waerheydt/dit en is de pijn niet weert
te beantwoorden. Laet ons Epiphanius selve hier
op laten antwoorden: Elxai. seydt hy/ bedrieght het
volck, in sijn boeck dat hy ghemaect heeft, met seer ydele
woorden, als hy soo spreekt: Dat niemant de verclarin-
ghe en soecke: Maer dat hy dit alleen uytspoke in sijn
ghebedt. *Dat passere de verwerpinghe van mijne Vaders ver-
breydt, van hare verdoemenisse, ende van hare betredinghe, ende*

¶ 5

van

van hare betredinghe, ende van haren arbeydt, door de vertredinghe in de verdoemenisse door mijne Vaders, uyt de verwerpinghe, die voorby ghegaen is in't Apostolaelschap der volmaecktheidt.

Voor eerst dan/seght Epiphanius, dat dit seer ydele woorden zijn, 'tis soo/want/ ghelijck blyckt/ sp en hebben noch sin / noch beteckentis; dat my D. Cabeljau nu een soodanigh ghebedt aentwijse onder ons.

Ten tweeden, segdt Epiphanius, dat dit ghebedt nerghe toe diende/als om 'tvolck te bedrieghen, ende verblinden. Hoe sal my D. Cabeljau kunnen goet doen/ dat onse ghebeden/die in't latijn ghebaen worden / strecken tot bedroghe vande Ghemeynte?

Ten derden, seght Epiphanius, dat Elxai begheerde/ dat niemant de verclaringhe van dese boorzegde woorden soud' soecken: Wanneer hebben wy sedt sulcks opt begheert? ter contrarsten / onse heele Misse/soo groot als sy is/is noch onlanghs overgheset in onse tale / ende uptghegheben in druck/door eenen sekeren Hollandschen Priester/ op dat de ghehele Ghemeynte/de selve soud' moghen lesen/ende kunnen verstaen.

Ten derden, 'tis een scheldinghe/te segghen/dat onse Priesters het meeste deel haer latijn/ oft hare ghebeden/die sy spreken/niet en verstaen.

Wat ghelijckenisse dan / tusschen ons/en de Elcezaiten? doch laet ons boozder gaen / op dat wy onsen tijdt/ met soodanighe beuselinghen/niet en verliesen.

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Eutychianen.

D. Cabeljau, pag. 563.

DE *Eutychianen* wierden gheoordeelt het Lichaem Christi de nature van een waerachtigh lichaem af te nemen, om dat sy hem toedichten een lichaem sonder figure, metinghe, ende omschrijvinghe, ende om dat sy sustineeren moeten, dat het lichaem hristi, op de selve tijt, was inden hemel, ende op de aerde, 'twelck *Vigilius* refuteerde *Lib 4. contra Eutychen*. De Papisten gaen den selven gangh, sy besluyten het Licham Christi onder de acciden-ten van het broodt, maer *sine modo quantitativo*, ghelijckse spreken, &c.

Catholijcke Antwoorde.

Ick en kan niet bedencken *D. Cabeljau*, hoe *DE* hier heeft durven *Vigilius* nemen tot u boozdeel. Seght my ter goeder trouwe / hebt ghy desen *Vigilius* ghelesen / oft niet? soo niet: 'tis u te ver-geue. Soo ja: soo hebt ghy dan claer konnen sien booz d'oogh / dat hy niet anders en probeert / *Libro 4.* als dat Christus meer heeft als eene nature / 'twelck *Eutyches* loochende / segghende / dat hy bestondt in eene nature alleen: Waer op *Vigilius* seyd: Siet ghy wel wat het voor een sacrilegie is, te segghen, dat Christus maer eene nature alleen heeft? Dit en raecht immers ons niet.

En dan / *Vigilius* gaet boozder thoonen / dat de leeringhe van *Eutyches* niet bestaen kan: Want / seyd hy / indien Christus maer eene nature heeft / soo moet dan sijn lichaem wesen / al waer de goddelijckheyt is / dat is / over al / dit en kan niet gheschie-

gheschieden / Ergo Christus heeft meer als eene nature.

Dat dit niet gheschieden en kan/te weten / dat het lichaem Christi soo verre / ende wijt uytghebreedt zy/als de goddelijckheyt selve/bewijst hy boozdery in deser boeghen :

De selve nature en can niet ontfanghen teghenstrijden de dinghen : 'Tis heel verscheyden, seyd hy/ende gantschelijck onghelijck, omgeschreven te worden met plaetse,ende over al te zijn : is dan de goddelijckheydt over al, soo en is het lichaem dan niet over al,waer uyt blijkt dat Christus meer heeft als eene nature, ende dat hy over al is nae de nature van sijne goddelijckheydt,ende dat hy met plaetse begrepen wordt,nae de nature van sijne menschelijckheydt. Tot noch toe Vigilus.

Wat siet ghy hier tot u boozdeel om ons te vergelijcken by de Eutychianen?

Ghy seght/dat dese ketteren moesten sustineren dat het lichaem Christi op de selve tijdt was in den hemel, ende op der aerden, 'Tis waer. Maer ghy en zijt niet machtygh my te bewijzen / dat Vigilus dit in haer heeft berispt. Wat dan? sijne woorden zijn claer; te weten/ hy berispt in haer ten eersten, dat sy leerden dat Christus maer eene nature en heeft/ten tweeden, het ghene hier noodtsakelijck moet uytvolghen / dat het lichaem Christi, soo wijdt/ende breedt soude moeten uytghebreedt wesen/als de goddelijckheyt selve / oft dat het soude moeten wesen over al / soo als de goddelijckheyt is / maer de goddelijckheyt is over al uytghebreedt op eene oneyndelijcke maniere/Ergo 't lichaem Christi soude oock noodtsakelijck moeten oneyndelijck zijn/dit strijdt teghen de nature van een lichaem/soo en kan het dan niet bestaen / dat het lichaem Christi over al zy / daer de goddelijckheyt is/vervolghens heeft Christus meer als eene nature.

Dit is den heelen/ende rechtighen discours van Vigilus Ghy en loochent niet dat het lichaem Christi kan wesen op vele plaeten,maer over al,dat doen wy

wy mede: hy en loochent niet dat het wesen kan
samen inden hemel / en samen op der aerden/
maer hy loochent / dat het wesen kan oneyn-
delijck/ende op eene oneyndelijke wijsse/alwaer
de goddelijckheyt is; dat doen wy mede: Wat
doet dit dan al ter sake / om ons te vergelijcken
hy de Eutychianen? hebben wy opt gheleert / dat
Christi lichaem ober al is/daer de goddelijckheyt
is / oversulck dat het eene sekere oneyndelijck-
heyt heeft? oft om dat wy segghen/dat het is op
vele plaetsen / volghet hier uyt dat het ober al is?
thoont wy eens dit ghevolgh: oft om dat wy lee-
ren/dat het op duyfende plaetsen is / volghet hier
uyt / dat het oneyndelijck is / oft dat het op eene
oneyndelijke wijsse daer teghenwoordigh is? hoe
sult ghy wy dit ghevolgh konnen bewijfen? Zijt
ghy dit niet machtigh te doen/ soo en zijt ghy dan
niet machtigh te rhoonen/dat hier de minste over-
een-komste is/tusschen ons/ende de Eutychianen.

Maer ghy seght: Vigilus seyd/ dat het een ey-
ghendom is van een lichaem/omgheschreven te zijn
met plaetse. 'Tis waer / doch in dien sin / op den
welcken hy de Eutychianen bestrijdt/ namentlijck/
dat hy dese omschrijvinghe, stelt teghen de oneyn-
delijckheyt, als twee dinghen/die teghen malckan-
deren strijden in de selve nature / 'twelck claer
blijckt uyt dese sijne woorden: De selve nature, en
kan in haer selven niet ontfanghen teghenstrijdende din-
ghen, dat is/soo hy dareljck sijn selven verclart/
sy en kan niet samen oneyndelijck zijn/ende samen
omgheschreven, oft bepaelt met sekere plaetse. Dat seg-
ghen wy mede met Vigilus, want al hoe wel wy
segghen/dat Christi lichaem / in't Sacrament te-
ghenwoordigh is sine modo quantitativo. Ghy weet
wel D. Cabeljan, dat wy hier dooz niet en verstaen/
dat het daer teghenwoordigh is op eene oneyn-
delijcke maniere / maer dat het daer is / ghelijck
onse siele is in ons lichaem/dat is/heel in't geheel,
ende heel in eick deelken, in dier voeghen/ dat/ ghe-
lijck als ons lichaem gedeelt wort/ de siele noch
tang

tang in haer gheheel blijft / alsoo oock / al-hoe-
wel de toevallen des broodts worden ghedept/
het lichaem Christi blijft in sijn gheheel: Wat doet
dit wederom om ons te vergelijcken by de Eu-
tychianen, upt welker leeringhe / dat Christus maer
eene nature hadde / noodzakelijck moest volghen
(soo Vigilus seer wel bewijst) dat sijn lichaem
was over al / ende soo wijt uptghefprept als de
goddelijckheyt selve / dien volghens op eene seker-
re maniere onepndelijck: Mer sulcks en kan be-
stoten wor- en upt onse leeringhe / hier vozen ghe-
stelt / soo heeft dan D. Cabeljau groot onghelijck/
als by ons dies-aengaende vergelijckt by de Eu-
tychianen.

II. AENMERCKINGHE

Op de Ketterije der Eutychianen.

D. Cabeljau, Pag. 564.

DE Eutychianen schenen oock t'inclineren tot de
transsubstantiatie in het Sacrament der Eucharistie,
tewelk Theodoretus in haer wederleyde *Dialogo 2.* De
Papisten houden mede de Transsubstantiatie.

Catholijcke Antwoorde.

DE Cabeljau doet seer wel / dat hy niet ront upt
seggt / dat dese ketterg / de Transsubstantia-
tie / in der daet voorszonden / maer dat sy dit al-
leen schenen te doen / want soo is het bedroggh een
wepnigh bewimpelt.

Mer teghenstaende segge / datter oock gheenen
schijn en is / dat de Eutychianen inclineerden tot de
Transsubstantiatie.

Theodoretus, die van D. Cabeljau, tot bevestighe
van

Vande Ketterije der Euty chianen. 191
van sijn segghen / hier wordt gheciteert / sal de
sake uyt-wysen / ende het bedrog van D. Cabeljau
ontdecken.

Desen Oudt-vader heeft een disput met een
ketter / by maniere van eene Dialogue, oft Samen-
sprake.

De questie was / oft het lichaem Christi veran-
dert was in de goddelijcke nature / hier op / nae
bele disputen / haeght Theodoretus, oft de Rechtsin-
nighe, soo hy hem noemt /

Seght my dan; wat zijn de verborghen teecken en, de
welcke vande Priesters gheoffert worden? waer van zijn
sy teecken en?

Den Ketter antwoordt: Van het Lichaem, ende Bloed
Christi.

Theodoretus: Zijn sy teecken en van't waerachtigh lic-
haem, oft niet waerachtigh?

Den Ketter: Van't waerachtigh lichaem.

Theodoretus: Seer wel. want het beeldt moet sijn voor-
beeldt hebben, want oock de schilders volghen de natu-
re nae, ende schilderen beelden van dinghen die men siet.

Den Ketter: 'Tis waer.

Theodoretus: Indien dan de goddelijcke Mysterien het
waerachtigh lichaem verbeelden, soo is dan het lichaem
des Heeren, oock nu een lichaem, niet verandert in de na-
ture der goddelijckheydt, maer vervolt met de goddelijc-
ke heerlijkheydt.

Den Ketter: Ghy hebt wel te propoofte inghebracht
den discours vande goddelijcke Mysterien: Want hier
uyt sal ick bethoonen, dat het lichaem Christi verandert
wordt in eene andere nature. Antwoordt dan op mijne
vragen.

Theodoretus: Ick sal antwoorden.

De Ketter: Hoe noemt ghy de gave, de welcke gheof-
fert wordt, voor de aenroepinghe des Priesters?

Theodoretus: Men moet het niet opentlijck segghen:
want 'tis waerschiynelijck datter eenighe teghenwoordigh
zijn, die de Mysterien noch niet en hebben ontfanghen.

Den Ketter: Dat men antwoorde met duystere woor-
den.

Theodo-

Theodoretus: Ick noeme die gave, spijs van sulck een saet.

Den Ketter: Hoe noemen wy het ander teecken?

Theodoretus: Dit is oock eenen ghemeynen naem, be- teekenende de ghedaente des bekers.

Den Ketter: Maer hoe noemt ghy dit, nae de heyligh- makinghe?

Theodoretus: Het lichaem Christi, ende het bloedt Christi.

Den Ketter: Gheloofst ghy, dat ghy het lichaem, ende bloedt Christi ontfanght?

Theodoretus: Jae, ick gheloovet.

Den Ketter: Ghelijck dan de teecken van't lichaem, ende bloedt des Heeren, andere zijn voor de aenroepinghe des Priesters, maer nae de aenroepinghe worden ver- andert, ende andere worden. Alsoo het lichaem des Hee- ren, is nae sijn hemelvaert verandert in de goddelijcke substantie.

Theodoretus: Ghy zijt ghevanghen met 't net dat ghy selve ghemaect hebt: Want de verborghen teecken en wijcken van hare nature niet nae de heylighmakinghe: want sy blijven in de figure, ende forme vande selve sub- stantie, ende connen ghesien ende gheraect worden: Maer sy worden verstaen, te zijn het ghene dat sy ghe- maect zijn, ende sy worden aenbeden, ende sy worden gheloofst als wesende de selve sake, die men haer gheloofst te wesen. Vergelijckt nu het beelt met het voorbeeldt, ende ghy sult de gheli ckenisse sien: want de figure moet aen de waerheydt ghelijck zijn. Want dat lichaem heeft de vorige forme, ende omschrijvinghe, onde om met een woordt te segghen, de substantie des lichaems: maer het is onsterffelijck, ende onbederffelijck gheworden nae de verrijfenisse. Ende heeft sijne sit-plaetse ghekreghen ter rechter handt, ende word van alle schepfelen aenghebe- den, om dat het ghenoeemt word het lichaem van de na- ture des Heeren.

Den Ketter: Maer het verborghen teecken, verandert de vorighe benaminghe, want het wordt niet meer ghe- noemt, 'tghene het te voren ghenoeemt wierdt, maer het wordt 't lichaem ghenoeemt, soo moet men dan oock
de

de waerheydt Godt, ende niet het lichaem noemen.
Theodoretus: 'Tschijnt dat ghy onwetende zijt: want
'ten wordt niet alleen het lichaem ghenoeemt, maer oock
het broodt des levens: Soo heeft het de Heere selve ghe-
noemt: Ende het lichaem selve, noemen wy een godde-
lijk lichaem, ende levendigh-makende, ende het lichaem
des Heeren, leerende, dat het niet 't lichaem is van een
ghemeyn man, maer van onsen Heere Jesus Christus, die
Godt en mensch is.

Desen discours hebbe ick wat verre / ende
hoogh willen ophalen /

Ten eersten, om dat het aen de Ghemeynte soud'
blijcken / dat men ten tijde *Theodoreti*, dat is over
ontrent verthien hondert jaren / wist te spreken
van Priesters, ende van Offerhande te doen,

Ten tweeden, datter wat wonderg moest schup-
pen in't Sacrament / aenghesien dat *Theodoretus*
het mysterie niet en wilde recht upt segghen /
maer met dupstere woorden / oft ghelijckenissen /
het selve niet willende verklaren door de ghene
die oft hepbensch waren / oft noch de beghenisse
niet en hadden ghedaen van't gheloobe. Want in
dien men doe ter tijdt / aengaende dese materie
ghelooft hadde / soo als Partije nu ghelooft, te we-
ten / dat in het Nachtmael niet anders en is als
broodt / ende wijn / het welcke teekenen sijn van't
lichaem ende bloede Christi, waer van wy door het
gheloobe deelachtigh werden: wat oorsaeck of
wat reden om niet recht / en claer upt te spreken?
Theodoretus noemt het hier spijse / ende dranch / ende
teekenen / wat isser dan dat hy verhoit hont / oft
niet claer upt spreekt? hy seght nochtans / dat hy
sulcks doet / soo moest hy dan gheloooven datter
wat meer aen bast was / dan Partije nu leert.

Ten derden, hebbe ick dit ghedaen / om hoorde
oogh te bechoonen dat *Theodoretus* de transsubstan-
tiatie niet en bestrijdt / maer heel eer / dat hy de sel-
ve bevesticht.

Laet ons dit sien upt sijne eyghen woorden:

Ten eersten: Hy bekennt / dat hy ontfaenghet het Lic-
haem, ende Bloede Christi,

¶

Ten

Ten tweeden, hy seght / dat de teekenen blijven in de figure, ende forme vande vorighe substantie: Niet dat sy blijven in hare bozighe substantie / ghelijck sommighe dat hebben qualijck obergheset upt het Griecx/maer soo als ick ghesepdt hebbe/ ende de Griecische wijze van spreken mede brenghet: *Μὴν γὰρ ἔτι τῆς ἡρώδης ἰστίας καὶ τὸ χιμῶν, καὶ τὸ ἔδου* dat is/ sy blijven in de figure, ende forme vande vorighe substantie. Dat dit soo moet obergheset worden/ bewijse ick upt andere Griecische Schrijvers/ die de selve wijze van spreken ghebruyckt hebben/ ende by de Grieken doorgaens ghebruyckt woordt/sae upt Theodoretus selve/hier/ ende op andere plaetsen.

Plutarchus dan in *Themistocle*, sprekende van het hooft van Gorgon, 'twelck afgheruckt was van het beeldt vande goddinne Pallas, seyd: *ἀπὸ τῆς Θέας τῆς ἀχαιῶν*, dat is/ soo de woorden legghen: Het beeldt is afgheruckt van't hooft. Doch soo ghy de griecische maniere van spreken wilt aensien/ het moet wesen / dat het hooft is afgheruckt van het beeldt.

Desghelijck Theodoretus *Lib. 2. Gracar affo. 10m*. Seght / dat Plato, en de ghene die naer hem zijn ghekomen/hare schriften hebben ghetrocken upt de Theologie van goddelijcke mannen. Hoe seyt hy dit in't Griecx: *Ἐκ τῶν Θεῶν ἀνδρῶν τῆς θεολογίας*, dat is/soo de woorden legghen / upt de goddelijcke mannen vande Theologie, 'twelck Theodoretus niet en wilt segghen/maer contrarie.

Doch wat willen wy verre loopen / wy hebben een clare exempel by de handt in dese boozgaende samen-sprake selve/daer Theodoretus seyt: *Σῶμα τὸ κυρίου τῆς φύσεως*, dat is/ soo de woorden legghen: Het lichaem des Heeren vande nature; het welck Theodoretus niet en wil segghen/maer het lichaem vande nature des Heeren.

Alsoo ist hier mede;indien ghy de woorden Theodoreti opneemt in t'Griecx / soo sy leggen / soo schijnt hy te segghen/dat het broodt/ ende wijn/ blijven

blijben in haere eerste substantie/ forme / ende figure / maer indien ghy dit stelt op den toetsteen van de maniere van spreken der Grieken/ soo seght Theodoretus, dat het broodt/ ende wijn/ blijven in de forme / ende figure van de eerste substantie/ ofte vande substantie/die sy te vozen ghehadt hebben/in dier voeghen/dat hy niet en seght dat de vorige substantie des broodts/ ende des wijns blijft/ maer alleen de forme, ende figure daer van/waerom hy oock daetelick daer hy voeght/ dat sy konnen ghesien, ende gheraecht werden, passende het sien op de forme, ende het raecken, op de figure: Ende soo het ghewis is / volghens de Reghels vande Philosophie/ dat de substantie niet en kan ghesien, ende gheraecht werden in haer selven/maer alleen door hare toe-balligheden / soo blijkt het dan/dat Theodoretus hier alleen spreekt vande toe-balligheden / dat is / de forme ende figure, de welke overblijben / ende niet vande substantie/selve. Dit bevestighe ick noch voorder upt sijne volghende woorden.

Hy seyd dan ten derden : De teeken en die vooz de aenroepinghe waren / worden verstaen, nae de aenroepinghe te sijn, het ghene dat sy ghemaectt zijn. Noerteert / Theodoretus en seght niet : Sy worden/ ghesien / of ghetast / of ghesmaectt / tghene sy ghemaectt/maer sy worden verstaen, dat is/ gheloofst/ te zijn, het ghene sy ghemaectt zijn; want t'lichaem Christi en wort noch ghesien/nich gheboelt/nich gesmaectt/maer verstaen of geloofst. Seght hy/wat zijn sy ghemaectt? broodt/en wijn : dat waren sy te vozen. Wat dan? dat sy ghenoeint worden/ het lichaem/ ende bloedt Christi? Theodoretus en seght niet dat sy verstaen worden te zijn/ het ghene sy ghenoeint werden/ maer t'ghene sy ghemaectt zijn : Wat sijne ghemaectt? hoorst toe:

Ten vierden seght Theodoretus, dat de teeken en nae de aenroepinghe gheloofst worden, als wesende de saecken, die men haer gheloofst te wesen. Hoe sult ghy dit verstaen? wat gheloofde Theodoretus aengaende

de saecken selbe : dat hebt ghy hoven ghehoort / te weten / dat hy ontfinc het lichaem Christi , ende het bloedt Christi : Ergo als hy seght / dat sy verstaen worden te zijn / het ghene dat sy ghemaect sijn / soo moet hier upt volghen / dat hy seght / dat / sy ghemaect sijn het lichaem / ende bloedt Christi ; niet soo ghenoeint worden / maer ghemaect sijn.

Ten vijfden seght Theodoretus , dat de teecken en nae de aenroepinghe / werden aenghebeden : Soude Partije, hare teecken en in t' Nachtmael wel durben aenbidden : soo sae : waerom en doen sy t' van niet : soo neen : soo moet dan Theodoretus wat meer in dese teecken en ghesien hebben als Partije. Wat is dit gheweest : het broodt ende wijn in haer selben : die en moghen gheensins aenbeden werden. Wat dan : het broodt ende wijn / vooz soo beel als sy teecken en sijn van t' lichaem / ende bloedt Christi : Partije, en sal my niet toestemmen / dat het broodt / ende wijn / oock mer dit opsicht / moghen aenbeden werden : Wat heeft men dan in de tijden Theodoreti, aenghebeden in t' H. Sacrament : het lichaem Christi , dat hoven in den hemel is : dat en seght Theodoretus niet / maer hy seyt dat / t' sijnen tijde / de teecken en selbe wierden aenghebeden : dit en kost niet anders gheschieden / als om dat sy teecken en waren van t' lichaem / ende bloedt Christi, 't ghene in den hemel is / ofte t' ghene daer onder selbe / wesentlijk / ende in substantie reghenwoozdigh was : Het eerste en acht Partije niet ghenoeghsaem om de teecken en selbe t' aenbidden : Ergo soo moet het nootsakelijck op aen komen op tweede : soo heeft dan Theodoretus niet alleen gheleert dat het lichaem / ende bloedt Christi wesentlijk reghenwoozdigh waren in t' H. Sacrament / maer oock datter van het broodt / ende wijn / nae de consecratie niet anders overghebleven was als de forme, ende figure, dat is / de torballigheden vande vorighe substantie : Ergo Theodoretus heeft / met ons / ghesustineert de Tran substantie.

Wat

Wat wille ick hier boozders op discoueren
 wy hebben de ronde bekentnisse dies-aengaende
 vande Chronijck-schrijvers van Maegdenburgh
Centuria 5. Cap. 4. daer sy eerst bekenen/dat Chry-
 sostomus de transubstantiatie schijnt te bevestighen:
Daer naer: Het selve seggen sy / schijnt te ghevoelen
Theodoretus, met dese woorden: De teecken van't lic-
 haem, ende bloedt des Heeren sijn andere voor de aen-
 roepinghe des Priesters, maer nae de aenroepinghe zijn sy
 verandert, ende andere.

Wederom *Cap. 10.* *Theodoretus*, segghen sy/
 schrijft perijckelouselijck van't Nachtmael, namelijk dat
 de teecken van't lichaem, ende bloedt des Heeren, nae
 de aenroepinghe des Priesters verandert zijn, en eene an-
 dere sake.

Derre van daer dan / dat *Theodoretus*, de Euty-
 chianen ober de leeringhe vande transubstantiatie
 soude berispt hebben/ dat hy in teghendeel / soo
 blijkt upt sijne boozgaende woorden / ende de
 boozsejde openbare bekentnisse vande Chro-
 nijck-schrijvers van Maegden-burgh, de leere van
 de transubstantiatie heeft ghesustineert/ ende be-
 vestight teghen de Eutychianen, de welcke meyn-
 den/ dat/ghelijck het broodt / ende wijn in het H.
 Sacrament nae de consecratie blijvende / maer
 een natuere en hadden/ nochtan genoeint wier-
 den het lichaem/ ende bloedt Christi, al hoe wel sy
 het lichaem/ ende bloedt Christi inder daet niet en
 waren. Alsoo oock Christus maer een nature had-
 de/ al hoe wel hy gheseydt wierdt een lichaem te
 hebben / t'welck inder daet gheen lichaem en
 was / maer alleen soo ghenoeint wiert. Dat
 blijkt soo klaer als den middagh upt dese hare
 woorden: Het verborghen teecken verandert sijn vori-
 ghe benaminghe, want t'en wort niet meenghenoeint,
 t'ghene het te voren ghenoeint wiert, maer t'wort het
 lichaem ghenoeint: Soo moet men dan de Waerheydt,
 Godt, ende niet het lichaem noemen.

Hier upt blijkt dat dese ketterg gheen ander
 veranderinghe en bekenden in't H. Sacrament/

als van benaminghe/ dat is/ soo onse Partije oock mede leert/ dat t'ghene door de consecratie wiert hoocht/en wijn ghenoeit/ nae de consecratie den naem kreeg van't lichaem / ende bloedt. Soo dat dese ketterij niet met ons / maer veel eer met Partije in dit stuck over-een-quamen. Wie sal hier nu D. Cabeljau kunnen ontschuldighen ofte van eenen groten mislaghe / ofte van eenen openbare ontrouwighede?

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterij der Ethnophrones.

D. Cabeljau, Pag. 565.

Ethnophrones wierden se ghenoeit, ende van *Damasce-nus* onder het ghetal der ketteren gherekent in *Catal. Hares.* die Christenen zijnde, de Heydensche manieren nae volghden. De Papisten meriteren desen naem in meest al hare ceremonien: Want op den klaren middagh ontsaken sy in hare Kercken wasser keerssen, en lampen, nae de wijze der Heydenen, t'welck *Lactantius* uytlicht *lib. 6. Cap. 2.* vraghende: of men wel mach dencken, dat zy by hare sinnen zijn, die den antheur, ende ghever des lichts, het licht van keerssen, ende was voor een gave offeren? daer van daen hebben sy haer Wij-water, haer rasel daghen, haer Processien, haer Vaghevyer, en menichte van andere dinghen, Siet *Gerjon, Baronius &c.*

Catholijcke andt woorde.

De ceremonien der Heydenen zijn tweederley gheweest. De eerste Soorte, die upter nature noch goet/noch quaet sijn/ ghelijck als is / het ontsaken vā een keersse/ &c. De tweede Soorte. Die upter nature quaet sijn: Als sijn toover-konsten/waersegghen door het toedoen des dubbels &c.

De

De queſte nu iſ hier of Damascenus deſe ſecte be-
riſpt / om dat ſy eenighe Heydenſche ceremonien
aen namen / die in haer eyghen ſelven noch goet /
noch quaet zyn / ofte wel ſoodanighe / die ofte
uyter nature quaet zyn / ofte tot het ſelbe eynde
gheſchieden / met het welck de Heydenen / die ſelve
hebben ghepleeght :

Laet ons hoorzen wat Damascenus hier van
ſeght. De Ethnophrones ſeyt hy / approberen de Pla-
neet-daghen, de Fortune, den bedwinghenden Noot, ofte
Fatum, alle Astrologie, alle giſſinghen, waerſegghinghen
ende beſpieden van t'inghewant der beesten, ſuyveringen,
verſoeninghen, lotten, het inſien van wonderlijke teec-
kenen, rooverijen, ende meer fabels van ſulcken ſlach. Sy
approberen ſommighe Feest-daghen der Heydenſche
Griecken, ſy obſerveren, ende bemercken maenden, en ja-
ren, en tijden.

Iſt anders niet als dit? dat iſ immerſ weder-
om een ſlecht beſchreedt: want Damascenus, berispt
hier deſe Secte alleen ober eenighe inſettinghen
der Heydenen / ofte die uytter nature quaet zyn /
ofte die van deſe Secte tot het ſelbe eynde wier-
den ghepleeght / tot het welck de Heydenen de
ſelve hadden ghebzupcht: van den eerſten ſlagh /
ſijn / Tooverijen, voorſegghinghen uyt de planeten raec-
kende het ghene den menſch moet overkomen, het be-
ſpien van beesten, &c. van den tweeden ſlagh zyn /
Feest daghen der Heydenen, maenden, jaren &c. dit al-
temael tot noch toe raecht ons niet meer / als den
hemel de aerde raecht.

Maer D. Cabeljau beghint wederom / nae ghe-
woonte den verdoepden Philoſooph te ſpelen /
ende ſijn redeninghe te maerken van een beſon-
der tot een alghemeen propositie / en wilt hebben
dat Damascenus alle de ceremonien / die den Hey-
denen ghebzupcht hebben / ſoude berispt hebben /
daer hy nochtans niet anders en berispt als deſe
hoorzaende in't beſonder / de welcke ofte uyt hare
nature / ende in haer eyghen ſelven quaet / ofte
goddeloos zyn / ter oorſake van het quaet eynde

de tot het welck sy ghedaen wserden. Mercht nu eens de lofheyt van D. Cabeliau: hy wilt bewyzen/ dat wy in meest alle onse ceremonien (soo hy spreckt) over-een-komen met de heydenen/ en daerom ghelyck souden zyn/ aen dese ghemelde ketters:

Daer en tusschen/ hy stelt ons ptecs vier ceremonien vooz/ de welcke/ eben vande Joden/ als sy noch oprechte gheloobighe waren/ zyn ghepleeght gheweest/ als van ons.

Want voor eerst, dat de Joden hebben lichten/ ende lampen ontficken/ oock hy klaren daghe in haren Tempel/ en Tabernakel naemelyck vooz de Aekte des Heeren / blyckt uyt *Exodi 27. 20.* Daer Godt seght tot Moyses: Ghy sult den kinderen Israels ghebieden, datse u brenghen reyne olie van olyven, op datmen gheduerighlyck de lampen ontficke.

Item. *Numeror 8. 2.* Spreeckt tot Aaron, ende seght tot hem; als ghy de lampen aensteken sult, recht teghen over den kandelaer sullen de seven lampen lichten.

Item. *2 Paralip. 4. 20.* Oock maeckte Salomon de kandelaren met hare lampen van ghesloten goud, om die nae de wijse aen te steken voor de Aenspraek-plaetse.

Item *I. Machab. 4. 50.* Sy roockten op den Altaer, ende ontfaken de lampen op den kandelaer, ende sy gaven licht in den tempel.

Item *Levitic 6. 13* Het vier sal gheduerighlyck op den Altaer brandende ghehouden worden, ten sal niet uytgebluscht worden.

Ten tweeden, dat de oprechte gheloobighe Joden / hebben haer Wy-water / ofte gheseghent water ghehad / blyckt uyt *Numeror. Cap. 8. v. 6. 7.* Neemt de Leviten uyt het midden der kinderen Israels, ende reynichtse: Ende alius sult ghy hen doen om te reynighen: Sprenght op hun water der ontfondinghe. Dat is (soo den Dordrechtschen Bijbel seght *Num. 7.*) water om van sonden te reynighen.

Item *Numeror, 19. 20.* Wie het water der suyveringhe aenraeckt, die sal onreyn zyn tot den avont. Het water der suyveringe en is op hem niet gesprenght, hy is onreyn &c.

Ten

Ten derden. **De Joden hebben hare omme-gan-
ghen / ofte Proceffien ghehad.** *Blijckt int 16^{de}
Cap. 6 ende 2. Samuel. Cap. 6. ende Nehemia cap. 12.
Etc.*

**T'ghene D. Cabeljau boorders praet van Rasel-
daghen.** die tale en verstaet ick niet / en weet niet
wat hy niet dit woort wilt beteecken: wat het
Vaghevyer besaught / dat en hoort tot de Ceremo-
nien niet: die van dit stuck wil onderricht zyn / die
lese mijn Tractaet, t'welck ick dies-aende gemaect
hebbe.

Wel aen dan / t'is seker (ende D. Cabeljau en
kan't niet loochenen sonder de Schrifture te ber-
loochenen) dat de Joden hare lichten / ende lam-
pen hebben ghehad inden Tempel / dat sy haer
gheseghent ofte supberende water hebben ghe-
had: dat sy hare omme-ganghen / ende Proceffien
hebben ghehad: waerom en seght van D. Cabeljau
niet seker (de wijle hy dese ceremonien in't beson-
der wilde boozstellen) dat wy de selbe niet van de
Hepdenen hebben afgeleent / maer van de oprech-
te gheloofighe Joden.

**Indien hy my seght / dat het eben onghehuyt
is van de Joden / die af te leenen / als van de
Hepdenen;** dat en is hier de questie niet / want
D. Cabeljau moet ons vergheleken by de Ethno-
phrones die als ketteren veroordeelt zyn / soo hy
segt / om dat sy de Hepdensche Ceremonien
pleegden: ende nu hebbe ick ghetwoont / dat de
Ceremonien die ons D. Cabeljau opleghet als Hep-
densche / oock by de Joden syn ghebruyckt ghe-
weest / volghens kan ick wettelijck staende hou-
den: dat wy de selbe niet en hebben van de Hepde-
nen / maer van de Joden / ende oerfulcks dat
wy dies-aengaende niet en konnen ghelijck zyn
aen die / de welcke de Hepdensche insettinghen
volghden.

**Indien hy my seyd dat die ceremonien / een
heel ander dinghen was by de Joden / als by
ons:** Ick vraghe waerom: hy sal my antwoor-

den/ ten eersten om dat sy van Godt selve geboden waren/ ten tweeden om dat sy tot een ander eynde ghebruyckt wierden.

Seer wel: Soo en isser dan gheene questie of dese actien in haer selven quaet zijn: maer de questie is/ of sy by ons quaet zijn/ ende berispe-lijck/ om dat sy ons van Godt niet gheboden en zijn/ ende om dat sy tot een ander eynde gheschieden/ als dat bande Joden was.

Wel aen: Ick vraeghe of Godt jer kan ghebie- den/ t'ghene upter nature quaet is/ als sijn roo- berijen/ ghissingen upt de Planeten/ als of wy daer upt kosten verskert sijn van het toekomen- de/ &c. Als seker dat Godt soodanighe dinghen niet en kan/ noch en magh ghebie- den/ want dat strijdt reghelrecht teghen sijne goetheydt/ ende goddelijcke boozsichtigheyt. Volghet dan dat het ontsien van lichten/ en lampen/ het ghebruyck van't supberende water/ ende de ommevhanghen enckelijck in haer selven niet quaet en zijn/ ghemerckt dat Godt de selve aen de Joden ghe- boden heeft.

Vraeghe voorders: of dese dinghen in haer ey- ghen selven goet waren eerse Godt gheboden hadde/ ofte niet: soo ja: soo is het dan in sijn ey- ghen selven goet/ lichten t'ontsien/ gheseghent water te ghebruycken/ ommevgaen in processien/ hoe kan het dan by ons quaet zijn: soo niet: soo zijn dan dese boozse actien in haer selven noch goet/ noch quaet/ maer onbescheyden/ ofte indif- ferent: Sy en zijn niet quaet in haer selven/ an- dersins Godt en soude niet moghen ghebie- den/ sy en zijn oock niet goet in haer selven/ andersins/ soo diekwils als semant een keerse sou ontsien/ ofte sich wasschen met water/ dat soude in sijn eyghen selven een goet werck zijn/ t'welck ongherijmt is/ ende stridende teghen het gheboelen van alle ghelcerde. Soo moet het dan ten lesten op aenkomen (soo wy boven in andere materie upt Augustino ghesien hebben) op't eynde of

ofte ooghtmerck tot het welcke dese dinghen ghe-
daen worden / om te sien of sy goet / ofte quaet
zijn.

Laet ons nu nemen (de wijle het D. Cabeljan soo
wilt hebben) dat wy dese ceremonien vande
heydenen afghcleent hebben: Ick segghe dat sy
by de heydenen quaet waren / om dat sy tot een
quaet eynde ghepleeght wierden/maer dat sy by
ons goet zijn / om dat sy tot een goet eynde ghe-
bruyckt werden.

Ick neme tot ghetupghenisse van dit/ eerst, den
H. Augustinum, *Boven*, die het derben van bleesch
ende wijn / in de Manicheen berispt / alleen om dat
sy dit deden tot een quaet eynde: Het selbe werck
nochtan booz lof-waerdigh hout inden het ghe-
daen werde tot een goet eynde.

Ten tweeden, den H. Hieronymus teghen *Vigilan-
tium*, die nameijck het ontfteken van keerssen/
daer wy hier van handelen/ by de heydenen booz
quaet hout / om dat het booz de afgoden ghe-
schiedde: Maer by de Christenen booz goet / om
dat het ghedaen wiert booz de Martelaers:
Daer hebt ghy het ontfteken van keerssen/quaet,
ende goet: quaet, als het tot een quaet eynde ghe-
daen wert: goet, als het met een goet eynde ghe-
schiedt.

Van't selbe gheboelen met dese twee treffelijc-
ke Oudt-vaders Augustino, ende Hieronymo, sijn
Ioannes Gerson, ende de Cardinael Baronius op die
selve plaetsen/ die ghy citeert.

De eerste seyd: De Kercke heeft vele ghewoonten
der Heydenen verandert, de selve niet gantschelijk wegh-
nemende, maer de meyningen der gheloovighe, on-
trent foodanighe ghewoonten, stierende tot een goet
EYNDE.

Item op't leste van sijn Capittel: Soo ghebeurt
het dat de meyninghe recht ghemaect wesende, vele din-
ghen godtsdienstig zijn, die anders superstie souden
wesen.

Hooft nu Baronium: T'schijnt daer nae, seyd hy/
me.

met voor-raedt inghebracht te wesen, dat, 'tghene diensten waren van heydensche superstitionen, de selve door den waren Godts dienst gheheylight wesende, souden besteedt worden tot dienst vande ware Religie.

Dit alles slypte ick wederom met de klare woorden van Augustinus Lib. 20. contra Faust Manich. cap. 23. Faustus seght, seydt hy/ dat wy niets verandert hebben vande ghewoonten der Heydenen; hy en weet niet wat hy seydt: al-hoe wel het ghebruyck van sommige dinghen, in ons schijnt ghelijck te zyn met de Heydenen, ghelijck als van eten, drincken, kleederen, huysen, &c. nochtans anders ghebruyckt hy die dinghen, die haerder ghebruyck stiert tot een ander eynde: want ghelijck ghy-lieden dit al te mael stiert tot een ander eynde, te weten, van u l dwalinghe, ende ydelheydt: Alsoo wy mede, ende in dese, ende in andere dinghen, (die wy nemen) en leven niet ghelijck als de Heydenen, om dat wy dienier en stieren tot 't selve eynde, maer tot het eynde van 't wettelijck, ende goddelijck gheboort, dat is, de liefde voortkomende uyt een suver herte, &c.

Wat ghelijckenisse nu tusschen ons / ende de Ethnophrones? De Heydensche ghewoonten / die dese secte bejelt / waren soodanigh / soo wy boven ghesien hebben / dat sy dooz gheen goet eynde, oft meynunghe / en kosten goetd ghemaectt worden / want sy waren upter nature / ende uyt haer selben quaedt: Ghelijckertwijls dan / dat den haer teghen Godt / lasteringhen teghen Godt / ongheloobigheyt / leughentale / ende meer dierghelijckhe / om dat sy upter nature quaedt zyn / noyt en konnen gaedt ghemaectt worden / oock niet dooz dupsent goede meynunghen / alsoo oock niet de insettinghen / oft ceremonien / die de Ethnophrones pleegghden. Maer de ceremonien / die wy / volgens het segghen van D. Cabeljau, souden afghelent hebben vande Heydenen / als ontsien van lichten by klaren daghe / gaen in processien / &c. en zyn in haer eyghen selven noch goetd / noch quaetd / maer onbescheyden tot het een oft het ander / nae abbenant dat de meynunghe / oft het eynde

eynde is van de ghene die-se plegghen / al hoe-wel sy dan by de Heydenen (soo Hieronymus , Gerson, ende Baronius wel bemercken) quaedt zijn ghe- weest / om dat sy tot een quaet EYNDE gheschied- den / te weten / ter eeren bande duyvels ende af- goden / sy zijn nochtans by ons goet / om dat sy tot een goet EYNDE ghedaen worden / te weten / ter eeren Godts.

D. Cabeljau sal mischien segghen / dit pteret kosten de Ethnophrones oock voorwenden.

Ich hebbe nu ghehoort dat neen / want oft sy duyfentmael hadden gheseydt : Wy doen't ter eeren Godts : Ten kost niet ghelden / om dat de Heydensche ceremonien / oft insettinghen / die sy ghebruycken / soodantgh waren / dat sy oock door duyfent goede meyninghen / niet en kosten goet ghemaect worden / naedien sy nyter na- turen quaedt waren.

Oft indien my D. Cabeljau seght / dat onse mede tot gheen goet eynde en gheschieden. By en kan my niet loochenen / oft sy worden by ons tot gheen ander eynde ghedaen als ter eeren Godts: want of by mischien seyde / sy gheschieden ter eeren van eenen Wroodt-Godt / versterde Hepli- ghen / oft Reliquien / oft dierghelycke lasteringhe: 't blyft eben wel dat onse meyninghe goet is / want of Patrie , by exempel / ghelooft / dat het maer eenen Wroodt Godt en is / &c. haer gheloo- be en kan eben wel niet beletten / dat onse me- yninghe goet zy / dewyle wy vastelijck gheloo- ven / dat het gheenen Wroodt-Godt en is / &c. en- alsoo blijven onse ceremonien / die wy souden af- gheleent hebben vande Heydenen / goet / ende lof-weerdigh.

Hier mede balt samen in duyghen / het gherup- ghemisse van Lactantius , 'twelck D. Cabeljau heeft inghebracht tot sijn boordeel / om te verhoonen / dat het superstitiens / ende quaet is / lichen ende wasse keerffen t'ontsteken by claren daghe: d'ey- ghen woorden vanden voornemenden Lactantius sullen

sullen sijn bezogh in 't licht brengen. Soa spreekt hy:

De Heydenen slachten vette offerhanden voor Godt, als oft hy hongherigh ware: Sy schencken hem wijn, als oft hy dorstigh ware: sy onsteken hem lichten, als oft hy in't duyster ware. Indien sy de sonne willen aenschouwen, sy sullen sien, dat Godt hare lichten niet van doen heeft, die soo een schoon, ende claerblinckende licht heeft ghegheven, tot het ghebruyck van den mensche. Is hy dan wel voor wijs te houden, die den Auth:ur, ende ghever des lichts, het licht van wasse keerffen offert tot ghifte?

Wat apparentie is hier / om ons niet dit ghetuyghenisse/aengaende 't onsteken van onse lichten/te bestrijden? Seght Lactantius niet opentlijck/ dat de Heydenen lichten onstaken voor Godt/ om dat sy meynen/ dat hy in't duyster sat? seght hy niet claer/ dat sy dit deden / meynende dat Godt lichten van doen hadde om te sien: dienvolghens dat sy lichten onstaken tot dien eynde/om dat sy Godt souden verlichten / sijne duysterissen / oft blindhepdt verduyden: dat is 't ghene Lactantius in haer berispt / niet het enckel onsteken van keerffen/(oft andersins soude hy de oprechte ghe-loobighe Joden mede moeten hebben berispen) maer hare meyninghe / met de welcke sy de selve lichten onstaken. Moet en hebben wy soo een ongherinde / ende onnatuerlijke meyninghe ghehad? Ergo het onsteken van onse keerffen/ en wordt gheenins van Lactantius berispt; ende D.Cabeljau blijft obertuyghet van bezogh/om dat hy de woorden van Lactantius soo jammerlyck heeft verhoert/ende gheraepzacht.

- AEN-

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Judaizanten.

D, Cabeljau pag. 565.

Het is Judaizeren in het oordeel van't selde alghe-
meyn Concilie van Constantinopelen *Canone 82.*
Christum uyt te beelden door een lam, ende het wordt de
Christenen verboden, soodanighe Joodsche figuren, ende
schaduwten onder haer te behouden. Nochtans wat isser
kostlijcker teghenwoordigh in't Pausdom, dan een waf-
se Lamtje, een *Agnus Dei*, insonderheydt, 'twelck de Paus
gheseghent heeft?

Catholijcke Andwoorde.

Soo wanneer D. Cabeljau dit booznoemde Con-
cillie van Constantinopelen, teghen ons wilde in-
brengghen/soo behoorde hy te vozen ondersocht te
hebben / oft dat booznoemde Concillie oock van
onse Booz-onders booz goet / ende wettigh is
ghehouden gheweest; want indien het sooda-
nigh niet en is / soo en kan't ons in't minste niet
derren / naedien het gheene auctoriteyt en heeft.

Laet ons dan hooren booz hoedanigh dit Con-
cillie/ op die tijden selve dat het ghehouden is ghe-
weest/ende naderhandt/is herkent gheweest.

Ten eersten, den *Cerw. Beda De sex aetatibus*, die ont-
rent die tijden gheleest heeft / ghetuyghet / dat-
men boozgaens dat selve Concillie den naem gaf
van Synodus erratica, dat is/ het dolende, oft dwalende
Concillie.

Ten tweeden, ghetuyghet Anastasius Bibliothecarius,
dat den Kaysar Justinianus door de Byzeken op-
ghemaect wesende / de Canones van dit Concillie/
ghe-

ghesonden heeft tot den Paus Sergius, op dat hy de selve soude approberen: Maer dat desen Paus heeft gheseyt: Dat hy liever soud' sterven, als die nieuwe dwalinghen toe stemmen, waer op hy oock de selve verwoorpen heeft.

Ten derden, ghetuyghe Paulus Diaconus *Lib. 6. de gestis Longobardorum cap. 11.* ende den *Cerw. Beda in Insuliano*. Dat den selven Kysser tot den selven Paus synen ghesandt met name Zacharias ghesonden heeft / op dat hy den Paus soude brengen nae Constantinopelen, om hem te dwinghen tot de approbatie van't boozsepede Concilie: Doch is desen aenslagh door den besonderen bystandt Gods belet gheweest.

Ten vierden, ghetuyghe den boozmoedigen Anastasius, dat de Grieken niet gherust wesende / de approbatie van't selve Concilie / door't toedoen vanden gemelden Kysser / hebben willen uppersen by de Pausen / Joannes VII. ende Constantinus, maer te vergheefs.

Ten vijften, seght den selven Auctor / dat niet alleen de Roomsche Kercke dit Concilie verwoorpen heeft: maer oock de booznaemste Grieken selve; als namelijck de dzy Patriarchen vande oudste Stoelen van't Oosten / van Alexandrien, Antiochien, ende Jerusalem, de welke de decreten van dit Concilie noyt en hebben willen aenbeelden.

Ick behinde wel dat de Pausen Gregorius II. ende Hadrianus, een van dese Canones, namelijck die hier van D. Cabeljau wort geciteert / tot haer boozdeel genomen hebben / om te betweten de beelden Christi, van welcken in dien boozsepeden Canon gheseyt wordt / dat sy onder een ander ghedaente / namelijck van een mensch wel moghen ghemaeckt worden: maer sy hebben dit ghedaen teghen de Griekische beeldt-stoemers / om haer te dooden met haer eyghen sweert / soo als ick oock menighmael in myne schriften / tot mijn boozdeel neeme de eyghen bemerkinghen vanden

Dor.

Dordrechtschen Bijbel. Soo heeft mede ghebaen den Apostel Paulus, wanneer hy de Heydenen met de ghetuyghenissen van hare eyghen Schryvers bescreven heeft. Dat noemt-men in de scholen: Argumentum ad hominem.

Hiermede dan balt gantschelijck in duyghen/ de ghelijckenisse die D Cabeljau stelt tusschen ons ende de Judaizanten, ghemerckt dat sy alleen ghebouwt wordt op een fondament/ 'twelck niet alleen vande Roomsche / maer oock vande Grieken selve / wordt om verre ghestooten/ ende verworpen.

Eyndelijck / wat de ketterij der Pelagianen belanght / daer van D Cabeljau ghewach maect pag. 566. Van dese is nu onlanghs / den tijdt van meer als sesstien jaren / soo veel ghedisputeert/ ende gheschreven gheweest / dat het verlozen arbeydt soude wesen/het selve hier wederom te herhalen / 'twelck niet gheschieden en kan / sonder een groot boeck / deshalven sende ick D Cabeljau tot de schryften van Petavius, Anatus, Martinon, Des Champs, ende andere.

Hier mede suprende de ketterijen / de welke ons D Cabeljau versierdelijck/ ende bedrieghelijck heeft te laste gheleydt.

Hier ben ick ten lesten ghekomen / Domine Cabeljau, tot het eynde van alle de duygheden/ met de welke ghy ten onrechte / de R. Roomsche Kercke hebt willen bekladden / ende besmeuren. Ick hebbe dit in't langh/ ende breedt willen uythoeren/ ende D E. niet een woordken schuldigh blijven / op dat de heele werelt soud' moghen sien voor de oogh / het groot onghelijck dat ghy hebt: Andersins ick kost met dyp woorden alle uwe beschuldighen om verre stooten/ segghende alleen / soo als D E. doet in sijn Catholijcke Waerheydt pag. 557. Ick en kan niet merken dat de Oudt-baders / die ghy tot u voordeel ghenomen hebt / alle de voorgaende secten / in die

Ⓞ

stukken/

stukken/ die ghy ons opleghe / veroordeelt hebben als ketters/ sy verhalen alleen historischer wyse wat sy leerden / sonder veel oordeels daer van te gheven.

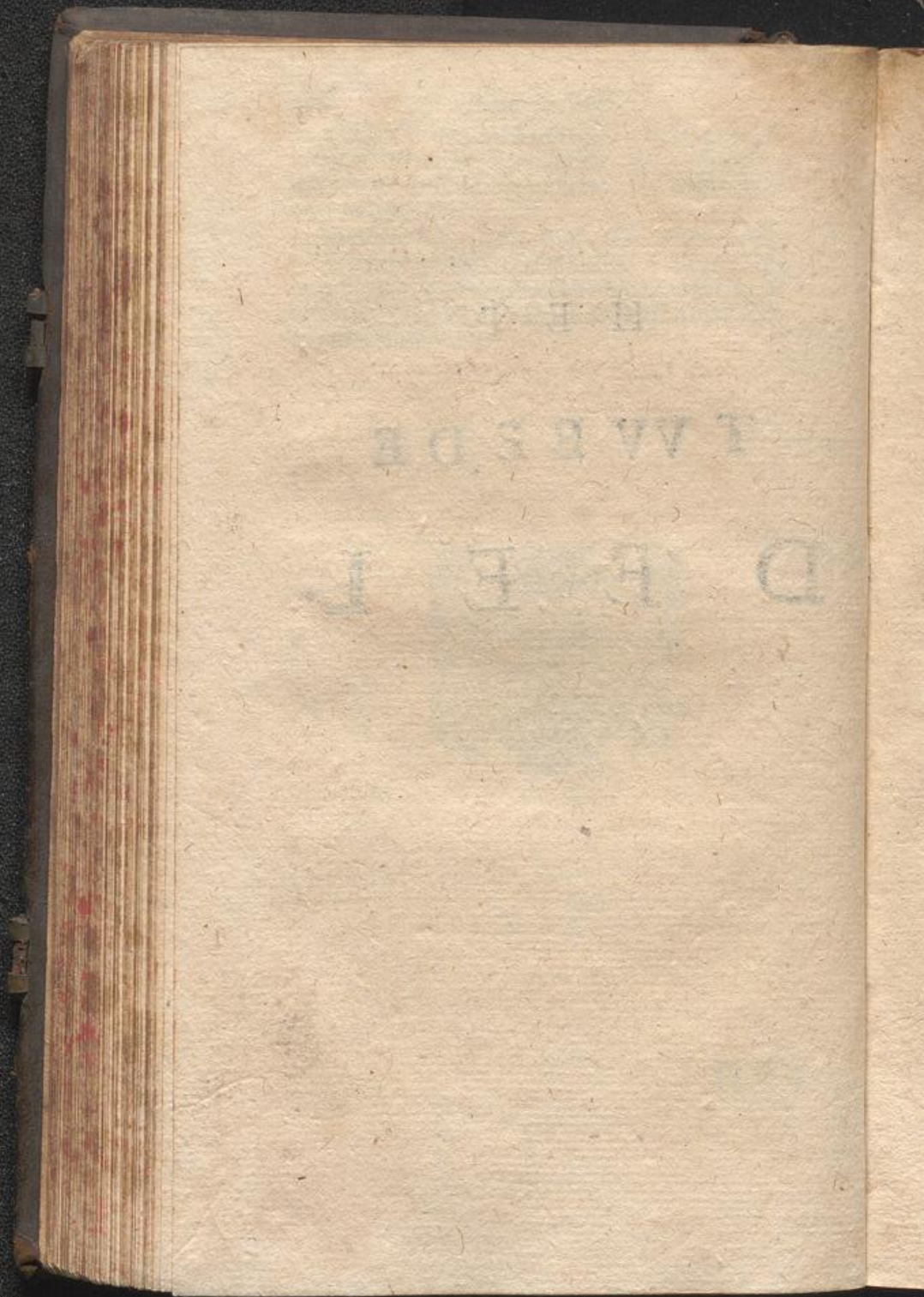
Souden hier mede niet alle uwe betwysen r'ssens in d'uyghen gheballen hebben? Doch de wyle ich soodanighe een andtwoord in D. E. hoor ongherijmt houde/soo en kost ick de selve in my niet pzoberen.

HET

H E T
T V V E E D E
D E E L.

HET II. DEEL.

Raeckende eenighe Superstitien.

I. AEN-MERCKINGHE

Op den brief vanden *H. Hieronymus*
teghen *Vigilantium*:

Aengaende het ontfteken van keerffen
by claren daghe, namentlijk voor de
Reliquien der Martelaren.

Ik en kan my niet ghenoech ver-
wonderen/hoe D. Cabeljau seght/dat
ick in mijn *Staelje* het soo grof make
met schelden, en lasteren, dat ick my-sel-
ve daer over schame.

D. Cabeljau, indien't hem bestest hadde / soude
my moeten die scheldinghen / ende lasteringhen
in't besonder aen-wyssen hebben. Want indien hy
dit booz scheldinghe neemt/ dat ick segghe: 'Tis
valsche, oft 'tis teghen de vvaerheyde; soo thoont hy
dat hy noyt gheweest is in publycke disputen der
scholen/ daer oock de beste vztenden / malckande-
ren soo aenspreken disputerens-ghewijse/sonder
dat opt verstandigh man/ dit opneemt als schel-
dinghe/oft lasteringe. Wijsse is gheweest D. Joa-
nes Schuler, Predicant tot Breda, de welcke sooda-
nighe manieren van spreken (soo als hy my
schryft in eenen bryef / ghedateert den 29. Augusti)
laet doorgaen, als ghebruyckelijck in disputatien: Waer
in hy byten twijffel thoont / ende sijn verstandt/
ende sijne oprechtighejdt.

Ick bekenne dat ick ghesepdt hebbe / dat ick de palen van mijne ghevoonlijke sachtmoedigheydt vvas een vveynigh te buyten ghegaen, doch niet ter oorsake van eenighe scheldinghen/oft lasteringhen/maer alleen ter oorsake van eenighe heftigher maniere van spreken/de welcke (soo D. Cabeljau kan wesen) wel kan ghebruyscht worden / sonder scheldinghen/oft lasteringhen. Immers D. Cabeljau, ende de gheheele Gheueynste van Hollandt, magh by alle mijne schriften lesen/ die ick tot noch toe hebbe laten in druck gaen; ende versikere haer/ dat sy niet eene enckele scheldinghe / oft lasteringhe sal binden.

Laet ons komen tot de sake selve: om oordentlijck hoort te gaen/soo moeten wy eerst de questie stellen in haren staet.

Voor eerst dan / is de questie / of men ten tijde Hieronymi, hoor de Reliquien der Martelaren/ heeft wasse keerffen ontfleken by claren daghe.

Ten tweede is de questie/oft Hieronymus dit ontfleken van wasse keerffen/ heeft ghehouden als een hartigheyt/oft wel/ ghesepdt / dat het selve moest aenbeert worden / om dat het ghedaen wierdt hoor de Martelaren.

Ick heb in mijn Staetje ghehoont/ dat Hieronymus het eerste heeft toeghestemt / het tweede hoor goet ghehouden.

D. Cabeljau in het Tweede Deel van sijn Memory-boeck, in't Aenhanghsel handen sevenden Artijckel, soochent het alle beyde. Laet ons hooren op wat fondament.

Voor eerst, seght D. Cabeljau pag. 600. dat Hieronymus seyd: Wy en ontfleken gheen wasse keerffen by het claer licht, ghelijck als ghy te vergheefs lastert. Maer op dat wy niet dese verquickinge de duyternissen des nachts, moghen temperen; ende op dat wy by het licht souden moghen waken, om niet als blinde met u te slapen inde duyternisse.

Ick neme dese woorden van Hieronymus seer gheerne aen: maer niet de glosse / die D. Cabeljau daer

daer op maect / ende is dese : Hier hebt ghy voor
eerst eene ronde bekenenisse van *Hieronymus*, dat het
gheen ghebruyck en was in de kercke, by den claren da-
ghe wasse keerffen t'ontsteken, maer alleen by nacht, ende
met dat ooghemerck, om de donckerheyde des nachts te
vermindere, ende om by het licht te bequamer te kon-
nen waecken.

D. Cabeljau neemt het namelijk op dese woor-
den : Wy en ontsteken gheen wasse keerffen by claren
daghe. Daer-en-tusschen 'moet aenkomen op de
volghende woorden : Ghelijck als ghy te vergheefs
lastert. Hier moet het gheliden ; want dese leste
woorden thoonen / dat *Hieronymus* niet en wilde
loochen absoluut het ghebruyck van wasse
keerffen by claren daghe / maer alleen de manie-
re op de welcke *Vigilantius* sich inbeelde / dat
het ghepleeght wierdt : waer't saken dat *Hierony-
mus* hadde gheseydt : Wy en ontsteken gheen wasse
keerffen by claren daghe, sonder meer / dan was de
sake clare : Maer als hy daer by boeght : Ghe-
lijck als ghy lastert ; soo heeft hy ons materie ghe-
geven om t'ondersoecken waerin dat dese laste-
ringhe van *Vigilantius* bestondt ; oft in het optij-
ghen van een ghebruyck 'welck metter daer niet
en was / oft wel in de maniere / die hy verkeerde-
lijck op nam : laet ons sien.

Sonder hier eenighe glossen te maecten / laet
ons en dese woorden van *Hieronymus*, ende de
voorgaende/ende de volgende van synen discourg
enckelijck optueghen / ende by malckanderen
knoopen : op dat alle ghesondt verstandt magh
sien / dat *Hieronymus* de daet selve / van't ontsteken
van wasse keerffen by claren daghe / niet en loo-
chent : Maer alleenlijck teghenstrijdt de reden/
om de welcke *Vigilantius* lasterde / dat de keerffen
ontsteken werden.

Doort eerst de opwoydinghe van *Vigilantius*,
daer nae de antwoorde van *Hieronymus*.

Vigilantius seyde : Wy sien dat bykans de ghewoon-
ten der Heydenen, onder pretext van gods. diensigheyde

in de kercken zijn ghevoert, de wijle men by claren daghe menichte van keerffen ontfteekt? over al waer een een weynigh stof, ende affchen in een casken, ende kostelijck kleedt vvordt bewaert.

Is dit waer? oft dit waer was? oft niet. Was het waer? soo was het dan de ghewoonte / ten tijde Hieronymi, van de rechtsinnighe kercke menichte van keerffen t'ontfeken by claren daghe, ende dat booz de Reliquien der Martelaren / want Vigilantius boeghter by / dat men dit sagh gheschieden / waer eenigh stof / oft affchen der Martelaren bewaert wierdt. Was het niet waer? hoe en heeft dan Hieronymus sich niet euckelijck beroepen op de heele ghemeynte / om Vigilantium t'overrupghen van valschejdt / en niet anders ghesepdt / als nwe valschejdt blijkt booz d'oogh / dat wy sulcks niet en doen? wat dwaeshejdt met redenen / en argumenten te gaen wederlegghen / een sake die al de werelbt kost sien booz de oogh / dat sy valsch was / indien men in die tijden gheen wasse keerffen en ontsack booz de Reliquien? wat noodt de opwozpinghe te beantwoorden / soo als Hieronymus doet? segghende hier teghen:

Iek en ontkenne niet, dat vvy allegaer, die in *Christum* ghelooven van de dvalinghe der Afgoderije ghecomen zijn: v vant vvy en vvorden gheene Christenen gheboren, maer herboren, om dat vvy eertijds de Afgoden hebben ghedient, mogen vvy Godt nu niet met gelijcke eere sien achtervolght vvorden, met de vvclcke de Afgoden zijn ghe-eert ghevveest? het ontfeken van keerffen by de Heydenen gheschiedde voor de Afgoden, daerom moet het vervloecht vvorden; het ontfeken van keerffen by de Christenen, gheschiedt voor de Martelaren; en daerom moet het aenghenomen vvorden.

Is dit niet met klare woorden toestemmen / de daet selve / van't ontfeken der keerffen by claren daghe / ende dat booz de Reliquien der Martelaren? Wat is dit dan ghesepdt? Het ontfeken der keerffen gheschiedt? is dat niet te segghen / dat men keerffen ontsack? Het gheschiedt voor de Martelaren,

telaren, is dat niet toegestemt / dat-men keerffen ontstach booz de Reliquien? Het gheschiedt by de Christenen. Hieronymus en seght niet by sommighe/maer hy spreekt in't ghemeyn / is dat niet bekennen dat het een ghemeyn ghebruyck was? derhalven seyd hy / al-hoe wel het een' heyden-sche ghewoonte is / te weren / by claren daghe lieghen t'ontsteken; het en is daerom niet te verworpen by de Christenen / is dit niet opentlijck segghen en bekennen/ dat-men 't synen tijde / dooz een ghemeyn ghebruyck vande Christenen / wasse keerffen ontstach by claren daghe booz de Reliquien der Martelaren?

Doorders: hoe seght hy daer naer aen *Vigilantius*: Gaet vry in de Kercke der martelaren, ghy en sult daer niet verbrandt werden, door de wasse keerffen der Martelaren, die u niet en behaghen, maer door onzichtbare vlammen.

Item Ep. 1. *advers. Vigilant.* Sijn dan de wasse keerffen, die voor de graven der Martelaren worden ontsteken, teekenen van afgoderije? is dit niet opentlijck bekennen de ghewoonte van wasse keerffen t'ontsteken? ende segghen dat het gheene afgoderije en is/ soo nochtang onse Partije met *Vigilantius* wilt hebben?

W'hebben dan de ronde bekentenisse Hieronymi op d'z verseynde plaetsen/ aengaende de daet selbe; laet ons nu sien / wat de maniere beslanght.

De tweede opwoydinghe van *Vigilantius* was/ aengaende het ontdecken van keerffen / dat de Christenen dit deden/ om de Martelaren licht te gheben / oft om de selbe te verlichten: Want hy seyd spots ghewijse: Een schoon eere gheven soodanighe menschen aen de aldersalighste Martelaren, als sy meynen, dat de selve door slechte keerskens connen verlicht worden, de welcke het lam, dat in't midden des throons is, met den vollen luyster sijnder Majesteit verlicht,

Hier op seght Hieronymus, Dat lastert ghy *Vigilantius*:

want wy en ontfleken de keerffen by claren daghe niet, soo als ghy seght, te weten/om die te verlichten/ oft licht te gheben. Hier moet het op aen komen/op die woorden: GHELYCK GHY LASTERT.

Wat seght Hieronymus? loochent hy het ontfleken van keerffen by claren daghe vooz de Kelliquien der Martelaren? hoe seght hy dan opentlyck / dat het selbe by de Christenen moet aenghenomen worden? hoe seght hy teghen Vigilantius: Gaet inde kercken: De keerffen die daer branden / ende u niet en behaghen / en sullen u gheen leed doen: wederom / De keerffen die vooz de graben der Martelaren worden ontfleken/en sijn gheen afgoderije. Hoe verstaet ghy die woorden? heeft dan Hieronymus in den selven bytels/ende in wepninghe linnen/sich soo vergheuen/dat hy sijn eyghen selben heeft teghensproken? wederom; hoe heeft hy de opwoytinghe Vigilantij wederleydt; ende niet enkelijck gheseydt: 'Els valsche; de heele gheemeente / ende alle de kercken ghetuyghen contrarie?

Wat heeft dan Hieronymus in Vigilantio berispt/ ende vooz lasteringhe ghehouden? de sacche is/uyt sijn eyghen woorden / soo klaer als den middag.

Vooreerst, heeft hy Vigilantium berispt / om dat hy dit ontfleken van keerffen vooz quaet hielt (soo als Partije nu oock doet) om dat het afgheleent was van de Heydenen.

Hier op seght Hieronymus, ghenomen het afgheleent ware van de Heydenen t'en is daerom niet quaet by de Christenen / maer het moet aenghenomen worden, om dat het gheschiedt voor de Martelaren.

Tentweeden berispt hy Vigilantium, om dat hy seyde dat het een ghemeen ooghtmerck was by de Christenen keerffen t'ontfleken/om daer mede aen de Martelaren/licht te gheben.

Dat is onwaerachtigh/ seght Hieronymus, Wy en ontfleken gheen keerffen op die maniere als ghy

ghy seght / wy en doent niet om de martelaers
licht te gheben / maer om de Martelaren te eeren, ende
dat de eere der dienaren souden vallen op den Heer.

De lasteringhe van Vigilantius en kan niet val-
le op de daet selve / want die stemt Hieronymus toe /
sac appzebeerte tot dymael toe; soo moet sy dan
nootsakelyck hier op ballen / dat Vigilantius seyde
dat de keerssen wierden ontfeken / om de Mar-
telaers te verlichten : Dit was valsch : Doch
seght Hieronymus; syndet misschien sommighe die
om soo een reden de keerssen ontfeken / t is eene
ontwerentheydt.

Hier en kan ik nu niet begripen : Hoe D. Ca-
beljau durft segghen; dat Hieronymus gheen ghewach
en maeckt van de reden, waerom het soude gheschie-
den:

Is dit gheen ghewach maecten van de reden;
als hy seght: Wy en ontfeken gheen keerssen, ghe-
lijck als hy lastert: waer op sien dese woorden (Ghe-
lijck als ghy lastert) ten sy op't ghene Vigilantius had-
de gheseydt: dat de Christenen de Martelaren
met t'ontfeken van keerssen wilden verlichten?
ten is niet alsoo / seght Hieronymus, wy en doen't
om die reden niet. Is dit gheen ghewach maect-
ken van de reden?

Neen / seght D. Cabeljau, want Hieronymus neemt
het op, als een lasteringhe van Vigilantius, dat hy de ghe-
meene Kercke daer mede wilde beswaren, even als of die
een gemeen werck was.

Eensdeels is dit waer / eensdeels niet: Het 'tis
waer / want Hieronymus hout dit hoor lasterin-
ghe / te segghen / dat het een gemeen werck
was / keerssen / t'ontfeken / om de Martelaers
licht te gheben. Ten is niet waer / om dat het
Hieronymus hoor gheen lasteringh en hout / te
segghen / dat het een gemeen werck was keers-
sen t'ontfeken / onacughesien het ooghmerck /
het leste stemt hy toe / maer niet het eerste.

Ten anderen, hoe komt het te propoofte t'ghene
hy daer naer seght: In alle Kercken vanden Oosten.
seyde

seydt hy, als men het Euangelie moet lesen, worden lichten ontsteken, als de sonne nu schijnt?

Wat is dit gheseydt? ofte hoe komt dit hier te propooste: Men ontsteekt keerffen oock sonder Reliquien? dat is / ghy seght / Vigilanti, dat wy keerffen ontsien voer de Reliquien / om de Martelaren te verheeren: ick segghe dat dit onwaerachtigh is: want oock sonder Reliquien wort dit ghedaen / soo ist dan een teeken / dat wy dat ooghemerck niet en hebben / in't ontsien van keerffen by klaren daghe / het ghene ghy ons opleghet.

Somma, Hieronymus stemt de daer selve toe van t'ontsien van keerffen / by klaren daghe / niet alleen voer de Reliquien der Heiligen / maer oock als men t'Euangelie moest lesen: Van t'eerste seyt hy / T'WOET AENGHENOMEN WERDEN, om dat het voer de Martelaren ghedaen wort: Van tweede seyt hy: In alle Kercken vanden Oosten, worden lichten ontsteken by klaren daghe, als men t'Euangelie moet lesen.

Wat kan D. Cabel au segghen teghen dese soo klare woorden: laet ons hooren.

Ten eersten seyt hy: T is met de handen te tasten dat Hieronymus de actie selve, het ontsien van wasse keerffen, op den claren middagh loochent.

Ende ick segghe dat hy moet sonder gheboelen zijn / die met de handen niet en tast / dat Hieronymus tot hiermael toe het ontsien van wasse keerffen by klaren daghe / ende voer de Reliquien / ende sonder Reliquien / ende als een gemeen ghebruyck toestemt.

Och laten ons hooren D. Cabeljan, hoe ghy uw segghen voerder tracht te probezen.

Ghy seght / dat Hieronymus soude segghen / dat men t'sijnen tijde / dit alleen dede by nacht.

Maer seght Hieronymus dat? ofte waer upt bewijst ghy my dit?

Ghy sondeert u op dese woorden Hieronymi; daer by seght / dat sy de keerffen ontsaken, om de donkerheydt

heydt des nachts te verminderen, ende om by het licht te bequamer te kunnen waecken, ende het selve noemt een vertroostinghe teghen de duyfternissen des nachts, om die daer mede te temperen.

Ich hebbe u in mijn Staeltje gherhoont Pag. 33. 34. &c. dat dese woorden van Hieronymo worden ghesepdt niet soo sy luyden/ maer in eenen gheestelijken sin.

Hier teghen seght ghy: Wy en sien gheen kracht van reden, waerom men in desen van den eenvoudighen letterlijcken sin, die ghemackelijck vloeyt, soude afwijken, ende aen nemen een verre ghesochte al legorische sin die maer blootelijck is versiert.

Wel aen: Hebt ghy dit niet kunnen sien / soo sal ick u dan noch meerder aentwysinghe doen/ ende thoonen dat dese sin niet versiert is / maer wel ghesondeert.

Ghy en kont my niet ontkennen/oste het ontfeken van keerffen by klaren daghe in alle de Kercken vanden Oosten / hadde syne gheestelijcke bedupdenisse.

Seght my nu / hoe dit ontfeken van keerffen in den Oosten / hier te propooste komt / met de bedupdenisse daer by gheboeght: Indien Hieronymus niet en heeft mede willen eenighe gheestelijcke bedupdenisse gheben / van het ontfeken der keerffen booz de Reliquien: niet anders hier mede te kennen ghebende: als / ghelijck men den heelen Oosten deur wasse keerffen ontfecckt by klaren daghe / niet om de Martelaers te verlichten / maer om set gheestelijck daer booz te bereekenen: al soo ontfeken wy wasse keerffen / niet om de Martelaren daer mede te verlichten / ghelijck ghy lastert / maer om daer mede set gheestelijck oock te bereekenen.

Oste indien dat soo niet en is / gheeft my dan licht / ende knoopt dit discors / van Hieronymus by malckanderen / ende thoont my hoe't exempel vanden Oosten hier te pag komt.

Ten anderen seght Hieronymus niet / dat sy keerffen ont-

ont-

ontstaken, om dat sy souden waecken by't licht, op dat sy met Vigilantius, blindt wesende met hem niet en souden slapen in duyfstermissen.

Hier gheeft Hieronymus principaelijck dyp reden: neu waerom datmen keerssen ontsack t'synen tijde.

De eerste: om met Vigilantius niet te slapen.

De tweede: om met hem niet blind te zijn.

De derde: om met hem niet te sitten in duyfstermissen.

Wilt ghy nu sien / dat dit altemael / niet lichaemelijck / maer gheestelijcker wijsse moet verstaen worden?

Ten eersten: Ghy moet my bekennen / dat Hieronymus, tot hijs of segs mael toe / aen Vigilantius den naem gheeft van Dormitantius, dat is te segghen / den slapenden, of slaeperachtighen: Wat reden: om syn lichaemelijck slapen: in gheender manieren. Waerom dan: om syne dwaelinghen. Hier op seght Hieronymus: op dat wy niet en souden SLAPEN, te weten / in dwaelinghen.

Ten tweeden, ghy moet my bekennen / dat hy hem hier noemt eenen blinden: Was Vigilantius lichaemelijck blindt: neen hy. Waerom dan hem blindt ghenoecht: bukten twijffel / om syne blindheyt des verstantds / ende syne dolinghen. Hier op seght Hieronymus: op dat wy met u niet BLINT syn / te weten / door ketterije.

Ten derden, ghy moet my bekennen / dat Hieronymus van hem seght / dat hy in duyfstermissen steecht:

Hier op seght Hieronymus, op dat wy met u niet en sitten in duyfstermissen, te weten van dwaelinghen / van lasteringhen / van ketterijen / &c.

Is hier de minste schijn / om dat te verstaen van lichaemelijcke duyfstermissen? Hy moet in groote duyfstermissen self steken / die dit lichaemelijck verstaet:

Ergo dan als den H. Hieronymus, den ketter Vigilantium noemt / den slapenden, den blinden, sittende in

in duyternissen; hy verstaet dit altemael gheestelijck booz soo veel aenglueck / sijn dwaelinghen / lasteringhen / en ketterijen.

Doorders dan / wanneer hy seght / dat de Christenen keerffen ontsaken op dat sy met Vigilantio blindt wesende niet en souden met hem slapen in duyternissen, soo gheeft hy eene gheestelijcke bedupdenisse van dit ontsaken der keerffen / segghende / dat sy dit deden / om te beteekenen / dat sy de duyternissen der dwaelinghen wilden verdrijven, ende waecten by het licht vande waerheyt / ofte / om te kennen te gheben / dat sy niet blindt en wilden wesen / niet slapende, niet sittende in duyternissen ghelijck den ketter Vigilantius, dit alles verstaende nae den gheest ende ghemoet / soo nu bewesen is.

Tot het slot van dit bewijs / passen hier seer wel de woorden vanden H. Hilarius *Comment. in Matth. Cap. 10* daer hy seght: Wy en vinden niet, dat Christus ghewoon was by nachte te preken, ofte sijn leeringhe ghegheven heeft in de duyternissen: Maer om dat alle sijne leeringhen, aen vleeschelijcke menschen, duyternissen sijn, ende sijn woort aen de ongheloovighe eenen nacht, daerom heeft hy gheseydt: T'ghene ick segghe in de duyternissen, seght dat in't licht, verstaende hier door het licht vande kennisse.

Oien volghens Hieronymus en approbeert niet alleen het ontsaken van lichten by klaren daghe / segghende / dat het selve moet aenghenomen worden, om dat het gheschiedt voor de Martelaren: Maer oock stelter de gheestelijcke bedupdenisse hy (soo als hy oock doet / handelende van t'ontsaken der keerffen in alle de kercken vanden Oosten) segghende / dat sy dit deden om niet Vigilantio niet te slapen in de nacht / ende duyternissen der dwaelinghen / maer om te waecten by het licht vande waerheyt; waer mede hy oock de reden ofte de lasteringhe van Vigilantius wederleght / te weten / dat dit niet en gheschiedde om de martelaren licht te gheben / ofte om de selve te verlichten.

Siet ghy nu wel / dat desen allegorischen sin niet ver-

verliert is, ende dat den letterlijcken sin niet wel en vloeyt, ter oorzake namelijk van dese woorden: Op dat wy met *Vigilantio* blindt zijnde, met hem niet en slapen in duysternissen:

Maer ghy seght: *Hieronymus* en wilt niet loochenen, dat het gheschiedde van sommighe particuliere: Hier en daer van slechte lieden, ofte van eenighe religieuze vrouwen, in hare slechtigheydt, met een goet ooghemerck. Maer bekent, dat het gheen ghebruyck was in de Kercke by claren daghe wasse-keerffen t'ontsteken.

Ick hebbe nu met hier verschepde plaetsen contrarie gherhoont:

Seght ghy nu dat oock dese plaetsen alleenlijck sien op het ontsaken der keerffen van sommighe particuliere personen? Ick rhoone dat neen: semant die seght: Wy en ontsaken gheene wasse-keerffen / om die reden / die ghy seght / ende die mischien sommighe slechte / ende onwetende liekengs booz hebben / maer om een ander reden / namelijk om te bereekenen dat wy niet u niet en willen slaepen / noch blindt sijn in dwaelinghen / maer waecken by t'lich: bande waerhepdt / stemt dien niet toe het ghemeen ghebruyck van wasse-keerffen t'ontsteken: Maer dit doet hier *Hieronymus*; Soo als nu betwefen is: Ergo hy en spreekt niet alleen van eenighe particuliere personen die keerffen ontsaken om eene besondere oorzaecke / maer hy spreekt oock in't ghemeen van alle / die dit deden / om een andere oorzaecke en reden.

Dit altemael sal noch klaerder blijcken upt de volghende Aen-merckinge.

II. AEN-MERCKINGHE.

Op de tweede Questie.

Of Hieronymus het ontsteken van lichten by klaren daghe voor de Reliquien als goet heeft herkent.

D. Cabeljau in syn Memory-boeck Pag. 601, seggt dat neen: Hy en prijst het niet, seyd hy/ als een goet werck in hem selven.

Wy en hebben oock noyt gheleert/ dat dit ontsteken van keerssen/ in syn selven een goet werck is/ maer wel/ wannect het tot een goet eynde/ ofte met een goet ooghmerck gedaen wert. Ende alsoo segghe ick dat het den H. Hieronymus, alleen heeft gheapprobeert/ ende booz goet ghehouden/ niet alleen booz soo veel als r'particuliere personen aengaet/ maer oock in't ghemeeen.

Van de particuliere personen en kan niemant twijffelen/ die de woorden Hieronymi oock met een ooghslagh alleen insiet. Want hy seyd:

Ten eersten, dat sommighe particuliere personen de welke keerssen ontstaken hy klaren daghe booz de Reliquien der Martelaren/ den jever Godts hadden, doch niet nae de wetenschap: Maer om eenen seker: om dat sy keerssen ontstaken booz de Reliquien: ende desen seker noemt Hieronymus eenen goddelijcken jever: Ergo eenen goeden (want r'ghene goddelijck is/ moet nootsakenlijck goet zyn) Ergo het ontsteken van keerssen booz de Reliquien der Martelaren by klaren daghe/ hout Hieronymus, in dese personen booz goet/ ende goddelijck.

Maer hoe noemt hy desen seker niet nae de wet-

D

ten-

enschap / om dat dese particuliere personen soo slecht / ende onwetende waren / dat sy meynen dat de Martelaren kosten verlicht werden / ende licht van noode hadden : waer op Hieronymus seght : De Martelaren en hebben gheen licht van doen. Daerom nochtang en liet den iever in syn selven niet goet te wesen / ende als goddelijk gheapprobeert van Hieronymus , om dat dit ooghtmerck booztquam / niet upt ercheydt / ofte quaet ghe moet / maer upt eene slechtigheyt / ende onwetentheydt.

Ten tweeden. Hy stelt dit ontfeken van keerssen booz de Reliquien / neffens de salvinghe die Magdalena ontrent Christum ghebruyckt heeft / van de welcke hy seght / dat sy van Christo is ontfanghen gheweest als eene devotie des herten , om dat sy ghedaen wiert ter eeren van Christus : Ergo / wilt hy segghen / dit ontfeken der keerssen van dese particuliere personen moet mede aenghenomen worden / als eene devotie des herten , om dat het gheschiedt ter eeren vande Martelaren : Daerom hy oock seyt : Sy doen dat ter eeren vande Martelaren : wat is daer aen verloren ? Nu de devotie van Magdalena byten twijffel was goet / ende wiert booz sulcks aenghenomen van Christo : Ergo / als Hieronymus , dit ontfeken van keerssen vergelijckt hy de salvinghe van Magdalena , soo moet hy het selven houden booz goet / ende mede approberen. In dier boeghen / dat hy niet alleen en begheert / soo D. Cabeljau seyd / dat men sulcke devotarissen daerom niet seerpelijck moet deurstrijcken , maer oock datmen de daet selve moet houden booz goet / ghelyck de daet van Magdalena is ghehouden gheweest van Christo.

Als nu Hieronymus van dese personen in't besonder ghesproken heeft / ende (hare onwetentheydt gheexcuseert hebbende) het ontfeken van keerssen / oock met die meyninghe / met de welcke sy selve deden / hadde ghepzen / het selve eenen goddelijcken iever / een devotie des herten ghe

ghenoemt hadde/ soo gaet hy dat selve werck opstellen/ prÿsen/ ende booz goet appzoberen in het ghemeen.

Ten eersten seyd hy soo generael als hy kan: Alle de ghene die wasse keerffen ontfteken, hebben loon naer haer gheloove, soo den Apostel seydt: *Een jeghelijck sy in sijn ghemoet ten vollen verjekert*: als hy seght ALLE, ende EEN IEGHELYCK, is dit niet ghesproken in't generael?

Ten tweeden seyd hy: Moghen wy Godt met de selve eere niet achtervolghen (dat is met het ontfteken van keerffen) met de welcke de Afgoden vereert sijn geweest? ende op dat hy sou toonen dat hy nu niet meer en spzeekt van eenighe particuliere persoonen/ maer van alle Christenen in't ghemeen/ soo seyd hy te hozen: Ick bekenne dat wy allegaer (dat is immers soo generael alst kan wesen) afghekomē sijn vande Heydenen, want wy en worden gheen Christenen gheboren, maer herboren; Moghen wy Godt met deselve eere &c. is dit niet opentlijck ghesproken van alle Christenen/ ende gheseydt/ dat sy allegaer mochten keerffen ontfteken by claren daghe/ ende dat dit was Godt eere betwÿsen: is dit wederom het ontfteken van keerffen/ in't ghemeen/ niet appzoberen als goet?

Ten derden seght den H. Hieronymus: Het ontfeken van keerffen by claren daghe wiert by de Heydenen ghedaen voor de afgoden, daerom moet het vervloeckt werden, by de Christenen gheschiedt het voor de Martelaren daerom moet het aenghenomen werden: Hoe en appzobeert hier Hieronymus niet het ontfeken van keerffen niet booz goet/ aenghesien dat hy seyd dat het MOET aenghenomen werden: Ende om te thoonen dat hy dit verstondt van een ghemeen ghebruyck/ daerom voeghter hy daertelijck by het exempel van alle de kercken vanden Oosten; hier mede te kennen ghebende dat hy niet alleenlijck en appzobeerde het ontfeken van keerffen als een ghemeen ghebruyck booz de Reliquien/ maer oock sonder Reliquien.

Hier en kan ick niet booz hy gaen een leelijke mislagh van D. Cabeljau, ick en wille niet segghen bedroggh: Hy citeert eerst mijn eyghen oeffeninghe van Hieronymi woorden upt mijn Staeltje ghetrocken Pag. 27. 28. onder andere dese volghende: Want oock daer gheen Reliquien der Martelaren en zijn, worden keerflen ontfteken &c. Dit sijn mijne eyghen woorden die ick ghetrocken hebbe upt Hieronymus, ende klaer upt ghedrukt staen in mijn Staeltje waer upt D. Cabeljau de selve heeft overgheset in sijn Memory boeck Pag. 600.

Daer en tusschen / soo gaet my D. Cabeljau een wepnigh daer nae Pag. 601. beschuldighen van ontrouwighheyt / dat ick de woorden van Hieronymus niet wel en soude opgehaelt hebben: want seyd hy / hy heeft achterghelaten dese woorden: SONDER RELIQUIEN DER MARTELAREN. Seght D. C. dat ick die woorden van Hieronymus hebbe achterghelaten: Ick gheloofte D. Cabeljau, dat ghy my hier ober beschuldighende / moet gesuft / ofte ghedroomt hebben. Hebt ghy dan vergheeten / dat ghy mijn eyghen woorden een bladt te bozen hebt bygebracht / ende daer onder dese: OOCK DAER GHEENE RELIQUIEN SYN? Daer seght ghy klaer / dat ick de selve boozbezenghe: ende hier seght ghy nu / dat ick de selve hebbe achterghelaten: Of meent ghy mischien / dat dese woorden: Oock daer gheene Reliquien en sijn, soo veel kracht niet en hebben / als dese: Sonder eenighe Reliquien? My aengasende / my dunckt dat de eerste meer kracht hebben / ende de eyghen woorden sijn van Hieronymus; ofte ten minsten niet meer en verschillen / als een kranck wijs / ende siecke vrouwe.

Hier mede niet te breden wesende / soo herhaelt ghy noch eens desen mislagh / ende seght: Ick vermoede dat P. Hazart, dit, sonder Reliquien der Martelaren, sal hebben overslagen, om dat het schijnt te konnen dienen tot bewijs, van dat men op die tijdt in alle Kercken van't Oosten van geen Reliquien te bewaren jct gheweten heeft.

Hebbe

Hebbe ick hier niet meer reden/ om te segghen/
dat ick my schame ober eenē soo groben mislagh/
als D. E. boven heeft ghehadt om t' selve te seg-
ghen/ ober een mislagh die ghy seyd/ dat ick be-
gaen hadde ten opsichte van Tertullianus? hebbe
ick hier niet meer materse om upt te roepen/ als
D. E. Wat kander grober wesen/ als eerst de
woozden selve te stellen/ ende een wepnig daer
naer te segghen tot d'ymael toe/ dat ick de selve
hebbe achter ghelaten, ende overgheslaghen, niet ten
vullen aen gheteyckent &c. ende hier ober my te be-
schuldigghen van ontrouwicheydt: Hoe hebt ghy
u hier dus misgrepen? uw' vermoeden oock D.
Cabeljau is een groot abuss/ ende uwe slot-reden
die ghy daer upt treckt/ noch meer:

Want hoe volght dit? Hieronymus seght/ dat
men in alle Kercken van't Oosten lichren ont-
stack by clare daghe/ OOCK sonder Reliquien der
Martelaren: Ergo hier upt volght/ dat men
op die tijdt in alle Kercken van't Oosten van
gheen Reliquien te bewaeren set gheteweten
heeft: hoe volght dit?

'Tis eben of ick seide: D. Cabeljau studeert
OOCK sonder boecken: Ergo hy en heeft gheene
boecken: Ter contrarien/ dat woozden OOCK,
gheeft te kennen/ dat hy altemet sonder boec-
ken/ altemet met boecken studeert: ende dat hy
eenighe boecken heeft: alsoo ist hier mede.

Immers dit is seker/ ende blijkt vooz de
oogh van de ghene/ die maer lesen kan/ dat D. Ca-
beljau hier van alle kanten ghebadt/ ende gheban-
ghen wert.

Ten eersten in sijne beschuldighen, ten opsichte
van mijne ontrouwicheydt/ want die is ooghe-
blyckelijck valsch/ soo men boven kan sien.

Ten tweeden in sijn vermoeden, want dat is ber-
metelijck/ de wijle het op een valsch fondament
ghesondeert is.

Ten derden in sijn Slot-reden, want die en
bestaet niet: Ende boven al is het schande-

lijck / dat hy sich selven soo teghen strijdt / ende behecht.

Laet dan *D. Cabeljau*, ende nu' vermoeden, ende nu' slot-reden haeren/ende verschoont u van uwe valsche beschuldiginghe / die ghy ten opfichte van my hebt begaen.

Verhalben / en seght niet meer / dat Hieronymus bekendt/dat gheen ghebruyck was in de Kercke by claren daghe wasse keerffen ontsteken, ende dat hy dit niet en hout voor een goet werck; Ghy zyt nu van contrarie in dese twee booz-gaende Aen-merkinghen, overtuyghet: uwe argumenten hebbe ick te niere ghedaen; rechtse wederom op / indien ghy hout; mijne clare bewijfen / uyt de eyghen woorden van Hieronymus hebbe ick daer teghen gestelt; smijts om verre/indien gy het machtrigh zyt; doch niet / alsoo ghy somtijden doet: Men soude *Hieronymus* soo connen verstaen; ofte *Hieronymus*, seght: Wy en ontsteken gheen wasse keerffen by claren daghe &c. dat is maer hy t'sijne willen blijven/ ende niet aensien wat de opwozpinghe was van *Vigilantius*, ende wat reden hy by-bracht om te herspen / datter t'sijnen tijde / een groote menighe van keerffen (*moles cereorum*) by claren daghe wierden ontsteken: Antwoordt precies op mijne bewijfen / redeninghen / ende slot-redenen / de welke niet versierdelijck, soo ghy seght / maer wettelijck, ende nootzakelijck uyt de woorden Hieronymi bloepen.

III. AEN-MERCKINGHE

Opden voorseyden brief vanden

H. Hieronymus.

Rakende het vervoeren, verheffen, kussen, &c. van de Reliquien der Heylighen.

Er ick kome tot de materie selbe / soo moet ick hier in't booz by gaen aenmercken de verkeerde inbeeldinghe van D. Cabeljau, die by in sijn Memory-boeck Pag. 602. te kennen gheeft / als of ick hem hadde willen uytmaecken als een Raes-hoofd, oft een dwaesen. Dat en is my noyt in de ghedachten ghekomen / maer hebbe enckelijck voorzghestelt de woorden Hieronymi, soos legghen / sonder t'minste opsicht te hebben op D. Cabeljau; oversulckx by heeft groot onghelijck van my soodanighe scheldinghe te laste te legghen. Doch dit overgheslaghen ende de sake self aen ghebadt.

Hier sijn wederom twee questien : De eerste, of men ten tijde Hieronymi, de Reliquien heeft ghekust met devotie?

De tweede, of men de selbe daer mede / ende op andere manieren ghe-eert heeft / niet alleen burgerlijck / maer religieuselijck?

Ick hebbe in mijn Staeltje gherhoont dat sae. D. Cabeljau, ter contrarie / ende in sijn Catholijcke Waerheydt, ende in sijn Memory-boeck houdt staende dat neen: dat blijkt claer uyt sijn eegen woorden/want

Voor eerst, seyd by in sijn Catholijcke Waerheydt Pag. 614. Aengaende het eeren, het was verre van daer, dat men, in die tijden, voor een Mar telaers

been sich soude hebben willen buyghen, ende dat devotelijck kussen, ende aenbidden.

Ten tweeden: In *syn* Memory-boeck Pag. 602. De Reliquien der Martelaren magh Hieronymus wel lijdē, dat in eere ghehouden werden verclarende, dat het alleen burgherlijcke eere was, die men de Martelaren andede &c.

De eyghen woorden / ende redenen van Hieronymus, sullen het contrarie upthijfsen: Laet onse eerst eenighe stucken vast stellen / die D. Cabeljau niet en magh / noch en kan loochenen / ten sy dat hy sich vrywillighlijck wil beschaemt maecken / hoor de ghene die Hieronymum selve konnen nae sien / en lesen.

Ten eersten D. Cabeljau, en kan my niet loochenen / dat men in die tijden / de Reliquien ghekust heeft. Dat blijckt uyt de opwozpinghen van *Vigilantius*: Wat kust ghy, seide dese ketter / aenbiddende een weynigh asschen? Item. Wy sien dat over al, waer ick en weet niet wat asschens in een kassen ghesloten, ende met een kostelijck deeksel omwonden, bewaert wort, al kussende aenbeden wert.

Het kussen vande Reliquien heeft Hieronymus, swijghende toeghestemt / ende niet wederlepdt / ofte berispt: ende soo de gront-reghel mede brengt: Qui tacet consentire videtur: Soo is dit swijghen van Hieronymus, een claer teeken / dat hy de daet selve van kussen niet en heeft willen loochenen. Na heeft de selve wel updruckelijck toeghestemt *Epist. ad Marcellam*, daer hy seght: Wy eeren over al de graven der Martelaren, ende wy kussen hare heylighe asschen

Ten tweeden: En kan my D. Cabeljau niet loochenen; dat men / in die tijden / met grooten toeloop van een groote menichte van menschen / ende met lof-sanghen de Reliquien der Heplighen berhoert heeft. De woorden Hieronymi *syn* diesaengnende te claer.

Constantinus de Keyser, sepd hy / heeft de heylighe Reliquien van Andreas, Lucas, ende Timotheus overghevoert

voert nae Constantinopelen by de welcke de duyvelen
brieffchen &c.

Wederom: De Keyfer Arcadius, heeft langhen tijdt
daer naer, van Iudéen nae Thracien overghevoert de Re-
liquien vanden Saelighen Samuel. Ende de volcken van
alle de Kercken sijn aen de heylighe Reliquien te ghe-
moet ghecomen, met sulck eene menichte, dat sy als bye-
swermen van *Palestinen*, tot *Chalcedon* toe, dicht op malc-
kanderen ghinghen, ende songhen tot den lof Christi

Ten derden: **En kan my D. Cabeljau niet loocher-
nen / dat men / in die tijden / de Reliquien heeft
ghesloten in goude caskens / ende die costelijck
verciert met een costelijck decksel van zijde. Dat
blijckt niet alleen upt de ghemelde opwoydinghe
van Vigilantius, maer oock upt de toestemminghe
van Hieronymus selbe / met dese woorden:** *Vigilantius*
is droef, dat de Reliquien der Martelaren bedeckt wer-
den met een costelijck decksel, ende niet liever met vod-
den, ende hayre cleederen omwonden ende op den mest-
hoop ghesmeten worden. **Item.** Sijn dan alle de Bis-
schoppen niet alleen heylich-schenders, maer oock dwase
gheweest, die de Reliquien in zijde, ende in een gouden
vat hebben ghedraghen?

Ten vierden, **en kan my D. Cabeljau niet loocher-
nen / dat men / in die tijden / Kercken heeft ghe-
had / ende ghesticht booz de Martelaers / ende
in de selbe hare Reliquien bewaert. Dat seght
Hieronymus duydelijck:** Dwalen dan / seyd hy / alle
de Bischoppen van de heele werelt, die ingaen in de
Kercken der Dooden, in de welcke de Reliquien ligghen
met een decksel omwonden?

Item. *Vigilantius* bestrijdt de teekenen, ende crach-
ten, de welcke in de Kercken der Martelaren gheschie-
den.

Item. Gaet vry in de Kercken der Martelaeren
(hy spreekt *Vigilantium aen*) ghy sult daer vele
van uyve medeghesellen vinden, ende ghy en sult
niet verbrandt vvorden, door de wasse-keerffen der
Martelaren, die u niet en behaghen, maer door on-
sichtbare vlammen.

Item. Als ick gram hebbe gheweest, ick en durve niet ingaen in de Kercken der martelaren.

Ten vijften, en can my D. Cabeljau, niet loochenen/ dat men/ in die tijden/ in die selve Kercken/ op de Reliquien heeft Sacrificie ghedaen. **De woorden Hieronymi sijn claer:**

Doet dan, seyd hy/ de Roomsche Bisschop qualijk, die op de eerweerdighe beenderen van doode menschen *Petrus*, ende *Paulus*, aen den Heere Sacrificien offert? ofte dwalen alle de Bisschoppen des wereldts, die hare graven houden voor autaren Christi?

Ten seften, en can my D. Cabeljau niet loochenen/ dat men/ in die tijden/ de Martelaren/ in hare Kercken/ende booz/ ofte hy hare Reliquien heeft aengheroepen/ende ghebeden. **Dit seght Hieronymus soo claer alst moghelijck is/hoort sijn eyghen woorden:**

Hy spreekt Vigilantium aen: Ghy seght, dat de sielen der Martelaren, niet en connen teghenwoordigh zijn by hare graven, ende daer sy begheeren: **Hier op bzaeght Hieronymus:** Wilt ghy dan segghen dat sy met den Heere niet en sijn, soo alser gheschreven is: Sy volghen het lam al waer het gaet, ende die met het lam sijn, moeten gheloofd worden over al te sijn. Ende de wijle de duyvelen, de heele wereldt door swieren, ende met eene wonderlijcke snelheydt, over al teghenwoordigh sijn, sullen de Martelaren in hare kisten soo ghesloten sijn, dat sy daer niet en konnen uytcomen? Maer ghy seght in uw³ schrift: Als wy leven, connen wy voor malckanderen bidden: Maer als wy doot sullen sijn, het ghebedt vanden eenen voor den anderen en sal niet verhoort werden, wel hoe? (bzaeght Hieronymus hier op) Indien d'Apostelen, ende Martelaren, noch ghestelt wesende in't lichaem, hebben voor andere connen bidden; hoe veel te meer sullen sy dit doen nae de croonen, victorien, ende triumphen? sullen sy dan min vermoghen, als sy nu met Christo sijn? Ghy stelt my voor, een Apocryph boeck, onder den naem van *Esdra*s, daer gheschreven is, dat niemant nae de doot voor andere durft bidden: Ick en hebbe dat boeck noyt ghelesen.

Warc

Waer toe dient al dit vraghen van Hieronymus, ende al dat wederlegghen vande opwoydinghen Vigilantij, in dien men voort / oft by de graben der Martelaren de selve niet en heeft aengheroepen / op dat sy voort ons sonden bidden? Voort noch voortder:

Ghy durft segghen, seyd Hieronymus teghen *Vigilantium*: Beminnen dan de sielen der Martelaren hare afschen, ende vlieghe sy daer rondsom, ende zijn sy daer altydt teghenwoordigh, op dat sy afwesende, niet en kunnen hooren, indien misschien iemandt aenkomt om te bidden? Hier op seght Hieronymus: O monster, dat verdient gheworpen te worden in de uiterste palen des werelts! ghy spot met de Reliquien der Martelaren.

Waerom spottede Vigilantius met de Reliquien? om dat hy seide / dat de ghebeden / die voort / oft by hare Reliquien werden ghedaen / van de Martelaren niet en kosten ghevoort werden / de wyle sy daer niet altydt teghenwoordigh en waren / ende dat sy nae dit leven voort andere niet en kosten bidden. Dit wederleght Hieronymus met clare woorden: thoonende dat de heylighe voort ons bidden / ende dat sy onse ghebeden kunnen voeren / ende noemt het een monster die contrarie leert. Waer upt claerlyck blyckt / dat men ten tijde Hieronymi, ende de heylighen / in hare kercken / ende voort hare Reliquien / badt / ende aenriep.

Doch claerder seght dit selve Hieronymus in *cap. 65. Isais* De Samaritanen ende Joden, seyd hy / ende alle de ketters, hoedanighe onlanghs onder een Franschen eyghenwillighen meester (*Vigilantius*) zijn voortghecomen, schouwen de kercken der Martelaren, daer wy nae ghewoonte, onse ghebeden houden. Doch dit en doen sy selve soo seer niet, als wel de duyvelen die in haer wonen, de welcke de cracht vande heylighe afschen niet en kunnen verdragen.

Ten sevensten, en kan D. Cabeljau niet loochenen / dat men in die tijden / de Reliquien / ende heylighen heeft ghe-eert in't ghemeen ghesproken / want

want dit zijn de woorden Hieronymi in synen bystet tot *Riparium*: Ghy seght dat *Vigilantius* wederom synen vuylen mondt heeft open ghedaen, ende eenen vuylen stanck laten uytgaen teghen de Reliquien vande alderheylighste Martelaren, ende dat hy ons, die aen de Reliquien eerbiedinghe thoonen, ende eeren de beenderen van doode menschen, noemt asfchen dienaers, ende afgodisten. Oongheluckighen mensch! &c. Wy eeren de Reliquien der Martelaren, op dat wy dien aenbidden, wiens Martelaren sy zijn. Wy eeren de dienaers, op dat de eere der dienaers, come op den Heere selve.

Item: Soo dickwils als wy ingaen in de kereken vande Apostelen, ende Propheten, ende alle Martelaren, eeren wy dan de tempelen der afgoden?

Dit is dan uyt de eyghe/ende clare woorden Hieronymi, altemael soo ghestelt / dat het niemant en kan loochenen / te weten / dat men ten tijde Hieronymi, de Reliquien der Heylighen heeft ghehust / de selve met toeloop van alle de kercken heeft verboert/ende omghedraghen dooz de handen der Bisschoppen in gonde baten / en in sijde/overdeekt met een kostelijck decksel: dat men kercken dooz haer heeft ghesticht/hare Reliquien daer in bewaert/ op de selve sacrificien ghedaen/hare graven dooz Martaren Christi ghehouden/ dooz de selve/de Martelaren aengheroepen/ende ghebeden/ende ten lesten / dat men de Reliquien ende de Heylighen in't ghemeyn ghesproken/ghe-eert heeft: Dit/segge ick/en kan niemant loochenen/als die segghen wil dat Hieronymus, die dit opentlijck verhaelt/heeft gheloghen.

Dit sullen wy middeler-tijdt / op proibitie/ nemen tot ons boozdeel/ om ons daer in te verheugen/ende te verstercken/dat wy in alle dese boozse ghetwoonten/ noch heden-daeghs over-eenhomen met de oude Recht-sinnighe kercke. Ende Partije laeten dencken/hoe verre dat sy van de selve is afghelucken.

Wat isser dan dat D. Cabeliau loochent? Ten eersten: dat Hieronymus de Reliquien der Heylighen

ghen wilt aenbeden hebben. Dat loochenen wy mede/ ende segghen niet *D. Cabeljau*, dat dit niet gheschieden en magh, om dat de eere van aenbiddinghe Godt alleen toebehoort. Waerom wy oock aen de Reliquien/ oft aen de Heplighen soodanighe eere noyt en hebben betwefen. Maer wy houden staende/ dat Hieronymus de Reliquien wilt ghe-eert hebben/ dat is al te claer/ en *D. Cabeljau* die bekeent het: Maer/ seyd hy/ nae Hieronymi meyninghe, ten zijn maer civile, ende burgherlijcke vereeringhen ghe-weest.

Het woordesken Civile, oft Burgerlijcke, en kan ick in de twee brieven van Hieronymus teghen *Vigilantium*, gantschelijck niet vinden. Maer wy behoont wy van *D. Cabeljau*, de meyninghe van Hieronymus? Ende dat het alleen maer burgherlijcke eere was, die men de Martelaren aen dede?

Ten can, seyd hy/ niet blijcken uyt de scriften van Hieronymus, dat de selve heeft onderscheydt ghemaect tusschen tweederley religieuse aenbiddinghe, de eene als aen Godt, de andere als aen menschen. Maer wel dat hy de aenbiddinghe houdt voor een dienst, die Godt alleen toebehoort, ende dat hy die onderscheydt van andere burgherlijcke eere, ende dienst, die den eenen mensch den anderen aendoen magh. Kan dat niet blijcken? Ick thoone dat ja. Van de aenbiddinghe/ die Godt alleen toekomt/ is seker/ dat Hieronymus, noch de Martelaren/ noch hare Reliquien/ met de selven wilt achterbolght hebben; dit leeren wy mede/ dat het niet gheschieden en magh: Maer eben claer/ ende seker is't/ dat Hieronymus seght/ dat men t'synen tijde/ de Heplighen/ ende hare Reliquien heeft ghe-eert met meerdere eere als civile/ oft burgherlijcke.

Ick hebbe horen/ inde Aenmerckinghe op de kerckerhe der Collyridianen behoont/ dat soodanigh als het eynde oft ooghmerck is/ om de welcke men iemandt eert/ soodanigh oock de eere is: Tussen ick dan bewijst/ dat het ooghmerck niet het welck men/ ten tijde Hieronymi, de Heplighen/ ende hare

hare

hare Reliquien eerde / meerder als burgherlijck was/soo moet hier upt volghen/dat oock die eere meerder als burgherlijck was. Laet ons dan sien upt wat ooghmerck de Reliquien ende de Heplighen/ ten tijde Hieronymi ghe-eert wierden.

Het eerste ooghmerck was de Martelie : Want soo seght Hieronymus *Ep. 1. advers. Vigilant.* Wy eeren de Reliquien der Martelaren , op dat wy dien aanbieden, wiens Martelaren sy zijn.

Item Ghy *Vigilanti*, die seght, dat de Reliquien der Martelaren moeten met de voeten betreden worden, verbiedt oock het bloedt te storten, als oft het gheene eere weerdigh en waer.

Item *Ep. ad Marcell. ordine 17.* Ghebenedijdt zijn de plaetsen, daer *Petrus* ende *Paulus* haer bloedt voor *Christo* hebben vergoten, waer op hy datelijck byvoeght: wy eeren over al de graven der Martelaren. Soo wieden dan de Reliquien ghe-eert / booz soo veel als sy Reliquien waren van Martelaren des Heeren / die haer bloedt booz hem hadden ghestort. Seght my nu *D. Cabeljan*, is dit ooghmerck niet meer als burgherlijck : soo ja : soo was die eere meerder als burgherlijck : soo neen : soo houdt ghy dan het treffelijck werck bande upnemenste liefde tot Godt/dat is/de Martelie/niet meer als burgherlijck : dat strijdt teghen alle reden / ende Schrifture: Ergo als Hieronymus seght/ dat men t'synen tijde de Reliquien eerde niet dit ooghmerck / als wesende bande ghene die haer bloedt booz Christo hadden ghestort / soo seght hy/dat men de selve niet meerder eere heeft achtervolght/als niet burgherlijcke.

Het tweede ooghmerck / waren de Mirakelen/daerom braeght hy oock van *Vigilanti*: Seght my, hoe datter in soo een verworpen stof, ende ick en weet niet wat affchen (soo ghy spreekt) sulck een bywesen is van teecken en krachten? Met dese selve krachten/ oft mirakelen / als namelijk upt het brieschen/ ende versaghen der duybelen / bewijst hy dat het graf des Heeren moet ghe-eert worden / *Epist. 17.*

ad Marcellam. Zijn de mirakelen oock niet meer als iedt burgherlijcks?

Doch wat noodt dit te bewijzen upt het ooghmerck dat sy booz hadden: de actien selbe / de welke / in die tijden / op / ende by de Reliquien / ende Heplighen ghepleeght wierden / wijsen van selfs upt / dat de eere meerder als burgherlijck was / want

Ten eersten, Sy bereerden die met Saerificien daer op te doen: Is dese actie niet meer als burgherlijck?

Ten tweeden, Sy bereerden die met tempelen / ende Kercken booz haer te stichten / de welke oock den naem boerden van de Martelaren. Is dit wederom niet anders als burgherlijck?

Ten derden, Sy aenriepen / ende baden de Heplighen / booz hare Reliquien: Is de aentroepinghe mede alleen burgherlijck?

Ten vierden, Sy hielden de graben der Martelaren booz Altaren Christi. Ende de Bisschoppen ginghen die booz soodanigh besoecken: Is dit niet anders als burgherlijck?

Ten vijfden, Hieronymus noemt het ontfeken van keerssen booz de Reliquien (oock in ontwete menschen / dat is / die hare meynunghe / upt slechtghepdt / ende ontwetenthepdt niet wel en sterden) eenen goddelijcken iever, ende vergheelijckt het selbe by de salvinghe van Magdalena, die by noemt een devotie des herten. Is eenen goddelijcken iever, ende devotie des herten, niet meer als burgherlijck? Wie sal dit altemael segghen / als de ghene die seght al wat hy wil / of de eerste maximen vande wetenschap noyt heeft ghehoort?

Wel aen van de slot-reden is claer: Hieronymus ghetuyght / dat men t'sijnen tijde in't eeren vande Reliquien / ende Heplighen / soodanighe actien heeft ghepleeght / ende soodanigh ooghmerck ghehad / de welke meer zijn als civile / oft burgherlijcke; ende ick en kan nergheens vinden / dat hy een woordt spreect van civile / oft burgherlijcke

gherlycke eere: Ergo die eere/ bande welcke Hieronymus ghetuyghe / dat-men t'synen tyde ghepleeght heeft ten opsichte bande Heplighen / ende hare Reliquien/ was meerder als burgherlycke: Soo was het dan eene eere tusschen de burgherlycke/ende goddelijcke / volghens oock heeft Hieronymus een andere soorte van eere herkent/ verschillende bande burgherlycke/ ende van de goddelijcke.

Al' ighene dat D E. hier op weet te segghen/ om'te bewijzen / dat hy spreekt alleen van een burgherlycke eere/ is dit:

Hieronymus seyd / seght ghy / dat de volcken hebben lof-sanghen ghesonghen ter eeren van Christus, als sy te ghemoet ginghen aen de Reliquien vanden H. Samuel: Hier op seght ghy hoorders: Op dat dit niet en soude soo vetstaen worden, dat hier eenighe religieuse ghedienstigheydt, oft aanbiddinghe gheschiedde aen de Reliquien, soo voorkomt dat Hieronymus segghende: *Wel hoe dan, aenbaden sy Samuel, ende niet Christum, wiens Levijt ende Propheet Samuel was?* welcke vraghe soo veel is, seght D E. als een stercke loocheninghe, om daer mede te kennen te gheven, dat wel het volck aen de Reliquien van Samuel eenige burgerlycke eere bewelen, maer niet eenighe eere van devote aanbiddinghe.

Dit eerste deel tot ons hoordeel, / want wy leeren mede / dat-men noch de Heplighen/ noch hare Reliquien/ magh achtervolghen met de ware aanbiddinghe/ door de welcke (soo als Hieronymus hier mede doet) wy verstaen eene eere / die Godt alleen toebehoort.

Du dat Hieronymus dit mede soo verstaet/ blyckt wyt syn' eyghen woorden.

Want ten eersten, hy stelt voor het exempel van die van Lycaonien, de welcke Paulum, ende Barnabam hebben willen aanbidden / met sacrificie / als godden/ ende soo Vigilantius aen Hieronymo hadde opghetworpen / dat de Christenen de Reliquien der Heplighen aenbaden; soo antwoordt Hieronymus,

'tis

tig ontwaertachtigh : Wie heeft oyt, seyd hy / de Martelaren aenbeden? Wie heeft oyt ghemeynt, dat een mensch Godt was? wan hy weten / dat Paulus ende Barnabas, soo die van Lycaonien haer wilden aenbidden als goden / hare kleederen hebben ghescheurt/ende dit booz groutwel ghehouden: waerom hy het mede boozsulckx houden / oft de Heylighen t'aenbidden als goden / oft hare Reliquien t'achterbolghen niet soodanighe eere die Godt alleen toebehoort/namelyck niet sacrificien. Hoe kan Hieronymus niet claerder woorden te kennen gheben / dat hy hier door de Aenbiddinghe verstaet alleen de eere / die Godt alleen toekomt : Doch indien't ghy noch niet en siet / ick stelt u claerder.

Vigilantius verweet de Christenen / dat sy de Reliquien al kussende aenbaden, dat en kont ghy niet loochenen: Hieronymus seyd / dat sy se niet en aenbaden / dat en kont ghy mede niet loochenen. Indien ick nu braghe van Hieronymo: Wat verstaet ghy hier door Aenbieden? hy antwoort: Een mensch houden voor Godt; want hy seght: Wie heeft oyt ghemeynt dat een mensch Godt was? dit en kont ghy oock niet loochenen: Hy probeert niet het exempel vande Apostelen / dat het een groutwel is / een mensch te houden booz Godt / ende hem niet goddelijcke eere te achterbolghen. Dit moet ghy mede noodtsakelyck toestemmen. Ergo dan / als Hieronymus de opwoydinghe Vigilantij beantwoordende / loochent dat de Christenen de Reliquien / oft de Heylighen Aenbaden, hy loochent dat sy de selve hielden booz goden / ende haer niet soodanighe eere achterbolghden / die Godt alleen toekomt / ghelijck als die van Lycaonien wilden doen ten opsichte van Paulus, ende Barnabas: Soo verstaet dan Hieronymus hier door de aenbiddinghe, niet anders als de eere die Godt alleen toebehoort. Segghende van boozberg / dat het volck van Palestina, den Propheet Samuel niet en aenbaden, maer Christum, wanneer sijne Reliquien werden verboert / hy seght alleen / dat sy hem niet

niet en eerden niet de eere / die Godt ende Christo alleen toekomt: Hier mede bevestigghende sijne antwoorde teghen de opwozpinghe van Vigilantius, te weren / dat de Christenen, een mensch niet en bielden voor Godt, noch dat sy hem niet en wilden achtervolghen niet soodanighe eere / als die van Lycaonien, hadden ghedaen ten opsichte van Paulus, en Barnabas.

Wy segghen dan niet D. Cabeljau, dat Hieronymus loochent / dat men aen Samuel, ofte aen sijne reliquien / bewesen heeft eenighe eere van devote Aenbidlinghe; wel verstaende (soo als de boozgaende woorden van Hieronymus legghen) dat men Samuel niet gheloude heeft voor een godt, noch die eere bewesen / die die van Lycaonien aen Paulus, en Barnabas wilde aen doen / dat is / die Godt alleen toekomt: Dit altemael segghen wy mede / ende en konen niet Hieronymo niet lijdē / dat men soodanighe eere / ofte aen de Heplighen / ofte aen hare Reliquien soude bewysen / de wyle die / aen Christo, soo Hieronymus daer by seght / ende aen Godt alleen moet toeghebraghen werden. Dies niet teghenstaende / soo wilt Hieronymus, ende de Heplighen / ende hare Reliquien ghe-eert hebben / dit en komt ghy mede niet loochenen / (want sijne woorden sijn heel te klaar) ende boven hebbe ick upt / sijn eyghen woorden ghehoort / dat hy dooz dese eere verstaet / een eere die meer als burgerlijck is / soo moet het dan op eene ander eere op aenkomen / als op een goddelijcke / ofte enckelijck burgerlijcke. Moemt die eere soo t'n belijst / of Religieuse, of Devote, of boven natuerlijcke, t'is wy al een dinghen / de woorden en gheven niet / als wy de sake selve hebben / namelijk / dat men / ten tijde Hieronymi, de Reliquien / ende de Heplighen een eere heeft betoef / die minder als goddelijck was / ende meerder als burgerlijck.

Maer D. Cabeljau seght ten tweeden, dat ick de woorden Hieronymi niet wel verduyscht hebbe: Wacrin.

Maerinne: om dat ghy/sept hy by dese woorden:
Wie heeft oyt de Martelaren aenbeden, gheboeght
hebt/als Godt:

Ich en hebbe dit uyt mijn eyghen selben daer
niet bygheboeght/maer sijn de eyghen woorden
Hieronymi: Want als hy ghevraeght hadde/ van
Vigilantius: wie heeft oyt de Martelaren aenbeden?
soo boeghter hy daetelyck hy: Wie heeft oyt ghe-
meent dat een mensch-godt was? is dit niet opent-
lyck ghevraeght: Wie heeft oyt een mensch aenbe-
den als godt? de tweede vraghe is meerder
verklaringhe van d'eerste/om te rhoonen/dat hy
door Aenbieden, verstant/ een mensch houden voor
godt.

Indien ghy my seght/ dat Hieronymus de Heyl-
ighen/ ende hare Reliquien wilt ghe-eert heb-
ben/ met opsicht op Godt/ ende op Christum, als
wesende hare Martelaren, ende dienaeren soo hy
sept in den eersten brief teghen Vigilantium: ofte
als wesende hare Leviten, Propheten, die het laen
ouer al volghen, die haer bloedt voor Christo hebben
gestort, die nu meer vermoghen in t' ander leven, als
hier op der aerden noch wesende, soo hy spreekt in
sijnen tweeden brief: Dit segghen wy al mede/ en-
de doen dat oock alsoo: want hiermede wort
onse leere bevesticht/dat men de Heylighen/ende
hare Reliquien / mach achtervolghen met een
eere die meer als burgerlyck is/ghemerckt dat
alle de voorgaende opsichten / slaende op hare
Martelie/ende eyndelyck op Godt/oste op Chri-
stum, meerder als burgerlyck sijn.

Door t' leste, soo maecht D. Cabelau soo heel
noodeloose worden over t'gene ick in mijn stael-
tje pag. 24. gheseyt hebbe/dat hy den Ieser bykans
haloozich maecht/en vermoeyt.

Ich hebbe daer gheseyt/dat D. Cabelau niet en
moest segghen(soo hy doet in sijn Catholijcke waer-
heyt pag. 614.) dat Hieronymus vry wat onvoorsicht-
lyck spreekt, van t'bewaren der Reliquien.

De goede man heeft het hier soo machtych
vreebt/

breedt/als of de heele werelt daer aen vast waer:
 Doch ick honde dit altemael vooz verlozen incht/
 ende papier.

Hy berhoont/ dat de outbaders wel konnen
 missaghen doen: dat bekennen wy mede. Maer
 kan D. Cabeljau gheen missach begaen hebben/
 als hy van Hieronymo seyt / dat hy onboozsichte-
 lyck heeft gesproken?

Hy betwist uyt de censure van Erasmus Rotero-
 damus, dat Hieronymus sich hier heeft te bukten
 ghedaen in scheldt-woorden etc.

Och arm! een slecht bewijs van een man / die
 twaelf hondert iaren nae de tijden Hieronymi
 eerst opghelcomen is.

Hy probeert dat *Vigilantius* een heylich Priester
 ghenoemt wort van Hieronymus *Epist. ad Paulin.*
 Maer hy en siet niet dat desen *Vigilantius* een an-
 der is gheweest / als dien bandē welcken hier
 Hieronymus spzeekt / ende die hy als ketter bes-
 chijft in *Catalogo scriptorum*: Want dien *Vigilantius*,
 den welcken Hieronymus een heylich Priester noemt/
 die was hem te Ierusalem komen besoecken / ende
 den anderen en heeft noyt te Ierusalem gheweest/
 want Hieronymus gheeft genoeg te kennen dat
 hy hem niet en kende. Doch ghenomen het den
 selven waer: synder niet Mannen-gheweest/ die
 eerst heyligh/ ende rechtsinnich waren / daer
 naer ketterg gheworden syn: kost dit niet mede
 soo toegaen met desen *Vigilantius*?

Voorders / soo gaet me D. Cabeljau; met noch
 andere redenen bewysen dat Hieronymus onbooz-
 sichtlich gesproken heeft: Eene onder ander is/
 notabel/ dat Cabeljau gheern soude hebben/dat
 Hieronymus ghesproken hadde nae den mont
 vanden Ghereformeerde, ende gheseyt: Dat men de
 Reliquien behoort aen een eerlijcke plaetse te leggen
 onder de aerde om te rusten, ende dat voort de ghe-
 dachtenisse der personen, ende hare daden moghen
 zijn, ende blijven in segeninge by de vrome.

Ich segge noch eens / dat D. Cabeljau Hierony-
 mum

mum niet en moet leeren / wat hy moest segghen:
Maer sien alleenlijck wat hy gheseyt heeft (wat
dat was de questie / vande daer selve) ende offer
pemaent van de Daders / die niet hem gheleest
hebben/ende onder andere Augustinus, die noch-
rang in andere stucken door vele byeuen met
Hieronymus heeft ghespateert / hem hier ober
berispt hebben/dat hy het eeren vande Reliquien
te hooch hadde opgestelt / dat hy Vigilantium te
binnich hadde doorstrecken etc. Niemand en isser
gheweest die dit niet gheschziften heeft durben
doen/als Vigilantius, alle de andere Leeraers van
dien tijt / die nochtang seer menichbuldich wa-
ren in ghetal / pberich / ende gheleert / hebben
ghesweghen; verbolghens het gheboelen Hiero-
nymi, t'welck hy hier updruct in desen byef te-
ghen Vigilantium, is het ghemeen gheboelen-ge-
weest van alle de rechtsinnige leeraers van die
tijden; dienbolghende oock vande heele kercke/
ghemerckt dat niet een vande kercke sich teghen
Hieronymum heeft gestelt: t'welck inder waer-
heyt grootelijc te verwonderen is/indien Hiero-
nymus (soo D. Cabeliau hem toeschrijft) soo de ma-
te is te buppen-gegaen/ontrent de leertuge van
de Reliquien.

Ick houde van alle die woorden van D. Cabeliau,
vooz noodeloose / ende pdele praetse / die
nerrghens toe en dienen als om de ghemeente
van de sake selve af te keeren/ en haer te parpen
met woorden.

Aen/seght D. Cabeliau: Want, indien ick in dese
materie vande Reliquien, citerende dit schrift van Hiero-
nymus teghen Vigilantius, niet en hadde die waer-
schouwinghe daer by ghedaen (dat hy onboozsichte-
lijck spzeekt / ende t'selbe nu niet bewesen) dan
had ment' mogen soo opnemen, als of ick dat schrift in
t'gheheel approbeerde.

Ghy sout seer wel ghedaen hebben D. Cabeliau,
waert saken/dat ghy dit schrift heel/ende gantsch
gheapprobeert hadt: Want dan en sout ghy u
gheen

gheen beschermer ghestelt hebben bande ketter Vigilantius, maer een bewijzder van t'gheboelen van alle de rechtsinnighe leeraers van die tijden/ sae bande heele kercke. Dit was blyten twijfel redelijcker/als Hieronymus met den ketter Vigilantius te bestrijden.

Maer ghy seght/dat Hieronymus selve bekent/ dat die schrift, is een vverckje van een nacht, ende daerom met een vlogghe pen in een haesticheyt gheschreven, oversulcx dat het niet vvonder is datter vvat onvoorsichicheyt onder loopt.

't is waer/Hieronymus bekent dat: Maer de wijle ick niet eenen leeraer van die tijden en vinde/die Hieronymus, om die schrift van onboozsichicheyt heeft beschuldicht (t'welck sy sekerlijck souden ghedaen hebben / indien het soo waer)soo houd' ick het hier booz bast / dat Hieronymus, doech in soo een haestich werckje/sich niet en heeft te blyten gegaen in eenighe onboozsichicheyt.

Der halven/soo en kan ick niet dencken waerom D. Cabeljau, de volghende woorden Hieronymi, heeft overgheslaghen/ die ick in mijn Staeltje ghestelt hebbe pag 22. Daer hy sept/ dat het geheel boeck van Vigilantius, een openbare blasphemie vvas: waer upt ick bestoten hebbe/ dat het blasphemie is te spotten met het ontficken van keertssen booz de Reliquien:met het kussen/ombzaeghen/en kostelijck verciereu der selver / met het waken by de selve/met de mirakelen die daer by / ofte daer door gheschieden/en soo boozt: Ick gheloobe dat D. Cabeljau, dese woorden/ende de slot-redenen daer npt ghetrocken heeft overgheslaghen om dat hy sijn eyghen selven/ ende sijne ghemeente/niet en soude condeunieren van blasphemie/ de welcke mede met dese boozgaende dinghen (soo als de ketter Vigilantius dede) ghewoon sijn te spotten. Dit zy meer als ghenoech raekende Hieronymus, ick gae nu boozders-tot Augustinum: Want al wat D. Cabeljau noch boozders seght/

seggt/dat hy niet valscheijck ghesproken heeft/
wanneer hy gheseyt heeft dat *Hieronymus* van t'be-
varen der Reliquien onvoorsichtelijck spreekt; upt
legghende sijnen sin/ booznamelijck dat hy wilde
spreken van al wat onder t'bewaren begrepen
is/namelijck oock de mansere etc. Ick hebbe de
woozden van D. Cabeljau ghenomen / ghelijck sp
lagen / te weren / dat *Hieronymus* onvoorsichtelijck
sprack van t'bevaren der Reliquien, sonder meer: sijn
nen sin en kost ick niet weten.

Ma de wijle ick hem weet/soo segghe ick even
wel/dat D. Cabeljau niet en moest segghen / dat
Hieronymus onboozsichtelijck ghesproken hadde/
maer dat hy de waerheyt ghespaert hadde wan-
neer hy verhaelde / dat men de Reliquien der
Heplighen t'sijnen tijde kostelijck vercierde/ sloot
in goude kassen / de selve kuste / ende omzoegh
dooz de handen der Bisschoppen met grooten
toeloop van alle de kercken / ofte ghemeenten/
dat den bisschop van Roomen / sacrificien dede
op de beenderen van de HH. Petrus, ende Paulus,
dat alle de Bisschoppen des werelts hare graben
hielden booz Altaren Christi, ende meer dierghe-
lijcke questien van de daet selve / want dit was
de questie tusschen ons of men ten tijde *Hierony-
mi* de Reliquien kustede etc. ende of dit ghedaen
wiert debotelijck: Het eerste heeft *Hieronymus*
ghesept / is het waer/ ofte niet? soo niet? soo heeft
hy dan de waerheyt ghespaert: soo sae? soo heb-
be ick dan dat ick hegheere. Het tweede van t'de-
botelijck kussen / hebbe ick in t'lanck hier bozen
bewesen/oock upt *Hieronymo* selve: Is dit waer/
ofte niet?soo niet? overtuyghet my van valscheyt.
Soojae?soo behoude ick van het belt.

EERSTE AEN-MERCKINGHE.

Op de plaetse Augustini *libro de opere
Monachorum Cap. 28.*

Aengaende het omdraghen der Reliquien.

De ghemelde plaetse van Augustinus, de welcke het fundament is van dit disput / luyt aldus : Sommighe verkoopen eenighe leden van Martelaren, indien het nochtans van Martelaren sijn, andere stellen ten thoone hare zoomen, ende hooft banden, ende verheffen de selve, sy begheeren alle, sy eyschen van alle, den kost van hare profytelijke aermoede, ofte den prijs van hare gheveynsde heyligheyt. Hier hebt ghy den gront-steen van ons verschil / nu moeten wy hier op gaen houtwen / om op goede orden hooft te gaen / wy sullen dit deplen in verscheyde bzaeghen.

De eerste vraeghe is / of Augustinus, gheseyt heeft dat het ommeloopen / ofte ommegaen met Reliquien der heylighen / ende de selve ten thoone te stellen / maer een particulier werck van Munnicken was, daer in de kercke gheen behaghen en hadde ? D. Cabeljau, seght dat ja in sijn Catholijcke Waerheyt pag. 613.

De tweede vraeghe is / of den selven Augustinus, het ommegaen met reliquien / in t'ghemeen heeft voor quaet, ende verwerpelijk gehouden ? D. Cabeljau, seght dat ja. *Ibidem.*

De derde vraeghe is / of Augustinus verworpen heeft / het debotelijk eeren der Reliquien ? D. Cabeljau seght dat ja. Pag. 614. want / seyt hy / t'was verre van daer, dat men in die tijden voor een Martelaers been sich soude hebben willen buyghen, en dat devo-

devotelijck kussen &c.

De vierde vraeghe is / wat dat Augustinus hier eyghentlijck berispt / ofte enckelijck het om loopen met reliquien / ofte wel het verkoopen alleen? D. Cabeljau het tweede overslaende / neemt het op het eerste alleen.

De vijfde vraeghe is / of Augustinus hier spreekt van ware Reliquien / ofte wel van versierde? D. Cabeljau, seyt dat Augustinus dit niet en heeft willen onderzoeken.

De selde vraeghe is / of het achtste Capittel van het boeck der stadts Godts / daer beelsins ghehandelt wert bande Reliquien / Augustino valschelijck-toeghedicht is? D. Cabeljau seght dat sae. P. 615. en bevesticht dit sijn segghen met de autho- riteyt van Ludovicus Vives / en Leuvenische doctoren.

De sevenste vraeghe is / of de h. Roomsche Kercke soodanighe dinghen door Reliquien heeft be- waert / de welke ofte onmoghelijck sijn te be- waren / ofte strijden teghen alle reden / ende ver- stant. D. Cabeljau seght dat sae. Pag. 609.

Ende ick segghe op dit voorgaende altemael / datneen (soo als ick oock in mijn staeltje berhoont hebbe) maer hier noch breeder bewijzen sal / ende D. Cabeljau, met de woorden van Augustinus selve / overrugghen. Wat van belanght de eerste vraeghe, of het ommegeen met Reliquien maer een par- ticulier werck van Munnicken was / in het welck de Kercke gheen behaghen en hadde? Ick bewijse upt Augustino dat neen.

Ten eersten upt het 22 boeck bande Stadt Godts Cap. 8. daer Augustinus seyt dat Hesperius een aen- sienlijck man / wat heplighe aerde hadde van het graf Christi, de welke hem door een goeden vrient / van Ierusalem mede ghebracht was; ende de selve ghehangen heeft in sijn camer teghen de Nacht-greesten; welck medebzenghen / ende be- waren van soodanige Reliquien Augustinus niet en berispt.

Ten tweeden upt dat selve Capittel. Als de Bis- chop,

schop, Proiectus, seyt hy de Reliquien bracht van den alder eerlijcksten Martelaer Stephanus daer was eenen toeloop, ende ontmoetinghe van een groote menichte van menschen.

Item De Bisschop Lucillus droegh de Reliquien vandē voorseyden Martelaer, ende het volck ginck hem voor, ende achter.

Ten derden *lib. 9. Confess. cap. 7.* Als de lichamen vande *H. Gervasius*, ende *Protasius* met behoorlijke eere vervoert wierden nae de Kercke van *Ambrosius. etc.*

Ten vierden: *Epist. 103. ad Quintian*: De weduwe *Galla*, ende hare dochter *Simpliciola* brengen u mede, *Quintiane*, de Reliquien vandē aldersaelichsten, ende alderheerlijcksten Martelaer *Stephanus*. Wat dunct u nu *D. Cabeljan*? kan *Augustinus* segghen / dat het ommegeen met Reliquien / maer een particulier werck was van Munnicken? Ghy seght in uwer Memory-boeck pag. 608. Dat *Augustinus* hier ter plaetse tot de Munnicken in t'bysonder spreekt, en kan niet in twyffel ghetrocken werden.

Is waer / want den titel van het boeck / brenghet het mede: Maer hoe sult ghy t' maken / met dien bytent die de heplige aerde van Christi graf van Ierusalem heeft medeghebracht naer Afriken? hoe / met de weduwe *Galla*, ende hare dochter *Simpliciola*, die hy laste van *Augustinus*, hebben ommegegaen / ende gherepft / met de Reliquien vande *H. Stephanus*, om die te leveren in de handen van *Quintianus*? om ghe-eert te wordē? hoe sult ghy t' maken met de Bisschoppen *Proiectus*, ende *Lucillus*, die de selve Reliquien hebben omghebraghen? dese en sijn gheene Munnicken gheweest; hoe kan dan *Augustinus*, segghen / dat het ommegeen met Reliquien / maer een particulier werck was van Munnicken?

Ten anderen, hoe kan hy segghen / dat de Kercke daer in gheen behaeghen en hadde / ghemerckt hy seyt / dat de Gemeenten sijn met grooten toeloop ghekomen / om dit ombraeghen der Reliquien / met hare teghenwoordicheyt te vereren?

ren: Siet daerenboven hoe p[re]cis Augustinus hier in over een komt met den H. Hieronymus, *boven*. Indien ghy my seght / dat Augustinus het enckel ommegeen / ofte ombreghen vande Reliquien niet berispt heeft / maer namelijck daer van groote dinghen te roemen? soo moet dan Augustinus sijn epgghen selven berispen.

Ten eersten, als hy seyt *Serm 28 de Sanctis*, dat hee yser vanden banden des H. Apostels Petri door alle de Kercken, met recht wordt ghehouden, kostelijcker als goud. Dit is immers op t'hoogste genomen.

Ten tweeden, als hy seyt *Epistola 137*, dat de plaetse heyligh was, daer het lichaem vande H. Felix bisschop van Nole begraven lagh.

Ten derden, als hy seyt *lib. 9. Confess. Cap. 7*, dat de besetene van onsuivere gheesten wierden ghelesen, en de blinde siende door het aenraecken vande baere, op de welke de Reliquien vande H. H. Gervasius, ende Protasius, wierden vervoert.

Ten vierden, als hy *lib. 22. de Civit. Cap. 8*, veele verschepden mirakelen verhaelt / die dooz ofte by de Reliquien der heylighen / (t'zy dooz de olpe met de welke de sielen haer salden / t'zy dooz het aenraecken der blommen / die op hare autzen ghescheyt waeren etc.) gheschiedt sijn. Is dit altemael niet groote dinghen roemen van de Reliquien? heeft dan Augustinus oock sijn selven berispt? dit en is niet waerschyndelijck; soo en is het dan oock geen siens waerschyndelijck dat Augustinus, het enckel roemen van groote dinghen / rakende de Reliquien / in andere heeft willen berispen.

Hier mede blijft samen beantwoort de tweede vraghe / welke was / of Augustinus hetommelopen met de Reliquien, ende daer van groote dinghen te roemen, in t'ghemeen heeft berispt: Blijckt upt het boozgaende dat neen / soo sal het dan ten lesten moeten upkomen / op een besonderommelopen / ende roemen / het welck niet ongherpyt heeft ghemengelt was / soo als wy hiernaer sullen sien.

TVVER.

II. AENMERCKINGHE

Op de derde vraeghe.

Of Augustinus verworpen heeft het devotelijck eeren der Reliquien.

Dat Augustinus het enckel eeren der Reliquien niet en verwerpt / en kan D. Cabeljau niet loochenen : Want de woorden van desen outbader / sijn dies-aengaende te klaer:

Ten eersten *Epist. 103. ad Quintian* : daer hy seyt: De weduwe *Galla*, ende hare dochter de Maeght *Simpliciola*, brenghe u mede, *Quintiane*, de Reliquien vandē aldersalichsten, en alderheerlijcksten Martelaer *Stephanus*, Vwe Heylicheyd weet wel, hoe ghy de selve moet **BEHOORLYCK EEREN** ghelijck als wy oock ghedaen hebben.

Ten tweeden *Lib. 9. Confess. Cap. 7*. De lichaemen van de *H. H. Gervasius*, ende *Provasius* sijn met **BEHOORLYCKE EERE** overghedraghen tot de Kercke van *Ambrosius*.

Ten derden, ick soude hier konnen by boegen de plaetse vā August. die ick mede hebbe ghesiet in mijn Staeltje pag 64. ghetrocken upt het boeck *de Eccles. Dogmatib. Cap. 73*. daer klaer gheseyt wert / dat men de Reliquien der Heplighen mach eeren / en dat hy een ketter is / die contrarie leert. Maer D. Cabeljau, maecht hier ober soo veelē woorden / om te thoonen dat dit boeck van Augustino niet gheschreben en is / dat ick het selve liever hebbe te laten baren / als niet soodanige disputen / den tijt te verliesen : Want ghenomen dit boeck van Augustino niet ghemaeckt ware : siet D. Cabeljau niet / dat ick niet soo groot recht hier van sou konnen segghen / als hy selve doet van een

een ander twijffelachtich boeck / in sijn Catholijcke Waerheyt pag. 540. Ons is niet met allen daer aen ghelegghen, of *Augustinus* autheur is van dat boeck, of een ander, het is ghenoech in opsicht van ons ooghemerck, dat het een autheur is van ghelijcke outheyt, ende tijt-ghenootich met *Augustinus*. Ofte met *Erasmus Roterodamus* souden wy kunnen segghen / dat het verslameit schijnt te sijn, ten deele uyt sijn wercken, ten deele uyt de besluyten der Synoden: Dit is meer als ghenoech om authoziteyt te gheben aen dit gemelde schrift.

Niet teghenstaende / dit obergheslaghen / ende ons ghehouden aen de twee eerste spreken / de welcke sekerlijck Augustini sijn / ende soo klaer / dat D. Cabeljau niet en kan loochenen / dat *Augustinus*, de Reliquien heeft willen ghe-eert hebben / in t'ghemeen ghesproken: soo moet het dan op aenkomen op de maniere.

D. Cabeljau, nae ghewoonte pag. 609. van sijn Memory-boeck, draeyt dit op een burgherlijcke eere / soo dat *Augustinus*, nae sijn segghen / wel kan lijden / dat men de Reliquien burgherlijck eere, maer niet devotelijck, ofte religieuselijck.

Ich thoone hier teghen / dat *Augustinus* moet spreken van een eere die meerder als burgherlijck is / want hy gaet bykans op de selve boert voort / ghelijck *Hieronymus* Boven.

Ten eersten, ghy en kont niet loochenen dese volgende woorden Augustini, ghetrocken uyt het achtste boeck, het 24. Capittel hande Stadt Godts, daer hy seyt: Wy eeren de Reliquien der Martelaren, als van Heylighe mannen Godts, die tot de doot van hare lichamen, hebben voor de waerheyt ghestreden.

Ten tweeden, moet ghy my toestemmen dese woorden *Lib. 20. contra faustum Manichaeum Capit. 21.* Het Christelijck volck, viert samen de Reliquien der Martelaren met eene RELIGIEVSE solenniteyt, ende om verweckt te worden tot naevolginge, ende ommedeelachtich te worden van hare verdiensten, ende door

door hare ghebeden gheholpen te worden.

Item. Wy dienen de Martelaren met dien dienst, met den welken, oock in dit leven ghedient werden de Heylighe mannen gods, welckers herten wy ghevoelen bereyt te sijn, om soo een lyden voor de Euangelische waerheyt te onderstaen. Maer de Martelaren dienen wy soo veel te DEVOTER hoe dat wy dit gerustelicker doen, nae dat sy de strijden overwonnen hebben, ende wy verkondighen haren lof dies met meerder betrouwen, als wesende nu in het ghelukkig leven verwinders, dan die in dit leven noch vechten.

Voort ghy hier wel / dat Augustinus niet en spreekt van een enkel / of burgherlijck eeren der Martelaren/ende hare Reliquien/maer van een RELIGIEVS eeren / ende van een DEVOTELYCK dienen.

Hier sal D.Cabeljau, nae ghewoonte moeten segghen / dat Augustinus, de woordkeys RELIGIEVS, ende DEVOOT in haren ruymen sin neemt / ende niet op het nauwste. **T** sijn beuselighen / ende niet weerdich beantwoort te worden/want alsoo sal ick alleg draepen naer minnen sin/ende vernuft/wat ick begeere.

Ten derden ghy en hout my niet loochenen dat Augustinus ghewach maect van Kercken / die nae de Martelaren ghenoecht werden: Want ghy beent in uw Memory-boeck pag 607 dat hy spreekt van een Kercke van S. Gervasius, ende soo ghy schijnt te willen segghen/dat Memory by Augustinus een Kercke betreket/ soo moet ghy dan oock bekennen / dat hy spreekt van een Kerckie handt H. Stephanus: Ghy moet oock desghelijcx toestemmen / dat hy ghewach maect van een bedrachte die ghemaect is ghewest / daer de Heylighe aerde van r'graf Christi bewaert wiert.

Ten vierden, moet ghy bekennen / dat Augustinus seyt/dat men in de selve Kercken voort / ofte by de Reliquien heeft ghebeden: want Augustinus seght opentlijck *de vni: Eccles. Cap. 16.* De menschen

schen bidden by de Reliquien van onse dooden, ende sy werden verhoort. De schoon-sone van Marcialis is voor sijnen sieken vader gaen bidden, in de Kercke, ofte by de Reliquien vande *H. Stephanus*. Item van een ander: Hy heeft voortgegaen in het bidden, op de plaetse daer den Martelaer begraven was, of daer hy ghedient wiert, soo als *Ludovicus Vives* dit berclaert in sijne bemerckinghen. Item. De Me-vrouwe van t'dorp is ghekomen nae de Kercke, of by de Reliquien vande *H. H. Gervasius*, ende *Probasius*, ende heeft, nae ghewoonte daer met hare maerten, ende andere godtvruchtighe vrouwen, ghebeden, ende lofsanghen ghesonghen. Jae dat sy dit ghedaen hebben/ met gheboghen knien / want *Augustinus* seght wy sijn ingegaen tot het ghebedt, ende hebben ons knien gheboghen, nae gewoonte, was dit een ghewoonte/ soo ist byten twijffel dat de voorszepde personen dit hebben mede ghedaen / hy / ofte vooz de Reliquien. Ich stelle hier / in de Kercke, of by de Reliquien, om dat ick by *Augustinus* bevinde / dat hy het woordken *Memory*, soo wel vooz het een ghebruyccht / als vooz het ander: want hy seyt van een seker vrouwe / dat sy haer doot kindt heeft ghelept op de *Memory* des Martelaers/ dit en kan niet verstaen werden / dat sy haer kindt soude ghelept hebbe boven op de Kercke / maer op de Reliquien. Wederom seght *Augustinus*, dat de *Bisshop Proiectus* de *Memory* doegh vande *H. Stephanus*, dit en kan mede niet verstaen worden / dat hy de Kercke doegh/ maer de Reliquien.

Ten vijften en kont ghy my niet loochenen/ dat *Augustinus* seyt datter menige mirakelen t'sijnen tijde gheschiedden dooz het aenraken vande Reliquien/ oft andersins / jae dooz het verkrijgen, en voorbidden der Martelaren; sijn woorden sijn wederom al te klaer.

Dooz eerst/ seyt hy/ daer geschieden mirakelen door de ghebeden, ofte Reliquien der Martelaren.

Item: Daer is een Mirakel gheschiet / door het verkrijghen des Martelaers.

Item: Door den alderheerlijksten Martelaer Steph.
Ten seften: moet ghy my toestemmen dat Augu-
stinus seyt *lib. 8. de Civit. Cap. 27.* soo als Hierony-
mus oock mede verhaelt / dat men, t'synen tijde/
autaren bouwde op de heylighe Reliquien der Mar-
telaren, ende daer op Sacrificien dede.

Wat is hier van al dit voozgaende burgher-
lijck. / ofte civil? niet het stichten der kercken
naer haren naem / noch het bidden in de selve
booz de Reliquien / noch de mirakelen / noch de
Autaren / noch Sacrificien / noch de Martelle/
om welck ooghmerck / Augustinus, namelijck de
Reliquien der Martelaren wilt ge-eert hebben/
seggende: Wy eeren de Reliquien der Martelaren,
als wesende vande ghene die haer bloedt voor Christo
hebben ghestort: Ergo in al dit / en kan Augusti-
nus niet spreken van een enkel burgherlijcke
eere / maer van eene die meerder als burgherlijck
is: want soo ick *boven* in de derde aen-merckinge op
Hieronymum, hebbe gherhoent / soodanich als
t'ooghmerck is / om het welck men niemant eert/
soodanich is oock de eere: maer de ooghmercken
die Augustinus stelt / om de Reliquien der Mar-
telaren te eeren / ende de actien die hy seght ghe-
pleeght te syn / op booz / of hy de Reliquien / syn
meer als burgherlijck / ergo hy sprekt van
een eere / t'haren opsichte / die meerder is als
burgherlijck.

Du / op dat ghy niet en seght (soo ghy in uwe
Memory-boeck doet / *parte 1. pag. 258.* van Epiphanius)
Dat rust alleen op die dwale inbeeldinghe, dat Augusti-
nus mede goede kennisse gehadt heeft aen die paepliche
distinctie, tusschen twee, of drierley religieuze dien-
sten, t'welck niemant oyt bewijzen sal.

Ick sal u dat bewijzen dat Augustinus hier van
goede kennisse heeft ghehadt.

Eerst stelt hy vast *lib. 8. de Civit. cap. 27.* ende *lib. 21.
Cap. 10.* ende *lib. 20. contra Faustum Cap. 21.* De eere/
ende dienst / die Godt alleen toekomt / de welcke
hy namelijck seght te bestaen in het SACRIFICIE,
met dese woorden.

Wy

Wy leeren dat Godt alleen moet ghedient vvor-
den, ghelijck vvy hem oock dienen, met dien dienst, die
in t' Griexx genoemt vvert *Latria* t' welcke eenen dienst
is, die vvy eyghentlijck schuldich sijn aen de Godde-
lijckheyt: Tot desen dienst behoort de offerhande van
t' SACRIFICIE. *lib. 20. contra Faust. c. 21.*

Desen dienst / als Godt alleen toebehooren
de/en wilt hy met recht aen de Heplighen / ofte
hare Reliquien niet toeghezagghen hebben/
t' welck hy dichtsijls door den nens wijst aende
Heptenen/de welke meijuden/dar de Christenen
de Heplighen eerden als goden. Ten is niet soo/
seght Augustinus:

Ten eersten: De Martelaren en sijn ons gheen goden.
lib. 22. Civit. cap. 10.

Ten tweeden: Wy en dienen onse Martelaren niet met
goddelijcke eere, vvy en offeren haer gheen Sacrificien
lib. 8. de Civit. cap. 27.

Ten derden: Wie heeft oyt ghehoort, dat de Priester
staende aen den altaer, heeft gheseyt: *Petre, of Paule, of*
Cypriane, ick offere u Sacrificie? Ibidem.

Ten vierden: Wy houden onse Martelaers voor ghee-
ne goden, noch vvy en offeren aen haer Sacrificien. *Ibi-*
dem.

Daer hebt ghy upt Augustino de eerste soorte
van dienst/ namelijk *Latria*, die godt alleen toe-
komt / bestaende eyghentlijck in t' SACRIFI-
CIE.

Och de wijle het upt de hoven ghemelde
spreken Augustini blyckt / dat hy de Heplighen/
ende hare Reliquien wilt ghe-eert hebben/maer
niet met SACRIFICIE, ofte *Latria*: Laet ons ho-
ren / hoe hy de tweede soorte van eere / die de
Heplighen / ende hare Reliquien toekomt / vast
stelt.

Ten eersten hy seyt/dar de Christenen, t'sijnen tij-
de/ de Reliquien der Martelaren eerden met eene RE-
LIGIEVSE solemniteyt. *lib. 20. contra Faust.*

Ten tweeden, hy noemt die RELIGIEVS, die dien-
sten deden in de plaetsen der Martelaren. *lib. 8. de Civit.*
Cap. 21.

Ten derde, hy wilt se ghe-eert hebben / als die haer bloet hebben ghestort voor Christo; lib. 8. de Ci. vit. Cap. 27. Ergo met opzicht op de hoogste liefde die men vint/dat is / op de Martelle; is seker dat de Martelle een RELIGIEVS werck is / 'tis oock seker dat de eere soodanich is / als het opzicht is / dat ymant heeft / om een ander te eeren / Ergo als Augustinus wil dat men sal opzicht hebben/op de Martelle / (t'welck een RELIGIEVS werck is) Wanneer men de Martelaers eert/soo wilt hy / dat men de selve sal RELIGIEVSELYCK eeren.

Ick late nu staen / dat hy de Martelaren / DEVOTELYCK wilt ghedient hebben lib. 20. contra Fauflum Cap. 21. om dat sy nu in't ander leven/als verwindeers/trionpheren met Christo.

Hier siet ghy nu klaer / dat hy de tweede soorte van eere vast stelt / de welke minder is / als die men godt schuldich is / meerder nochtans als burgerlycke eere/want.

Ten eersten, hy noemt se RELIGIEVSE eere/en de DEVOTEN dienst / t'welck van gheen burgerlycke eere en mach gheseyt worden.

Ten tweeden, hy maect onderschept / tusschen de eere / die men bewijfen mach aen de Heylige mannen / die hier noch sijn in dit leven / en tusschen de eere / die men mach toedraeghen aen de Martelaers/die nu als verwindeers sijn in t'ewich leven: want alhoewel hy eerst seyt / dat men t'sijnen tijde / de Martelaers diende met dien dienst, met den welcken oock, in dit leven, de Heylige mannen ghedient worden die nae de Martelle staen, willende dat beyde de selve devotelijck, dat is / meer als burgerlijck (ter oorsake van t'oogmerck/dat niet burgerlijck is) souden ghedient worden / soo ist nochtans / dat hy daerelijck dit verschil daer hy boeght/dat de Martelaeren niet meerder DEVOTIE mogen ghedient werden/om die reden/dat sy nu als verwindeers sijn in t'ewich leven. Hiermede stellende verscheyden trappen in de

De.

Devote eere, ghelijck oock herscheyden trappen
zijn inde burgherlijke eere.

Dit blijkt noch claerder upt het boeck van
sijne Meditationen Cap. 24. daer hy de Heylighen des
hemels bidt / ende aentroept met dese woorden:
Alle gheluckighe Heylighen Godts, die nu ghekomen
zijt tot de haven vande eeuwige saligheydt. Ick bidde
u l. door den ghenen, die u verkoren heeft, komt ons ter
hulpe gheeft ons de handt, ende recht ons op, op dat wy
ghenelen zijnde van onse swackheydt, moghen versterckt
worden inden strijdt. Bidt, ende spreekt voor ons arme
sondaren, op dat wy door u l. ghebeden moghen ghe-
voeght worden by uw' H. Gheselschap, en saligh worden.

Dit bidden / ende aentropen vande Heylighen /
is bukten twijffel de Heylighen eeren / niet bur-
gherlijck / maer DEVOTELYCK, ende RELIGIEV-
SELYCK, soo volght het dan / dat Augustinus, niet
alleen met clare woorden / maer oock met de daet
selbe / berhoont heeft / dat men de Heylighen des
hemels magh DEVOTELYCK, ende RELIGIEVSE-
LYCK, dienen en eeren.

Ick weet wel dat D. Cabeljau datelijck hier op
sal segghen / dat dit hoognoemde schryft Augustini
niet en is: Doch ick sal my houden aen de censu-
re van Erasmus, de welcke / al hoe wel hier aen
twijffelt / seght nochtans / dat het van een Autheur
is ghemaect, die de schriften *Augustini* niet sonder neer-
stigheydt heeft ghelesen; indier voeghen dat ick dat
selbe schryft houde als van Augustino gheschreven /
naedien het upt sijne schriften ghetrocken / ende by
een vergadert is.

Daer dan / D. Cabeljau moet my noodsakelijck
toestemmen / dat Augustinus, eenen dienst heeft
ghelien / die Godt alleen toekomt / namelijk het
SACRIFICIE, den welcken hy Latria noemt: Dit is
de eerste / ende opperste soorte van eere.

Hy moet my bekennen daer-en-hoben / dat Au-
gustinus de Martelaren ghedient / ende hare Re-
liquien ghe-cert heeft / namelijk als van
Martelaren met Feestdaghen / met het bouwen
van

van kercken die naer haren naem ghenoemt
wierden / ende van autaren / die op hare Reli-
quien opgherecht wierden / ende met sacrificien /
die ghedaen wierden / niet t'haerder eeren / maer
op hare beenderen / ende met daer booz te knie-
len / ende met bidden / ende aentropen / om booz
hare ghebeden gheholpen te worden ; dit noemt
hy RELIGIEVSELYCK , ende DEVOTELYCK ceren /
ende die dese / oft soodanighe DIENSTEN deden in
de plaetsen der Martelaren , noemt hy RELIGIEVSE
persoonen : *Lib. 8. de Civ. cap. 21.* Dit is de tweede
soorte van eere.

Daer upt blijkt dat Augustinus gheweten heeft
van eene middelmatighe eere / die hy RELIGIEVS,
ende DEVOOT noemt / minder als de goddelijcke /
maer meerder als de burgherlijcke / ende dat hy
sepdt / dat men t'sijnen tijde / ende de Martela-
ren / ende hare Reliquien / met soodanighe mid-
delmatighe eere heeft achtervolght / oversulckst
dat hy niet verwoopen heeft het DEVOTELYCK
eeren vande Reliquien. Doorders / Dat D. Cabeljau
ongheleijck heeft / als hy sepdt / dat niemandt in
de tijden *Augustini* voor een Martelaers been sich soude
hebben willen buyghen , ende dat devotelijck cussen.

A E N H A N G H S E L.

Over-een komste vanden *H. Hieronymus*,
met *Augustino*, rakende het eeren der
Martelaren, ende hare Reliquien.

Hieronymus sepdt / dat men t'sijnen tijde de
Reliquien vande *H. Lucas*, *Timotheus*, *An-*
dreas, ende *Samuel* met groote menschte
van menschen heeft verboert ende omghedra-
ghen.

Augustinus seght het selve vande Reliquien des
H. Ste-

H Stephani, ende der Martelaren Gervasij ende Protasij, *Lib. 22. de Civit. cap. 8. ende lib. 9. Confess. cap. 7.*

Hieronymus seght/dat men de Reliquien t'sijnen tijde berckerde met sijde/ende gout.

Augustinus seght/dat men se berckerde met bloemen/ende met lampen/welckerg olve de siecken ghenasen; *Lib. 22. de Civit. cap. 8.*

Hieronymus seght / dat men kercken bouwde booz de Martelaren / ende de selve naer haren naem noemde.

Augustinus maectt mede ghelwacke bande kercken des H Gervasij, ende Stephani, ende van een Cappelle die ghebouwt wierdt t'sijnen tijde op de heylighe aerde van't graf Christi, overghebracht van Jerusalem *Lib. 22. de Civit. cap. 8.*

Hieronymus seght/dat men in die kercken/altaren bouwde op de Reliquien/ende daer op sacrificien dede.

Augustinus seght al het selve / ende byhangt met de selve woorzen *Lib. 8. de Civit. cap. 27.*

Hieronymus seght / dat men in de kercken der Martelaren / de selve booz hare Reliquien aenriep/ende badt. *in cap. 65. Esaie.*

Augustinus seght dat mede *Lib. 22. de Civit. cap. 8.*

Hieronymus seght / dat men daer booz lofsangen songh.

Augustinus spreekt oock alsoo *Lib. 22. de Civit. c. 8.*

Hieronymus seght / datter t'sijnen tijde vele mirakelen gheschiedden booz/oft by/oft door de Reliquien.

Augustinus van ghelijcken / *Lib. 9. Conf. cap. 7. ende Lib. 22. de Civit. cap. 8.*

Hieronymus noemt het graf bande HH. Petrus, ende Paulus heyligh / *Ep. ad Marcellam.*

Augustinus des ghelijckx *Epist. 137.* noemt de plaetse heyligh daer den H. Felix Bisschop van Nolc begraven lagh.

Hieronymus en wilst de Reliquien/oft de Martelaren niet aenbeden hebben/namelyck niet sacrificien.

Augustinus en wilt mede dit niet hebben. *Lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende lib. 8. de Civit. cap. 27.*

Hieronymus loochent dat men t'synen tijde de Martelaren booz goden hielt.

Augustinus loochent dit mede *Lib. 22. de Civ. cap. 10. ende lib. 8. cap. 27.*

Hieronymus nochtans wilt de Martelaren ghe-eert hebben. *Ep. ad Ripar. ende Ep. ad Marcell.*

Augustinus approbeert dit mede. *Lib. 8. de Civit. cap. 24. ende lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende Epist. 103. ad Quint.*

Hieronymus wilt-se ghe-eert hebben / om dat sy haer bloedt ghestoet hebben booz Christo. *Epist. ad Marcell. ende Ep. ad Ripar.*

Augustinus hzenght de selve reden by *Lib. 8. de Civ. cap. 24. ende lib. 20. contra Faust. cap. 21.*

Hieronymus noemt dit eeren / eenen goddelijcken seker / ende een debotte des herten.

Augustinus noemt het een religieuze solemnittept / eenen deboten dienst / en de ghene die soodanighe diensten pleegghden / noemt hy Religieus. *Lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende lib. 8. de Civ. cap. 21.*

Onaenghesien dan het oogdmerck dat de onderecht sinighe kercke in't dienen / ende eeren der Martelaren / ende hare Reliquien booz hadde / onaenghesien oock de uytwendighe actien / met de welcke sy de selve bereerde (welcke het meeste deel meer als burgherlijck waren) soo is't dat Hieronymus dit eeren / seydte te wesen eenen goddelijcken iever, ende DEVOTIE des herten, ende Augustinus, een DEVOOT ende RELIGIEVS eeren / en die het selve pleegghden / RELIGIEVSE personen.

III. AEN-MERCKINGHE

Op de vierde vraeghe.

Oft *Augustinus* het omloopen met Reliquien, oft het verkoopen der selver berispt heeft?

VAn het enckel ommegeen / oft ommeloo-
pen met de Reliquien / hebben wy boven
ghesproken in de eerste Aenmerckinge; ende
ghethoont / dat *Augustinus* dit niet en kan berispt
hebben/ aenghesien dat hy selve de weduwe *Galla*,
ende haer dochter *Simpliciola*, met Reliquien heeft
doen repfen nae den Bisschop *Quintianum*: ende
het overbrengghen vande heylighe aerde upt het
graf Christi, niet alleen niet berispt heeft / maer
ter contrarien heeft goetd' ghebonden / dat men
een bidt-plaetse soude' bouwen/ daer de selve Reli-
quien bewaert wierden/ &c.

Wat is't dan / sal iemandt vraghen / 'rghe-
Augustinus berispt/ in die sprencke / de welcke wy
ghestelt hebben terstondt in't beghinsel vande
eerste Aen-merckinge, daer hy handelt van sommi-
ghe Munnicken/ die i'sijnen tijde met Reliquien
omliepen? Sijn eyghen woorden sullen't uyt-
wysen/wat hy in haer berispt.

Ten eersten, hy heeft daer eenen heelen langhen/
ende breedten discours daer hy aenprijsst het hant-
werck / niet alleen met het exempel van *Paulus*,
maer oock met sijne leeringhen/ende met die van
de Apostelen / sae met het exempel vande am-
bachts-lieden/ende ackermans / welker handt-
werck hy noemt heerlijck/ende heyligh/segghen-
de/dat men daer onder wel kan bidden/ende lof-
sanghen singhen.

¶ 4

Hier

Hier op ten tweeden, berispt hy het leegh-gaen / ende bagabonderen / naemelyck van sommighe / die het kloosterlyck leven aenbeerden / niet om Godt te dienen / maer om verlost te worden van de slavernij / inde welke sy waren / oft om nooddrift / ende kleederen te krijgen / die sy huyten het klooster / niet sonder grooten / ende swaren arbeydt / sonden bekomen hebben. Soo danighe menschen strijckt Augustinus door / soo dapper als hy kan / ende met Schysuren / ende met redden.

Ten derden : naer al dit / noemt hy soodanighe menschen Hypocriten onder het kleedt van eenen Munnick, ende seght / dat sy de Provincien omloopen, over al verstroyt zijn, sonder nochtans daer toe werckelijck ghelonden te zijn, sonder erghens vast te zijn, sonder erghens te staen, oft te sitten.

Dit is het eerste / dat hy berispt / het leegh-gaen / ende bagabonderen / segghende : Dat sy schande aendeden aen het goet, ende heyligh voornemen der oprechte Munnicken. Waerom hy oock dese leste aenspreckt met dese woorden : Thoont aen de menschen, dat ghy-lieden het Rijk Godts soeckt, niet in ledigheydt, maer door eenen enghen ende nauwen wegh.

Daer en boven en berispt hy niet alleen dit by/onghelonden / ende luyt leven / maer oock de redenen die sy bybrachten / om te loopen door de landen / ende Provincien : Welcke waren dese ? Sommighe, seght Augustinus, onder haer, lieghen dat sy ghelooft hebben, dat hare ouders, oft bloed-ghewanten in dit, oft dat landtschap noch leven, ende dat sy tot haer gaen

Die valsche / ende leughenachtighe pterexten / om van't een landt in't ander te loopen / waren huyten twijffel berispeelijck.

Der halven : soo berispt Augustinus, wat de Reliquien aengaet / niet alleen dat sy onlicpen met valsche / ende versterde Reliquien (soo hy inde volghende Aen-merckinghe sullen sien) maer naemelijck dat sy de Reliquien verkochten. Dit blyckt

blijckt wederom claer upt de eyghen woorden
Augustini.

Voor eerst: Sy vercoopen, seyd hy / leden der Martelaren.

Ten tweeden: Sy eyschen de kosten vande profijtelijcke armoede.

Ten derden: Moemt hy dit verkoopen een vuyle kramerije, ende bidt de goede Munnicken/dat sy de selbe wilden beletten / om dat hare estime daer mede ghequetst wierdt, ende de swacke ontlicht.

Heeft Augustinus gheen groote reden / om dit verkoopen te berispen/dewijle het een specke van Simonic was/soo wanneer sy eene geestelijcke sake (ghelijck sy valscheelijck boozgaeven/ende van andere ghelooft wierdt) verkochten boozgheldt?

Tot noch toe en kan ick niet sien/dat Augustinus hier berispt het enkel omloopen met Reliquien/ oft her eeren der selver. Laet ons dan boozder sien / of D Cabeljau eenigh boozdeel / oft bare kan vinden in andere spreucken van Augustinus.

IV. AEN-MERCKINGHE

Op de vijfde vraghe.

Oft *Augustinus* berispt het omloopen met valsche ende versierde Reliquien, oft met ware, ende oprechte.

Hier op seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 608. Augustinus en heeft niet willen ondersoecken, oft de Reliquien oprecht waren, oft niet, maer dit latende in sijn weerde, oft onvveerde, heeft absolut verstaen, de gheheele handelinghe met de Reliquien, al vwaren sy schoon oprecht, dat men soo veel spels daer mede aenrechten vvil, met die om te draghen, ende groote dinghen het slecht volck daer van vvijts te maken,

¶

niet

niet en docht, maer was als een vuyle cramerije te verwerpen.

Oft sout ghy wy conuen segghen *Domine Cabeljau*, inden wy de schriften Augustini niet by de handt hadden: Ick gheloobe dat ghy dit stellen de op't papier/van uw' eyghen gemoet/ende conscientie zyt oertruyghet gheweest van contrarie: Maer dat ghy ebenwel dit ghestelt hebt / om de eenbondighe ghemeente wat in de handt te steken.

Ghy seght dan voor eerst: Dat *Augustinus* niet en heeft willen ondersoecken, of de Reliquien oprecht waren, of niet.

Ick antwoorde dat het niet van noode was/ reene saecke te ondersoecken / die haer selven uytweeg: hy en ondersoecht het dan niet / maer hy seght ront uyt/dat het valsche/ende versierde Reliquien waren. Want seyd hy:

Sy vercoopen leden van Martelaren, indien het nochtans leden van Martelaren zijn.

Atem: sy verheffen hare zoomen, ende hoofdbanden; dit waren immers valsche Reliquien; indien sy dit ghedaen hebben.

Maer D. Cabeljau seght/dat dit moet verstaen werden van de cleederen der Martelaren, de welcke sy verhieven als of het groote heyligheden waren

Als D. Cabeljau soo spreekt/soo soude ick twijfelen/ of hy latijn can / want Augustinus en seght niet: *Magnificant fimbrias, & phylacteria illorum*, dat is bande Martelaren, maer *Sua*, dat is haer eyghen zoomen/ende hoofdbanden/soo als alle man / die maer de eerste beghinselen heeft van de latijnsche sprake/sal moeten toestemmen.

D. Cabeljau, seght/ dat hy desen sin oock wel lijden can/ want, seyd hy/ het en gheeft, noch en neemt in de verschillighe saeck niet met allen.

Meenigh heeft het/of en neemt het niet:soo verre gheeft het/dat indien Augustinus hier seght (t'welck tek niet en meyne / nochtans D. Cabeljau wel can lijden / soo hy seyd) dat sy die zoomen / ende hoof-

hooft banden ten thoone stelden als Reliquien/
de wijle het claer is / dat Augustinus spreekt/niet
bande zoomen/ ende hooft-banden der Martela-
ren/ maer van haer EYGHEN : Soo moet hier
nootsakelijck upt volghen/ dat sy omsiepen/ende
aenpisen valsche / ende versierde Reliquien: dit
sal noch boozders blijcken upt Augustino.

Hy seyd dan boozder : Sy eysschen den Prijs vande
gheveynsde heyligheydt.

Maer in was dese ghebepustheydt ghele-
ghen / anders als in het boozstellen van versier-
de Reliquien/die sy uytgaven booz Reliquien der
Heylighen.

Daer naer seyd hy uytduckelijck / Cap. 30.
dat sy omsiepen / onder den valschen naem van heyl-
ligheydt.

Wat ghesont verstant / sal hier niet sien / dat
Augustinus hier spreekt van valsche / ende ver-
sierde Reliquien : of soo niet dat my D. Cabeljan
thoone / waer in dat hare valsche, ende gheveynsde
heyligheydt ghelegghen was.

Ghy seght ten tweeden, dat Augustinus absoluut
verstaen heeft dat de gheheele handelinghe met de Reli-
quien, al waren sy schoon oprecht, niet endocht.

Soo moet hy dan dock sy selven veroordeelen/
om dat hy de weduwe Galla, ende hare dochter
Simpliciola, met de Reliquien van den H. Stephanus,
ghesonden heeft tot Quintianum, segghende dat hy
de selve ghe-eert hadde/ ende versochende/ dat sy
mede van Quintianus souden ghe-eert werden.

Ghy seght ten derden, dat Augustinus berispt/ dat
men soo veel spels aenrechten wil met de Reliquien, met
die om te draghen.

Hoe heeft hy dan gheapprobeert het omdragen
van de Reliquien / met de handen vande Bis-
schoppen Proiectus, ende Lucillus niet eene groote
menichte/ende toeloop des volcks/ die achter/ en
booz ghinc? Hoe heeft hy gheapprobeert Lib. 9.
Confes. Cap. 7 het omdraghen vande Reliquien
der **W.** Martelaren Gervasius ende Protasius; ende
he

het aenraecken vande bare (daer de boozsepde Reliquien op rusteden) om ghenesen te worden?

Ghy seght ten vierd n. dat Augustinus seght / dat het niet en docht, groote dinghen het slecht volck, vande Reliquien wijs te maecken.

Dat is waer : ende hier mede bevesticht ghy ons segghen/dat die boozsepde omloopers / ende bagabonden/groote dinghen wijs maeckten aen t'volck / de welcke inder daer niet en waren; want sy maeckten het volck wijs / dat sy omzorghen leden der Martelaren / daer het nochtang gheen en waren : maeckten het volck wijs / dat de zoomen ende hoofthanden / die sy omzorghen Reliquien waren / daer het soo niet en was / ofte / sy maeckten het volck wijs / dat het zoomen / ende hoofthanden van Martelaren waeren / daer het nochtang waren haer eyghen zoomen / ende hoofthanden. Sy maeckten wijs dat het heylighdom was / ende ten was anders niet als ghebepusthejdt.

Ghy seght ten vijften, dat Augustinus sejdt / dat de geheele handelinghe met de Reliquien &c. als een vuyle cramerije te verwerpen was.

Ten is niet soo: Maer hy wilt alleen betwopen hebben / het vercoopen vande Reliquien / ende het omloopen met valsche, om het volck te bedriegen / ende met soo een gheveynsde heylighejdt, aen den kost te gheraecken.

Ghy seght ten seften, dat Augustinus andere vermaent, om dit quaet te helpen stutten, ende haer ordre daer van te suyveren.

Is waer: Maer wilt ghy nu weten / waer op dat het Augustinus hier precies heeft ghenomen? Ghy en kont dit niet beter halen / als upt'ghene hy seght / als hy nu sijn heelen discours beslypt / maeckende als een cozi begrijp van al wat hy te bozen gheseydt / ofte berispt heeft: Sijn woorden sijn dese:

Wie sal verdraeghen dat die stijf-halfighe menschen, weder-

wederspanningh aen de aldersaeligste vermaeninghen des Apostels, niet alleen ghetolereert worden, maer oock als Heylighen uytgheroepen, door de welke, de cloosters, die op eene ghesonde leere sijn gefondeert, tweefins worden bedorven, ende door EEN ONGHEBONDEN VRYHEYDT VAN LEEGH LOOPEN, ende door EENEN VALSCHEN NAEM VAN HEYLIGHEYDT.

In dit bestuyp siet ghy soo claer als den middach / waer op dat de berispinghen van Augustinus namelijk slaen: Eerst op het Vagabonderen, ende dat op valsche pretext van Ouders / en bysinden.

Ten tweeden, op eene gheveynsde heyligheydt, de welke nergens anders in en bestont dan in valsche Reliquien te vercoopen als heylighe / ende de oprechte, ende haer selven / ende haer cleederen upt te gheven boozheyligh.

Hoe sult ghy nu uw' bestuyp maecken / dat het verre van daer was dat men ten tijde *Augustini*, voor de Reliquien, sich soude hebben willen buyghen, ende de selve devoteli ck kussen, eeren &c.

Maer ghy stelt / ten lesten (soo ghy meynt) het argument op sijn koten / ende redent aldus Pag. 608.

Het ghene *Augustinus*, in de Munnicken particulierlijck, ende ergherlijck verclaert voor de Ghemeente, en can niet over-een-komstigh sijn met de ghemeene practijcke der Rechtsinnighe Kereke.

Is soo; en daerom sal ick D. E. dese voorstellinghe gheerne toe stemmen.

Maer, seght ghy / het ommeloopen met de Reliquien der Martelaren en daer van groote dinghen te roemen, berispt *Augustinus* in de Munnicken, ende hout het voor een ergherlijke daet: Ergo.

Dese voorstellinghe loochene ick absolupt: want sy is valsche / soo als nu van my / upt de eyghen woorden / ende den heelen discout *Augustini* betwesen is. Hy berispt niet het ommeloopen met de Reliquien der Martelaren; maer alleen met valsche / en versierde Reliquien / jaer met haer eyghen zoomen / ende hooft-handen die sy mis-schiet

schien uptgaben/ende vercochten booz heplighe/
ende ware Reliquien : ofte immers soo verhie-
ben/ende vermeerderden/als of sy wat heplighg
hadden ghetweest

Soo segghen wy nu samen met D. E. in uwe
Memory-boeck Pag. 607. Dat soodanigh omloopen, met
soodanighe Reliquien, een particulier werck was, van ee-
nighe, *sijf halfighe, wederspannighe, gheveynsde leughenach-
tighe, ledighe, ende vagabonde*, niet het ghemeen werck van-
de Kercke, die daer met recht gheen behagen aen en had-
de, soo ghy seght in uwe Catholijcke Waerheydt
pag. 613.

V. AEN-MERCKINGHE

Op de feste Vraaghe.

Of het achtste Capittel van het 22.
boeck des Stadts Godts (namelijck
aengaende de Reliquien, ende Mira-
kelen) aen Augustino valschelijck
roeghedicht is.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt Pag.
614. seght dat jaer met dese woorden : Wy
segghen dat het niet *Augustinus* is, die dese vertellinghtjes
heeft naeghelaten, maer een ander, die de selve *Augustino*
verkeerdelijck toeghedicht heeft.

Dit sijn segghen bevesticht hy/ met d'authoz-
teit van Ludovicus Vives, die sijn aen-merckin-
ghen op dat boozsepde Capittel ghemaecht heeft/
ende met het oordeel bande Leuvensche Docto-
ren.

Ich hebbe in mijn Staeltje Pag. 43. 44. &c. ghe-
thoont/ datter gheen apparentie en is/ dat Ludo-
vicus Vives, ofte de Leuvensche Doctoren, sulcks seg-
ghen/of boozgheben. He

Het heyl berischt dan/dat wy hier voer hebben/
bestaet over dese woorden van Vives:

Het is buyten twiffel, seyd hy/dat in dit Capittel veel
dinghen tot verclaringhe zijn byghevoeght, van soodani-
ghe, die alle de schriften van groote autheuren met hare
onreynen handen plachten te bevlecken. Daerom sal ick
sommighe van die dinghen af snijden, of naelaten, andere,
nae mine ghewoonte, sal ick te vreden wesen met de sel-
ve aen te teekenen.

Hier op hebbe ick in mijn Staeltje Pag. 47. ghe-
maecht dit argument: Ludovicus seght dat hy som-
mighe dinghen sal naelaeten, (te weten/die hy meyn-
de niet vast te gaen) ende dat hy andere sal aen
teekenen (te weten die hy meynde twiffelacht-
igh te zijn) Maer de mirakelen die in dit Capitel
verhaelt werden en heeft hy niet naeghelaten
noch aengheteeckent, als twiffelachtigh: Ergo/
volghens het oordeel van Ludovicus Vives, soo en
zijn die mirakelen/ de welcke in dat Capittel
verhaelt worden niet alleen niet twiffelachtigh/
maer gaen vast/ende seker.

Wat seght D. Cabeliau op dit argument: hy
swijghet: Niet wonder / want ick en sie niet hoe
hy hier in forma can uytspetelen:

Bemerckt / dat ick hem in mijn Staeltje
Pag. 44. beschuldicht hebbe dat hy de woorden Vi-
ves verhoort hadde / ver/wijghende namelijk dese
leste woorden: Daerom sal ick sommighe van die din-
ghen af snijden, andere sal ick te vreden wesen aen te teec-
kenen.

D. Cabeliau seyd hier op: Indien Pater gheseyt had-
de, het konde wel by ghedaen gheweest zijn, dan was het
wel, want men konde by doen, oock nalaten soo men
wilde, sonder eenighe veranderinghe van sin.

Ende ick segghe wederom / dat die woorden
moesten nootsakelijck daer by gheboeght wor-
den / ofte andersins / dat den gantschen sin on-
volmaecht was / ende men niet en konst weten
wat eyghentlijck het bonnisse was van Vives
aengaende die miraculen in het besonder: Welck
bonnis

bonnis alleenlyck blijkt uyt die leste woorden/
die ghy versweghen hebt.

Maer D. Cabeljau seght: De woorden die ick
hpghehacht hebbe / waren ghenoechsaem, om
te thoonen dat dit achtste Capittel van het twee-
zwintichste boeck vande stadt Godts, door een quade
Munnicke handt seer was vervalscht, derhalven dat men
op de vertellinghtjes daer in begrepen gheen staet te ma-
ken hadde.

Ten volghet niet / want indien men daer gheen
staet op te maeken hadde / waerom en heeft se
dan Ludovicus Vives niet achterghelaten als niet we-
sende Augustini? waerom en heeft hy se niet aen-
geteekent als twijfelachtich / ofte bertwerpelijck?
want dat was syn meyninge te doen (soo hy dups-
delijck seyt) in andere dinghen die ofte twijffe-
lachtich waren / ofte vervalscht. Thoont my in-
dien ghy kont / dat Vives een mirakel alleen / van
soo vele die in dat Capittel verhaelt werden / in
twijfelachticheyt heeft ghetrocken / ofte aenghe-
teekent als niet wesende van Augustino.

Daer en boven hebbe ick D. E. in mijn Stael-
tje pag 47. uyt ghemaent dat ghy my pmant sout
boozstellen / namelijck vande oude tijden (want
het bonnisse van ul. lest opghelomen Docten-
ren en is hier niet meer als een D in r'ijfer) de
welcke van de mirakelen die in dit Capittel ver-
haelt worden ghetwijfelt heeft: Gh' hebt hier
op wederom ghesweghen: Hebt ghy dan in Era-
smo selve / die nochtans soo byre bonnissen strijckt
oer de schziften van Augustinus, niet kunnen bin-
den deses aengaende tot u boozdeel? soo saet
waerom dat niet boozgheselt? soo neen: soo ist
een klaer-reecken / dat Erasmus hier den dach niet
en heeft deurghefien / andersins hy soude / bupien
twijfel / dit Capittel / ende alle die vertellingh-
tjes afgheschafft / ende bertwoopen hebben / als niet
wesende gheschreven van Augustino.

Ten anderen ghy moet my bekennen / dat Lu-
dovicus Vives seght / dat hy verschepden manuscr-
ten

pen, ende drucken bande schriften Augustini heeft hy de handt ghehadt/ wanneer hy hoor hadde de selve schriften t'herdzucken; ende soo t'blijckt nietter daer / in alle die oude Manu-scripten, en drucken, heeft Vives dat Capittel met alle die mirakelen/ ende vertellingtjes ghebonden / soo is dit dan een teken dat onse hoor-ouders ghebonnist hebben/ dat sy soo wel het eyghen werck waren van Augustinus, als alle de boeken/ ende Capittelen/ ende verhaelen bande Stadt Gods/ daer dit hoornoemde achtste Capittel mede in besloten is.

Door derg/ hebbe ick in mijn Staeltje ghetheont pag. 46. Dat Ludovicus Vives, seggende dat in dit Capittel eenighe verbalschingen sijn / niet en spreekt van eenighe ghewichtighe saken / die soude verbalscht sijn/ maer alleenlyck van eenighe woordkens/ de welcke hy oock daerelyck aentreckent.

Ghenomen het was soo, seyt D. Cabeljau, soudet even wel niet sijn een grooten reden, om te twijffelen, of niet de selve handt, die de woorden hieren daer vervalscht hadde, oock met eenen, saeken daer moght byghedaen hebben van t'zijne, om se op den naem van Augustinus te venten?

Was dit reden ghenoech om daer aen te twijffelen/ waerom en heeft dan Ludovicus Vives daer aen niet ghewijffelt? waerom en heeft hy niet t'seffens/ ofte dat heel Capittel overgheslaghen/ ofte die vertellingtjes upgheschapt? ofte ten minsten de selve aengherekent als twijffelachtich/ ende niet van Augustino ghemaect?

Doch/ seyt D. Cabeljau: Vives gaet inder daet verder, ende spreeckt expresselyck van byghevoeghde dinghen.

Laet ons die hoorzen/ ende sien of het oock bast gaet.

Voor eerst citeert ghy Vives, daer hy seyt: Die woorden: *Alwaer hy de heylighe Reliquien aenraecte*, en werden in gheen oude boeken ghevonden.

¶

Ich

Icken kan niet begripen wat Vives is overghekomen dit te stellen in syn aenmerckingen/ daer hy nochtan die woorden niet ghestelt en heeft in den text selve / want Augustinus, en spreekt daer van gheen aenraeken der Reliquien.

Doch ghenomen het was soo; Vives heeft in de oude boecken ghebonden / datter een doot kindt/ dooz het aenraeken vande Reliquien des H. Stephani is lebendich gheworden; dat den sone van eenen sekeren Irenæus nu doot wesende/ soo hy bestreken was met de olve des selfs H. Martelaers/ tot het leven ghekomen is; dat een blinde vrouwe dooz het aenraeken der bloemen met de welcke de Reliquien bestropt waren/ haer ghesicht heeft ghekeghen: Dit altemael segghe ick/ moet Vives in alle oude boecken / ende Manuscripten ghebonden hebben / andersing hoe soude hy dit ghestelt hebben/ ende daer ober geen annotatie ghemaect? ghenomen dan/ dat in de oude boecken dese woorden niet ghestaen en hadden: Alwaer hy de Heylighe Reliquien aenraecte, ist niet ghenoech dat Augustinus dit elders seyt/ om goet te maken/ dat men de Reliquien mach aenraeken/ tot ghene singhe etc?

Ten tweeden seght D. Cabeljau: Vives seyt, dat het in andere boecken niet ghelesen en wert, dat de Bisschop toebrecht de Reliquien vande Martelaer Stephanus.

Dit is immers opentlick ghebe uselt: Want Vives seght heel contrarie: Hoozt syn eyghen woorden: In andere boecken, seyt hy / wert alsoo ghelesen: Als de Bisschop Præictus toebrecht de Reliquien van den alderheerlijcksten Martelaer Stephanus. Ghy wilt hebben Domine Cabeljau, dat Vives sou segghen/ dat in andere boecken niet ghelesen wert, dat de Bisschop de Reliquien toebrecht, ende Vives daer teghen seght / dat het in andere boecken ghelesen wert; is dit niet heel contrarie aen t'ghene ghy hem toeschijft? Ende de wijle ghy wilde berhoonen

nen dat hier questie was van saken selve / ende niet van enckele woorden; hebt ghy niet ghemerckt dat Vives hier alleen spreekt vā een enckel woort? te weten / dat in sommighe boecken stont / de Bisschop Proiectus; in andere de Bisschop Praiectus, vervolgens dat het hier alleen op aenquam / of die Bisschop / de welcke de Reliquien vande H. Stephanus droegh / ghenoeemt was PRO-IECTVS: ofte oock / of men doot dit woordcken proiectus moet verstaen / den voo: seyden; t'welck doot dit woordcken praiectus beter uptgedrukt wert. Wat dunckt u? is dit handelen van saken selve (soo als ghy betwijfen moest) ende niet van enckele namen / of woorden?

Ten derden seght ghy: Vives seyt / dat in de oude boecken niet te vinden en sijn / dese woorden: Draegende de Heylige panden. Wat woordcken / draeghende, en heeft Ludovicus Vives niet / dat heerster D. E. byghelapt. Vives seght alleen / dat elders niet te vinden en sijn dese twee woorden: Heylige panden: blijft eben wel dat de Bisschop de Reliquien vande H. Stephanus toebracht / soo Augustinus te boren seght / en datter een blinde vrouwe is ghekomen / tot den draeghende Bisschop: Wat droegh hy? de H. H. Reliquien vande H. Stephanus, soo Augustinus hobben gheseyt hadde, indier boeghen dat dese twee woorden: De heyliche panden, daer by gheboeght sijn alleen tot meerder verklaringhe / ende is enckelijck een herhaelinghe van de eyghen woorden Augustini, wat verbaeschinghe is hier in ghelegghen? ofte wat veranderinghe van saken selve / daer het alleen op aen komt op dese twee woorden: Heyliche panden?

Ten vierden seght ghy: Vives seyt / dat hy moede was van sulcke kleyne dinghen aen te tekenen, vande welcke hy niet en twijfelde, ofte sy waren van ymant, die sich veel liet voorstaen verandert.

Niet sonder reden was Vives moede van sulcke kleyne dinghen aen te tekenen / want in der

waerheyt/ ten waren maer beuselineert en/ ende hier mede gheeft Vives opentlijck te kennen / dat het hier niet en quam op de saken selve/maer alleen op eenighe woozdekens/de welke in dit Capittel verstaelt/ofte verandert souden sijn/ofte byghevoeght tot meerder verklaringhe.

Dus verre van daer dat Ludovicus Vives soude gheoorzeldt hebben dat die mirakelen / ende vertellinghrijes / die by Augustinus te vinden sijn/hem verkeerdelijck souden toeghedicht wesen: Dat Vives in teghendeel/niet een van alle en heeft aengheteeckent als twijfelachtich/ ofte niet vast gaende/ofte verbaescht sijnde / maer de selve allegaer in synen druck heeft ghestelt / tot een teeken dat hy se in alle oude Manuscripren, ende drucken ghehouden hadde. Wat wonder van dat de Doctoren van Leuven, dese annotatie van Vives hebben gelaten/ghemerckt/dat sy goet is / ende van gheender consequentie/ als alleen van eenige woozdekens?

Ten vijfden, seght ghy: Al en hadde dese Vives geen waerschouwinghe ghedaen van vervalschinge in dit ghe-noemde Capittel, het en konde even wel niet bedecte blijven voor de gene die *Augustini* schriften met eenige aendacht ghelesen, ende eenichsins kennisse van sijn stijl genomen hebben, want die sullen datelijck bevinden, dat in de meeste praetjes van dit Capittel *Augustini* stijl ontbreect.

Contrarie is waer; want indien ymant het heel schrift vande stadt Godts / aendachtelijck wil overlesen / hy sal bevinden dat den stijl van dit achtste Capittel preecs over-een-komt met den stijl van alle de andere: C'waer oock grootelijck te verwonderen / dat noch Erasmus die D. Cabeljau, soo machrich pypst / noch Ludovicus Vives, die de sake grondelijck ondersocht heeft/nach de Doctoren van Leuven dit onderschept van stijl souden ghesten hebben; ende dat D. Cabeljau niet sijn ghelijcke alleen / hier verlichte/ ende oepende oogen souden hebben.

Dyr

Oyt alle het boozgaende / blyckt soo klaer als den middach dat dit boozmoende achtste Capitel van het twee en twintichste boeck vande Stadt Gods / niet van een ander / maer van Augustino selve ghemaect is.

Ghenomen seght *D. Cabeljan*, dat het waerlijk *Augustini* eygen woorden warē, die daer staen, daer soude weynich voordeel uyt te halen sijn voor de Religieuſe aanbiddinghe der Reliquien.

Wat boozdeel wy hier hebben / kan een peder sien *Boven*, in de tweede aen merckinghe op de derde vraeghe.

'T is wat anders seght *D. Cabeljan*, datter in de tijden *Augustini* somtyts eenighe mirakelen, ontrent de graven der Martelaren geschiet sijn; als dat die Martelaren, ofte haer doot, beenderen wierden devotelyck aenghebeden, het eerste soude maer te vinden sijn in den text: niet het tweede.

Alle beyde: soo ick in de boozsejde Aenmerckinge ghetjoont hebbe.

Hy / laet het wat anders sijn / dat Godt mirakelen doet ontrent de graven der Martelaren / als die Martelaren te eeren: de bzaeghe is / of die mirakelen gheen ghenoechſame betwergh-rede en sijn om de Martelaren / hare graven / ende Reliquien te eeren: soo sae: soo stemt ghy ons toe dat wy begheeren. Soo neen: waerom en moghen wy niet eeren / t'ghene Godt selve vereert?

Boozders seght *D. Cabeljan* dat ick hebbe soeken te doen blyken / dat men ten tijde *Augustini* de Reliquien devotelyck heeft ghe-eert ende dat in t'exempel van Me-vrouw van het dorp *Victoria*. Maer seyt hy / ongheluckelijck.

Op liebe / waerom ongheluckelijck?

Daer wert alleenlijck verhaelt, seght *D. Cabeljan*, dat die Me-vrouwe in een heylighe devotie, hare lofsanghen, ende ghebeden aldaer quam uytstorten voor den Heere.

Ich en weet niet wat ghy het ghemeen volck noch

noch al sult wijs maeken: Waer seght Augustinus, dat sy hare lof sanghen / ende ghebeden quam doen VOOR DEN HEERE: Wat verstaet ghy hier dooz? dat sy hare ghebeden deden alleen dooz den Heere: ofte niet? so ja: choont my waer Augustinus dit seght: soo niet? soo hebbe ick eben groot recht om te segghen dat sy hare ghebeden deden ende tot den Heere / ende samen tot de Martelaren dooz hare Reliquien.

Maer ghy seght / ghenomen dat aldaer eenighe Reliquien van die Martelaren waren gheweest. het is wat anders by de selve te aenbidden, soo her wordeken, By, alleenlijck aen wijs de plaetse der aenbiddinghe, dan te aenbidden de Reliquien selve, ofte de personen, welckers Reliquien het zijn, het eerste laet de text wel toe, maer niet het tweede,

Ich sende hier den leser wederom tot de tweede aenmerckinge op de derde vraeghe, hier boven: Alleen voeghe ick dit daer by: dat sy ten tijden Augustini, hare knien gheboghen hebben dooz de Reliquien: want Augustinus seght in dat Capititel / dat her t'sijnen tijde de ghetroonte was / de knien te buyghen, ofte oock op de aerde te legghen intghebedt (*nobis DE MORE genua figentibus, atque incumbentibus terra*) ende D. Cabeliau moet my bekenne dat men ten tijde Augustini, in de Kercken der Martelaren / daer hare Reliquien rusteden / heeft ghebeden / ende lof sanghen ghesonghen dooz de selve Reliquien / ergo dat men de knien gheboghen heeft dooz de Reliquien: hoe sal my D. Cabeliau npt Augustino nu kunnen bewijzen / dat dit buyghen der knien niet en is gheschiedt ter eeren vanden Reliquien? (want waerom wijsst di gedaen dooz / of by de Reliquien? waerom op de plaetse daer de Martelaren begraven laghen? waerom op de Reliquien sacrificien gedaen etc?) nu staet het D. Cabeliau toe / alle mijne redenen in t'besonder te niere te doen / ende dan daer teghen de sijne te stellen / om ons t'obertuygen van contrarie. Tot hier toe blijft het ontwarachtich / dat niemant ten tijde

VI. AEN-MERCKINGHE.

Op de sevenste vraeghe.

Of in de Roomsche Kercke oyt soodanighe Reliquien sijn bewaert gheweest, soo als *D. Cabeljan* haer toeschrijft.

Dominus Cabeljan in sijn Catholijcke Waerheyt *Pag. 609.* **Vraeght:** Wat verskeringhe wy hebben van onse Reliquien, dat sy oprecht sijn als namelijk van de Vederen uyt Gabriels vleugel, van het gheluyt der Ierusalemse klocken, den aessem van Ioseph, ende van duysent dierghelijcke beuselinghen? **Ende in sijn Memory. Boeck, Pag. 609.** seght hy / dat ick my hier seer aen stoote, ende soeke de werelt wijs te maeken, dat die vāde Roomsche Kercke hier schandelijck van *D. Cabeljan* werden beloghen.

Ick segghet noch; want Ten eersten: Ick hebbe tot noch toe niet een bewijs ghesien / dat een redelijck verstant soude kunnen / ick en segghe niet overtuyghen / sae selfs niet een sierken roeren om aen te nemen dat de Roomsche Kercke oyt soodanighe Reliquien soude bewaert hebben.

Ten tweeden ick hebbinde dat de *Schryber* van *Partye* dese saengaende soo verscheydentlyck handelen dat sy meer schijnen te gupchelen / als te spreken in t'ernst.

Ick meyne dat ick dese selve *Materie* / in een seker kleyn *Tractaet* van my geschreven teghen *D. Renesse Predikant* tot *Breda*, soo hondelijck wederlept hebbe / dat niemant van *Predikanten*

machtich is / een enkel woort daer teghen te
kicken / tot welck Tractaet ick den leser sou
konnen senden / doch om in alles te boldoen / sal
hier wederom eenighe aen-merckingen maken /
om te thoonen dat de Roomsche Kercke in die
booznoemde / ende soodanighe Reliquien / val-
schelijck beschuldicht / ende schandelijck belogen
wert.

Mijn eerste bewijs trecke ick upt de eyghen
schryvers van Partye. D. Renesse in sijn Grondich be-
richt pag. 74. seght dat wy bewaren / de Penne van
Gabriel, Item Pag. 40. Eenige vederen die den Engel
Seraphim ontvallen sijn, als hy verscheen aen Fran-
ciscus.

Wernerus Helmichius in sijn Goliadts sweert pag. 261.
schrijft ons toe / het beekeneel, den Beukelaer, ende
vuyt-hamer van S. Michiel, met de welke hy ghevoch-
ten heeft tegen den duyvel.

Balthazar Lydius, in sijn kort verhael vande Room-
sche insettingen Pag. 221. Gheeft ons een stuck vande
riviere Cedron, de schaduwe vanden staf van S. Iacob, de
pluymen des H. Gheest, het wambays vande Dryvuldic-
hey, een ribbe van S. Salvaror.

Dit selve heeft upt gheschreven / ende in sijn
boek gestelt Goelwijn van Buytendijck pag. 261.
iappende daer by den aessem des Heeren, doe hy in
de kribbe lach.

Samuel Veltius in sijn Waerheys licht pag. 201.
schrijft ons toe het bewaren vanden Esels steert daer
Christus op ghereden heeft &c.

Iffer wel een van al dese / die een enkel be-
wijs boozstelt / om dit sijn segghen te bevestigen
niet een. *Maer* ick dan niet met recht segghen /
ende byplijck uptroepen / dat dit altemael valsche
leugenen sijn / ofte soo als D. Renesse, spreekt / ta-
stelijke leugenen?

Ik verwondere my, seght D. Cabeljan, dat P. Hazart
dit soo qualijck opneemt, daer ick niet de eerste ben, die
dit tot laste vande Roomsche inghebracht hebbe, maer
ben alleen een volgher van andere.

Dit

Dit is immers een slechte reden: soo goede koop mocht D. Cabeljau de fabels van Aesopus, ende de Ovidius berkoopen vooz de waerheyt / ende seggen / ick en ben de eerste niet die dit segghe: Immers D. E. siet hier voren in wiens schoene dat hy syn voeten ghesteken heeft / ende wie dat hy ghevolght heeft: te weten / die noch reden / noch bewijs gheben van haer segghen: ende soo past hier de spreuke van Seneca. Men gaet niet daermen moet gacn, maer daermen gact, dat is / men volghet blindelich den hoop.

Es is waer / ghy syt de eerste die dese fabelkens met bewijsen tracht te doen passeren vooz waerheden: Maer eplaes: de bewijsen sijn noch veel soberder / ende slechter als de sake selbe. Mijne antwoorden op uwe bewijsen / sullen dienen tot mijn tweede bewijs / dat de Roomsche Kercke in soodanige Reliquien als D. E. ende andere haer te laste leyt / valschehijk beschuldicht wert.

Ghy beroept u dan eerst op Rivetus: Dese / seght ghy / heeft aen den Jesuyt Guilielmus Bailius, dit selbe boozghehouden / seggende: Het is wonder dat onse aanbidders der Reliquien, niet oock ghetracht hebben de schaduwe van Petrus in haer Reliquie-cas op te sluyten, even als de penne vande engel Gabriel, het geluyt der Ierusalemse klocken ende den aelstem van *Ioseph. Cathol. Orth. Tract. 2. C. 54.*

Ick hebbe die plaetse naeghesien / ende bevinde dat dit de eyghen woorden sijn van Rivetus: Wat is nu uwe slot reden: dat de Roomsche Kercke metter daer die Reliquien bewaert heeft: och arme slot reden! Rivetus seght dat / Ergo tis soo: Moet dan het segghen van Rivetus hy al / ofte hy ons soo veel ghelden als Euangelie: wat apparentie is dat? Rivetus gaeter eben slecht mede te wercken als alle sijn boozgangers: hy seght het / ende daer en tusschen en heeft hy noch auctoriteyt / noch bewijs / noch reden mer de welke hy sijn seggen bevesticht / dienholghens ghelijck het gheseght wort / soo wort het ghe-loochent.

Maer

Maer ghy seght/dat ghy niet en vindt dat Bailius heeft derven seggen dat Riuet daer in de waerheyt spaerde.

Maer Domine Cabeljau, sijn dat redenen booz een verstandich man / ghelijck ghy sijn? Ick en vinde dat niet/ergo t'en is niet? is dit wederom niet een slecht besapt? kan de Jesuyt Bailius, aen Riuet niet geantwoort hebben met een schrift/dat ghy noyt gesien hebt? hoe menige schriften sinder in de werelt die D. E. noyt in handen heeft ghehad? Een anderen / wat weet ghy of Bailius niet ghestorven en was / als Riuet teghen hem schreef/ghelijck als ghy nu gheschreven hebt tegh den dooden Vekiti? of soo Bailius noch leefde / wat weet ghy/of hy niet ghestorven is/nu besich sijnde met sijne beantwoordinghe / latende het werck half gedaen? doch hier van meer als ghe-noech: t'zy dat Bailius doot was / t'zy dat hy leefde/t'zy dat hy gheantwoort heeft / ofte niet; een sake die enckelijck gheseght wort sonder bewijs/ ende authoziteyt / soo als Riverus doet / die moet van selfs in dupghen vallen / ten zy dat men Riverus wil stellen tot den vijfden Evangelist.

Ghy heroept u ten tweeden op Ioannes Gerardi *loc. Theolog. Tom. 8. de morte Num. 103.* dese seght/dat eenen sekeren Ioannes Terzelius ten tijde Lutheri in Duytslant placht veel te spreken in sijn predicatien van de vederen, ofte pennen vande Engel Gabriel.

Wat bescheedt hier van: de authoziteyt alleen van Ioannes Gerardi dit is noch slechter als t'eerste. Want dese hooznoemde Gerardi en is niet alleenlijck te vreden met segghen / soo als Riverus doet / maer hy bevesticht sijn seggen met een selken dat sich selven schaemt.

Hy seght dat in een stedeken van Meyssen gheschiedt is/dat Terzelius om sijn selven aensien te maken hy t'volck/boozgegeven heeft / onder sijne heplighe Reliquien / oock te hebben een schoone penne van den Enghel Michael / die de dupbel/als hy met hem in duet was / getrocken hadde

hadde upt sijn vleughel / welcke penne hy be-
loofde des naemiddaghs te sullen rhoonen:
Maer als hem op den middagh een pert ghe-
speelt was van andere / die dese schone penne
upt sijn doosse ghelicht / ende dat met doobe ko-
len ghebult hadden / sonder dat hy jec daer van
wist / is het ghebeurt dat hy des naemiddaghs /
sullende de enghels he penne nae veel daer van
ghestoft te hebben / verthooven / in ropenen
van sijn doosse bedroggen bondt / doch om niet
beschacmt te blyven staen vooz het volck / heeft
hy terstondt een nientu leughen bedacht / ende
het volck wijs ghemaect / dat hy hem verabu-
seert hadde / met het een doosse te nemen vooz
t'ander / doch datter weynigh aen ghelegghen
was / om dat hy hier nu haer verthooven soude
de eyghen kolen / waer op S. Laurens was ghebra-
den gheweest.

Sult ghy hier / hem inde leser / niet lachen met
open kele / als ghy dit hoorst? Soude men de kin-
ders niet slapen jaghen met sulcke aventuer-
kens?

Ick bidde u / siet dit spel eens aen: Het ghene
dese booznaemde Joanne. Gerardi seght ghechiedt
te wesen ten tijde Lutheri, in het stedecken Meyssen,
dooz Joannem Tetzelium; dat selbe / met de selbe
woozden ende omstandigheden seght Joannes Boca-
cius in sijn Decameron Novella 10. gheschiedt te zyn /
t'synen tijde in Italien, dat is / meer als twee hon-
dert jaren te vozen / eer Tetzelius, of Gerardi opt in
de werelt was; ende soo wy daerelijck sullen
sien / Bocacius vercoopt dit vooz een fabelken-
bomst nu eens / hoe vast dat D. Cabeliau in sijn
schoenen gact / als hy sie; sondeert op de autho-
ritept van Joannes Gerardi, ende op soo een fabu-
lens praetse.

Tot noch toe dan / en heeft D. Cabeliau niet be-
wesen / dat de Roomsche kercke opt bewaert
heeft de penne vanden heylighen Enghel Gabriel;

Ergo tot hier toe blyft sijne beschuldighe
valsche.

Ten

Ten derden ghy beroept u op de authoriteyt van Thuanus, *Hister. lib. 74.* de welke, soo ghy seght / ghe-
wach maectt van een beekeneel des Enghels *Michaels*, dat
die van Brussel, als een groote heyligheydt plachten te
bewaeren, tot dat het schennis uytcomende de Heeren
des Magistraets goet gevonden hebben, by openbaere
aflesinghe van't Stadt huys puyt, het volck te onderrich-
ten, van dit grouwelyck bedrogh, ende haer daer teghent
waerschouwen.

Ick ben verwondert Domine Cabeljau, dat ghy
hier tot meerder bevestinghe niet en hebt byghe-
hoeght Emmanuel de Metere die dit selve verhaelt in
sijn *Historie Lib. 10.*

Ick soude D. C. konnen senden tot mijn
Tractaet teghen D. Renesse daer ick dit ten vol-
len hebbe beantwoort; doch sal hier wederom ee-
nighe aenmerckingen maecten / tot uw' meer-
der contentement.

Het moet aencomen op het placcaet van Brussel,
ist niet waer:jae't. Wel aen.

Voor eerst be vraghe is / of dit een wettigh
Placcaet is gheweest: ick segghe dat neen: be-
wijse dit uyt de schyften van Emmanuel de Metere.
Ick hebbe twee verscheyden drucken van desen
authent / den eersten tot Delft by Jacob Cornelissen
Vennecool Anno 1595, den tweeden oock tot Delft by
den selven drucker Anno 1605.

In den eersten druck en staet het niet als een
Placcaet bande Heeren des Magistraets uytghe-
geven: Want dese woorzen en staender niet
voor: Den Ampt-man, ende Magistraten doen weten,
welcke woorzen daer by ghelapt sijn in den
tweeden druck / quansups of het een placcaet
ware banden Magistraet ghe-emaneert / daer
den eersten druck dit niet en heeft. Ick en gheloo-
ve dan niet dat het een wettigh placcaet is / maer
wel/verfiert / ende sonder authoriteyt/onder de
Ghemeeure ghestropt van pikantighe byanden
der Roomsche Kercke / die doe ter tydt menigh-
vuldigh waren in ghetal.

Ten

Ten tweeden ghenomen het was een placcaet/
ende het was vande Brussel'sche Magistraet upt-
ghegheben: Eben wel/ en sal een ghesondt ver-
stant het selve niet kunnen aen-nemen/ om dese
twee redenen.

De eerste, om dat de personen selve die dit sou-
den ghemaeckt hebben/in die tijden/asghetweken
sijnde vande Catholijcke Religie/ bittere ende ge-
slagen vanden vande Roomsche Kercke alle mid-
delen te wege brachten/om de selve te infameren/
ende verduycken. Ghetupge sy onder veel andere/
dien vermaerden/ende sekerigen Predicant vande
Predick-heeren Orden/ (daer van de Metere ghe-
wach maecht) die sy de stadt hebbe doen rug-
men/ alleen om dat sy het oudt Catholijck Ghe-
loofte/ met woorden/ en wercken/ hielt staende/
ende beschermde.

De tweede reden: Om dat dit voornoemde Plac-
caet bevonden wert in andere stucken valsch te
zijn/ als namelijck in dit/ dat de Paus selve in het
Concilie van Trenten, heeft laten condemnieren, de casse
van wayre, de casse van S. Antheunis, ende menighvuldige
andere dieghelijcke.

'Tis onwaerachtigh want het Concilie van
Trenten, seght openlijck/ namelijck in de declara-
tie: De oude HH. Reliquien, sullen in de selve eerbiedin-
ghe werden ghehouden, in de welcke sy te voren gheweest
zijn: Ghelijck dan/ de ghene die dit Placcaet heb-
ben uptghegheben/in dit stuck hebben gheloghen/
soo segghe ick mede dat sy de waerheyt ghe-
spert hebben in't ophalen van ongherijnde Re-
liquien; want eens bevonden/ is thienmael ghe-
daen.

Maer henen nu D. Cabeljan, met dit Placcaet
siet ghy niet dat uwe beschuldiginghe teghen de
Roomsche Kercke/ tot noch toe blijft sonder
blijck/ bewijs/ ende grondt: dienbolghens
dat wy de selve verwerten als valsch?

Ghy beroept u ten vierden op eenen sekeren
Vergerius in Catalogo Hæreticorum, die van dese ver-
siede

sierde Aeltguten sprekende / sijn segghen bevestight met de authoziteyt van Joannes Bocacius. in *Decamero*

Dit is noch het siegste bescheedt van alle : Ick sie wel dat ghy niet en weet wat booz een boeck het is / daer mede hem Vergerius behelpt : Hoozt toe / ick sal't u segghen.

Conradus Gesnerus in *Bibliotheca* , seght dat het boeck *Decameron*, van *Joannes Bocacius* vol is van gynchelijken ende ijdelheden.

Cornelius Agrippa ab *Nettesheym lib. de vanit Scient. Cap. 64* si ght dat de exempelen, ofte verhalen van dit voornoemde boeck niet anders en zijn, als seer loose aenslaghen van lief lasserijen, ende vryagien; ende dat *Bocacius* in dit boeck den prijs heeft behaelt boven alle andere lief lassers.

Ghelooft ghy dese twee niet / de welke noch rang niet Roomsch ghesint sijn gheweest : hoozt van den antheur *Bocacium* selbe spreken / in sijn voor-reden; daer hy openlijck bekent / dat hy dit ghewilde boeck heeft ghemaect booz melancholike gheesten / namelijk vrouwkens / om die te vermoecken / ende wat tijdt verbyfs te gheben / waerom hy oock de voor reden beghint met dese woorden : Seer edele Ionckvrouwen, segghende dat hy haer sal boozstellen / Fabels, Ghelijckenissen, ofte Historien; noemt het, seydte hy / soo ghy begheert, hier mede te kennen ghebende dat sijn heel boeck niet anders en was / als eenen hoop gynchel-pijperijen by een gheborcht.

Hoe klinkt *D. Cabeljan*, dat ghetuyghenisse banden antheur selbe / in uwe ooren?

Hebbe ick nu gheen reden om *D. E.* aen te spreken met de woorden *Hieronymi* teghen *Vigilantium*, ende te vraghen : Waerom en behelpt ghy u oock niet met de fabelen van *Balsamus*, *Barbelus*, *Aesopus*, ende *Ovidius*?

Leest mijn *Tractact* teghen *D. Renesse* uptgheben in't jaer 1661. ghedruckt t' Antwerpen by *Mic-hiel Cnobbaert*, daer sult ghy vreedet bescheedt vinden van dit boeck *Bocacy*. Ghy

Ghy beroept u ten vijftien, op Calvinum, Wolphium, Nicolaum Galassum, Chamierum.

Maer wat sullen die my meer kunnen segghen / als D. C. ende alle de hoorgaende Predicanten van my hoven gheciteert?

Ghy stelt ons voor in uwe Catholijcke Waerheydt Pag. 610. het ghetuyghenisse van Ioannes Calvin, met de heele Stadt van Geneven in admon. de Reliquiis, dat men te Geneve langhen tijdt heeft ghe-eert een puymsteen voor de herffenen van S. Peeter, ende de schaft van een hert voor S. Anthonis arm.

Ick en gheloobe het niet; ende is eben waer/ als dat men by Parijs, (soo Chamierus seyd) soude bewaert hebben een Olfsants tant in de plaetse banden tant van S. Christoffel: t'zijn beuselinghen.

Seght ghy dat dit soo veel is als niet gheseyt: Ick rhoone dat neen/ ad hominem: Ghylieden en wilt gheene van onse mirakelen aen nemen/ om dat (soo ghy seght) daer valsche onder bevonden zijn, op dien selven voer/ en wille ick gheene van soodanighe praetjes/ verrellinghtjes/ ende abontuerkens aen nemen/ om dat ick vele bebindende valsche te sijn/ ende ontwaerachtigh/ soo als ick hoven oock hebbe bewesen.

Ghy beroept u ten seften op Georgius Cassander, wiens woorden gy voorstelt in uwe Memory-boeck Pag. 610.

Maer dese authenr/ en maect uwe sake niet schoon: Want

Ten eersten, dese Cassander rhoont sich menschmael partijdigh aen de Roomsche Kercke: Wat by in sijn hert gheweest is/ weet Godt.

Ten tweeden: Cassander en heeft niet een woortte bande Penne van Gabriel, noch van het gheluyde der Jerusalemse kloeken/ noch vanden aessen van Joseph. Dit moest ghy ons eerst goet doen; en dan disputeren van andere Reliquien.

Hier blijft dan D. Cabeljau oerrupghet van valsche beschuldiginghe / als by de Roomsche Kercke

te

te laste heeft ghelept/ dat sy soude betwaert ende ghe-rett hebben onder hare Reliquien/de Peine van Gabriel, het gheluyt vande Jerusalemse klocken, ende den aesslem van Joseph &c. Want hy seght dit altemael sonder blijck/bewijs/ ofte ghetuyghenisse/sich alleen sonderende op fabels, ghelijckenissen, ende guychelpijperijen,

Die vraeghe/ die ghy boozstelt: Wat verskeringhe de Paus-ghesinde hebben van hare Reliquien, dat se oprecht zijn? hebbe ick beantwoort in mijn Tractaet teghen D. Renesse Pag. 22. daer ick D. E. toefende/ neactum agam.

Wat aengaet het Sacrament van Mirakelen/waer van/ soo ghy seght/ Franciscus Lansberghen, veele bedriegherijen soude verthoont hebben teghen P. Gouda, sijn dooz den selven Gouda hondelijck wederlept teghen Boxhoorn.

Mengaende de Doozhuyt Christi, ende t'bewaeren van Reliquien op verschepte plaetsen: dat is nu menighmael dooz verschepte Schryvers beantwoort: Doo dat het verlozen inckt/ ende papier soude wesen/ dit hier wederom te herhalen/ Siet Baronium, Bellarminum, ende andere/ teghen de welke Chamierus niet een reden inbrenght/maer alleenlijck/paet/ende seght.

Om dan dit Capittel te eyndighen. D. Cabeljau thoont sich dapper ontselt in sijn Memory-boeck Pag. 605. om dat ick in mijn Staeltje Pag. 40. ghewach hebbe ghemaect/ van het verstroyen/wegh-werpen/ ende betrappelen van alle onse Reliquien/ dooz de Nieuw-ghereformeerde eertijds ghepleeght in Vlaenderen, ende Brabant. Want seyd hy:

Eerst: P. Hazart smijt het een door het ander.

Ten tweeden: Hy lapt van ter zijden by, dat even soo sijn op de materie past, als een tangh op een vercken.

Ten derden: De kinderen hebben een spel, dat sy noemen verkeerde propoosten, waer nae dit doen van P. Hazart, niet qualijck en ghelijckt.

Al soetseg Domine Cabeljau, en ontfelt u niet: want t' sop en is de koolen niet weert. De daet die ich uwe booz-ouders hebbe te laste ghelapt/ en kont ghy niet loochenen; maer t'schijnt dat ghyse gheeren sout verduysteren niet ijdele uytvluchtes.

Ghy seght: Dat het wat anders is de oprechte Reliquien, ende lichaemen der Martelaren, ende hare doode beenderen te verwerpen, als de Superstitien.

Ich hebbe hier in't booz by gaen ghesept: Dat is veel gheseght voor een persoon, wiens voorouders, de Reliquien, ende lichamen der Martelaren ende hare doode beenderen hebben verstroyt.

Wast dit niet op uwe segghen: Wat is hier byren propoost/ of wat reden/ om dit een kinder-spel te noemen?

Kont nu eens te boozschijn met Georgius Caspander, ende siet wat hy u sal antwoorden; te weten: Die en zijn niet te prijsen, die uyt haet van Superstitie, ghewisse graven van godtsalighe mannen gheschonden hebben, en de beenderen, en asschen, die de alderbarbarighste menchen hadden verschoont, met smaetheyt hebben wegh-gheworpen, ende verstroyt.

Maer ghy seght wederom: In plaets dat het gheveest souden zijn oprechte Reliquien vande oude Martelaren, men heeft bevonden dat het veel waren Reliquien van honden, Simmen &c.

Dit hebt ghy uyt het valsche/ leughenachtigh/ ende versiert Placcaet van Brussel: Ergo soe veel als niet.

Doch seght my ter goeder trouwe. Hebben uwe Booz-ouders volle verskeringhe ghehad/ dat alle de Reliquien / die sy verstroyt/ verbrandt/ ende wegh-gheworpen hebben / versierde Reliquien waren / of niet? Soo ja: wie heeft haer verskeringhe ghegheben van elcke Reliquien in het besonder? Soo neen: Hoe hebben sy dan durven bestaen / heele kercken van alle Reliquien te berooven / ende haer in gheen

gheen verſijckel gheſtelt vande waere Reliquien der Martelaren te verbranden/ ende verſtropen?

Di hebben wy volle verſekeringhe / dat sy oock oprechte Reliquien van waerachtighe Martelaren hebben verbrandt / ende verſtropt/ Ergo ſoo zijn sy ten minſten hier in plichtigh.

Ghy ſeght dat sy de Superſtitien hebben verworpen. Ick houde my aen ulwen Caſſander, die ſeght/ dat men de ware Reliquien niet wegh-werpen magh uyt haet van ſuperſtitie : ſtaet u dit ſegghen niet aen? ſoo ſchrapt het dan uyt ulw' boeck/ daer ghy deſe ſelbe woorden gheſtelt hebt pag. 610.

Hier mede ſuyp ick myn Derde Deel, ende late D. E. overtuyghen van bedroggh / als ghy gheſepdt hebt/ dat niemandt ten tijde Hieronymi, ende Auguſtini ſich ſoude willen buyghen hebben vooz een Martelaers been/ ende dat het bottighepdt was van ſommighe daer waſſe keerſſen vooz te onſteken/ &c.

Om deſe dyp voozgaende Deelen te ſuypten/ en hebbe gheen bequamet woorden konnen binden om dit te doen/ ende alleg/ ghelijck met een ſlaggh/ te verbraken/ tghene ons D. Cabeljau heeft te laſte ghelepd / als ſijn eyghen woorden in't Memory-boeck Part. 1. pag. 245. daer hy ſoo ſpreekt : Wy en willen niet onderſoecken, oft al die dinghen die *Irenaeus*, *Hieronymus*, *Epiphanius*, ende andere oude Leeraers, vande ketteren in hare registers aen-teecken, ſekerlijck te houden zijn voor oude verbannene ketterijen, ende dat hare meyninghe ſoude gheweeſt zijn, dat men ſe ghewiſſelijck voor ketteren ſoude moeten houden, alle die bevonden wierden, eenighe van ſulcke dinghen te willen ſtaende houden, op 't welck miſſchien vry wat bedenckens ſoude konnen vallen.

Iſ dit ſoo? ſoo ſtoot ghy dan al het voozgaende / wat ghy ghebouwt hebt reghen ons ten opſichte van ketteren/ dooz ulwe eyghen woorden/ om-verre.

Door

Door my aengaende: Weyne dat soo wanneer
de boozgaende Daders/ende andere/daer hy boe-
ghen / dat het kettersch is / oft goddeloos, oft ver-
vloeckelijck, &c. dat het booz sulckx moet ghehou-
den worden / oft dat sy het selve wederlegghen/
wanneer men niet en vindt/dat iemandt van die
tijden haer heeft teghen spraken: 'twelck een teec-
ken is/dat haer gheboeren / het gheboeren was
vande heele Kercke.

WAERSCHOUWINGHE.

Ick en hebbe hier niet konnen nae-laten / be-
minde Leser / van u te waerschoutwen oer
den handel van D.Cabeljau, aengaende mijn
Staelte. Weet dan/dat hy vijftien volle sijken/
oft bladerken van dat selve Tractaet / heeft
obergheslaghen / ende onbeantwoordt ghelaten/
sich niet verschoonende oer de ontrouwigheden/
die hy in sijn Catholijcke Waerheydt begaen heeft/
ontrent Chrylostomus, Theophylactus, Ambrosius, Ge-
lasius, ende Augustinus, rakende hare leerdinghen
van't daghelijcks Sacrifice van't lichaem/ ende
Bloedt Christi.

Item/ontrent Augustinus, aengaende eenighe
ghestelde Dasten-daghen/ ende onderscheydt van
sijnen.

Item ontrent Ambrosius, soo veel belanght het
aentropen der Heylighen / op dit al-te-mael
swijght D.Cabeljau stil / welck swijghen ick mer
recht aen neme als eene ronde bekentenisse van
sijne verlegghentheyt.

Hy sal my segghen/dat hy dit al-te-mael heeft
beantwoordt teghen Vekiti.

Ich en kan't daer niet vinden/noch en sie daer
niet / dat D.Cabeljau alle die plaetsen / die ick in
mijn Staelte, upt die Ontr-baders hebbe ghetroc-
ken/heeft beantwoordt.

¶

Hier

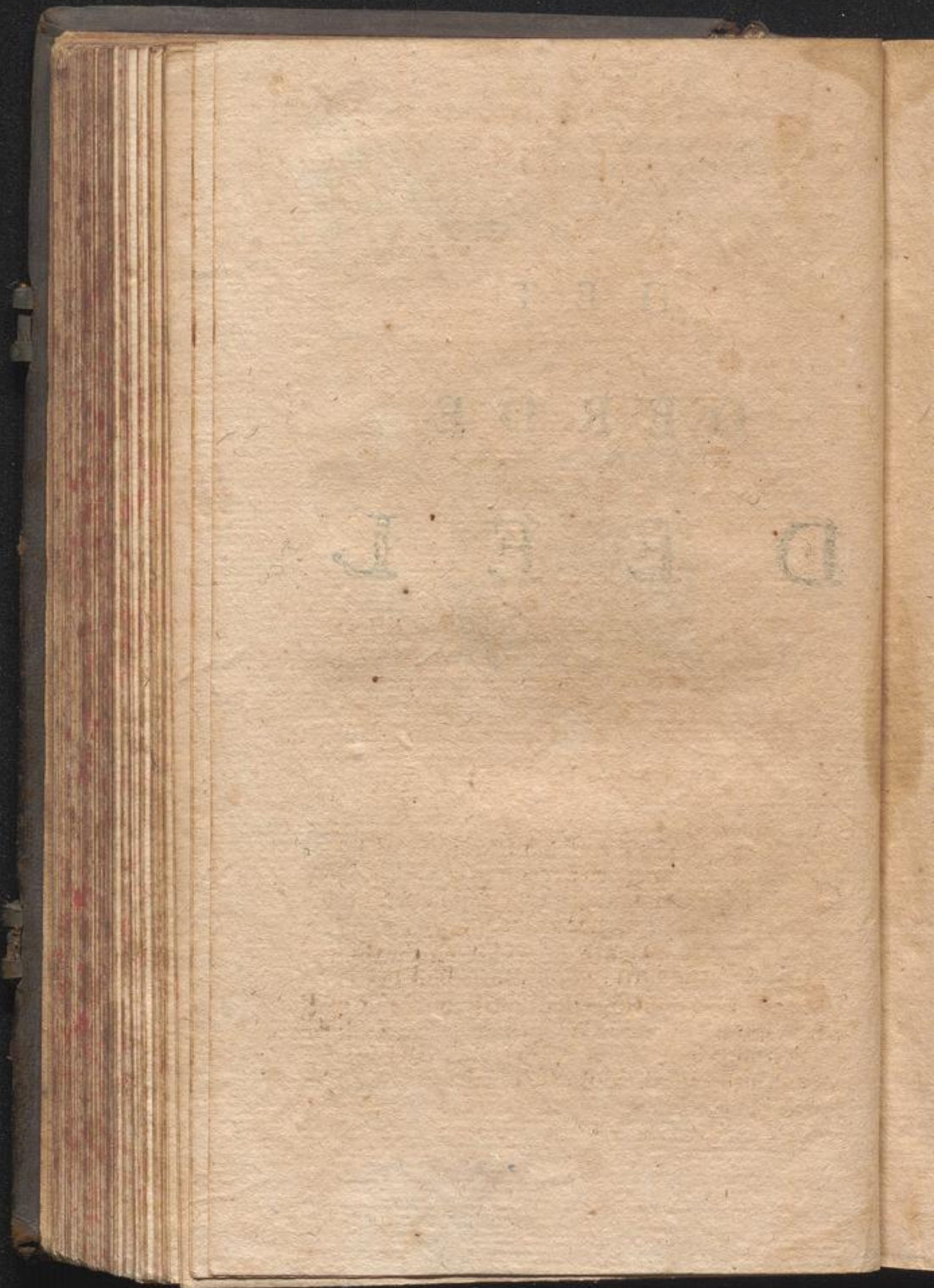
Nter en daer binde ich een/oft twee/maer wat
kan dat maken op soo vele & D. Cabeljau dan / sal
my schuldigh blijven / alle de boozseyde plaetsen
van my ghesteert / int besonder te wederleg-
ghen.

HET

H E T
D E R D E
D E E L.

HET III. DEEL.
 BEWYS
 vande
 OVER-EEN-KOMSTE
 DER
 Heden-daeghsche leeringhen
 VAND E
 NIEUW-GHEREFORMEERDE
 Met de
 Leeringhen, ende ongerijmde opinien
 DER
 OUDE KETTEREN.
 VOOR-REDEN.

Ik meyne dat ick nu in dít booz-
 gaende Tractaet D. Cabeljau over-
 tugght hebbe van sijn ontroutwig-
 heyt/ende groot onghelyck 'twelck
 hy heeft/van de Roomsche Kercke
 plichtigh te maken in't opnemen van versche-
 den oude ketterijen. Du hebb' ick goet ghebon-
 den/ dat ick by maniere van Retorsie (soo als ick
 in't beghin sel ghesepdt hebbe) soude een claer/en-
 de ontwederlegghelyck bewijs gheben/ dat de he-
 den-daeghsche Ghereformeerde (ghelyck sy haer
 noe-

noemen) ende in woorden / ende leerlinghen pree-
 rig over een-komen met de booznaemste oude
 ketterijen / die booz soodanigh zijn veroordeelt
 gheweest van de Oude-paders / ende de oude
 Recht-sinnighe Kerke. Iek sal dit bewijzen / stel-
 lende de eyghen woorden vande Ghereformeerde
 Leer-ars / neffens de woorden oft leerlinghen van
 de oude ketteren. Waer upt noodtsakelijck / ende
 sonder teghen-spreken sal moe en volghen de on-
 derlinghe ghelyckenisse / ende over-een-komste.

HET I. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de

A E R I A N E N

Anno 350.

§. I.

Het eerste Stuck raeckende het bidden
 voor d'overledene.

DE eyghen woorden van dese ketteren heeft
 den H. Epiphanius ons achterghelaten He-
 rest 79. ende luyden aldus :

Wat reden, segghen sy / isser om de namen der over-
 ledene te noemen naer hare doot ? Want dat de leven-
 de bidt, oft sijne goederen uytdaelt onder de armen : wat
 voordeel komt daer van tot den dooden ? Indien de ghe-
 beden vande levende kunnen baten aen d'overledene,
 dat dan niemant voortaan iedt goedts doe ; maer eenige
 vrienden sich make, op wat maniere het mocht wesen, 'tzy
 door uytdelen van ghelt, 'tzy door gebeden, op dat hy dit
 op't eynde van sijn leven becomen mocht, dat hy Godt
 voor

voor hem bidden, op dat hy nae dit leven gheen ongemack en lijde, ende gheene straffen van hem vercyscht worden voor de grouwelijcke misdaden.

Dit toebereydt Epiphanius in deser boeghen: Voor soo veel aengaet die ghewoonte, van de namen der overledene uyt te spreken: wat kander profijtelijcker wesen als dat? Dit gheschiedt, op dat, de ghene die teghenwoordigh zijn, ende de selve hooren haer vastelijck laten voorstaen, dat de dooden leven, ende niet gantschelijck vernieticht en zijn, maer dat sy noch zijn, ende by den Heere leven. Ten anderen, op dat men die godtsdienstighe leere soude verkondighen, dat de ghene die voor hare broeders bidden, wel van haer hopen als wesende uyt de lande ghereyft: Eyndelijck, de ghebeden die voor de dooden ghedaen worden, zijn aen haer profijtigh, al-hoe wel sy niet juyft alle de schulden uyt en doen: Maer hierom zijn sy profijtigh, om dat wy doorgaens, als wy noch zijn op der aerden oft vrywillighlijck, oft teghen onsen danck struyckelen: **Wy** houden dan ghedachtenisse, ende vande rechtveerdighe, ende samen vande sondaren: Van de sondaren, op dat wy haer vanden Heere bermhertigheydt verwerven: Van de rechtveerdighe Vaders, ende Patriarchen, Propheten, Apostelen, Evangelisten, Martelaren, Belijders, Bischoppen, Eremijten, op dat wy onsen Heere Jesum Christum met eene besondere eere achtervolghende, vande reste vande menschen afscheyden, ende behoorlijcken dienst toedraghen aen sijne Majesteit.

Daer nae sluyt Epiphanius het Capittel met dese woorden: Ick segghe dat de Kercke dit noodtsakelijck doet, de welcke dese ghewoonte van hare Voor-ouders overghelevert ontfanghen heeft. Kan iemandt de instellinghe vande Moeder, oft wet vanden Vader om-verre smijten? ghelijck van Salomon gheschreven is: *Hoort sone de woorden van uwen Vader, ende verwerpt de wetten niet van uwe Moeder:* Met welcke woorden hy te kennen gheeft, dat den Vader, dat is, den eenigh gheboren Godt, met den H. Gheest gheleert hebben, eensdeels by gheschrift, eensdeels sonder gheschrift: ende dat onse Moeder de Kercke eenighe wetten by haer heeft, die niet en konnen onthonden,

den, ende te niete ghedaen worden. Dese dinghen dan, de wijle sy, inde Kercke ghestelt zijn, als uytnemende, ende gantschelijck verwonderens weerdigh, soo wordt om dese reden alleen dien bedriegher overtuight.

Hier hebt ghy de leeringhe bande Aërianen, de wederlegghinghe van Epiphanius, ende de gewoonte bande heele rechtsinnighe Kercke.

Beemerckt / dat Epiphanius sijne wederlegghinghe deylt in twee Deelen : Het eerste deel raecht het opsegghen bande namen der overledene / aen de gemeynte. Dit / seyt hy / is profijtigh aende lebende die-se hoorē / want hier upt verstaen sy dat de dooden niet gantschelijck te niere en zijn / ende hebben hope van oock nae de doot te leven. Het tweede deel raecht de ghebeden : dese / seyd hy / zijn profijtigh aen d'overledene selve / om aen haer barmhertigheyt te verkrigghen banden Heere.

Laet ons nu hier beneffens hoorē den H. Augustinum *Haresi* 53. De Aërianen, seyd hy / leeren, datmen niet en behoort te bidden, noch offerhande te doen voor de dooden.

Oefghelijck oock den H. Isidorus Hispalensis *Lib. 8. Origin. cap. 5.* Sy versmaeden, seyd hy / het offeren van't Sacrificie voor d'overledene.

Hier mede komt oock over-een den H. Joannes Damascenus *Lib. de Haresibus*. Sy loochenen, seyd hy / datmen iedts moet offeren voor de dooden.

De selve woordeu heeft Guido Carmelita *Summa Haresi. cap. 49.*

Kan de leeringhe bande Gherefozmeerde claerder uptghedrukt worden / als in dese ketters? loochenen sy niet datmen hoor de dooden moet bidden : versmaden sy niet de offerhanden / ende Sacrificien / die hoor de dooden hy ons ghedaen worden :

Laet ons haer eyghen Leeraers hoorē spreken :

Door upt sal gaen Joannes Calvijn *Lib. 3. Instit. cap. 5. §. 10.* De oude / seyd hy / die ghebeden hoor de dooden deden / saegghen / dat sy hier in / noch be-
hel

bel Godts / noch behoorlijck exempel hadden/
waerom hebben sy dan bestaen sedt sulckx te
doen? Ick segghe dat sy daer in / menschen zijn
gheweest / ende dat men daerom niet en moet
naevolghen dat sy ghedaen hebben.

Item : Als onse Partije wy opwozpt / dat het
ober dupsent d' honderd jaren een ghebruyck
is gheweest booz de dooden te bidden ; ick dra-
ghe haer van ghelijcken/dooz wat Godts woort/
dooz wat openbaringhe/dooz wat exempel sulcx
gheschiedt is?

Item : Wy en moeten onser liefde / die wy tot
de dooden draghen/soo veel niet toelaten/dat wy
sonden daer dooz eene berkeerde ghewoonte van
bidden in de ghemeente oprechten.

Item : Augustinus verhaelt in de boecken der
Belijdinghen / dat Monica sijn moeder / seet ghe-
beden heeft/ dat men haerder soude ghedachtigh
wesen in den dienst aen den Altaer : Dit was
een onde wijsse begheerte/ de welke den sone
niet en beproefde met den reghel van de Schrif-
ture ; maer nae de gheneghentheydt der nature/
heeft hy't andere willen aenprijfen.

Item §. 8. Die zijn meer dan dwaeg / die dese of-
ferhande der wet (te weten booz de dooden) tot
ons trecken/ want wy weten/dat d'offerhanden/
die alsdan ghebruyckt wierden / dooz de komste
Christi ghe-eyndicht zyn.

Eben ront spreect Chamierus Tom 3. lib. 26. c. 24.
§. 2. segghende : Al dat bidden booz de dooden
moet afsgheschaft worden.

Dit selve stemt toe Guilielmus Perkinsus Cathol.
Reform. Controv. 17. cap. 2. Wy segghen / seyd hy/ dat
het ongheoorloft is/ booz desen / of dien dooden
te bidden / om dat hem Godt soude verlossen upt
het baghe-vyck / want wy en hebben hier van
noch bebel/nach belaste.

Dese voetschappen gaet oock in Everaert Schuyt
in sijne noodwendighe Consideratien. Propos. 26. Of het
ghebede / seyd hy / booz de overledene in't ghe-
bruyck

bruyck is gheweest / ofte niet / daer is ons wey-
nich aenghelegghen : wie ontkent datter oude
misbruyken gebonden worden?

Ten lesten komt te voorschijn D. Cabeljau / in
sijn Memory-koeck. Parte 2 pag. 734. Ons aengaen-
de/sept hy / dat wy gantsch niet en houden van
het bidden/aelmoeffen uptdeelen/ ziel-missen be-
stellen / oft eenighe penitentie wercken te doen
voorz eenighe overledene/ ende belachen de ghene
die daer mede besich sijn / dat bestaet in groote
reden: Want wy oordeelen dat dit niet en kan
gheschieden in den gheloobe/met eene goede ver-
zekeringhe / dat Godt soodanighe diensten vooz
den dooden/hem sal laten welgheballen.

Item Pag. 735. Wy en kunnen oock niet sien/
wat voordeel dat het gheben kan aen de overle-
dene/dat de lebende vooz haer bidden/aelmoeffen
gheben / ende andere wercken van ghenoech-
doeninghe willen doen.

CATHOLYCKE AEN-MERKINGE.

Op al het voorgaende.

ICh en sie niet hoe het een druppel waters
meer ghelijck kan sijn aen het ander / als de
leeringhe van Partye is / aen die bande ketterische
Aërianen: Noch oock hoe het swart meer kan strij-
den teghen het wit / als de leeringhe van Partye
strijdt teghen die bande rechtsinnighe Out-ba-
ders / ende bande oude warachtighe Kercke-
sielt se neffens malkanderen / ende ghy sult het
sien vooz de ooghe.

De Aërianen, vraegghden : Wat reden isser om de
naemen der dooden op te segghen naer hare doot?

Calvyn vraeght : De oude en hebben noch bevel
godts, noch behoorlijk exempel ghehad; om wat re-
den hebben sy dan besaen sulcx te doen?

Guis

Guilielmus Perkinsus seyt: T'is ongheorloft voor de dooden te bidden, want wy en hebben hier noch bevel, noch belofte: dat is te segghen: Gheen reden om sulcx te doen.

De Aerianen seiden: Dat de levende bidt, ofte sijne goederen uyt deelt onder den armen, wat voordeel komt daer van tot den dooden? Petrus Cabeljau seyt: Wy en kunnen niet sien, wat voordeel dat het gheven kan aen de overledene, dat de levende voor haer bidden, ende aelmoessen gheven. **Sijn dit niet de eyghen/ ende selve woorden bande Aerianen?**

De Aerianen, wilden dan afgheschast hebben het bidden vooz de dooden.

Chamierus desghelijcx seght uyt druckelijck: Al dat bidden voor de dooden moet afgheschast werden.

De Aerianen, versmaedden de offerhanden/ ende de Sacrificien / die t'haren tijde / in de Kercke werden ghedaen vooz de overledene.

Calvyn noemt se dwaes/die dit doen: Hy noemt het een oude wijsche begheerte in Monica, om dat sy op haer doot-bedde begheerde / dat men naer hare doot / haers soude ghedachtich wesen in den dienst aen den Altaer; ende gheeft een streck aen Augustino, die dit toestemde / als of hy onwetende hadde gheweest in de schrifture.

Petrus Cabeljau seyt: Wy en houden gantsch niet van ziel-missen, ende belachen de ghene die daer mede besich zijn.

Eyndelijck de Aerianen verwerpen de ghewoonte bande rechtsinnige Kercke / van hare/ ende bande voorgaende tijden: waerop Epiphanius vraeght: Wie isser wijsen/de Apostelen ende de Kercke met hare leeraers / die vooz ons syn gheweest/ ofte Acrius die nu eerst uyt den dooper ghekomen is?

T'selbe kunnen wy met recht af braghen van onse Parijs, de welke met de Aerianen alle de voorgaende goede / ende loffelijcke ghewoonten van de oude Kerchtsinnighe verwerpt / ende beschicht.

Dese

Dese ober-een-komste is soo klaer als het licht vande sonne. Siet nu hoe Partye hier inne sijt teghen de out-vaders/ende de Recht-sinnige Kercke.

Epiphanius seght: De ghebeden die voor de dooden ghedaen worden, sijn aen haer profijrich.

Petrus Cabeljau seght: VVy en konnen niet sien wat voordeel dat het geven kan aen de overledene, dat delevende voor haer bidden.

Item pag. 736. Al het bidden, en penitentie doen, voor de overledene, is verloren arbeyt. **Dit is recht contrarie an Epiphanio.** Epiphanius seght: Wy houden ghedachtenisse vande overledene sondaren, op dat wy haer vande Heere bermerticheyt verwerven.

Petrus Cabeljau seght pag. 734. **Dat en is niet ghedaen/om daarmede de overledene te helpen, ofte voor haer te betalen; de ghebeden die voor haer ghedaen wierden; en waren eygentlijk gheene oormoedighere intercessien, om haer eenigh goet te verwerven by den vader, dat sy niet en hadden. Dit is wederom recht contrarie.**

Verhalven soo moet Epiphanius lieghen want neer hy seyt / dat men t'sijnen tijde inde Kercke ghedachtenisse hielt vande overledene sondaren/ om haer bermerticheyt te verwerven van den Heere.

Epiphanius noemt het bidden vooz de overledene/eene nootzakelijke, uytnemende, ende wondersweerdighe ghewoonte van de Kercke, niet alleen van sijne tijden / maer oock vande voozgaende.

Calvyn ter contrarien/noemt het eene verkeerde ghewoonte: Guilielmus Perkinsius, noemt het eene ongheoorloofde ghewoonte: Euerart Schuyt noemt het Mis-bruycken.

Petrus Cabeljau seght: Dat men in saeken van Religie, niet soo seer in acht moet nemen, wat de ghewoonte van dese, of gene Kercke medebrenght, als wel wat met den reghel van des heeren woort over-een-komt. **Als of de Out-vaders/ ende de oude Recht-sinnige**

ghe

ghe Kercke niet beter verstaen hadden den reghel van des Heeren woort/ als onse nieuw-Ghereformeerde.

Ydele uyt-vlucht van Partye.

Dat gaet vast/seght Euerart Schuyt pag. 119. dat de oude niet ghebeden hebben, dat de dooden uyt het Vaghevyer souden verlost worden.

¶ Gaet soo vast/als een mensch die geen voets en heeft / ofte een kreupel die op twee kricken springht: die hier van bescheede wilt hebben/ die lese mijn Tractaet / dat ick ghemaect hebbe van t'vagherijer.

Doch laet ons hier het vaghebber een weijnich van kant stellen. Partye en kan my niet loochenen / ofte de Aerianen sijn booz ketterg ghehouden gheweest. Ten eersten, om dat sy niet en wilden ghebeden hebben/ noch offerhanden / of Sacrificien ghedaen hebben booz de Oberledene. Ten tweeden, om dat sy seiden/dat die ghebeden aen de oberledene niet en kosten baten/ ofte proffijich sijn. Ten derden, om dat sy spotteden met de ghewoonte diesaengaende vande heele rechtsinnighe Kercke: welcke Epiphanius ghetuyghet gheweest te sijn/ te bidden booz de oberledene sondaren/ op dat men haer van den Heere bermerricheyt soude verwerben: dit alles is ghewijs/ende seker. Ergo/het vaghepper onanghesien/de wijle Partye dese ghewoonte in hare gemeente gantschelijck verwerpt / ende booz onnutighen / ende verlozen arbeijt hont booz de dooden te bidden / soo volghet het nootsakelijck dat sy in dit stuck moeten ghehouden worden booz ketterg : De wijle sy teghenstrydich sijn aen de heele rechtsinnighe Kercke. Want de heere Christus heeft geseyt: Indien ymant de Kercke niet en hoort die sy als een heyden, ende publicaen.

Stelt dan/ beminde vrienden, het vaghepper van

van kant/ende bidt/ ofte gheeft aelmoessen: hoor
de overledene / op dat ghy haer van Godt ber-
merricheyt mooght verwerven: ghelooft dat die
ghebeden aen de overledene profytich sijn / om
eenighe schulden uyt te doen, soo als Epiphanius
seght: Ende soo sult ghy doen t'gene de oude
kerckesinnighe kercke ghedaen heeft / ende ver-
loochenen de ketterpe van de Aerianen.

Tot toemare dient hier bemerckt / dat al-
hoewel Epiphanius, hier niet en ghebruickt het
woordeken vagheuyer, nochtan opentlyck
seght, dat de ghebeden die voor de dooden ghedaen
worden, aen de dooden selve profytich sijn, ende daer-
om, seyt hy/sijn sy profytich, om dat wy hier op der
aerden veel struykelen, daerom seyt hy voorsz/
dat de kercke ende van sijne / ende van de hoor-
gaende tijden badt hoor de overledene sondaers/
op dat men haer van Godt bermerricheyt soude ver-
werven, ende hare schulden, of struykelingen, al-
hoewel niet al te mael samen, soud uytdoen. Alsoo
spreekt oock den H Augustinus in de boeken van
sijne belijdinghen.

Hier npt besluyt seck wettelijck / dat Epiphanius
met de heele kercke van sijnen tijt moet een
plaetse van supberijnghe ghelooft hebben: want
sy en baden niet enckelijck hoor de over-
ledene/maer baden / op dat sy aen haer bermerric-
heyt van Godt souden verwerven, ende hare schulden,
of struykelingen uytdoen: Dit en kan niet ghe-
seyt worden van de heylighen des hemels/want
die en hebben gheen schulden: Ten kan oock
niet gheseyt worden ten opsichte vande ver-
doemde / want die en sullen inder eenwicheyt
gheen bermerricheyt hebben: Ergo van rene
derde soorte van dooden / de welke noch in den
hemel waren / noch inde helle. Noemt nu die
plaetse soot' n belteft.

Tweede uyt-vlucht.

Dominus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt
Pag. 557. Iek en kan niet mercken, seyt hy / dat
het *Augustinus* voor een ketterye in *Aerio* hout, dat hy
het bidden, ende offeren voor den dooden regensprack.
Hy verhaelt alleen historyscher wijze dat *Aerius* dit on-
der anderen leerde, maer sonder veel oordeels daer van
te gheven.

Maer Domine Cabeljau: Ghy weet wel ketterg/
maer ghy speelt al wissens den ontwerenden:
Hebt ghy van niet ghelesen wat *Augustinus* seght
op t'leste van de 58. ketterye? hoorst sijn woorden:
Tot hier toe, seyt hy/ heeft *Epiphanius* ghebracht sijn
werck vande ketteryen, een man groot gheacht onder
de Grieken, ende van vele gheprezen over sijne oprech-
ticheyt des Catholijcken gheloofs: VViens orden, in
het vertellen der ketteren, ick gevolght hebbe, niet de
maniere. Nu en kont ghy my niet loochenen/ ofte
Epiphanius (die van *Augustino* ghevolght/ ende ge-
prezen wort / als een oprecht Catholijck Bis-
schop) heeft *Aerium* berispt / wederlept/ veroordeelt
bedriegher ghehouden / in t'ghetal der ketteren
gesteld / om dat hy verwierp de ghebeden voer de
dooden: Ergo de wijle *Augustinus* seght dat hy
Epiphanius in alles ghevolght heeft/ behalven dat
hy de eene ketterye wat korter ghestelt heeft/ de
andere wat breeder / soo hout hem dan *Augusti-
nus*, aen het oordeel van *Epiphanius*, niet alleen/
soo ghy seght/ in *Aerium* te verdoemen/ om dat hy
tot de *Aeriaensche* ketterye vervallen was, maer oock/
om dat hy verwierp het bidden/ ende offeren voer
de dooden. *Somma* soo goede koop sou ghy
konnen segghen van alle de ghene die *Augustinus*
stelt inde lyste der ketteren dat hyse daer niet
ghestelt heeft als ketterg/ de wijle hy den gang
enckelijck voorstelt hare leeringhen.

§. II.

Het tweede stuck van de Ketterye der
Aerianen Rakende sekere ghestelde
vastendaghen.

DEpgen woorden / dies aengaende bande
Aerianen stelt ons den H. Epiphanius booz/*Ha-
resi* 75. Ghestelde vastendaghen / seiden sy sijn al-
legaer dinghen eyghen aen de Ioden, ende onderwor-
pen aen t'jock der slavernye: *V*Vant aen den rechtveerdig-
hen en is gheen wet ghestelt, maer aen de ghene die vader oft
moeder dooden, ende aen sodanige van dien slach. Want in-
dien ick voorghenomen hebbe te vasten: Ick sal vasten
op dien dach dat t'my beliest, ende met volle vry-
heyt. Hier van komt het, seght Epiphanius / dat die
kettters liever op de Sondaghen vasten, ende eren op
den Woensdach, en Vrydach: Alhoewel sy oock dick-
wils vasten op den Woensdach, niet uyt eenigh ghe-
bodr, maer uyt haren eyghen wille, soo sy segghen: Nu
op de dagen van Paesschen (welcken tyt wy pleghen te
vieren met op de aerde te slapen, de suyverheyt t'on-
derhouden, het lichaem te kastyden, derhalven met
ghebruijck van drooghe spijsen, met ghebeden, waken
vasten, ende met meer dierghelijcke alderaelichste ka-
stijdinghen des lichaems) sy ter contrarien van t'mor-
ghens vroegh sijn besich met koken, ende ghespannen
wesende van vleesch ende wijn, lachen, en mallen, ende
spotten met die, de welcke die heylighe weke van Pae-
schen overbrengen met die alderheylichste godts dien-
sticheden. *V*Vant alhoewel sy voorgheven, dat sy alle
saken verlaten, sy en onderhouden nochtans niet die
wyse van leven, maer sy begheven haer meer als te veel
tot wyn suypen, en vleesch-eten.

Dese ketterye gaet Epiphanius daetselick
wederlegghen / met dese woorden

VVe

VVie isser erghens in de werelt, die hier in niet overeen-komt, dat de VVoensdach ende Vrydach toegheeyghent is aen een solemneel vasten? Indien wy uyt de constitutie der Apostelen de autoriteyt willen ophalen: VVaerom weit by haer, door eene ghedurighe wet, het vasten vā VVoensdach, en Vrydach vast gestelt, uytgesondert den Pinxteren? VVaerom stellen sy dat men de ses daghen voor Paeschen niet anders en soude ghebruiken tot spijsē, als broodt, sout, ende water?

Daer naer seyt hy vande ghestelde vastendaghen: Alhoewel de Apostelen daer van gheen ghewach en hadden ghemaect, dat is nochtans door de ghemeyne toestemminge vande Kercke aenveert, ende vast ghestelt, eer oyt *Aerius* met de *Aerianen* in de werelt waren.

Hier hebt ghy wederom klaerblykelyck uytghebruyckt ten eersten de ketterye van de *Aerianen*: ten tweeden, het gheboelen van *Epiphanius*: ten derden, de ghewoonte vande Heele rechtsinnighe Kercke.

Nu eens ghesien / wat de andere Out-baders van dese boossepde secte hebben gheseyt.

Augustinus Haresi 53. spreect daer van in deser boeghen: De *Aerianen* segghen, dat men de ghestelde vastendaghen niet solemnelijck moet onderhouden, maer dat men moet vasten, als een yeder begheert, op dat sy niet en schynen te wesen onder de wet.

Den *H. Ioannes Damascenus* seght *lib. de Haresi*. *Aerius* verbiedt te onderhouden het vasten, vande VVoensdach, en Vrydach, ende van de veertich daghen voor Paeschen: Allegaer dese ghestelde daghen verdoemt hy. Hy heeft ghebruyckt vleesch, ende alle soorten van spysen, sonder religie. Indien ymant het vasten wil onderhouden hy loochent dat dit moet onderhouden worden op sekere, ende gestelde dagē, maer als men wilt. Want hy loochent dat hy aen de wet is ghehouden. *Guido Carmelita* seght. *Sum. Haresi cap. 49*. De *Aerianen* segghen dat men ghene vastendaghen en moet instellen, op dat sy niet en schynen te wesen onder de

wet, maer dat een yeder moet vasten nae sijn wel-behagen.

Doozt nu hier beneffens het gheboelen van de Ghereformeerde.

Voor eerst §. ghy Ioannes Caluyn lib. 4. *Instit.* Cap. 12. §. 20. **Dan heeft oock/sept hy / de superstitieuse onderhoudinge des beertichdaegschen vasten alomme plaetse ghekegghen :** om dat de ghemeene man meynde / daermede Godt een upnemende dienst te doen.

Item §. 21. **Daer sijn goddeloose wetten ghegeven/waer dooz de conscientien niet verderffelijckhe stricken verbonden woerden.** Men heeft verboden vleesch te eten etc.

Ten tweeden Daniel Chamierus lib. 19. *de Ieiunio* cap. §. 2. **Wy/sept hy / en bekenen gheen ghestelde vastendaghen / ofte van Christo inghestelt / ofte van de Apostelen onderhouden / maer alleg nae den teghenwoordighen noot.**

Item §. 9. **Tis seker dat inden staet van de eerste Kercke gheene wetten en waren van sekere vastendaghen.**

Ten derden, Guilielmus Perkinsius *Demonstr. problem.* pag. 281. §. 3. **Het vasten van Paschen is byplicht onderhouden gheweest aengaende de verbintnisse vande conscientie / sonder noot van bebel / ofte ghebodt tot het jaer 400.**

Item de serm. Christi in monte pag. 414. **Den tyt van her denoot vasten / aengaende conscientie / wert byghelaten.**

Item : **De Roomsche Kercke dwaelt in dit stuck / als sy de conscientien verbindt tot het onderhouden van sekere ghestelde vastendaghen.**

Ten vierden. **De Professours van Leyden in Synopsi purioris Theologia Disp. 37. pag. 519** **De vasten is soo van Godt inghestelt / dat het in t'ghemeen / van byge dispositie zy / volgens de omstandicheden.**

Item. **De Papisten dwaelen hier grootelijck /**
de

de welcke/ teghen de Chriftelijke byjheyt / het vasten hebben ghebonden aen sekere daghen/ en tijden/ ende meer als de Joden / de Kercke sonder eenighe prauende oorzake / met vele / ende gheselde vastendaghen hebben belast / ende de conscientien verbonden als met een wet van nootsakelijke onderhoudinghe/ te weten / welckelijck / dooz het vasten vande woensdach / en bypdach / ende daernaer jaerlijck beertich daghen.

Ten vyfden Petrus Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 38. Wy meynen/sept hy/dat de Chriftelijke byjheyt wert te kort ghebaen in ordinare vastendaghen te ordineren / ende aen der selver onderhoudinghe de conscientien der Christenen te verbinden/ ende daer in te stellen een groot deel van Godts diensticheyt.

Item Pag. 748. Wy meynen dat de Roomsch-ghesinde hier in qualijck handelen / om dat sy het vasten / ende onthouden van sekere spijzen / binden aen ghesette tijden/wecken/ende daghen nae haer eygen wel-geballen als namelijck op den seiden dach der weke / dat is bypdach / ende op den seviden/dat is/saterdach.

Item Pag. 758. Wat belanght de vastendaghen/die de Roomsche Kercke heeft / als daer zijn de welckelijke bypdach/saterdach/ofte Woensdach/mitsgaders de Quater tempel daghen / en sijn gheen overleberinghen/ noch insettingen der Apostelen : maer menschelijke ordinantien / die gheen conscientie kunnen binden.

CATHOLYCKE AEN-MERCKINGHE.

Wilt ghy klaerder/ om te sien / dat Partye de selve opinten drijft/ die de Aerianen gehad hebben/ende bestrijden het geboelen vande Outvaders/samen met de ghewoonten vande Rechtinnighe Kercke?

De Aërianen seiden: Wy sullen vasten op dien dach dat t'ons beliest, ende met volle vryheyt. **Alsoo ghetuygghen eenpaerlijck/ ende Epiphanius, ende Augustinus, ende Damascenus, ende Guido.**

Guilielmus Perkinsius seyt mede / dat den tyt van het deuoot vasten, aengaende conlcientie wert vry gelaten.

Mer hem komen ober een de Professeurs van Leyden, segghende / dat het vasten is van vrye dispositie: ende dat de Papisten qualijck doen, wanneer sy teghen de Christelijcke vryheyt het vasten hebben ghebonden aen sekere daghen.

Alsoo spreekt oock D. Cabeliau, segghende dat de Christelijcke vryheyt wert te kort gedaen in ordinare vastendaghen te ordineren.

De Aërianen, en wilden niet vasten uyt eenich ghebodt.

T'selue en wilt oock niet hebben Ioannes Calvyn: Want hy noemt dit goddeloose wetten, ende verderfelijcke stricken.

Guilielmus Perkinsius noemt het eene dwalinge, de conlcientien te verbinden aen sekere ghestelde vastendagen. Alsoo verwerpt hy/dies aengaende alle ghebodt, ende wet.

Soe seyt mede Petrus Cabeliau, dat het qualijck ghedaen is / aen de onderhoudinghe van ordinare vastendaghen, de conlcientien der Christenen te verbinden.

De Professeurs van Leyden, segghen dat het is een dwalinghe der Papisten de conlcientien te verbinden als met een wet, aen ghestelde vastendagen.

De Aërianen, en wilden niet vasten s'woensdachs/ en s'vrydachs uyt eenich ghebodt noch de werke door Paesschen / soe Epiphanius seyt/ noch de beertich daghen/soe Damascenus seyt.

Ioannes Calvyn hout het beertich daechsche vasten door Supersticius.

De Professeurs van Leyden, houden dat de Papisten dwalen, omdat sy een wet hebben ghemaect van s'woensdachs, en s'vrydachs, en veertich daghen te vasten.

Het

Het selve hout Petrus Cabeljau hooz een quaden handel.

Ghelijck de Ghereformeerde hier in over-een-komen met dese ketterg/alsoo strijden sy teghen de Out-baders/ ende de oude Recht-sinnighe Kercke.

Epiphanius seght: VVie isser erghens in de werelt, die hier in niet over-een-komt, dat de VVoensdach, ende vrydach toe-ghe-eyghent sijn aen een solemneel vasten?

Het vasten op die daghen mispijnen de Professeurs van Leyden, ende met haer Petrus Cabeljan, waer over oock de practijke hande Ghereformeerde soo klaer leyt / dat se niemant kan loochenen.

Epiphanius seght / dat de Apostelen het vasten van swoensdaechs, en s' vrydaechs hebben vast ghestelt, als oock deses daeghen voor Paesschen met t' derven van sekere spijsen.

Caluyn ter contrarrien seght: VVy en bekennen gheen ghestelde vastendaghen vande Apostelen onderhouden.

Petrus Cabeljau seght: Die voornoemde vastendaghen en sijn gheene overleveringhen, ofte instatinghen der Apostelen, maer menschelijcke ordinantien. Gae seght dat dit qualijck ghedaen is / die t'onderhouden.

Epiphanius seght: Dat de Apostelen van dese ghemelde vastendaghen hadden ghemaect een ghedurighe wer.

Die van Partye roepen hier teghen met de Acrianen, dat dit strijt teghen de Christelijcke vryheyt, ent: dat men gheen wet en mach maken van sekere ghestelde vastendaghen.

Epiphanius seyt / dat de Recht-sinnighe Kercke/ ende ghestelde vastendaghen / ende wetten / ende derben van sekere spijsen / met ghemeene toestemminghe hadde aenbeert / ende vast ghestelt / eer Acrius met de sijne opt in de werelt was.

Chamierus ter contrarie seyd: Dat het seker is, dat in den staet vande eerste Kercke gheen wetten en waren van sekere vastendaghen.

Epiphanius seyd / dat het de ghetwoonte was vande Rechtsinnighe Kercke t'synen tijde / de weke voor Paesschen te slapen op d'aerde, de suyperheyde t'onderhouden, t'lichaem te castijden, drooghe spijsen te eten, te bidden, waken, vasten; ende dat de Aërianen daer mede sporteden.

Dese ghetwoonte heeft Partije gantschelijck verworpen met de Aërianen, spottende oock hier over met de Catholijcken.

Epiphanius noemt alle dese boorgaende actien (waer onder hy mede het vasten stelt) alderheyligste godts-dienstigheden.

Hier teghen seght Partije een-stemmelijck dat het gheen godts-dienstigheyd is.

Alsoo siet ghy dat Partije aengaende het vasten / ende precies over-een-komt met de Aërianen, ende strijdt teghen de Oudr-badets / ende tegen de heele oude rechtsinnighe Kercke.

Ydele uytvlucht van Partije.

TEn eersten seght Petrus Cabeljau in sijn Memory-boeck Parte 2. Pag. 742.

Van Epiphanius en can men niet ontkennen, dat hy van opinie gheweest is, dat de Apostelen eenighe ghesteldé Vastendaghen hebben geordineert, doch hy gheeft genoeghsaem te kennen, dat hy dit alleenlijck heeft uyt mondelinghe traditie.

Ghenomen het soo waer / hy seght eventwel dat het eene traditie is / afkomende vande Apostelen / Want hy seyd:

Al-hoe-wel de autoriteyt der Apostelen daer niet en waer, dat de over-een-stemminghe vande heele Kercke soude ghenoeghsaem zijn. **Daerom doet D. Cabeljau,**
seer

seer wel dat hy datelijck daer by boeght: **Wat** Epiphanius dit hadde misseghen uyt de boecken der Apostolische Constitutien, die op den naem van *Clemens Romanus* uytstaen. Maer hy boeghter oock by / dat dese boecken bastaert, ende vervalscht zijn.

Stelt hier eens *Domine Cabeljan*, uwt verstandt / ende penne te werck / ende thoont my eens / dat dese boozsepede boecken ten tijde Epiphanijs zijn vervalst ghetweest.

Maer ghy seght / dat het schijnt, dat Epiphanius met wat te grootte pickantigheydt teghen *Aërius* inghenomen zijnde, door lust van teghenspreken wegh-gheruckt is, om de teghen-lijns ti, ver over te trecken dan t'behoorde.

Wat selve hebt ghy hier bozen ghesepdt van Hieronymus ten opsichte van *Vigilantius*; doch het sijn maer ijdele uytbluchten en schijnen / die aen de verstandighe niet en connen voldoen: 'Tschijnt soo aen u lieden die alles gheern sout draepen naer u lieden ghesintheydt / ende inbeeldinghe.

Ten tweeden seght *D. Cabeljan ibidem*: Augustini ghevoelen van het Vasten en can niet recht verstaen werden uyt die plaets *Heresi* 53. al waer hy blootelijck ter loop verhaelt wat vande *Aërianen* wiert gheseydt, sonder voordachtelijck sijn oordeel daer over tegheven.

Ick hebbe boven ghesepdt / dat het niet van noode was / dat Augustinus hier ober uytzuckelijck sijn oordeel sou strijcken / de wijle hy hem hielt aen het bonnisse van Epiphanius, die sijn werck hadde ghemaect van die ketterije te wederlegghen / Augustinus niet / op dat hy niet en sou doen r'ghene van een ander ten vollen ghebaen was: willende alleen / soo hy selve bekent / in't rozt aenwijsen / wat ketterijen van Epiphanius waren verdoemt ghetweest.

De vraaghe is / of Augustinus *Aërium* heeft wilsen verdoemen als ketter / om dat hy sepde / dat men de gheselde vastendaghen niet moet onderhouden / maer vasten nae beliste / ofte niet.

Soo niet? waerom stelt hy hem dan in de lijst der ketterijen met Epiphanius?

Thoont my om wat oorzaak dat hy hem veroemt heeft / ofte onder de ketteren ghestelt: Soo ja: wy hebben ghenoech: Want wy hebben dat de Aërianen in dat selve stuck zijn veroordeelt/in't welck de Ghereformeerde nu ter tijdt mede plichtigh zijn.

§. 3.

Het derde stuck vande Ketterije der
Aërianen rakende het onderscheyt
tusschen de Bisschoppen
ende Priesters.

DEN H. Augustinus *Heresi* 53. seght dat Aërius leerde: Dat een Priester niet en moet, door't minste verschil, onderlicheyden worden van een Bisschop.

Dit selve ghetuyght den H. Joannes Damascenus *lib. de Haresibus* daer hy seght: Aërius loochent datter eenigh verschil is tusschen een Priester, ende Bisschop.

De Aërianen, seght Guido *Snm. Heresi. cap. 49.* Dolen, om dat sy leeren datter gheen onderlicheyd en is tusschen een Priester, en Bisschop.

Het ghene van dese dyp Authenten in't kout soert ghesepdt / verhaelt Epiphanius wederom in't lauck / ende breekt / met sijne wederlegginghen ende bewijzen van contrarie / hoozt hem eens spreken.

De leeringhe van Aërius, seght Epiphanius, is boven het verstant van den mensch furieux, ende grouwelijck: Want hy seght: Waer in gaet de Bisschop een Priester te boven? daer en is gheen onderscheyt tusschen alle beyde: Want tis al een orden van beyde, ende de selve eere, ende weerdigheydt. De Bisschop legt de handen op; Soo doet oock

oock een Priester : De Bisschop doopt, t'selve doet een Priester : De Bisschop bedient alle goddelijcken dienst: Niet min en doet een Priester : De Bisschop sit op een throon; desghelijcks oock een Priester:

Dese dinghen, seght Epiphanius, ghestroyt wesende onder het volck heeft veele in dwaelinghe afgheleydt, ende is een aenleyder gheweest van die Seete.

Hoort nu hier op de wederlegginge van Epiphanius: Aërius, seyd hy, op dat hy ende sijn selven, ende sijn toehoorders beaueghe: Werpt op, dat den Apostel heeft gheschreven aen de Priesters, ende Diakens, niet aen de Bisschoppen: Ende sprekende tot een Bisschop heeft gheleydt, *en wilt de gracie niet veronachtsamen, die in u is, die ghy ontfangen hebt door de handen der Priesteren*, dit seght hy, op dat een Bisschop, ende een Priester al t'selve sou schijnen te wesen: Maer hy is onwetende in de orden der Waerbeydt, ende niet hervaren in de verborghen Historie; hy en verstaet niet, dat den Apostel, wanneer de verbreydinghe des Christelijcken gheloofs noch nieuw was, gheschreven heeft nae de gheleghentheydt der sake: Want alser nu Bisschoppen ghestelt waren, hy schreef tot de Bisschoppen, ende Diakens: Want alle dinghen en costen met ten eersten vande Apostelen, niet gheordineert werden &c.

Nu, seght Epiphanius **hoorder** / Dat een Priester t'selve niet en can wesen met een Bisschop verclaren de goddelijcke woorden des Apostels, uyt de welcke verstaen wort wat een Bisschop is, ende wat een Priester is: Want schrijvende tot den Bisschop *Timotheum*, spreekt hy alsoo: *En bekijft gheen Priester maer vermaent hem als vader*: Wat noot aen een Bisschop te verbieden, dat hy een Priester niet en soude bekijven, indien hy gheen meerder macht en hadde als hy? waerom vermaent hy daer naer; dat de Bisschop gheen beschuldiginghe en soude ontfanghen teghen een Priester, ten sy voor twee, of dry ghetuyghen? Hy en heeft noyt gheboden aen de Priesters, dat sy gheen beschuldiginghe en souden ontfanghen teghen een Bisschop, oft dat sy een Bisschop niet en souden berispen.

Hy moet gantschelijck verblindt zijn door passie/die hier niet en siet/dat dese Out-vader Aërium ver-

verdoemt hebben als ketter / om dat hy leerde/
datter gheen onderschept en was / tusschen eenen
Bisschop / ende tusschen eenen Priester.

Niemandt en kan loochenen / oft dit is mede
puer de selve leeringe van onse Partij: hare wooz-
den zijn claer.

Dit leert Joannes Calvin in *Epist. ad Titum Cap. 1. v. 7.* Dese plaets / seyd hy / vanden Apostel rhoont
ghenoegh datter gheen onderschept en is tus-
schen een Bisschop / en tusschen een Priester;
want Paulus noemtse nu sonder onderschept Bis-
schoppen / de ghene die hy hier een weynigh te
hozen Priesters / ende onderlinghen ghenoeit
hadde.

Item in *Epist. ad Philipp. Cap. 1. v. 1.* Men mach hier
upt beztaen / dat de naem / Bisschop, allen dienae-
ren des Woozts ghemeen is / de wijle hy in eene
ghemeente meer Bisschoppen stelt als eenen:
Soo beduyden dan dese woorden eben veel / Bis-
schop, ende Pastoor, ofte Herder.

Item *Libro 4. Instit. Cap. 3. §. 8.* Doozt / dat ick de
ghene / die de Gemeenten regeren / hebbe ghe-
noemt sonder onderschept / nu Bisschoppen / nu
Ouderlinghen / nu Pastoorzen / dat hebbe ick ghe-
daen naer het ghebruyck der Schryfture / de welc-
ke dese woorden ghebruyckt sonder onderschept.
want sy gheeft den naem Bisschop aen alle de ghe-
ne / die Godts Doozt bedienen.

Dese selve leeringhe tracht Daniel Chamierus
met heele woorden teghen Bellaminum te dzyben/
Tom 2. Lib 10. Cap 5.

De selve leeringhe stemmen toe de Professours
van Leyden, in *Synopsi Disput. 42. Pag. 609.* segghende:
Den Apostel ghebruyckt het woozdt / Bisschop,
ende Priester, sonder onderschept.

Ten lesten / D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waer-
heydt Pag. 553. Op en loochenen niet / seyd hy/
dat in Ambrosij tijden onderschept was tusschen
Bisschoppen / en Priesters / waer de vragh is /
of dit onderschept ghesondeert is in Godts
Woozdt /

woozdt / dan oft het alleenlyck rust op mensche-
lycke insettinghe.

Item pag 195. Zijn de namen van Bisschop. en Prie-
ster eenderley personen ghemeyn / soo dat in de
Schryfure de Bisschoppen Priester / de Priesters
wederom Bisschoppen ghenoemt worden / wat
reden isser dan van de ampten selve r' onderschep-
den?

CATHOLYCKE AEN-MERCKINGHE.

Hier valt wepnigh te bemercken / want van
weer. sijden zijn de woorden de selve. Aërius
sepde / datter gheen onderscheydt en was tusschen een
Bisschop, ende een Priester: Al de selve woorden ghe-
bruycken Calvin, Chamierus, de Professeurs van Ley-
den, ende Petrus Cabeljau. bebrechten samen met Aë-
rius, de leeringhe van Epiphanius, het gheboelen
van Augustinus, Damascenus, &c.

Ydele uyt-vlucht van Partije.

Ick gheloobe dat D. Cabeljau hier wederom sal
segghen / dat Augustinus over dese leeringhe
Aërij syn bonnisse heeft opgheschozt.

Wel-aen: antwozdt my sonder betnimpelin-
ghen: **Te weten** / datter gheen onderscheydt en is tus-
schen eenen Bisschop, ende eenen Priester: oft het is
eene quade leere / oft eene goede? is het een goede
ende ghesonde leere? hoe is die van Epiphanio be-
rispt / ende wederleydt? hoe is die van Augustino
uyt Epiphanio ghetrocken / ende ghestelt onder soo
hele ongherijnde leeringhen? is het niet ghe-
noegh dat hy die metter daet daer onder stelt /
moet hy daer by uproezuchelijck segghen / dat sy
quaedt is? wat schijn kan het oock gheben / dat
Augustinus een ghesonde leere soud' stellen onder
soo menighe kettersehe? is dese leere quaedt?
wilt ghy niet belijden / dat sy kettersech is / belijdt
dan

dan ten minsten/ dat ghy qualijck / ende berispe-
lijck leert / wanneer ghy ront upt met Aërius
seght/ datter gheen onderscheydt is tusschen eenen Bis-
schop, ende eenen Priester: Wy sullen ons hier mede
te vreden houden.

Tweede uytvlucht.

DE vraghe is, seght *D. Cabeljan*, oft dit onderscheydt
ghefondeert is in Godts woordt.

In Maet de teghen-braghe is / oft Epiphanius, Au-
gustinus, Damascenus, ende de Kercke ten tijde Am-
brosij, wanneer dit onderscheydt was (soo ghy sel-
be bekenen) niet beter het woordt Godig en ver-
stonden/als onse nieuw-Ghereformeerde?

Derde uytvlucht.

DE wijle/ seght *D. Cabeljan*, in de Schrifture, Bis-
schoppen Priesters, ende Priesters wederom Bis-
schoppen ghenoeemt worden, wat reden isser dan van de
Ampten selve t'onderscheyden?

Ten eersten, de reden soude ghy moeten braghen
van Epiphanius, die sal-se u segghen / ende van Au-
gustino, waerom dat hy een ghesonde leere heeft
gheset onder soo menighe kettersche / ende on-
gherijnde.

Ten tweeden, wat beslupt is dit upt den naem/
tot de daer selve: wie sal upt den selven naem be-
slupten/ dat den eenen persoon niet meerder van
macht / ende weerdighejdt is / als den anderen?
Jffer dan gheen onderscheydt tusschen een Se-
cretaris van een slecht Edelman / ende tusschen
een vanden Coningh: is desen lesten niet gant-
schelijck vanden eersten verschillende in macht/
ende weerdighejdt: nochtans se voeren alle bey-
de den naem van Secretaris.

Vierde

Vierde uytvlucht.

B Ambrosius, seght D. Cabeljau in de Catholijcke Waerheydt pag. 554. worden de Priesters Bisschoppen gheheeten, de Bisschoppen Priesters.

Ghenomen: dat is nu beantwoordt. **Wat dan hoorders?**

Sy zijn beyde Offer-Priesters voor den Heere.

Maer Ambrosius voeghter by: Maer den Bisschop is den eersten; soo dat ieder Bisschop Priester is, maer niet ieder Priester Bisschop. **Wat dan hoorders?**

De ordinerighe des Bisschops, en des Priesters is een.

Maer Ambrosius voeghter by: Om dat Timotheus niemant voor hem hadde, soo was hy Bisschop, ende seght/dat een Bisschop meerder is als een Priester. **Ja voeghter by**/ dat het noch billigh, noch gheoorloft is, dat een Priester een Bisschop soude ordineren.

Vijfde uytvlucht.

Dese neemt D. Cabeljau pag. 556. op de woorden Hieronymi, namelijk die hy heeft in den brief tot Rusticum Narbonensem, *aliàs* Evagrium.

Doch hier op is hem van een ander seer wel gheantwoordt gheweest/ dat Hieronymus hier onderscheydt maect tusschen een Bisschop / ende Priester/segghende: Wat doet een Bisschop, dat een Priester niet en doet, uytghenomen de Ordinerighe?

Maer D. Cabeljau seght: Wie heeft oyt geloocht, dat Hieronymus wel wist dat in sijne tijden de Bisschoppen waren onderscheyden vande Priesters, ende dat sy haer daer boven veel verheften?

Het eerste is ons ghenoech: het tweede/indien het te veel is gheweest/was een abus/ wy houden ons aen de goede ghewoonte/ die van Epiphanius, Augustinus, ende andere bevestight wordt.

'Tis waer / Hieronymus seght / dat naederhandt eenen

eenen is verkoren, die boven d'andere mocht gestelt worden, is ghedaen tot remedie van scheuringhe.

Wat blijft / dat Hieronymus absolutelijck seght / dat een Bisschop meerder is als een Priester / namelijk aengaende de Ordineringhe, van't welck hy niet en seyd / dat naederhandt opghelcomen is; waer upt volghet dat een Bisschop / volghens de leere Hieronymi altydt meerder is gheweest als een Priester. Waerom hy oock seyd / Priester is een naem van ouderdom, Bisschop van weerdigheydt. Waerom hy oock in den selven brief / een Bisschop vergelijckt hy eenen Generael van't legher / de Priesters hy't legher: Ghelijck dan de weerdigheyt ende macht van eenen Generael des legheers verre te boven gaet die van alle d'andere de welcke onder hem staen / alsoo is't mede van eenen Bisschop.

Judien Medina, ende Alphonfus à Castro, met de welcke ghy soo veel spoochs maecht / dese woorden / ende de boozgaende van Hieronymus soo overwegghen hadden / en souden soo niet ghesproken hebben / ghelijck als sy doen.

Vraaght ghy my / oft ick wil wijsen zyn als dese twee niet te propooste: beantwoordt alleen'tghene ick u hier hebbe boozgesteld / ende thoont dat dese mijne bewijzen upt Hieronymo ghetrocken / niet vast gaen.

A E N - H A N G H S E L.

T Is de pijn meerdt het bonnisse te hooren van de Chronijck-schrijvers van Maeghdenburgh Cent. 4. cap. 5. pag. 401. het welck sy strycken / rakende dese boozgaende ketterijen / over den H. Epiphanius, die de selve bestreden heeft: Oft men seyde, segghen sy / dat Epiphanius dese dinghen te hoogh ghenomen heeft: want het is meer ketterich, ende strijdende teghen de H. Schrifture, die ghewoonten, superstitieuselijck, dat is noodtsakelijck, ende met opinie van gods-

Vande Ketterije der Jovinianen. 321
godts-dienstigheydt v'onderhouden, dan de selve te ghe-
bruycken met vryheydt.

Daer hebt ghy Epiphanius van haer veroor-
deelt / niet alleen als superstitieus, maer oock als
ketterisch, ende strijdende teghen Schrifture, doch de
goede mannen en hebben niet ghebacht dat Epi-
phanius hier in ober-een-quam met d'andere Out-
baders / ende de ghewoonte vande heele Recht-
sinighe Kercke. Maer wat wonder? sy zijn wijs-
ser als de heele oude Kercke / ende meer verlicht
om de Schrifture te verstaen / als die is gheweest.

HET II. CAPITTEL

Vande Ketterije der IOVINIANEN.

Anno 400.

§. I.

Het eerste stuck raeckende de maegh-
delijcke reynigheydt.

Het gheboelen dier aengaende van dese See-
te heeft ons met clare woorden upighe-
druct

Door eerst den H Augustinus *Hares* 82. Jovinianus.
seydt hy / vergheleek de maegdelijcke reynigheydt
van religieuse Vrouwen, ende de onthoudinge van mans-
personen, verkiessende een onthoudende leven, aende ver-
diensten vande suyvere, ende ghetrouwe houwelijken:
Soo dat eenighe gheheylighe Maegden, nu oudt wesen-
de, tot Roomen, daer hy dit leerde, hem ghehoort hebben.
de, men seght ghetrouwt te wesen. Hy self nochtans en
hadde

X

hadde

hadde gheen huysvrouwe . noch en wilde gheen hebben, niet om meerder verdienste by Godt, 'twelck hem in't eeuwig h leven soud' kunnen baten, maer om den teghenwoordighen noodt, dat is, om dat den mensch niet en soud' lijden de moeyelijckheden van't houwelijck.

Ten tweeden: den H. Isidorus Hispalensis *Lib. 8. Origin. cap. 5.* De Jovinianen, seydtt hy/ leeren, datter gheen onderfcheyt en is tusschen het houwelijck, ende den maeghdom.

Ten derden: Guido Carmelita *Sum. Hares. cap. 62.* De Jovinianen, seydtt hy/ dwalen, om dat sy den maeghdelijcken staet gelijk maken aen't houwelijck, ende den selven niet voorstellen.

Ten leesten, den H. Hieronymus *Lib. 1. contra Iovin.* Jovinianus seght, dat de Maeghden, Weduwen, ende ghetrouwe van de selve verdiensten zijn, in dien sy niet en verschillen in alle andere wercken.

Maer op hy datelijck de selve dwalinghe/ ende ketterije met een heel boeck gaet wederlegghen/ segghende onder anderen:

De ghene die seght dat de verdiensten van Maeghden, Weduwen, en de ghetrouwe ghelijck zijn, die doet soo veel injurie aen den maeghdom, als hy-se vergelijckt by het houwelijck, dan aen het houwelijck, segghende, dat dit soo veel gheoorloft is, als het tvveede, ende derde.

Daer naer brenghet hy verscheyden exempelen hy/namelijck vanden H. Joannes, Jacobus, Paulus, de dochters vanden Diaken Philippus, ende meer andere/daer mede bewijssende d'upnemenhepdt vanden maeghdelijcken staet / ende de besouderere privilegien die soodanighe menschen / in desen staet levende/van Godt hebben ontfanghen.

Hoe spreken nu onse Nieuw-gherefozmeerde van dese materie? hoort

Voor eerst: Joannem Calvijn in *Ep. 1. ad Corinth. cap. 7.* op dese woorden Pauli: *sy is gheluckigher indien sy alsoo blijft:* **Maerom: brenghet hy: om dat den weduwelijcken staet in hem selven een deught is. Meen: Maer om dat sy min veranderinghe sal hebben/ende sal byper wesen van aerdsche sorghebuidigheden.**

Item.

Item, in *Harmon. Evang. cap. 19. Matth. 8. 12.* **Soo** is't
dan/ seyd't hy/ eene dwaese fantasije / dat onghe-
houwt te zyn / eene deught is / want in hem sel-
ven/ is't Gode niet aenghenamer dan het vasten/
ende en is niet weerdigh / onder de diensten die
Godt van ons vereyscht/ gherekent te worden.

Ten tweeden, Daniel Chamierus *Pan/strat. Tom. 3.*
lib. 20. cap. 21. §. 13. **Daer** hy schryft teghen Bellarmi-
num, de welcke leert / dat de maeghdelycke ont-
houdinghe van meerder verdienste hy Godt is/
als de supberheyt des houwelycks; seght onder
anderen: **De** Oudt-vaders / namelijck Hierony-
mus, Anselmus, Augustinus, ende andere/ dit leeren-
de / hebben meer ghetooont hare curieuse up-
hoztelende verstandigheyt / als een bestandigh/
ende vast oordeel.

Ten derden, Guilielmus Perkinus *Tom. 1. Demonst.*
Problem. pag. 333. §. 10. **De** Vaders/ seyd't hy/ hebben
altemet aen de maeghdelycke reynigheyt te
beel toe-geheben.

CATHOLYCKE AEN-MERCKINGHE.

Bemerckt dat hier gheene questie en is vande
beloften ten opsichte vande maeghdelycke
reynigheyt/noch oock gheene questie van't hou-
welyck der Gheestelycke: maer alleen vande
maeghdelycke reynigheyt in haer selven / ende
oft sy verdienstigh is/ ende niet verdienstigher is
als het houwelyck.

De Iovinianen seydten dat neen; Sy vergeleken,
seght *Augustinus*, de maeghdelycke reynigheyt, aen de
verdiensten van't houwelyck. **Sy** leeren/seght: Hiero-
nymus, dat de Maeghden, Weduwen, ende ghetrouwe
van de selve verdienste zyn. Sy en maken gheen onder-
scheydt, seght *Isidorus Hispanensis* tusschen het Houwelyck,
ende den Maeghdom.

Wat seght Calvijn? die en wil niet alleen niet
toestemmen/ dat den staet van onthoudinghe een
deught

deught is, maer oock / dat hy soude gherekent worden onder de goddelijcke diensten.

Wat seght Chamierus ? Hy seght dat de Oudt-baders die gheleert hebben / dat den maeghdelijcken staet van meerder verdienste is als't houwelijk / gheen bestandigh, ende vast oordeel ghehadt hebben.

Perkinsius seght / dat sy den boognoemden staet te veel hebben toeghegheven ; alsoo en komen sy niet alleen over-een met de leeringhe van Jovinianus, maer bestrijden daer-en-boven de oude Recht-sinnighe Oudt-baders.

Ten anderen, seyde Jovinianus, dat hy niet en wilde trouwen / niet om meerder verdienste by Godt, maer alleen om vry te zijn van de moeyelijckheden des houwelycks.

Alsoo spreekt oock Calvijn, dat den staet van onthoudinghe is / niet als een deught, maer om vryer te wesen van aerdsche forghvuldigheden.

Ten lesten, heeft Jovinianus met dese sijne ketterij sommighen gheheylighden Maeghden verleydt, ende ghebracht tot het houwelijk.

Het selve heeft-men / namelijk in Duytschlande konnen sien / ende andere landen / soo wanneer dat dese leeringe vanden Ketter Jovinianus begon verstantot te worden.

A E N - H A N G H S E L.

DE Chronijck-schrijver van Maeghdenburgh Cent. 4. cap. 5 pag. 381. en durven niet loochenen dat dit de leeringhe is gheweest van Jovinianus, doch soo sy wel mercken / dat sy hier in met hem over-een quamen / soo hebben sy liever ghehadt Augustinum, ende Hieronymum te condemnieren van ketterij / als Jovinianum : Ware woorden zijn dese :

Hieronymus, segghen sy / ende Augustinus, hebben aen de Jovinianen eenighe voorstellinghen toegheschre-

vca

ven als wesende valsche, ende dwalinghen: de welcke, indien der gheene andere quade, ende berispelijcke omstandigheden en zijn byghecomen, sy en verschillen van't Woordt Godts niet; ende die zijn meer voor ketters te houden, die contrarie staende houden: als te weten: Dat de maeghdelijke reynigheydt, oock van gheheylighde vrouwen, ende d'onthoudinghe vande mannen, inde heylighen die een onthoudende leven verkiesen, in verdiensten ghelijck is aen't suyver, ende ghetrouw houwelijck.

Dit lesse leerde Jovinianus, dit bestrijden Hieronymus, ende Augustinus, houdende dit vooz kettersch/ende leerende contrarie; Soo worden dan hier dese twee Ondt-baders vande Chronijck-schrijvers als ketters verdoemt / ende de leeringhe vanden ketter Jovinianus vooz goet gehouden.

§. II.

Her tweede Stuck vande Ketterije der Jovinianen, raekende het vasten, ende onderscheydt van sekere spijsen.

Wat hier van is / sullen ons verhalen de heylighe Ondt-baders.

Ten eersten den H. Augustinus *Heresi* 82. De Jovinianen, seydte hy / leeren, dat het vasten, ende onthouden van sekere spijsen, niet nut is.

Ten tweeden, den H. Hieronymus *Lib. I. contra Iovin.* Sy leeren, seydte hy / datter gheen onderscheydt en is tusschen het onthouden van spijsen, ende tusschen het eten der selver, met danck segghinghe.

Ten derden, den H. Ambrosius *Epist. 82. ad Eccles. Vercell.* Sy leeren, seydte hy / datter gheen verdiensten is van de abstinencie, gheen vande soberheydt.

Hoe wilt ghy de leerlinghe van de Nieuw. Ghereformeerde beter upghedrukt hebben?

Seght Ioannes Caluyn niet in *Cap. 1. Timoth. v. 3.* sprekende van t'onderschept der spijzen: Het ghebieden der dinghen die wy syn/ r'yp in t'gemeen/ r'yp in t'besonder / is alijts dubbelsche tyranie?

Deschuldicht hy niet de Our-vaders *lib. 4. Instit. Cap. 12. §. 19.* om dat sy/ soo hy seght/ het vasten te onnatuurlijck hebben gheprezen / ende onder de boornaemste deuchden verheben: ende dat sy hier inne niet heel en konnen ontschuldicht werden/ om dat sy een saet van superstitie ghesaept hebben?

Seght hy niet in *Harmon. Cap. 2. Luca:* Wy moete dit onderschept weren / dat Godt eygentlijck dooz ghebeden ghedient wort / maect niet alsoo dooz het vasten?

Seght hy niet *Matth 6. v. 17.* Dat Christus aen het vasten/loon van Godt helooft/ is een sonceygentlijcke wijsse van spreken / het vasten is in syn eygen selven een middelmatich werck.

Stelt hier beneffens Daniel Chamierus *Tom 3. Lib. 19. Cap. 4. §. 9.* Daer en is/ seyt hy/ ter oorsake vande Religie niet veel aen ghelegghen/ wat ghy eedt/ ofte dyncht / als ghy maect de maticheyt niet te buyten gaet.

Hooft nu Guilielmum Perkinsium *Controu. 12. Ca. 2.* Wy oordeelen/ seyt hy / dat het onderschept van spijzen/ eene sotte/ende schadelijcke sake is.

Mer hem komt over een Petrus Cabeljau in sijn *Catholijcke Vvaerheyt Pag. 153.* Men maect/ seyt hy/ de Christenen sottelijck wijs / dat het een behaegelijck vasten dooz den Heere wesen sal/ als men sich van eene sekere soorte van spijse maect weet te onthouden.

Doeght hier hy de Professeurs van Leyden in *Synopsi di/p. 37. pag. 521.* Ongherpyndelijck / segghen sy/ stellen de Papisten het vasten in onderschept/ ende verlicfinge van spijzen.

Item:

Item: Het vasten is een middelmatighe / ende onbescheepden sake / upt sijn selven noch goet / noch quaet.

CATHOLYKE AEN-MERCKINGE.

Hier en is wederom gheene questie rackende eenigh ghebodt van t'derben van sekere spijsen: Maer de questie is alleen / of de Out-vaders de Iovinianen ghestelt hebben in t'ghetal der ketteren / om dat sy enckelijck leerden / dat het vasten / ende onthouden van sekere spijsen niet batick / of nut was / niet verdienstich / ende datter gheen onderschept en was tusschen het derben van sekere spijsen / ende tusschen het eten: t'is seker dat sae / ende de Chronijck-schryver van Maeghden-burgh en derben t' niet ontkennen: volghet dan dat de Nieuw-ghereformeerde diesaen gaende oock als ketteren verdoemt worden / want.

Ten eersten, De Iovinianen leerden / datter gheen onderschept en was tusschen het onthouden van spijsen, en tusschen het eten, soo ghetupghet Hieronymus. Hier mede komt over een Chamerus, als hy seyt / datter niet veel aen gheleghen en is wat ghy eet ofte drinckt.

Ten tweeden de Iovinianen seydten dat het onderschept van sekere spijsen niet en kan baten, of nut sijn, soo getupghet Augustinus.

Dit steint toe Perkinsius, ende met hem Cabeliau, als sy dit onderschept mede houden vooz een sorte, ende schadelijcke sake.

Ten derden de Iovinianen leerden dat het vasten / ende onderschept van spijsen niet verdienstich was: soo ghetupghet Ambrosius.

Soo leert oock Ioannes Caluyn als hy seyt dat het vasten een middelmatig werck is / sae gheen loon verdient; ende met hem de Professeurs van Leyden, segghende / dat het noch goet noch quaet is,

far dat het ongherymt is onderscheyt te maken van spijfen.

Maer al dit/soo komter de censure van Caluyn noch by/de welke de Out-vaders booz onmatich, ende schuldich uptroeyt / die het vasten onder de deuchden hebben gherekent. Teghen de welke hy seght dat het gheen deucht en is, ende dat Godt door het selve niet eygentlijk gedient wort.

Ydele uytylucht van Partye.

DOminus Cabeliau in sijn Memory-boeck *Parte 2. pag 743* seght dat Augustinu in de *Manicheen* als wat quaets, ende superstiticus aen-merckt, dat sy somighe spijfen teenmael vermyden, ende niet en wilden ehebruyken, om haer niet te verontreyngnen.

'T is een wonder handel vande Ghereformeerde: Is het nu niet hondert/ en hondertmael geseyt/ende ghetroot met de eyghen woorden Augustini, dat hy het derben van bleesch / ende wijn booz goet hont/namen. *lib 2. de morib. Manich.* van my hier bozen oock ghetceert; ende dat hy alleen de Manicheen booz superstiticus hont / ten eersten, om dat sy dit deden tot een quaet eynde; ten tweeden, om dat sy het bleesch in sijn selve booz quaet hielden / als wesende vande dupbel ghemaect; staet dat niet klaer in Augustino? en sal men hem dan noch durven toeschryben dat hy in t'ghemeen/ ende absolutelyck het derben van sekere spijfen booz quaet/ende superstiticus hont/doek als het tot een goet eynde ghedaen wort/ namelyck tot kastijdinge des lichaems / soo hy selve seght: Wat handel is dit/ altijt by t'syne te blieden/sonder eens aen te sien wat teghen-bewijfen men boozsiet/ of niet?

Twec-

Tweede uytvlucht.

Dominus Cabeljau pag. 743. ende 743. om te thooren dat Augustinus van opinie gheweest is/ dat men elck een moet laten in vryheyt van basteren/ sonder yemants conscientie te verbinden/ tot dese of ghene vastendach; stelt me daer ditz plaetsen upt Augustino int lanck/ende breecht/ getrocken upt den 26. en 18. brief bande boozsepden Out-vader / daer hy alleen disputeert of men moet basteren/ op den Saterdach / ofte niet: hy seght dat die van Roomen, ende eenighe andere ghemeenten dit deden / andere niet / indien ghy dan/ seyt hy te Roomen sijn/ basteren/ indien ghy elders sijn/ en basteren niet; wie sal hier dese generale slotreden upt trecken: Ergo Augustinus, en wilt de conscientien niet verbonden hebben in t' basteren?

Ick sie wel dat D. Cabeljau namel/ den brief van Augustinus tot Casulanum niet wel door lesen heeft / twelck indien hy ghedaen hadde / soude daer ghebonden hebben/ een spreuk / ofte twee/ die wel anders klincken.

Ten eersten, seght hier Augustinus: In die saken, van de welcke de heylighe schrifture niet sekers ghestelt heeft, de ghewoonte van het volck Gods, ofte de instellinghen vande voorouders moeten ghehouden worden voor een wet. Hier op maecte ick mijn redenkabelijnghe alsoo: een wet verbindt / Ergo de wijse Augustinus het basteren op den Saterdach te Roomen ende elders booz goet bekenit/ ende dat uytgheeft booz een instellinghe der voorouders / ende dat hout booz een wet / ergo booz een sake die verbindt / waerom hy oock wilt dat de uytlanders te Roomen wesende op den Saterdach/ souden basteren.

Ten tweeden seght Augustinus: My dunckt dat men in vasten moet volghen de ghewoonte van die, aen de welc-

welcke de regeringhe van de ghemeente bevolen is.

Ten derden: En wilt uwen Bisschop niet wederstaen in dese sake, ende t'ghene dat hy doet, volght dat sonder dispute, ofte scrupel. Is dit niet te segghen dat de Bisschoppen sekere ghestelde vastendaghen moghen instellen/het heel jaer deur/ aenghesien dat hy het vasten op den Saterdach te Roomen, ende elders probeert?

Maer t'ghene daer het hier meest op aenquam/ was op het onderschept der spijzen: Hier van seghe D. Cabeljan, dat het Augustinus in den selven bries hout booz superstitie: hy moet ons de woorden Augustini boozstellen / ende naerder aentwysinghe doen / want ick en hebbe in den heelen bries niet een woort daer van konnen vinden.

HET III. CAPITTEL.

De ketterijen vande

VIGILANTIANEN.

Anno 400.

§. I.

Het eerste stuck raekende het eeren, ende besoecken vande Reliquien der Martelaren.

TEghen dese ketterg heeft namelijk gheschreven den H. Hieronymus, hier ober versocht wesende niet brieven dooz de Prie. sterg

sterg Riparius, en Desiderius, de welcke tot dien eynde het boeck van Vigilantius upt spaignien hadden ghesonden nae Palestina, daer Hieronymus doe woonde/ dooz de handen van eenen sekeren Sisinus: welcke schriften Hieronymus soo haest niet ontfanghen en hadde / ofte heeft se daetelijck / ende sonder upstel beantwoort / om te rhoonen dat de sake klaar lagh teghen Vigilantium sonder daer ober vele disputen te maken.

Het eerste stuck dan / daer dese Vigilantius in dwaelde/ stelt ons met dupdelijke woorden booz/ den H. Hieronymus.

Voor eerst *Epist. 53. ad Riparium*, segghende: Ghy schrijft my dat *Vigilantius*ijnen stinckenden mont wederom heeft open ghedaen, ende eenen vuilen stanck laten uytgaen teghen de Reliquien der HH. Martelaren, ende dat hy ons, de welcke tot de selve eerbiedinghe draegen, alschen-dienaers noemt, ende afgodisten, om dat wy de beenderen van doode menschen eeren. O onghe-luckigh mensch, en weerdich met fonteynen van tranen beweent te worden! die nieten verstaet, dat hy soo sprekende een jode, ende Samaritaan is.

Ten tweeden *Epist. adversus Vigilant.* Daer is subitelijck opghestaen eenen sekeren *Vigilantius*, die met den onsuveren gheeft vecht teghen den gheest *Christi*, loochenede dat men de graven der Martelaren mach eeren.

Doch laet ons de eyghen woorden hoozen van *Vigilantius*, die hy spors-ghewijs upbzaeckte teghen de Catholijcken.

Wat ist van noode, sepde hy / met soo groot eere, niet alleen te eeren, maer oock te aenbidden, ick en weet niet wat, tegene ghy omdraeghende in een kleyn kasken, viert?

Item: Wat kust ghy aenbiddende de asschen dewelcke met een lynen kleedt is omwonden?

Item: Wy sien dat schier de ghevvoonte der Heydenen, onder pretext van religie in de Kercken inghevoert is, vvant by klaren daghe sien vvy meniche van vvasse keerffen ontfteken, ende vvaer, ick en vyet niet
wat

vvar affchens, in een kasken met een kostelijck lynen kleedt omwonden bevvaert vvort, al kussende aenbeden vvert.

Item: Een schoon eere gheven soodanighe menschen aen de alderfalichesten Martelaren, de vvclcke sy meynen verlicht te kunnen vverden, door slechte vvalse keerskens.

Dit altemael noemt Hieronymus in t'selbe tractaet/dwaellighen/lasteringhen/spottinghen/blasphemien/ketterghen ouer-een-komende met die bande ketter Eunomius, ende seght/dat Vigilantius hierom een Jode is/een Samaritaan/een monster/eenen doomer/ende soo boozt; thoonende daerenboven met de exempelen van alle de Bisschoppen des werelts/ende van alle Kercken/dat Vigilantius streeft teghen het gheboelen bande heele rechtsinnighe Kercke.

Dese selbe leeringhe hebben elf hondert jaren daernaer wederom opgheraept/ende teghen de Catholijcken ghedreuen/onse Nieuw-Ghereformeerde: De woorden (behalben hare practijcke) van haer eyghen leeraers sullen dit upghen.

Ten eersten Ioannes Caluyn: in Cap. 19. Acton. vers. 12. De Papisten/sept hy/sijn seer grobe esels dat sy de daet van Paulus tot haer bedrieghelijck heplichdom/ende Reliquien trecken/kussende ende aenbiddende den schoen van S. Franciscus den gozdel van S. Rosa/ende meer dierghelijcke gupchelpijperghen.

Item: In de supplic tot Carel V. 28. De Papisten en konnen niet verdragen/dat wy seggen/dat het groue afgoderghen sijn/ende groutwelen/de ghebeenten der ghestoquene/goddelijcke eere te bewijfen.

Item 5. 30. Ick en hebbe noch de groffte superstitie niet aengeroert: Sy vertieren hare afgoden als nu niet blommen/en kraussen/als nu niet slupers/kleeren/gozdels/bupdels/ende alderhande brabbelinghen: Sy ontfeken booz haer

haer wasse-keerffen / sy betwerookense / sy draegen se om op hare schouderg ten pzonck.

De discipels van desen Meester spreken alle up den selben mont; Laet ons hoozen.

Guilielmus Perkinus *Demonst. problem pag. 315.* Het ontfeken van keerffen / seyt hy / by klaren daghe was de ghewoonte der ketteren.

Everaert Schuyt, *in de nootwendighe Confid. pag. 199.* Wy en sijn soo dwaes niet / dat wy de Reliquien souden kussen / noch onse meeninge en is gantsch niet / dat men die op de autaren behoort te setten / ende in processien om te dragen; veel min dat men die behoort aen te bidden / ende die offerhande behoort te offeren.

Samuel Velrius *in sijn VVaerheys licht part. 2. artic. 59. pag. 201.* Het aenbidden vande Reliquien noemen wy dubbel afgoderpe.

Ten lesten / Petrus Cabeliau *in sijn Catholijke VVaerheyt pag. 615.* Wat ist / dat wy in de Romanisten meest beschuldighen? Het is / dat sy booz de Reliquien nederballen / de selve debotelijck kussen / dienen / aenbidden / de selve wasse-keerffen / ende lieffelijck reuck-werck offeren.

Item in sijn Memory-boeck *part. 2. pag. 595.* In het soodanich eeren als de Roomse Kercke drijft / met die byten de aerde te houden / kostelijck te vercleren / om te draghen / daer booz te knielen etc. en weten wy niet hoe pement soo bot / ende onbeschaemt kan wesen / dat hy loochenen derf / dat daer in noch verijckel tot afgoderpe / noch afgoderpe selve soude te binden sijn.

Soo wie dese mannen hoozt spreken / hoe en sal hy niet dencken / dat den ketter Vigilantius wederom is opghestaen / om de Kercke te bestrijden in materie van de Reliquien?

De Vigilantianen beschuldighden de Rechtsinnige valschelijck / dat sy de Reliquien aenbaden / ofte die ere bewesen die Godt alleen toekomt.

Alsoo doet oock Ioannes Caluyn, als hy ons toeschijnt dat wy aen de Reliquien goddelijcke ere be-

be-

bewijzen. **Tis ontwaarchrich.**

Soo doet mede Everaert Schuyt, als hy seyt / dat wy aen de Reliquien offerhande offeren, tis ghebeu-
felt/ende gbelastert.

De Vigilantianen, noemden de Catholijken van haren tyt / Afgodisten ter oozsacke van t'eren der Reliquien.

Soo spreekte oock bande teghenwoordighe Catholijken / Ioannes Caluyn, segghende dat het eren der Reliquien groue afgoderijen sijn: Item/ groue supersticie.

Samuel Veltius, noemt het dobbel afgoderije.

Petrus Cabeljau, seght dat hy moet bot ende on-
beschaemt sijn, die derf loochenen dat het afgode-
rije is.

De Vigilantianen: spotteden/om dat men de Re-
liquien stoot in goude kaskeng/de selve bekleedde
met zijde/ende niet een kostelijck deksel.

Hier mede spot oock Ioannes Caluyn, als hy
seyt: De Papisten verciere hare afgoden met blom-
men, krancken, sluyers, gordels &c.

Petrus Cabeljau spot mede / met het kostelijck
verciere, der Reliquien.

De Vigilantianen spotteden met het ontfeken
van wasse heerffen by klaren daghe/ende hielden
dit booz heydensch.

Ioannes Caluyn, hout dit oock booz grove supersti-
cie, ende Perkinus hout het booz ketterye.

De Vigilantianen, sepden spott-ghewijs teghen
de Catholijken / wat kust ghy een weynich stof, en-
de asschen, het selve aenbiddende.

Everaert Schuyt seghet: Wy en sijn soo dwaes niet
dat wy de Reliquien souden kussen.

Petrus Cabeljau seyt: Wy beschuldighen in de Ro-
manisten, dat sy de Reliquien devotelijck kussen, voor de
selve nedervallende, ofte aenbiddende.

De Vigilantianen, noemden de Reliquien van
haren tyt al spottende/ slecht stofken, wat asschen,
ick en weet niet wat &c.

Ioannes Caluyn noemt de onse / guchelpyperijen,
ende

ende bedrieghe ijcke Reliquien.

Petrus Cabeljau in sijn Cath. Waerh. pag. 609.
noemtse Snorrepypen, en beuselinghen.

De Vigilantianen loechen met het ombzaeghen
der Reliquien: soo doet Caluyn mede/ ende veraere
Schuylen, ende Cabeljau.

Guerners die hier in alleg niet eene volkomen
oer-een-komste en siet vande Nieuw-gherefor-
meerde met de Vigilantianen, die en moet niet al-
leenlijck blind/maer oock uersinnich zijn. Enen
strydich sijn sy teghen het gheboelen Hieronymi,
ende vade heele rechtinnige Kercke van sijn tyt.

Ten eersten Hieronymus seght: VVy eeren de beenderen
van de doode menschen, wy eeren de Reliquien,
ende graven der Martelaren.

Maer heeft men oyt yet sulcx ghesien/ofte ghe-
hoort by Partye?

Ten tweeden seyt hy / door alle de Kercken vande
Oosten ontfceekt men keerssen by klaren daghe, als
men t'Euangelie moet lesen.

Dese ghewoonte is by Partye in de keerse ghe-
brogghen.

Ten derden seght Hieronymus, wy waken, ende ver-
nachten (bypren twiffel om te bidden) seer dickwils
in de Kercken der Martelaren.

Het slaepen op sachre plupmen bevalt Partye
beter/als t'waeken.

Ten vierden, seyt hy / VVy doen sacrificien op de
beenderen van Petrus, ende Paulus.

Niet alleen de Reliquien/maer ooc de Sacristi-
en sijn verre te soeken by Partye.

Ten vijften seyt hy / Alle de Bisschoppen des we-
relts komen in de Kercken der Martelaren, daer hare Re-
liquien in een kostelijck decksel ligghen omwonden, en-
de meijnen dat hare graven, autaren Christi sijn.

Hoe verre is Partye van dese ghewoonte / die
sels gheen Kercken van Martelaren heeft.

Ten lesten seght Hieronymus; dat het een alge-
meene gewoonte was vande heele Kercke/ t'syn-
nen tijde/de Reliquien om te vzaegen/ met groo-
ten toeloop des volcks.

Maer

Maer is dese ghewoonte by Partye te vinden?

Ydele uytvlucht van Partye.

DE Chronick-schryvers van Maeghdenburgh *Cent. 4. Cap. 8. Pag. 602.* gaen hier wederom de meester spelen/ende haer selben tot rechtens stellen over het verschil tusschen Hieronymum, ende Vigilantium, segghende: Hieronymus een man van nature weghe bitter, ende vehement, heeft buyten alle schreue, en mate het seggen van Vigilantius opgenomen ende is hem aenghevallen met twee schriften: Maer heeft meer ghevochten met lasteringhen, ende overtoelichheit, als met argumenten, en redenen: Twelck oock too ghedocht heeft aen Gregorius.

Het eerste is groote vermetentheit / ende een ydele uytvlucht / die nergheus op ghesondert is / te weten dat Hieronymus hier sich soude te buyten gegaen hebben in bitterheit / ende scheldinghen: Hoe kan dat wesen / aenghesien dat hy tot syn boozdeel neemt / ende het ghebruick / ende de ghewoonte vande heele rechtsinnige kercke t'synen tijde / in het eeren / bezoeken / omdraeghen etc vande Reliquien?

Het tweede, dat Hieronymus over syn scheldinghen teghen Vigilantium soude berispt werden van Gregorius, is valsch. 't is Erasmus Roterodamus gheweest die dit ghedaen heeft / soo als D. Cabeliau oock bekend in syn Memory-boeck *Part. 2. pag. 603.* Wens woorden hy oock citert / de welcke vande Chronick-schryvers / valschelyck aen Gregorio worden toeghevocht.

Du wat het vonnisse van Erasmus raecht / dat en is by ons van gheen meerder werde / als dat vande Maeghde-burghsche schryvers / dat is / van gheender werde / om dat het een sot / ende vermetelich bonnis is.

De Chronick-schryvers gaen voort / ende seg-

segghen: Hieronymus bevecht al het ghene, dat Vigilantius mischien goetvruchtelyck, ende wel hadde gheschreven vanden superstitieusen dienst, ende eere van de Reliquien: Maer niet redenen die niet vast gaen.

Hier gheben sy een lech aen Hieronymus, ende verschoonen / jae prijsen het segghen van Vigilantius; alles omgherijnt / de wyse men niet en verbindt dat iemandt vande Oudt-vaders van die / ofte de volghende tijden / Hieronymum ober syn schijft teghen Vigilantium soude berispt / ofte bestreden hebben.

Die van dese Warerte meer wilt hebben / die lese hier boven de eerste aen-merckinghe van het derde deel.

Somma lacht eens beminde leser, als ghy alle dese ijdele upbluchten hoorz. Epiphanius, soo wy boven ghehoort hebben / segghen onse Nicen-ghere-fozmeerde / ende andere haers ghelijcke / is te pikantigh gheweest teghen Acrius: Hieronymus, is te bitter / en behement gheweest teghen Vigilantius: den selven Hieronymus, ende Augustinus, syn ketterz gheweest / als sy Jovinianum hebben bestreden. Daer en is niet soo bondigh / noch soo ghewis / noch soo vast in de werelt / t'welck niet soo beuselachtighe redenen / niet en can omghestooten worden / jae niet soo quaet / t'welck men / soo boozt gaende / niet en sal doen passeren booz goet.

Tweede stuck vande Ketterije der
Vigilantianen rakende het
aenroepen der Hey-
lighen.

Het tweede stuck / ober t'welck Hieronymus *Vigilantium* berispt / is dat de Heylighen van ons niet en weten / dien volghens dat sy van ons niet en behoorden aengheroepen te worden : want wie sal aenroepen / de ghene die noch hooren / noch ghehoort worden?

De woorden van Vigilantius waren dese : Als wy leven , kunnen wy voor malckanderen bidden , maer als wy doot sullen sijn , niemants ghebede voor een ander sal verhoort werden.

Hier op antwoort Hieronymus : Indien de Apostelen , ende de Martelaren noch ghestelt wese in't lichaem , kunnen bidden voor andere , als sy noch moesten sorgvuldigh sijn voor haer selven ; hoe veel te meer sullen sy dit doen , nae de croonen , victorien , ende triumphen ? Een mensch , *Moyse* , verkrijght van Godt verghiffenisse voor ses hondert duysent ghewapende mannen , ende *Simeon* , navolgher sijns Heeren , ende eersten Martelaer in *Christo* , verkrijght verghiffenisse voor sijne vervolghers , ende als sy nu hebben beghinnen met *Christo* te sijn , sullen sy min vermoghen ? Den Apostel *Paulus* , seght dat hem in't schip twee hondert ses en seventigh sielen gheschoncken sijn , dat sy niet en souden vergaen , ende als hy aflijvigh wese met *Christo* beghint te sijn , sal hy dan sijnen mont stoppen , ende sal hy niet spreken voor die , de welke de heele werelt deur in sijn Euangelie gheloof hebben?

Ten tweeden , seydte Vigilantius : De Heylighen sijn doot , ende de sielen van de Apostelen , en Martelaren lig-

ghen

ghen erghens in den schoot van *Abraham*. ofte in een plaats van verkoelinghe, ofte onder den Autaer Godts ende en konnen by hare graven niet teghenwoordigh sijn, als sy begheeren.

Hier op antwoort Hieronymus : Ghy spot met de Reliquien der Martelaren. De Heylighen en worden niet dooden ghenoecht, maer slapende : Sult ghy weten stellen aen Godt ? Sult ghy de Apostelen in de boeyen slaen op dat sy in de ghevanghenisse ghesloten werden tot den dagh des oordeels, ende niet en sijn met haren Heere, vande welcke ghelchreven is : Sy volghen het Lam al waer het gaet ? Indient Lam over al is, soo moeten dan oock gheloofd worden over al te sijn, die met het Lam sijn. Ende de wijle de duyvels de heele wereldt door, swieren, ende over al met eene seer groote snelheydt teghenwoordigh sijn, sullen de Martelaren, naer het vergieten haers bloedts, ghesloten blijven in de kiste, ende daer niet konnen uytkomen?

Wu moeten wy hier besciffens eens hoozen wat onse Nieuw-ghereformeerde al segghen raken de dese materte van het hoozen/ doozbieden/ ende aenroepen der Heylighen.

Joannes Calvijn *lib. 3. Instit. Cap. 20. §. 24.* seght: Wie heeft ons gheopenbaert / dat de Heylighen soo langhe ooren hebben / dat sy souden konnen strecken tot onse stemme?

Everaert Schuyt seght in sijn nootwend, *Consid. pag. 32.* Wy segghen dat de Heylighen onse ghebeden niet en hoozen.

Dierick Hamer in den roetsteen der Waerheyde *pag. 134.* De verstorven Heylighen/ seydte hy/en weten onse particuliere nooden niet / noch en hoozen onse ghebeden.

As dit niet de eyghen leeringhe van Vigilantius, de welcke seydte : dat de Heylighen erggens in een plaats waeren / daer sy van ons niet en wisten?

Doozders/ seght Joannes Calvijn *lib. 3. Instit. Cap. 20. §. 24.* De Heere en heeft ons gheen gemeenschap ghelaeten met de dooden/ noch hen niet met ons / de

wijle hyse heeft upt ons gheselschap wegh-ghenomen.

Wat is dit anders als't ghene Vigilantius seide: De Heylighen sijn doode? vervolghens wilde hy segghen/ sy en trecken ons niet aen / ofte daer en is gheen gheincenschap/tusschen ons/ende haer.

Ten anderen seght Everaert Schuyt *Pag. 44.* De Heylighen weten niet watter in dese werlde al omgaet / aenghesien sy niet ober al teghenwoordigh zijn.

Siet ghy hier niet dat Everaert Schuyt de teghenwoordighheyt vande Heylighen bereyscht/op dat sy van ons souden weten?

Die selve dede Vigilantius, segghende: De Heylighen en konnen by hare graven niet teghenwoordigh zijn als sy begheeren

Item: Vlieghe sy daerrontsom, ende sijne daer al tijdt teghenwoordigh?

Ten lesten seght Joannes Calvijn *boven*: Ten volghet hier niet upt: te weten / om dat de menschen die op de aerde leven / moghen onderlinghe d'een des anders ghebede begheeren / dat het selve magh gheschieden ten opichte vande Heylighen.

Dit berhoont nochtang den H. Hieronymus, ende maecht dese selve slot-reden/de welcke Calvijn hier loochent wertigh te zijn.

Alsoo strijdt Partije tot nach toe / ende teghen de H. Oude-vaders / oock als sy spreken upt den mont vande heele Rechtsinnighe Kercke / ende komt in alles ober een met die Secten / de welcke in de oude tijden sijn vooz ketters ghehouden gheweest.

HET

HET IV. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de
MANICHEEN.

Anno 270.

Rakende het eeren der Martelaren.

Dese ketteren spotteden met het eeren der Martelaren / ende seiden van de Catholijcken r'haren tijde / dat sy de afgoden hadden verandert in Martelaren / dit ghetuyghe ont den H. Augustinus lib. 20. contra Faustum Cap. 21.

Faustus de Maniché, seydte hy / verwijt ons dat wy de memorien der Martelaren eeren, segghende, dat wy de afgoden, in desen dienst hebben verandert.

Maer op Augustinus seydte : Het Christelijck volck viert samen met een devote solemniteyt de Memorien der Martelaren, ende om hun selven te verweken tot naevolghinghe, ende om mede deelachtigh te wesen van hare verdiensten, ende om gheholpen te worden door hare ghebeden.

Maer stemt hy toe het ghemeyn ghebruyck r'synen tijde vande Martelaren te eeren / niet alleen dooz naevolghinghe ofte verkondinghe van hare deughden / en strijden / maer oock om deelachtigh te wesen van hare verdiensten, ende gheholpen te worden door hare ghebeden.

Hier naer seght Augustinus. dat sy de Martelaren niet en eerden niet dien dienst / die Godt alleen toebehoort / den welken / soo hy seydte / namelijk

¶ 3

melijck beſtaet in het offeren van Saerſſſe: Dat en hebben wy noyt/ ſeydt hy/aen de Martelaren gheoffert.

Hier mede beſchoudt hy / dat ſy de Martelaren niet verandert hadden in Afgoden : Soo als de Manicheen laſterden

De hoerſtap en van deſe boozſepde ketterg hebben ghehouden de Nieuw ghereformeerde, ſoo als blijktt uyt hare ſchriſten: want

Item eerſten Joannes Calvijn in cap. 8. Ioannis verſ. 13. De Papſten / ſeydt hy / maecten bande Apoſtelen / ende Martelaren / AFGODEN, die ſy in de plaetſe Gods ſtellen.

Item in Cap. 23. Matth. verſ. 29. T'is godloofe hypo-criſie / ende grove onbeſchaemtheit / dat ſy booz religieus begheeren ghehouden te zyn / om dat ſy de dooden eeren.

Oyt den ſelven mant ſpreekt Guilielmus Perkinſius *Explicit. Decal. pag. 874. § 9.* Het aenroepen der Heplighen / is godloof.

Item. Tract. de idolol. pag. 840. De Enghelen / ende afgheſtorbene Heplighen / uyt eene quaede toe-egheninghe des goddelijcken dienſts / werden in AFGODEN verandert van de Roomſche kerk.

CATHOLYCKE AEN MERCKINGHE.

Wat kont ghy claerder hebben als dit? Auguſtinus, erkent het eeren der Martelaren / om gheholpen te worden door hare ghebeden:

Hier teghen ſeght *Calvijn*, dat dit eeren der Dooden gheveynſtheyt is ende onbeſchaemtheit: *Perkinſius* ſeght dat het godloos is.

Auguſtinus her ſpt den ketter Fauſtus, om dat hy ſepde dat de Catholijcken van ſynen tijdt / de Martelaren hadden verandert in AFGODEN: al het ſide / ende met de ſelbe woorden ſegghen *Calvijn*, ende *Perkinſius* bande teghentwoozdighe Catholijc.

vande Ketterijen der Manichéén. 343
gholijcken; wie en siet dan niet dat de berispinghe
Augustini eben op haer valt / als op die ket-
terij?

Ydele uytvlucht.

PArtije sal segghen / het eeren der Martelaren
ten tijde Augustini, was een heel ander dinghen/
als het nu ter tijdt by de Roomsche is.

Ich en kan dat niet sien: Ter contrarien Au-
gustinus seght opentlijck dat men t'sijnen tijde de
Martelaren eerde / om deelachtigh te wesen van hare
verdiensten, ende gheholpen te werden door hare ghebe-
den, ende niet dat mensche Sacrificien offerde / ofte
die eere betwees / die Godt alleen toebehoort: Al
het selve doen wy noch op den dagh van heden:

Ergo ludien Augustinus de Manichéén berispt heeft /
om dat sy seiden dat de Catholijcken van sinen
tijdt de Martelaren hadden verandert in Afgo-
den / de selve berispinghe moet nootsakelijck oock
ballen op Calvijn, ende Perkinsus, die al het selve
segghen vande reghenwoozdighe Catholijcken.

Tweede uytvlucht.

De Wapisten knielen daer booz: Ten tijde Au-
gustini niet sulckx.

Ich antwoorde: het eerste is waer: het twee-
de is valsch.

Wengaende het eerste: Daerom en zijn onse
Martelaren gheen AFGODEN om dat wy daer
booz knielen / andersins soude een Koningh een
Af-godt moeten wesen / wanneer men booz hem
valt op de knien: Waer upt blyckt dat de afgo-
derij niet gheleghe en is in de actie van knie-
len / maer in de meysinghe met de welcke de selve
ghepleeght wort: Nu en hebben wy noyt de meys-
ninghe

ninghe ghehadt om de *Marelaren* met hoor haer te knielen / te eeren als *Goden* / soo en is dan in dit ons knielen de minste afgoderij niet gheleghen.

Wat het tweede belanght / siet daer van de derde *Aen-merckinghe* van het derde deel, hier boven.

HET V. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de

DONATISTEN.

Anno 350.

§. I.

Het eerste stuck. rakende hare af-scheuringhe vanden stoel van Roomen.

TEn eersten, Den *H. Augustinus lib. 2. contraliter. Petil. Cap. 51.* gheuyghet dat dese ketterg / den stoel van Roomen noemden / den stoel der pestilentie

Alsoo spreken oock onse *Mientw-ghefinde.*

Den stoel van Roomen seght *Calvijn in Cap. 21. Ioan. vers. 15.* Is een siel-moorders stoel / upt den welcken de Kercke ellendelyck verduyvelicht wert.

In *Ephes 4. vers. 14.* noemt hy t'een duyveliche Synagoge.

Daniel Chamierus lib. 16 de Antich. cap. 3. in Titulo: Roomen / seydte hy / is den stoel vanden Antichrist.

Den

Den selven naem gheeft hem Petrus Cabeljau in
sijn Catholijcke Waerheydt pag. 245.

Ten tweeden ghetuyghet den H. Optatus *lib. 2. contra
Parmen*: van dese ketteren/dat sy vzaeghden: Wat
gheeft cander sijn in de Roomsche Kercke, anders dan
die kinderen der helle voortbrenght?

Dit sijn scheldinghen, en lasteringhen, seght Opta-
tus

Alsoo schelt en lastert Joannes Calvijn *lib. 4. Instit.
cap. 4. § 2* segghende/ dat in het Pausdom de leere
heel begraven/ende uptgheroept is/ ende dat de
gheneene vergaderinghen scholen sijn van asgo-
derije/ ende godloofhepdt.

Desghelijckx oock Guilielmus Perkinsius *de Consti-
tu Christi pag. 110*. Dat is waerachtigh/ sepd hy/
dat de teghenwoordighe Roomsche Kercke het
ghesetelick Babylon is/ eene moeder van alle
grouwelijckheden/niet de bruydt Christi, maer een
hoere.

Ten derden sepd den voornoemden Optatus Mile-
vitanus, dat de Donatisten *lib. 2. contra Parmen*: moet-
willigh waren, en stout, ja heyligh-schenders om dat sy
den stoel van Roomen bestreden, ende bevochten, niet
passende op d'authoriteyt des selfs; t'is de pijn
weert te hooren sijn woorden wat breeder.

Ghy en koet, niet loochenen, sepd hy/ ofte den Bis-
schoppelijcken stoel is in de stadt Roomen, eerst gheghe-
ven aen Petrus, waerom hy oock steen, ofte Cephas ghe-
noemt wort, in welcken stoel de eenigheydt soude onder
houden worden, op dat de andere Apostelen niet en sou-
den voor haer selven elck sijnen stoel in t'besonder voor-
staen, soo dat hy nu schismatijck, ende een sondaer sou we-
sen, die teghen desen besonderen stoel, eenen anderen sou-
de stellen: Soo heeft dan Petrus gheseten den eersten in
desen eenighen stoel, den welcken den eersten is onder de
gaven: aen hem is Linus ghesuccedeert, aen Lino. Cle-
mens, aen Clemens, Anacletus, aen Anacletus, Evaristus,
aen Evaristus, Sixtus, &c. tot Siricius toe. Thoent nu
ghy-lieden den oorspronck vande u lieden stoel, de ghene

die u lieden wilt toeschrijven de H. Kercke. Tot hier toe Optatus, teghen de Donatisten.

Jaer den selven Optatus *lib. 3. contra Parmen*: deure strijckt de *Massalianen* als scheurders vande eenigheydt, om dat sy't niet en hielden met die van Roomen.

Dat Partije hier in / ende met de Donatisten, ende *Massalianen* ober-een-komt / en heeft gheene preu- be van doen / want de sake wijst haer selven uyt; verholghens moeten die van Partije ghehouden worden hooz moerwillighe, stoute, heyligh-schenders, ende scheurders van de eenigheydt.

Ten vierden gherupghet Optatus *Milevitanus lib. 2.* dat de *Donatisten*, teghen den stoel *Petri* ghebruyckten de macht vande sleutelen des Rijcks.

Soo doet mede Calvijn *in cap. 23. Matth. vers. 13.* als hy seyd: De Papiſten smeden sleutelen die maer een droom / en phantastie zijn; niemant en heeft handelinghe van dese sleutelen / dan de ghe- en die dienaeren der Leere zijn. Soo spreekt Cal- vijn: Dat is te segghen (soo de Donatisten van haer selven spraken) niemant heeft de sleute- len als de Waen-ghefeszmeerde.

Soo spreekt oock Guilielmus Perkinſius *in Ep. Iude 24. 1427.*

De wijſe / seyd hy / wy dooz den dienst des Woordts de macht hebben van open te doen/ende te sluyten / soo hebben wy dan de waerachtighe Kercke.

Indien semandt nu haer vraeght / of sy dit doen met authoriteyt vanden stoel van Roomen? Sy spotten daer mede / soo als oock de Donatisten deden.

Ma is de vraeghe: Of de Donatisten als sy eer- tijdts den Stoel van Roomen, seydten te wesen/ een stoel van pestilentie, des selfs lidmaten / kinde- ren der helle, ende reghen den selven streden; haer selven de macht der sleutelen toeschreven sonder des selfs authoriteyt; berispelijck waren / of niet?

Soo

Soo niet : hoe heeftse dan Opatius Milevitanus om die reden hoorz moetwilligh, stout, ende heylighschanders ghehouden : Hoe heeftse Augustinus hier ober berispt / segghende : Waerom noemt ghy den Apostolijcken stoel, den stoel der pestilentie ? indien het om de menschen is, die ghy meynt de wer te spreken, en de selve niet en onderhouden ; heeft dan de Heere *Iesus Christus* iniurie ghedaen aen den stoel *Moyssis* daer de *Phariseen* in saten, vande welcke hy seydt:

Sy segghen, ende en doent niet ?

Waren de Donatisten berispelijck om dat sy den stoel van Roomen den stoel der pestilentie noemden / Et. Ergo van ghelijcken onse *Nieuwghereformeerde* / die al het selve doen ende segghen.

Ydele uytvlucht van Partije.

TEn volght niet sal Partije segghen / want den stoel van Roomen was een heel ander dinghen ten tijde vande Donatisten, als hy nu is teghentwoordighlijck.

Ich braeghe u waer in dat ghy het onderschept stelt / ofte in de Leere, ofte in de wercken?

Stelt ghy het in de wercken? hebt ghy niet ghehoort dat Augustinus den stoel van Roomen niet begheert ghenoeemt te hebben den Stoel der Pestilentie, al hoe wel de menschen die daer in sitten niet en doen t'ghene sy leeren / ende dat / om die wil dat het den Apostolijcken stoel is?

Stelt ghy het onderschept in de leere? Stet ghy niet claer hoorz de ooght dat de Donatisten het selve prietert kosten hoorwenden / jaer metter daet hebben ghedaen / soo als blijkt namelijck upt de brieven die den H. Augustinus gheschreven heeft teghen Petilianum?

Tweede uytvlucht.

DE Daders selbe hebben Roomen gheuoemt Babylon. ende de Paus den Antichrist, waerom dan de Donatisten, ende Gher. so. meerde meer hier over berispt als die Daders?

Ich en can niet eenen Oudt vader binden die opt soo ghesproken heeft:

Hieronymus berispt wel de fauten van die van Roomen, maer noyt soo verre / dat hy den Apostolijcken stoel / soude gheuoemt hebben den Stoel der Pektentie, ofte met andere smadelijcke woorden daer van ghesproken: gheensins niet: Maer spreekt daer van altydt met alle respect.

Bernardus heeft wel gheseydt / dat de ghene die t'sijnen tijde sat op den stoel van Roomen, den Antichrist was / maer hy sprack niet van eenen wettighen / maer onwettighen Paus / die met ghewelt dien stoel hadde in ghebaren / ende de Kercke Christi gescheurt: Ter contrarien als hy aensprack den wettighen Paus Eugenium dan sprack hy hem aen als een stadt-houder Christi, &c.

Wat belanght den Cardmael Benno, Hincmarus, ende andere van soodanighe stoffe / die aenhiel den met den Kesper Henricus teghen de wettige Pausen / die moeten hy alle ghesonde verstanden niet meer ghelben / als menschen die niet nae de waerheyt / maer alleen naer hare verbitterde galle / ende passie sijn booztghegaen.

Indier voeghen / dat ick niet en can sien hoe Partije can ontgaen de berispinghen / ende berdoementinghen die Augustinus, ende Optatus hebben upt ghesproken teghen de Donatisten om het versmaden vanden stoel van Roomen.

Derde

Derde uytvlucht.

DE Chronijk-schrijver van Maegdeburgh.
Cent. 4. Cap. 10. singhen hier wederom haer
out lieken/segghende: Dit soude missen hien sommi-
ghe stooren dat *Opratus* te veel verheft den stoel *Petri*,
ende de successie van de Roomsche Bisschoppen.

T'sijn wederom beuselingen. *Opratus* en soude dit
soo opentlijk niet durben seggē hebbē/ten waer
dat het t'gemeen gheboelen h' oec ghemest van
sijnen tijt; of soo het niet en was / hoe komt het
dat hem niemant van soo menighe treffelijke
Aetters/die t' sijnen tijde leefden / en heeft we-
derlept?

§. II.

Het tweede stuck vande ketterije der
Donatisten rakende de H. Olye,
en salvinghe der Prieste-
ren. &c.

DEN H. *Opratus Mileviranus lib. 2. contra Parmenian.*
berhalende veel goddeloose stucken die de
Donatisten, t'sijnen tijde teghen de Catholijcken
bedreuen/seggt onder andere.

Sy hebben, seyt hy/her sletcken van de ghewijde
olye of van t' Christma door de vensters ghelieten om
het selve te breken.

Daernaert haer aen sprekende/seyt hy: Leert
ons, waer dat gheboden is de hoofden der Priesteren te
raketen, de wijle de boecken der Coninghen segghen
dat de Priesters ghesalf sijn? Godt heeft gheleert dat
hy oock in een sondaet de olye niet en wilde gheraecte
hebben; dat ghy de olye aen den Priester van Godt ge-
geven

geven niet en moest raken, moit ghy lieden leeren van David.

Godt beschermt sijn olye, want alhoewel de sonde vande mensch is, de salvinge nochtans is vande goddelijckheyt: En raecht, seght Godt, mijne ghesalfde niet: Daerom, op dat de olye die van Godt is, niet gheslagen en worde, als de sonde vande mensch wort gheslagen.

Wie en siet hier niet klaer dat de Donatisten, gheslaghen vanden waren van het bewaren der ghewijde olye, of Chrisma, ende vande salvinge der Priesteren?

Laet ons nu hoozen hoe dese saecke staet met de Nicenw-ghereformeerde. Sonder te spreken van die van onse Partije/ de welke binnen de stadt van Thienen ontrent het jaer 1637. hare leeren met de ghewijde olye hebben ghesmeert/ hoozt Ioannem Caluyn: *lib. 4. Instit. Cap. 19. §. 11.* Wy en achten/ seyt hy/ de olye der Papisten niet eenen dreck weerdich. *Incap. 8. Act. v. 14.* Moemt hy se/ een stinckende olye. *lib. 4. Instit. Cap. 19. §. 10.* Moemt hy se/ sweert dat dooz den stinck des aefscens ontrenicht/ ende betoobert is. *§. 8.* Moemt hy se een olye die deur de leughen des duyvels ontrenicht is.

Wat de salvinghe der Priesteren aengaet: Dat is haer schoon olye/ seyt hy/ *lib. 4. Instit. Cap. 19. §. 31.* de welke / ghelijck sy segghen / een merck indrukt / t welck niet en kan nuytghewischt werden/ als of men olye niet en konde met sant/ ofte met sout/ oft (ist dat sy sijber aenkleeft) met seep afwassen.

Item §. 10. van wien hebben sy doch de salvinge ontfanghen?

Caluyn ondt dat moeten vraeghen van Augustinus/ en van Hieronymus ende van Optatus Milevitanus, ende andere van waer dat de salvinghe quam / die sy iharen tijde ontrent de Priesters ghebruikten.

Augustinus *lib. 2. contra Petilianum cap. 104.* Moemt dese

dese salvinge. Het Sacrament van t' Chrisma, heet
vvelck in soorte van sielike teekenen alsoo vvelck
heylich is, als de doopinge met vvater.

Doorders / sept hy / Maect onderscheyt tusschen
het sichtbaer H. Sacrament, t'vvelck vvelcken kan ende in
goede, en in quade, voor die tot loon, voor dese tot oor-
deel, ende tusschen de salvinge der liefde.

D. Cabeljan in sijn Memory-boeck *parte 2. pag. 32.*
Wilt hebben dat Augustinus hier alleenlijck sprecke
van een salvinge die volgens de ghevvoonte van die
tijt, een deel vvas van den doop.

Wel aen: Genomen het was soo; (want t' en
is de plaetse hier niet om daer van te disputeren)
D. Cabeljan moet my bekenne dat dese salvinghe
van Petilianus, ende andere Donatisten, dapper be-
streden / ende bespot wiert / ende dat Augustinus,
hem alsoo dapper daer teghen ghestelt heeft: soo
blijben van de Nieuw-ghecofmeerde aen de
Donatisten ghelijck ten minsten in dit stuck / dat sy
mede bestrijden / ende upslachten de salvinghe /
die wy / nae de ghewoonte der oude Kercke in
den Doop ghebruicken; cene ghewoonte / de
welcke / ende van Cyprianus (soo Vekir aenwijst)
ende van Innocentius, ende van t' Concillie van
Eliberis, ende van Leo etc. woert aengheprezen / en-
de hoort goet ghehouden.

Laet ons hoorden hoozen wat den H. Optatus
Milevitanus noch seght vande Donatisten.

Hy berwijst se dat sy het H. Sacrament heb-
ben gheworpen hoort de honden / doch niet sonder
straffe / aenghesien dat de autheurs van dit
schemelstuck van haer eyghen honden verscheurt
sijn gheweest. *lib. 2. contra Parmen.*

Item lib. 6. berwijst hy de Donatisten, dat sy de
autaren Gods (op de welke sy / noch Cartho-
lijck wesende / altemet hadden gheoffert) ghebro-
ken / gheschaeft / ende wech ghenomen hebben:
Vvat meerder heylich-schenderye, sept hy / als de au-
taren te breken, op de welke ende de ghebeden des
volcx, ende de lidmaten Christi sijn ghedraghen ghe-
weest

weest daer den Almogenden is aengheroepen geweest? de Autaren, segghe ick, op de welke den saelichmaeker gheen gifte en heeft willen ghestelt hebben, als die op den peijs soude ghebout sijn? Want wat is den Autaer anders als de woonplaetse van het lichaem, ende bloedt Christi? Dit altemael heeft u l'raernye, ofte afgeschaeft, of ghebroken, of wechgenomen: T'is een schelm-stuck over al, aen soo een groote sake de heyligh-schendige, ende godloose handen te slaen.

Wat hadde Godt u l. ghedaen, die daer plocht aengheroepen te worden? Waer in hadde *Christus* u l. vergramt, wiens lichaem ende bloedt daer op sekere tijden woonde? Waer in hebt ghy lieden u eyghen selven verstoort, dat ghy die Autaren soue breken, op de welke, ghy lanck voor ons, heylichlijck (soo ghy u laet voorstaen) hebt gheoffert? Als ghy onse handen godloos ick daer vervolght, daer het lichaem *Christi* woonde, gh' hebt uwe eyghen handen gheslaghen. Op dese maniere hebt ghy de Ioden naeghevoight. Sy hebben de handen gheslaghen op *Christum* aen t'kruys: van u l. is *Christus* gheslagen op den Autaer.

Dit grouwelijck stuck is verdobbelt gheweest, als ghy oock de Kelcken ghebroken hebt, die het bloedt *Christi* droeghen. Welcker specien ghy hebt gesmolten, ofte in een gheslagen, ende verkocht: Ghy hebt oock uwe handen laten verbranden, mer de welke ghy, voor ons, de selve kelcken ghehandelt hadt.

Ick sie wel wat ghy my segghen sult, te weten: T'is beule kt, dus van bevelste gheraecht is: Doch ick antwoorde, dat het licht is nyt uyt te lasteren, ende te schelden: Maer als men ymant eenich misdaet te laste leght, het moet nootsakenlijck, ende opentlijck bewesen vordens: Wie isser oyt in de Kercke ghekomen, die daer heylich-schendige Sacrificien gesien heeft? de menschen konnen bevelct worden, door heylich-schendigen Roock, ende Sacrificien, en bloedt: Maer wie van ons is oyt uyt sulck een oorsake in de Kercke gegaen: VVie heeft aen de afgoden ghewieroockt? &c.

Dit hebbe ick altemael uyt Optras in t'lanck/ ende breedt willen ophalen/op dat die te klaer-
der

der de ober-een-komste des Nieuw-Ghereformeerde, met de oude Donatisten soude bliken booz d'oogh.

De Donatisten hebben het H. Sacrament booz de honden geworpen.

De Nieuw-Ghereformeerde, hebben het selve in de staet van Thienen geworpen booz haere Preer-den: s' hebben dat elders ghe rappelt onder hare boeke/ soo men in haer eygen Martelaers boeck lesen kan/ daer meer als een/om soodanich een sepe/wozt ghepzen/ende ghehouden booz Martelaer.

De Donatisten: hebben de Autaren ghebozen/ de kelcken ghesmolten/ ende verhocht

De Nieuw-Ghereformeerde, worden in dit stuck overrujcht niet alleen dooz de overgebleven ruinen/ maer oock dooz alle historien van onse tijden.

De Donatisten: seiden dat sy dit deden/ om dat men hy de Catholijcken van haren tpe/asgoz derije bedreef.

T'selve roepen van ons/ de Nieuw-Ghereformeerde.

Wy daer teghen/ segghen met Optatus Milevitanus, dat de Autaren de woonstede sijn des lichaems, ende bloedts Christi: Dat Christus daer op by tijden vvoont: Dat de kelcken draeghen sijn bloedt, &c.

Wes niet teghenstaende/ ghelyck de Donatisten mer de daet selve/ ende misachtinghe rhoonden/ dat sy dit niet en gheloofden: alsoo mede rhoonen onse nieuw-ghereformeerde/ metter daet/ende twer woorden/dat sy sulcx niet/konnet aen nemen.

Ydele uytvlucht van Partye.

Dominus Cabeljau in sijn Memory-boeck part 2. pag. 100. handelē van boozsepe plaete/han optatus Milevitanus, seght: Dese Out-bader om te

vergrootten de rasernye, ende boosheyt der Donatisten, in t'raferen vande Kercken, ghebruijckt wel eenige soete slaghen, figuren vande reden-konst, met te seggen, dat de Altaren, sit-plaetsen waren van des haeren lichaem, de kelcken, draghers van sijn bloet: Maer men doet hem ongelijck, als men dit verstaen wil hebben eyghentlijck, als of hy gesien hadde op een lanck daernae versierde transsubstantiatie, daer hy inder daet, onder die figuren, anders niet heeft willen te kennen gheven, dan dat de rasende Donatisten haer niet hadden ontsien, de handen te schenden aen het gereetschap vande Gods dienst, de tafels, en vaten, in welke de heylighe panden van Christi vleesch, en bloedt dickmael ghedragen waren.

Sal hier de eenvoudighe ghemeente van Partye noch blijven steken in hare blintheit? sal sy hier ten lesten hare ooghen niet openen/ende sien hoe de rechtsinnighe Out-baders van hare Prebianten verdraept worden?

Is het niet ghenoech dat Chrysostomus, ende Nyssenus hy haer moeten passeren vooz hoogdragghende/ende hyperbolische sprekers/ wanneer sy klaer segghen/dat het lichaem selve/ende bloedt Christi, op den Altaer ende in de kelcken is: moet hier noch hy komen Optatus, ende mede passeren vooz sulcx?

Thoont my D Cabeljan, een woort in Optatus, npt welck ghy een sietken fondaments hebt/om te segghen dat hy niet eyghentlijck spreekt.

Thoont my een woort in hem/t'welck uocassie kan gheben / om te segghen / dat hy niet en spreekt van t' lichaem / ende bloedt Christi, t'welck daer op den altaer selve / ende in de kelcken tegenwoordich was / maer alleen van de panden des vleeschs, ende bloedts Christi. Waer seght hy dat? waer speelt hy den orateur? waer vergroot hy de sake?

Is dit niet alles willen draepen naer utwe eyghen inbeeldinge/ende pdele phantasie / met de welcke ghy een vooz-oordeel hebt/dat alles/wat klaer/ende duydelijck wert gheseyt vande tegenwoort:

woordicheyt des lichaems Christi selve op den
outaer / ende sijns eegens bloeds in de kel-
ken / moet verstaen worden onepghentijck : dat
het is een hooch-dragende maniere van spreken
wat reden / om dese boozgaende woorden van
Opratus niet te nemen soo sy leggen / en luyden
Wat reden om te giffen ende blindelinc te slaen
nae sijne meyninghe / daer ghy sijne woorden
soo klaer / ende dupdelijck hebt alst moghelijck
is :

Blijckt dan / dat dit niet anders en sijn als
pbele upbluchten / om slechte menschen te
paepen / maer gheensins bestandige redenen / om
ghesonde verstanden te holdoen : Ende dienbol-
gens blijft ghylieden aen de Donatisten , in de dze
boozgaende stucken ghelijck.

§. III.

Het derde stuck vande ketterye der
Donatisten Raekende den Doop
Ioannis, en Christi.

TIs seker dat het een algemeen gheboe-
len is gheweest van bykans allegaer de
Out-vaders dat den Doop Ioannis heel
verscheyden is vande Doop Christi : want om
niet te spreken van andere / wy hebben hier over
de ronde bekentenisse van onse Partye selve.

Ten eersten van Daniel Chamierus *de Bapt. lib. 5. Cap.*
12. §. 6.

Daer hy seght : Wy weten dat de Papisten een
groot pretext hebben van de Out vaders, de welcke by-
kans allegaer hen hier in sijn voorgeaen , dat den doop
Ioannis verscheyden is vande Doop Christi.

Ten tweeden van Ioannes Caluyn *in cap. 3. Matth* Wy
en moeten ons oock, seyt hy / daer deur niet laten bewe-

ghen, dat dese opinie by veel over langhe tijden gheweest is, dat den Doop *Ioannis*, van den onse verscheden is.

De Donatisten ter contrarisen leerden dat den Doop *Ioannis* niet verscheden en was van den Doop Christi.

Met de leeringhe van dese ketters komen precis oer een de *Nieu-gherefozmeerde*.

Ten eersten, *Ioannes Caluyn lib. 4. Instit. Cap. 15. §. 7.* Het is ons seker/sept hy/ dat de dienst *Joannis*/ ende de dienst die daerna de Apostelen bevolen wert/gantschelyck een is: Want het en is daerom niet een ander Doop / om dat hy van verscheden handen bedient is/maer de wijle het de selve leere is / sod wort daer deen bewesen dat het oock de selve Doop is.

Ten tweeden *Daniel Chamierus lib. 5. de Bapt. Cap. 12. §. 7.* Alle hadt des waters/sept hy/ tot penitentie/ ende vergevinghe der sonden/dooz Christum goddelijck inghestelt sijnde dooz de Christelijcke gemeente / is den Doop Christi; maer den Doop *Ioannis*, is sulck een hadt gheweest / ergo den Doop *Ioannis*, is den Doop Christi gheweest.

Ten derden: De Professours van Leyden in *Synopsi disp. 45. pag. 643.* Wy stellen / segghen sy/met de Gherefozmeerde kercken / dat den Doop van *Ioannes* begost / indien ghy de substantie aensiet/ den selven is met den Doop/ die bande Apostelen/dooz den last Christi, gecontinueert is.

Ten vierden: *Fredericus Wendelinus libr. 1. Christi. Theol. cap. 22. Thesi 8.*

Den Doop/ die bande Apostelen daernaer is bedient gheweest / en was van gheen meerder kracht/als den Doop van *Ioannes*.

Ten vijfden, *Samuel Veltius in sijn Waerheys lichte pag. 82 par. 2. Art. 17.* Wy segghen/sept hy/ dat den Doop *Ioannis*, ende die van Christus in de substantie/en wesen eenderley is.

Ten lesten, *Petrus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt pag. 764.* Daer en kan noch kracht / noch waer-

waerheyt zyn in de reden en Augustini inden Doop Joannis niet en is gheweest in substantie het selbe Sacrament met onsen Doop.

Dit is al-te mael soo claer dat het niemant van Partije in twijfelachtigheyt trecken kan/veel min loochenen.

Eben claer is't/dat dit het selbe / ende eyghen gheboelen der Donatisten gheweest is: Want den H. Augustinus heeft-se hier ober berispt / ende wederleydt *Lib. 2. contra Petilianum cap. 34. ende 37.*

Voor eerst, seght Augustinus: Ghy hebt boven gheseydt, dat den Doop van Ioannes gheen ander en is als den Doop Christi.

Dese leeringhe wederleydt Augustinus met vele verscheyden reden en / ende Schrifsturen; onder andere seyd hy

Ten tweeden: Die van Ephesien ghevraeght zijnde, waer in sy ghedoopt waren, hebben gheantwoorde: In den Doop Ioannis, die niet toebehoort tot den Doop Christi, ende is gheen deel, noch trap daer van: oft andersins dan wierdt het water des Doops Christi herhaelt, oft indien den Doop Christi alsdan door twee waters volbracht wierdt, soo is hy dan nu min volmaeckt; want dat water nu niet ghegheven wordt: 'twelck door Ioannes ghegheven wierdt: Al dit te ghevoelen is godloos, en sacri-legie.

Ten derden: Nu moeten wy alleenlijck sien, dat den Doop Ioannis een ander is, als den Doop Christi. Alwaer Augustinus hoorde in't langh / ende breedt leert/dat den Doop Joannis een enckele figure is gheweest vanden Doop Christi, stellende den selben/nessens't passeren der Israeliten door de roode zee/et.

Ten vierden, seyd hy wederom; Alsoo is den Doop Ioannis een ander, ende een ander is den Doop Christi.

Ten lesten Dat is claer, dat den Doop Ioannis een ander gheweest is als den Doop Christi.

Wat middel nu hoor Partije, om hier upt te ghe-raken: Laet ons hooren.

Ydele uyt-vlucht van Partye.

Daniel Chamierus *Lib. 5. de Bapt. cap. 5. §. 6.* seght/ dat dit een sake, oft disput is van minder ghewicht.

Wel hoe? soo is dan Augustinus wel dwaes gheweest/ dat hy soo veel mochte ghedaen heeft om die selve leeringhe te wederlegghen in de Donatisten: Verhalven moet hy bermetelijck/ oft seer onwetende gheweest zijn in de Schrifuren / de wijle hy dese leeringhe noemt/ een goddeloose, ende heyligh-schendighe leere, is dit een teeken/dat dese opinie ten tijde Augustini ghehouden wierdt booz een sake van minder ghewicht?

Tweede uytvlucht.

Ioannes Calvijn *Lib. 4. Instit. cap. 16. §. 7.* seght/ Men moet die scherpsinnigheydt Augustini niet toelaten, daer hy seydt, dat de sonden in den Doop Ioannis wierden op hope vergheven, maer dat sy in den Doop Christi waerachtelijck worden vergheven.

Ep liebe/wat gh'al seght; wat sult ghy. noch al maken bande Oudt-vaders / als sy u l. met de oude Kercke reghel-recht teghen gaen; Epiphanius, soo wy boven ghehoort hebben (als hy u soo teghen gaet/dat-mer niet op kan segghen) is superstiticus; Hieronymus is te bitter ende te vehement; Chrysostomus, ende Nyssenus spreken aldan op sijn Orateurs; Optatus Milevitanus maecht de saken te groot door de figuren der reden-konste; Augustinus is ketteresch; nu ten lesten komt het op een scherpsinnigheydt uyt; hy heeft wat te hoogh ghespeculeert in dese materie / is't niet waer? Wel aen: wat seght ghy dan van bykans allegaer de andere Oudt-vaders, de welcke (soo Chamierus hooren beken) leeren / dat den Doop Joannis gantschelijck verscheyden is vanden Doop Christi; oock

Vande Ketterijen der Donatisten. 359
oocktom de selve reden & hebben die oock allegaer
te hoogh ghespeculeert :

Derde uytvlucht.

NIemandt en moet daerom beroert zijn, seght *Ioannes Calvijn*, dat de oude Leeraers arbeiden, om een onderscheyd te maecten tusschen *Ioannem*, ende d'Apostelen, aengaende den doop, want wy en moeten haer ghevoelen soo groot niet achten, dat wy souden daer door de vastigheydt vande Schrifture verswacken.

Wat seght ghy daer van Chamier? Ick / segbt hy / weet wel/dat bykans allegaer de Oudt-baders / teghen ons leeren / dat den Doop Joannis verschepden was vanden Doop *Christi* : Maer wy meynen dat het gheene quade vryheydt en is, in eene sake van minder ghewicht, de personen van kant gheslelt hebbende, liever de redenen te volgen.

Ick dacht wel dat het op't verwerpen / ende van kant stellen der *H. Oudt-baderen*/ende van d'oude Rechtinnighe Kercke moest upkomen / want andersing en wasser gheen middel booz Partije om hier upt te gheraken. *Calvijn* seght / dat hy liever Schrifture heeft te volghen/en *Chamierus* de redenen, als't gheboeren van d'Oudt-baders: Jae? is dat moghelijck? Ick heb altydt ghemeynt / dat *Augustinus* namelijck / de ghetrouwste ghetuyghe van d'oudtheydt was, ende dat hy soo scherpsinnigh was (want ick hadde dit ghelesen in den boeck van *Calvijn*) wie soude nu opt ghedacht hebben / dat dese man noch Schrifture en verstont/noch reden ghebruyckte? Wie soude opt ghedacht hebben / dat bykans allegaer de Oudt-baders houtericken zijn gheweest in de Schrifture / ende mannen sonder reden/ten opsichte van *Calvijn*, *Chamierus*, ende hare adherenten? Nu sie ick wel / dat Partije niet alleen een verkeerde leere heeft ghebracht inde wereldt, maer oock/dat sy de wereldt selve van onder tot boven ghekeert / ende daer van een verkeerde wereldt ghemaecht heeft.

Ich sluyte dit met den H Augustinus *Lib. 3. contra Parmen cap. 2.* daer hy sich beroept op d'auctoriteyt van Cyprianus, ende braghe met hem: Als die groote mannen, ende Bisschoppen, met vryheydt gheleert hebben, dat den Doop Joannis vericheyden was vanden Doop Christi, ende dat ghestelt hebben in hare schriften, die tot de neekomelinghen moesten comen, was het aldan de rechtsinnighe Kercke Christi, oft niet? was het de Kercke Christi? hoe zijn dan Cyprianus, ende bykans alle d'Oudt-vaders, soo verre afgeweken in hare leere? vvas het de Kercke Christi niet? hoe konst ghy lieden nu roemen, dat ghy d'eenighe Kercke hebt, indien s' in die tijden heeft laten te zijn? tot hier toe Augustinus: maer ick geloofte dat dit wederom sal wesen een seerpsinnigheydt van Augustinus.

HET VI. CAPITTEL.

De Ketterije vanden Apostaet

I V L I A N V S.

Anno 337.

§. I.

Rakende het eeren, ende maecken
des Cruys.

DEn H Cyrillus Alexandrinus *Lib. 6. in Iulianum,* seght dat den Apostaet Julianus met de Ghelijken t'sinnen thide plocht te spotten/ seeghende: O ellendighe menschen! ghy aenbidt het houdt des cruys, ende ghy druckt de beelden daer van op uyve voorhoofden, ende schildert die voor uyve huysen.

Hier

Hier op antwoort den H. Cyrillus: Dit al-te-mael (te weten dat Christus door ons ghestorven is / en dat hy door syn Cruys den duppel overwonnen heeft) doet ons gedencken het saligh houdt, daerom maecten vvy het cruys van t' costelijck houdt, tot ghedachtenisse van alle goet, ende deught.

Daer naer: Wilt ghy, dat vvy vveghverpen, ende verlaten het houdt des cruys, 'twelck ons aenleijt tot ghedenckenisse van alle deught, ende dat-men schildere erghens eenen *Iupiter* met *anymedes*, oft eene *Daphne* met *Apollo*?

Wat bouwis strijckt Cyrillus oer dit segghen Juliani? hy seght dat hy een onbeschaemde, ende godloose mondt heeft, ende dat hy vanden boosen, ende strijdenden gheest teghen Godt, is aengeheve; **Daerom naemelijck** om dat hy dien mondt heeft open ghedaen teghen de uytnemende eere van onsen Salighmaker.

Wat was hier nu teghen de eere van onsen Salighmaker? ten eersten, dat Julianus, spottende met het eeren des cruys. Ten tyveden, met het drucken des selfs op de boozhoofden (van welke ghelwoonte oock meer als hondert jaren te horen / ghelwach maecht den ouden Tertullianus, segghende / dat de Christenen van synen tijdt dit deden booz alle hare wercken.) Ten derden, met het stellen ende schilderen des cruys booz de hupfen; gheen van dyp en heeft Cyrillus gheloochent / naer toeghestemt; een seker teecken dat dese dyp dinghen onder de Christenen van die tijden ghepleeght wierden.

Dese ghelwoonte / namelijck vande crupsen booz de hupfen te stellen / verhaelt mede van synen tijdt *Ruffinus Lib. 2. cap. 19.*

Wat is het gheboelen nu aengaende dese materie vande Nieuw ghereformeerde? het selve van Julianns den Apostaat:

Ten eersten seght Samuel Veltius in syn *VVaerheyde Licht pag. 242. Art. 68.* Laet ons iemandt met een eenighe schrijver plaets bewijzen / dat-men oft het cruys Christi, oft het beelct van't cruys Christi, oft

oft het reecken van't crups eenighsing in't min-
sten/religieuſe eerbiedinghe betwiflen/oft eenighe
eere moet aendoen/wy ſullen't volghen; maer de
Schijſture en heeſter niet een titelken van.

Ten tweeden ſeght Petrus Cabeliau in ſijn *Catholij-
ke VVaerheydt pag. 222.* De byballende ſuperſtitien/
en religieuſe vereeringhen / die allen/kenſ daer
ontrent inghekomen / ende tot den hooghſten
trap opgheklommen zijn / hebben ghemaect/
dat-men in de Reſozumatie de crupen gantſch
heeft af-ſchaffen/ende uproepen moeten.

Ten derden bzaeght Joannes Calvijn *Lib. 1. Inſtit.
cap. 11. §. 7.* Wat noodt alomne in de kercken ſoo
veel crupen van houdt/ſteen/ſilber/en goudt op
te richen?

Ten vierden ſeght Theodorus Beza *contra Caſtell. ad
deſenſ. 6.* Ick verſake upt gantſcher herten dat
grouwelijck aenbidden des crups.

Ten vijfden ſeght Andreas Rivetus *Cath.orthod. q. 19.
pag. 436.* Wy hebben de menſchen ſoecken af te
trecken van de ſuperſtitie / die dooz deſe ceremo-
nien was ingheboert / wel wetende / wat liſten
den duybel leght onder ſulcke pretexten.

Indien ick nu bzaeghe van alle deſe boozgaen-
de Predicanten / oft ſp niet en approueren het
oudt ghebruyck van't maken des crups inde cer-
ſte rechtſinnighe Kercke: ſp antwoerden een-
paerlijck dat ſae; ende gheben allegaer de ſelbe
reden / namelijck dat het in die tijden tot gheen
ander eynde en gheſchiedde / als om booz de we-
reldt te rhoonen/dar ſp haer des ghecrupſten niet
en ſchaemden / ſae dat ſp allerley ſegheninghen
van Godt hadden / ende verwachten in Chriſto,
die aen het crups de verbloekinghe ghetwoerden
was/om ons den ſeghen te verdienen.

Bekent ghyleden dan / dat dit een oudt ghe-
bruyck is ghetweert? Jae/ ſeghe Rivetus; Niemandt
en twyffelt; oft de oude hebben dickwils daer van ghe-
wach ghemaect.

Du dan: ſtelt eens van kant / ende het ghe-
bruyck

bruyck dat wy hebben / om dooz t'krup den
 dubbel te verjaghen / ende het maken van krup-
 ren in de Misse / ende al wat ghylieden (sonder
 eenigh fondament) in ons diesaengaende hout
 booz superstitie/welck nochtan altemael / oock
 in de oude rechtsinnighe Kercke / eben als in de
 onse is ghepleeght gheweest / want den selven
 Cyrillus verhaelt dat Iulianus selbe / met het ma-
 ken des krups den dubbel verjaeght heeft;
 ende Epiphanius, dat eenen sekeren Iosephus, met
 dat selbe teken de rooverijen gheslist heeft; noch-
 tan dit van kant ghestelt: Deemt enckelijck
 het out gebruyck / welck gy booz goet hout / dat
 is / het schilderen van kruyden booz de huyzen/
 het updrucken des selfs op t'boozhoofd ende
 dat tot dien eynde (soo ghy seght) om booz de we-
 relt te rhoonen dat sy haer des ghekrupsten niet
 en schaemden.

Vraaghe nu / of den Apostael Iulianus met dit
 ghebruyck soo het hier leght niet ghespot heeft?
 Cyrillus seght updruckelijck dat ja: vraaghe
 boozders; of den Bisschop Cyrillus hem niet re-
 den daer ober berispt heeft / ofte niet? soo niet? soo
 moet ghy dan segghen dat dit out ghebruyck
 niet lofelyck was / ende dat Iulianus niet qualijck
 en dede / met daermede te spotten. Seght ghy
 dan / dat de berispinge Cyrilli rechtbeerdich ghe-
 weest is? soo valt dan de selbe berispinge recht-
 beerdelijck op u l'hoofd / ghemerckt dat ghy lie-
 den die loffelycke ghewoonte gantschelijck hebt
 verworpen / ende te niete ghedaen.

Ick vraaghe noch boozder / of Iulianus niet
 ghespot heeft met het aenbidden / ofte eeren des
 krupstis maer al te seker: Want daerom noem-
 de hy de Christenen / Ellendighe menschen, om dat
 sy (soo hy seyt) het kruys aenbaden, boeghende daer
 by / dat sy beter sonden eeren ende aenbidden den
 schilt / ende helmet vande Godt Mars, upt den he-
 mel ghesonden van Iupiter.

Wat heeft Cyrillus hier op gheseyt? heeft hy
 ghe-

gheloochent / dat de Christenen van synen tyt
het kruys eerden? heeft hy gesept dat hy daer aen
loogh / wanneer hy septe dat de Christenen het
kruys eerden: neen hy/ niet een woort daer bane
Moest nochtans Cyrillus, ludien het valsche was/
dit/niet voer al opnemen / ende wederlegghen
als een grove lasteringhe/ ende als een beschul-
dinge van afgoderie/soo Partye wilt hebben/dat
het erren des kruys is : Hoe en heeft hy dan die
niet ghedaen : hoe heeft hy hier op ghesweghen
is dit niet (volgens de Martine van alle men-
schen aenbeert) al swijgende toestemmen/ dat de
Christen over berchten hondert jaren het kruys
eerden : Volghet hier niet upt/dauidse oude Chri-
stenen wat meer voer hadden / als t'ghene de
voornomde Predikanten haer taeschrijven?

Doch/segge wederom/laet ons dit al van kant
stellen/ende nemen de enckele actie van het schil-
deren des kruys voer de huyzen / ende het upt-
drucken des selfs op de voerhoofden/met welcke
ghewoonte soo den Apostael Iulianus spottede/is
hier over van Cyrillus berispt gheweest/noemen-
de hem een onbeschaemde ende goddeloose mont,
strijdende tegen de heerlijkheyt onses salichmakers;
ende een mensch / die vande boosen gheest aenge-
vadt was,ende op t'uyterste onwerende.

Waghe wederom/as dese berispinghe valt op
de ghene die dese loffelijke ghewoonte hebben
afgebroken/of niet? soo saer soe blijft dan mijn
segghen bevesticht/ dat onse Nieuw-ghereformeer-
de, in dit stuck / ghelijck sijn aen Iulianus den A-
postael: soo niet? wat reden/ofte waerom?

Ydele uyt-vlucht van Partije.

Andreas Riverus *Cath. orib. q. 19. pag. 436.* seght:
waert saken dat de Papisten dit eerste ghebruick
niet en hadden verandert in een gantschelijk ydel, en-
de tooverachtich misbruick; wy souden wel kunnen

ver-

verdraghen hebben, t'ghene van godloosheyt was ver-
vrent.

Maerom dan dit niet ghevolgt t'ghene van-
de godloosheyt was verbrent? waerom niet
ghevolgt den gemeenen gront-veghel der ghe-
leerde: Dat men het misbruijck wech neme, en dat hee
goet ghebruijck blijve? Indien der misbruijcken
sijn bygekomen (soo ghy seght sonder reden) hoft
ghy die misbruijcken niet wech nemen / ende
enckelijck het goet ghebruijck vande oude Chri-
stenen opnemen/ende continueren?

Tweede uyt-vlucht.

Neen/seggt Domine Cabeliau in sijn Catholijcke
Vvaerheyt pag. 223. De byvallende supersticien,
ende religieuze vereeringhen, die allenskens daer on-
trentia ghekomen, ende tot den hoochsten trap op-
gheklommen sijn, hebben ghemaect, dat men in de
Reformatie de kruycen gantsch heeft af-schaffen, ende
uytroeijen moeten, als eertijds ghedaen heeft Hiskias
met de koperen slanghe.

Maer ick segghe dat de misbruijcken (soo ghy
die noemt) gheene ghenoechsame redenen sijn/
om het goet ghebruijck te verwerten / dies te
min/om dat ghy selbe bekent/dat sy maer byval-
len, oft oevallen en sijn / want alsoo konnen sy
lichtelijck van t'goet ghebruijck afgesondert
worden/om dat de toeballen / de sake self niet en
sijn.

Ten anderen: Waerom en hebt ghy dese goede
ghetwoonte/ ofte het ghebruijck niet behouden
onder de Hepdenen in Brasilien, ofte eenighe an-
dere Indische landen daer ghy uwe sterckten
hebt onder de hepdenen? is het daer niet soo een
staet/als het eertijds was by de oude Christenen
wanneer sy deurgacns ghemenghelt waren on-
der de Hepdenen-bekent ghy niet dat alsdan dit
ghebruijck van kruycen te maken / was tot een
etc.

teecken van het Christen gheloove, ofte soo Samuel Veltius seyt pag. 245. De Our-vaders riepen aen (onder de Heydenen verkeerende) de tegenwoordicheyt kracht, ende salich-makende werckinge Christi: sy beleeden dat hare professie te sijn, sulcx van Christo te hebben, ende dat beteekenden sy in het teekenen van t' kruys. Choont dit oock aen de Heydenen / nae de goede ghewoonte der oude Christenen / ende onse misbruycken (soo ghy die verkeerdelijck noemt) en sullen u in t' minste niet konnen hinderen.

Du dan blijkt booz de ooghe / dat ghelyeden dit our ghebruyck sonder eenighe reden hebt afghebraken: t' is oock ghelwis / dat den Apostael Iulianus over het spotten met dit ghebruyck / dooz Cyrillum een recht sinnich Bisschop berispt is geweest: Cyrillus seint oock / al swijgende toe / dat de Christenen t'zinnen tijde de kruyden eerden / veel meer dan valt dese berispinge op de ghene / die hier alleen het selve ghebruyck sonder eenighe reden / gantsch hebben afgheschaft / ende uytghe-roept / maer oock berispt / ende berwoyden het eeren des kruys / noemende ons / met Iulianus, Ellendige menschen, sae afgodische / om dat wy t' selve plegen met de oude Christenen.

Wat het braken vande koperen slanghe belanght / dooz den koninck Ezechias ghedaen / en heeft met dese sake gheene ghelijckenisse: Want t' is ghelwis / dat de Joden / ontrent het eeren van dese slanghe / plichtich waren van afgoderye: Wy gheenens niet in opsicht van t' kruys: want alhoewel Partye ons in dit stuck met geweld wil van soodanighen grontwel beschuldighen, tot noch toe hebben wy liever te ghelooven onse eyghen gheinoederen / die ons van contrarie overrugghen / dan al het ydel snateren / ende teghen-roepen van Partye.

Daer en is dan gheene ghelijckenisse tusschen het kruys / ende de kopere slange, want het kruys, is het instrument van onse verlossinghe / dooz het welck Christus ghetrompbeurt heeft over de werelt:

rely

reft; en den dubbel, welck uptnemende wel daer/
 soo een Chyften mensch noyt vergeten mach/en-
 de het kruys hem daer van indachtich maecht/tes
 contraxten de koperen slange, nu nergens meer
 toe nut was/ soo ist wat anders de koperen slan-
 ge wech te nemen/ als t'kruys.

Derde uytvlucht.

Dit ghebruyck / seght Samuel Veleius pag. 246.
 en is niet ghesondeert in schrifture / maer
 een enckele menschelijke insertinge.

Maer het ons soo nemen. Maer ick braghe / of
 den ouden Cyrillus dit mede booz een mensche-
 lijcke insertinge heeft ghehouden / of niet? soo
 niet? soo heeft hy van ghe-meent / dat het in schry-
 ture ghesondeere was : soo sijn wy dan fix/ ende
 onse ghewoonte gaet vast; Want ick hebbe liever
 aen dien Out vader te ghelooven / als aen de
 Nieuwe Predikanten: hielt het Cyrillus booz eene
 menschelijke insertinge: dies niet regensstaende
 en heeft hy Iulianum niet laten te berispen / ende
 booz godloos te houden / om dat hy met dese
 menschelijke insertinge sportede : soo moet dan
 oock dese berispinge vallen op onse Partye, die dit
 ghebruyck / seggende dat het eene menschelijke
 insertinge is/ heeft verworpen.

§. II.

Het tweede stuck van Julianus raeken-
 de het eeren der Martelaren ende
 hare graven.

De wijle wy van dit stuck boven hebben
 ghehandelt in het derde Capittel §. 1. ende 2.
 Item, in het vierde Capittel §. 1. sal my hier
 te

te breiden houden met alleenlyck aen tetwiffen/
wat Iulianus de Chyftenen i' fijnen tyd verweet/
ende wat den H. Cyrillus biffchop van Alexandrien
hem heeft gheantwoort.

Iulianus dan fepde: Indien ghy lieden hadt gehoort
nae de woorden der Ioden ghy en fout niet veele Go-
den, maer een alleen ghedient hebben: Ghy en fout, niet
een menfch, jae niet veele ellendige menfchen, die een
harde, ende laftige, ende barbarifche wet hebben ghe-
bruyckt, ghedient hebben.

**En verftaet Iulianus van het eeren der Mar-
telaren/foo als blyken fal upt de antwoorde van
Cynillus, de welcke aldus luyt:**

Door een menfch, verftaet Iulianus Chriftum, door
veele, de Heylige Martelaren, die hy ellendich noemt
de welcke hy feyt geweest te fijn onder een harde wet
om dat Chriftus geleyt heeft: *En wilt niet vreefen voor de
ghene die i' lichaem dooden, ende de ziele niet en kunnen doo-
den.*

Vat aengaet de H. H. Martelaren, noch wy en seggē
dat her goden fijn, noch wy en fijn niet gewoon haerte
aenbidden met diēft die Godt alleen roekomt (*κατὰ φύσιν*)
maer met dienft van affectie, ende van eere:
Wy vereeren haer liever met aldergrooſte eeren, te
weren, om dat fy kloekelijck voor de waerheyt hebben
ghevochten, ende dat fy de oprechtheyt des gheloofs
hebben behouden, hare ziele verſmaet, ende alle pe-
rijckel overwonnen, van kant gheſtelt hebbende de
vreeſe des doodts, dat fy haer ſelven aen het leven der
menfchen als beelden van ſoo een wonder deucht, voor-
gheſtelt hebben: Daerom, het en is t' minſte niet on-
gherymt, iae t' is nootſakelijck die met gheduerighe
eeren t' achtervolgen, de welcke met ſoo vermaerde
daeden hebben uytgheſchenen.

Doorders ſeyt hy: Wy en ſegghen niet (ſoo als ick
gheſeyt hebbe) dat de heylige Martelaren fijn goden ge-
weeft: Maer wy fijn ghewoon haer met alle eerbiedinge
t' achtervolghen, ende wy eeren hare graven, ofte tom-
ben, haer wederom ghevende een ewighe gedachte-
niſſe, als eene vergeldinge ende prijs, voor hare deucht.

Wit

Dit altemael hebbe ick ghetrouwelijck over-
gheset uyt den echtighen Griexschen text van
Cyrillus, den welken ick bevondt van Heiverus,
ende andere seer ontrouwelijck vertaelt te we-
sen.

Hier staet te bemercken / ten eersten, dat ende
de Heydenen/ende de oude ketteren / bykans alle
eenwen met kracht hebben staende willen hou-
den dat de Rechtinnighe de Martelaren hiel-
den vooz goden/ende de selbe met goddelijcke ee-
re achtervolghden. Wat heeft Hieronymus moeten
besenderen teghen *Vigilantium*; Augustinus, teghen
de *Manicheen*, hier den H. Cyrillus teghen *Iulianum*,
etc.

Wat is dit te segghen? wat fondament hofter
wesen om sulcx aen de Catholijcken te vertop-
ten? missechten om dat sy de Martelaren pzen
met lof reden? ofte om dat sy haer op een heer-
lijke plaetse begroeben? ofte om dat sy haerder
ghedachtenisse hielden? dat en was gheen fon-
dament/namelyck vooz de Heydenen/ om te seg-
gen/ dat de Catholijcken de Martelaers hielden
vooz goden; want de Heydenen self deden dit
voozgaende altemael vooz de gene/die sy hielden
vooz enckele menschen/de welke sy niet en hiel-
den vooz goden: soo moester dan nootsakelijck
wat meer aen vast sijn; sy moesten in de Catho-
lijcken bemercken eenighe besondere upwindi-
ghe eere/ t' sy van knielen/ t' sy van wieroccken/
t' sy ander/sins/ met de welke sy ende de Marte-
laren/ ende hare g'aven/ ofte Reliquien eerden:
Waarom oock wel te noteren is / dat de Out-
baders/de welke dit stuck hebben bewert/alles
gaer spreken op de selbe maniere:

Hieronymus seght: Wie heeft oyt ghemeynt dat de
Martelaers goden waren? wie heeft oyt de Martelaers
aenbeden? Wy eeren de Martelaren, wy eeren hare gra-
ven &c.

Augustinus seght: Wie heeft oyt ghesien dat men
de Martelaren sacrificie opdroegh? Dese dienst komt

A a

Godt

Godt alleen toe; VV y eeren de Martelaren met groote sole-mnietyt om gheholpen te worden door hare ghebden.

Epiphanius seyt/ dat de vader, ende den H. Gheest aenbeden werden, dese dienst behoort godt alleen toe; maer dat *Maria* ghe-eert werde &c.

Cyillus seggt: VV y en segghen niet dat de Martelaren goden sijn, noch wy en aenbidden se niet, maer wy eeren se met alle eerbiedinghe, ende oock hare graven.

Op de selbe voert gaen wy boort teghen de Nieuw-ghereformeerde, soo als de H. V. Out-vaders hebben boort gegaen teghen de Heydenen/ ende oude ketterg; want ghelyck dese aen de oude Catholijcken verwteten / dat sy de Martelaren hielden boort goden / ende boort sulcx eerden; alsoo spreken oock de Nieu-ge-sinde teghen de heden-daechsche Catholijcken / als sy met kracht willen hebben / dat wy de Martelaren/ ende hare graven / ende Reliquien eeren / met goddelijcke eere: Wy segghen niet Hieronymus Augustinus, Epiphanius, ende Cyrillus, niemant en heeft opt de Martelaren aenghebeden als goden / maer wel ghe-eert om dat sy haer bloedt boort Christo hebben ghestoet / om dat wy de clachtrich souden sijn van hare verdiensten/ om dat wy gheholpen souden werden boort hare ghebden.

Bemerckt ten tweeden: Ghelyck Cyrillus hier/ *Julianum* dapper heeft deurghestreken / ende de andere Out-vaders des ghelyck de oude ketterg / om dat sy de Catholijcken van hare tyden soodanighe grouwelen toedichten; dat van ghelycken dese berispinghen vallen op de Nieuw-Ghereformeerde, de welke het selve nu ter tyt verwteten aen de heden daechsche Catholijcken.

Indien Parry: seggt/ dat sy dit niet reden/ ende waerachtelijck doen/ de oude ketterg / ende Heydenen niet: Laet ons van haer stellen alle onwendighe ceremonien: want noch in het enchel knielen/

knien/noch in het enckel ontdecken van keers-
sen/ noch in het enckel berccieren / of e ombzæ-
ghen bande Reliquien/ ende soo boort/ en is af-
goderpe ghelegheu / want dit altemael wo-
oock booz lebende menschen ghedaen sonder af-
goderpe (alhoewel dit oock altemael bande oude
Rechtsinnighe Kercke in op sicht bande Marte-
laren / ende hare Reliquien ghepleecht is ghe-
weest/ soo als boven meermael betwesen is) laet
ons dies niet tegenstaende dit van kant stellen/
ende alleenlijck op nemen het segghen van Au-
gustinus, de welcke gherupghet dat men t'zpuen
tijde de Martelaren/ende hare Reliquien eerde/
om mede deelachtich te zijn van hare verdien-
sten/ ende gheholpen te worden door hare ghe-
beden: Dit doen wy / nae de oude ghewoon-
te.

Bzaeghe nu / of om dese reden onse Martela-
ren afgoden sijn/ ende wy afgodisten/of niet? soo
saet hoe heeft dan Augustinus dit opghenomen te-
ghen de ketteren/ ende nochrang staende gheho-
den / dat noch de Rechtsinnighe van sijnen tyt
afgodisten waren/noch de Martelaren afgoden?
soo niet? om wat reden dan sijn wy meer afg-
odisten in dit stuck als de oude Catholijcken? om
andere nptwendighe ceremonien? ghenomen
(t'welck nochtang outwarachtich is) dat de oude
Kercke gheen van dien ghebruyck hadde, de ce-
rimonien en konnen door haer selven gheen af-
goderpe maeken: Om wat reden dan? om het
religieus eeren der Martelaren? t'selbe heeft de
oude Kercke ghedaen / soo boven betwesen is;
seght my maer / hoe men de Martelaren kan
eeren om gheholpen te worden door hare ghe-
beden/ sonder hare ghebeden te versoeken? hoe
kan men se versoeken / sonder aenroepen? hoe
kan men haer aenroepen / sonder religieusen
dienst?

Maer al dit / stelle ick dit wederom alles van
handt/ende bzaeghe of onse Parrys, de graben der
Ma 2 Mar-

Martelaren/ ende hare Reliquien eert / op wat maniere het mocht wesen? of sy dit doet om deelachtich te wesen van hare verdiensten/ ende namelijk om gheholpen te werden dooz hare ghebeden? t'is seker dat neen: Ergo onse Partye blijft hier in ghelijck aen Iulianus, ende de andere oude ketteren / de welke om dese reden bande recht-sinnighe Out-vaders sijn berispt/ende verdoemt gheweest/ om dat sy dit eeren in de oude Catholijcken bestreden.

Ick voeghe hier noch by als een toemate/tot meerder verklaringhe van dese materie den H. Gregorium Nazianzenum Orat. 3. in Iulian. Welcken Out-bader/eben als Cyrillus, den Apostaat Iulianum deurghestreken heeft om het verfoepen bande eere / die men t'sijnen tijde betweest aen de Martelaren: Voedantich was die?

Ten eersten desen H. Out-bader p'ijst Gallus, ende Iulianus, als hy noch Catholijck was / om dat sy de graven der Martelaren op het alderkostelijcxste verciorden, en bouwden, ende de selve vereerden met devote ghiften, ende met andere dinghen, met de welke de vreesse Godts ende de liefde Christi, als met reekenen, wort verclaert.

Ten tweeden, hy p'ijst se / om dat sy selve mede ghewercht hebben/ ende aerde ghedraghen / om samen te helpen opbouwen de Kercken der Martelaren.

Twelck hy aen Iulianus berispt/ als hy nu Apostaat ghetworden sijnde / de eere der Martelaren bestreedt.

Wanneer hy hem oock seght: Ghy en kont niet lyden de eere, de welck, aende Martelaren bewesen wort, ghy tracht die, de welke voor Christi naem lyden, te berooven vande eere, met de welke wy ghewoon sijn haer t'achtervolghen. O besondere dwaesheyt!

Doozders: Hebt ghy dan niet ghevrees die groote helten, Ioanem, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andreum, Theclam, ende andere die voor, ende naer haer, voor de waerheyt sich hebben ghesmeten in de perij-

perijkelen? voor de welcke, ende treffelijcke eeren, ende
feestdaghen ghestelt sijn vande welcke de duyvels ve-
riaeght, ende de sieecten ghenesen worden? welckers
openbaringhen, ende voorseggingen, welckers licha-
men alleen t'selve vermoghen dat hare heylighe zie-
len, t'zy dat sy gheraeckt, t'zy dat sy ghe-eert worden?
vvelckers druppelen bloedt alleen, ende kleyne tecke-
nen van haer lyden, t'selve vermoghen, dat hare licha-
men? dese dinghen en viert ghy niet, maer versmaet
se.

Du laet ick Partye haer eens bedencken / met
wie dat sy t'hout / ofte met Cyrillus, ende Grego-
rius, die Iulianum soo dapper hebben berispt / om
dat hy spottede met het eeren der Martelaren /
met het kostelijck vercleren van hare graven /
met haer te offeren debote giften / met t'haerber-
eere kercken te bouwen / met de macht vande
Reliquien / oock van de minste stuyckens: of wel/
dat sy t' hout met Iulianus selve? de sake en heeft
gheen meerder pzenue van noode / sy wijst haer
selben upt.

HET VII. CAPITTEL.

Vande Ketterije van

XENAIAS,

ende

BEE LT STORMERS.

Anno 485.

Van Xenaias seght Nicephorus *lib. 16. cap. 27.*
Hy is de eerste ghevveest, sept hy / die dese
vvoorden wysghebraeckt heeft, dat men de
Aa 3 beek

beelden *Christi*, ende van de ghene die hem hebben be-
haeght, niet en moet eeren. **Maer op** Nicephorus
u**ptroeft**: O stout ghemoet, ende onbeschaemde
mont!

Van andere beeltstormers, de welcke Damasce-
nus stelt in dese lijs^{te} der ketteren / seght hy: Dese
worden soo ghenoemt, om dat sy de heylighe ende eer-
weerdighe beelden schandelijck hadden gehandelt, in
cleyne stuckskens ghebroken, ende gheworpen in't vyer.
Op de selve wijs^e hebben sy de beelden, de welcke op de
mueren gheschildert waren, eensdeels met warm water,
eensdeels met calek, ende inckt uytghe-wischt

De ober-een-komste vande Nieuw-ghereformeer-
de mer dese oude ketters^g blijckt soo claer hy de
stukke / dat sy gheen pzeube van doen en heeft: laet
ons nochtans tot meerder verclaringhe het ghe-
boelen hier ober hooren van sommighe Schrij-
vers van onse Partij^e.

Ten eersten Joannes Calvi, n lib. I. Instit. cap. 11 §. 7 **De**
beelden / seyd hy / die de Papiſten der heylighen
maken / wat zijn die anders dan exempel^{en} van
verlozen cost / ende onreynigheyd?

Item: Godt heeft gheboden dat men in de Kere-
ke soude een alghemeene leere hooz setten in de
predikinghe sijns Woorts / ende heylighe verbor-
ghentheden / hier in bewijſen de Papiſten haere
herren wepnig^h betrouwer te sijn / die mer de
ooghen omdryben om de beelden te bemerc-
ken.

Ten tweeden Samuel Veltius in sijn *Waerheys licht* pag.
250. **Dooz** de beelden te buyghen is een sonde van
tooberij^e.

Ten derden Dierick Haemer in den *Toetssteen der Waer-
heyd* pag. 170. **Merckt** / seyd hy / dat de Propheet
Esaïas de aanbiddinghe der Afgod^{en} beelden be-
schrijft / dooz de woorden / sich buyghen, ende Ney-
ghen hooz de selve; en dit is t'ghene / datmen in de
kroomſche Kercke doet / daer men sich hooz de
beelden niet alleen en buygh^t / maer de selve oock
wiedoocht.

Doozders

Doozberg: Arme luyden / seyd hy / die nedere-
balt / booz hout / ende steen.

Wt zy meer als ghenoech want de practische
der Nieuw-ghereformeerde leght soo claer teghen
het eeren der heelden / datse niemant en can loo-
chenen.

Ydele uytvlucht van *Partije*.

Andreas Rivetus Cathol. Orthod. 2. 1. Pag. 10. Soo
verre ist van daer seyd hy / dat wy *Constantinus Co-*
pronymus, Vigilantius, Claudius Taurinensis, Phorius, ende de
Grieken, de welke haer ghestelt hebben teghen het aen-
ro-pen der Heylighen, het eeren der Reliquien, en beel-
den; soudon om die reden hekennen voor ketteris, dat
wy liever haer, om die oorsake, achten aldergroofter lof
weerdigh.

Dat is te segghen / wy zijn wijsse als by hon-
dert en seventigh Bisschoppen soo *Griekische*
als *Varijnsche* / de welke in het Alghemeen Con-
cilie van Nicéen vergadert zijnde in't jaer 717. des-
se heelt-stormers veroorzdeelt hebben als ketteris /
ende het upstellen / ende eeren der heelden heb-
ben bast ghestelt: Sonder te spreken van alle de
treffelichste *Verraders* des werelids / die hier op
ghevolght zijnde / van't selve gheboelen gheweest
zijn.

HET VIII. CAPITTEL.

Van de ketterije van

FLORINVS.

Anno 227.

DEN H Irenaeus by Eusebium *lib. 5. Histor. cap. 20.* prekende van desen Florinus, seght dat hy niet als ketterich was/ om dat hy leerde dat Godt oorsake was vande sonden.

Dese selve leeringhe wort van Joannes Calvijn met soo clare woorden ghedreven *lib. 1. Instit. cap. 8.* dat ick niet bedencken en kan/ hoe hem iemandt hier in kan verschoonen: Laet ons hem selve hooren spreken.

Abalon, seyd hy/ heeft door schandelijcke byslapinghe, sijns Vaders bedde ontreynighende een grouwelijck stuck bedreven, nochtans betuyght Godt, dat selve, sijn werck te wesen.

Het verderf der heyligher stadt, ende den val des tempels noemt Godt, sijn erck

Is dit niet claer gheseydt/ dat Godt oorsake is vande byslapinghe van Abalon, ende van den val des tempels van Jerusalem: want ten can niet wesen dat een werck iemandt eyghen sy/ ten sy saccken dat hy selve daer van/ of natuerlijcke/ of edelijcke oorsake zy: waer op ick maecte dit argument.

De ghene die openlijck seyd/ dat een grouwelijck stuck selve het eyghen werck Godts is/ die seght dat Godt oorsake is van dat grouwelijck stuck selve.

Maer

Maer Calvijn, seght opentlijck / dat een grouwelijck stuck selve het eyghen werck Godts is.

Ergo Calvijn seght opentlijck dat Godt oorsake is van een grouwelijck stuck selve.

Wat dunckt u kost den ketter Florinus platter / of duydelijcker spzeken : laet ons Calvijn voorder hooren:

Godt selve, sepdit hy / wort gheseyt de menschen te gheven tot een verkeerden sin, ende te worpen tot schandelijcke begheerlijckheden : Want hy is de voornaemste auteur sijnder rechtveerdigher wraecke, ende de Satan is alleenlijck den dienaer.

Hier boeghter nu Calvijn expresselijck hy / dat Godt de voornaemste auteur, ofte oorsake is van de schandelijcke begheerlijckheden, in de welke hy SELVE de menschen werpt.

Hier en is gheensing in acht te nemen dat Calvijn sich wil behelpen met Schrijftuer / om dese omgherijnde ende grouwelijcke leere te drijben: Want buyten twijffel dede Florinus dit oock.

Noch meer verclaert hy sich s. 3. segghende: Ick hebbe opentlijck ghenoech bewesen dat Godt wort de auteur aller dinghen ghenoecht, hy betuyght dat hy het goede, ende quade maectt, dat niet quaets en gheschiedt dat hy niet en doet.

Op de selve wijze schrijft hy toe aen Godt selve / de verblindinghe / de verhartinghe / het opsuyten banden ingaanch des lebens / in opsichte bande sondaren lib. 3. Instit. cap. 24. §. 12. 13. Item Cap. 21. § 7. Item lib. 2. Cap. 4. § 3. &c.

Ende al hoe wel dat Augustinus hem teghen strijdt in dat stuck lib. de gratia & Predest. soo seght hy dat dit maer een scherpsinnighe uytvlucht Augustini en is.

Stelt mi eens neffensijnen Meester Fredericum Wendelinum lib. 1. Christ. Theolog. cap. 6. Thesi 10. Wy besluyten, sepdit hy / dat met de toelatinghe Godts, nock samen comt een crachtighe werckinghe, ende bestieringhe van het boos instrument tot een scker voorwoyfel, teghen het welck hy wil uytvoeren sijn oordeel.

Item:

Item: Godt tempert den drift van te sondighen in deser voeghen, dat hy den sondaer niet en laet ghedreven worden tot alle voorworpelen, maer buyght, ende stiert hem tot soodanighe voorworpelen, die hy wilt straffen.

Hier mach ick wel by voeghen *Udalricum Zuin-
glim*, die in dit stuck met de Nieuw-ghereformeerde over-een-komt: de welck alsoo spreect *Serm. de Provid. cap. 6.* Als wy overspel doen, oft een doot-slagh, is het werck Godts, die ons daer toe beweeght ende aendrijft, ende daer van den autheur ofte de oorake is.

Dese selve woorden van Beweghen, Stieren, werpen, aendringhen, &c. ghebruyckt mede in dese ma-
terte *Ioannes Calvinus*.

De wijle van dit altemael niet gheschieden en can / sonder oorsake te zyn van het werck selve / ende dat Godt ghesepdt wert te buyghen, te stieren, te beweghen, aen te drijven tot sonden / ofte tot schandelijke begheerlijckheden, ofte tot byslapinghe, ofte tot overspel, ofte tot doot-slaghen, ja de verblintheit, ende hartneckigheyt des ghemoets selve te wercken, soo moet het nootsakelijck volghen dat Godt selve / oorsake is van de schandelijke begheerlijckheden, byslapinghe, overspel, doot-slaghen, verblintheit, hartneckigheyt, en wat meer.

Soo dat ick hier niet anders en can sien als een volcomen over-een-komste / ende gheleykenisse van Partije, met den ketter *Florinus*.

Dies niet teghenstaende / soo stelt me *Franciscus Junius in Anti-Bellarmino de Eccles. pag. 460.* handen / ende boeten te werck om synen Meester *Calvinus* in dit stuck te verschoonen: doch alles / soo wy sullen sien met ijdele uptbluchien.

Hy sepdit ten eersten: Het wort gheloochent dat *Calvinus* oyt gheleert heeft de ketterije van *Florinus*: Want hy en stelt nergens dat Godt de werckende oorake der sonde is. (want dese is de mensch, als wesen de het naeste beginsel, eerst ende door sijn selyen, ende besonderlijck) maer dat hy is de oorake vande orden, ende relatie tot wat anders,

ders, waer mede hy niet en doet, maer ordineert, ende stiert, door sijne heymelijke voorsichtigheyt de actie vanden sonder tot beter ghesteltenisse van sijn orden in de werelt: ende als Calvijn seght dat Godt decreteert, ende door heymelijke bestieringhe stelt, hy thoont dat hy niet en spreekt van een decreet t'welck de sonde uytwerckt, maer t'welck de sonde ordineert, in die wonderlijke schickinghe van sijne voorsichtigheyt. Tot noch toe Iunius.

Mer al dit en helpt Iunius sijnen meester niet upt de brodde: want

Voor eerst. Van den ketter Florinus, en wort niet anders ghesepdt / als dat hy leerde / dat Godt oorfake was van de sonden. De selve woorden ghebruyckt Joannes Calvijn: Want / Godt seyt hy / wort den authour, ofte oorfake ghenoeemt aller dinghen, oock van alle quaet: hy wort ghenoeemt de voornaemste oorfake die de menschen werpt tot schandelijke begeerlijckheden, &c. Ergo en is gheen verschil tusschen Calvijn, ende Florinus.

Dit verschil is seght Iunius, dat Calvijn Godt gheene uptwerckende oorfake en maectt bande sonde:

Maer ick braeghe hoe Calvijn Godt niet en maectt de uptwerckende oorfake bande sonde / aengesien dat hy seght dat Godt selbe de mensche werpt in schandelijke begheerlijckheden: is dan dien gheen uptwerckende oorfake van het verdincken eens anders / die den selben werpt in het water: doch ghenomen / het was soo / dat Calvijn Godt niet en maecte de uptwerckende oorfake bande sonde:

Wat nu? Ergo hy verschilt van Florinus? Seght ghy dan dat Florinus gheleert heeft dat Godt was de uptwerckende oorfake der sonde: ende Calvinus niet / oer sulcks dat sijne leeringe / verschilt bande leeringe des ketter Florini? Maer hoe sult ghy goet doen / dat Florinus leerde / dat Godt de uptwerckende oorfake der sonde is: wie bande onde seght dit: sy seggen alleen dat hy leerde / dat Godt oorfake

oorsake was bande sonde sonder meer; al t' selbe seght Calvin: Ergo Calvinus en verschilt niet een haer van Florinus: hoe sal hy nu goet maecten/ dat Florinus gheleert heeft / dat Godt de uprtwerckende oorsake der sonden was/ dat en can hy niet doen/ want van hem woxt alleen ghesepdt/ dat hy leerde/ dat Godt de oorsake was vande sonden, sonder meer; soo en heeft van Iunius tot noch toe niet berhoont / datter onderschept is tusschen de leerin- ghe van Calvinus, ende die banden ketter Florinus.

Ten tweeden, laet ons noch boorder nemen dat Calvin niet en seght / dat Godt de uprtwercken- de oorsake der sonde is: niemant en kan loochenen / ofte hy sepdt naemelijck *lib. 1. Instit. cap. 18.* dat Godt het stier hout, en schickt de werckin- ghen oock bande sondaren: Dat het grouwelijck stuck van *Abfalon*, het werck was van Godt selve: Dat de cracht der dwaelinghe van Godt comt: Dat Godt de Propheet heeft bedroghen: Dat hy de men- schen gheeft tot eenen verkeerden sin, ende werpt in schandelijcke begheerlijckheden: Dat Godt den au- theur is van alle quaet:

Jaer dat Godt wilt ghedaen hebben, dat hy ver- biedt te doen, doch dat wy dit niet en connen verstaen, maer dat wy hier onse swackheydt in ghedachtenisse moeten nemen, ende overdencken dat niet te vergeefs gheschreuen is, dat men niet en can tot het licht comen, daer Godt in woont.

Niemant segghe ick en kan loochenen of dit sijn de eyghen woorden / ende leeringhen van Calvin.

Maer Iunius sepdt: Een ander dinghen is de sonde in haer selven/ende wat anders is de sonde met schickinghe tot wat anders: ende hy soecht Calvin hiet in te verschoonen / dat hy Godt niet en stelt de oorsake van de sonde absolut / maer alleen bande sonde voer soo veel als se gheschiedt woxt tot een goet eynde.

Eben

Eben wel laet hy synen Meester in de brode / ende en thoont niet dat hy in dese leerlinge vershillende is banden ketter Florinus: Want

Voor eerst, dat Godt een goet eynde booz heeft als hy den sondaer beweeght, stiert, buyght, aendrijft, worpt tot de sonde / can ten upersten maken dat den wille Godts goet zy (al-hoe-wel dat dit oock selbe onbegrypelyck is) maer dit eynde dat Godt booz heeft / en maecht daerom de actse banden sondaer selbe niet goet / die blijft quaet ende sonde in haer selben: Ende Calvijn seght dat Godt den sondaer beweeght, stiert, werpt tot dese quade actse / sae dat de dwaelinghe van hem comt: Ergo of Godt duysentmael een goet eynde booz heeft / hy en laet daerom gheene oorsake / sae / op dat ick de woorden Calvini ghebyrcke / be Voornaemste oorsake te sijn van de quade actien / dwalinghen, verkeerden sin, schandelijcke begheerlijckheden der sondaren / dat is / soo Florinus oock leerde / Oorsake der sonden.

Ten tweeden Calvijn leert opentlijck / dat Godt t'selbe wilt / t'ghene den sondaer wilt / want / seyd hy / het mach gheschieden, dat den mensch een dinck wille met quaden wille, t'welck Godt wil met goeden vville.

Oien volghens en wilt Godt niet alleen de quade actien der sondaren / maer hy wilt oock de quade middelen / de welcke haer daer toe nootsakelijck leyden; want den wille Godts (soo Parvise oock leert) moet nootsakelijck sijn uytwerkinghe hebben. Maer Godt en can noch de quade middelen aenlejdende tot sonden / noch de quade actien der sondaren crachtelijck willen uytboeven / ofte hy moet nootsakelijck oorsake wesen van't quaet / ende sonden: Ergo soo blijft dan Calvijn in dit stuck gantschelijck ghelijck aen Florinus.

Ten anderen seght Franciscus Junius. Pag. 463. Godt en vvert gheen oorsake gheset van de sonde, maer hy

Wort

vyort oorſake gheſtelt van de beſchickinge der ſonde tot dit ofte dat, ende met opſicht van ſijne oordeelen.

Ten can eben wel Calvijn niet ſchoon maecken bande ketterije Florini: want oock die de ſonde beſchickt / ofte beſteekt met den wille dat de ſelbe dooz een ander ſon uptgheboert werden / ſae de middelen / ghelijck als in de handt ſteekt om de ſelbe dooz een ander upt te boeren / die is gheſtwiffelijck oorſake der ſonde: Maer dit boozgaende altemael doet Godt: Ergo volghens Calvini leeringhe Godt blijft oorſake der ſonden / berbolghens dan drijft hy de ketterije van Florinus.

Du op dat niemandt van Partije en ſegghe / dat hy met Calvijn in dit ſtuck niet van doen heeft: Ten comt op Calvijn allerniet aen / maer ende op Wendelinus, en Junius, ende op de gheimeene leere der Nieuwv-ghereformeerde.

Hier teghen nochtans valt Samuel Veltius machtiſch upt in ſijn Waerheys licht Pag. 138. Daer hy ſepdt: Tis een laſterlijke leughen daer mede dat men de Ghereformeerde calomnieert, en beſchuldicht dat ſe Godt maecken, of toeſchrijven d'oorſaek van ſonden, of dat hy de menſche ingheve het quaet te doen, of hen daer toe aendrijve, als of het ſijn wille vvaer dat hy dat ſoude doen: Sy houden 't voor een grouwel, ende ſegghe dat alle die haer dat nae gheven, voor den oordeele Godts, van deſe leughenen ſullen oock moeten rekenſchap gheven. Want hare leere, en ſchriften ghetuyghen onvvederſprekelijk dat ſy ghevoelen: Dat Godt gheen ſonden, noch ſchelm ſtucken en doet, noch doen can: Want hy is de volmaecte goetheyt, ende gherechticheyt, dat Godt de ſonde haet, verbiedt, ſtraft, dat hy de menſche nergens anders toe en drijft, dan tot het goet.

Wat mach de goede man al praeten? ſijn dan Calvijn, Wendelinus, Junius, ende andere niet bande gereformeerde gheſintheyt? Seght Calvijn niet dat Godt de menſche werpt tot ſchandelijke begheerlijckheden? ſeght hy niet dat Godt ſtiert de werkinge der menſchen, oock de quade? Seght hy niet / dat hy door heyme-

melijcke inghevinghe het voornemen oock vande son-
daers be-ve ght? Seght hy niet/ dat Godt selve de men-
schen verblint, ende verhart, &c. De schyfture hier op
berkerdelijck uptlegghende? Seght Wendeliaus
niet dat Godt den sondaer buyght, ende stiert tot sekere
voorworpelen?

Hoe seght de goede man dan/ dat het een calom-
nie is/ ende lasterlijcke leugen/ te seggen dat Godt
de mensche t'ighebe her quaet/ ofte hem daer toe
aendijche? Seght Calvijn niet/ dat Godt wilt/
t'ghene den sondaer wilt/ alleen niet dit onder-
scheyt/ dat Godt een ander eynde heeft/ ende de
sondaer een ander/ waer op ick nu berhoont heb-
be/ dat even wel Godt de byslapinghe van Absa-
lon, by exempel/ ghewilt heeft/ ende de middelen
daer toe gheschickt om de selve upt te hoeren? Is
dat niet willen dat Absalon de byslapinghe soude
doen? Hoe beroept ons dan dese man op't oordeel
Gods om dat wy aen haer toeschrijven/ t'welck
sy met clare woorden leeren? seght Calvijn niet dat
Godt den Autheur is van't quaet? wat verschil tusschen
autheur, ende oorake? seght hy niet/ dat Godt wil ghe-
daen hebben, dat hy verbiedt te doen, al-hoe-wel wy die
niet en connen begripen? Ist niet de sonde ende qua-
de actie selve/ die Godt verbiedt? Ergo als Cal-
vijn seght dat Godt wil ghedaen hebben dat hy
verbiedt/ is dat niet claer gheseydt/ dat hy de son-
de wilt ghedaen hebben?

Ten is dan noch leughen/ noch calomnie/
wanneer wy segghen/ dat de Nieuw-gherefor-
merde leeren dat Godt oorake is van de sonden, ver-
volghens dat sy in dit stuck ober-een-komen met
den ketter Florinus.

HET

HET IX. CAPITTEL

Over-een-komste der Nieuw-ghe-
reformeerde met den handel
der oude Ketters.

§. I.

Eerste soorte van handel

DEn heylighen Cyprianus ghetuyghet op ber-
scheyden plaetsen van sijne schizmen /
dat het van sijnen tijde/ende daer booz/de
ghewoonte der ketteren was / haer af te scheyden
vanden Stoel / ende Pausen van Roomen. Alsoo
hebben de Donatisten ghedaen / de Massalianen, de
Novatianen, de Pelagianen, ende alle de reste.

Vande Donatisten, seght Augustinus *lib. 2. contra li-
teras Petiliani cap. 51.* dat sy den Stoel van Roomen
noemden den Stoel der pestilentie.

Vande Massalianen seght Opratus Milevitanus *Lib. 3.
contra parmen.* Dat sy scheurders waren vande eenigheydt,
om dat sy't niet en wilden houden met die van Roomen.

Van de Novatianen seght den H. Cyprianus :

Ten eersten, *Epist. 40.* Sy hebben haer afghescheiden
van de Kercke. Daer is eenen Christus, ende eene Kercke,
ende eenen Stoel op *Petrum* ghefondeert door de stem-
medes Heeren : Men mach gheen ander Autaer stellen,
noch gheen nieuw Priesterdom, behalven eenen Autaer,
ende een Priesterdom.

Ten tweeden, *Epist. 67.* Novatianus, seyd hy / heeft
sy-selven afghescheiden van onse ghemeynschap, ende is
gheoordeelt gheweest te zijn een vyant der Kercke: Ende
soo hy tot ons in Afriken ghesanten hadde ghelonden,
wenshende ontfanghen te worden tot onse ghemeyn-
schap,

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 385
schap, heeft sententie ghekreghen vande vergaderinghe
van vele Priesters, die teghenwoordigh waren; dat hy
buyten de Kercke vvas, ende dat niemant van ons met
hem ghemeynschap mocht houden, die onder den ghe-
ordineerden inde Catholijcke Kercke, den Bisschop Cor-
nelius, door het vonnisse Godts, ende toestemminghe der
gheestelijckheydt, ende des volcks, eenen onheylighen
Autar hadde soecken op te rechten, ende teghen den
waerachtighen Priester, heyligh-schendighe Sacrificien
offeren.

Ten derden, *De unit. Ecclesie.* Daer dat hy teghen de
Ketteren ghetooont heeft / dat de Kercke op Petrus
ghebouwt is / ende datter eenen Stoel is vast ghe-
stelt / om de eenigheyt t'onderhouden / ende dat
het Primaerschap aen Petrus ghegheben is / op
dat men soude rhoonen datter een Kercke is / en-
de eenen Stoel / soo seyd hy ten lesten: Gheloof
hy dat hy het gheloove behout, die dese eenigheyt der
Kercke niet en hout, die wederspanigh is, ende weder-
staet aen de Kercke? die den Stoel Petri verlaet, op den
welcken de Kercke ghebouwt is?

Dierghelijcke redenen sijn oock te vinden by
den ouden Tertullianus *Libro de Praescriptionibus hereti-
corum*, daer hy handelt teghen de Ketteren in't ghe-
meyn. Desghelijck oock by Optatus Milevitanus
Lib. 2. contra Parmen.

Den handel van onse Nieuw-ghereformeerde,
aengaende het af-scheyden van den Stoel / ende
Pausen van Roomen, blijkt soo claer voer de
oogh / dat het gheen prebde van noode heeft.

§. II.

Tweede soorte vande handelinghe der
oude Ketteren.

Tertullianus *Lib. de Praescriptionibus cap. 10.* getuyghet /
dat elcke Secte in't besonder t'synen tijde
pretendeerde d'oprechte leere te hebben / ende de
W h waerach-

waerachtighe Kercke ; ende allegaer riepen sy : Soeckt, ende ghy sult vinden.

Hier op bræghet Tertullianus : By vwie sal ick soecken ? by den ketter *Marcion* ? Maer den ketter *Valentinus* roept oock : Soeckt by my, en ghy sult vinden. Sal ick dan soecken by *Valentinus* ? Maer *Apelles* sal my mede met die woorden aen de ooren sitten, desghelijcx oock *Hebion*, en *Simon*, ende allegaer de reste, en hebben niet anders om my tot haer te trecken.

Wie en siet hier niet met natuerlijcke betwen uytgedrukt den heden-daghschen handel van soomenighe verscheyden ghesindheden die haer afghesneden hebben vande Roomsche Kercke ? roepen sy niet allegaer / elck in 't besonder / dat by haer is de ware Kercke / ende leere : segghen sy niet allegaer : Ondersoecht de schryften / ende ghy sult het vinden ?

Maer en segghen wy niet mede niet goet recht / soo als Tertullianus eertijds seide : By wie sullen wy soecken ? by de Mennonisten ? Maer de Arminianen segghen het selve. Sullen wy dan soecken by de Arminianen ? Maer de Socinianen sullen ons niet die woorden oock aen de ooren sitten / ondersoecht / ende ghy sult vinden dat onse leere d'oprechte is : Sullen wy gaen tot de Ghereformeerde ? die roepen al ghelijck de reste / desghelijck de Lutheranen, de Perfectionisten, ende wat Secten noch meer ?

Ydele uytvlucht der Ghereformeerde.

Dier is de waerachtighe Kercke / daer d'oprechte leere is / maer d'oprechte leere is by ons / Ergo by ons is de waerachtighe Kercke.

Maer daer en is niet een Secte die niet het selve seght : Wat middel dan ? hoe sal ick weten dat de Ghereformeerde alleen / ende niet alle de reste de oprechte leere hebben ?

De Ghereformeerde segghen / de Schryfture is
hooz

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 387
hoor ons/die moet het uytloffen: dat waer goet/
indien de andere Seeten het selve niet en riepen/
ende trachteden te betuyssen.

Doch laet ons hier over wederom Tertullianum
hooren spreken.

§. III.

Derde soorte van handel der oude Kettersen.

Alle de Ketters, seggt hy *cap. 15.* handelen vande
Schrifturen: Sy komen gheduerigh voort met de
Schrifturen, ende terstondt beweghen sy sommighe met
dese hare stoutigheydt.

Wat seggt Tertullianus hier op? Wy sluyten haer,
seggt hy / desen wegh op, ende segghen dat sy niet en
moeten ontfanghen worden tot eenigh disput uyt de
Schrifturen: Indien dit hare krachten zijn, men moet
sien of sy die connen hebben, ende aen wie dat toekomt
de besittinghe vande Schrifturen, op dat die tot de selve
niet en werde aenveert, aen de welcke sy gheenins toe-
komt.

Siet ghy hier wel dat het eben de ghewoonte
der oude kettersen was/te beroepen op de Schrif-
ture / als het nu is by de Nieuw-ghereformeerde,
maer dat de hedendaeghsche Kercke/soo als oock
de oude rechtsinnighe dede/met reden seggt: Men
moet sien of sy de Schrifture connen hebben, ende aen wie
de besittinghe der selver toekomt.

Vande besittinghe der Schrifture/en kan nefe-
mandt twiiffelen/of die is ten alderminsten dups-
sent jaren by ons gheweest: Du komen hier te-
ghen de Mennisten, de Arminianen, de Socinianen, de
Ghereformeerde, de Lutheranen ende menighe ande-
re/ende roepen allegaer / dat de wttrighe besit-
tinghe der Schrifturen by haer is/ende sy leeren
nochtans teghen-strydende stucken: Wat kan
het

het dan baten aen de Ghereformeerde te roepen op Schysfure? ick braghe 'tghene Tertullianus van de oude ketters heeft afgebraght: Wat sult ghy opdoen, die soo ervaren wil zyn in de Schysfuren, indien men loochent 'tghene ghy staende hout, ende indien men staende houdt 'tghene ghy loochent?

Ydele uytvlucht.

De Schysfure moet het uytwijzen/ want die is clær / ende begrypt alles wat ter saligheyt van noode is.

Maer dit selve roepen oock alle de andere Setten naer het exempel der oude ketteren.

Oock hier op seght Tertullianus. Men moet sien wie d. Schysfure, van wie, ende door wie, en wanneer, en aen wie dat de discipline der Christenen is overgegeven. Want daer men sien sei dat de waerheydt der discipline, ende des Christelijcken gheloofs is, daer sal de waerheydt der Schysfuren, ende van hare verclaringhen zijn, ende van alle de Christelijcke overleveringhen.

Tweede uytvlucht.

Hier sullen de Ghereformeerde datelijck roepen: Wy hebben de waerheydt des Christelijcken gheloofs, Ergo de waerheydt van de Schysfuren,

Maer/ seght my eens lieve vrienden, hoe sult ghy my goet doen / dat ghy de waerheydt des Christelijcken gheloofs hebt? want wilt ghy steunen op de voorgaende woorden Tertulliani, soo moet ghy dan oock opnemen sijn argumenten/ met de welke hy bethoont wie de Catholijcke waerheydt heeft / ende dan sal noch thien-mael meer bliuen u l. over een komste met de oude ketters/ soo als wy int volghende sullen sien.

§. IV.

Vierde soorte van handel der oude Ketterers.

Als nu dan Tertullianus *cap. 15* hadde ghesepdt / dat d'oude ketterers ghedurigh voort quamen met de Schriften; ende dat hy *cap. 29*. daer op ghesantwoort hadde / dat men eerst moest disputeren aen wie dat het oprecht geloove, ende schriften toecomen, soo gaet hy dat teghen de ketterers bewijzen.

Hy wilden oock de waerheyt haerder leere bewijzen / soo als onse Nieuw-ghereformeerde oock doen) npt de Schriften/ghelijck wy boven ghehoort hebben/daerom seiden sy allegaer: Soeckt, ende ghy sult vinden.

De vergheefs seght Tertullianus: heroept ghy u op de Schriften/ eer ghy weet of ghy de ware Schrifte hebt / ende of ghy se wettelijck besit/v rvolghens of ghy de ware leere hebt:want soo langh dat niet en blijkt/soo hebben wy recht om te loochenen, al wat ghy staende houdt, ende om staende te houden al wat ghy loochent.

Maer dit soo gaet Tertullianus segghen / hoemen kan achterhalen / wie dat de oprechte leere heeft.

Alle dinghen, sepd hy *cap. 10*. moeten ghebracht worden tot haren oorsprongh. Soo vele, ende menighvuldighe Kercken dan, comen allegaer vande eerste, ende eenighe, dat is die van d'Apostelen. Alsoo zijn sy allegaer de eerste, ende allegaer Apostolijcke als sy allegaer proberen de selve eenigheydt; ghemeynschap des vrede, to naeminghe des broederschaps, de over-een cominge der hererghaemheydt, is een overleveringhe van 't selve Sacrament.

Wy stellen dan daer vast als een reghel: Indiende Heere *Iesus Christus* sijn' Apostelen ghesonden heeft om te predi-

prediken, dat men gheen andere predikanten en moet ontfanghen, als die *Christus* ghestelt heeft: want niemant anders en kent den Vader, als de Sone, ende aen die het de Sone geopenbaert heeft, en 'er en schynt niet dat het de Sone yemant gheopenbaert heeft als aen de Apostelen, die hy ghelonden heeft om te prediken. Nu wat sy ghepredickt hebben, dat is, wat haer *Christus* geopenbaert heeft, sal ick hier voor stellen. dat het niet anders bewesen kan worden, als door de selve Kercken, die de Apostelen hebben ghestelt, als sy aen de selve ghepredickt hebben soo met levendige stemme (soo men ghemeynelijk seyt) als naederhandt door brieven. Indien dit soo is. Tblijck dat alle de leere, de welke over-een-komt met die Apostolijcke, moederlijcke, ende oorspronckelijcke Kercken, moet voor de ware ghehouden worden, om dat sy buytē twijffel hout, welck de Kercken vande Apostelen, de Apostelen van *Christo*, ende *Christus* van Godt heeft ontfanghen: Ende dat alle andere leere moet ghehouden worden voor valsch, om dat sy strijdt teghen de waarheyt der Kercken, der Apostelen, *Christi*, en Godts.

¶ 't is klaer dat Tertullianus, volgens de ghewoonte vassoude rechtinnighe Kercke (want 't selve doet Irenaeus lib. 3. cap. 23 & Cyprianus ep. 52. & 76 Origenes lib. 1. *variach.* Optatus Milevianus lib. 2. *contra Parmen.* Augustinus *contra partem Donati.* & Epist. 165.) de Ketteren van synen tijt hier beroept op de successie der Leere/obergheleeren door de successie der Bisschoppen / ende ober-een-stemminghe der Kercken/ die nae der Apostelen tijden ghevolgt sijn/om te sien of 't oprecht is.

Maer hier teghen hadden de oude Ketteren de selve updrachten / de welke nu hebben teghen ons de Nieuw-Ghereformeerde, wanneer wy haer op de wijze vassoude rechtinnighe Kercke bespreken. Soo hier nae volght.

§. V.

Vijfde soorte vande handel der oude ketteren.

Als men haer op de boornoemde successie bertiep: soo segden sy: Wy houdent met de Apostelen: soo ghetuyghe *Tertullianus Cap. 22.* met dese woorden: Indiender eenighe ketterijen sijn die haer durven beroepen op de tijden der Apostelen, op dat sy schijnen van de Apostelen overghelevert te sijn, om dat sy onder de Apostelen sijn gheweest; wy kunnen segghen:

Dat sy dan te voorschijn brenghen de oorspronghen van hare Kercken, dat sy uytbreijden de oorden van hare Bisschoppen, soo door successie van t'beginfel afloopen- de, dat dien eersten Bisschop voor auheur, ende voor- gangher hebbe ghehadt ymant vande Apostelen, ofte Apostolijcke mannen, die nochtans met de Apostelen volhert hebben: Want op dese wijze maken de Apo- stolijcke Kercken hare rekeninghe: de Kercke van *Smyrna* hebbende *Polycarpum* seght dat hy van Ioannes ghestelt is: De Kercke van *Roomen* brenght *Clemens* te voorschijn, die van *Petro* gheordineert is geweest, soo doen oock alle de andere Kercken, toonende wat over- settinghen dat sy hebben van het Apostolijck saet, door de Bisschoppen die van de Apostelen sijn ghestelt ge- weest. Dat de kettere eens yet sulcx voortbrengen ofte versieren.

Is dit niet het selbe t'welck wy teghen de Nieuw-Ghereformeerde inhenghen/als sy (soo als de oude kettere deden) met volle monde roemen/ dat sy afkomen vande Apostelen?

§. VI.

Sefte foorte vande handel der oude ketteren.

TEn tweeden seydten de oude ketteren / om te rhoonen / dat de boozsepde successie van gheender weerde en was (waer in de Nieuw-Ghereformeerde, met haet precis over-een-komen) dat de Kercken / ofte die ten tijde der Apostelen gheveest hadden / ofte die op der Apostelen tijden ghevolght waren / kosten dolen / ofte ghedooft hadden. Soo ghetuyghet wederom Tertullianus *Cap. 27.*

Maer op hy aldus redent *Cap. 28.* Ghenomen dat de Kercke van *Galatien*, ende die van *Corinthien* hadden ghedooft: Is het wel waerschynelijck dat soo veele, ende menichvuldighe Kercken in t'selve gheloove over-een-komende, ghedooft hebben? Het ghene dat by veele het selve wort ghevonden, en is niet ghedooft, maer overghelevert, soude dan ymant durven segghen, dat die ghedooft hebben, de welcke het hebben overghelevert? schoon nu ghedooft ware, heeft die dwaelinge soo lanck ghedaert, tot alder tijt dat de Ketterijen niet en doolden? als of de waerheyt, om verlost te worden moest verwachten eenighe *Marcioniten*, ende *Valentinianen*: Is daer en tusschen het Evangelie verkeerdelijck verkondicht gheweest? heeft men verkeerdelijck gheloof? Synde soo veele duysent duysenden verkeerdelijck ghedooft? soo veel wercken des gheloofs verkeerdelijck bedient? hebben soo veele krachten, en salvinghen verkeerdelijck ghewerckt? sijn soo veele priestersdommen, en diensten verkeerdelijck bedient? en lesten, soo veele martelien verkeerdelijck ghekroont? ofte indien dit altemael niet qualijck, noch te vergeefs en is ghedaen gheweest; sijn dan de Christenen gheweest,

ccr

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 393
eer *Christus* ghevonden was? sijn dan de Ketterijen ge-
weest, eer de ware leeringhe was? dat is ongherymt: want
sy ist, die voorseyt heeft, datter Ketterijen souden comen,
die men sou schuwen; tot de Kercke van die leere is ge-
schreven gheweest, iae de leere selve, heeft tot hare Ker-
cke gheschreven: *In dien een engel uyt den hemel anders het*
Euangelie verkondichde als wy, die zy vervloeckt. VVaer was
dan *Marcion*, waer *Pontius*? waer *Valentinus*? vvant t'is ge-
vvis, dat sy te voren niet ghevveest sijn, ende dat sy te
voren gheloofst hebben in de Catholijcke leeringhe by
de Roomsche Kercke, tot aldertijt dat sy onder het
Bischdom vande saelighen *Eleutherus* het venijn van ha-
re leeringhen hebben ghestroyt.

Doorders sept hy Cap. 32. Hare leeringhe verghe-
leken vvesende met die vande Apostelen, sy sal opent-
lijk door hare verscheydenheyt, ende tegenstryt uyt-
roepen, dat sy niet en is van eenighen Apostel, ofte Apo-
stolijcken man: VVant ghelijck de Apostelen nieren
souden verscheyden dinghen gheleert hebben, alsoo en
souden de Apostolijcke mannen niet gheleert hebben,
t'vvelck contrarie vvas aen de Apostelen; maer vvel die,
de vvelcke vande Apostelen sijn afgeheveken, ende an-
ders ghepredickt hebben.

Wat kander booz den dach ghebracht worden/
klaerder/ende ghewisser tot bewijs vande over-
een-komste der Nieuw-ghesinde in haren handel/
met de oude ketteren/als al dit boozgaende: Wat/
t'ghene ons meer ghelijck maecht/ in het bestrij-
den der Ghereformeerde, aen de oude Recht sinne-
ge kercke/ als alle de hoven-ghemelde redenen
van Tertullianus? Laet ons noch boozder hooren
wat de oude ketteren inbrachten teghen de suc-
cessie.

§. VII.

Sevenste soorte vande handel der oude Ketteren.

Hier van sal ons gheruyghentisse gheben den H. Augustinus, den welcken op verscheyden plaetsen/ de Donatisten namelijck bestrijckt/om dat sy haer bande Kercke hadden afghescheyden/ter oorsake van het quaet leven/soo sy seiden/van sommige Bisschoppen / ofte Geestelijcke oversten / meynende dat daer de ware leere niet en kost wesen/daer de successie niet soodanighe Oversten wiert onderhouden.

So beschuldichden seght Augustinus *lib. de unico Bapt. cap. 16.* de Pausen Melchades, Marcellinus, Marcellus, ende Sylvester dat sy de schizture hadden vervalscht/ ende wterooch gheoffert aen d'afgoden/ t'welck Augustinus toont niet anders te sijn als leughen/en valscheit.

Is dit niet puer het selve/ dat onse Pleu-ghe reformeerde gheduerich roepen / wanneer sy vele Pausen van Roomen uitschilderen als Cooveraers/goddelloose etc?

Wat seght Augustinus hier op? hoozt hem eerst spreken *Ep. 166* Den hemelschen Meester, seyt hy/heeft het volck willen gherust stellen, oock aengaende de quade Oversten, op dat om haren t' wille den Stoel van de salighe leeringhe niet en soude verlaten werden, in den welcken oock de quade ghedwonghen worden, goet te segghen. Want t' en is het hare niet dat sy segghen, maer is Godts segghen, die in den Stoel der eenicheyt heeft ghestelt de leere der Waerheyt. Daarom heeft de Waerheyt vande oversten die quaet doen, ende het goet segghen, gheseyt: Doet, t'ghene sy segghen, maer en doet niet t'ghene sy doen: Want sy segghen, ende en doen t' niet: Hy en soude niet segghen, en wil niet doen, dat sy doen,

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 395
doen, ten waer dat de quaden openbaer waren, die sy
doen. En laet ons dan om de quade niet gaen tot eenen
quaden twee-dracht.

Hooft nu wat desen selven Out-bader seyt Ep.
165. Indien men, seyt hy/ wil considereren d. orden der
Bisschoppen, die aen malkanderen sijn ghelucedeert,
men kunnen niet sekerder noch saligher onse rekeninge
maken als van Petrus selve, aen den welcken, als wesende
de figure der Kercke, de Heere gheleyt heeft: op desen
steen sal ick mijn Kercke bouwen ende de poorten der
hellen en sullen haer niet overwinnen: Want aen Petrus
is Linus ghesuccedeert, aen Linus, Clemens, aen Cle-
mens, Anacletus, aen Anacletus, Euaristus aen Euaristus,
Alexander, aen Alexander, Sixtus, (nae dese stelt Augu-
stinus, noch een en dertich Pausen komende tot
Anastasium toe/ die t'synen tyde sat in den stoel
van Roomen) dan seyt hy boorder: In dese orden
van successie en wort niet een Bisschop ghevonden,
die Donatist zy gheweest: Ende of schoon in die orden
der Bisschoppen, de welcke van Petro af getrocken
wort, tot Anastasius toe, die nu op den selven stoel sit,
eenighen verrader op die tijden waer inghekropen, ten
soude gheen preiudicie gheven aende Kercke, ende on-
nossele Cristenen, aen de welcke de Heere voorliende,
vande quade Oversten seght: Doet t'gene sy segghen,
maer en doet niet, t'gene sy doen, want sy segghen, ende
en doe t'niet, op dat de geloovige vaste hope hebben, die
niet in een mensch, maer in de Heere ghestelt zijnde, door
gheen tempeest van heyligh-schendighe scheuringe ver-
st. oyt werde.

Dit selve altemael / t'welck Augustinus heeft
gheseyt aen de oude ketterz / om haer te weder-
legghen/ segghen wy mede aen onse Nieuw-Ghe-
reformeerde, namelijk oock/ datter in de successie
vande Pausen van Roomen, niet een is gheweest/
die het heeft ghehouden met hare leerlinge. Geen
Mennisten, gheen Lutheranen, gheen Arminianen,
gheen Ghereformeerde, of Calvinisten.

§. VIII.

Achtste soorte vande handel der oude Ketteren.

Soo de oude ketterg/naer alle dese hoorgaen: de bewijfen eben wel gheduerich riepen op de schrifture: soo seght *Tertullianus Cap. 37.* De ketteren en moeten niet ontfangen worden tot het beroep op de schrifturen, de wijle wy sonder schrifturen bewijfen, dat se tot de schrifturen niet en behooren: Want indien sy ketteren sijn, sy en connen gheen Christenen sijn, ende alsoo gheen Christenen wesende, en hebben gheen recht van de Christelijcke schriften; want tot haer can men niet recht segghen: Wiefyt ghyliden? wanneer, ende van waer syt ghyliden ghecomen? Wat doet ghy in t'mijne, die my niet aengaet? met wat recht capt *Marcion* mijnen bosch? met wiens orlof verkeert *Valentinus* mine forreynen? met wat macht stoort *Apelles* mijne limiten? my comt de besittinghe toe: Wat saeyt ende weyt ghyliden hier, naer uw' goetduncken? De besittinghe comt my toe. Ick hebbe over lanck dit beseren, ick hebber voor u beseren: Ick hebbe vaste oorspronghen van de auteurs selve, die de sake aenginck. Ick ben erfgenaem vande Apostelen: Ghelijck sy haer testament, ende fidecommis hebben ghemaect, soo houde ick: sy hebben u l. altyt ont-erst, ende verworpen, als vremdelinghen, ende vyanden: En waerom sijn de ketteren vremdelinghen, ende vyanden der Apostelen, anders, als uyt de verscheydentheyt der leere, die een yeder van haer, nae sijn eyghen goetduncken, heeft voortghebracht, ofte aenveert teghen de Apostelen?

Atem *Cap. 30.* Ick wille dat sy my thoonen uyt wat autoriteyt sy te voorschyn ghecomen sijn: Dat sy bewijfen, dat se nieuwve Apostelen sijn. Dat sy seggen dat

Chri-

Over een-komste der Gereformeerde, &c. 397
Christus wederom afghedaelt is uyt den hemel, dat hy
wederom gheleert heeft: Wederom ghecruyst, ghestor-
ven, ende verresen is: want soo pleeght *Christus* Aposte-
len te maken: Daerenboven haer te geven de cracht om
de selve te kenen te doen, die hy heeft ghedaen: wille
ick dan haere crachten te voorschyn brenghen, ick en sie
gheen meerder als dat sy de Apostelen verkeerdelijck
naevoighen want die maecten van doode, levende, en-
de sy maken van levende, dooden.

Ghebzuyckt nu eens alle de wooggaende wooz-
den Tertulliani teghen de Nieuw-Ghereformeerde,
ende si t' of sp niet even / of beter en passen op
haer / als op de oude ketters.

§. IX.

Neghenste soorte vande handel der oude
Ketteren.

Ghemerckt sy haer met alle kracht wilben
ghelopen / ende maintaineren met de schryf-
turen: soo gaet Tertullianus ten lesten
Cap.¹⁵. verhalen / hoe sy met de schryfturen han-
delen.

Ten eersten seyt hy: Sy verkeeren de schrifture met
bydoen, ende afdoen, na: de ghesteltenisse van hare in-
settinghe.

Wat isser hy Partye ghemeynder? want op dat
ick menighe soodanige manieren verwijsge / die
van andere schryvers syn aengheteeckent / naeme-
lijck van Franciscus Veron, ende den Cardinael
Richelieu in hare Controversien, ick sal mi te bre-
den houden met weynige staeltjes om den leet
te kennen als upt den klant.

Alle de Geneesche Bpbelg ghebzuyckt t' sedert
het jaer 1588. hebben by die woorden Pauli: Daer
iseen Middelaer tusschen Godt, ende de menschen ge-
voeght

boeght dit woordken ALLEEN, maekende desen sin: Daer is een Middelaer alleen etc. Welcken sin gantschelijck verschepden is vanden echtigen text.

Iem, de selve Bybels hebben by dese woorden *Pauli*: De mensche en wort niet gherechtveerdicht door de vvercken der vvet, maer door het gheloove, bygheboeght dit woordken ALLEEN. soo dat de sin 3°: de mensch wort gherechtveerdicht door het gheloove alleen, t'welck in gheen texten gebonden wert.

Den Dordrechtseken Bijbel heeft by dese woorden *Pauli*: Dese verborgentheyt is groot, iek segghe in *Christo*, ende de Kercke, byghelapt dese twee woorden: SIENDE OP, *Christum* etc. de welke alhoe wel sy in den Bijbel niet mindere letteren worden uptghebdukt / quansyns als niet behooren: de tot den text: worden nochtans van D. Cabeljau in sijn *Memory boeck*, p. 2. pag 485. bygebracht als wesende den warachtighen text / daer sy nochtans in gheen texten te vinden en sijn: veranderen gantschelijck den echtighen sin / de welke staet eben op thouwelijck / als op *Christum*.

Ten tweeden seght *Tertullianus*, dat de ketterg van synen tijt versierde verklaringhen maecten op de schrifturen.

Wat isser meer versiert / als alle die verklaringhen / die Partye maecht opt boeck *Apocalypsis*, om te thoonen dat den Paus van Roomen den Antichrist is?

Wat meerder versierfel als door die woorden: Dat is mijn lichaem te verstaen / dat is een teeken mijns lichaems?

Wat meerder versierfel / als dese woorden: Hy is nederghedaelt ter hellen, te verklaren / dat hy de helsche qualen heeft gheleden aen teruys, ende in sijn passie?

Wat isser ongherpynder als door dese woorden: Ghy en sult mijne ziele niet laten in de helle, te verstaen / ghy en sult mijn lichaem niet laten in t'graf?

Mer

Hier van ghenoech/ want ten sou noyt gheen eynde sijn.

Ten derden seght den H. Cyprianus lib. de Unit. Eccl. dat de ketteren van sijnen tijt / de schrifturen deurgaens citeerden / verhozt / ende gheraep- hzaecht/ het leste opnemende, seyt hy/maer het voor- gaende naelatende, een deel bybrenghende, een deel verswijghende.

Hoe nettekens dat onse Partye dit weet te doen / blijkt upt menige stucken:een staeltje twee ofte dzy sal ghenoech sijn.

Vraeght eens van een van de Nieuw-Gherefor- meerde, isser een baghebber? hy sal antwoorden/ neen: Waerom? want daer staet: Daer den boom valt, t'zy nae den Noorden, t'zy nae den zuiden, daer sal hy wesen. Dat is t'eerste dat ghy sult krygen booz antwoorde: daerentusschen/als gy het boozgaende van die schrifture wel insiet/mi spreect hier noch van baeghebber/noch baghebbers stuck/maer al- leenlyck van aelmoessen te gheben / ende de ma- niere op de welcke sy moeten ghegeven worden; te weten/op de wyse als den boom/ende den re- gen valt/ dat is/ sonder aen te sien aen wat per- soonen de aelmoessen ghegeven worden.

Vraeght eens van ymant van onse Partye: Mach men de hepligen wel aenroepen? hy sal antwoorden / neen. Waerom? want daer staet Abraham en weet van ons niet, Israel en kent ons niet. Daer en is hier gheen apparence van t'aenroe- pen der hepligen/indien ghy het boozgaende wel insiet/ want men spreect hier nergens anders van/als handt uptganc der hinderen Israels upt Aegypten, waer van de Propheet seght, t'en is Abraham; noch Iacob ghetweest die ons upt Egy- pten hebben ghelept/maer Godt alleen.

Vraeght eens / mach men gheene menschelije- ke inferinghen houden? sy sullen antwoorden dat neen/waerom? want daer staet: Te vergheefs dienen sy my leerende leeringhen, ende gheboden der menschen: Wel/ist hiermede genoeg? waer blijft dan

van het boozgaende/ daer Christus seght van wat
insettinghen/ ende gheboden hy spreekt? te we-
ten/ stryden te gheben dit ghebodt Godis: Eert
vader, ende moeder.

Ten vierden, seght den H. Augustinus *Haresi* 70. dat
de ketters t'sijne tijde / de schrifturen draeyden naer
haer eyghen sin, de selve deurgaens uytlegghende op
eenen figuerlijcken ofte oneyghenlijcken sin.

Iffer wel een persoon soo slecht / ende plomp
ende ghemeente van Parrye, die niet en durft seg-
ghen: ick verstaer die schrifture sus / ofte ick ver-
staer se soo? is dit niet de schrifture draepen naer
eyghen sin?

Vraeght ghy/ hoe moeten dese woorden ver-
staen worden; dat is mijn lichaem? sy sullen ant-
woorden. Figuerlijck.

Hoe verstaet ghy die woorden: Al wat ghy sulc
gebonden, ende ontbonden hebben? *D. Cabeljaen* in
sijn *Memory-boeck* pag. 377. seght Oneygentlijck.

Hoe verstaet ghy dese woorden: T'en sy dat
ymant herborē werde uyt het water &c. *D. Cabeljaen* pag.
16. seght: Bygelijkenisse, oneygentlijck / oo dat dooz
het water verstaen wort den H. Gheest.

Hoe verstaet ghy dese woorden: Die mijn vleesch
eet, ende mijn bloet drinckt &c. *Den Dordrecht-*
schen Bijbel sept: Oneyghentlijck: Want eten is hier
te segghen/ ghelooven.

Hoe verstaet ghy ten lesten dese woorden *Pe-*
tri: Den doop, die ons nu oock behout? Niet eyghent-
lijck, seght den *Dordrechtchen Bijbel*.

Die meer staetjes wil hebben / salder me-
nighe binden in den boozsepden *Bijbel* / en
de deurgaens by alle de schrybers van *Par-*
rye.

§. X.

Thiende foorte vande handel der oude Ketteren.

Tertullianus ghetuyght c. 41. dat de gewoonte der oude ketteren was: alhoewel sy onder malkanderen heel verscheyden waren van leeringhen, nochtans samen te spannen in het bestrijden der waerheyt.

Hoe verscheyden dat de Mennisten sijn bande Lutheranen, ende de Lutheranen van de Ghereformeerde, ende dese bande Arminianen, ende dese van de Socinianen, blijkt booz de oogh: soo wanneer het nochtans hier op aenkomt/ dat de Roomsche Kercke/ende hare leeringhen souden toenemen: r'spant altemael samen / om t'selve te beletten/ ende die te boren malkanderen met pijnantighe woorden/of schyften hadden deurstrecken / ende soo goede bytenden waren als honden/en katten gheben datelijck malkanderen de handt / ende van byanden worden sy bytenden / ghelijck eerthijts Pilatus ende Herodes, om Christum te bestrijden. Hier van sijn soo menighe oogh blykelijcke preuben in Hollandt, Vranckryck, Enghelant, Polen, en Duytslant, dat het noodeloog waer de selve hier te stellen op het papier.

De leser sal belieben alleen in consideratie te nemen de boozleden tijden/wanneer alle dese secten samen onder malkanderen ghemengelt / de Kercken der Catholijken hebben inghebaren/ de antaren ghebroken / de kloosters gheruineert etc.

6. XI.

Elfste soorte vande Handel der oude Ketteren.

TErullianus gaet voort in sijne beschryvinghe/ende seght: Nu, seyt hy / de kettersche vrouwen, hoe stout sijn sy, dat sy durven leeren, en disputeren?

Hier van spreekt oock Hieronymus Ep. 103. ad Paulin, cap 6. Een yeder, seyt hy / vervoordert hem de schrifture te lesen, de selve te verkorten; te leeren, eer sy gheleert sijn, oock oude clappachtighe wijven, oude mans die luffen, ende Sophisten. Andere redenen vande schrifture, met groote verwaentheyt, onder de vrouwen; andere worden geleert (o schande!) vande vrouwen, t'gene sy souden leeren aen de mans.

Wat preude is hier van noode / om de overzeen-komste der Nieuw-Ghereformeerde te thoonen met de oude kettere? Iffer wel een vrouwen soo slecht/ende soo herseloog/t'welck niet sich en beroemt te konnen tant bieden / ende disputeren met een Daep / oock die sijn heel leven heeft verstaen in de scholen/en studien? Iffer wel een dat sich niet en roemt de schrifture soo wel / of beter te verstaen / als de gheleerste die der is hy de Roomsche? Inder niet veel gheweest/de welke komende upt Brabant, naer Hollandt, op publike maeltijden/en schepen/en wagens (soo als mensche Catholiken konnen ghetuppen) haren roem hebben ghedragen, dat sy een Priester ofte twee/ tot ober t'hoofst in den sack hadden ghesteken: fiet men heel Hollandt deur / de vrouwen niet sieten met hare bybels neffens den spin-rock; ende in de predicatien / op haren schoot / om nae te sien/ t'ghene de Predikant citeert / of het oock vast

Over-een-komste der Gereformeerde, &c. 403
vast gaet? sijnder niet die durven segghen / dat sy
met de verklaringhen van hare Predikanten
niet te doen hebben / indien haer den inwendigen
gheest contrarie ghetuyghet? sijnder niet in booz-
leden tijden geweest / die teghen het ghebodt Pauli,
haer berisout hebben / publijckelijck te leeren?
sijnder niet gheweest die haer vervoozvert heb-
ben theses upt te gheben ghetrocken upt de schri-
ften Pauli (soo als Pamelius ghetuyghet op Terrull.
hier Num 260.) bereypt wesende de selve te beant-
woorden boozt wie / ende in wat schole het mocht
wesen? sijndt de Meestercken / die de kercke soo
veele hondert jaren heeft moeten verwachten
om den sin te weten vande schysure / ende onder-
wesen te worden in het gheloof?

§. XII.

Twaelffte soorte vande Handel der ou- de Ketteren.

Aengaende de kerckelijcke ordeninghen
vande oude ketteren / ghetuyghet Tertullianus
dat sy lichtveerdich waren, ende onghetadich:
want seyt hy / die heden Bisschop is, is morgen wat
anders, die heden Priester is, ofte ouderlingh, is mor-
ghen een Leeken, want sy gheven oock de Priesterlijke
ke ampten aen Leeken.

Dit stuck wijsst oock sy selven upt, want die
maer indachtich is dat in boozleden tijden / man-
demakers / en klermakers / en schoenlappers
ende meer dierghelijken sijn gheklommen op
den preek-stoel om het woort Gods / soo sy sey-
den / te verkondighen: Die maer sijn ooghen wilt
open doen / ende sien dat de Predikanten van Pa-
rte haer ampt konnen staeken / ofte afgheset
worden en ghestelt worden onder de Leeken.

die sal datelijck sien / sae mer de handen konnen
rasten / dat dese woorden Tertulliani, passen op on-
se Partije : Die heden Priester is, is morghen Lecken,
want sy gheven oock de Lecken de Priesterlijke am-
pten.

§. XIII.

Derthiende soorte vanden handel der
oude Ketteren.

Wat sal ick segghen, bzaeght Tertullianus Cap.
42. van het bedienen des Woorts ? Dat is het
werck vande ketteren, niet de Heydenen te be-
keeren, maer de onse te verkeeren: sy staen nae dese glo-
rie, dat sy de staende doen vallen, ende de liggende niet
oprechten sy ondergraeven het onse, om haer eyghen te
bouwen.

Maer sijn de Predikanten van Partije, de welcke
heupt eenen yever Gods rep'en naer Indien,
Turckijen, ende andere ghewesten des werelts / om
de Heydenen / ende ongheloobighen te bekeeren?
waer sijn heele landen / sae sieden / die sy ghe-
bracht hebben tot hare ghesintheit / soo als wy
konnen thoonen / ende de Hollanders met hare
eyghen ooghen hebben konnen sien / soo sy maer
wilden sien / dat wy ghedaen hebben in het groot
Rijck van Sina, daer in t'jaer 1656. te vinden wa-
ren over de twee hondert duysent / die van t'Hey-
dendom waren bekeert tot het Roomsch Carho-
lyck gheloof; welck gheral t' sedert dien tijt
noch merckelijck vermienighbuldicht is? op dat
ick niet en spreke van Japonien daer soo menighe
hondert Heydenen / nu Catholijck gheworden
sijnde / het gheloof dooz het vergieten haers
bloets hebben bevesticht; dat my Partije reng
vooz den dach bzenighe hare Apostelen / die in die
lan-

Over-een-komste der Gereformeerde. &c. 405
landen/ ghetrouwelijck onder de Heydenen heb-
ben ghewerckt : **E**t is haer ghenoech (soo als
Tertullianus seght) haer te houden tusschen de en-
ghe palen van Nederlant / om de onse te verkee-
ren; ofte indien der eenighe meer upt bedinanch
ofte noot/ als upt peber/ baren naer andere ghe-
westen / wat doen sy anders als haer eyghen
volck stijben in hare ghesintheit / sonder haer
hoorders upt te hzejen / tot de bekeeringhe der
ongheleobighe?

Maer sijn se/ die haer leven hebben getwaecht/
ende te pande ghestelt teghen de wyetheit/ ende
berbolginghen der barbarische Coninghen / te-
ghen de venpnighe pijlen der wilben / teghen de
raefernije der menschen-eters/ om soodanich een
werck upt te voeren? waer sijn se die in die lan-
den/ om soo een oorsake/ haer bloedt hebben ver-
goten? leest by hare Martelaers boeken / ende
siet of ghy soodanighe vinden sult.

Dast dan op haer niet wel t'ghene Tertullianus
berhaelt van de oude ketterg / dat haer werck was
niet de Heydenen te bekeeren , maer de onse te ver-
keeren?

§. XIV.

Veertiende soorte van Handel der ou- de Ketteren.

DEse beschrijft ons Tertullianus met de vol-
ghende woorden : Sy en thoonen gheen eer-
biedinghe aen hare gheestelijke Oversten, sy
verschillen van malkanderen in haer eyghen reghels, als
een yeder in t'besonder nae sijn goetduncken verklaert,
ofte verdraeyt, t'ghene hem gheleert is : ghelijck oock
de ghene die het gheleert heeft, het selve, nae sijn goet-
duncken, ghemaect heeft.

Et ;

Wat

Wat eerbiedinghe is dit by Parijs, dat een on-
berstandich persoon ofte erghens een slecht/ende
hot bronken / i'ghene dat verich komt met den
bijbel van syn spinne wtel hare Predikanten sul-
len durben controllereren/oste in synen citaten/of-
te in synen verklaringhen vande Schysure / en
daer van rekenenschap eyschen? is dat het res-
pect dat een leerlinck moet draghen aen syne Mees-
ters? is dat i'ghene Christus ons heeft gheleert/
dat een discipel niet en is boven den meester? wat res-
pect is dit/dat men syn meesters/ ende Leeraers
niet hoorder en betrouwt / in i'ghene sy leeren/
als i'ghene men selve naesiet/of het soo is? is dit
niet soo veel als haer suspect hebbē van bedroch/
oste ontrouweicheit? jaer vermetelijck uptgeben/
dat sy selve de sake soo wel/of beter verstaen/als
de ghene die haer leeren?

Voeght hier nu op/ dat dit niet gheschieden en
kan/ sonder haer eyghen goetduncken te volghen in
i'ghene haer gheleert wort.

Och niet wonder/seght Tertullianus, want de
Leeraer selve heeft syn eyghen goetduncken ge-
volght; want alles boozgestelt synde wat hare
leeringhe teghen gaet/her komt hier ten lesten op
uyt: Dat moet soo verstaen worden: oste / ick verstaen
dat soo, ende soo booz, dit was precis den handel
vande oude ketters/ ergo de Nieuw Ghereformeer-
de, komen hier in precis oer-een met de selve.

S. X V.

Vijfthiende soorte vande handel der Ketteren.

Van de Marcioniten, gherupghet Tertullianus
lib. i. contra Marcion. c. 20. dat sy boozgaden/
de Kercke te Reformerē, ende seiden/ dat
sy gheene nieuwerleeringhen boozt brachten: syn
woorden/ syn dese: Wy moeten ons oock beschermen
te-

Over-een-komste der Gereformeerde, &c. 407
teghen het gheratel van onse Wederpartije, want sy seg-
gen dat *Marcion* niet enen nieuwen reghel van leeringe
heeft voor den dach ghebracht, maer den ouden, die nu
bedorven was, *ghereformiert*.

Hier ovet roept *Tertullianus* upt/de selbe upt,
lachende: O *Christe* alder-gheduldichsten heere! hebt
ghy soo veele iaren toegelaten, ende ghedooght de ver-
dracyinge van uwe leere, tot dat *Marcion* u ter hulpe sou
commen: Ey siet toch eens! de waerheyt, die van de do-
linge gevangen lach, heeft eenige *Marcioniten*, ende *Valen-*
tinianen moeten verwachten, om van haer verlost te
worden.

Maer sijn se nu die boozgeben in onse tijden/dat
sy geen nieuwe leeringen booztbrengen/marr de
oude Reformatoren, waerom sy oock haer selben den
naem gheben van Gereformeerde: dat sy eens sien
op de *Marcioniten*, die t'selbe boozgaven/ende of
men haer oock met recht niet en mach af-bragen:
Heeft *Christus* de werelt over de duyfent iaren laten ste-
ken in dolingh tot dat *Calvinus* hem soude ter hulpe co-
men? siet toch eens, de waerheyt heeft moeten eenige *Cal-*
vinisten, of *Lutheranen* verwachten, om van haer verlost te
worden.

Ik sluyte dit deel met de berrmaninge *Tertul-*
liani, *Cap. 36*.

Wel aen, seyt hy/ ghy die uwe curicusheyt beter sult
willen oeffnen, in t'stuck van uwe salicheyt: Doorloopt
de Apostolijcke Kercken, by de welcke de stoelen der A-
postelen op hare plaetsen noch worden beseten; by de
welcke hare authentijcke schristen worden ghelesen, luij-
dende hare stemme, ende verbeeldende het aenghesicht
van een ygelijck van haer. *Achaia* is u naergelegen: Ghy
hebt *Corinthus*, Indien ghy niet verre sijt van *Macedo-*
nien, ghy hebt *Philippis*, ghy hebt die van *Thessaloni-*
ken: cont ghy naer *Asien* gaen: Ghy hebt *Ephesus*: Light
ghy naest aen *Italien*, ghy hebt *Roomen*, van waer oock
die autoriteyt aen ons veerdich is: Een geluckighe
Kercke, in de vvelcke de heele gantsche leeringe met
haer bloedt de Apostelen hebben uytgestort; daer *Pe-*
trus gecruyst is geveest, *Paulus* gecroont, daer den A-
postel

postel Ioannes, nae dat hy in siedende olye gheworpen was, niet geleden hebbende, wort gebannen in t'Eylant; Laet ons sien wat die Kercke geleyt heeft, wat sy geleert heeft, hoe dat sy met de Kercken van Afriken is over eengecomen. Sy kent eenen Godt schepper des werelts, ende Christum Iesum uyt de maget Maria, sone van Godt den schepper, ende verrijsenisse des vleeschs: sy mengelt de wet, ende Propheten, met de Euangelische, ende Apostolische brieven, ende daer uyt drinkt sy dat geloove: sy teekent met water; sy becleedt met den H. Gheest, sy voert met de Eucharistie, sy verweckt door de Marcellie, ende alsoo en ontfanght sy niemant tegen dese instellinge. Dir is de instellinge, de welcke, ick en segge nu niet, de toecomende ketterijen voorseyde, maer uyt de welcke de ketterijen gesproten sijn: maer sy en hebben uyt haer niet geweest, soo haest als sy tegen haer sijn opgestaen.

Wemerckt hier wel/dat Tertullianus, nae dat hy verscheyden Kercken heeft namelijck boozghe-stelt/sich ten lesten alleen beroept op de Roomsche Kercke/ ende seght dat men soude sien wat sy gheseyt, ende geleert heeft; ende dat de Apostelen in haer hebben uytgestort hare heele, ende gansche leerin-ghe. Ende denckt hoe verre onse Partije nu is van gheboelen/ ende handel van die oude rechtsinnighe tijden.

De npr blucht / die Partije hier sou konnen nemen / segghende dat de oude Roomsche Kercke verschillende was vande heden-daechsche / is boven van Terrullianus beantwoert §. 6.

HET

pen
Ey-
at sy
en is
des
one
chs:
nge-
nckt
mer
eck
ant
ick
de,
aer
re
hp
he-
in-
wat
n in
rin-
aan
nt-
ne-
cke
is
ET

H E T
V I E R D E
D E E L.

HET IV. DEEL.

Over-een-komste der Roomsche
Kercke met den H. Augustinus.

HET I. CAPITTEL.

Van d'authoriteyt der Kercke, ende ghe-
tuyghenisse der mirakelen.

Ibro de utilit. credendi cap. 17. seght Augu-
stinus : Sullen wy twi sselen ons te be-
gheven tot den schoot van die Kercke, de
welcke beghinnende van den Apostolij-
ken Stoel, door successie der Bisschoppen,
tot de belijdenisse des menschelijcken ghe-
slachts, de ketters daer rontsom te vergheefs bassende,
heeft veroordeelt, eensdeels door het vonnisse des volcks,
eensdeels door de graviteyt der Concilien, eensdeels door
de Majesteit der mirakelen : aen welcke Kercke niet te
willen gheven de eerste plaetse, oft is voorwaer een uyter-
ste goddeloosheydt, oft een lichtveerdighe verwacnt-
heydt. Indien elcke leere hoe slecht, ende licht sy is, een
Leeraer oft Meester vereyscht, op dat sy begrepen can wor-
den : Wat meerder vermetentheydt, ende hooverdije
cander wesen, als de boecken vande goddelijcke Sacra-
menten van hare uytlegghers niet te willen bekennen ?

Item *Contra Epistolam Manichaei cap. 4.* Veel dinghen
zijnder, die my niet recht houden in den schoot vande
Catholijcke Kercke, my hout de over-een komste der
volckeren, ende natien, de authoriteyt door mirakels be-
gost, door de hope ghevoet, door de liefde vermeerderd,
door de oudtheyt vast ghestelt. My hout de successie der
Priesteren tot dit teghenwoordigh Bischdom beghinnen-
de

de vanden Stoel des Apostels *Petri*, aen den welken de Heere nae de verrijzenisse, sijn schapen heeft bevolen te weyden, Ten lesten hout my den naem van Catholijck, den welken dese Kercke alleen niet sonder oorlake, tusschen soo vele ketterijen, soo vercreghen heeft, dat al hoe wel alle de kettters Catholijck willen ghenoecht worden, indien nochtans iemandt vreemts vraeght, waer dat men samen comt tot de Catholijcke Kercke, niemandt vande Kettters en durft noch sijn Kercke, noch sijn huys thoonen. Dese dan soo menighvuldighe, en groote, ende alderlieffte banden des Christelijcken naems, houden den gheloovighen mensch met recht in de Catholijcke Kercke.

Daer naer *Cap. 5.* Ick en soude aen't Euangelie niet ghelooven, 'ten waer dat my beweeghde d'authoriteyt vande Kercke. Waerom en sal ick niet ghehoorsaem zijn aende ghene die my segghen, en ghelooft *Manichaus* niet, aenghesien dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest als sy my seyden, ghelooft het Euangelie?

Ydele uytvlucht van *Partije*.

D Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt *pag. 23.* Augustinus, seyd hy / stelt alleen wat hem beweeght heeft de H. Schrifture voor't onseylbare Woordt Godts aen te nemen, om daer op voort sijn gheloove te sonderen.

Is dit niet heel gheseydt voer soo een aensienlijck/ende treffelijck Oudt-bader? is dit niet ghe-noegh om onse over-een-komste te sien met Augustino, die de authoriteyt vande Kercke neemt tot steunsel (soo als wy mede doen) om te weten wat dat ware Schrifture is?

Maer seght D. Cabeljau: Ick can my wel bewegen laten door iemands authoriteyt, om de Schrifture voor Godts Woordt te houden, sonder hem daer mede meester te maken van der selver sin, ende meyninghe, om die te moghen verclaren tot sijn welghevalen.

Wat het verclaren tot sijn welghevalen aengaet/
dat

dat past eyghentlijk op Partije, by de welcke een segghelijck/nae sijn goetduncken/ende eyghen beruust de Schizture verclaert / segghende: Ick verstaet dat soo: oft / dat moet soo verstaen worden: Maer en past gheensins op ons/de welcke de Schizture niet anders verclaren / als dat wy bebinden/dat sy bande oude kercke / ende hare oude christenighe Leeraers verclaert is gheweest; welckers verclaringhen Partije doorgaens / naer haer welgheballen/verwerpt / oft niet aen en neemt/segghende / dat de Vaders zyn menschen gheweest.

Wat aengaet van sich meester te maken over den sin,ende meyninghe vande Schizture: Daer heeft Augustinus sijn gheboelen van uyt-ghebrucht aengaende de kercke / segghende hier boven: Elke leere moet haren Leeraer, oft Meester hebben/ ende noemt het eene groote vermetentheydt, ende verwaentheydt de Schizturen niet te willen bekenneen door hare uytlegghers, hier dooz verstaende de kercke/ ende de Concillien: Maer dooz by claer te kennen gheeft/dat by de selve dooz Meesters hout van den sin/ende meyninghe van de Schizture.

Tweede uytvlucht.

D Cabeljau *Ibidem*: wil segghen dat Augustinus hier spreekt van als by noch Manicheer was/als oft hem dan de toestemminghe der Christenen / een betweegh-reden soude gheweest zyn/om het Euangelium dooz Godts Woordt aen te nemen; stellende den teghentwoordighen tijdt dooz de voorszede.

Dit is soo veel als niet ghesepdt / ende en kan gheensins uyt Augustino blijcken; want die plaetse die D.Cabeljau voorszelt uyt Augustino *Tom. 1. de beata vita*: daer spreekt Augustinus in den voorszeden tijdt/segghende: Ick was soo ontfeken, &c. waer uyt oock volghet dat de reste vanden voorszeden tijdt

tijdt moet verstaen worden. Niet sulcxs en sal
my D. Cabeljau, in't ghene wy booz hebben/kon-
nen bewijfen.

Doorders braeght D. Cabeljau pag. 24. Welcke was
de Kercke wiens autoriteyt *Augustinus* in die tijdt be-
weeghe? *De Catholijcke Kercke*, seyd hy, verstaende daer
door, niet alleen de Kercke vanijnen tijdt, maer de gant-
sche menigte der Gheloovighen van de tijden der Apo-
stelen af, die al te samen eenstemmelyck, ende onveran-
derlijck, het Euangelium voor het onfeylbare Woordt
Godts erkent, ende aenghenomen hadde: 'Twelck nie-
mandt loochen n sal, een crachtigh middel te zijn, om
een mensch te beweghen.

Wel aen: is dit soo crachtigh een middel: Hoe
komt het dan/dat Partije desen middel niet aen en
neemt/ soo wanneer wy haer op de ghestadighe
eenstemmighedt/ ende ouberanderlijckheyt der
Kercke van d'Apostelen tijden af / tot onse toe/
heropen/om te weten, wat de ware ende opzeth-
te *Schryfture* is / maer wilt dit afghemeten heb-
ben booz haren inwendighen besonderen gheest/
ende als uyt een ooghblyckelijcke uytstijnnende
Maesteyt der *Schryfture* / die sy alleen/ buyten
alle andere/ haer inbeeldt te sien/ende te vatten?

Derde uytvlucht.

Op die spreucke van *Augustinus* segghende / dat
hem in de Kercke houdt den naem van Catholijck,
succesie van personen, ende roem van oudtheydt, neemt
D. Cabeljau pag. 25. op/eenighe woorden die *Augusti-
nus* daer by voeght/namelijck dese: Indien de waer-
heydt soo claer ghetoot can worden, dat-se niet en
magh in twijffel ghetrocken worden, soo is-se te refere-
ren boven alles wat my in de Kercke houdt, Waer op
D. Cabeljau seyd / dat *Augustinus* hier mede te ken-
nen gheeft/ dat men eerst, en meest acht te nemen heeft
op de waerheydt selve, die ons het principale merck-teec-
ken vande Kercke zijn moet.

Waer't

Maer't saken dat D. Cabeljau Augustinum in dat boozsepe boeck boozders hadde geyle en / ende dese woorden die hy hier byzenght / wat herer ondersocht / soude buppen twissel ghesien hebben/dat-se hier niet meer en maken als een in't cijfer.

Wat de woorden selve belanght/die heeft D. Cabeljau niet in haren vollen sin boozgheselt / want alsoo luyden sy hy Augustinum : By u l. 6 Manicheen, en is niet van alles wat my houdt in de Kercke, 'twelck my soude connen aenlocken, en houden : men hoort by u l. anders niet als belofte vande waerheyt ; de welcke indien sy soo clær wordt ghetheet, dat sy niet en can in twissel ghetrocken worden, sy is voor te stellen aen alle die dinghen, door de welcke ick inde Catholijcke Kercke ghehouden worde : Maer indien sy alleen worde beloofd, ende niet ghetheet, niemant en sal my af-trecken van dat gheloove, het welck mijn ghemoeft met soo vele, ende groote banden heeft vast ghemaect aen de Christelijcke Religie.

Siet ghy hier niet dat Augustinus niet anders en seght aen de Manicheen, als : Ick vergheue u de konste / dat ghy my de waerheyt sult thoud-nen/buppen die Kercke / de welcke Catholijck worde ghenoecht, daer successie van Priesters is inden Stoel Petri, daer de oudtheyd is, ende mirakelen? Ghy belooft het wel / maer te vergheue ; ghy en zijt niet mach-tigh dat te doen / ende daerom houde ick my aen die Kercke / als wesende die/buppen de welcke gheen waerheyt en is, soo legghen de woorden Augustini : oft indien D. Cabeljau dit noch en siet/ dat hy dan boozder hooze wat Augustinus seght.

Eerst Cap. 14. Ick belijde, seyd hy het Catholijck ghe-loove, ende betrouwe door het selve te gheraken tot se-kere wetenschap. Maer ghy, die mijn gheloove soeckt om-verre te stooten, gheeft my sekere wetenschap, indien ghy het machigh zijt te doen, ende overtuyght my, dat ick tot noch toe qualijck gheloof hebbe.

Voorders, seyd hy : Ghy seght my twee dinghen : Het eerste, dat het den H. Gheest is, die door u spreeckt, het

het ander, dat het claer is al wat ghy seght. Dit alle beyde most ick sonder eenigh twijffel van u berhoont sien. Doch ben te vreden, leert my maer een van beyde. Thoont dat het den H. Gheest is die door u spreekt, ende ick sal ghelooven waerachtigh te zijn, dat ghy seght, al en weet ick't niet: oft thoont dat het waerachtigh is 'tghene ghy seght, ende ick sal ghelooven dat het den H. Gheest is, al en weet ick't niet. Kan ick rechtveerdigher, oft sacht sinnigher met u handelen? Maer ghy en zijt niet machtigh, noch het een, noch 't ander te thoonen.

Hier seght immers Augustinus tot twee-mael toe / dat de Manichéén niet machtigh en waren de waerhepdt te thoonen: Daerom seght hy oock soo byplick: Thoont my de waerhepdt / soo dat-ter niet aen te twijffelen en is / ende ick sal alleg-laten baren; maer ick verghebe u de konste.

Maer dit/thoont Augustinus, dat de waerhepdt alleen in die Kercke te halen is/daer successie van Priesters is in den Stoel Petri, daer d'eenstem-mighepdt/d'outhepdt/ende mirakelen zijn/want van die Kercke heeft hy te horen ghesproken: Hoort syn woorden:

Eerst Cap. 5. Waerom, sepd hy/en soude ick niet ghehoorsaem zijn aen de ghene die my segghen, en gheloof *Manicheus* niet, ghemerckt dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest, als sy my seyden gheloof het Euangelie: Kiest wat ghy begheert. Indien ghy seght: En gheloof de Catholijcken niet, ghy en sult niet wel doen indien ghy my door't Euangelie wilt dwinghen tot het gheloove van *Manicheus*, want ick hebbe aen't Euangelie gheloof, om dat de Catholijcken my het selve hebben ghepredickt. Maer by soo verre ghy seght: Ghy hebt wel ghedaen als ghy aen de Catholijcken gheloof hebt, wanneer sy het Euangelie presen, maer ghy en hebt niet wel gheloof, wanneer sy *Manicheum* versmaeden: Meynt ghy dat ick soo dwaes ben, dat ick sal ghelooven 'tghene ghy wilt, ende niet ghelooven, 'tghene ghy niet en wilt, sonder dat my eenighe reden ghegheven worde? Ick gae veel seker, en vaster, indien ick aen de Catholijcken gheloovende, tot u niet over en gae. By soo verre ghy my redenen

redenen gheven wilt; laet het Euangelie varen. Hou ghy u aen't Euangelie? ick sal my houden aen die, door welckers last ick aen't Euangelie gheloofd hebbe, ende door der selver last en sal ick gheenens ghelooven aen u. By soo verre ghy mischien in't Euangelie iedt vinden cont, rakende het Apostolaetschap van *Manicheus*, 'twelck gantschelijck claer zy, ghy sult my d'authoriteyt der Catholijcken (die my belasten, dat ick aen u niet en soude ghelooven verkencken: Welcke verkrenckt welende, en sal ick oock aen't Euangelie niet connen ghelooven, om dat ick door haer, aen't selve gheloofd hadde. Alsoo en sal by my niet met allen ghelden, al wat ghy uyt 't Euangelie sult voortghebracht hebben.

Item *Cap. 14.* Manicheus en moest ons niet beloven wetenschap, noch clare kennisse, noch een roecomen tot 'ghene men vraeght, sonder eenighe twijffelachtigheyt, maer soude moeten legghen, dat die dinghen aen hem ghehoort zijn, en dat de ghene aen de welke dese dinghen verhaelt worden, hem moeten ghelooven, in saken die sy niet en weten. Maer indien hy dit seyde, wie en soude hem niet antwoorden: Indien ick sal ghelooven dinghen, die my onbekent zijn, waerom en sal ick niet liever ghelooven die dinghen, de welke nu vast ghestelt zijn by alle natien, door d'alder ghewichtigste authoriteyt, ende aen-ghenomen worden door de eenstemmigheyt der gheleerde, ende onghleerde?

Hoe kan Augustinus claerder / openlijcker / ende dupdelijcker spreken als hy hier doet / om de authoriteyt van de Kercke te verheffen in't aen-nemen bande Schrijfture / hare uitlegghinghen / ende de stucken / die sy boozhout te ghelooven: hoe kan men claerder aenwijzen / welck dese Kercke is / als beschrijvende hare conditien / namelijk / den naem Catholijck, de successie der Priesteren in den Stoel *Petri*, d'authoriteyt, ende mirakelen? Dit is mede het gheboelen bande heden daeghsche Roomsche Kercke / Ergo / de Roomsche Kercke komt in dit eerste stuck over-een met Augustinus.

De plaetsen Augustini, die D. Cabeljau hier te ghen stelt pag. 25 ghetrocken uyt sijn boeck *de unit.*

D d

Ecclesi.

Eccles. cap. 2. 3. 19. en zijn van gheender weerden: Want Augustinus blijft daer by in dat selve boeck/ dat ment moet houden met de eenstemmigheden van de heele Kercke / de welke de heele werelt dooz is verheydt / dat is / met de Catholijcke, 'welck hy in't langh / ende breekt bechoont met verscheyden Schriften; niet waer de Kercke was / want dat kost-men sien dooz de ooght upt hare verheydinghe de heele werelt dooz / maer dat die Kercke / de welke soo verheydt was / de ware was / presupponerende eerst hare alghemeynheyt/en de selve daer nae bevestigende met de Schrifte/als wesende een tecken vande waerachtighe Kercke. Waerop hy oock ten lesten sept *Cap. 11.* Met dese, ende soodanighe exempelen soeck en de Ketteren haren cleynen hoop te recommanderen, ende en houden niet op, te lasteren de menighe, die de heele werelt door is verheydt in de Heylighen der Kercke.

Augustinus dan / handelt hier teghen de Donatisten, de welke de Schriften aenbeelden/maer loochenden dat de Kercke de heele werelt dooz sichtebaerlyck was verheydt. Dit bewijst Augustinus teghen haer upt de Schriften; het selve doen wy teghen alle ander-ghesinde. Augustinus thoont/hoe de gheloovighe/de Kercke/die sy ghelooven/konnen bewijzen upt de Schrifte. Nu is wat anders de Kercke te bewijzen dooz de Schrifte / ende anders is't de Kercke niet te ghelooven als upt de Schrifte. Witakerus een Predicant van Partije *Controv. 1. q. 3. C. 3.* segt: 't blyckt dat het oude Testament wordt bechoont upt het Nieuwe *Luc. 24. v. 44.* hy en sal nochtans niet segghen/ dat het Nieuwe eer gheloost wordt als het Oude / oft dat het Oude anders niet gheloost wordt als upt het Nieuwe. Alsoo bewijst Augustinus de Kercke teghen de ketteren / upt 't Euangelie / maer hy en seght niet / dat hy enckelijck aen de Kercke gheloost/om het Euangelie/maer contrarie: Ick en soude aen't Euangelie niet ghelooven, 'ten waer saken dat my d'authoriteyt vande Catholijcke Kercke beweegde.

Gen

Ten anderen/ ghelijck ick boven ghesepdt hebbe / in dien heelen boeck rhoont Augustinus, dat bande Schrifture gheleert wordt / dat de ware Kercke Christi sichtbaer is / doch niet sichtbaer upt kracht bande Schrifturen / maer door haer eyghen selven/ende haren eyghen luyster. Want op de selve wijze sepd hy: Wy hebben *Christum* gheleert in de Schrifturen, wy hebben de Kercke gheleert in de Schrifturen Ep. 199. Wie sal hier upt besupren? Ergo als Christus hier leefde op de werelt/hy en was door synen eyghen luyster niet sichtbaer/ende door syn eyghen selven geen hoorwozpsel van ons gheloobe. Contrarie moet-men besupren/ om dat hy in de Schrifturen ghenoeit wordt het Licht des wereltes/ende de Sonne der Rechtveerdigheyt. Alsoo moet-men oock spzeken van de Kercke.

Ten lesten / als de Schrifture nu komt hy de hoorgaende betweegh-reden / om de welke te mandt de Kercke te voren gheloofst heeft/ als natielijck/soo Augustinus doet / om den naem Catholijck, om de successie der Priesteren in den Stoel *Petri*, om de oudtheyd, ende mirakelen, dan is de toestemminghe dies te volmaeckter / ende hare eyghendommen dies te klaerder / en vaster. Dit ist 'tghene oock Petrus de Alliaco, ende Melchior Canus van D. Cabeliau gheciteert pag. 24. willen segghen.

Tot hier toe blyven wy 't eens met Augustino, rakende de betweegh-reden in 't ghelooen der ware Kercke.

HET II. CAPITTEL.

Rakende 'tonderhouden der gheboden.

De Roomsche Kercke leert/tegen de Nieuwghereformeerde, dat het volkomen onderhouden der gheboden Gods / aen den mensch hier op der aerden/magghelijck is.

Op 2

Dit

Dit is mede het gheboelen gheveest banden H. Augustinus.

Eerst, *lib. de Nat. & grat. cap. 43* Godt, seyd hy / en ghebidt niet dat onmoghelijk is, maer ghebiedende vermaent hy, en te doen dat ghy kont, ende te vraeghen dat ghy niet en kont.

Ten tweeden *Cap. 69*. De gheboden sijn seer goet, indien wy de selve wettelijck ghebruycken: Want soo men vastelijck gheloofst, dat den rechtveerdighen, ende goeden Godt niet en heeft connen ghebieden dat onmoghelijk is, wy worden hier door vermaent, ende in lichte dinghen, wat wy moeten doen, ende in sware, wat wy moeten vrighen. Want alles wort licht aen de liefde, aen de welcke alleen Christus een licht pack is, ofte sy selve alleen is een pack dat licht is: volghens dit is gheseyt: *sijne gheboden en sijn niet swaer*.

Ten derden *Serm. 69 de tempore*: Veele meynen, dat sommighe gheboden onmogelijk sijn: Men moet weten, dat Christus gheen onmoghelijcke dinghen en ghebidt, maer volmaecte.

Ten vierden *Serm. 291 de tempore* Wy vervloecken de blasphemie vande ghene die segghen, dat van Godt aen de mensche jert gheboden is, t'welck onmoghelijk is.

Ten vijften in *Psalm 56*. Godt en soude niet ghebieden dat wy't louden doen, waer't dat hy't onmoghelijk oordeelde om van den mensche ghedaen te worden.

Ten seften *lib. de Grat. & lib. arb. cap. 15*. Door de gratie gheschiet het dat den goeden wille vermeerderd wort, ende sal soo groot vorden, dat hy can volbrenghe de goddelijcke gheboden, die hy begheert, als hy crachtelijck, ende volmaectelijck begheert: Hier toe dient dat ghescreven is: Indien ghy begheert, ghy sult de gheboden onderhouden: soo dat de mensche, die sal begheert hebben, ende niet gheconnen hebben, siende dat hy noch niet ten vollen en begheert, dat hy bidde om te hebben soo groot een wille den welcken ghenoech sy om de gheboden te volbrenghe: Want soo wort hy gheholpen om te doen, het ghene gheboden wort, ende dan ist profijtighe te willen, als wy't connen doen.

Ydele uytvlucht van *Partye*.

D• Cabeljau in zijn Catholijcke Waerheyt pag. 624.
neemt een uytvlucht op dese ende dierghe-
lijcke spreucken Augustini soo slecht als ick noch
opt ghehoort hebbe.

Godt, seyd hy / en ghebidt niet dat absoluut onmo-
ghelijk is. dat sien wy toe, ende soo meynt het *Augu-
stinus* : Maer dat Godt niet en soude ghebidden, dan daer
toe wy sondighe menschen machtigh sijn om het selve te
volbrenghen, dat en is de meyninghe van *Augustinus* noyt
ghevveest.

Seght my Domine Cabeljau. Hoe hebt ghy de
meyninghe Augustini diesaengaende hornen
achterhaelen?

Ghy seght : 'Tis ghetweest de principale op-
werpinghe der Pelagianen. Maer ghy en wijsst ons
die opwerpinghe niet aen met de eyghen woor-
den Augustini. Ick sal't voorn doen.

Augustinus dan / seyd de *Grat. lib. arbit. Cap. 16.*
De Pelagianen meynen dat sy wat groots vveten, als sy
segghen : Godt en soude niet ghebidden, 't ghene hy sou-
de weten vande mensche niet te connen ghedaen vvor-
den.

Hier op antwoort Augustinus, seght D. Cabeljau,
Dat Godt vele dinghen ghebidt die vvy niet doen en
connen, op dat wy vveten souden, vvat wy van hem moe-
ten vrighen.

'Tis waer dit is de hilft vande antwoorde
Augustini: Maer in Godts name / boeghter de an-
dere hil't hy / en dan en sal de ghemeente niet be-
droghen worden.

Augustinus dan boeghter hy : 'Tis het gheloove, de
velcke door gheboden verri ght, 't ghene de vvet ghe-
bidt. Maer om hebt gy dese woorden ter'wegene
hebt ghy niet ghesien dat den sin / sonder de selve /
onbolmaecht was?

De Pelagianen dan/sepden/soo aen alle gheleer-
de bekent is/ dat men de heele wet kost onder-
houden dooz natuerlijke krachten: Men/ seght
Augustinus, dat en can niet gheschieden/ maer
Godt heeft eenighe dinghen gheboden/ die wy
dooz de natuerlijke krachten niet en konnen
volbrengen/ om dat wy hem om bystant souden
bidden/ r'welck indien wy doen/ niet een oprecht
gheloofte/ dooz onse gheboden sal de onderhou-
dinghe der wet moghelijk worden dooz de gra-
tie/ de ghene die onmoghelijk was aen de crach-
ten bande nature.

Ende alsoo sijn alle de spreken Augustini te
verstaen/daer hy schijnt te segghen dat de mensch
hier op de werelt de wet niet volkomenlijck
can onderhouden. Ick thoone dat upt verschep-
de plaetsen van sijne schriften.

Eerst *Ep. 144.* De vvet al leerende, ende ghebiedende,
en can sonder de gratie niet volbracht vorden.

Ten tweeden *Tract. 26. in Ioan.* Niemand en volbrenght
de vvet, ten sy dat de gratie helpt.

Ten derden *lib. 2. contra Iulian. Num. 158.* De ghene die
meyne darhy, de vvet sal volbrengen door de vrijsheyt
sijns eyghens vvals, die vvalt vast stellen sijn eyghen
rechtveerdigheyt, ende niet vatten de rechtveerdigheyt
Godts.

Ten viifden *lib. 2. ad Bonif. Cap. 7.* De ghene die mey-
nen dat sy de ghebiedende vvet volbrengen door de
crachten van haren wille, de selve en keeren haer niet tot
de helpende gratie.

Somma de schriften Augustini sijn allesins vol van
soodanighe spreken.

Augustinus dan/ soo wy boven ghesien hebben/
leert opentlijck/dat Godt niet en ghebiedt r'welck
onmoghelijk is/ want al-hoe-wel het mocht on-
moghelijk wesen aen de crachten bande nature/
het wort nochtans moghelijk dooz de crachten
der gratie/die Augustinus wilt ghebzaeght hebben
van Godt/ segghende dat wy de selve sullen
vercrj-

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 423
bercrijghen/ om de twet volmaectelijck t'onder-
houden.

Dit selve leert de Roomsche Kercke : Ergo sp
comt hier in over een met Augustino.

HET III. CAPITTEL.

Rakende het H. Sacrament des Autaers.

De Roomsche Kercke leert/ dat men Chri-
stum in't H. Sacrament/met uptvendighe
eerbiedinghe moet aenbidden.

'Tselve leert updruckelijck den H. Augustinus
op verscheppen plaetsen van sijne schriften.

Wooz eerst in Psalm 58. daer hy alsoo spreekt/
berclarende die woorden van David : *Aenbidt den
voetbanck sijnder voeten.*

Wat moeten wy aenbidden? hzaeght hy/ ende ant-
woort : Den voetbanck sijnder voeten; Maer de schriftu-
re seght op een ander plaetse, dat de aerde de voetbanck
sijnder voeten is: Heeft hy ons dan de aerde doen aenbid-
den? Doch hoe sullen wy de aerde aenbidden, aenghesien
de schriftuer opentlijk seyt : *Ghy sult uwen Heere uwen
Godt aenbidden?* ende hier seght sy : *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten* : Ende wanneer sy my verclaert wat de voet-
banck sijnder voeten is, sy seght : De voetbanck sijnder
voeten is de aerde : Ick staen en twijffle; ick vrees de
aerde t'aenbidden, op dat hy my niet en verdoeme die he-
mel ende aerde ghemaect heeft. Wederom vrees ick
niet te aenbidden den voetbanck vande voeten van mij-
nen Heere, om dat den Psalm, seght; *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten* Ick vraghe : Wat is de voetbanck sijnder
voeten? ende de scripture seght my : 'Tis de aerde. Al
twijffelende keere ick my tot *Christum*, want ick soecke
hem hier, ende ick vinde hoe de aerde, ende de voetbanck

sijnder voeten, aenbeden can worden sonder godloof-
heyt: Want hy heeft de aerde aenghenomen uyt aerde,
want het vleesch is uyt de aerde, ende uyt het vleesch van
Maria heeft hy vleesch ghenomen: Ende om dat hy in
dat vleesch hier omghewandelt heeft, ende dat selve
vleesch ons t'eten ghegheven heeft tot saligheyt, NIE-
MANT EN EET DAT VLEESCH TEN SY DAT HY'T
EERST AENBEDEN HEEFT. Wy hebben dan ghevon-
den hoe de voetbanck vande voeten des Heeren aenbeden
wert, soo dat wy niet alleen niet en sondighen met te
aenbidden, maer ter contrarie sondighen, met niet te aen-
bidden: Maeckt het vleesch niet levendigh? De Heere
selve heeft gheseyt, als hy sprack vande recommandatie
van dit selve vleesch: *'Tis de gheest, die levendigh maeckt,*
het vleesch is niet nut. Daerom als ghy u nederbuyght,
ende plat werpt op wat aerde het mocht wesen, en siet
het niet aen als aerde, maer siet sien heylighen aen, wiens
voetbanck het is, t welck ghy aenbidt, want ghy aenbidt
ter oorsake van hem, en daerom isser byghevoeght: *Aen-*
biddt de voetbanck sijnder voeten, want sy is heyligh: Wie is
heyligh? ter wiens liefde ghy aenbidt den voetbanck sijnder
voeten.

Ten tweeden seght Augustinus *Epist. 120. cap. 27.*
ende in *Psalm. 48.* van de ghene die met gheen be-
hoorlijcke bereydinghe het lichaem des Heeren
komen ontfanghen: Sy comen tot de tafel *Christi*,
ende ontfanghen van sijn lichaem, en bloedt, maer sy
AENBIDDEN alleen, en worden niet versaet, om dat sy
niet naevolghen.

Wederom: Sy eten, ende AENBIDDEN, maer en
worden niet versaet, om dat sy niet hongherigh, noch
dorstigh en sijn nae de gherechticheyt.

Ten derden in Psalm 21. De rijcken der Aerden hebben
het lichaem van haren Heere ghe-eten, maer en sijn niet
versaet gheweest, ghelijck de arme, te weten tot nae-
volghinghe, noch tans sy hebben AENBEDEN.

Dat in u Partije eens tont upt segghe: wat
sy meent dat Augustinus hier wilt aenbedenheb-
ben niet het broodt in sijn selven / want dat waer
afgoderpe: Niet het lichaem hoor soo veel alst in-
den

Rakende het H. Sacrament des Altaers. 425
den hemel is / want Augustinus, wilt in't H. Sa-
crament set aenbeden hebben ter oorsake van
Christus selve / ende seght dat men t'selve moet
aenbidden met opficht op Christum : wat can dat
anders wesen als de voerbanch selve / waer dooz
Augustinus verstaet het vleesch Christi : Dat vleesch
wilt hy aenbeden hebben in't H. Sacrament:
Dat is de ghewoonte vande Roomsche Kercke:
Ergo sy komt in dit stuck wederom ober een met
Augustino.

Van de wesentlijcke teghenwoordig- heyt Christi in't H. Sacrament.

Ten eersten *Tract. 27. in Ioan.* seght Augustinus : Wy
hebben gheloofd ende ghekent: vvat hebben wy ghe-
looft, ende ghekent? Dat ghy *Christus* zijt, de Sone des le-
venden Godts, dat is, dat ghy het eeuwigh leven selve zijt,
ende ghy en gheeft in uw lichaem, ende bloet niet anders,
als dat GHY SELVE zijt : Ghy hebt het eeuwigh leven in
het toedienen van uw lichaem, en bloet.

Hoe can Christus in dit selve Toedienen / sijn
lichaem / ende bloedt / gheben het ghene HY
SELVE is / indien hy daer SELVE met sijn lichaem /
ende bloedt niet teghenwoordigh en is?

Ten tweeden in *Psalm. 33.* discouurerende op dese
woorden van David. *Hy wiert ghedraghen in sijne han-
den,* spreckt aldus : Wie sal verstaen, broeders, hoe
dit in een mensch can gheschieden? want wie wort ghe-
draghen in sijne handen? de mensche can ghedraghen
worden door de handen van andere; niemant vort ghe-
draghen in sijne handen: Wy en vinden niet, hoe dit nae
de letter verstaen wort van *David*, maer vvel hoe het
moet verstaen vvorden van *Christo*: Want *Christus* vviert
ghedraghen in sijne handen; als hy sijn lichaem selve, re-
commanderende, seyde : *Dat is mijn lichaem* : Want hy
droegh dat lichaem in sijne handen: Dit is de ootmoedig-
heyt van onsen Heere *Iesus Christus*, dese wort teer ghe-

recommandeert aen de menschen; tot dese verweckt hy ons broeders, op dat wy leven, dat is, op dat wy sijn ootmoedigheyt naevolghen, op dat vvy *Goliath*, verslaen, ende *Christum* houdende, de hooverdije verwinnen.

Ydele uyt-vlucht van *Partije*.

D Cabeljau in sijn Memory-boeck *Part. 2. Pag. 127.* Een woordeken, seyd hy / voeghter *Augustinus* by, t'welck seer ter saken doet, te weten *quodammodo*, dat is, in eenigher manieren; Hy selven droegh sich selven in eenigher manieren seyt den text van *Augustinus*.

Indien D. Cabeljau, hier niet gheen bedroggh en wille omgaen/soo moet hy bekennen/ dat *Augustinus* tot tweemaal toe in dit Capittel / het selve herhaelt / ende dat hy de eerste repse dit woordesken *quodammodo*, ofte / in eenighe manieren, niet en heeft byghehoeght/ maer absolutelick seght/ dat *Christus*, segghende: dat is mijn lichaem, dat selve lichaem droegh in sijn eyghen handen.

Du dan/ *Augustinus* heefter dit woordesken / in eenigher manieren, de tweede keer byghehoeght; Ich bekennet: Wat beslypt ghy hier uyt?

Dit, seght D. Cabeljau, gheeft te kennen, dat het niet eyghentlick en is op te nemen, maer oneyghentlick, na den stijl van spreken in de Sacramenten ghebruyckelijck, Hy droegh sijn lichaem, dat is, het teecken sijns lichaems.

Wel aen/ *Domine Cabeljau*: By soo verre *Augustinus* hier op dese plaetse/alleen heeft ghesproken oneyghentlick, ofte/ van een teecken des lichaems; soo staet het *D. C.* toe/niet alleen te steunen op dit woordesken/ *quodammodo*, in eenigher manieren: Maer ghy moet segghen/ hoe dat *Augustinus*, eer hy soo verre komt/ soo veel prologen maecht/ segghende / *Eerst*: Hoe can het gheschieden dat een mensch sijn eyghen selven draeght in sijn eyghen handen?

Ten

Ten tweeden: Wie draeght oyt sijn selven in sijn eyghen handen?

Ten dorden: De mensche can wel ghedraghen vvorden door de handen van andere, maer niemant en vvort ghedraghen in sijn eyghen handen.

Hier moet het namljck op aenkomen: Seght my nu *D. Cabeljan*, wanneer Augustinus soo spreccks gheeft hy niet claer te kennen/dat hy wil spreken van eene wonderlijcke sake / ende die schier aen de menschen schijnt niet te kunnen gheschieden?

Seght my dan boozders; indien Augustinus alleen sprecckt van een teecken des lichaems, wat wonder? ofte wat schijnbare onmoghelijckheyt is daer in? is het wonder dat Christus broodt droegh in sijn handen? dat siet men daghelijckx booz de ooghen gheschieden: is het dan wonder / dat hy droegh een beeldt / ofte tecken sijn lichaems? Wat wonder is dit / de wijse alle menschen dit kunnen doen alst haer belteft? Choont my dan waer in dat dese wonderlijckheyt / oft schijnbare onmoghelijckheyt die Augustinus hier niet soo vele woorden / opneemt / ghelegghen is / indien sy niet ghelegghen is / in het draghen van sijn eyghen wesentlijck lichaem in sijn eyghen handen.

Ten anderen: Waer toe dienen / of strecken dese leste woorden van Augustinus: Dit is de ootmoedigheyt van onsen Heere Iesus Christus?

Maer in is dese ootmoedigheyt, wederom ghelegghen in het draghen des broodts / ofte in het dragghen van tecken sijn lichaems: gheen ghesont verstant en sal hier noch in t'een / noch in t'ander / eenighen schijn vinden van ootmoedigheyt: Ergo soo moet het dan hier op aenkomen / dat Augustinus dit eene ootmoedigheyt noemt / dat Christus sich gheweerdicht heeft sijn eyghen lichaem te stellen onder de ghebaente van broodt / om ghenut te worden vande gheloobighe.

Ontdoet eerst dese twee knoopen / eer ghy komt tot het woordcken / quodammodo, dat is / in eenigher

eenigher manieren: Ende wanneer ghy noch daer toe sult ghekomen sijn; dan sal men u altydt antwoorden / dat Augustinus de eerste repse absorupt heeft ghesproken / sonder dit woordken daer by te boeghen; segghende: Dat *Christus* wanneer hy seyde: *Dat is mijn lichaem*, sijn lichaem droegh in sijn eyghen handen.

De andere spreken / die D. Cabeliau npt Augustino boozstelt daer by schijnt onepghentlijck te spreken / en connen niet ghelden / want wy sullen altydt segghen / dat die moeten verclaert worden / nae dese plaetse / ende niet dese plaetse / die deel te claer is / nae de andere; dat wy D. Cabeliau eens contrarie bewijse.

Ten anderen / sullen wy segghen / dat het Augustinus niet ong hout / als hy nu spreekt van een gheestelijck eten des lichaems Christi, dan van een lichaemelijck; gheestelijck, dooz het gheloobe / ende begheerte van Christum te nutten buyten de bedieninghe des *H. Sacraments*; lichaemelijck, dooz den mont / in het *H. Sacrament* selve.

Laet ons dan Augustinum noch al meer met ons hoozen spreken.

Ten derden, seyd hy / *lib. contra advers. legis Cap. 9.* Wy ontfanghen met een gheloovigh heit, ende MONT, den middelaer Godts, ende menschen, de mensche *Christus Iesus*, ghevende ons sijn vleesch om te eten, ende sijn bloet om te drincken: Al hoe-wel het schroomelijcker schijnt menschen vleesch t'eten, als te dooden, ende menschen bloet te drincken, als te vergieten.

Notteert dat Augustinus hier seght / dat wy het lichaem / ende bloet Christi ontfanghen / niet alleen met het Hert / maer oock met den MONDT, t'melck nootsakelijck moet gheschieden lichaemelijck.

Notteert derhalven / dat Augustinus seght / dat het schroomelijcker schijnt te wesen menschen vleesch t'eten, als t'selve te dooden, &c.

Wat is dit? hoe kan dit onepghentlijck / ofte van een tecken des lichaems verstaen worden want

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 429
want wat schroom in broodt te eten: wat schroom
in een recken/ ofte figure sijns lichaems

Ydele uytvlucht van *Partije*.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt Pag. 626.
seght hier op: Wat staeter by? *Augustinus* be-
gheert, dat dit alles figuerlijk ghesproken nae de regel-
mate des gheloofs sal uytgheleyt, ende met wijsheydt aen-
ghehoort worden.

Wat en heeft *Augustinus* hier op dese plaetse niet
byghevoeght.

Diet hem nae/ seght *D. Cabeljau* in sijn 3. boeck
vande Christelijcke leeringhe Cap. 16. daer hy
seght: Indien de ghebiedende reden schijnt eenigh
schelm-stuck, ende boos feyte te ghebieden, ofte eenighe
nuttigheyt ende weldadigheyt te verbieden, dan is se fi-
guerlijk: Ten sy dat ghy eet, seyt *Christus* het vleesch des
Soons des menschen, en te drinckt sijn bloet, ghy en sult
gheen leven hebben in u selven, hy schijnt een schelm-
stuck een quaet feyt te ghebieden, het is dan een figuer,
een oneyghenlijcke maniere van spreken, &c.

Ick antwoorde dat *Augustinus* hier spreekt/
volghens de meynunghe der Capharnaiten; want
t'is bupten twissel dat *Christus Ioan. 6.* tot de selve
spreekt; ende soo *Augustinus* sich hier fondeert op
de woorden ghetrocken upt het selve Capittel
Ioannis, soo ist ghewis dat hy hier de selve op-
neemt als ghesproken wesende namelijk tot de
Capharnaiten: Nu wat was de meynunghe van dese
hozghers? die verclaert ons *Augustinus* dupdelijck
op veele plaetsen.

Ten eersten *Tract. 27. in Iohan.* Sy meynden, seght hy/
dat hy sijn vleesch sou gheven aen de gheloovighe in stuc-
ken ghekapt, ghelijck een doode beeste, gelijk het vleesch
in't vleesch-huys verkocht wert.

Ten tweeden *Serm. 2. de verbis Apost.* Sy meynden, dat hy
van dat lichaem, t'welck sy saghen, stucken soude maecken,
ende sijn lidmaecten cappen, ende alsoo gheven.

Ten

Ten derden *in psalm. 98.* Sy hebben die dvvaeslijck ghenomen, ende vleeschelijck ghedacht, meynende, dat de heere eenighe stucxkens van sijn lichaem soud' afsnijden, ende haer geven.

Maer op hy ten lesten seght *Tract. 27. 19. Ioan.* Ick en sal (seght *Christus*) op die maniere mijn vleesch niet eten gheven, ghelijck sy dit verstaen hebben: Want het vleesch Christi te eten / sichtebaerlijck / in stuccken ghekapt / ofte met stucxkens en brocxkens / soo de Capharnaïten dit verstonden / hadde blyscap twijffel (soo Augustinus seght / een SCHYN van een schelm-stuck / ende hoogs seyt / ende daerom en moet dit al 'oo niet verstaen worden / soo als de Capharnaïten meijnden / maer figuerlijck, dat is / soo hy boven geseyt heeft / dat men het lichaem Christi wel kan eten / oock met den MONT, alhoewel dit niet en gheschiedt / met stucken / en brocken / ende sichtebaerlijck / maer onder de ghedaente van broodt / ende wijn / sonder het selve te verscheuren / ofte te deelen / samen met een soete memorme dat dat lichaem booz ons is ghekrupst geweest: volgens de vermaninge Pauli. *1. Cor. 11.* Soo dickvils ghy dit broodt sult eten, ende den kelck drincken, sult ghy de doot des heeren verkondighen. Coont nu nu *D. Cabeljan*, dat in soodanich een eten / en drincken / soo als wy ghelooben / een schelm-stuck / ofte hoogs seyt is / ende dat Augustinus dit seght.

Ten vierden seght Augustinus *Epist. 86. ad Casulan.* Urbicus, seyt hy / seght dat het bloedt des ouden t. staments gheweken is aen den Beker, niet denckende, dat hy nu oock, inden beker, bloedt ontfangt.

Ten vijften *lib. 3. de Trinit. Cap. 10.* De kinderen en weren niet r'gene men stelt op den Altaer, ende de celebreringe der godtvruchtricheyt gedaen sijnde, genut wort; van waer, ofte hoe her ghemaect wort, van waer het aengenomen wort tot ghebruyck vande religie; ende indien sy dit nergens leeren, ofte door eygen experientie, ofte van andere, ende noyt de ghedaente van die saken sien, ten zy onder het celebreren der sacra-

cra-

Rakende het onderhouden der geboden. 431
cramenten, als het gheoffert, ende gegeven wort, ende
dat men haer segge met een aldergewichtrichste authori-
teyt, wiens lichaem, ende bloedt het zy, sy en sullen niet
anders ghelooven, als dat Christus in die ghedaente
aen de ooghen der menschen verschenen is, ende dat
uyt de gheopende zijde, die vochticheyt ghevloeyt
is.

Merckt dat Augustinus hier handelt hande ge-
daenten / in de welcke de Engelen / ende Godt
haer verthoont hebben in t'oude testament. En-
de om te berthoonen / dat wy niet en weten hoe
dese ghedaenten ghemaect sijn getweest / ende
nochtang vastelijck gelooven / dat Godt ofte de
Engelen in de selbe verschenen sijn / neemt hy ee-
ne ghelijkenisse van t'w Sacrament : Want de
kinderen als sy sijn celebreringe der Sacra-
menten teghenwoordich sijn / en weren niet hoe
die ghedaente gemaect is / in de welcke het w.
Sacrament gheconsacreert wort / ende sy ghe-
looven nochtang ghewisselijck / dat de heere on-
der die ghedaente verschenen is / ende dat het
bloedt des heeren in den kelck is / om dat men
haer seght / dat Christus dit in t'Evangelië ghe-
leert heeft / seggende: Dat is mijn lichaem, ende dat
is mijn bloedt.

Ghelijck dan Augustinus seght dat de Enge-
len / ende Godt / onder de ghedaenten die sy aen-
namen in t'oude testament / selbe / ende wesent-
lijck sijn teghenwoordich ghetweest / alsoo seght hy
(ofte andersins sijnen discours en bestaet niet) dat
Christus selbe / ende sijn bloedt selbe / wesent-
lijck sijn onder de ghedaenten van broodt / ende
wijn.

Ydele uyt-vlucht van Partije.

MEn kan segghen / sou Partije konnen optwer-
pen; dat dese kinderen gheen oprecht ghe-
loobe en hebben.

Doch

Ooch, dit en kan niet wesen: Want Augustinus seyt/dat sy dit gelooben/om dat het haer gheseyt woert mer eene aldergewichtichste authoriteyt. ten anderen/indien haer gheloof niet oprechtware / sy souden anders moeten onderwisen geweest hebben/ghemerckt dat oock de kinders/in die tijden/aenbeert wterden tot de communité.

Ten vijften seght Augustinus *lib. 12. contra Faust. Cap. 20.* Dat men nu drinckt uyt den beker, is t'ghene uyt de zijde Christi ghevloeyt is.

T'selve seght den H. Ioannes Chrysostomus *Hom. 24. in I ad Corinth. Cap. 10.* Het ghene in den kelck is, is t'selfde dat uyt de zijde ghevloeyt is, en daer af sijn wy deelachtich.

Ydele uyt-vlucht van Partije.

De Cabeljau in sijn Memory-boeck *parte 2. pag. 101.* op dese spreuke seyt: T'is figurelijck, dat in den kelck is, is het selve dat uyt de zijde ghevloeyt is, het selve, namelijk, niet in waerheyt der sake, maer in betekenende verborghentheyt.

Hoe bewijst hy dit? want nter anders gheduerich op alle klare schriften/ ende spreken der Out-baderen / te segghen/ als het moet figurelijck/oste oneyghentijck verstaen worden: is alles willen draepen/naer sijnen eyghen sin: Wat bewijst dan?

Chrysostomus, seyt hy/seght in de selve Homilie/ dat hy behoort nae t'hooghe toe te strecken, die tot dit lichaem comt, ende dat hy niet ghemeens moet hebben met de aerde, noch nae beneden ghetrocken werden, ende cruypen: maer al tijt nae boven vlieghe, ende insien in de sonne der gherechticheyt, ende hebben een scherp-siende ooghe des verstants, want dat dese taefel is der Arenden, ende niet der crayen.

Wat ist nu beslupt ghy hier uyt dat Chrysostomus niet en geloofde dat Christi lichaem niet wesentlijck en was in t' H. Sacrament? Selt eens bliw

by argument in forma, ende siet eens of het niet
dit selve upkomen sal hebben / ghelijck als het
volgende argument.

De Roomse Kercke betweert hare gheloo-
bige daghelijck in de Misse / daer Christus gheof-
fert wort / dat sy hare herten / souden heffen om
hoog.

Ergo de Roomse Kercke en gheloof niet
dat Christus wesentlijck is in de Misse.

Wat dunckt u Domine Cabeljan, is dit niet een
lustigh besuyt?

Daerenvooren Domine Cabeljan, als ymant sy-
ne ghebeden tot Godt wil storten / wert hy niet
vermaent / syn ghemoet te heffen om hoog nae
den hemel / ende dat selve by te hebben van alle
aerdsche begeerten / ende bekommernissen / waer
we dit / aenghesien dat Godt / soo Paulus seyt / niet
verte van ons is, sae dat wy in den selven leyen, en
roeren, en sijn: ofte sal ymant daer upt wertelijck
konnen besuyten dat Godt niet ober al met syn
wesen tegenwoordich is / om dat men hem ver-
maent / dat hy in syn ghebedt syn hert soude hef-
fen om hoog nae den hemel?

Chrysostomus dan / (soo als wy mede leeren)
wel oberweghende de weerdicheit vande sake /
namelijck dat Christus selve daer wesentlijck te-
ghenwoordich is / bereyscht eene toebereydinge /
die weerdich zy aen soo eene onepndelijcke Ma-
sestept, hy bereyscht een lebendich gheloof / een
herte supber van alle aerdsche begheerten / op
dat niet en gheschiede dat Paulus seght : Die on-
weerdelijck eet, ende drinckt, eet ende drinckt voor sich
het oordeel, niet onderscheydende het lichaem des Hee-
ren.

Inde plaetse dan / dat men upt die boozgaen-
de woorden Chrysostomi soude besuyten / dat hy
spreekt van een figuerlijck lichaem Christi : ter
contrarie / men moet besuyten dat hy spreekt
van het eyghen / ende wesentlijck lichaem Christi
daer teghenwoordich: aengesien dat hy soo een
ver.

E e

ver.

verheben ende uptnemende bereydinge berey-
cht/om het lichaem des Heeren t'ontfangen.

HET IV. CAPITTEL.

Van de authoriteyt der successie
van Bisschoppen raekende
de Schrifture, ende an-
dere stucken.

Mentebuldsch sijn de plaetsen die in de
schriften Augustini te vinden sijn/daer hy
sich heroeft op de ghedurighe successie
der Bisschoppen/om eenich stuck te proberen te-
ghen de ketters van sijne tijden : Wy sullender
weynige uptkippen upt beele.

Voor eerst van *lib. 1. contra advers. legis cap. 20.* Onse
Partije seft hy / heeft ghetuygenissen bygebracht uyt
Apocrijsche boeken, die op den naem vande Apostelen
Andreas, en Ioannes gheschreven sijn: de welcke indien
sy van haer waren ghemaecte, sy souden aenveert sijn
geweesen vande Kercke, de welcke van die tijden af, door
seker successie van Bisschoppen, tot onse, ende de vol-
gende tijden volhert, ende offert aen Godt in t'lichaem
Christi, het sacrificie des lofs.

Ten tweeden *lib. 28. contra Faust. Cap. 2.* daer hy dis-
puteert van een Apocrijsch schrift, stellende het sel-
ve neffens de Handelinghe der Apostelen, ende seght:
Soo het nootsakelijck is, dat een van beyde dese schriften
leughenachtich zy : aen welck van beyden meijnt ghy
dat wy moeten ghelooven ? ofte aen dat, het welck als
vande beginne overgelevert, ende bewaert sijnde, wort
herkent, ende gheapprobeert van die Kercke, de welcke,
van Christo selve begoft, door de Apostelen vervoor-
dert, door seker orden van successien tot dese tijden toe,
door de heele gantsche werelt, verbreyt is ; ofte aen dat
schrift

Schrift het vvelek de Kercke, als onbekent, veruwerpt?

Ten derden *Epist. 42. ad Maudrenses. lib. 4. contra Cre-
son. Cap. 60. Tract. 2 in Ep. Ioan*, Ghy siet, seyt hy / vele,
die afghesneden sijn vande wortel der Christelijcker
Ghemeeente (die door de stoelen der Apostelen, ende
successien der Bisschoppen, de heele werelt deur is ver-
breyt) haer roeten, vande eackele figure des oorspröcks
onder den Christelijcken naem, de welcke wy Kette-
rijen, en scheuringen noemen.

Ten vierden *lib. 13. contra Faust. Cap. 5*. De autoriteyt
van onse boeken, (de welcke door de toestemminge der
natie, door de successien der Apostelen, Bisschoppen,
ende Concilien is bevesticht) strijt reghen ul. O Mani-
cheen!

Ten vijften *lib. 33. contra Faust. Cap. 6* Siet, die schriften
die wy hebben in handen, indien ymant naer eeni ghen
tijt van dit leven, loochent dat sy van Faustus sijn, ofte
de mijne, van waer sal hy overtuygt worden, ten sy, om
dat die, de welcke de selve nu kennen, hare kennisse tot
de naercomelijngen, door ghedurige successien, overle-
veren? welck soo wesende, wie isser soo blindt, die seg-
ge dat de Kercke der Apostelen soo veel niet verdiene
heeft, ende de ghetrouwe aendrachticheyt der broeder-
ren, dat sy de schriften der Apostelen getrouweijck aen
de naercomelijngen souden overghelevert hebben, ghe-
merckt dat sy hare stoelen tot de reghenwoordighe
Bisschoppen, door sekere successie bewaert?

Ten seften *lib. 7. de Bapt. contra Donat. Cap. 33*. Daer hy
handelt van questien die dupster sijn: Tis gherust
voor ons, seyt hy / In soodanige questien, door vermee-
lijcheyt niet voort te gaen, de welcke noch in eenighe
nationale Synode begoft, noch in eenigh vol Concilie
gheeyndicht sijn: Dit moet men besorgen als seker ende
ghewis staende te houden, t'welck in de regeringe on-
ses Heeren *Iesu Christi*, door de toestemminge vande al-
ghemeene Kercke, valt ghestelt is.

Ten seivensten *lib. 11. contra Faust. Cap. 2*. T'is wat an-
ders niet ghehouden te sijn aen de auctoriteyt, ofte van
eenighe boeken, of menschen, ende wat anders ist te
segghen: Al wat dien heylighen man heeft geschreven

is warachtich, ende dat isijnen brief, maer t'gh ene daer in staet, is een deel het sijne, een deel niet: Wanneer u ymant vande anderen cant seyde, bewijst my dat, en loopt niet tot warachtiger exemplaren, ofte van meer, ofte van oudere boeken, ofte die in een ander tale gheschreven sijn, waeruyt dit overgheset is: Maer seght: Hieruyt bewijse ick, dat een deel het sijne is, het ander deel niet, om dat dit voor my is, het ander teghen my: Ghy syt dan den reghel der waerheit: Alwat teghen u is, is onwarachtich. Waertaken dat een ander met ghelijke wysinnicheyt, met de welke nochtans uw hardnekkicheyt ghebroken wierde, seyde: lae, dat voor u is dat is valsche; ende dat tegen u is, dat is waer: Wat sult ghy maken? ten sy dat ghy een ander boeck voortbrenghet, uyt den welcken alles wat ghelesen sal worden, naer uw ghevoelen can verstaen worden? Indien ghy dit doet, ghy sult tegen u hooren roepen, en weder spreken: 'en is niet alleen jten deele, maer heel, ende gantschelijck valsche. Wat sult ghy maken? waer sult ghy u keeren? wat oorspronck sult ghy te voorschijn brengen van dat boeck dat ghy voortghebracht hebt? wat outheyt? wat orden van successie, tot gheruyghe? Want indien ghy dit tracht te doen, ghy en sult niet machtichzyn ghy siet dan in dese sake, hoe ghewichtich de autoriteyt is van de Catholijcke Kercke, de welke van de vast-gestelde stoelen der Apostelen af, tot den dach van heden toe, door de orden der Bisschoppen aen malcanderen succederende, ende door de eenstemmicheyt van soo vele volckeren voort vast ghestelt.

Merckte Indien Augustinus nu leesde/hoe soude hy anders konnen spreken reghen de Anderghefunde van onsen tijt? Want soo vele hoofden alser hy haer sijn / soo vele regelen der waerheit sijnder/ende al wat booz haer is/houden sy booz waer/al wat tegen is/booz valsche / op dat alle ten lesten ghedraent werde naer haer eyghen verstant/ende ghevoelen alleen: Want om doch de heden-dacchiche Roomich Kercke/met de selve woorden/ende reden haer praemt / met de welke hier Augustinus de oude ketterghestryt.

Ten

Ten achtsten seght Augustinus lib 15. de Civ. Dei cap. 23. Laet ons, seyt hy/ laten varen de ghedichtselen van die schrifturen, de welcke Apocryph ghenoeemt worden, om dat den verborghen oorspronck der selver aen de vaders niet ghebleken en heeft, van welke vaders, tot ons toe, door een aldersekerste, ende alderken-nelijckste successie, de authoriteyt vande vware schriftu-ren, ghecommen is.

Hier kan nu een peder sien klaer booz de ooght/ dat Augustinus sich gheduerich beroept op de au-thoriteyt vande Kercke / ende op de successie der Bisschoppen vande Apostolijcke stoelen / tot sy-nen tijt toe/ende op de Concilien/ende op de een-stemmicheyt der natten / om te weten wat dat ware schrifture is/of niet:

¶ selve doet de Roornische Kercke / ergo dese komt in dit stuck ober een met Augustino.

Ydele uyt-vlucht van Partijs.

Augustinus seght op andere plaetsen / dat hy alleg wilt bewesen hebben upt schrifture/ ende hy selve / nae dat hy d'authoriteyt vande Kercke berheben heeft/treect syne bewijfen upt de schrifture.

Ten eersten, dat het zoo zy; maer ick segghe dat hy syne bewijfen upt gheene andere schriftu-ren treect / als upt die van de welcke hy te bozen door de authoriteyt der Kercke / ende suc-cessie der Bisschoppen/verskerrt is/dat het ware schrifture sijn; alsoo bewijst hy oock/selve de au-thoriteyt der Kercke upt de schrifture / maer te bozen verskerrt sijnde vande waerheyt der schrif-ture als bozen.

Ten tweeden, dat Augustinus niet alleg wilt be-vesticht hebben upt de letterlijke schrifture/ oock r'ghene het gheloobe aengaet / sal blijken upt het volgende Capittel.

HET V. CAPITTEL.

Augustinus leert dat men oock als
stukken des gheloofs moet
aennemen, t'ghene niet
ghelchreven en is.

TEn eersten *Epist. 174. prope initium*: T'ghene ick
ghelcyt hadde, hebbe ick herhaelt, te weten, dat
her gheschieden can, dat men nergens in de
H. H. Schriften en vinde, dat den Sone van eender wesen
is met den vader, ende nochtans het selve als een stuk
des geloofs, staende houde. Ghelijck men in die boeken
nergens en leest, dat den Vader ongeboren is, t'welck
nochtans verweert wort, ghelcyt te moeten worden.

Ten tweeden *lib. 3. contra Maxim. Ariam. Cap. 3.* Ghy
seght: Geest my ghetuygenissen, dat men den H. Gheest
moet aenbidden, als of wy sommige dinghen, die men
niet en lesen, niet en verstonden, uyt de gene die men
leest. Maer op dat ick niet bedwonghen en werde vele
dingen te vragen: Waer hebt ghy ghelesen dat de Vader
ongeboren is: ende nochtans dit is waer.

Ten derden *Cap. 69 de eccl. Dogmat.* Men moet met
een oprecht gheloof ghelooven, dat de Salige *Maria*, de
moeder Gods, ende maghet wesende ontfangen heeft,
ende maget wesende ghebaert heeft, ende naer het ba-
ren Maghet ghebleven is, ende men moet niet staen op
de lasteringhe *Heluidij*, die ghelcyt heeft: Sy is maghet
geveest voor het baren, maer niet naer het baren.

Ten vierden *lib. 5 de Bapt. contra Donat. Cap. 23.* Daer
hy handelt vande *inder-doop*: Daer sijn vele dia-
ghen, die de alghemeene Kercke hout, ende daerom ge-
looft worden vande Apostelen gheboden te sijn, alhoe-
wel sy niet bevonden vorden gheschreven te sijn.

Met Augustino hout het de Roomse Kercke/
niet

Augustinus leert dat men oock als &c. 439
niet alleen in dese hooggaende stucken / maer
oock in andere loffelijcke ghewoonten der Kere-
ke/bande welcke in r'besonder den selven Out-
hader handelt Epist. 118. ad Iannar. Epist. 116. ad Casu-
lan lib. 4. de bapt. contra Donat. Cap. 24. Epist. 108. ad Selen-
cian. De fide & operibus Cap. 9. &c.

HET VI. CAPITTEL

Van de autoriteyt der Pausen van Roomen.

Hoe groot dat Augustinus dese autoriteyt
heeft gheacht boven de autoriteyt van an-
dere Bisschoppen / kan men doen blyken
uyt sijne schriften op seer veel/ende verscheiden
plaetsen.

Ten eersten seyt hy lib. 1. contra duas Epist. Pelagian.
ad Bonif. cap. 10 dat den Paus van Roomen hoo-
gher presideert als de andere. Ghy en ontweer-
dicht u niet (seyt hy tot den Paus van Roomen
Bonifacius) vrient te sijn vande oormoedighe, alhoewel
ghy hoogher presideert.

Dit seght hy klaerder daernaec : De herderlijke
toesicht is aen ons allegaer, die het officie des Bisch-
doms bedienen, gemeen; alhoewel ghy in dat officie
uytsleekt met een verhevender r'sop.

Ten tweede Epist. 157. ad Optatum: Pelagius, ende Ce-
lestius, ten sy dat sy verbeteret sijnde, penitentie doen,
sijn de heele Christelijke verelt deur, veroordeelt,
door de toesicht vande bisschoppelijke Concilien, in
de bystant des salichmakers, die sijne Kercke beschermt,
als oock vande twee eerwaardige Prelaten vande Apo-
stolijken stoel, den Paus Innocentius, ende den Paus Zo-
zymus van welcke dinghen, exemplaren van verscheide
brieven r'zy besonderlijck tot die van Afriken, r'zy in
r'gemeen tot alle de Bisschoppen, vanden voorseyden

Ee 4

stoel

stoel (van Roomen) sijn uygegeven: Indien de selve brieven, *Opate*, uwe heylicheyt noch niet ter handt gecomen en zijn, vvy hebben se u doen senden.

Wat sal Partije segghen van dese authoziteyt/ dat de Pausen van Roomen, in die tijden / hare brieven/ in de welcke sy de ketters Pelagium, ende de Cælestium verdoemden/ ghesonden hebben aen alle de Bisschoppen in t'gemeen: is dit niet een teeken van meerder authoziteyt boven alle de andere Bisschoppen?

Hier staet oock wel te bemercken dat Augustinus meer als op twintich verscheyden plaetsen den stoel van Roomen, noemt den Apostolijcken stoel; waerom dien stoel/meer soo ghenoecht/als de stoelen van Antiochien, Alexandrien, ende Ierusalem?

Ten derden seght Augustinus *Epist. 162.* Dat het Prinsdom vanden Apostolijcken stoel in Roomsche Kercke alrijt ghesloereert heeft.

Ydele uyt-vlucht van Partije.

Dominus Cabeljau in sijn Memory-boeck *Part. I. pag. 387.* soecht niet verscheyden redenen dese leste spreuke Augustini, om verre te stooten/ seggende.

Voor eerst: Wilt Augustinus hiermede te kennen geven, dat by den Roomschen stoel de heerschappije was over alle andere stoelen? dit en blijkt niet.

Doeght nu alle de voorgaende spreucken van Augustinus samen/ende het sal u datelijck blijcken/ want hy noemt het een Prinsdom: wat is dit? dat is soo hy seght *Lib. 1. contra duas Ep. Pelag. c. 1.* Een hoegher presidentie als andere, dat is/ soo hy spreekt in t' selve boeck / een officie 'twelck met meerder verhevenheydt uytsteekt, boven alle de andere bisdommen: dat is / dat sy aen alle de Bisschoppen in t'ghemeen hare brieven senden / met de welcke sy de ketters verdoemt hadden/ soo hy seght *Epist. 151.* dat is/ een officie/

officie/soo hy spreekt *Epist. 162. ad Episcopos Donatistas*
het welck den Paus Melchiades bedienende / heeft
sijn authoriteyt getoont ober d'andere Bisschop-
pen / wanneer hy ghestelt/ende begheert heeft/
dat soo wanneer daer twee Bisschoppen, door twist ende
tweedracht op de selve plaette ghestelt waren, dat dien
soude bevesticht worden, die den eersten gheordineert
was, ende dat men den anderen soude voorsien van eene
andere ghemeente, om die te regeren; waerom Augu-
stinus den selven Melchiades noemt / den vader van't
Christelijck volck.

Siet nu Domine Cabeljau, oft dit Prinsdom, van't
welck Augustinus hier spreekt / gheene heerschap-
pije medezacht ober alle andere Stoelen.

Oerhalven soo noemt Augustinus dit Prinsdom,
het Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel. waerom dit
meer / ende soo menighmael gheseydt vanden
Stoel van Roomen? hoe en heeft hy noyt desen
tijtel ghegheben / soo besonderlyck/aen andere
Stoelen?

D. Cabeljau stelt hier teghen / ten tweeden een an-
dere spreucke Augustini ghetrocken upt sijn twee-
de boeck *de peccat. merit. & remiss. cap. 13.* daer hy seght
dat Paulus vercreghen heeft het Prinsdom van soo
groot een Apostelschap.

Maer dit en doet hier ter sake niet/de wyle het
seker is dat alle d'Apostelen Princen zijn ghe-
weest vande H. Kercke.

Maer de questie is / waerom dat Augustinus het
Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel, *besonderlyck toe-*
schijft aen den stoel van Roomen, ende niet aen
andere stoelen/die oock vande Apostelen asquae-
men?

Theodoretus, seght D. Cabeljau, *ten derden lib. 4. de*
haer. sept. dat Nestorius vercreghen heeft het Prin-
sdom des Bischdoms van Constantinopelen.

Maer Theodoretus en noemt dat niet / het Prin-
sdom van den Apostolijcken stoel

Ten anderen is het ongherijmt upt dese eeni-
ge spreuke Theodoreti te willen verklaren den sin

Au-

Augustini: D. Cabeljau moest bewijzen dat Augustinus, selve/opt de andere Bischdommen den naem heeft ghegeven van Prinsdom, ja van Prinsdom vande Apostolijcken stoel.

Doozders/ dat my D. Cabeljau eens segghe / of den stoel van Constantinopelen, daer noyt Apostel hadde gheseten/den stoel/ende Prinsdom was vande heele gantsche werelt?

Hy en sal my dit/buyten twijffel/ niet toestemen: hoe dan gemaccht met Theodoretus, die desen boozesden stoel daer booz hant: in dier boeghen dat Theodoretus niet te breiden is / met den stoel van Constantinopelen, te noemen een Prinsdom, maer oock/ het Prinsdom vande heele gantsche werelt; met wat recht: op wat fundament / ghemerckt selve in dien stoel noyt Apostel hadde gheseten? soo dat in desen de authoziteyt van Theodoretus niet en kan ghelden / ten zy dat my D. Cabeljau wil toestemmen/ dat het t' gheboelen der ouden was/ datter een stoel in de kercke moest wesen/ die de oberhandt/ ende princelijcke macht hadde ober alle de stoelen vande heele gantsche werelt: waerom dan niet lieber met Augustino ghehouden / ende dit Prinsdom toegheschreven aen den stoel van Roomen, afkomende vande Apostel Petrus, soo Augustinus meermael seght / ende van sulcke eene authoziteyt/ dat de Pausen van Roomen, hare byeben sonden / aen alle de Bischoppen des werelts / wanneer sy ymant als ketter verdoemt hadden: ja soo Possidonius seght in t'le-
ben van Augustinus Cap. 18. sorghe dzorgen vande Africaensche kercken soo in het Oosten / als Westen/ wanneer sy aen de selve schreven/ dat de Pelagianen, van alle Catholijcken / booz ketterg moesten ghehouden werden; waer ober oock de Concilien van Afriken ghesonden hebben naer Roomen tot de Pausen Innoc. en Zozyms, versoekende dat sy de selve ketterg/ dooz het Catholijck geloobe souden versacken/en verdoemf.
 Sijn

Sijn dit niet altemael klare tekenen vande
authoriteyt des stoels van Roomen boven alle
de andere? verholgens dat de spreuke Theodoret
hier niet en kan ghelden?

Wy houden dan hier wederom niet Augusti-
nus teghen de leeringe van Partije, ende de opwoz-
pingen van D. Cabeljau.

Alle de andere argumenten die D. Cabeljau
deurgaens in sijn Memory-boeck boozstelt teghen
Vekiti, om de opperste authoriteyt vande Pausen
van Roomen om berre te sto- ten/ sal hy by Bellar-
minus, wiens redenen hy of niet/of seer soberlyck
aentaeckt, wederlept vinden.

Hy sal wy derhalven believen te seggen/wat dit
te bediedt heeft/dat twee en sestig Bisschoppen/
allegaet in t'besonder upgedrukt met hare na-
men/gheschreven hebben upt het Concilium Mile-
vitanum aen den Paus Innocentius, over de lichte-
rhe der Pelagianen, hem aensprekende met dese
woorden: Dit te kennen gevende aen uw Apostolijck
ghemoet, en moeten wy niet veele woorden gheb. uye-
ken, noch eene soo groote godlooscheyt niet hooch op-
setten; ghemerckt dat sy u buyten twijffel soo bewegen,
dat ghy niet en cont dissimuleren van haer te beteren, op
dat sy niet voorder verbreyt worden, ende veele besmet-
ten, ofte, om beter te segghen, vermoorden, als sy onder
den naem Christi, vande gratie Christi gantschelijck ver-
vremden. Dit hebben wy gheschreven u, t'het Concilie
van Numidien, naevolgende onse mede bisschoppen van
de Kercke, ende Provincie van Carthagen, de welcke wy
bevonden van d' se sake gheschreven te hebben aen den
Apostolijcken stoel, dien ghy salichlich verlicht. Ep. 92.
Concilij Milevitan ad Innocent. Papam.

Die de woorden van acht en sestig Bisschop-
pen upt het Concilie van Carthagen aen den sel-
ven Paus/lupden aldus: Dit hebben wy, Mijn heer
heylich broeder, aen uwe liefde willen te kennen gheven,
op dat oock de autoriteyt vande Apostolijcken stoel
soude comen by de statuten van onse kleynicheyt, om te
beweiren de salicheyt van veele, ende te verbeteren de
boosheyt

Wosheyt van sommighe. *Epsfol. 90. ad Innocent. Pap. Rom.*

Waerom supst gheschreven naer Roomen? waerom niet naer Antiochien, ofte Alexandrien, daer den eersten Bisschop een Apostel gheweest was/soo wel als te Roomen? etc.

HET VII. CAPITTEL.

Van de autoriteyt der H.H. Out-Vaderen.

Aengaende dese materie komt de Roomsche Kercke over een / mer het gheboelen van Augustinus in dese volghende stucken.

Het eerste, dat de authoziteyt vande Out-vaders ghewichtich is oock om de ketterijen te stutten.

Het tweede, dat de verklaringhe vande Schysure moet ghehaelt worden vande Out-vaders.

Het derde dat de Out-vaders rechtsinnighe ketteren syn in de verschillen der Naekomelingen.

Het vierde dat het Christelijck volck toe staet te volghen de authoziteyt vande Vaders.

Het vijfde dat de ketteren/indien sy ghenesen willen worden / moeten wederkeeren tot het gheloof/ en religie der Out-vaderen.

Laet ons Augustinum van elck stuck in t' besonder hoozen spreken Dat het eerste stuck hezlanght/daer van spreekt hy *lib. 2. contra Iulian sub finem.*

Wy hebben sept hy / hier voorghestelt een groote menichte van Heyligen, die voor ons Bisschoppen gheweest

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-Vaderen. 445
weest sijnde, niet alleen met woorden, als sy leefden,
maer oock met schriften, het Catholijcke gheloove vro-
melijck hebben beschermt, op dat sy, o Pelagianen! uwe
argumenten soudē te niet doen: Ghylieden seght: Indien
Godt de menichen schaept, sy en connen niet gheen quaet
ghebooren worden: Indien het houmelijck goet is, daer en
can niet quaets uyt spruyten, &c. Wy segghen hier op,
dat Godt schepper der menschen is, ende dat het houe-
lijck goet is, &c. Dit hebben wy bewesen met d'authori-
teyt vande Heylighen Catholijcken, die het selve segghen
met ons: Soodanighe, ende soo groote mannen, nae't Ca-
tholijck gheloove, t'welck de heele werelt deur is ver-
breydt, segghen dat het waerachtigh is, op dat uwe broo-
te, ende bedrieghelijske nieuwicheyt, vermorselt werde
door de authoriteyt alleen vande ghene, vande welcke de
waerheyt selve gheluyghet, dat sy door haer spreekt.

**Merckt dat Augustinus seght / dat de kerkerijden
vermorselt werden dooz de authoriteyt van
de HH. Vaders / ende dat Godt dooz haer
spreekt.**

Item. de Nupt. & Concup. lib. 2. cap. 29. Wat sal ick
segghen segdt hy / van de uytlegghers der HH. Schriften
die in de Catholijcke Kercke ghescoreert hebben? Wy sijn
bereyt, met die mannen, ende met de Kercke Christi, in
de vast ghestelde outheyt van dit gheloove, alle vermale-
dijdinghen, ende verwijtinghen te verdrighen, liever als
ghepresen te worden door de welsprekenheyt der *Pela-
gianen*.

Item lib. 1. contra Iulian, cap. 2. Maer dat hy booz
gheselt heeft de leeringhen vanden H. Irenaeus, Cy-
prianus, Retitius, ende Olympius, soo vraght hy: Hebt
ghy yet t'ghene ghy teghen ons schijnt te segghen, t'welck
ghy niet en moet segghen teghen dese Vaders?

T'is een Catholijck gheloove van alle, met het welcke
sy met het herte ghelooft, ende mont belijden, dat door
eenen mensche de sonde is in de werelt ghecomen, inden
welcken alle menschen ghesondicht hebben, ende met
dese Catholijcke outheyt werpen om verre alle uwe
nieuwe presumptien. Hoort noch (t'welck u noch meer
can beweghen, en stooren, Godt gawe dat het u kost be-
teren)

teren) dien wackeren beschermer vande Catholijcke Kercke teghen de ketters, den H. Hilarius een Fransch Bisschop, hoort wat hy seyt wanneer hy handelt van't vleesch Christi, &c. Hoort noch eenen anderen uytne- menden Godts Dienaer den H. Ambrosius, die ick eere als Vader: Gaet nu henen, ende versiert dat ghy niet en weet wat sy segghen, ende bestrijdt soo veel, ende soo groote leeraers vande H. Kercke.

Item. Op dese selve plaetse teghen *Iulianum*: On- derwerpt uwe Pelagiaensche tonghe aen soo vele Catho- lijcke tonghen, ende uwen lasterighen mont, aen soo veel eerweerdighe monden.

Item. *ibidem*: Ghy wort over al overtuyght; de ghe- tuyghenissen vande HH. Vaders sijn claerder als 't licht. Siet in wateene vergaderinghe dat ick u hebbe ghebracht. ghy hebt hier *Ambrosius* Bisschop van *Milanen*, den wele- ken uwen Meester *Pelagius*, soo ghepresen heeft, dat hy seyde, dat in sijne boecken namelijk uytftack het ROOMSCH GHELOOVE, Wiens suyvere uytlegghin- ghen vande schrifturen, oock Partije selve niet en soude durven berispen. Ghebt hier *Ioannes* Bisschop van *Constan- tinopelen*, die ghy stelt in't ghetal der gheleerden ende Hey- lighen, als een van de uytstekenste. Ghebt hier *Basilium*. Ghebt hier noch andere, welckers eenstemmigheyt u sou- de moeten bewegen.

Item. *ibidem*: T'en sijn niet alleen kinders, maer oock Vaders der Kercke, Sy sijn uyt dat ghetal vande welcke voorseyt is: *Voor de Vaders sijn u kinders gheboren, ghy sult setot Princen stellen over de heele werelt*: De kinders sijn herboren om gheleert te worden, de Vaders sijn ghe- maeckt om te leeren.

Wat aengaet het tweede stuck, daer van spreekt *Augustinus lib. de moribus Eccles cap. 4.* Wie isser oock middelbaer van verstant, die niet lichtelijck en verstaet, dat de uytlegghinghe der schrifturen, van die moet ghe- vraecht worden, die haer belijden te sijn leeraers der sel- ver? ende dat het ghebeuren can, iac dickwils ghebeurt, dat veel dinghen aen de ongheleerde schijnen ongherijmt te sijn, de welcke, wanneer sy van de Leeraers worden uyt gheleyt,

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 447
gheleyt, soo veel te meer schijnen te prijzen te sijn, hoe sy
meer schenen verworpelijck te sijn.

Item *lib. 1. contra Crescon. cap. 33.* Anghesien dat de
heylighe Schrifture niet en can faelen; soo wie vreeft be-
droghen te worden door de duyfterheyte van dese questie,
die gae de Kercke te raede, de welcke vande H. Schriftu-
re sonder eenighe twijffelachtigheyt ghehoont wort

Item. *de duab. animab. cap. 7.* Als de spreken vande
Schrifture schijnen malcanderen teghenstrijdigh te sijn,
wy sullen Meesters soecken, die de over-een komste thoo-
nen.

Dolght nu het derde stuck hier van seght Augusti-
nus *lib. 2. contra Iulian. prope finem: Irenaus, Cyprianus, Re-*
sicius, olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius,
Ioannes, Basilius, by de welcke ick stelle, oft u lief is, of
leedt, *Hieronymum*, op dat ick andere verswijghe die
noch niet ghestorven en sijn, strijcken vonnisse teghen u,
aengaende de erf-sonde van alle menschen.

Item *Ibidem:* Ghy seght, indien ick ghepraemt wier-
de door de macht der rechteren, soodanighe als ghy u
voorstelt, dat ick niet en soude weten wat doen, noch
waer henen gaen, als ick niet en soude connen vinden
waer mede ick uwe argumenten sou wederlegghen: Ick
weet wat ick sou doen, ick weet waer ick mijn toevlucht
sou nemen: Ick soude my beroepen vande Pelagiaensche
duyfternissen tot die soo clare Catholijcke lichten *Ambro-*
sium, Cyprianum, &c. t'ghene ick nu oock doe: Antwoort
ghy nu; wat sult ghy nu doen? waer sult ghy henen gaen?
Ick beroepe my vande *Pelagianen* tot die Vaders: tot wie
beroept ghy u? Maer ghy seght, t'welck ick oock toe-
stemme, dat de menichte der blinden niet en baet om iet
te vinden: sult ghy oock durven segghen dat die voor-
noemde Vaders sijn blindt gheweest? Heeft de lanckheyt
van tijde alles soo onder malcanderen ghemenghelt, ende
worden soo de duyfternissen licht, ende het licht duyfter-
nissen ghenoecht, dat *Pelagius, Celestinus, en Iulianus* siende
sijn, ende *Hilarius, Gregorius, Ambrosius* blinde? Ghy sult
my segghen, verre van daer, dat ick sou segghen, of
dencken dat dese mannen blindt sijn gheweest: Wel aen
overweecht dan hare sententie.

Item

Item *lib. 3. contra Iulian. cap. 17.* Wy stellen teghen de ydele, ende onheylighe nieuwigheyt van uwe dwaelinghe, een Martelaer uyt Afriken *Cyprianum*, op dat wy souden bewijfen, dat wy het oudt gheloove beschermen.

Item *ibidem*: Ghy wort door de eenstemmigheyt der leeraeren soo van't Oosten, als van't Westen, nedergevelt.

Makende het vierde stuck, daer van heeft Augustinus eben clare gherupghenissen.

Voor eerst *lib. 2. contra Iulian.* daer hy boorstelt heel spreken uyt Ambrosius, seyd hy: Wy moeten u lieden argumenten wederlegghen met de spreken der Heylighen, de welcke het Christelijck volck moet stellen voor u lieden nieuwigheden, ende haer liever aenhanghen, als u lieden.

Item *lib. 4. contra duas Epist. Pelag. cap. 12.* Ick en hebbe niet alles connen, noch moeten verhalen, t'ghene *Cyprianus* ghestelt heeft in sijne brieven, uyt welcke blijktt, dat dit gheloove, t'welck wy houden, is het waerachtigh, ende waerlijck het Christelijck, ende Catholijck gheloove.

Item *lib. 2. contra Iulian.* Sijn dan *Irenaeus, Cyprianus, Reicius, Olympius, Hilarius, Gregorius, Basilus, Ambrosius, ende Ioannes*, erghens van't ghespuy der ghemeente: het sijn gheleerde, treffelijcke, heylighe Bisschoppen, ende dappere verweerdere der waerheydt teghen de snaterende nieuwigheden: Ghy wilt een Bisschoppelijcke Synode vergadert hebben, om daer, over uwe leere ghevonnist te werden; Maer Godt selve stelt met goede orden, op verscheyden eeuwen, op verscheyden plaetsen, en tijden, soo het hem belijft, ende soo hy vonnist nut te sijn, ghetrouwe, ende veele uytnemender leeraers; Die siet ghy uyt verscheyden tijden, en lantschappen van't Oosten, en Westen, t'samen vergadert, niet op eene plaetse, tot de welcke de menschen souden connen varen, maer in eenen boeck, die varen can tot de menschen. Hoe veel te wenschelijcker souden u die RECHTERS moeten wesen, indien ghy het Catholijck gheloof hadt. Nu sijn sy u soo veel te vreeselijcker, om dat ghy

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 449
ghy het Catholijck gheloove bestrijdt, het welck sy
met het sogh hebben ghesoghen, t'welck sy met de spij-
se hebben ghenomen, wiens sogh, ende spijs sy aen
groote, ende cleyne hebben toeghedient, welck ghe-
loove sy oock, teghen de vyanden, oock teghen u lie-
den, eer ghy gheboren waert, vvaer door ghy oock o-
penbaer word, op het aldercrachtighste, ende alder-
claefste hebben beschermt: Door sulcke Planters, be-
sproeyers, bouw meesters, Herders, ende Voester-hee-
ren is de Kercke ghegroeyt, nae de tijden der Aposte-
len. Door soodanighe spreken dan, ende soo groote
authoriteyt vande Heylighen, sult ghy, door de berm-
hertigheyt Gods, ghenesen worden, t'welck ick wen-
sche, ofte vvel, daer van ick een grouvvel hebbe, in-
dien ghy hartneekich blijft in uwe dvaelheyt, ghy en
sult gheene rechters soecken, daer ghy uw'sake sout
schoon maecken, maer daer ghy soo veel HH. ende
uytnemende, ende vermaerde Leeraers vande Catholijc-
ke Waerheydt, *Irenaeum*, *Cyprianum*, *Reticum*, ende
alle de reste hare medeghesellen, ende medeghenooten,
ende de heele gantsche Kercke *Christi*, sout beschuldi-
ghen. Teghen dese rasernije, sie ick dat men sal moe-
ten antwoorden aen uyve boecken, op dat het ghe-
loove van die Vaders teghen u werde beschermt, even
als het Euangelie beschermt wort teghen de goddeloose,
ende gheslaghen vyanden *Christi*.

Wat nu belanght het leste stuck, daer van hebt
ghy clare ghetuyghenissen in Augustino.

Eerst in de voorgaende spreuke op het leste/
daer hy dupdelyck seyd dat Julianus, door
de spreken der Oudt vaderen moest gheresen
worden.

Ten tweeden *lib. 1. contra Iulian. Cap. 2* daer Augusti-
nus seght van sijn eyghen selven: Ick gheloove dat
de Oudt-vaders ghelooven, ick houde dat sy houden, ick
leere dat sy leeren, ick predike, dat sy prediken: Wijckt
Iuliane aen haer, ende ghy sult wijken aen my: Volghet
haren raed, ende ghy sult my gherust laten: voort t'leste,
indien ghy, door haer, mijnen vriend niet en wilt wor-
den, ick bidde, dat ghy, door my, haren vyant niet en

¶ f

wert,

wert; en hoe en sult ghy t' niet worden', by soo verre ghy in die dwalinghe blijft steken? Vermoghen dan by u soo veel *Pelagius*, ende *Calistus*, dat ghy niet alleen, soo veele, ende soo groote leeraers van t' Catholijck geloove, soo oude beschermers, levende, ende doode, durft verlaten, maer oock de selve uytchelden voor Manicheen?

Wie en siet in al het boozgaende niet/hoe groot dat Augustinus acht de authoziteyt der Out-vaderen? hy seght

Ten eersten, dat de leeringhen der ketteren dooz dese authoziteyt wozt te niete ghedaen.

Ten tweeden, dat Godt dooz de Out-vaderen spreekt.

Ten derden, dat hy liever heeft met vermaleddijdinghen te volghen de verklaringhen bande Out-vaders op de Schysure / als ghepresen te worden bande ketters.

Ten vierden, hy schimpt met de Pelagianen, om dat sy de verklaringhen der Out-vaderen verwierpen.

Ten vijften, hy seght dat de ketters sonden moeten beweeght worden / om hare leeringhen te versacken / dooz d'eenstemmicheyt der Out-vaderen.

Ten seften, hy seght dat men de nptlegghinghen bande Schysure / moet vraeghen bande ghene die haer belijden leeraers der selver te sijn.

Ten sevensten, hy seyt dat men Meesters moet soeken wanneer de spreken bande Schysure schijnen teghen-strijdtich te sijn, dit alles verstaen de bande Out-vaders.

Ten achtsten, hy stelt de Out-vaders tot Rechters/om de verschillen te kunnen sissen.

Ten neghensten, hy seght dat wy upt de Out-vaders moeten sien / of wy het oude gheloove hebben/ ende het warachtich / Christelijck gheloove.

Ten thiensten, hy seght dat het Christelijck volck hare

Dat wy door de goede wercken &c. 451
hare nptleggingen moet volghen:

Ten elften, dat de ketterg dooz de antwoztept
der Out-baderen moeten ghenesen worden/ ofte
soo niet/dat sy hartneckich sijn.

Ten lesten, dat men het gheloobe der Out-ba-
deren moet beschermen / eben ghelijck men het
Euangelie beschermt.

Du kan een peder mensch sien / ten sy dat hy
blinct sy/met wie het Augustinus, in dese materie
hout: ofte met de Roomsche Kercke, oft met Par-
tije.

HET VIII. CAPITTEL.

Dat wy door de goede wercken
eyghentlijck verdienen.

DE eerste ghetuygenisse Augustini, raekende
dese materie/ hebben wy *lib. 1. contra adver-
sar. legis Cap. 16.* T'is seer cleyn, seyt hy / dat
wy gheven in de aelmoessen, maer als het godtvruchte-
lijck wort ghegeven, men becomt daer van een eeuwi-
ghe verdienste.

Ten tweeden *Homil. 14 ex 50.* Den Apostel seght, de
heere, rechtveerdighe rechter sal my wederom gheven
de croone: soo is hy dan schuldich: wat sal hy wederom
gheven? hy sal dan geven als rechtveerdighe rechter.
Want hy en can, het werck ingesien wesende, den loon
niet loochenen, die het werck insiet. Ick hebbe eenen
goeden strijt ghestreden, is een werck. Ick hebbe mij-
nen loop volbracht, is een werck. Ick hebbe het gheloof
behouden, is een werck, restteert de croone; tis eenen
loon.

Ten derden in *Psal. 83.* Godt is schuldenaer vande
croone; waer van schuldenaer heeft hy yet ontfangen?
aen wie is Godt yet schuldich? siet, vvy sien, dat Pau-
lus hem hout als schuldenaer; hy heeft bermerricheyt
ghetuygen.

ghecregen, vereyschende waerheyt: de heere, seyt hy, sal my vvederom gheven in dien dach: vvat sal hy u vvederom gheven, als t'ghene hy u schuldich is, vvaer van is hy u schuldich? vvat hebt ghy hem ghegeven? Wie heeft hem eerst gegeven, ende t'sal hem vvederom gegeven vworden? Godt heeft sy selven schuldenaer ghemaeckt niet met ontfangen, maer met beloven: men seght aen hem niet, geeft vvederom dat ghy ontfangen hebt, maer, gheeft vvederom dat ghy beloofd hebt; sal hy connen de schuldt loochenen, die bermeticheyt heeft gedaen?

Ten vierden *Epistol. 105. ad Sixtum*: het eeuwich leven het vvelck vvy op t' eynde sullen hebben sonder eynde, vwort ghegheven om de voorgaende verdiensten; nochtans om dat de selve verdiensten, aen de vvelcke het gegeven vwort, van ons niet toebereytsijn door onse ghenoechsaemheyt, maer in ons ghemaeckt door de gratie, soo vwordt het eeuwich leven oock gratie genoemt, om gheen ander oorake als om dat het voor niet vwort gegeven, nochtans soo, dat het aen de verdiensten vwort ghegeven, alhoevvel de vordiensten selve worden gegeven.

Ten vijfden *Tract. 67. in Ioan.* In den hemel sal een yeder, een wooninge hebben nae sijn verdienste. Veele wooningen in het eeuwich leven, berekenen verscheden weerdicheden van verdiensten.

Ydele uytlucht van *Partije*.

De Cabeljau in sijn Memory-boeck *part. 2. pag. 822.* wilst de derde spreuke van Augustinus, hier bozen bā my bgebracht/beantwoorden/t'welck hy doet seer sober/seggende.

Dese woorden leggen gheheelijck voor ons, ende gheven klaer te kennen, dat *Paulus* niet gheloofte heeft, dat het eeuwich leuen hem soude gegeven worden als een verdienden loon, voor yet dat hy aen Godt eerst gegeven hadde, maer voor niet, uyt enckele genade waer toe sich Godt uyt hem selven, door een gunstige gelofte, verplicht hadde.

Part

Maer D. Cabeljau doodt hier sijn eppen selve met de plaetse Augustini die hy datelijck daer hy hoegt getrocken upt het boeck *de grat. & l. arbit. c. 7.* daer Augustinus sprekende van den selven h. Apostel/ sept: Laet ons eens considereren de meriten selve vandē Apostel Paulus, aen welcke hy gheseyt heeft dat de rechtveerdige rechter sal de croone wederghen, en laet ons sien of het meriten sijn van hem selven, dat is, uyt sich selven verkregen, dan of het Godts gaven sijn.

De Roomsche Kercke seght met Augustino *lib. 9. Confess. Cap. 13.* de ghene die aen Godt vertelt sijne warachtige verdiensten, die en vertelt niet anders als Godts gaven; sy bekent dat oock onse verdiensten/ gaven Godts sijn: Maer sy bekent oock met Augustino, dat het daerom niet en laren te sijn **WARACHTIGHE VERDIENSTEN**. Want de wercken en kunnen gheen verdiensten sijn van t'ewich leven t'welck boven-natuerlijck is / ten zy dat de verdiensten boven-natuerlijck sijn; volghens den grond-reghel der wetenschap; de middelen moeten passen op t'eynde: Maer onse wercken en kunnen niet boven-natuerlijck worden ten zy dooz de gratie Godts/ende de gratie wozt ons booz niet ghegeven / alsoo seght Augustinus dat ons het ewich leven bandien kant wozt booz niet ghegeven; te weten/in radice, nochtang soo / dat daerom onse wercken niet en laten warachtighe verdiensten te sijn: daerom seght hy oock dat men moet sien/ of Paulus upt sijn eyghen selven/ dat is/ upt de krachten bande enckele nature/ sijne verdiensten berckregghen heeft; t'is seker dat neen/maer dooz de gratie die hem Godt heeft ghegheven/sonder de welcke hy/noch ymant anders/wercken doen kan/ verdienstich van t'ewich leven; dies niet tegenstaende soo hout Augustinus de wercken booz **WARACHTIGHE VERDIENSTEN**; want ghelijck een soldaet die wapenen krijght van sijnen Capiteyn/sonder de welcke hy niet bequaem en soude sijn om te brecht/

nochtang verghebinghe verdient / als hy met die selve wapenen kloekelijck vecht / alsoo hier van ghelijken.

Ten anderen / soo en siet D. Cabeljau niet dat Augustinus onderschept maect in die plaetsen selve die hy citeert / tusschen den eersten roep tot het gheloobe upt het Jodenom / ofte Heydenom / ende tusschen de werken / die nu van een ghelooovich ghedaen worden: van t'eerste seyt hy / dat niemant het gheloove en can hebben als door de barmertic heyt Godts, ende dat het een gaue Godts is: ende van desen kant moet men segghen dat het eeuwich leven / upt enckele ghenade gheschoncken wort: Maer van tweede seght Augustinus, alhoewel de gratie Godts (sonder de welke niemant eenighe bogen natuerlijke werken kan doen) een gaue Godts is / dat nochtang / daerom de werken die ghedaen worden in het gheloobe / niet en laten warachtige verdiensten te zyn / soo spreekt hy *lib. 9. Confess.* dat het eeuwich leven ghegeven wort om de voorgaende verdiensten, soo spreekt hy *Epist. 103.* dat Godt den loon niet en can loochenen als hy het werck insiet, soo spreekt hy *Rom. 14. ex 50.* dat het eeuwich leuen aen de verdiensten voort ghegeven, alhoewel de verdiensten selue worden ghegheven, soo spreekt hy *Epist. 103.* dat een ygelijck een vroninghe in den hemel sal hebben nae sijne verdiensten, soo spreekt hy *Tract. 67. in Ioan.* dat onse verdiensten beginnen goet te sijn door de gratie, als sy nu gegeven is, soo spreekt hy *de grat. & lib. arb. cap. 6.* dat *Paulus* sijne goede verdiensten verhaelt, om dat hy nae de goede verdiensten soude becomen de croone, soo spreekt hy *ibidem*: alsoo ist mede van menighe andere plaetsen / die dertgaens inde scriften Augustini te vinden sijn / met de welke hy leert dat het eeuwich leven wort ghegeuen om de verdiensten / maer dat wy niet en kunnen verdienen als door de gratie Godts: die ons booz niet wort ghegheben / welke gratie nu ghegheben sijnde / seght Augustinus, wy worden bequaem om te verdienen.

Dat wy door de goede wercken &c. 455
dsenen; het welck hy oock in t'lanck/ ende breedt
uythoert in sijn boeck de gratia, & liberò arbitrio, te-
gghen de Pelagianen, de welcke leerden/ dat de men-
sche kost verdienen/ ende alsoo het eeuwich leven
bekomen/ sonder de gratie Godts/ door de encke-
le krachten vande nature.

Hier licht Partije, en namelijck D. Cabeljau en
hoetelt/ ende en maectt gheen onderscheyt tus-
schen d'eene spzenke van Augustinus, ende de ande-
re: want t'ghene Augustinus seght vande Gratie,
ende van het gheloove, dat verstaet Partije van
t'eeuwich leven.

Augustinus dan seght/ ende leert dat het gheloo-
be aen de mensche eerst ghegeven wort / sonder
eensge boozgaende goede verdiensten/ dit bewijst
hy in Paulo namelijck/ die oock booz t' gheloove/
hadde quade verdiensten/ waerom oock het ghe-
loove/ een sodanighe gaue Godts is/ dat het van
Godt wort ghegeven sonder het toedoen des
menschs: Van gelijcken de eerste gratie wort
ghegeven booz niet/ daerom wort sy / seght Au-
gustinus, gratie genoemd: Maer als die nu ghege-
ven is / dan wort de mensche bequaem om bo-
ven-natuerlijke goede wercken te doen / ende
dooz de selve het eeuwich leven te verdienen/ het
welck hy te boren niet machtich was sonder ge-
loove/en sonder de gratie. Dat is de oprechte en-
de eygen leeringe van Augustinus.

De se leeringhe sal noch meer blijken upt die
selve plaetse/ die D. Cabeljau in sijn Memory-boeck
teghen ons inbrenghet/ met stucken/en bzoeken/
ende verhozt / laet ons maer de selve vervullen/
ende voltrecken.

Als dan Augustinus gheseyt heeft; dat de ver-
diensten Pauli niet upt hem selven/ maer upt de
gratie Godts booztquamen/ ende namelijck dat
niemant het gheloove en kan hebben / dan dooz
de genade Godts: dan gaet hy boozder discou-
teren/ in deser boegghen.

Den Apostel leert opentlijck: Ghy syt salich ghewor-

den door de gratie, door het gheloove, ende dat niet uyt ul. maer tis een gave Godts: Want sy souden connen segghen, daerom hebb. nwy gratie ontfangen, om dat wy ghelooen. haer eyghen selven het gheloove, de gratie aen Godt toeschrijvende: Daerom den Apostel als hy geseyt hadde; door het geloove, ende dat niet uyt ul. maer t'is een gave Godts: Wederom op dat sy niet en souden segghen, dat sy die gave door hare wercken verdient hebben, heefter datelijck by ghev oecht, niet uyt de wercken, op dat niemant sich en verheffe: Niet dat hy de goede wercken gheloochent heeft, ofte ydel ghemaect, gemerckt hy seyt, dat Godt aen een yeder gheeft nae sijne wercken: maer om dat de wercken sijn uyt het gheloove, ende niet het gheloove uyt de wercken, ende hier door sijn aen ons de wercken der gherechticheyt van dien, van den welcken het gheloove selve is, van twelck gheseyt is: De rechtveerdige leeft uyt het geloove. Nu de menschen niet verstaende, dat den Apostel seght: Wy meijnen dat de mensche gherechtveerdicht wort door het gheloove, sonder de wercken der wet; sy hebben ghemeent dat hy eyde, dat het gheloove alleen genoegsaem was, alhoewel hy qualijck leefde, ende gheen goede wercken en hadde: verre van daer dat het var der verkiesinge sulcx soude ghevoelt hebben: want als hy op een seker plaetse gheseyt hadde, in Christo Iesu en is de besnijdenisse, ende de voor huyl niet nut, heefter terstont byghevoeght: maer het gheloove werckt door de liefde, dat is het gheloove, t'welck de gheloovige verschillende maect vande onsuivere duyvels; want dese oock, soo als den Apostel iacobus seght, ghelooven, ende schroomen; maer sy en doen gheen goede wercken: Soo en hebben sy dan dat gheloove niet, uyt het welck de rechtveerdige leeft, dat is, t'welck door de liefde werckt, op dat Godt gheve het eeuwich leven, nae sijne wercken; maer om dat onse goede wercken van Godt sijn, vande welcken oock ons gheloove is, ende liefde, daerom heeft den Apostel der Heydenen, oock het eeuwich leven selve, gratie ghenoeemt: Hier uyt ipruyt een groote questie, de welke door de hulpe Godts, moet ghesolveert werden; Want by soo verre het eeuwich leven aen de goede wercken wort

weder-

wederghегheven soo als de schrifture openlijck seght, Godt sal een jeder wederghегheven nae sijne wercken : Hoe is dan het eeuwigh leven gratie, ghemerckt dat de gratie niet wederghегheven voort aen de vvercken, maer voor niet, soo den Apostel seydt : Aen de ghene die vverekt, en voort den loon niet toegherekent nae de gratie, maer nae de verdienste. Hoe is dan het eeuwigh leven, gratie, het welck uyt de wercken ghenomen voort ? heeft dan misschien d. n. Apostel het eeuwigh leven niet Gratie ghenoeemt ? in alle manieren, soo dat het niemant loochenen en can ; hy en begheert gheen scharpsinnighen verstaender, maer alleenlijck eenen aendachtighen toehoorder : Want als hy gheseydt hadde : De besoldinghe der sonde is de doot : hy voeghter teistont by : Maer de gratie Godts is het eeuwigh leven in Christo Iesu onsen Heere. Dese questie dan en schijnt my niet te connen ghesolveert werden, ten sy dat wy verstaen, dat onse goede vvercken, aen de welcke het eeuwigh leven wort wederghегheven, behooren tot de gratie Godts : om t'ghene de Heere Iesus seght : Sonder my en kont ghy niet doen, &c.

Hier hebt ghy in dese spreuke Augustini, t'ghene seck boven ghesepdt hebbe / te weren / dat Augustinus onderschept maectt tusschen het Gheloove, tusschen de Gratie, ende tusschen het eeuwigh leven.

Dan het gheloove sepdt hy / dat het een gave Gods is, de welcke niet door vvercken verdient wort.

Item / dat het Gheloove niet en is uyt de wercken, maer van Godt.

Item / dat het gheloove alleen niet ghenoechsaem is, maer datter de goede wercken moeten by vvesen.

Dan de Gratie sepdt hy / dat sy niet wederghегheven voort aen de wercken, maer voor niet.

Dan t'eeuwich leven sepdt hy : dat het aen de menschen vvederghegheven voort, nae sijne vvercken.

Item / dat het aen de goede vvercken vvederghegheven voort.

Item / dat den Loon, aen de ghene die werckt, toegherekent voort niet nae de gratie, maer nae de Verdienste.

Item/

Item/ dat het eeuwigh leven uyt de wercken ghenomen wort.

Maer op hy seght dat het wel samen staet dat het eeuwigh leven Gratie ghe noemt werde / ende nochtans ghegheven werde nae de Verdienste/ of nae de wercken / ofte ghenomen werde uyt de wercken; namelijk hierom / om dat de verdienstelijke wercken niet en kunnen ghedaen worden sonder de gratie / ende alsoo wort het eeuwigh leven/ gratie ghenoemt / ter oorsake van synen wortel / ofte eerste beghinsel / maer het wort een Loon ghenoemt/ ter oorsake bande verdienstighe wercken/ die door de gratie ghedaen worden.

Soo leght de leerlinghe van Augustinus; soo leght oock die bande Roomsche Kercke / vervolghens komt de Roomsche Kercke over een met de leerlinghe Augustini.

Hier teghen brenghet D. Cabeljau door t'leste noch een gheraepbaechte plaetse van Augustinus, daer hy seght: Ons goet leven en is niet anders als de gratie Godts, buyten twijffel oock het eeuwigh leven, het welck aen't goet leven wort wedergegeven in de gratie Godts, want dit vort oock voor niet ghegheven, nae dien oock de gratie voor niet ghegheven vort aen den vvelcken sy ghegheven vort: Maer die aen de vvelcke sy ghegheven vort, is alleenlijck gratie, Maer dit dat ghegheven vvert, de vijle het een prijs is van die, is gratie voor gratie, als wesende een Loon voor de gherechtigheydt, tot hier toe D. Cabeljau, verwyghende dese woorden die der volghen: op dat waerachtigh zy, vwant t' is waerachtigh, dat Godt aen een ieder sal vvedergheven nae sijne vvercken.

Hier maecht Augustinus wederom ondersheyt als vozen: Want seght dat het goet leven e. gratie Godts is, nochtans / dat het eeuwigh leven aen het goet leven vvederghegheven vort, om dat het vvaerachtigh is, dat aen een ieder sal vvederghegheven worden nae sijne vvercken; dat men enen wel can segghen/ dat het om niet ghegheven wort / ter oorsake/

soo

Dat wy door de goede wercken &c. 459
soo hy spreekt / van de gratie de welke om niet ghe-
gheven voort, soo nochtans dat het eeuwighe leven
een PRYS, ende LOON blijft ter oorsake van de
goede wercken/aen de welke het mozt wederge-
gheven.

Maer ober Augustinus sich selven noch meer
verklaert.

Eerst *Serm. 15. de verbis Apost.* segghende: de Gra-
tie is voorghegaen voor de verdienste, de gratie en is niet
uyt de verdienste, maer de verdienste uyt de gratie.

Ten tweeden. *de Grat. & lib. arb. cap. 6.* Als de gra-
tie ghegheven is, onse verdiensten bi ghinnen goet te sijn,
nochtans door de gratie.

Ten derden *de Corrupt. & Grat. Cap. 11.* De gratie en
wert niet ghegheven aen de wercken, maer om niet,
daerom moet men, sonder eenigh twijffel, belijden, dat
het eeuwighe leven gratie ghenoeemt wert, om dat het aen
die Verdiensten wort wederghegheven, die door de gra-
tie gheschiedt sijn. Gratie, voor gratie, dat is, voor de ver-
diensten, die de gratie toeghebracht heeft.

In deser boeghen blijft D Cabel au, in de brodde/
ende onse ober-een-komste met Augustinus, rakende
de verdienstelijke wercken / blijft vast / ende
bevesticht.

Hier mede sal ick sluyten de ober-een-komste
der Roomsche Kercke met Augustino, soo veel als
de voorgaende stucken belanght: want van ande-
re stucken / als van het Vaghevyer, het Sacrificie, on-
derscheyt van spisen, ende soo voorts / hebbe ick in
andere vericheyden / ende besondere Tractaten
gehandelt.

Be-

BESLUYT

ENDE

AENSPRAKE

AEN

D. CABELIAV.

Domine Cabeljau. Ten eynde ghekomen wesen-
 de/ dooz de goddelijcke ghenade / van dit te-
 ghentwoozdigh disput; sal ick hier af legghen sa-
 men met mijne wapenen / den persoon van een
 Disputant/ ende aen nemen den persoon van een
 familiær vriendt. Alle disputatien/ soo aen D. E.
 wel bekend is / sijn een sekere soorte van Camp-
 strijden/ in de welcke van twee zijden/ alle wape-
 nen/ ende crachten moeten toeghebracht werden/
 om victorie te bechten: Doch dit onderschept
 binde ick tusschen belt-strijden/ ende Disputen/
 dat de eerste deurgaens gheschieden met een ber-
 bittert/ ende vbandelijck hert/ de tweede soo niet:
 Want men siet daghelijcks in de hooghe scholen/
 dat oock de beste ende ghetrouwste vrienden de-
 sen slag oock met groote heftigheyt aengaen/
 alleen met ooghemerck van de waerheit te soec-
 ken/ ende te binden/ sonder opt in't minst eenighe
 ghedacht te hebben van vpantschap: De heftighe
 woozden die als dan voozballen en sijn gheen reet-
 ken en van quaeden gront des ghemoets / maer
 alleenlijck verweckelen van meerder couragie/
 de welcke wilt van het vper opghestoocht wesen/
 op dat sp niet en verstantwe / ende de disputen
 berandere in koele praetses/ ende lamine discour-
 sen: Het ghene dat ick D. E. ende uwe ghemeente
 hebbe te laste ghelept / en is niet anders als eene
 enckele

Besluyt ende aen-sprake aen D. Cabeljau. 461
enckele beantwoordinghe/ ofte Ketzisie/ van my
byghebracht alleenlijck uyt liefde der waerhepdt:
Eis waer dat Conradus Vorstius in *Antibellarmino*
Contrasto pag. 162. ende Andreas Rivetus *Cathol. Ortho-*
dox. 2. 1 hier ober dapper haer gheboelen hebben
ghethoont/houdende nainelijck de ober-een-com-
ste die wy stellen tusschen u lieden/ende de ketters
booz een pure columnie ende scheldinghe: Maer
dit is niet anders als de reghen-betwijfsen willen
ontbluchten/ r'welck D. E. (indien ick haer ken-
ne) soo niet en sal laten passeren: Ick magh by
segghen/ dat D. E. my daer toe ghedwonghen
heeft/ met ons een sake te laste te legghen/ die
inder waerhepdt soo niet en is/ ende daerom
dunckt my dat hier wel past de spreuke banden
ouden Doet. De ghene die seght dat hy wilt,hoort dat
hy niet en wilt.

Ick en twijffle niet ofte D. E. sal dit mijn
schyft ontfanghen ende aenbeerden met t'selbe
ghemoet/ met het welck ick her ulve hebbe ont-
fanghen/ ende aenbeert/dat is/ gantschelijck on-
partijdig/ghelijck D. E. op my versoecht op't
eynde van ulve booz-reden/ r'welck ick oock seer
gheerne hebbe ghedaen/ alles ten goeden hou-
dende/ wat D. E. reghen my heeft gheschreven:
Versoekedan D. E. beliebe het selve te doen in
opzicht van dit schyft; ende booz de wereldt te
thoonen (soo als ick meyne/ dat ick hier hebbe
ghedaen) dat onse disputen gheen boedse en zijn
van een afghekeert/ ofte pikantigh ghemoet/
maer alleen enckel ondersoekinghe der Waer-
hepdt/ tot de welcke ick upter herte wensche/dat
D. E. met sijn Ghemeente mach gheraecken/ op
dat wy ten lesten eenderhandt/ nae dit leven
moghen betomen het aldersaelighste/ ende ghe-
luckighste gheselschap vande eeuwighe Waer-
hepdt/ de welcke is Christus Iesus. Amen.

F I N I S.

A E N - W Y S E R

Van alles wat in dit boeck verhandelt wort.

A.

AENROEPEN DER HEYLIGEN.

Hieronymus seght, datmen t'zynen tijde de afghestorvene Heyligen heeft ghebeden, ende aengereepen voor hare Reliquien. *Pag. 234.* T'selve gheroyght *Augustinus.* *Pag. 255.*
Vigilantius spottede met dit aenroepen. *Pag. 234. 235. 338.* Wort wederleyt van *Hieronymus.* *Pag. 234. 338.*

Augustinus.

Wilt aengesien hebben het eynde, om daer uyt te bespeuren de goetheyt, ofte quaetheyt des wercks. *Pag. 119. 181.*

Het achtste Capittel van t' 22. Boeck vande Stadt Gods, is *Augustini.* *pag. 270.*

De Maeghde-burghsche Chronijck-schrijvers veroordeelen hem, met *Hieronymo*, als kettersch in de leeringe vande Maeghdelycke Reynicheyt. *pag. 324.*

Beroept sich deurgaens op de autoriteyt vande Kercke. *pag. 411.* als oock op de successie vande Roomsche stoel. *pag. 412.*

Autaren.

Alle de Bisschoppen des werelts hielden de graven der Martelaren, voor Autaren *Christi.* *pag. 234. 236.*

De *Donatisten* braken over al de Autaren der Catholijcken. *pag. 352.*

B A R.

AEN-WYSE R.

B.

BARREVOETS GAEN.

EN is in sijn selven, noch kettersch, noch quaet. *p. 151.*
Eten sy dat men hier van, uyt mis-verstant vande
Schrifture, een alghemeene wet stelle voor alle men-
schen. *pag. 152.*

Hieronymus heeft ghewaerschouwt, dat men de *Barre-voet-loopers* van sijnen tijde sou schuwen, niet om het barrevoets loopen, maer om het verleyden, ende bedriegen der edele vrouwen. *pag. 154.*

Basilidianen.

Sijn ketters gheweest om dat sy soo onbetaemlijke leeringhen hadden, dat sy haer schaemden de selve kenbaer te maken. *pag. 17.*

Beschuldichden de Schrifture, als of sy haer niet wel hadde. *pag. 25. 27.*

Leerden dat de Schrifture alleen by levende stemme, niet by gheschrift, was gegeven. *pag. 27.*

Beelden.

T'en is niet ongherymt beelden te maken vande Vader, ende den H. Gheest. *pag. 46.*

T'en is niet kettersch beelden *Christi* te hebben. *p. 40.*
Noch oock, de selve te eeren. *pag. 41.*

De oude *Christene Kercke* hadde beelden vande H. Gheest inde ghedaente van een duyue. *pag. 49.*

De Paus *Gregorius II.* en heeft niet gheleert, dat men de beelden des Vaders niet en mach maeken. *pag. 50.*
Wort uyt Schrifture bewesen dat dit gheorloft is. *pag. 51.*
Ende niet en strijt tegen het ghebodt Gods. *pag. 54.*
Nicophorus seght sonder fondament, dat dit ongherymt is. *pag. 46.*
Xenaias is de eerste gheweest die de beelden bestreden heeft. *pag. 373.*

Be-

AEN WYSER.

Beker.

De *Manichéén*, onthielden haer vanden Beker, om dat sy den *Wijn* hielden voor galle des duyvels. pag. 180.
Inde oude Kercke stont het vry den Beker te nemen, of niet. *Ibidem*.

Gelasius veroordeelt alleen die, de vvelcke haer vanden Beker onthouden, uyt superstitie. *Ibidem*. Hout het voor een sacrilegie vvanneer de Priesters, het een deel van't H. Sacrament nemen, sonder het ander. pag. 181.

Optatus Milevitanus noemt de Bekers, draeghers des bloedts *Christi*. pag. 352. Waer door hy niet en verstaet alleen de panden van't bloedt. pag. 354.

Belofte.

Belofte van niet te trouwen, maect den mensche schuldigh om de selve t'onderhouden. pag. 178.

Bisschop.

De *Aërianen* leerden datter gheen onderscheyt vvas tusschen een Bisschop, en Priester. pag. 314. Contrarie bewijst *Epiphanius* pag. 315. Desghelijcks heeft *Hieronimus*, dit onderscheyt erkent. pag. 319.

C.

CABELJAU.

Behelpt sich met de overleveringhe der Kercke, oock self, als hy de overleveringhe verwerpt. pag. 15.

Is ontrouwigh in't citeren van *Nicéphorus*. pag. 56, 67.
Item van *Epiphanius*. pag. 100. & seqq. Item van *Baronius*. pag. 128.

Valt selve in veele mislaghen, als hy *P. Hazars*, een mislach te laste wil legghen. pag. 128. & seqq. Item, sijn mislach rakende de woorden *Hieronimi* pag. 228. Item, in t'ci-

AENWYSER.

citeren van *Ludovicus Vives*. pag. 274. & seqq.
 Neemt te vergheefs sijn uytvlucht op de oversettinghe
Ruffini, wiens ontrouwigheyt ontdeekt vwort. pag. 136.
 Leght de abuysen van sommighe in't Vasten, op de ge-
 heele Kercke. pag. 182.
 Slaet vijfthien zijkens over van't *Staelje* van *P. Hazart*,
 latende de selve onbeantwoort. pag. 291.

Cajani, ende Angelici.

Erden de Duyvels. pag. 74.
 Ont-eerden de Enghels. pag. 75. ofte eerden de selve met
 het gantsch uytfluyten van *Christus*. pag. 76.
 Het Concilie van *Laodicea* heeft desen haren dienst, als
 afgoderije vervloecht. *Ibidem*. Desghelijcks oock *Theophy-*
lactus, ende *Oecumenius*, ende *Chrysostomus*. pag. 76.

Carpocratiten.

En sijn gheen ketters gheweest om het enckel bewaren
 der beelden *Christi* pag. 40. Noch om het enckel eeren
 der selver. *Ibidem*. Maer om de heydensche diensten die sy
 daer ontrent pleegden. pag. 41.

Catholijcken.

En hebben gheen over-een-komste met de *Samarita-*
ten. pag. 11. noch met de *Basilidianen*. pag. 28. Noch met
 de *Gnosimachi* pag. 30. Noch met de *Ossenen*. pag. 37. Noch
 met de *Carpocratiten*. pag. 41. Noch met de *Jacobiten* ofte
Armeniers. pag. 58. Noch met de *Chazinzavij*. pag. 69. Noch
 met de *Cajani*, ende *Angelici*. pag. 78. Noch met de *Colly-*
ridianen. pag. 98. Noch met de *Tactanen*. pag. 109. Noch
 met de *Montanisten*. pag. 121. Noch met de *Circumcellio-*
nes. pag. 141. Noch met de *Nudipedales*. pag. 155. Noch
 met de *Heracleoniten*. pag. 157. Noch met de *Hemero-Bapti-*
sten. pag. 163. Noch met de *Marcionisten*. pag. 167. Noch
 met de *Massalianen*. pag. 177. Noch met de *Manichéen*.
 pag. 179. Noch met de *Elcacaiten*. pag. 185. Noch met

G g

de

AEN-WYSER.

de *Eutychianen*. pag. 188. Noch met de *Ethnophrones*. pag. 199.

Sy en houden hare ghemeente soo onwetende niet als t' moghelijck is. pag. 18.

En leeren niet dat een inghewickelt gheloove, beter is, als groote kennisse. 32.

Sy en doopen de clocken niet even als een mensch. 58. 59.

Chazinzarij.

En wilden niet anders eeren als t'kruys. pag. 68.

Ceremonien.

De *Ethnophrones* ghebruyckten heydensche Ceremonien, ofte insettingen, die uytter nature quaet waren. pag. 199.

Circumcelliones.

Doodden haer selven uyt haet van t'vleesch. pag. 148. En sijn voor gheene ketters ghehouden gh. weest om hare wreechtheyt; maer om hare dwalinghen. pag. 144. 148.

Collyridianen.

En sijn van *Epiphanius* niet veroordeelt als ketters, om dat sy *Mariam* religieuselijck dienden. pag. 88. Maer om dat sy de selve eerden, en hielden voor eene Goddinne. pag. 93. meijnende dat sy overgheset was tot eene goddelijcke nature, ofte conditie. pag. 90. of dat sy geboren was teghen de ghemeene nature der menschen. pag. 94. Waerom sy haer achtervolgden met de eere die Godt alleen toecomt, dat is, met Sacrificien. pag. 97.

Con-

AEN-WYSER.

Concilien.

Het Concilie van *Constantinopelen*, onwettich. pag. 207. Het Concilie van *Laodiceen*, vervloecht in de *Caiani*, ende *Angelici*, den afgodischen dienst der Engelen. pag. 76.

Cofterus.

En spreekt niet op zijn *Basilidiaensch*. pag. 23.

D.

DOOP.

De vrouwen wierden by de *Marcionisten* gheordineert om deurgaens, ende in t'openbaer te doopen. pag. 165.

De *Massalianen* leerden, dat den Doop gheen andere uytwerkinge en hadde, als alleen het wecnemen vande voorgaende sonden. pag. 177.

De *Donatisten* leerden dat den Doop *Ioannis*, niet en verschilt vande Doop *Christi*. pag. 355. *Augustinus* leert contrarie. 357. Dit disput en is van gheen cleyn gewicht. 368.

Durandus.

En spreekt niet op zijn *Tactaensch*. 122.

G g 2

ELCE-

ELCEZAITEN.

BAden met woorden die noch sin, noch bereekenin-
ghe hadden. 185.

Engelen.

Den behoorlijcken dienst der Engelen en wort niet
berispt. 21.

Epiphanius.

En heeft de *Offenen* niet veroordeelt als kettets om
dat sy swoeren by de Schepfelen in't gemeen. 34. Maer
om dat sy swoeren by t' water, Sout, Locht &c. als Go-
den. 38.

En heeft het beeldt *Christi* niet in stucken ghe-
scheurt. 43.

Heeft kennisse ghehadt van meerder; ende minder
religieuſe eere. 86.

Wort van de Maeghde-burghſche Chronijckſchrij-
vers voor ketterſch ghehouden. 320.

F.

F*Lorinus* leerde dat Godt oorſake is van de ſonden.
376.

Franciscus Iunius, en kan in deſe materie *Calvijn* niet
verſchoonen. 378. & ſeqq.

AENWYSER.

G.

GHEBODEN.

A *Vgustinus* heeft gheleert, dat het moghelijk was de gheboden t'onderhouden. pag. 420.

Item, dat Godt niet ghebidt, 'welck onmoghelijk is. *Ibid.* Dit alles verstaende door de gratie Godts. pag. 421. 422.

Ghereformeerde

Komen over een met de oude Ketters, oft vleessche-
lijke Christenen, aengaende het vasten. pag. 133. Item
met de *Aërianen*, aengaende het bidden, ende offeren voor
de dooden. pag. 299. 300. Desghelijcx oock aengaende
het vasten. pag. 308. Rakende het onderscheydt tusschen
een Bisschop, en Priester. pag. 316. Zijn oock ghelijck aen
de *Iovinianen*, aengaende de maeghdelijke reynigheyt.
pag. 322. & seq. Rakende het onderscheydt van sekere spij-
sen. pag. 326. Item aen de *Vigilantianen*, aengaende het ee-
ren der Reliquien. 328. Desghelijcks rakende het aenroe-
pen der Heylighen. 338. Item, aen de *Manicheen*, ende
Iulianus den Apostaet, aengaende het eeren der Martela-
ren. 342. 368. Zijn mede ghelijck aen de *Donatisten*, aen-
gaende het lasteren vanden Roomschen Stoel. &c. 344.
& seq. Item, aengaende de salvinghe, ende olye der Prie-
steren. 350. Item, aengaende het breken van d'Autaren,
Kelcken, &c. 353. Item, aengaende den Doop *Ioannis*, en
Christi. 355. Komen over een met *Iulianus* in't bespotten
van't eeren, ende maken des cruys. 361. Item, aende
beeldt stormers. 374. Item, aen *Florinus*, aengaende de
oorfake der sonden. 376. Excuseren te vergeefs hare wreedt-
heden, begaen ten opsichte vande Catholijcken, met oor-
loghsche furie. 147.

Beschuldighen de Roomsche Kercke teghen de waer-
heyt, dat se de Reliquien goddelijcke eere toedraeght. 333

G g 3

Heb-

AENWYSER.

Hebben sonder eenighe reden afgebroken het maken des cruys. 366.

Over-een-komste der *Ghereformeerde* met den handel der oude Ketteren. 385. 386. 391. 393. 394. 397. 398. 401. 402. 403. 404. 406. 407.

Hare ordeninghen zijn lichtyeerdigh, ende onghestadigh. 403.

Haer werck is de Catholijcken te verkeeren, niet de Heydenen te bekeeren. 404.

En draghen gheen respect aen hare Leeraers. 406.

Gheven voorghelijck eertijds de *Marcionisten*, dat sy de Kercke ghereformeert hebben, 407.

Hebben vele ydele uytvluchten in verscheyden materien, 303. 305. 312. 317. 318. 319. 328. 329. 336. 347. 348. 353. 358. 364. 365. 367. &c.

Gnosimachi

Hielden alle wetenschap vande Schrifture voor ydel, ende onnoodigh. 29.

Godt.

De Ketter *Fiorinus* leerde dat Godt oorsake is vande sonden. 376. *Irenaus* hout hem hierom voor meer als ketterisch. *ibid.*

Franciscus Junius en can in dese materie *Calvijn* niet verschoonen. 378. & segg.

Ten is noch leughen, noch calomnie, te segghen, dat de *Ghereformeerde*, de voorseyde ketterije staende houden. 382.

H.

HIERONYMUS.

DE Chronijckschrijvers van Maeghdenburgh houden hem voor een lasteraer, ende al te bitter ten opsichte van *Vigilantius*. 336.

D. Cabeljan hout hem voor onvoorsichtigh. 244.

Sijn over-een-komste met *Augustino*, ende *Augustini* met

AENWYSER.

met hem, in de leere van't eeren der Martelaren, ende Reliquien. 260. & seqq.

Houwelijk.

De *Tacianen*, ende *Encratiiten* leerden dat het houwelijck eenen vondt vanden duyvel was, vervolghens besmettelijck. 107. Derhalven hielden't daer voor, dat het aen alle menschen ongheoorloft was. 108. Niet sulcx en hebben gheleert de Pausen *Innocentius*, ende *Syricius. ibid.* Noch oock de Roomiche Kercke. 114.

I.

JACOBITEN

EN zijn gheen Ketters gheweest om dat sy beelden maeckten vande Vader, ende den H.Gheest. 46. maer om andere redenen. 55. Namelijck om dat sy het Cruys doopten even als een mensch. 57

Julianus den Apostaet.

Spottede met het eeren, ende maken des cruys. 360. Item met het eeren der Martelaren. 368.

Hielp de Kercken der Martelaren opbouwen, de selve vercierende, ende beghiftende, als hy noch Catholijck was. 372.

K.

KEERSSEN.

L*actantius* en heeft het enckel ontfleken van keerssen, by claren daghe, niet berispt. 205. Noch oock *Hieronymus*. 215. Maer 'tselve als goet erkent. 225. & seqq. Schoon het oock vande Heydenen afquame. 227.

Was een ghemeyn ghebruyck in den Westen, voor de Reliquien, 217. Als oock in den Oosten, als men't Euan-

Gg 4

gelie

AEN WYSER.

gelie moest lesen.

219.

Hieronymus gheeft gheestelike beduydenissen van het ontsteken der keerssen by claren daghe. 221. & seqq.

Kercke.

Hare autoriteyt.

411.

Augustinus wiert, door dese autoriteyt, in de Kercke ghehouden *Ibid.* 412 En seght dat niet als *Manicheer* 413 Zijne meyninghe wort breeder verclaert. 414 & seqq.

Ketters.

En sijn niet ontfanghbaer tot de disputen uyt de schrifture. 387.

De oude ketters noemden hare af-komste vande Apostelen. 391 leerden dat de Kercke cost dwaelen. 392 Stoutigheyt der kettersche vrouwen. 402.

Kruys aenbiddinghe.

Den *H. Thomas* en heeft niet ghelert, datmen het bloote cruys moet goddelijcke eere bewijzen, sonder eenigh opsicht te hebben op den Ghecruysen. 69.

De Catholijcken en spreken het cruys niet aen, sonder opsicht op den Ghecruysen. 71.

De *Chazinzary* en vvilden niet anders eeren als't cruys. 68.

Iulianus spottede met het schilderen, ende maecken des cruys. 360.

Wort hier over berispt van *Cyrillus*, ende *Naxianzenus*, 361. 372. Heeft den duyvel verjaeght door het maken des cruys. 363.

Het maecken des cruys op de voorhoofden, ende schilderen des selfs voor de huyen, was een alghemeene gewoonte vande Kercke. 360. 362. De *Chereformeerde* moesten de selve behouden. 365.

Het breken des Cruys, en heeft gheen ghelijckenisse met het breken vande coperen slanghe. 366

LE-

AEN-WYSER.

L.

LEDESMA.

En spreekt niet op sijn Basilidiaensch. 20.

Lichaem Christi.

Vigilius en heeft niet gheleert, dat het lichaem *Christi*, niet wesen can inden hemel, ende op der aerden, maer dat het niet vvesen can over al. 188.

De *Donatisten* wierpen dat voor de honden. 351.

Augustinus heeft bekend de wesentlijke reghenwoordgheydt des lichaems *Christi*, in't H. Sacrament, 425. & seqq.

Chrysostomus van ghelijcken, al-hoe-wel hy de herten wil om hoogh gheheven hebben. 432. & seqq.

M.

MAEGHDELYCKE REYNIGHEYDT.

Wiert vande *Iovinianen* ghelijck ghestelt aen het Houwelijck. 321.

Dit voort wederleyt van *Hieronymus*. 322.

Maria.

De *Collyridianen* hebben *Mariam* ghehouden als overgheset wesende tot de goddelijcke nature, ende haer voor sulcks gheert. 93.

Epiphanius wilt se religieuselijck gheert hebben. 87.

De Iesuyten, *Nierenbergh*, ende *Boeye* en houden't met de *Collyridianen* niet. 98.

Marte-

AEN-WYSER.

Martelaren.

De *Manichéen*, ende *Iulianus* spotteden met het eeren der Martelaren. 341. 368. Seyden dat de Catholijcken daer Afgoden van Maeckten. *Ibid.* Dit hebben de Oudtvaders gheloochent. 369 De Martelaren en zijn gheene afgoden om dat men voor haer knielt. 343.

Ten tijde *Hieronymi* ende *Augustini* waren Kercken der Martelaren. 233, 261. Hare graven wierden ghehouden voor heyligh. 261.

Massalianen.

Sijn Kettters gheweest om dat sy verkeerdelijck naevolghden de loffelijcke ghewoonten vande rechtsinnighe Kercke. 170. Item, ter oorsake vā haer onredelijck bidden. 172. Item, om haer ledigh gaen, en vagabonderen. 175. Item, om dat sy leerden dat den Doop gheen andere uytwerckinghe en hadde, als alleen het wegh-nemen vande voorgaende sonden. 177.

N.

NICEPHORVS.

Seght sonder eenigh fundament, dat het ongherijmt is, beelden te maken vanden Vader, ende den H. Gheest. 46.

Novatianen.

Wierden als kettters veroordeelt om dat sy haer affcheyden vanden Stoel *Petri* 384. Ende haer stelden teghen den Paus *Cornelius*. 385.

Nudi-pedales.

Siet *Barre-voets gaen*.

AEN-WYSER.

O.

H. OLYSSEL.

IS by de Catholijken, heel verscheyden van de salvynghe
der *Heracleoniten*. 158.

Offenen.

Swoeren by t'Water, sout, locht &c. 35 Hierom sijn
sy veroordeelt als ketters. 37. Waren ghewoon valsche
eeden te doen. *Ibid*. Hielden het water, Sout &c. voor
goden. 38.

Overledene.

De *Aërianen*, en wilden voor de Overledene noch ge-
beden, noch gheoffert hebben. 296. 298. Worden in dit
stuk van *Epiphanius* wederleyt. 297.

Out-vaders.

Hare autoriteyt by *Augustinus* in de verklaringen der
Schrifture, ende meer andere stucken. 444. & seqq. liem.
450.

P.

PAVS.

GHeene rechtsinnige Out-vaders, en hebben den we-
tigen Paus van *Roemen*, den Anti-Christ gheenoemt.
348. Maer wel den onwettigen. *Ibid*.
Augustinus hout de Pausen van *Roemen* daer voor, dat
sy

AEN-WYSER.

sy macht hebben ouer alle de andere Bisschoppen. 439.
Dit tracht *D. Cabeljan* te vergeefs met verscheyden re-
denen om verre te stooten. 440.

R.

RELIQVIEN.

Wierden ten tijde *Hieronymi* devotelijk gekust. 232.
met grooten toeloop omgedragen. *Ibid.* koste-
lijk verciert. 233. men dede Sacrificien op. 234. Men
badt, ende aenriep de Martelaren daer voor. *Ibid.* wier-
den ghe-eert met meerdere eere als burgherlijke. 237.
Doch niet met eere, die Godt alleen toekomt. 240.

Hieronymus en heeft niet onvoorsichtelijk ghesproken
in materie van Reliquien. 245. Hy en heeft den ketter
Vigilantium gheen heylich Priester gheenoemt. 244.

Het omdraeghen van de Reliquien en was gheen par-
ticulier werck alleen van Munniken. 249.

Augustinus heeft het religieus, ende devoot eeren der
Reliquien voor goet erkent. 252. T'sijnen tijde ghe-
schiedden vele mirakele door de Reliquien, ende voor-
sprake der Martelaren. 253. Heeft kennisse gehad van
meerder, en minder religieuse eere. 256. En wilt de Re-
liquien niet ghe-eert hebben met de eere, die Godt alleen
toekomt. 157.

Hieronymus, ende *Augustinus* comen in alles over een,
rakende het eeren van de Reliquien. 260. & seqq.

Augustinus heeft alleen berispt het omloopen met
versierde Reliquien. 266. Maer niet de gheheele han-
delijnghe met de Reliquien. 268.

De Roomsche Kercke en heeft noyt soodanighe Reli-
quien bewaert, als *D. Cabeljan* haer toeschrijft. 281. De
Predikanten van *Partije*, spreken hier van, sonder eenich
bewijs. 280.

Vigilantius sportede met het eeren der Reliquien.
331.

Room-

AEN-WYSER.

Roomfche stoel.

De *Donatisten* noemden hem den stoel der pestilentie.

344.

Den *H. Optatus* en verheft desen stoel niet te veel. 349.

De *Ghereformeerde* scheijden haer af van desen stoel, gelijk de *Donatisten*, *Novatianen*, ende *Pelagianen*. 384.

S.

H. SACRAMENT.

A *Vguslinus* heeft gheleert, dat men t' H. Sacrament moet aenbidden. 423. 424.

Salvinge.

De *Donatisten* versmaedden de Salvinge, ende olye der Priesteren. 349. Worden hier over berispt vanden *H. Optatus Milavitanus*, *Ibidem*.

Samaritanen.

VVorden van *Epiphanius* veroordeelt als ketters, om dat sy gheene andere Schriftuer-boeken en wilden aenveerden, als de vijf eerste alleen. 11.

Schrifture.

De *Gnosmachi* hielden alle werenschap der Schrifture, voor ydelen, ende onnodighen arbeyt. 29.

De *Samaritanen* en aen-veerden gheene andere Schriftuer-boeken, als de vijf eerste alleen. 11.

De *Basilidianen* seyden, dat de Schrifture niet wel was, 25. 27. Item, dat sy alleen by levende stemme gegeven was, niet by gheschrift. 27.

De

AEN-WYSER.

De Out-vaders hebben de boeken, die *Partije* voor Apocryphe hout, voor ware Schrifture erkent. 16.

Ketters en sijn niet ontfanghbaer tot de disputen uyt de Schrifture. 387.

Men moet sien aen wie de besittinge vande Schrifture toecomt. 387. 389.

Moet uytgheleyt werden volgens den sin der Kercke. 390.

De *Ghereformeerde* vervalschen, ende vercorten de Schrifture. 397. & seqq.

Augustinus leert dat moet geloofd worden, oock t'gene niet geschreven en is. 438.

Secten.

Elck roept in t'besonder dat het ware geloof by haer te vinden is. 385.

Spannen allegaer samen tegen de Roomsche Kercke. 401.

Successie van Bisschoppen.

Is van groote autoriteyt by *Augustinus* om eenigh stuck te probieren tegen de Ketters. 434. & seqq. verzekert ons wat ware Schrifture is. 437.

Sweiren.

Het sweiren by de Heylighen en is niet ongeoorloft. 27.

T.

TACIANEN..

Hielden het houwelijck voor een vout vande duyvel. 107. leerden dat niet een mensch, t'zy man, ofte vrouwe, en mocht trouwen. 108.

Hadden

AEN-WYSER.

Hadden een grouwel van vleesch, meynende het selve
uyter nature quaet, ende vande duyvel gemaect te zijn.

118.

Durandus en is niet Taciaensch geweest.

121.

Transsubstantiatie.

De *Eutychianen* en hebben de Transsubstantiatie niet
voorgestaen. 191. Maer hebben geleert dat de *VVijn*,
ende Broodt, nae de consecratie, alleen een andere be-
naminghe kregen.

197.

Theodoretus heeft de Transsubstantiatie voorgestaen,
tegen de *Eutychianen*.

Ibid. & seqq.

V.

VASTEN.

E*piphanius*, ende *Augustinus*, houden het derven van
vleesch voor goet, wanneer het geschiedt uyt liefde
van matichet.

118. 182.

Tertullianus, alhoewel *Montanist*, heeft nochtans van
het vasten gheschreven als rechtsinnich.

127.

Montanus en is de eerste niet geweest die wetten ghe-
stelt heeft aen t'Vasten.

135.

De Catholijken en sijn aen de *Manichéén* niet ghelijck
in de onthoudijge van lekere spijsen. 184. En doen
niet qualijk, hier in onderhoudende het ghebodt van
hare gheestelijke Oversten.

Ibid.

De *Aërianen*, wilden gheene ghestelde vasten dagen,
maer alleen nae yeders belieste. 306. 307. Dit weder-
legt. *Epiphanius*.

307.

De *Iovinianen* leerden dat het onderscheyt van spijs-
sen niet nut was.

325.

Ver-

AEN-WYSER.

Vervolginge.

Augustinus en heeft het werck der vervolginge, ten opfichte vande ketters, niet gantschelijk verworpen. 142. Heeft de Placcaren der Christene Keyfers, uytgegeven tegen de ketters, gheprobeert. 144.

W.

WERCKEN.

Goede wercken sijn verdienstich. 451.

Wy-water.

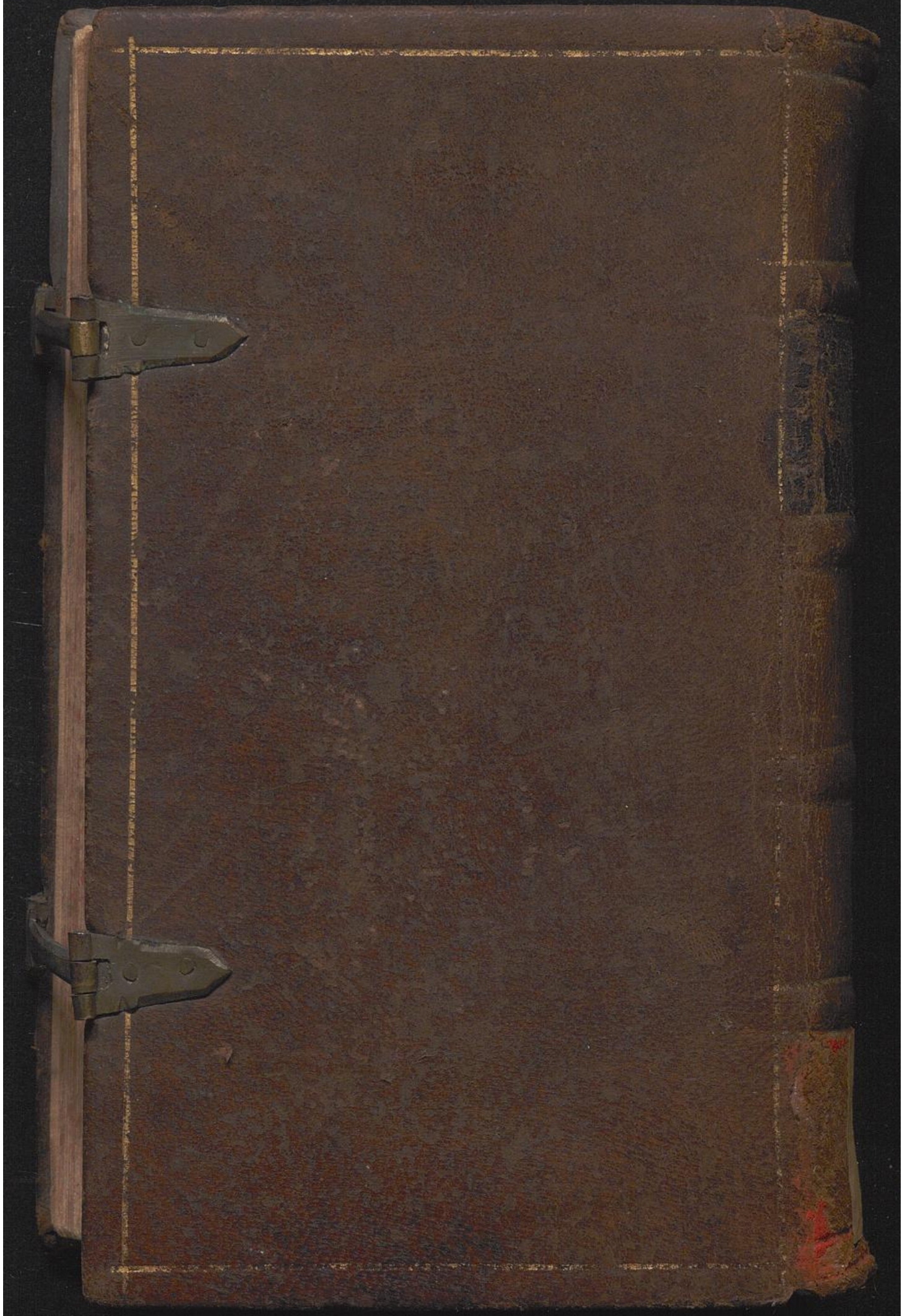
En heeft gheene ghelijkenisse met de wasschinghen der *Hemero-baptisten*. 163. Maer wel met het ghelegent water van t'oude testament. 162.

FINIS.

CON TROVER
DE LA JEART.
PARIS. I.

Th
6190